

ЖОРЖИ АМАДУ

**ДОНА ФЛОР
И НЕЙНИТЕ
ДВАМА СЪПРУЗИ**

ЖОРЖИ АМАДУ
ДОНА ФЛОР И НЕЙНИТЕ
ДВАМА СЪПРУЗИ

Превод: Александър Керимидаров

chitanka.info

Карнавални шествия, пъстри облекла, романтични имена, причудливи названия на ястия и напитки, ярко слънце, шумни барове и казина, стройни смугли метиси и усмихнати жени, които раздават толкова щастие... Може да се помисли, че никой не е обезпокоен от сериозни проблеми. Но постепенно зад измамния блясък се очертава истинският живот на жителите на Баия. Жоржи Амаду го описва спокойно, с ироничната усмивка на добросъвестен хронист. Тропическото слънце откроява резки сенки, където се крият пороци, породени от нищетата. И като контрапункт — настойчиво звучи камбаната на страстната и силна любов, която носи безкрайна радост и окриля духа.

„Искам да покажа ограничените, жизнени хоризонти, почти пълния отказ от истинските ценности на живота, деградацията на еснафа през призмата на най-дълбокото, благородно и безсмъртно чувство — любовта. Искам да покажа, че в буржоазното общество това чувство е едва ли не престъпно, че в наше време само хората от народа могат да обичат истински“ — казва Жоржи Амаду.

Това е трогателната история на дона Флор, известна учителка по кулинарно изкуство, и нейните двама съпрузи — първият наречен Вадиньо; вторият по име Теодоро Мадурейра, аптекар

или

Потресаващата битка между материята и духа,
разказвана от Жоржи Амаду, написана и публично разгласена в квартал Рио Вермельо в град Салвадор в Баия на всички светии до Ларго де Сант'Ана, където живее Йеманжа, господарка на водите.

БУДИН КЕРИМИДАРОВ

„ДОНА ФЛОР И НЕЙНИТЕ ДВАМА СЪПРУЗИ“ — ТРОГАТЕЛНА ИСТОРИЯ ЗА МОРАЛ И ЛЮБОВ

*Аз не съм нищо друго, освен разказвач на
историята на тази земя, син на тези хора.*

Ж. Амаду

С тези няколко пестеливи щриха Жоржи Амаду разкрива основната идея на цялото си литературно творчество. Неговото име не е непознато на нашата общественост — мнозина писатели от по-старото поколение си спомнят за срещите с него в България, която той посещава като политически емигрант между 1948 и 1951 г. и към която храни най-добри чувства.

Българският читател познава някои от романите му: „Страната на златните плодове“ (ДИ „Народна култура“ — 1950 г.), „Червената жътва“ (ДИ „Народна култура“ — 1950 г.), „Рицарят на надеждата“ (Партиздат — 1951 г.), „Подземята на свободата“ (ДИ „Народна култура“ — 1955 г.), „Какао и кръв“ (ДИ „Народна култура“ — 1956 г.), „Габриела, карамфил и канела“ (ДИ „Народна култура“ — 1961 г.), „Мъртвото море и Хубиаба“ (ДИ „Г. Бакалов“ — Варна — 1969 г.) и „Старите моряци“ (ДИ „Г. Бакалов“ — Варна — 1978 г.).

Тези произведения главно от 30-те и 40-те години — преведени от английски, френски и испански — не могат да дадат представа за цялостното му творчество. Такава картина дава написаното през 60-те и 70-те години — най-плодотворният период на писателя.

В годините преди Втората световна война традиционният роман за земята в Бразилия, с неговия конкретен географски и социологически патос, етнографска живописност и склонност към

отразяване на чисто външните явления, постепенно загубва своето значение и в прозата започват да доминират градските теми, разчупва се границата на повествованието, засилва се интересът на писателя към разкриване индивидуалната психология на героите и стремежът към тематично и стилно обвързване на неговото творчество със световния литературен процес.

В края на петдесетте и началото на шестдесетте години в цялата латиноамериканска литература се засилват прогресивните тенденции, пряко следствие от историческата победа над фашизма, от изострянето на общата криза на капитализма, разпадането на колониалната система на империализма, както и от укрепването на света на социализма.

Латиноамериканските писатели усвояват нови литературни художествени форми на отразяване на действителността — интроспекцията и ретроспекцията, използването на фантастико — митологически образи, монтажите и пр. След Астуриас („Сеньор президентът“), който се смята за основоположник на обновителния процес в латиноамериканската литература, се появява цяла плеяда писатели новатори, които с критична острота отразяват социалните проблеми. Това са Габриел Гарсия Маркес — Колумбия, Алехо Карпентер и Николас Гилен — Куба, Гимараес Роза и Жоржи Амаду — Бразилия, Варела — Аржентина, Володя Тейтелбойм — Чили, и др.

Следвайки тези тенденции, Жоржи Амаду обрисова вътрешния мир на своите земляци — жителите на Североизточна Бразилия, и става най-възторженият певец на своя роден край — Баия, и на неговите хора.

Жоржи Амаду е роден на 10 август 1912 г. в такавата плантация Аурисидия, щата Баия, където прекарва почти целия си живот. По онова време Североизточна Бразилия е арена на непрекъснати битки между богатите собственици на какаови плантации. От тази атмосфера той събира много от темите на своите бъдещи романи.

Шестнадесетгодишен започва да посещава литературни кръжоци и да учи журналистика, а на деветнадесет години написва първия си роман — „Страната на карнавала“, посрещнат с интерес, ентузиазъм и висока оценка от литературната общественост. Романът слага началото на едно богато творчество, което обхваща над 25 романа и пиеси, биографични очерци и десетки статии. Днес Ж. Амаду е един от най-четените писатели не само в Бразилия и Латинска Америка, но и в

света. Романите му са преведени на 44 езика в 55 страни и издадени в милиони тиражи.

Житетският път на Ж. Амаду е изпълнен със смела и героична борба в защита на свободата, на мира и дружбата между народите. Горещ патриот, той активно участва в политическия живот на Бразилия, бори се за нейното демократизиране и икономическа независимост от САЩ. Преследван в собствената си страна, той е принуден на няколко пъти да емигрира в чужбина (последния път през 1951 г. като комунистически депутат във Федералния парламент). Книгите му са забранявани и публично изгаряни от полицията.

В емиграция Амаду развива активна политическа дейност — пътува в много европейски, латиноамерикански и азиатски страни, участва в конгреси на Световния съвет на мира, чийто подпредседател е през петдесетте години, поддържа контакти и дружба с прогресивни общественици, журналисти и писатели от цял свят — Шолохов, Еренбург, Евтушенко, Айтматов, Гилен, Карпентиер, Арагон, Триоле, Елюар и др. През 1951 г. е удостоен с високата Международна награда за укрепване на мира и дружбата между народите (Москва).

От 1956 г. Жоржи Амаду се установява трайно в Бразилия, когато започва най-плодовитият период от творчеството му. През 1961 г. той вече официално е признат за най-изтъкнат писател на своята страна и е избран за член на Бразилската академия за литература.

С романа си „Какао“ (1933 г.) Амаду си спечели мястото на най-големия представител на т.нар. Североизточна школа в бразилската литература, обособила се през двадесетте и тридесетте години на ХХ в., към която се числят също Грасилиано Рамос — романът му „Сух живот“ (издателство „Български писател“ — 1969 г.), Жозе Линс де Вету и др. Техните произведения пресъздават стихийните селски движения, сушата и глада, характерни за Североизточна Бразилия, упадък на плантаторската аристокрация, политическото съзряване на селския пролетариат. Голямо място заемат и афро-бразилските елементи — Ж. Амаду ги запазва и в по-късното си творчество. Тази особеност се дължи на средата, в която живее и твори писателят — щатът Баия и неговата столица, гр. Салвадор, „черното сърце“ на страната, неповторим с богатството на историческите и културните си паметници, с обширни какаови плантации и кършещи снага по тях изящни мулатки — земя на надеждата, на миналото и бъдещето на

Бразилия. И ако бразилецът въобще е надарен с таланта да бъде художник или артист в най-широкия смисъл на думата, то можете да не се съмнявате, че това са именно „баияика“ или „баиянин“, както в Бразилия наричат всички, които произхождат от Североизтока. Този край е дал и дава „кралете“ и „краслиците“ на естрадата и на карнавала, той дава най-добрите поети, писатели, художници, артисти.

Баия, това е котелът, където в течение на вековете се е претопявала и калявала бразилската нация. Тук е започнала смесицата на раси и култури, религии и ритуали, обичаи и нрави. Тук се е родила тази чудна смес от християнски и езически обичаи и религиозни обреди. Африканското начало е сложило дълбок отпечатък върху цялостния живот и култура на Баия, върху нейния фолклор, кухня, музика, празненства. В този неповторим по своята красота и самобитност край всичко е амалгама от кръв и раси, религии и обичаи, черни и бели, индианци и мамелюци, бедни и богати, мулати и метиси...

Но Баия е не само съкровищница на народното изкуство. Тази земя, която ражда какаото, през XX век става арена на най-ожесточените схватки за нейната жестока експлоатация.

Запазвайки красотата и поезията на афро-бразилския фолклор, през лабиринта на човешките страсти и падения, слава и презрение, Жоржи Амаду неотменно следва класовата си ангажираност и философско кредо, когато разкрива борбата между злото и доброто, духа и материята, предразсъдъците и изостаналостта, любовта и омразата. Всичките му произведения, от първия т.нар. „баиянски цикъл“ до днес, са естествено съединение на трезвия реализъм и фолклорната поетичност, битовата достоверност и неизчерпаема фантазия.

След „Какао“ Амаду написва „Пот“ (1934 г.). Това са романи — документи за живота на работниците от какаовите плантации. Като на филмова лента в „Пот“, в прочутия стар квартал Пелууриньо в гр. Салвадор, преминават просяци, проститутки и мизерия. Авторът плътно съединява истинността на диалозите, обичаите и страстите на своите литературни герои с тези на земяците си.

„Жубиаба“ (1935 г.) е Баия на макумбите, на култовете на „черния град“ и морето с неговия живот и борба.

В „Мъртвото море“ са описани загадките на морето. В атмосферата на трагичното и фаталността авторът намесва свръхестествени сили в човешките съдби, митове и легенди, въображение и действителност чрез персонализиране на герои и свръхчовешки митически същества.

Някои бразилски литературни критици определят „Свети Георги от Илеус“ (1944 г.) като едно от най-значителните произведения не само на Жоржи Амаду, но и на цялата съвременна бразилска литература. Самият Амаду пише за този роман: „Опитах се да фиксирам обективно и със страст такаовата икономическа драма, завземането на земята от феодалните «полковници» в началото на века и преминаването на тези земи в алчните ръце на експлоататорите“. Тези събития в Бразилия действително са толкова трагични и борбата на народа толкова драматична, че ако феодалното завладяване на земята е епично, а империалистическото ѝ завладяване е само подло, то не е вина на автора, че ги описва с такава страст и сила...

През 1958 г. излиза „Габриела, карамфил и канела“ — нов етап в творчеството на автора. Техническият прогрес вече е трансформирал града и заменя живота на селските ратаи от такаовите плантации с този на дребната буржоазия. В романа са заложили две основни идеи: политическа и лирико — любовна. Оттук започват новите насоки в творчеството на Жоржи Амаду, развити и в следващите му произведения — поетичната сила на образния израз и колоритът на обичаите и живота на народа.

Романът „Габриела, карамфил и канела“ получава петте най-големи литературни награди в Бразилия: „Мишадо де Асиз“ (на Националния институт на книгата), „Жабути“ (на Бразилската камара на книгата), „Луиза. Клаудио де Соуза“ (на ПЕН-клуба), „Кармен Долорес Барбоза“ и „Паола Брито“.

Чрез любовни истории, убийства, банкети, различни анекдоти за всички вкусове едно минало на знатни плантатори и въздишките по това минало се редуват с отчуждеността и желанията за отмъщение, преплетени с отчаяни политически маневри и интриги.

Габриела — това е бразилският народ в своето жизнено веселие да бъде свободен.

Следващите романи на Ж. Амаду: „Тереза Батиста уморена от войната“, „Мундир, кител и нощница“, „Тиета от Агресте“ и

последният му биографичен роман „Момчето Грапиуна“ (1981 г.), се отличават от предишните както по форма, така и по съдържание. „Тиета от Агресте“ (1978 г.) е последната „сага за Баия“. В нея авторът разказва за стихийната индустриализация в бразилските глъбини, която довежда до обединяването на народа, до разрушаването на неговите запазени през вековете традиции и обичаи.

В „Габриела, карамфил и канела“ и в „Дона Флор и нейните двама съпрузи“ авторът, описвайки една широка панорама на баиянския живот, оставя за бъдещите поколения всички характерни особености на бита, които постепенно изчезват: архитектура, музика, фолклор, кухня — въобще всичко онова, което отразява в съвкупност самия дух на народа, неговото своеобразие, неговата култура.

В същото време той предава особеностите на местния говор, отличаващ се с поетичност и изящество.

Именно бразилският колорит е една от причините тези два романа да се ползват с толкова голяма популярност не само в Бразилия, но и в други страни.

Чрез историята на двата брака на дона Флор, Жоржи Амаду се присмива на дребната буржоазия, на ограничеността, на нейната неспособност за пълнокръвен живот, на нейните нелепи и смешни предразсъдъци.

„Написах тази книга, за да нарисувам една широка панорама на съвременния живот в Баия, една картина на обичаите, нравите, условията и условностите, украсени с колорита на този единствен по рода си град Салвадор, в който се смесват всички раси... В същото време исках да покажа отколешния контраст между живота на народа — тежък, страшен, истински трагичен, който той носи с упорство, решимост и героизъм, винаги вярващ в по-доброто бъдеще, и към нищо неводещия живот на дребната буржоазия“ — пише Амаду в предговора към книгата си.

Авторът показва тази ограниченост на жизнените хоризонти, този пълен отказ от истинските ценности на живота, тази деградация на еснафщината през призмата на най-дълбокото и благородно чувство — чувството на любовта, чрез което дона Флор неизменно получава вяра, упование и сила от народа.

Деветнадесетгодишната девойка Флор отказва да се омъжи за богатия младеж, син на собственик на какаова плантация, за което я

увещава майка ѝ. Тя решително заявява, че няма да вземе за мъж без любов никого, дори той да е знатен принц. Дона Розилда напразно внушава на дъщеря си, че най-важното за една девойка е изгодният брак.

Дона Флор среща избраника на своето сърце — приятния и с изискани маниери младеж Вадиньо, който успява да завърти главата на девойката и тя му се отдава, което принуждава доната Розилда да приеме брака между тях.

Вадиньо обаче се ползва със славата на последен бродяга, бохем, дребен мошеник, който ограбва на хазарт и рулетка богатите земевладелци и е постоянен посетител на публичните домове.

Дона Флор преживява с Вадиньо седем щастливи, но не съвсем леки години.

Едва навършил 30 години, Вадиньо умира в разгара на карнавала.

Периодът на карнавала, през който главният герой Вадиньо умира, съвсем не е случайно съвпадение, нито ексцентрична претенция на Амаду да покаже едно любопитно фолклорно събитие.

Пренесен в Бразилия от Португалия през средата на миналия век, днес карнавалът в Рио де Жанейро, в Салвадор на Баия и в други градове на страната е изгубил своя първоначален култов и религиозен характер (почитане на мъртвите или посрещане на пролетта от времето на т.нар. „сатурниади“) и е влязъл в бита и живота на отрудените хора като разтуха и временна забрава на техните грижи и отчаяние.

Само този, който е видял пъстроцветното и люшкащо се море от милиони човешки същества, заливащо булевардите и площадите на Рио де Жанейро в продължение на четири дни и три нощи, тези кръшни танци под ритъма на самбата, тези гърчещи се от екстаз и умора, от радост и отчаяние тела, може да почувства величието и трагизма в това несрещано другаде явление — бразилския карнавал. Жоржи Амаду включва карнавала като любима тема в романите си, за да предаде непреходната жизнена устойчивост на бразилците и волята им да са свободни и щастливи, потапяйки в ритъма на песните и танците своите мъки.

Вадиньо, беден и отритнат от буржоазното общество, щедър и благороден в любовта и обичта си към хората, умира в страстния си порив към щастие и свобода.

Неутешима в мъката си, дона Флор разбира, че Вадиньо не е този, когото еснафското, лицемерно общество счита за мошеник и изнудвач. Той е добрият, щедър и великодушен човек с широка душа, който, вземайки от богати земевладелци, подпомага бедния си приятел — шофьор, чиято майка лежи на смъртно легло и той няма пари да плати за лекар и лекарства.

След няколко тъжни години дона Флор отново се омъжва. Сега неин съпруг е богатият собственик на аптека в Салвадор д-р Теодоро Мадурейра. У него всичко е установено, пресметнато и отмерено — от аптекарските шишета до човешките отношения. Д-р Мадурейра е установил строга система на отношенията си с хората и в семейството: в определен ден на седмицата съпрузите приемат гости, в друг те отиват на гости и всичко това е съобразено със семейния бюджет. Регламентирани са даже интимните отношения между съпрузите — два пъти в седмицата.

Дона Розилда прелива от щастие. Най-после тя се е сдобила със зет, за когото толкова дълго е мечтала.

Дона Флор обаче не е щастлива. Тя изгаря от огъня на страстта на своя първи съпруг, чиито безпорядъчни и непризнаващи никакви ограничения и условности ласки не може да забрави. И тя прекарва мъчителни нощни бдения в терзания по Вадиньо, винаги готов да я задуши в обятията си и да я люби.

Авторът избавя своята героиня от властта на спомените чрез намесата на свръхестествени сили. Дона Флор извършва макумба и се освобождава от своя любим Вадиньо, който се превръща в нетленен. Макумба или кандомбле е един от езическите култове, пренесени от Африка в Бразилия, който е пуснал дълбоки корени в бразилското общество.

Макумбата представлява сбор от вярвания, придружени от ужасяващи удари на барабан. С течение на времето в Бразилия макумбата се повлиява от католическите обреди и спиритическите сеанси. Танците и песните са съществен елемент в церемониите. Текстовете на песните са изключително от деформирани или трудноразбираеми думи. На макумба посвещават свои произведения композитори и поети. В края на 60-те години Софийската филхармония изпълни ораторията „Кандомбле“ на известния бразилски композитор и диригент Жозе Сикейра.

Намесвайки в произведенията си тези свръхестествени сили, Жоржи Амаду чрез алегорията и подтекста на необикновено силното въображение и фантазия вдъхва у хората вярата и чувството, че те могат да са свободни и чрез посланието на любовта да си принадлежат един на друг.

Описвайки погребението на Вадиньо в ритуала на този фантастичен обред, Амаду стига до предела на човешкото въображение, изразявайки основната идея на романа си — невероятната битка между духа и материята.

„Градът се вдигна във въздуха и часовниците удариха едновременно и дванадесет, и полунощ, започна войната на светиите — всички ориша се бяха събрали да погребат Вадиньо, този бунтовен егун, с любовния му товар... Светкавица и гръм, стомана срещу стомана, черна кръв. Срецнаха се на кръстопътя на последния път, на границата с нищото...”

Тогава една зора изгря над всеки публичен дом и всяка проститутка се сдоби с мъж и дете. Луната падна в Итапарика върху манговите дървета и влюбените я уловиха в огледалца, отразиха я в целувки и в унес.

От една страна — законът, армиите на предразсъдъците и изостаналостта... От друга страна — любовта и поезията...

Народът се стичаше по улиците с фенери, хората носеха календар на стачки и въстания. Като стигнаха площада, изгориха диктатурата като мръсна хартия и на всеки ъгъл запалиха свободата.“

Ярките характеристики на Вадиньо и на другите герои от народа и художествената правда, която лъха от тях, ни убеждават, че в човешките отношения любовта и сърдечността са много по-ценни чувства, отколкото пресметливите съображения за появата и интереса.

През 1982 г. Жоржи Амаду навърши 70 години. Преследван и гонен в миналото в своята родина, сегашният негов юбилей беше широко отразен в Бразилия и в много други страни.

По този повод бяха припомнени думите му, казани при избирането му за член на Бразилската академия за литература: „Аз избрах много труден за мене път — пътя на отговорността пред бедните и угнетените, които не се ползват от богатата на света. Аз желая да бъда, според силите си, гласът на техните болки, на техните

въжделения и надежди... в тяхната глина аз желая да замеся хуманизма на моите книги, да творя за тях и от тяхно име“.

Повече от 50 години Жоржи Амаду е певец на въжделенията и надеждите на хората, „замесвайки“ в тяхната глина хуманизма на своето творчество.

Нека на свой ред отбележим почитта и уважението си към този ненадминат поет на прозата чрез по-честото присъствие на творчеството му у нас.

Будин Керимидаров

На Зелия, в тихия следобед, в градината с котките, в нежната топлата на този април; на Жоао Палома, в утринта на първите пориви и първите мечти.

На моята кръстница Норма дос Римараес Сампайо, по случайност действащо лице, чието присъствие прави чест на тези незначителни редове. На Бетрис Коца, която Валдиньо искрено обожаваше. На Енейда, която има предимството да чуе Националния химн, изпълнен на фагот от доктор Теодоро Мадурейра. На Жована Бонино, която притежава един маслен портрет на дон Флор от младини, от живописеца Жозе де Доме, в охра и жълто. Четири приятелки, събрани тук и почитани от автора.

На Диаулас Риедел и Луис Монтеиро

*„Господ е дебел“
(Откритие на Вадиньо след завръщането му)*

„Земята е синя“

*(Потвърди Гагарин, след като се завърна
от първия космически полет)*

*„По едно място за всяко нещо и всяко нещо
на мястото си“*

*(Надпис на стената на аптеката на
доктор Теодоро Мадурейра)*

Ах!

(Въздъхна дона Флор)

Скъпи приятелю Жоржи Амаду, всъщност за сладкиша от пуба, който правя, няма рецепта. Обясни ми я доната Алда, жената на господин Ренато от музея, а я научих, като я правех, бльскайки си главата, докато я улуча. (Не се ли научих, обичайки, да обичам и живеейки, да живея?)

Двадесет топчета тесто от пуба или повече в зависимост от желаното количество. Съветвам доната Зелия да направи повече, защото всички обичат торта от пуба и искат още. Даже и те двамата, толкова различни, само по това си приличаха — луди бяха за торта от пуба или карима. И за още нещо? Остави ме на мира, господин Жоржи, не ме дразни, не ми говори за това! Захар, сол, стъргано сирене, масло, кокосово мляко — и от прецеденото, и от другото, и двете са необходими. (Кажете ми вие, като пишете по вестниците: защо винаги има две любви, защо на сърцата ни не им стига само една?) Количеството на вкус — всеки има свой вкус и предпочита по-сладко или по-солено, нали? Сместа да не е много гъста. Гореща фурна.

Надявайки се, че съм Ви услужила, господин Жоржи, ето рецептата, даже не е рецепта, а просто едно писъмце. Опитайте и тортата, която изпращам с него, и ако Ви хареса, обадете се. Как са Вашите? Тук вкъщи всички са добре. Купихме още една част от аптеката, взехме си къща за лятото в Итапарика, много е шик. А за онова, което Вие знаете, както казват, кривото не се изправя. Как съм рано сутрин, не е за разправяне, би било неделикатно. Но в крайна сметка това съм аз, тази, която запалва първите лъчи на деня над морето, Ваша предана Флорипедес Пайва Мадурейра доната Флор дос Гимараес.

(Наскоро получено послание от доната Флор до автора)

I

ЗА СМЪРТТА НА ВАДИНЬО, ПЪРВИЯ СЪПРУГ НА ДОНА ФЛОР, ЗА БДЕНИЕТО И ПОГРЕБЕНИЕТО НА НЕГОВОТО ТЯЛО (НА КАВАКИНЬО — НАЙ-ОМАЙНИЯТ КАРЛИНЬОС МАСКАРЕНЯС)

КУЛИНАРНО УЧИЛИЩЕ „ВКУС И ИЗКУСТВО“

КОГА И КАКВО ДА СЕРВИРАМЕ ПРИ БДЕНИЕ НАД ПОКОЙНИК

(ОТГОВОР НА ДОНА ФЛОР НА ЗАПИТВАНЕТО НА ЕДНА УЧЕНИЧКА)

Независимо от объркването в този ден на печал, болка и плач бдението трябва да протече, както си му е редът. Ако домакинята, обляна в сълзи, съсипана от мъка, припадаща, не може, някой роднина или приятел се натоварва да се погрижи за бдящите, така че да не ги остави, нещастните, без ядене и пиене, самотни цяла нощ. А зимата може да се случи студена.

За да се чувства добре един бдящ и наистина да почете починалия, да го съпътства и подкрепи в първата объркана нощ на смъртта, необходимо е да бъде добре обслужен, някой да се погрижи за състоянието на духа и апетита му.

Кога и какво да поднесем?

Ами цяла нощ — от началото до края. Кафето е необходимо през цялото време, малко кафе, разбира се. Кафе пълен комплект, с мляко, хляб, масло, сирене и няколко бисквитки, сладки с айпим и карима, кускус с яйца

на очи — това се поднася само сутрин, и то на тези, които са посрещнали там зората.

Най-добре е да си имаме готова вода в кафеника, за да не липсва кафе — по всяко време идват хора. Сладките и бисквитите се сервират с кафето; от време на време и по някой поднос соленки, може и сандвичи със сирене, салам, „Мортадела“, обикновени неща, защото разходите по мъртвеца и без това са повече от достатъчни.

Ако обаче бдението е изискано, а бдящите са от онези с повечко пари, налага се и една чашка шоколад в полунощ, гъст и горещ, или тлъст кокоши бульон. А накрая соленки от бакаляу^[1], крокети всякакви, сладкиши най-различни, сухи плодове.

За пиене, ако е богата къща, освен кафето може да има бира и вино, но само по чашка с бульона и соленките. Никога шампанско — нарушава се добрият тон.

Винаги обаче, било при богато, било при бедно бдение, е необходима хубава ракийка; всичко може да липсва, дори и кафе, но тя е задължителна; без уюта, който тя създава, никое бдение не струва и пет пари. Бдение без ракия е липса на уважение към починалия, означава безразличие и липса на любов.

[1] Вид риба. — Б.пр. ↑

1

Вадиньо, първият съпруг на дона Флор, умря по време на карнавала^[1], една неделна утрин, когато в най-приповдигнато настроение, маскиран като баиянка, играеше самба в един блок^[2] на площад Втори юли, недалеч от къщи. Не беше от блока, току-що се беше присъединил към него в компанията на четирима приятели, всички маскирани като баиянки. Идваха от един бар в Кабеса, където уискито се лееше като река за сметка на някой си Моизес Алвес, какаов плантатор, богаташ и прахосник.

Начело на блока вървеше чудесен малък оркестър от китари и флейти; на кавакиньо^[3] — кльощавият Карлиньо Маскареняс, царят на публичните домове, ах, божествен на кавакиньо! Момчетата бяха облечени като цигани, а момичетата — като унгарки и румънки; никога обаче нито една унгарка или румънка, даже българка или славянка не е играла като тях, като тези мулатки в разцвета на младостта и красотата.

Вадиньо, най-веселият от всички, щом зърна блока да се задава от ъгъла и като чу ритъма на божественото кавакиньо на скелетоподобния Маскареняс, избърза, застана пред една едра румънка, порядъчно мургава, внушителна като църква — пък си беше същинска църква „Сао Франсишко“, покрита с позлатен воал, — и заяви:

— Ето ме и мен, рускиньо моя от Тороро...

Циганинът Маскареняс, и той целият в дрънкулки и стъкълца, с празнични обеци на ушите, наблегна на кавакиньото, флейтите и китарите изплакаха, Вадиньо се впусна в самбата с онзи великолепен ентузиазъм, характерен за всичко, което вършеше, освен за работата. Въртеше се в средата на блока, отмерваше стъпки пред мулатката, извиваше се към нея с кършения, но изведнъж глухо изхърка, залюля се, рухна на земята, на устата му се появи жълтеникава пяна; полъхът на смъртта обаче не можа да загаси щастливата усмивка на непоправим лудетина, какъвто си беше.

Приятелите му още мислеха, че е от ракията, естествено не от уискито на плантатора; не можеха четири-пет чаши да съборят такъв пияч от класа като Вадиньо; освен цялата ракия, насъбрала се от предишния ден на обяд, когато официално откриха карнавала в бар „Триунфо“ на площад Муниципал, да се е качила в главата му и да го е приспала. Дебелата мулатка обаче не се излъга — тя беше медицинска сестра, свикнала със смъртта, срещаше се с нея всеки ден в болницата. И все пак не чак дотолкова, че да са на „ти“, да ѝ намигва и да ѝ играе самба. Наведе се над Вадиньо, сложи ръка на гърдите му и потрепери, почувства хлад в стомаха и по гърба.

— Боже, та той е мъртъв!

Другите също попипаха тялото, премериха пулса, повдигнаха главата с русите къдри, потърсиха биенето на сърцето. Нищо нямаше смисъл, Вадиньо бе напуснал завинаги карнавала в Баия.

[1] Карнавалът в Бразилия се прави всяка година последните три дни преди започването на четиридесетте дена велики пости, предхождащи католическия Великден. — Б.пр. ↑

[2] Карнавално шествие. — Б.пр. ↑

[3] Струнен инструмент. — Б.пр. ↑

На улицата и сред блока настъпи смут, разтичаха се насам-натам, викове за помощ разтърсиха карнавалното шествие, а на всичкото отгоре и тази скандална Анете, романтична и истерична малка учителка, с пронизителни писъци заплаши, че ще припадне. И цялото това представление — заради надменния Карлиньоос Маскареняс, по когото страдаше чувствителната ѝ душа или както тя самата казваше, „сврѣхчувствителна“, настрѣхваща като котка, щом той прокараше прѣсти по кавакинѣто, сега смѣлчано, увиснало ненужно в рѣцете на музиканта, като че ли Вадинѣо бе отнесѣл сѣс себе си на онзи свят последните му звуци.

Притичаха хора отвсякъде, скоро новината обиколи околностите, стигна до Сао Педро, до Авенида Сете, до Кампо Гранде, привличайки любопитни. Около трупа се събра малка тѣлпа хора, блѣскаха се и коментираха. Извикаха един доктор от Содре, а един полицаѣ извади свирката си и я надуваше непрекъснато, като че ли да извести на целия град, на целия карнавал за края на Вадинѣо.

— Жалко, ако е вярно! — забеляза някой с маска, вече загубила очарованието си. Всички познаваха починалия, широко известен сѣс своята буйна душа, подстриганите мустачки, сѣс своята гордост на непрокопсаник, добре приет най-вече там, където се играеше, пиеше и лудееше; а на това място толкова близо до дома му нямаше човек, който да не го разпознае.

Друг маскиран, облечен в чул и нахлупил меча глава, успя да си пробие път през тѣлпата и да погледне. Свали си маската — видяха се плешивото му теме, увисналите мустаци — и с обѣркано изражение промѣрмори:

— Вадинѣо, братле, какво ти направиха?

„Какво му стана, от какво умря?“ — питаха се едни други и все имаше някой да обясни: „От ракията е“ — прекалено лесно обяснение за тази толкова ненадейна смѣрт. Една прегѣрбена старица сѣщо се спря, погледна и отбеляза:

— Толкова модерен, пѣк да умре така млад!

Кръстосваха се въпроси и отговори, а докторът, допрял ухо до гърдите на Вадиньо, направи последната и ненужна констатация.

— Както си танцуваше най-весело, без да каже никому нищо, ей тъй, падна и умря — обясни един от четиримата приятели, вече изцяло оправил се от ракията, изведнъж изтрезнял и покъртен, чувстващ се неловко заради костюма си на баиянка, начервените бузи и гримиран с горена тапа около очите.

Фактът, че бяха маскирани като баиянки, не трябва да дава повод за подигравки към петте момчета, всички доказани мъжкари. Обличаха се като баиянки, за да се забавляват по-добре, на шега и за развлечение, а не от влечение към женственост и подозрителни наклонности. Нямаше шибунго^[1] сред тях, господ да ги благослови. Вадиньо също беше завързал под бялата колосана фуста един огромен корен от маниока и на всяка крачка повдигаше поли, демонстрирайки странния и неприличен трофей, като караше жените с престорен свян да крият в шепи лицата и усмивките си. Сега коренът висеше ненужен върху разголеното бедро, но никому не беше до смях. Един от приятелите го отвърза от кръста на Вадиньо. Но и така мъртвецът не придоби по-скромен и по-достоеен вид, той бе просто един от умрелите през карнавала, нямаше дори кръв от куршум или нож в гърдите, че да се освободи от несериозния вид на маскиран.

Дона Флор, известена, разбира се, от дона Норма, която даваше заповеди и разблъскваше тълпата, пристигна почти едновременно с полицията. Когато се появи зад ъгъла, облегната на състрадателните ръце на приятелките си, всички познаха в нея вдовицата, защото вървеше обляна в сълзи, стенеща и въздишаща, без да се опитва да сподави хълцанията. Освен това беше несресана, по домашна, доста износена дреха и по чехли. Но пак беше красива и приятна за окото: дребна и закръглена, без да е дебела, с типичната мургавина на мулатка, с гладки, черни коси, толкова черни, дори синееха, с издължени очи и чувствени устни, полуотворени над снежнобелите зъби. „Апетитна“, както я наричаше Вадиньо в дните на нежност, редки, но незабравими. Кой знае, може би заради кулинарните способности на съпругата си по време на тези идилии Вадиньо ѝ казваше „моя мануе^[2] от зелена царевица, моя ухаеща акараже^[3], моя дебела кокошчице“ и тези гастрономически сравнения даваха точна представа за чувственото и домашно очарование на дона Флор,

прикрито зад спокойния и кротък характер, Вадиньо знаеше слабостите ѝ и ги вадеше на бял свят — онзи сдържан и свенлив копнеж, онова прикрито желание, превръщащо се в сила и дори невъздържаност, освободени в леглото. Когато Вадиньо беше в настроение, нямаше по-очарователен от него, никоя жена не можеше да му устои. Дона Флор никога не успяваше да издържи на неговото обаяние. Дори и когато решаваше да му се противопостави, изпълнена с възмущение и гняв, а нерядко стигаше дотам, че да го мрази и да проклина деня, в който бе свързала съдбата си с тоя бохем.

А сега, отивайки примаяла към преждевременната смърт на Вадиньо, дона Флор беше като зашеметена, не мислеше за нищо, за нищо не си спомняше — нито за миговете на нежност, нито пък, още по-малко, за жестоките дни на страдание и самота, сякаш умирайки, съпругът ѝ се беше очистил от всички пороци или никога не бе ги притежавал „в своя кратък път през долината на сълзите“.

— Кратък бе неговият път през тази долина на сълзите — каза многоуважаваният учител Епаминондас Соуза Пинто, разчувстван и изплашен, опитвайки се да поднесе съболезнования на вдовицата, преди тя да е стигнала до тялото на мъжа си.

Дона Жиза, също учителка и до известна степен също уважавана, спря прибързания жест на своя колега и прикри усмивката си. Ако наистина пътят на Вадиньо през живота бе кратък — наскоро беше навършил тридесет и една години, — дона Жиза добре знаеше, че за него това не беше „долина на сълзите“, а по-скоро сцена на фарсове с прелъстявания, измами и грехове. Някои от тях доста опасни и объркани, подлагащи без съмнение съпругата му на страшни изпитания, мъки и заплахи — дългове, кредити за погасяване, кредитори за убеждаване, поети задължения, заеми, банки и банкови агенти, намръщени физиономии, криещи се приятели, да не говорим за моралната и физическа мъка на дона Флор.

„Защото — смяташе дона Жиза на своя неясен португалски; тя беше натурализирана северноамериканка, но дяволският език — ах! — не ѝ се удаваше, — ако е имало сълзи по време на краткия път на Вадиньо през живота, те са били изплакани от дона Флор и са били много, предостатъчни и за двамата.“

Тази съвсем неочаквана смърт караше дона Жиза да мисли за Вадиньо само с тъга: беше ѝ симпатичен въпреки всичко, у него имаше

нещо мило и подкупващо. Това не означаваше обаче, че сега, когато той, маскиран като баиянка, лежи мъртъв на площад Втори юли, проснат на улицата, тя трябва изведнъж да го обожестви, да си изкриви душата и да измисли един друг Вадиньо. Така обясни и на дона Норма, нейна съседка и близка, но не получи очакваното одобрение. Дона Норма много пъти се беше карала с Вадиньо, беше му чела внушителни конски евангелия, даже един път го заплаши с полиция. В този последен и мъчителен час обаче тя не искаше да обсъжда преобладаващите неприятни черти в характера на починалия, искаше само да похвали добрите му качества — вродената добрина, готовността винаги да окаже помощ, верността към приятелите, неоспоримата щедрост (проявявана най-вече с чужди пари), безотговорната и безкрайна радост от живота. Всъщност тя беше толкова заета да придружава и подкрепя дона Флор, че нямаше време да чуе дона Жиза и суровата истина. Дона Жиза си беше такава: за нея истината стоеше над всичко и заради това понякога изглеждаше строга и неумолима, но може би така тя се пазеше от собствената си доброта, защото беше наивна до глупост и вярваше на всички. Не, не си спомняше за поразите на Вадиньо, за да го критикува или осъжда, харесваше го и двамата често се усамотяха в дълги разговори, дона Жиза — заинтересувана от психологията на подземния свят, в който Вадиньо се движеше, а той, докато разказваше разни случки, надзърташе в деколтето ѝ към гънката на едрите ѝ луничави гърди. Може би дона Жиза го разбираше по-добре от дона Норма, но за разлика от нея не му прощаваше недостатъците и не би излъгала само защото е умрял. Дона Жиза не мамеше дори и себе си, освен ако не се наложеше. А случаят очевидно не беше такъв.

Дона Флор се промъкваше през тълпата зад дона Норма, която си пробиваше път с лакти и с широката си известност:

— Хайде бе, хора, дръпнете се, оставете я, горката, да мине...

Вадиньо лежеше на паважа с усмивка на уста, светлото му лице излъчваше спокойствие и невинност. Дона Флор се спря за миг, сякаш не можеше да познае съпруга си или да приеме неоспоримия факт на неговата смърт. Но само за миг. С вик, откъснал се от дълбините на душата ѝ, тя се хвърли върху Вадиньо, вкопчи се в неподвижното тяло, зацелува косите, гримираното лице, отворените очи, дръзките мустаци, мъртвите, завинаги мъртви устни.

-
- [1] Хомосексуалист. — Б.пр. ↑
 - [2] Сладкиш с мед. — Б.пр. ↑
 - [3] Сладкиш от кокосов орех. — Б.пр. ↑

Течеше неделята от карнавала и нямаше човек да не си беше уредил нощна разходка с кола, весело празненство, лудуване до сутринта. Е, добре: въпреки всичко бдението над Вадиньо премина с успех. „Истински успех“, както гордо отбеляза дона Норма.

Хората от погребалната служба оставиха тялото на леглото в спалнята, а после съседите го пренесоха в хола. Ония от моргата бързаха, през карнавала работата им се увеличаваше. Докато другите се веселяха, те се занимаваха с мъртъвци, жертви на нещастни случаи и сбивания. Взеха мръсния чаршаф, с който бе покрит починалият, и връчиха смъртния акт на вдовицата.

Вадиньо остана да лежи гол — както майка го е родила — върху железното брачно легло с украсени крака и табли, купено на старо от дона Флор на една разпродажба на мебели малко след сватбата, преди шест години. След като остана сама в стаята, тя отвори плика и прочете заключението на лекарите. Поклати глава, невярваща. Кой да предположи? На пръв поглед толкова силен и здрав, толкова млад!

Вадиньо се хвалеше, че никога не е боледувал и че е способен да прекара в игра, пиене или с жени осем дни и нощи, без да спи. А понякога не се ли случваше да не се вестява по осем дни вкъщи, докарвайки дона Флор до отчаяние и лудост? Обаче заключението на лекарите от факултета беше ясно: обречен човек, свършил черен дроб, износени бъбреци, разбито сърце. Можел е да умре по всяко време, както и умря. Изведнъж. Ракията, нощите в казината, оргиите, трескавото търсене на пари за комар бяха разсипали този млад и силен организъм, оставяйки му само красивата външност. И наистина, кой би познал по вида му, кой би помислил, че това е един безжалостно съсипан човек?

Дона Флор се вгледа в тялото на мъжа си, преди да извика услужливите и нетърпеливи съседни за деликатното задължение да го облекат. Той лежеше гол, както приживе обичаше да остава в леглото: златист мъх покриваше ръцете и краката му, имаше руси косми по гърдите и белег от бръснач на лявото рамо. Толкова красив и

мъжествен, толкова вещь в любовните удоволствия! Сълзи премрежиха отново очите на младата вдовица. Опита се да разсее мислите си, които не подхождаха на ден като този.

Докато гледаше обаче неговото неподвижно, съвсем голо тяло на леглото, колкото и да се стараеше, доня Флор не можеше да не си го спомни в часовете на развихрено желание: Вадиньо не търпеше нито дрехи, нито целомъдрени завивки — целомъдрието не беше негова слабост. Когато я викаше в леглото, казваше: „Хайде да се позабавляваме, моето момиче“. Любовта за него беше празник на безкрайната радост и свобода, на които се отдаваше с всепризнатия си ентузиазъм и вещина, потвърдена от много жени с най-различно обществено положение. В началото на брака си доня Флор се чувстваше страшно неловко, защото той я искаше чисто гола:

— Къде си видяла някой да се забавлява по нощница? Защо се криеш? Забавлението е свято нещо, измислено от бога в рая, не знаеш ли?

Не само я събличаше изцяло, но сякаш това му беше малко — галеше я и си играеше с тялото ѝ, с плавните извивки и вдлъбнатини, където в тайнствена хармония се кръстосваха светлина и сянка. Доня Флор се опитваше да се завие, а Вадиньо със смях ѝ издърпваше чаршафа, разголваше твърдите ѝ гърди, изваяните задни части, гладкия корем. Вземаше я като играчка — играчка или неразпукнатата розова пъпка — и я караше да разцъфтява всяка любовна нощ. Доня Флор потискаше свенливостта си, отдаваше се на този чувствен празник, набираще сила, превръщаше се в буйна и смела любовница. Никога обаче не изгуби напълно, изцяло свян и целомъдрие; трябваше да бъде покорявана всеки път, защото, отърсеше ли се от тази безумна дързост, се превръщаше отново в скромна и срамежлива съпруга.

И едва когато остана сама с мъртвия Вадиньо, доня Флор осъзна, че е вдовица, че него вече го няма, че никога вече не ще отмалява в ръцете му. Защото от момента на трагичната вест, плъзнала от уста на уста, до пристигането на катафалката късно следобед учителката по кулинарно изкуство живя в един лош и същевременно възбуждащ сън: внезапната вест, отиването до площад Втори юли, тълпата наоколо, предлагаща услугите си, връщането вкъщи, почти носена от доня Норма и доня Жиза, от учителя Епаминондас и испанеца от барчето

Мендес. Всичко бе се случило толкова бързо и неочаквано, че не ѝ остана време да помисли и да осъзнае напълно смъртта на Вадиньо.

Отнесоха тялото в моргата, но и така тя не можа да намери нито минутка покой. Изведнъж се превърна в център на внимание не само за цялата улица, но и за съседите, и то в неделния ден на карнавала. Докато го донесат обратно, увит в чаршаф, а костюма на баиянка — в малък шарен вързоп, дона Флор непрекъснато приемаше съболезнования, уверения в приятелство, любезности, една непрекъсната върволица от съседи, познати и приятели. Дона Норма и дона Жиза съвсем зарязаха къщите си, и без това позанемарени заради карнавала, като предоставиха грижата за приготвянето на обеда и вечери на забързаните слугини. Не се отделяха от дона Флор, коя от коя по-всеотдайна и утешаваща.

А навън си течеше карнавалът с неговите маски, блокове и раншос^[1], пищни или смешни. Музиката на многобройните оркестри, заперейрите, забумбите, блоковете, раншос, афошес^[2], с техните мандолини и тамбури. От време на време дона Норма не издържаше — изтичваше до прозореца, надвесваше се навън, хвърляше по някой поглед, разменяше по някоя закачка с познат, съобщаваше новината за смъртта на Вадиньо, ръкопляскаше на нечий оригинален костюм или блок. Ако от ъгъла се зададеше особено весело раншо, викаше и дона Жиза. А когато следобед Афоше^[3] на децата на морето се появи на улицата, с незабравимата си украса, придружен от огромна тълпа, танцуваща самба, дори дона Флор, едва сдържайки сълзи, се приближи до прозореца и погледна този Афоше, рекламиран от вестниците като най-голямата забележителност на карнавала в Баия. Погледна, без да се показва, скрита зад широките рамене на дона Жиза. Дона Норма, забравила и мъртвия, и приличието, въодушевено ръкопляскаше.

И така мина целият ден. Даже дона Нанси, мълчаливата аржентинка, жена на собственика на керамичната фабрика, един опърничав Бернабо, която отскоро им беше съседка, излезе от своя богат дом, забравила високомерието, поднесе съболезнования на дона Флор и се показва като симпатична и образована жена, разменяйки с дона Жиза философски мисли за краткотрайността на живота и неговата несигурност.

Както се вижда, дона Флор не бе имала време да размисли над новото си положение и над промените в живота си. Едва след като

докараха Вадиньо от моргата и го положиха на леглото, където толкова пъти се бяха любили, едва тогава тя остана сама със смъртта на съпруга си и се почувства вдовица. Никога вече нямаше да я поваля на железното легло, да ѝ смъква и роклята, и комбинезона, и най-интимните части на облеклото, да захвърля чаршафа на скрина, да взема всичко от нейното тяло, карайки я да подлудява.

„Ах! Никога вече“ — помисли си дона Флор и почувства, че буца засяда в гърлото ѝ, че коленете ѝ треперят, разбра, че всичко е свършено. Стоеше безмълвна, със сухи очи, безчувствена, отчуждена от цялата показност в ритуала на смъртта. Сама с разсъблечения, с отишлия си завинаги Вадиньо. Нямаше да е нужно вече да го чака до зори, да крие от погледа му парите, платени от ученичките ѝ, да следи отношенията му с най-красивите от тях, да яде бой в дните на лошо настроение и пиянство, да слуша ехидните подмятания на съседите. Никога вече нямаше да се търкаля с него в леглото, откликвайки с цялото си тяло на желанието му, освободена от дрехите и от чаршафа за празника на любовта, незабравим празник. Буцата в гърлото я душеше, болката в гърдите се забиваше като нож.

— Флор, не е ли време да го обличаме? — Гласът на дона Норма звучеше притеснено от хола. — Да не закъснеем, че ще почнат да идват...

Вдовицата отвори вратата, сериозна, мълчалива, без да хълца, без да стене, студена и строга. Сама в света. Съседките влязоха да помогнат. Господин Вивалдо от погребалното бюро „Рай в цветя“ дойде лично да донесе евтиния ковчег — беше направил порядъчна отстъпка в цената като партньор на Вадиньо по масите за рулетка и бакара, където залагаше ковчези и надгробни плочи — и помогна с вещина да направят от бохема представителен мъртвец. Дона Флор присъства на всичко, без да пророни нито една дума, нито една сълза. Беше сама в света.

[1] По време на карнавала училищата по самба се групират в раншос и блокове. — Б.пр. ↑

[2] Карнавални костюми, изобразяващи национални герои или божества. — Б.пр. ↑

[3] Вж. обясненията за божествата в приложението. ↑

Тялото на Вадиньо бе положено в ковчега и отнесено в гостната, където бяха стъкмили поставка от столове. Господин Вивалдо беше донесъл цветя, безплатен дар от погребалното бюро. Дона Жиза пъхна червено цвете между сключените пръсти на Вадиньо. Господин Вивалдо отбеляза за себе си колко е нелеп този жест — трябваше да сложат в ръцете на покойника по-скоро един игрален жетон. Жетон, а не червено цвете, и ако вместо музиката и карнавалния смях се чуеха шумът на рулетката, дрезгавият глас на крупнето, тракането на жетоните, възбудените възклицания на играчите (сигурно би било напълно възможно), Вадиньо щеше да се надигне от ковчега, да отърси смъртта от раменете си, както отърсваше с привично движение преследващите го неприятели, и да отиде да заложи жетона на 17, неговото любимо число. Какво можеше да направи с това червено цвете? Скоро щеше да увехне и посърне и нито една рулетка не би го приела.

Господин Вивалдо не стоя много, беше страстен любител на карнавала и бе отворил погребалното бюро в онази празнична неделя само за да обслужи един приятел като Вадиньо. Да беше умрял друг — да се оправя както може, нямаше той, Вивалдо, да си разваля спокойствието.

Много бяха тези, които нарушиха карнавалната си програма. През цялата нощ идваха хора за бдението над бохема. Някои от тях — защото Вадиньо произхождаше от беден и незаконен клон на знатния род Гимараес. Един от дядовците му бил щатен сенатор и известен човек в политиката. Един от чичовците, по прякор Шимбо, няколко месеца бе заемал длъжността помощник-шериф. Този чичо, един от малкото Гимараес, признали Вадиньо за законен родственик, му беше уредил служба в кметството — пазач по градините, работа съвсем скромна, с мизерна заплата, която не стигаше и за една нощ в „Табарис“. Излишно е да се споменава абсолютната незаинтересованост на младия общински служител — не се мярна в нито един парк, появяваше се само в канцеларията, за да получи

жалката заплата или пък да придума началника си да му поръчителства за заем и да измъкне от колегите двадесет или петдесет мил-рейс^[1]. Не го беше грижа за градините, нямаше време за губене с разни насаждения и цветя, даже да изчезнеха всичките градини в града, нямаше да му липсват. Беше нощна птица, за него лехи бяха игралните маси, а цветя, според господин Вивалдо — жетоните и картите.

Тези, които дойдоха от името на рода Гимараес, се брояха на пръсти — няколко забързани роднини. Всички останали, непрекъснатият поток от хора, идваха да се простят с Вадиньо, да го видят още веднъж, да му се усмихнат заради някой приятен спомен, да му кажат сбогом. Обичаха го, затова му прощаваха лудориите, оценяваха доброто у него.

Сред първите посетители на бдението беше комендаторът^[2] Селестино, португалец по произход, banker и търговец, който дойде облечен официално, тъй като по-късно щеше да води дъщерите си, три красавици, на бал в един известен клуб. Той мина набързо, като човек, изпълняващ досадно задължение. Постоя в гостната на приказки, спомена за заслугите на Вадиньо, след като прегърна дона Флор и поднесе съболезнованията си. Откъде идваше уважението му към дребния служител на кметството, към бохема от второкласните кабарета, към постоянно губещия играч?

Вадиньо имаше дар слово, и то какъв! Веднъж успя да изкопчи от този преуспяващ португалец писмена гаранция за заем от няколко хиляди рейс.

Не забрави за изплащането, защото никога не забравяше кога изтича срокът на заемите, които сключваше с разни банки и лихвари. Не можа да плати, но това беше друго нещо. Всъщност никога не можеше да плати и не плащаше, въпреки това с всеки изминал ден заемите се увеличаваха, растеше и броят на поръчителите. Как го постигаше?

Втори път Селестино не поръчителства — никога не попадеше два пъти в една и съща клопка. Но му даваше дребни заеми от по сто, двеста, дори и петстотин мил-рейс, когато Вадиньо се появеше отчаян, без пукната пара, сигурен, че е дошъл денят на пълното му разорение. Други поръчителстваха два-три пъти, сякаш Вадиньо беше най-коректният платец, с добра сметка в банката. Всички те бяха покорени от неговата умела, разпалена и убедителна реч.

Самият Зе Сампайо, съпругът на дона Норма, който имаше магазин за обувки в долната част на града и за разлика от жена си беше саможив, необщителен и намръщен тип, без връзки и приятелства сред съседите, самият той на няколко пъти бе изиграван от Вадиньо, но въпреки това не престана да го уважава, нито пък го лиши от кредит в магазина си даже когато разбра за долната му постъпка. Една сутрин Вадиньо взе на вересия няколко чифта обувки от най-люксоznите и скъпите и веднага ги продаде, кажи-речи, пред втрещените погледи на служителите на Сампайо, и то на най-ниска цена, в наскоро открития в съседство магазин конкурент. И всичко това — за пари в брой. Вадиньо спешно се нуждаеше от средства за залагане на бишо^[3].

След като оцени каква отговорност беше поел мошеникът, търговецът без съмнение взе предвид онези смекчаващи вината обстоятелства, с които обясни и прости измамата.

Същия онзи следобед Вадиньо му разказа весело и безгрижно, че цяла нощ сънувал дона Жиза, която, превърната в щраус, го преследвала през едни безкрайни хрусталаци, без да е ясно дали го прави от любов — щраусът бил женски и в очите му бляскали лукави пламъчета, — или пък за да го нагълта, защото тичала подире му със заплашително разтворен огромен клюн. Събуждал се разтреперан, отърсвал се от съня си, опитвал се да заспи с мисълта за нещо по-приятно, но упоритата учителка пак го погвала с похотливите си очи и агресивна човка. Ако дона Жиза била в обикновената си всекидневна плът, Вадиньо нямало да избяга, щял да приеме предизвикателството, да се втурне след дяволската чужденка през хрусталака, независимо от лошото ѝ произношение и всичките ѝ познания по психология. Но така, както му се явила, цялата в пера, превърната в оная странна птица, нямал изход, освен позорно да се оттегли. Четири, пет пъти се повторил кошмарът и на сутринта, уморен от толкова бягане, потънал в пот, Вадиньо се събудил с безпогрешно предчувствие и без грош. Преровил къщата, дона Флор нямала пукната пара — предишния ден ѝ бил отмъкнал даже дребните. Излязъл с надеждата да пооскубе някой познат, но не му провървяло — напоследък Вадиньо бил попрехвърлил и без това оскъдния си кредит. И тогава, минавайки край „Каза Стела“, добре заредения магазин на Зе Сампайо, му дошла бляскавата и забавна идея да се отдаде за малко на почтена търговия с обувки, единствения начин да се сдобие бързо с пари.

Ако не беше предприел тази търговска операция, на пръв поглед нечестна и недостойна, а всъщност хитра и доходна, никога нямаше да си прости — изтеглена беше камилската птица, донна Жиза не лъжеше даже и в сънищата, и Вадиньо спечели доста пари. Много признателен и честен човек, той веднага потърси Зе Сампайо в магазина и предсмаяните служители плати сметката от сутринта, със смях му разказа за първокласния удар и го покани да се почерпят по тоя случай. Зе Сампайо отклони поканата, но не се разсърди на Вадиньо, продължи да поддържа връзки с него, да му продава обувки с намаление и на кредит. Намаление с десет на сто и кредит в рамките на един чифт обувки, но само след като е платена предишната сметка.

Още по-убедително доказателство за обаянието на Вадиньо бе появата на Зе Сампайо на бдението. Дойде за малко наистина, но това му се случваше за пръв път през последните десет години. Изпитваше ужас от всички обществени задължения и най-вече от погребални церемонии, бдения, гробища, панихиди; това караше донна Норма да му вика, когато ѝ отказваше да я придружи на някое от ежеседмичните погребения:

— Като умреш, Сампайо, няма да има дори кой да ти носи ковчегата... Срамота.

Зе Сампайо я поглеждаше накриво и не отговаряше, хапейки както обикновено палеца на дясната си ръка, примирен с вечната свадливост на жена си.

Сред видните личности на бдението бяха: Селестино, Зе Сампайо, роднината Шимбо, архитектът Шавес, доктор Барейрос, видна личност в съда, и поетът Годофредо-син. Колегите от службата пристигнаха вкупом, на всички тях Вадиньо дължеше малки суми. Водеше ги, мълчалив и тържествен, облечен в черен костюм, знаменитият директор по парковете и градините. Дойдоха съседите — и бедни, и богати, и средно заможни. Дойдоха и всички, които посещаваха казината, кабаретата, павилионите за бишо, увеселителните заведения с дамите на Баия: Мирандао, Курвело, Пе де Жеге, Валдомиро Линс и по-малкият му брат Уилсън, Анакреон, Кардозо Переба, Аригоф, Пиер Верже, с птичия си профил и тайните на Ифа. Някои от тях, като доктор Жовани Гимараес, лекар и журналист, принадлежаха и към двете групи: и към тази на важните и почитаните, и към тази на незначителните и безделниците.

Важните се подсмиваха, като си спомняха за Вадиньо, за неговите дяволии и безпътици, за забавните сделки, смелите машинации, бъркотиите и конфузните положения, доброто му сърце, човещината му, променливия му нрав. Такъв беше и за съседите: необуздан бохем, човек без мярка и задръжки. И едните, и другите преувеличаваха истината, измисляха подробности, приписваха му случки и приключения, легендата за Вадиньо се раждаше още там, до трупа му, почти едновременно с неговата смърт. Въпросният доктор Жовани Гимараес съчиняваше цели истории, разказваше на пристигащите една измислена, но подкрепена с дати и точно определени места случка:

— Един ден преди четири години, през март, срещнах Вадиньо в заведението „Трите дука“, играеше на 17. Беше с гумена мушама, отдолу нямаше нищо, гол-голеничък. За да играе, беше заложил всичко — и панталони, и сако, и риза, и гащи. Рамиро, онзи мухльо, испанецът от „Седемдесет и седем“, приемаше само панталоните и сакото, за какъв дявол му бяха ризата с протрита яка, старите гащи, скапаната вратовръзка? Ама Вадиньо му набута и чорапите, остави си само обувките. Беше толкова сладкодумен, че успя да накара Рамиро, познавате го този звяр, да му заеме една почти нова мушама — как щеше да тръгне гол по улицата към „Трите дука“...

— Спечели ли? — поиска да разбере младият Артур, син на господин Сампайо и дона Норма, гимназист и почитател на Вадиньо, който слушаше със зяпнала уста разказа на журналиста.

Доктор Жовани погледна момчето, позамълча, широко се усмихна:

— Ами... Призори загуби и мушамата на испанеца с това 17, та го закараха вкъщи, увит във вестник... — Усмивката се превърна в звучен и заразителен смях, никой не можеше да оживи така едно бдение, както доктор Жовани.

И понеже в този момент в гостната влизаше неповторимият Робато, журналистът, който все още се заливаше в смях, добави като последно доказателство:

— Ето, той няма да ме остави да лъжа... Помниш ли, Робато, онази нощ, когато Вадиньо се прибра гол, увит само във вестник?

Робато не се смущаваше лесно: хвърли поглед наоколо, изучавайки групата, разположена в другия ъгъл на столовата — боеше

се от женски любопитни уши, че подобни спомени можеха да стигнат до опечалената вдовица, — но да се смути, не се смути, не беше от тези, дето бягат от предизвикателства, бързо се ориентираше и веднага подхвана репликата:

— Гол, увит във вестник? Как да не помня... — Изкашля се, за да прочисти бароковия си глас, и развихри фантазията си: — Та нали вестникът беше мой... Това стана в публичния дом на Еунисе Единия зъб; освен нас двамата и Вадиньо, помня, че там бяха Карлиное Маскареняс, Женер и Вирнато Танажура... бяхме пили цяла нощ, страхотно наливане...

Робато беше пройдоха от класата на Вадиньо, но от друго тесто. Той не си опитваше късмета на комар и не бягаше от работа, напротив, имаше златни ръце и се славеше като деен и способен човек. Правеше изкуствени челюсти, поправяше радиоприемници и грамофони, вадеше снимки за документи, човъркаше всякакви машини и винаги беше пълен с добронамерено любопитство. Неговата рулетка беше поезията, добре премерената и добре римувана реч (в богати рими), неговото казино бяха баровете и кабаретата, където осъмваше в приятната компания на други неуморими литератори и момичета, почитателки на музите и техните служители. Декламираше оди, мръсни песни, лирични и похотливи поеми, любовни сонети. Всичко — написано от него. Той сам се беше провъзгласил за „световен цар на сонета“ и биеше всички рекорди — до онова време автор на двадесет хиляди осемстотин шестдесет и пет сонета в десетосрични и анациклични стихове, и александрини. Зачатък на плешивина заплашваше буйната му кестенява коса, но това не се отразяваше на лъчезарната му външност.

Той взе думата и ето че Вадиньо пак витаеше из гостната, увит във вестници. Такъв щеше да го помни завинаги младият Артур: увит в страниците на „А Тарде“, Вадиньо, герой от един забранен и очарователен свят.

Приказките вървяха, докато дона Норма, дона Жиза, младата Режина заедно с други момичета и жени поднасяха кафе със сладки, ракия и плодов ликьор. Съседите се бяха погрижили на бдението да не липсва нищо.

Видните хора, седнали в столовата, в коридора и до външната врата, си спомняха за Вадиньо с шеги и смях. Другите, приятелите в

играта на комар и лудориите, си го припомнях мълчаливи, сериозни, разчувствани и стояха прави до тялото в гостната. Влизаха, спираха пред дона Флор, стискаха ѝ ръка объркани, сякаш те бяха отговорни за поразите на Вадиньо. Много от тях дори не я познаваха, никога не бяха я виждали преди, но толкова се беше говорило за нея, че знаеха как понякога Вадиньо ѝ отмъкваше даже парите за всекидневни разходи, за да ги заложи в „Паласе“, в „Табарис“, в „Абайшадиньо“, в бордея на Зезе Менингита, при Абилио Мокека, по многобройните незаконни рулетки из града, та чак и в заведението с лоша слава на черния Паранагуа Вентура, където по принцип само банката трябваше да печели.

Зъл и страшен беше този негър, Паранагуа Вентура, много пъти затварян в полицията заради обвинения, винаги недоказани напълно, имаше слава на крадец, изнасилвач и убиец. Съдиха го за убийство и беше оправдан по-скоро поради липса на смелост от страна на съдебните заседатели, отколкото поради липса на доказателства. Казваха, че е извършил две убийства, без да се смята жената, намушкана с нож посред бял ден на улица Сао Мигел, която по чудо се спаси. Бордеят на Паранагуа се посещаваше само от професионални мошеници с белязани карти, престъпници, джебчии, измамници, хора, нямащи какво да губят. Там ходеше Вадиньо с оскъдните си пари и весела усмивка и навярно беше един от малцината избраници, които можеха да се похвалят, че някога са печелили с подправените зарове на Паранагуа. От време на време черният позволяваше на играч, който му е симпатичен, да уцели при някое и друго хвърляне.

Дойдоха и ученичките на дона Флор, почти всички, настоящи и бивши. Дойдоха с единственото желание да утешат уважаваната и способна учителка, толкова добра, горката! Курсът по общо кулинарно изкуство (сутрин) и по баиянска кулинария (следобед) продължаваше около фурната и огнището три месеца. Накрая се връчваха отпечатана диплома и грамота в рамка (като изложената в един магазин на Авенида Сете), въведени на времето след курса, в който участваше дона Оскарлинда, видна медицинска сестра от Португалската болница, очарователна бъбрица, луда за интриги. Тя беше поискала диплома и грамота, подучи и останалите, вдигна невероятен шум, събра средства, намери художник, който да не иска пари, направи невъзможното, тази лудетина. Притисната по този начин, дона Флор се съгласи даже и с

художника, един познат на дона Оскарлинда, като не пропусна обаче да спомене за таланта на брат си Ейтор, нарисувал фирмата на училището на улица Алво, който за съжаление сега живееше в Назарет дас Фариняс. Така или иначе, почувства се горда, като прочете на дипломата и грамотата, написано с големи печатни букви:

КУЛИНАРНО УЧИЛИЩЕ „ВКУС И ИЗКУСТВО“

И веднага след това — с красиво изрисувани букви:

Директорка — Флорипедес Пайва Гимараес

В редките случаи, когато Вадиньо се събуждаше по-рано и оставаше вкъщи, обикаляше около ученичките, месеше се в кулинарните уроци и ги притесняваше. Скупчени около учителката, оживени и грациозни, те записваха рецептите, точните количества скариди, олио от денде^[4], стърган кокосов орех, чер пипер. Учиха се как се чисти риба, как се приготвя месо, как се бият яйца. Вадиньо току ги прекъсваше с някой двусмислен виц за яйцата, а те се смееха безсрамно.

Почти всички те бяха безсрамни. Обичаха и уважаваха дона Флор, ама очите им бяха все в мизерника. А той си седеше нахален и закачлив, отпуснат на някой стол, или се излежаваше на стъпалото пред кухненската врата, в най-добро настроение, оглеждаше ги от горе до долу, задържаше дръзко поглед върху краката, коленете, хълбоците, гърдите им. Те навеждаха очи, но не и той.

На практическите уроци дона Флор приготвяше солени ястия и банички, торти и сладкиши. Вадиньо даваше съвети, сипеше закачки, изяждаше лакомствата^[5], докато се въртеше около тях, заговаряше най-красивите, пускаше ръка, ако някоя по-пламенна се приближеше.

Дона Флор се ядосваше и измъчваше с риск да обърка количеството топено масло в трудното мануе, молеше бога Вадиньо да хване пак улицата, да си върви при мошеничествата, при комара, само и само да остави ученичките ѝ на мира.

Сега, на бдението, те бяха наобиколили дона Флор и я утешаваха, но една от тях, малката Йеда, с изражение на дива котка, едва сдържаше сълзите си и не откъсваше поглед от лицето на починалия. Дона Флор веднага долови тия прекомерни чувства и усети, че я сви под лъжичката. Имало ли е нещо между тях? Не беше забелязала нищо подозрително, но кой можеше да гарантира, че не са се срещали след уроците и не са кръшвали в някой публичен дом? След случая с шавливата Ноемия Вадиньо уж престана да се натрапва на ученичките. Но беше достатъчно хитър, можеше спокойно да причака безсрамницата зад ъгъла, да я заговори, а коя жена беше в състояние да устои на приказките на Вадиньо? Дона Флор проследи погледа на Йеда, забеляза треперещата ѝ брадичка. Нямаше място за съмнение, ах, този непоправим Вадиньо...

От всички мъки, причинени от мъжа ѝ, нито една не можеше да се сравни със случая с младата Ноемия, оная курвичка от добро семейство, сгодена при това, какъв ужас! Но дона Флор не искаше да си припомня старата болка сега, в нощта на бдението, когато за последен път гледаше лицето на Вадиньо. Всичко това бе минало и заминало, оная се ожени, замина с мъжа си, един тип на име Алберто, с претенции за журналист, недоносен талант, толкова млад, а вече рогоносец. Освен това веднага след брака горделивката изведнъж погрозна, превърна се в най-долната уличница.

Тогава, когато почти по чудо всичко свърши добре, Вадиньо ѝ каза в топлината на леглото при сдобряването: „Жена, само тебе мога да понасям. Останалото е така, да минава времето“. На бдението, обкръжена от толкова хора и толкова обич, дона Флор не искаше да си спомня за тази забравена история, нито пък да следи малката Йеда, която едва сдържаше сълзите си, издаващи тайната ѝ. След като Вадиньо беше мъртъв, вече нищо нямаше значение. Тогава защо да изяснява, да уточнява, да обвинява и да оплаква? Той умря, плати за всичко, и то с лихвите, отиде си съвсем млад. Дона Флор почувства, че се беше разбрала с мъжа си, нямаха сметки за уреждане.

Наведе глава, престана да следи момичето. Скланяйки очи, виждаше само как Вадиньо я гали в желязното легло и шепне на ухото ѝ: „Всичко е само да минава времето, винаги си ми само ти, Флор, цветче мое от босилек^[6], ти и никоя друга“. „Как, по дяволите, да минава времето?“ — изведнъж се запита дона Флор. Жалко, никога не

го попита, едва ли е било нещо хубаво. Усмихна се. „Да минава времето“, а единствената бе само тя, Флор, цветето на Вадиньо, разтварящо се в ръката му.

[1] Стара парична единица преди крузейрото. — Б.пр. ↑

[2] Стара титла, отговаряща на военен чин, давана като почетно звание на цивилни. — Б.пр. ↑

[3] Вид лотария, в която залаганията се правят на животни; официално забранена. — Б.пр. ↑

[4] Палмово олио. — Б.пр. ↑

[5] Игра на думи — може да значи нещо вкусно за ядене или ласка, нежност. — Б.пр. ↑

[6] Игра на думи — умалителното на Флорипедес, Флор, значи цвете. — Б.пр. ↑

На другия ден в десет сутринта погребалното шествие потегли с много придружители. В онази понеделнишка сутрин на карнавала нямаше нито блок, нито раншо, които можеха да се сравнят по значимост с погребението на Вадиньо. Изобщо не можеха.

— Гледай... виж поне от прозореца... — каза дона Норма на Зе Сампайо, след като се отказа да го завлече на гробищата. — Гледай какво значи погребение на човек, който умееше да създава връзки, не беше дивак като тебе... беше мошеник, комарджия, непоправим маниак и все пак, гледай... Колко хора, и то добри хора... При това по време на карнавала... Ти, Сампайо, когато умреш, няма да има кой да ти носи ковчега...

Зе Сампайо нито отговори, нито погледна през прозореца. Облечен в стара пижама, в леглото, с вестниците от предишния ден, само тихо простена и си тикна палеца в устата. Той беше един мним болен, изпитваше невероятен страх от смъртта, ужас от посещения, болници, бдения и погребения и в момента се намираше на прага на инфаркта. Така се чувстваше още от предния ден, след като жена му каза, че сърцето на Вадиньо изведнъж спряло. Прекара нощта в очакване да му се пръснат вените, въртеше се в леглото облян в студена пот и притискаше с ръка лявата си гърд.

Докато покриваше буйните си кестеняви коси с подходящ за случая черен шал, дона Норма допълни безмилостно:

— Ако на моето погребение няма поне петстотин души, ще смятам, че съм се провалила в живота. От петстотин нагоре...

Изхождайки от този принцип, Вадиньо би трябвало да изглежда наистина победител. Ами че половин Баия беше дошла на неговото погребение и даже черният Паранатуа Вентура беше зарязал мрачния си бордей и беше там, в белия си костюм, блестящ от спермацет^[1], с черна вратовръзка и черна лента на ръкава, с червени рози в ръка. Пригответе се да хване едната дръжка на ковчега и след като поднесе съболезнованията си на дона Флор, резюмира мисълта на всички в най-кратката и красива погребална реч за Вадиньо:

— Страшен беше!

ИНТЕРВАЛ

Кратко съобщение (привидно ненужно) за полемиката около авторството на циркулиращата от будка на будка анонимна поема, в която поетът оплаква смъртта на Вадиньо, като въз основа на конкретни доказателства в крайна сметка се разкрива истинската самоличност на незнайния трубадур

(Декламира неподражаемият Робато Фильо)

Не, с течение на времето това положително няма да се превърне в неразгадаема литературна тайна, в още една тъмна загадка на световната култура, която да занимава векове по-късно университети и учени, биографи, философи и критици, да се превръща в предмет на проучвания, съобщения, предоставяни на стипендианти, институти, ръководители на катедри, истерици и най-различни хитреци, търсеци лесно и охолно съществуване. Няма да е случай като Шекспировия, ще си остане само едно незначително съмнение, колкото е незначителна и темата, послужила за вдъхновение: смъртта на Вадиньо.

В литературните среди на Салвадор се повдигна един въпрос и около него тръгна полемиката: кой от поетите в града е съчинил и разпространил „Елегия за окончателната смърт на Валдомиро дос Сантос Гимараес, Вадиньо — за курви и приятели“? Споровете бързо се разраснаха, не закъсняха да се изострят, да станат причини за вражди, епиграми и дори плесници. Имаше дебати и сръдни, съмнения и оборвания, твърдения и пазарлъци, псувни и шамари по масите в баровете, където висяха по цели ноци и пиеха ледена бира млади таланти (развенчаващи и отричащи литературата и изкуствата, предхождали появата на това ново и крайно поколение) и упорити закостенели драскачи, устояващи на всички новости, с игрословиците, епиграмите и тържествените думи; като си показваха — голобради литературни гении и писатели, нуждаещи се от бръснене — с една и съща мрачна решимост своите последни произведения в проза и стих,

всяко едно поотделно и всички заедно предопределени да направят революция в бразилската литература, ако господ пожелае.

Независимо че се ограничи в рамките на щат Баия (на щата, не само на столицата, защото спорът се отрази и в общини на такаовите области), в хрониките на Академията на науките в Илеус се пазят достоверни сведения за една литературна вечер, посветена на изучаването на случая. Независимо че той не намери място в притурките на списанията и се ограничи в устни спорове, независимо от всичко това куриозният и понякога изострен спор заслужава внимание и интерес, щом става дума за историята на дона Флор и нейните двама съпрузи, в която Вадиньо е главен герой, поставен на преден план.

Герой? Или може би злодей, злосторник, отговорен за страданията на дона Флор, тази всеотдайна и вярна съпруга? Това вече е друг въпрос, който няма нищо общо с литературния, занимаващ поети и писатели, и който е може би по-труден и тежък за разрешаване и ще стане на вас да му дадете отговор, ако упоритото търпение ви доведе до края на тези скромни страници.

В елегията, да, без съмнение, Вадиньо беше неоспоримият герой: „Друг никога не ще достигне тъй близо до звездите, до заровете и до проститутките като този вълшебен палячо“, кънтяха стиховете в необуздани хвалебствия. И ако поемата — подобно на спора — не получи отзвук в литературните издания, то не бе паради липса на достойнства. Някой си Одорико Таварес, федерален поет, оглавяващ всички говорилни на щатските стихоплетци — между другото те до един бяха хванати изкъсо, понеже този деспот контролираше два вестника и една радиостанция, — след като прочете елегията, напечатана на машина, съжали:

— Жалко, че не може да се публикува...

— Ако не беше анонимна — отбеляза друг един поет, Карлос Едуардо.

Този Карлос Едуардо, който минаваше за красавец и познавач на антики, беше съдружник на Таварес в една малко тъмна сделка със стари икони. Най-отчаяните драскачи и най-пламенните млади гении, тези, които нямаха никаква надежда да отпечатаат имената си в неделната притурка на Одорико, обвиняваха него и Карлос Едуардо в укриване на стари икони, измъквани от църквите чрез една

специализирана шайка мошеници, ръководена от някакъв тип със съмнителна репутация, споменавания под сурдинка Марио Краво, приятел и другар на Вадиньо. Слаб и мустакат, хитрецът Краво се беше заровил сред части от автомобили, железни парчетии, счупени машини, като редеше и сглобяваше цялата тази бъркотия, придавайки ѝ артистична стойност, възхваляван от двама поети и други познавачи, които единодушно признаваха това старо желязо за модерна скулптура и наричаха мизерника откритие и революционер новатор. Ето още един проблем, чието разискване не се вмести в тези страници — проблема за истинската стойност на маестро Краво. Ние няма да анализираме тук неговото творчество, ще прибавим само за информация, че по-късно критиката възвеличи неговия труд, между другото изучаван и от чуждестранни журналисти. По онова време обаче той беше начинаещ, още непризнат артист и ако имаше някакво име, дължеше го предимно на съмнителната си дейност в сакристиите и олтарите.

Самият Вадиньо, както се говори, е участвал, поради крайна нужда, в тайното нощно преселение на старинни предмети от църквата на Реконкаво, поход, организиран от еретика Марио Краво. Обирът на църквата даде повод за приказки, защото кражбата на „Свети Бенедикт“ се приписа на брат Агостино да Пиедаде и се вдигна голям шум. Днес ценната картина се намира в един музей на юг и ако се вярва на злите езици, по заслуга и милост на двамата по онова време не дотам преуспели служители на нежната муза и всеотдайната търговия.

Онази сутрин разговаряха в редакцията за светии и картини, когато Карлос Едуардо извади от джоба си копие от елегията и я подаде на поета Одорико.

Като съжаляваше, че не може да я публикува — „не че е анонимна, ще сложим някакъв псевдоним, ама псувните...“, Таварес повтори: „Жалко“ и препрочете на висок глас още един стих:

В траур са комарджиите и негърките на Баия.

Запита приятеля си:

— Веднага откри автора, нали?

— Мислиш, че е негова? И на мен така ми се стори, ама...

— Всичко е ясно... Слушай: „Минутно мълчание по всички рулетки, по всички публични домове — наполовина спуснати знамена, задници, хълцащи в отчаяние“.

— Възможно е...

— Не само че е възможно. Сигурно е — засмя се той. — Мръсник...

Нямаше такава сигурност в литературните среди. Елегията се приписваше на различни поети, на известни стихоплетци или на млади начинаещи. Обявиха, че на Сосиженес Коща де Карвальо-син, на Алвес Рибейро, на Елио Симоес, на Еурико Алвес. Мнозина сочеха Робато като най-вероятен автор. Не я ли издекламира той с прочувствен и богато модулиращ глас?

С него си отиде зората, яхнала луната.

Не можеха да разберат как Робато би рецитирал стихове на друг — немного обичаен жест в техните среди; забравяха за щедрата душа на поета, за способността му да се възхищава и наслаждава на изкуството на другите.

Като начало на успеха на елегията и на полемиката, породена от нея, може да се смята веселата нощ в публичния дом на Карла, „дебелата Карла“, компетентна професионалистка, внесена от Италия, чиято култура надхвърляше рамките на занаята (в който впрочем беше „ексцелентна“ според Нестор Дуарте, гражданин, надарен с интелигентност, добър познавач, видял много свят), пишеща за „Д’Анунцио“, луда за няколко рими. „Романтична като крава“, така я окачествяваше мустакатият Краво, с когото тя си има работа известно време. Карла не можеше да живее без някоя драматична страст и се мъкнеше от бохем на бохем, въздишаща и стенеща, разкъсвана от ревност, с огромните си сини очи, гърди на примадона и заплашителни бедра. Вадиньо също ѝ дължеше няколко ласки и дребни суми, въпреки че тя предпочиташе поетите и самата пишеше на „сладкия език на Данте с много плам^[2] и вдъхновение“, както казваше Робато.

Всеки четвъртък вечер Карла събираше един вид литературен салон в своите просторни помещения. Присъстваха поети и артисти,

бохеми, няколко известни личности, като съдията Айроза, и момичетата от заведението, винаги готови да ръкопляскаат на стиховете и да се смеят на вицовете. Поднасяха напитки и сладки.

Карла ръководеше соарето, отпусната на един диван, отрупан с възглавнички, облечена в гръцка туника или накичена със скъпоценни камъни, като атинянка или египтянка от Холивуд, сякаш излязла от опера. Поетите декламираха, разменяха духовити бележки, епиграми, подхвърляха си игри на думи, съдията произнасяше някоя аксиома, подготвена през седмицата с упорит труд. Връхната точка на сбирката настъпваше, когато домакинята, голямата Карла, се изправяше сред възглавниците с всичките си килограми бяла плът, покрита с фалшиви камъни, и с тъничък глас, екстравагантен за такава монументална жена, изказваше в сладникави стихове любовта си към последния избраник. Междувременно маестро Краво и други дебелокожи материалисти използваша полумрака в салона — убита светлина, за да може да се чуе и почувства по-добре поезията — и без никакво уважение към приповдигнатия дух на толкова изискани чувства се закачаха с момичетата, опитвайки се да получат безплатни ласки, подяждайки касата на заведението, мошениците му с мошеници.

Вечерите свършваха винаги с падение от поезията към мръсните вицове. Тогава блясваха Вадиньо, Жовани, Мирандао, Карлиньо Маскареняс и най-вече Лев, начинаещ архитект, син на емигранти, дълъг като жираф, неизчерпаем извор и добър разказвач. Имаше някакво непроизносимо руско име и момичетата го бяха кръстили Лев Сребърния език, може би заради вицовете. Може би.

На една от тези „елегантни срещи на интелигентността и чувствеността“ Робато декламира с треперещия си глас елегията за смъртта на Вадиньо, представяйки я с няколко прочувствени думи за починалия — приятел на всички посетители на „това приятно гнездо на любовта и поезията“. Спомена мимоходом, че авторът е предпочел „сянката на анонимността пред слънцето на известността и славата“. Той, Робато, получил копие от поемата от ръцете на един офицер, капитан Кризостомо, също сърдечен приятел на Вадиньо. Капитанът не могъл обаче да му даде по-точни сведения за личността на поета.

Мнозина приписваха стиховете на самия Робато, но пред неговото непрекъснато отричане да ги приеме започнаха да сочат за автор всеки пишещ поет в града, най-вече нощните птици и известните

бохеми. Някои обаче изобщо не повярваха на отричането на Робато, приписвайки го на скромността му, и настояваха, че е той. Даже и днес има хора, които мислят, че строфите на елегията са негови.

Спорът се изостри до такава степен, че прехвърли границите на литературата и добрия тон и се изроди в конфликт с плесници, когато поетът Кловис Аморим, с език на пепелянка в уста, бълваща епиграми, смучещ постоянно воняща пура от Меркадо Модело, отрязва на трубадура Ермес Климако всяка възможност да мине за автор на спорните стихове, тъй като му липсвали за това акъл и граматика.

— Да е Климако? Не говори глупости... Той ще се озори, докато снесе четиристишие в седем срички. Бездарник.

За нещастие точно в този момент в барчето влизаше поетът Климако с вечния си черен костюм, мушама и чадър, също вечни. Вдигна чадъра и избълва вбесен:

— Бездарна е на майка ти...

Налетяха един на друг с псувни и шамари, с явно предимство за Аморим, по-добър стихоплетец и физически по-як.

Интересно е и заслужава да се спомене случилото се с един друг автор на две незначителни стихосбирки, на когото някои по-неосведомени приписаха елегията. Отначало той отрече категорично, после, тъй като настояваха, престана да отрича упорито и накрая реагираше толкова объркано и срамежливо, че отричането приличаше на недодялано потвърждение.

„Той е, няма съмнение“ — казваха, като го гледаха как мачка пръсти, навежда поглед и шепне:

— Че приличат на мои, това е вярно. Но не са...

Винаги отричаше, но никога не допусна да припишат на друг спорните строфи. А когато го правеха, се впрягаше да докаже несъстоятелността на подобно твърдение. И ако някой по-упорит настояваше да докаже, мърмореше, убедителен и тайнствен:

— На мен ли ще ми кажеш?... Имам си причини да знам...

Когато елегията се декламираше, следеше внимателно рецитацията, поправяше, ако имаше сменена дума, ревнив и бдителен, като че ли произведението беше негово. По-късно, с разкриването на истинския автор, той се прости с чуждата слава. Моментално започна да говори какво ли не за елегията, отричайки всичките ѝ достойнства и красота — „долна и мръсна поезия“.

След толкова много дискусии елегията си проправи път, четена и наизустявана, рецитирана по баровете рано сутрин, когато ракията отприщваше най-възвишените чувства. Рецитаторите сменяха прилагателни и глаголи, от време на време разместваха или изпускаха строфи. Но истинска или изопачена, удавена в ракия, захвърлена по пода на кабаретата, тя хвалеше и възвеличаваше Вадиньо.

Който и да я беше написал, отразяваше общите чувства на подземния свят, в който Вадиньо се бе движил от младини и в чийто символ се бе превърнал. Елегията беше връхната точка в хвалебствията към младия комарджия. Ако можеше да чуе думите на признание и тъга, Вадиньо не би повярвал. Приживе никога не му се беше случвало да е обект на славословия и превъзнасяния, обратно: върху му непрекъснато се сипеха съвети и упреци за лошия начин на живот и лошото поведение.

Между другото снизходителността към лошите му прояви, този показ на добри чувства, който го превърна в герой от стихотворение и почти легендарна фигура, не трая дълго. Една седмица след смъртта му нещата взеха да се връщат на старите си места, мнението на консервативните класи, отговорни за морала и почтеността, започна да се чува от устата на лели и съседки, опитващи се да се наложат над анархистичния и покваряващ панегирик, въздигнат от подривната утайка на публичните домове и казината в престъпния им опит да подкопаят нравите и властта.

Така се зароди нов вълнуващ проблем, като че не им стигаше този със стиховете. А що се отнася до него, бяха събрани доказателства за истинската самоличност на автора, най-накрая разкрита и завинаги вписана в златната книга на патриотичната литература.

Години след смъртта на Вадиньо, когато поетът Одорико получи своя екземпляр на „Мръсни елегии“ — един от трите, предоставени безплатно от поета, — чудесно луксозно издание в тираж от сто броя с автографи, илюстрирано с ксилографии на Калазанс Нето, се обърна към Карлос Едуардо, връчвайки му ценната книга.

Двамата приятели се намираха в същата стая на редакцията, където в един отдавна отминал ден бяха чели и разисквали заедно елегията. Само че сега бяха понапълнели и уважавани господа — богати, много богати, притежатели на сбирки и недвижими имоти.

Одорико си спомни:

— Аз не ти ли казах тогава? Той беше. — И заключи със същата усмивка и същите думи: — Мръсник...

Карлос Едуардо също се засмя с вид на преуспял и спокоен човек и се възхити на първокласното издание. На корицата с букви, издълбани в дърво, личеше името на поета: Годофредо-син. Прелисти бавно книгата, питайки се (с известна завист): „Какви бяха тези улички и стръмни сокаци, какви тъмни пътечки на залеза, какви мрачни и вонящи пещери бяха заедно открили и обичали великият поет и бедният пройдоха до такава степен, че между тях да разцъфти рядкото цвете на приятелството?“. Разсъждавайки бавно над тази загадка, Карлос Едуардо докосваше хартията, като че ли галеше женска плът, кой знае, може би черна като кадифето на нощта? Последната елегия от четирите, съставящи томчето, се посвещаваше на смъртта на Вадиньо, „синия жетон, забравен на килима“.

Така се разреши един проблем, както беше обещано. Друг един проблем обаче възниква и се налага и кой знае дали ще му се намери разрешение. Това се оставя на вашата схватливост — тайнствеността на Вадиньо.

Кой беше Вадиньо? Какво беше истинското му лице? Какви бяха точните му измерения? Огрени от слънцето или скрити в сянка бяха неговите мъжествени черти? Кой беше той — героят на елегията, възвеличаваният от Паранагуа Вентура, презираният мошеник, непоправимият просяк, лошият съпруг според единодушните с доната Флор съседи? Кой го познаваше по-добре и сега по-добре го оценяваше: жалостивите посетителки на службите в църквата „Света Тереза“ или непоправимите посетители на „Табарис“, „топчето, въртящо се в рулетката, картите и заровете, последното пристанище“?

[1] Бяло вещество, получавано от черепа на кашалота. — Б.пр. ↑

[2] Освен „плам“ думата на португалски може да значи и „секс“.
— Б.пр. ↑

II

**ЗА НАЧАЛОТО НА ВДОВСТВОТО — ВРЕМЕ
НА СКРЪБ И НА СТРОГ ТРАУР — СЪС
СПОМЕНИТЕ ЗА ЖЕЛАНИЯ И ГРЕШКИ, ЗА
ЛЮБОВ И БРАК, ЗА БРАЧНИЯ ЖИВОТ НА
ВАДИНЬО И ДОНА ФЛОР, С ЖЕТОНИ И
ЗАРОВЕ, С ТЕЖКОТО ОЧАКВАНЕ, ВЕЧЕ
БЕЗНАДЕЖДНО (С НЕУДОБНОТО
ПРИСЪСТВИЕ НА ДОНА РОЗИЛДА)
(С ЕДГАР КОКО НА ЦИГУЛКА, КАИМИ НА
КИТАРА И ДОКТОР ВАЛТЕР ДА СИЛВЕЙРА
С МАГИЧЕСКАТА СИ ФЛЕЙТА)**

КУЛИНАРНО УЧИЛИЩЕ „ВКУС И ИЗКУСТВО“

РЕЦЕПТА НА ДОНА ФЛОР: МОКЕКА ОТ ПРЕСНИ СКАРИДИ

ТЕОРЕТИЧЕН УРОК

Необходими продукти (за осем души): една чаена чаша кокосово мляко, чисто, без вода, една чаена чаша олио от денде, един килограм пресни скариди. За соса: три скилидки чесън, сол на вкус, сокът на един лимон, кориандър, магданоз, зелен лук, две глави кромид лук, половин чаена чаша зехтин, една чушка, половин килограм

домати. За гарниране: четири домата, една глава лук, една чушка.

ПРАКТИЧЕСКО ЗАНЯТИЕ

Изстържете двете глави лук, счукайте чесъна в хаванчето; лукът и чесънът не вонят, те са плодове на земята, ухаят.

Нарежете ситно кориандъра, магданоза, няколко домата, зеления лук и половин чушка.

Залейте всичко със зехтин и отделете настрана този ароматен сос.

(Тези глупачки мислят, че лукът смърди, какво разбират те от истинска миризма? Вадиньо ядеше лука суров и целувката му гореше.)

Измийте скаридите цели във вода с лимон, мийте ги добре, малко повече от добре, още малко, за да им махнете мръсотията, но не и морското ухание.

А сега — подправките: една по една потапяйте скаридите в соса, после в тигана слагайте пак една по една, заедно с подправките.

Излейте останалия сос отгоре им бавно, защото това е много фино ястие.

(Ах, беше любимото ястие на Вадиньо!)

Изберете четири домата, една чушка, една глава лук нарежете отгоре на колелца, за да придадете елемент на красота. Оставете го да престои два часа да поеме аромат. Сложете после тигана на огъня.

(Сам ходеше да си купува скаридите, имаше си стари връзки на пазара...)

Само след като са почти сварени, прибавете кокосовото мляко и съвсем накрая олиото от денде, малко преди да ги свалите от огъня.

(Опитваше соса непрекъснато, по-верен вкус нямаше никой.)

Ето ви го ястието, изтънчено, изискано, от най-добра кухня, която го направи, може с право да се похвали, че е истинска готвачка.

Но ако не е опитна, по-добре да не се захваща — не всеки е роден за готвач.

(Беше любимото ястие на Вадиньо, никога вече няма да го поднеса на масата. Отхапваше със зъби от скаридите, с устни, пожълтели от денде. Ай, никога вече няма да усетя устните му, езика му, никога вече горящата от суровия лук уста!)

1

На панихидата на седмия ден, отслужена от дон Клементе Нигра в църквата „Света Тереза“, с кораб^[1], обвит в прозрачна синкава утринна светлина, извисила се на брега като ладия, готова да потегли в открито море, загрижеността и съчувствието, изразени шепнешком, се отнасяха за дона Флор, коленичила с молитвеник в ръце на първия ред пред олтара, цялата в черно, с прикриващ косите и сълзите ѝ дантелен шал, зает от дона Норма. Но в шушуканията си я съжеляваха не че е загубила съпруга си, а че го е притежавала. Коленичила на банката, дона Флор не чуваше нищо; като че ли нямаше никой в светилището — само тя, отецът и отсъствието на Вадиньо.

Мърморене на богомолки, на стари църковни мишки, на заклетии врагове на красотата и смеха заядливо се издигаше нагоре заедно с тамяна:

— Не струваше и пукнат петак, мошеникът.

— Ако не беше такава светица, вместо панихида трябваше да вдигне празник. С танци и всичко останало...

— За нея това беше освобождение...

На олтара, молейки се за душата на Вадиньо, дон Клементе, изтощен от безсънните нощи над антични книги, чувстваше във въздуха на току-що пропукалата се утрин нещо нередно, коварен полъх, сякаш някакъв демон, Луцифер или ешу, по-вероятно ешу, се разхожда из помещението. Защо не оставяха Вадиньо на мира, защо не му даваха да си почине? Добре го познаваше дон Клементе: Вадиньо обичаше да идва на приказки в двора на църквата, сядаше на зида и разправяше случки, невинаги най-подходящи за това свято място, но изслушвани с внимание от отца, любопитен и одобряващ всеки житейски опит.

В коридора между централното помещение и сакристията имаше нещо като олтар с ангел, издялан от дърво, скулптура на неизвестен автор може би от XVII век, а ваятелят като че бе имал Вадиньо за модел: същата невинна и безсрамна физиономия, същата дързост, същата нежност. Беше коленичил пред Света Клара и протягаше към

нея ръце. Веднъж дон Клементе заведе Вадиньо да види олтара и ангела, искаше да разбере дали бохемът ще долови приликата. Щом видя скулптурата, Вадиньо прихна да се смее.

— Защо се смееш така? — запита го отецът.

— Господ да ми прости, отче... Но сякаш ангелът е яхнал светицата.

— Как? Какви са тези думи, Вадиньо?

— Простете, дон Клементе, но физиономията на ангела е като на жиголо... Даже не прилича на ангел... Вижте му очите... очи на женкар...

Като се обърна с вдигнати ръце, за да даде благословията си, отецът видя мърморещите богомолки, царящия смут, лукавството — ах, смрадливи и вкиснали се девиси, нещастни и долни стари моми, предвождани от дона Розилда! „Господ да им прости, неизмерима е неговата добрина!“

— Горкичката, изстрада с него. Сроди се с дявола...

— Защото си го търсеше. Не че не съм я съветвала... Ако не беше толкова дръпната, ако ме беше послушала... Направих каквото можах...

Така нареждаше дона Розилда, майката на дона Флор, родена за мащеха, стараяйки се смело да защити това си призвание.

— Ама на нея муха ѝ беше влязла в главата, полудяла беше, господ да ми прости, не искаше да слуша, разбунтува се... И се намери коя да я подкрепи и къща, където да се укрие...

Каза го, погледна към мястото, където се молеше коленичила сестра ѝ, дона Лита. И добави:

— Да правиш панихида за такъв пройдоха, е все едно да си хвърляш парите на вятъра, да пълниш джоба на попа...

Дон Клементе взе кадилницата и окади с тамян вонящия дъх на демона, лъхащ от устата на богомолците. Слезе от олтара, спря се пред дона Флор, сложи ласкаво ръка на рамото ѝ и каза така, че да бъде чуто от ужасния хор на старите пепелянки:

— Даже безпътните ангели намират място до бога в безсмъртието си.

— Ангел... Моля ви се... Изчадие адово... — изръмжа дона Розилда.

Дон Клементе, малко поприведен, прекоси църквата към сакристията. В коридора се спря да погледа онази странна статуя, в която неизвестният скулптор бе вложил едновременно и нежност, и цинизъм. От какви чувства се е ръководил, какво послание е искал да остави? Разяждан от човешки страсти, ангелът поглъщаше с похотливи очи бедната светица. Очи на женкар, както се бе изразил цветисто Вадиньо, непристойна усмивка, нагло лице. Също като Вадиньо, приликата беше невероятна. Не прекали ли той, дон Клементе, като сложи прибързано Вадиньо до бога в неговото безсмъртие?

Приближи се до прозореца, изсечен в камъка, и погледна към двора на църквата. Там Вадиньо обичаше да сяде на зида, а в краката му оставаше морето, набраздено от гемии. Вадиньо казваше:

— Отче, ако господ наистина искаше да покаже какво може, щеше да направи така, че 17 да излезе дванадесет пъти подред. Ето това е истинско чудо. Тогава щях да напълня цялата тази църква с цветя...

— Господ не играе комар, сине мой...

— Тогава, отче, той не знае кое е хубаво и кое лошо. Мъката да гледаш как топчето се върти, върти в рулетката, а рискуваш последния си жетон и сърцето ти ще се пръсне...

И прибавяше с поверителен тон, споделяйки тайната, която си беше само негова и на свещеника:

— Как няма да знае господ, отче?

На двора дон Розилда извисяваше клас:

— Пари, хвърлени на вятъра... Никаква панихида не може да го спаси, нещастника. Господ е справедлив!

Дона Флор, с измъчено лице, прикрито от шала, се появи в дъното, подкрепяна от дон Жиза и дон Норма. В синята светлина на утринта църквата приличаше на плуващ каменен кораб.

[1] Основното сводесто помещение; църквите могат да бъдат еднокорабни, двукорабни и т.н. — Б.пр. ↑

Едва във вторник от карнавала, привечер, новината за смъртта на Вадиньо достигна Назарет дас Фариняс, където заедно с женения си син, служител в железниците, живееше дон Розилда, вгорчаваща живота на снахата, робиня на деспотичния ѝ нрав. Без да губи време, замина за Баия в деня на пепелната сряда^[1], приличащ на самата нея, ако се вярва на другия ѝ зет, Антонио Морайс: „Това не е жена, а пепелна сряда, може да развали настроението на всеки“. Желанието да постави възможно най-голямо разстояние между себе си и тъщата беше без съмнение причина вече от години Морайс да живее в едно предградие на Рио де Жанейро. Сръчен механик, той прие поканата на един приятел и отиде да си опита късмета на юг, където преуспя. Отказваше да се върне в Баия даже и на разходка, докато „оня звяр увонява въздуха“.

Дона Розилда обаче не мразеше Антонио Морайс, както не мразеше и снаха си. Мразеше Вадиньо и никога не можа да прости на Флор този брак, резултат на злостен заговор срещу нейния авторитет и решения. Не се зарадва, когато щеше да се жени по-голямата ѝ дъщеря Розалия, но не се и противопостави на любовта, не попречи на годежа. Не се разбираха, защото природата на дон Розилда беше наистина призвана да превръща в ад живота на ближния. Когато не противоречеше на никой, чувстваше се ненужна и нещастна.

С Вадиньо беше друго, имаше му зъб още от времето, когато ухажваше Флор, когато откри лъжите и примамките, в които я беше оплел нежеланият кандидат. Намрази го завинаги, не можеше да понася дори името му. „Ако имаше полиция на този свят, мръсникът да е в затвора“ — повтаряше тя, ако ѝ говореха за зетя, ако я питаха за него или ѝ предаваха поздравите му.

Ако посещаваше от време на време дон Флор, правеше го, за да ѝ почерни дните, без да има друга тема за разговор, освен мошеничествата на Вадиньо, разпуснатия му живот, безсрамните му постъпки, повод за всекидневния и вечен скандал.

Още от палубата на парахода започна да сипе жлъчни думи, крещейки на дона Норма, отишла да я посрещне на кея Баняна по молба на дона Флор:

— Е, какво, безбожникът най-после ритна камбаната, а!

Параходчето пристигна препълнено с нетърпелива тълпа пътници, натоварени с пакети, кошници, чанти, най-различни вързопи, съдържащи плодове, брашно от маниока, иняме и айпим^[2], сушено месо, зелки и тикви. Дона Розилда съскаше:

— Гътна се, отдавна трябваше да пукне!

Дона Норма се чувстваше сразена, дона Розилда притежаваше дарбата да ѝ отнема всяка инициатива и да я оставя бездейна. Услужливата съседка осъмна на малкия кей, излъчваща утехата на добродушното си лице, готова да подкрепи една тъща в траур и сълзи, за да оплачат заедно превратностите на съдбата: днес си жив и весел, утре — в ковчег. Щеше да приеме оплакванията на дона Розилда, щеше да я утеши в примирението ѝ пред божията воля, той знае какво прави! Заедно щяха да обсъдят новото положение на дона Флор, вдовица, сама в света, а още толкова млада. Дона Норма се беше подготвила за това: жестове, поведение, думи, всичко искрено и прочувствено, при нея никога не се забелязваше каквато и да е показност. Дона Норма се чувстваше по малко отговорна за всички, явяваше се ангел спасител на квартала, нещо като бърза помощ в околностите. В къщата ѝ идваха всички съседи — най-хубавата къща на улицата, може би само Бернабос, аржентинците от керамичната фабрика, можеха да се мерят с нейната, като че ли малко по-люксозна, — идваха за заем, за сол и пипер, даже за чинии за обеди и вечери, за празнични дрехи.

— Дона Норма, майка ме изпрати да питам дали може да ѝ дадете назаем една чашка бяло брашно, че прави торта. После ще си плати.

Това беше Аниня, най-малката дъщеря на доктор Ивес, близък съсед, чиято съпруга, дона Емина, пеше арабски песни, акомпанирайки си на пиано.

— Но, моето момиче, майка ти не беше ли вчера на пазар? Ама че разсеяна жена... Една чашка стига ли? Кажй ѝ, ако ѝ трябва още, да те изпрати пак...

Или пък малкият прислужник на дона Амелия с пискливия си глас:

— Дона Норма, господарката ме прати да поискам черната папийонка на господин Сампайо, че на господин Руас са му я прояли молците...

Развълнувана притичваше и дона Ризолета, драматично, с измъчен вид:

— Норминя, спасявай ме, за бога...

— Какво има?

— Един пиян се е закотвил пред нас, няма как да го разкарам, какво да правя?

Дона Норма отиваше и го разпознаваше с усмивка:

— Ами че това е Бастиао Ракията бе, хора... Хайде, Бастиао, хайде да дремнеш малко в нашия гараж...

И така по цял ден; пари назаем за билети, спешна помощ за някой побъркан, да обслужи болен и клиентите с инжекциите — дона Норма правеше безплатна конкуренция на лекарите и на аптеките, без да говорим за ветеринарните, защото всички котки от околността идваха да раждат в нейната къща — там никога не им липсваше помощ и храна. Раздаваше мостри на лекарства, доставяни от доктор Ивес, кроеше дрехи — имаше диплом за шев и кройка, — пишеше писмата на прислугата, даваше съвети, изслушваше оплаквания, подкрепяше брачни проекти, насърчаваше ухажвания, разрешаваше най-различни проблеми, винаги възбудена, принуждаваща Зе Сампайо да заключи:

— Хвърчаща дрисла, няма търпение дори да седне на чинията...
— И примирен пъхваше палец в устата си.

Пригответи се добрата съседка да посрещне скърбящата дона Розилда, да я приласкае и успокои. А онази ѝ излизаше с такива невероятни дрънканици, като че смъртта на зетя беше празнична новина. И ето я, слиза по трапа, в едната ръка носи обичайния пакет препечено и дъхаво брашно от Назарет и крепи една кошница, където заплашително мърдат връзка раци, придобита на борда на парахода; в другата ръка — слънчобран и куфарче. Слава богу, помисли си дона Норма, големият куфар значеше дълъг престой, а сега идваше с малкото, дървеното, за кратки пътувания от няколко дена и — до следващия път. Пристъпи напред, за да ѝ помогне и да ѝ поднесе с

церемониална прегръдка съболезнованията си — за нищо на света не би пропуснала това тъжно задължение.

— Моите съболезнования.

— Съболезнования? На мен? Не, скъпа моя, не си хаби силите. Ако питаш мен, отдавна да е опънал петалата, никак не ми липсва. Сега мога да се ударя в гърдите и да заявя отново, че в семейството ми няма нито един пропаднал. Какъв срам, а? Намери да умре точно посред карнавала, преоблечен като... нарочно...

Спря се пред дона Норма, сложи на земята куфарчето, кошницата и пакета, за да може по-добре да я огледа и да ѝ заяви с лицемерен тон:

— Да, госпожо... Не че искам да ти правя комплименти, но бая си понапълняла. Станала си една красавица, модерна, дебеличка, да му е драго да те гледа човек, господ да те благослови, да не са ти уроки...

Побутваше кошницата, от която раците се опитваха да избягат, и настояваше упорито:

— Така обичам аз: жената да не обръща внимание на глупостите на модата... Тия, дето се опитват да отслабнат с диета, всички хващат охтика... А ти...

— Не говори така, дона Розилда. А аз си мислех, че съм отслабнала... Да знаеш на какъв юнашки режим съм се подложила... Изобщо не вечерям, от един месец не съм хапвала фасул...

Дона Розилда пак я огледа критично:

— Изобщо не личи...

Подпомогната от дона Норма, вдигна пакетите; насочиха се към асансьор Ласерда^[3], а дона Розилда не преставаше да дърдори:

— А господин Сампайо? Все така ли си лежи в кревата? Никога не съм виждала по-кисел човек. Прилича ми на умряла котка...

Дона Норма не хареса сравнението и се усмихна неодобрително:

— Такъв си му е характерът... Отпуснат.

Дона Розилда не беше от тези, които прощават човешките слабости:

— Хайде, хайде... Такъв саможивец като мъжа ти трябва да е цяло наказание... Моят Жил, бог да го прости... Е, не че струваше кой знае колко, нито пък беше светец, но в сравнение с твоя... Ах! Казвам ти, сестро, аз не бих го търпяла... Един човек, който не излиза, никъде не ходи, седи си по цял ден вкъщи...

Дона Норма се опитваше да насочи разговора по логичния му път: в крайна сметка дона Розилда беше загубила зет и затова бе дошла в столицата^[4], по тази вълнуваща и трагична тема трябваше да говорят, за нея се беше подготвила дона Норма.

— Флор е много тъжна и отпаднала. Тежко го понесе...

— Защото е загубена глупачка. И винаги е била такава, изобщо не прилича на моя дъщеря. На баща си се е метнала, ти не го познаваш покойния Жил. Не искам да се хваля, но мъжът в къщата бях аз. Той въобще не смееше и гък да каже, аз решавах всичко. Флор прилича на него, излезе мекушава, безхарактерна. Как иначе щеше да изтърпи тоя мъж, дето си го намери?

Дона Норма си помисли, че ако покойният Жил не е бил мекушав и безхарактерен, сигурно не би понесъл дълго време такава съпруга, и съжали бащата на дона Флор. Съжали и самата дона Флор, сега застрашена от постоянни посещения на майката, способна даже — кой знае? — да дойде да живее с овдовялата си дъщеря, отравяйки въздуха на Содре и околностите.

По времето на Вадиньо дона Розилда се появяваше набързо, правеше кратки посещения, колкото да каже нещо лошо за зетя, и изчезваше, преди да се е появил проклетникът със злостните си шегги. Дона Розилда никога не можа да вземе надмощие над Вадиньо, да го победи, не успяваше дори да го ядоса. Щом я видеше да сплетничи, напушваше го смях, страшно доволен, като че ли тъща му беше най-желаната гостенка:

— Гледай кой бил тук, моята свята тъщичка, моята втора майчица, това златно сърце, тази гълъбица без жлъчка. Седни тук, моя свята, до твоето любимо зетче, хайде да разровим боклука на Баия...

И се смееше със звучния и жизнерадостен смях на човек, отракан и доволен от живота: след като толкова много полици, толкова разпръснати дългове, такава липса и такава нужда от пари за залаганията не можеха да го натъжат и отчаят, как можеше дона Розилда да храни надежди? Затова го мразеше, а също и за стореното в началото на ухажването.

Напускаше разярена полесражението, догонвана от смеха на Вадиньо, и отиваше да си го изкара на дона Флор, крещейки по цялата улица:

— Кракът ми повече няма да стъпи в тази къща, проклетнице! Стой си с това куче, нека да ругае майка ти, забрави млякото, което си сукала... Отивам си, преди да ме е набил... Не обичам да ме бият като тебе...

Преследвана от подигравателния смях на Вадиньо, отекващ по улици и дворове, дона Розилда си загубваше ума. Един път го загуби наистина; забравила за положението си на уважавана вдовица, се спря наскрел улицата, пълна с народ, и обръщайки се към прозореца, където зет ѝ се превиваше от смях, размаха ръка и му показа цяла поредица „средни пръсти“. Придружи неприличния си жест с псувни и извика със задавен глас:

— На ти, мръсник такъв, на ти да си го завреш.

Възмутиха се и минувачите, и сериозният учител Епаминондас, и безупречната дона Жиза.

— Невъзпитана жена... — изкритикува я учителят.

— Истерична... — уточни учителката.

Въпреки че познаваше добре дона Розилда, свидетелка на този и други скандали, свикнала с трудния ѝ характер и вродената ѝ неговорчивост, даже и така, застанала на опашката за асансьора, дона Норма не преставаше да се чуди. Не можеше да си представи, че омразата между тъщата и зетя щеше да продължи и след смъртта му — та дона Розилда не изрече за покойния нито една дума на съжаление, макар и без да влага чувства, просто така, формално, за пред хората. Точно обратното:

— Даже по-лесно се диша, откак мизерникът опъна петалата...

Дона Норма не можа да се сдържи:

— Брей! Ама ти като че ли наистина мразиш Вадиньо, а?

— Е как! Да не би да не е вярно? Вагабонтин, пияница, комарджия, нищо не струваше... Завъртя главата на дъщеря ми, набута се в семейството ми, отмъкна я от къщи, за да живее на нейна сметка...

Комарджия, пияница, безделник, лош съпруг, всичко това беше истина, помисли си дона Норма. Но как може да мразиш и след смъртта? Не трябва ли, като изпращаме мъртъвците, да се отърсим от всички обиди и разногласия? Дона Розилда не беше на това мнение:

— Викаше ми дърта клюкарка, никога не ме е уважавал, подиграваше се право в лицето ми... Изигра ме още щом се

запознахме, направи ме на глупачка, докара ми само страдания... Защо да забравя, само защото е умрял и е в гробищата? Само затова ли?

[1] Последният ден преди четиридесетте дни велики пости за Великден, т.е. мрачен ден, край на всякакво веселие. — Б.пр. ↑

[2] Подправки. — Б.пр. ↑

[3] Тъй като град Баия е разположен на две нива, горният и долният град са свързани с „асансьор“, открит вертикален лифт. — Б.пр. ↑

[4] Има се предвид столицата на щата. — Б.пр. ↑

След като се пресели в по-добрия свят, същият онзи Жил — мекушавият и безволевият — остави семейството си в доста затруднено положение. В неговия случай „пресели се в по-добър свят“ не беше обикновен израз, а самата истина. Каквото и да го очакваше в тайнството на отвъдното — рай със светлини, музика и бляскави ангели, страшен ад с врящи казани, влажен гроб, витаене из звездните пътища или нищото, чисто и просто небитието, — каквото и да е, щеше да е по-добро от съвместния му живот с дона Розилда.

Слаб и тих, с всеки изминал ден все по-слаб и по-тих, Жил издържаше семейството си със скромните средства, които получаваше като търговски представител, едва покриващи разходите за насъщния, за наема на първия етаж на улица Алво, за дрехи на децата, за буржоазните изсилвания на дона Розилда, капризите ѝ на грандоманка, амбицията ѝ да поддържа връзки с видни семейства и заможни хора. Дона Розилда странеше от повечето съседи, необлагодетелствани от съдбата — продавачи в магазини и щандисти в складове, чиновници, касиери и шивачки. Презираше тези хорица, неспособни да прикрият бедността си, важничеше, обръщаше внимание само на неколцина от улицата, на „представителните семейства“, като натякваше ядосана на покойния Жил, хванеше ли го да си пийва биричка в не дотам препоръчителната компания на Казуза Фунил, комарджия и изнудвач с претенции за философ, един от най-одумваните жители на Алво. Името му не беше Фунил^[1], нужно ли е да се пояснява? Чисто и просто находчив прякор, характеризиращ вечно зиналата му паст и неутолима жажда.

Защо Жил не ходеше при доктор Карлос Пасос, лекар с добра клиентела, при инженер Вале, влиятелен човек в транспортния отдел, при телеграфиста Пейшото, възрастен господин пред пенсия, достигнал върха в пощенската кариера, при журналиста Насифе, още млад, но понатрупал пари с „Модерният магазинер“, издание, посветено на „непреходната защита на баиянската търговия“, ако се вярва на изявлението му? Всички те също бяха съседи от улицата, хора

„представителни“. А загубеният ѝ мъж не можеше дори да подбира приятелите си; ако не беше с Фунил в „Понто Фино“ на улицата на обуцарите, хлътваше в магазина на Антенор Лима да играе табла или домино, може би единствената му истинска радост в живота. Антенор Лима, търговец, установил се в Табоао, един от най-изисканите клиенти на Жил, може би щеше да се нареди в списъка на представителните съседни, ако не беше публично разгласената му връзка с черната Жувентина, първоначално негова готвачка. Застанала на прозореца на къщата на магазинера, наела прислужничка за метене и чистене, устата и нахална, успя да се прочуе на улица Алво в словесните си дуели с дон Розилда. А Жил седнаше пред нея и се разтапяше от любезности, като че ли беше уважавана госпожа, сключила църковен брак.

Не помагаша усилията на дон Розилда да го насочи към влиятелни хора: към семейство Коца, потомци на стар политически деец, притежатели на огромно имение в Матату — даже една улица носеше името на политическия деец, а внукът Нилсон беше банкиер и индустриалец, или Мариньо Фалкао от Фейра де Сантана, в чийто магазин Жил беше чиракувал като млад, господин Жоао Мариньо го беше финансирал, за да започне търговия в столицата^[2]; към Луис Диас Таварес, началник-отдел, умна глава, подписваше се под статии във вестниците, а тя произнасяше звучното му име с намек за роднинска близост — „роднини сме, кръстник е на моя Ейтор“.

Като изброяваше такива високопоставени връзки, презираща тези на Жил, питаше развълнувана събеседници, съседни, улицата, града и света какво лошо е направила, та господ я наказва с такъв съпруг, неспособен да ѝ осигури необходимите условия за живот, желаната висота и среда. Всички търговски представители преуспяваха, увеличаваха клиентелата и канторите си, умножаваха месечните си продажби, идваха им нови и крупни постъпления. Мнозина си купуваха къщи или най-малкото парцели за строеж. Някои даже си позволяваха лукса да купят автомобил, като един техен познат от Алатоас, пристигнал от Масейо преди няколко години, размахвайки ръце напред-назад, а сега сложил и двете напред, на кормилото на един „Студебейкър“. Такъв лорд беше станал този Лозалво, че един ден, като караше по улица Чили, не позна дон Розилда и за малко да я смачка, докато тя, пешеходката, се хвърли любезна пред колата в

желанието си да поздрави преуспяващия колега на съпруга си. А онзи не само че ѝ изкара акъла с клаксона, ами на всичкото отгоре я наруга:

— Искаш да умреш ли, въшка такава?

За три-четири години, търгувайки с фармацевтични стоки, хитър и услужлив, този грубиян си взе кола, стана член на тенисклуба в Баия, сближи се с политици и богаташи, наду се, пусна корем! Дона Розилда скърцаше със зъби: а оня загубеняк Жил?

Ах! Жил напредваше пеша или с трамвая, с мострите си за връзки, тиранти, якички и ръкавели, специалист по демодирани стоки, с малка клиентела от предградията с остарели гардероби. Повече от това не можа да постигне през целия си живот. Никой не вярваше в способностите му, даже и самият той.

Един ден се умори от толкова оплаквания и рекламации, от толкова безрезултатни и безрадостни усилия. Порто, зет на жена му, съпруг на Лита, сестра на Розилда, също се бяхтеше отчаяно, за да свърже двата края, преподавайки рисуване и математика на момчетата от едно щатско училище за занаяти, далече от Парипе. Всеки ден пътуваше с влак, сутрин ставаше рано с изгрева на слънцето и се връщаше надвечер. В неделя обаче излизаше по улиците на града с куфарчето бои и четки и рисуваше живописни къщички. Това занимание му доставяше такава радост, че никой не бе го видял тъжен или в лошо настроение. А освен това се ожени за Лита, а не за Розилда, пълна противоположност на сестра си — добродушна жена, чиято уста никога не беше произнасяла лоша дума за живо същество.

Жил нямаше напредък дори в играта на домино или табла и Антенор Лима го вземаше за партньор само когато нямаше друг посилен, а Зека Сера, шампион на улицата, не желаше да играе на табла с такъв посредствен и разсеян играч даже и за убиване на времето. А на всичкото отгоре доната Розилда настояваше да сложи край на познанството си с Казуза Фунил точно когато онзи беше най-зле, токущо излязъл от затвора, преследван и съден за измама, и най-много се нуждаеше от подкрепа. А той, Жил, съвсем безволев, се криеше по ъглите, за да не го срещне, подчинявайки се на заповедите на жена си.

Накрая стигна до заключението, че няма смисъл от безропотното му блъскане в живота, възползва се от няколко по-влажни зимни дни да си докара една евтина пневмония — „даже не и двойна“, отбеляза с ирония д-р Карлос Пасос — и емигрира към звездите. Тихичко, със

срамежлива и сдържана кашлица. Да беше друг, можеше и да се оправи, да победи болестта, не кой знае колко по-тежка от един грип. Но Жил беше изморен, толкова изморен! Не можеше да дочака по-сериозна и тежка болест. Освен това не си правеше илюзии: болест скъпа, изискана, модерна, споменавана по постниците не би стигнала до него, най-добре си беше да се задоволи с невзрачната пневмония. Така и направи, без да се прости, предаде богу дух.

[1] Фуния. — Б.пр. ↑

[2] Столицата на щата, т.е. Салвадор. — Б.пр. ↑

От доста време доната Розилда контролираше желязна ръка парите от комисионите, като даваше един път седмично на търговския представител точната сума за трамвай и за цигари „Ароматикос“ — по един пакет на два дена. Но даже и така спестените пари едва стигнаха за разходите по погребението, за траурните дрехи и за траурните дни. Почти нямаше комисиони от последните продажби и доната Розилда се оказа без никакви доходи с един син ученик и две дъщери — Флор беше още дете — на ръце.

Въпреки че беше кисела и груба, трудна и неприятна за съжителство, не бива да ѝ се отричат или прикриват положителните качества, решителността, волята и всичко, което направи, за да довърши образованието на децата си, да се задържи поне на положението, където я завари смъртта на съпруга ѝ, без да се налага да стигне до долната част на улица Алво, до мръсните стаи в пансиона на Палоуриньо.

Вкопчи се в жилището с целия си инат. Да се премести в поевтино жилище, означаваше край на всичките ѝ надежди за издигане в обществото. Трябваше да издържа Ейтор до завършване на средно образование, после да му намери работа, да омъжи момичетата, и то добре. Затова не трябваше да пада, да не се оставя да я завлече беднотията, излагаща се на показ без смущение и срам. Тя, доната Розилда, се срамуваше от бедността. Ах, как се срамуваше, като от престъпление, заслужаващо наказание.

Трябваше да си остане на етаж на улица Алво на всяка цена. Това каза и на зет си, когато дойде да ѝ даде назаем спестяванията на доната Лита (изплатени по-късно, за чест на доната Розилда, малко по малко). Нито къща на износна цена на края на света в Пшатаформа, нито обитаемо мазе в Лапиня, нито стая и хол в Портас до Кармо — остана си твърдо в жилището на улица Алво със сравнително висок наем, най-вече за човек като нея, разполагащ нито с много, нито с малко.

Там, от широките еркери на първия етаж, можеше да гледа на бъдещето с вяра: не всичко беше загубено. Щеше да промени предишните си планове, без да се отказва от претенциите си. Ако се предадеше отведнъж, зарязвайки добре разположената къща, с мебелировка, килими, пердета, и отидеше в някоя дупка, нямаше да може да си позволи вече никакви надежди и илюзии. Ейтор щеше да попадне зад тезгяха на някой магазин и да стане касиер за цял живот; момичетата щяха да имат същата съдба, ако не свършеха като сервитьорки по баровете и кафенетата, задирияни от съдържатели и посетители, път, водещ право към публичния дом, към ужасните квартали на проститутките. Там, зад еркера, можеше да устои на всички тези заплахи. Да ги напусне, значеше да се предаде без борба.

Затова отказа на Антенор Лима, когато ѝ предложи да вземе Ейтор като продавач. По същия начин изобщо не пожела да разговаря с Розалия, когато тя ѝ заяви, че е съгласна да работи нещо като секретарка в приемната на „Еlegantно фото“, процъфтяващо предприятие на улицата на обуцарите, където Андрес Гутиерес, мургав испанец с подкастрирани мустачки, практикуваше фотографското изкуство във всичките му най-различни форми: моментални снимки три на четири за лични и служебни карти („за двадесет и четири часа“), „цветни увеличавания, истински чудеса“, портрети с най-различен размер, увековечаване на кръщенета, сватби, първи причастия и други важни събития, достойни за пожълтялата вечност на семейните албуми. Навсякъде, където трябваше да се правят снимки, Андрес Гутиерес се появяваше с апарата и помощника си, един китаец, толкова стар, че не му личаха годините, сбръчкан и подозрителен. Носеха се слухове — дошли и до ушите на дона Розилда, винаги наострени за такива приказки — относно Андрес, неговото „Еlegantно фото“, помощника и обсега на дейността му. Говореше се, че негово производство били някакви картички, продавани от китаеца в затворени пликкове, върхът на натуралистичното изкуство, „артистична голота“ със сигурен успех. За тези снимки, твърдяха съседките, позирали бедни и лесни момичета, и то за няколко мизерни мил-рейс. Между другото Андрес сигурно се възползваше от тях, кой знае? Може би и китаецът; клюкарките разправяха страхотии за фотографското ателие. Не е чудно тогава, че дона Розилда се скара с дъщеря си, когато тя, въодушевена и простодушия, ѝ каза за предложението на испанеца:

— Ако още един път ми споменеш за това, главата ще ти откъсна, така ще те напердаша, че ще ме запомниш...

Заплаши Андрес със затвор, натри му носа, изтъквайки влиятелните си връзки: ако се забъркал с дъщеря ѝ, щял да види какво ще стане, мръсен и долен галисиец, тя, дона Розилда, щяла да отиде в полицията...

Андрес, зъл испанец, който не падаше по-долу, ѝ отговори в същия дух. Започна с твърдението, че галисиец бил бащата роганосец на дона Розилда, а той от съчувствие към положението на семейството след смъртта на господин Жил, възпитан и добър човек, заслужаващ друга съпруга, предложил работа на момичето, което едва познавал, с единственото желание да му помогне, а за отплата тази истерична крава идвала да крещи пред вратата на предприятието му, сипейки заплахи наляво и надясно, измисляйки какви ли не истории и долни клевети! Ако не си затворела плювалника, който използвала за уста, да отидела да се гръмне по най-бърз начин, защото властите щял да извика той, уважаван гражданин, опазващ законите, редовно плащащ данъците си, андалусец от сой, а тази вещица да му вика галисиец^[1]... Безучастен към караницата, китаецът чистеше с кибритена клечка дългите си като на орел нокти, нокти, които според злите езици...

И да бяха, и да не бяха верни всичките тези възмутителни истории, дона Розилда не беше отгледала и възпитала дъщерите си, способни и вежливи момичета, за да попаднат в лапите на някой си Андрес Гутиерес, пък бил той андалусец, галисиец, китаец, малко я интересуваше... Дъщерите ѝ бяха сега средство да промени хода на съдбата, стълба, по която да се изкачи, да се издигне. Отказа и други недобронамерени предложения за Розалия и Флор, не искаше момичетата ѝ да бъдат изложени на хорските очи и на опасност. Мястото на жената е в дома, целта ѝ е бракът, така разсъждаваше дона Розилда. Да изпрати дъщерите си зад щанда, на касата в киното, в приемната на лекар или зъболекар, значеше да се предаде, да признае бедността си, да я изложи на показ, тази отблъскваща и воняща рана! Момичетата щяха да работят, да, но вкъщи, над чеиза, събиран в очакване на годеник и съпруг. Ако преди чеизът и бракът бяха важни подробности в плановете на дона Розилда, то сега стояха в основата на нейните проекти.

Докато Жил беше жив, донна Розилда предвиждаше да изучи сина си, да го направи лекар, адвокат или инженер, така че, опирайки се на докторската титла и на дипломата, да достигне елита, да блесне сред всевластните в света. Пръстенът^[2] на ръката на Ейтор щеше да бъде ключ към вратите на високопоставените, към онзи затворен и далечен свят от Витория до Канела и Граса. А впоследствие — сполучливи бракове на момичетата с колеги на сина ѝ, лекари от добри семейства, с бъдеще.

Смъртта на Жил направи неприложим за дълго време този план: Ейтор още не беше завършил училище, оставаха му две години до края на средното образование, а се забави, късаха го на изпитите. Как да го издържа пет или шест години в университета — следването беше толкова дълго и толкова скъпо! С усилия и жертви можеше да го остави в колежа — учеше в гимназията на Баия, щатско, безплатно учебно заведение, — докато завърши гимназиалния курс. Средното образование щеше да го избави от мизерните служби в търговията и нямаше да се наложи цял живот да крета с метър в ръка. Може би щеше да се нареди в някоя банка или, защо не, да стане чиновник с гаранции и права, надбавки и повишения, премии и други подобни. За всичко това донна Розилда разчиташе на влиятелните си връзки.

Вече не се надяваше на докторска титла, на бляскавия пръстен с изумруд, рубин или сапфир, за да достигне мечтаните висоти. Жалко, нямаше начин, онзи посерко, мъжът ѝ, още веднъж провали проектите ѝ с идиотската си смърт.

От друга страна пък, той вече не можеше да обърква преработените ѝ планове, узрели през дните на траура. В тези нови проекти ключ към вратите на комфорта и благополучието бяха браковете на Розалия и на Флор. Да ги омъжи (да ги „нареди“, казваше донна Розилда) възможно най-добре за момчета с добро име, от добри семейства, синове на полковници^[3] — земевладелци или търговци, за предпочитане на едро — утвърдени, с пари и кредит в банката. Ако това беше целта ѝ, как да прати момичетата на длънопробни служби, как да извади на показ беднотата им, след като младостта и неприкритата им грация щяха да събудят у богатите и влиятелните само долни страсти, греховни желания и щеше несъмнено да има предложения, но други, а не честни — за годеж и брак?

Дона Розилда искаше дъщерите ѝ да си седят скромно вкъщи, да ѝ помагат с работата и държането си, поддържайки привидното благополучие, сложили маската на хора ако не охолно живеещи, то поне задоволени и добре възпитани. Когато момичетата отиваха на гости у познати семейства, на неделни матинета, на някое събиране при приятели, бяха елегантни, добре облечени, давайки вид на наследнички на фини обноски. Дона Розилда беше пестелива, броеше дребните, за да уравни сметките и да върви напред, но не понасяше разпуснатост в дрехите на дъщерите си даже и вкъщи. Искаше ги безупречни, достойни да посрещнат във всеки момент своя принц, ако той се появеше. За това дона Розилда не пестеше сили.

Веднъж Розалия беше поканена на танци по случай рождения ден на най-голямата дъщеря на богатия д-р Жоао Фалкао: малък дворец, кристални полилеи, сребърни прибори, сервитьори. Останалите поканени — всички до един изтънчени хора, безмерно богати, от най-отбрано общество, истински лордове, да им се ненагледаш. И там Розалия има невероятен успех, представи се най-добре, беше най-изисканата, дотам, че добродушната домакиня, дона Детиня, я похвали:

— Най-красивата от всички... каква прелест, като кукла...

И наистина, изглеждаше най-богатата и аристократичната. А всъщност там се бяха събрали най-видните и най-заможните от местната аристокрация, синята кръв на адвокати и лекари, на чиновници и банкери, на магазинери и търговци. С бледия си и съвсем леко матов тен, Розалия беше най-бялата от всички тези изтънчени баиянки, минали през всички нюанси на мургавото, а между нас казано — чисти мулатки по произход!

Който и да я видеше така елегантно облечена, не би предположил, че тази най-хвалена рокля на празника е правена от самата нея и дона Розилда. И роклята, и всичко останало, даже и преобразяването на един стар чифт обувки в шедьовър от сатен, беше тяхно дело. На Розалия най-много от всичко ѝ се отдаваше шиенето — кроеше, бродираше, плетеше.

Да, точно на тях, на момичетата, ръководени от желязната ръка на дона Розилда, се дължеше чудото на преживяването. Ейтор в последния клас на колежа, наема за етаж, плащан редовно, вноските за радиото и новата печка, а на всичко отгоре и някои дребни

спестявания за допълване на зестрите, за булчинските рокли, за булото, за сватбените букети. Така малко по малко в раклите се събираха чаршафи, калъфки, ризи и комбинезони.

Розалия, на шевната машина, шиеше, кроеше рокли, бродираше най-фини блузи. Флор в началото приготвяше подноси със соленки и сладки за малки семейни сбирки и празници — рождени дни, причастия. Ако силата на Розалия беше в шиенето, слабостта на помалката дъщеря беше кухнята: роди се с чувството за точна мярка и усет към подправките. От малка правеше сладкиши и лакомства, винаги се въртеше около печката, научаваше тайните на върховното изкуство на леля Лита. Чичо Порто, като изключим неделната живопис, нямаше друг порок, освен хубавото ядене. Луд беше за каруру и сарапател^[4], душата си даваше за фейжоада^[5] или готвено с много зеленчук. От подносите със сладки и соленки, от приготвянето на обеда дона Флор се насочи към даването на рецепти и уроци, а оттам — към кулинарното училище.

И така се задържаха на повърхността — едната на шевната машина, другата в кухнята около печката и фурната, а дона Розилда на руля. Скромно, в очакване да се появи принцът от приказките на някой празник или разходка, пълен с пари и титли. Първият трябваше да отведе Розалия, вторият — Флор. И двете под звуците на сватбения марш да тръгнат към олтара и веселия свят на всемогъщите. Първо Розалия, тя беше по-голямата.

Дона Розилда дебнеше упорито по ъглите в очакване на този зет от злато и сребро, обсипан с диаманти. Понякога я обземаше отчаяние — ами ако не се появеше вълшебният принц? Време беше да се появи, не можеше да чака цял живот, момичетата ставаха на възраст. Розалия, на двадесет години, прекарани във въздишки на прозореца, отвратена от педала на шевната машина, копнееше за този дук, маркиз, барон — кога най-после щеше да я вземе? След толкова дълго и уморително чакане тя се опасяваше да не остане стара мома, забутана в дъното на къщата, закостеняла, вкиснала се като онези девственици, за които говореше с усмивка добрият чичо Порто, подигравайки аристократичните възжеления на балдъзата си.

От време на време на Розалия ѝ се мяркаше желаният претендент: на празниците с танци, по време на разходките до леля ѝ в Рио Вермельо, на сутрешните прожекции или зад кормилото на лека

кола — целият в бяло, с бляскаво чувство за хумор или пък учен с дебели томове под мишница, виртуозен изпълнител на аржентинско танго, замечтан под звуците на нощна серенада.

Дона Розилда също чакаше и нетърпението ѝ растеше — кога, кога щеше да се появи този тъй желан зет, този милионер, този лорд, този благородник, този учен, този търговец, този какаов или тютюнев плантатор, притежател на магазин или поне магазинче, в краен случай някой потен гринго^[6] с бакалничка, кога?

[1] Обидното е това, че галисийци бразилците казват на португалците с тон на пренебрежение и ирония. — Б.пр. ↑

[2] Всяка професия на висшист (лекар, инженер, адвокат и т.н.) е имала пръстен с определен камък и цвят, носен от практикуващия като отличителен знак. — Б.пр. ↑

[3] Титлата полковник се е давала и на цивилни високопоставени лица. — Б.пр. ↑

[4] Ястие от риба и скариди, с много подправки. — Б.пр. ↑

[5] Ястие от черен фасул с много видове месо, суджук, кървавица и брашно от маниока. — Б.пр. ↑

[6] Гринго — презрително — жител на САЩ, чужденец. — Б.пр.

↑

Толкова дълго чака — седмици, месеци, години, — а никакъв идалго не се появи; нито аристократ от Бара или Граса, нито син на полковник с какаови плантации, нито пък представител на голямата търговия, дори нито един португалец, забогатял от трудния занаят на бакалин или хлебар. Пристигна не друг, а Антонио Морайс с работилницата си на механик, със знанията си на самоук, с работния си комбинезон, омазан с грес. Дойде точно навреме и затова бе добре посрещнат. Розалия вече лееше сълзи на стара мома, обречена на самота и забвение, а дона Розилда нямаше сили да се противопостави. Не беше желаният зет, очакван толкова дълго на шевната машина или в горещината около печката. Не можеше обаче да задържи с разсъждения и доводи или със заплашителен гняв поривите на Розалия, чиито двадесет (и няколко) години копнееха за съпруг.

Освен това, ако Антонио Морайс не беше богат и знатен, поне не зависеше от никого, имаше си малка и посещавана работилничка, изкарваше, колкото да издържа жена и деца. Дона Розилда се подчини на съдбата, пряко воля, но се примири, какво да се прави?

По онова време Ейтор беше получил място в железопътните линии на Назарет чрез ходатайството на кръстника си доктор Луис Енрике, отиде да живее в град Реконкаво и вече рядко се мяркаше в столицата. В работата му имаше бъдеще, дона Розилда нямаше защо да се притеснява за него. Флор също започна да дава уроци по готварство на момичета и дами и печелеше слава на способна учителка. Сега тя се нагърбваше с по-голямата част от разходите вкъщи, понеже Розалия, уплашена от хвърчащото време, харчеше припечеленото за рокли и обувки, парфюми и дантели.

Антонио Морайс видя Розалия на една сутрешна прожекция в кино „Олимпия“, когато господин Мота, импресариото, представи някакви артисти, минаващи през Баия — останки от второкласни мъждукащи звезди, пътуващи из вътрешността на страната. Докато „Мирабел, чувственият блян на Варшава“, уморена от битки, сцени и легла в публичните домове, клатеше застарели и увиснали меса за

радост на учещите се хлапетии, Антонио Морайс забеляза на съседните столове дона Розилда и двете ѝ дъщери: Розалия във възбудено очакване, Флор — издула роклята в бюста и ханша.

Механикът не обърна повече никакво внимание на изхабения „варшавски блян“. Дръзкият поглед на Розалия се кръстоса с неговите молещи очи. На излизане младежът изпрати на предпазливо разстояние майката и дъщерите, като си отбеляза буржоазното жилище на улица Алво. Розалия се появи за миг на прозореца, оставяйки една летяща усмивка.

На другия ден, след вечеря, Антонио Морайс се разхождаше нагоре-надолу по улицата, наблюдавайки жилището от отсрещния тротоар. След известно време Розалия, придружена от Флор, се появи на стълбите. С привидно нехайна, клатеща се походка, Морайс се приближи.

Дона Розилда, винаги нащрек, беше забелязала погледите още в киното. И като видя Розалия, пламнала и неудържима, тръгна да събира информация за обекта; Антенор Лима го познаваше, даде добри и точни сведения — преуспяващ механик със собствена работилница в Галес, неуморим в работата. Едва деветгодишен Антонио Морайс беше загубил родителите си при катастрофа с рейс, но като остана сам на улицата, вместо да хлътне в подземния свят и да поеме пътя на скитничеството, на лошия живот, отиде в работилницата на Пе де Пилао^[1], един негър, огромен като катедрала, механик и добър човек. В работилницата той правеше всичко, всичко му идваше отръки, беше умен и схватлив. Нямаше определена заплата, но му позволяваха да спи там, без да се смятат бакшишите, а някои от тях не бяха малки. Научи се сам да чете и пише, около Пе де Пилао изучи занаята и още от млад започна да работи за своя сметка и на собствен риск за дребни суми. Имаше златни ръце и пъргав ум — автомобилните двигатели не криеха никакви тайни за неговата любознателност. Не беше естествено никакъв доктор, нито притежаваше капитал. Но малко механици можеха да се мерят с него. Печелеше сигурни пари, щеше да бъде добър съпруг. Какво, по дяволите, можеше да иска Розалия, след като самата тя не беше никаква принцеса, нито притежаваше какаова плантация? — питаше Лима своята надута и мърмореща съседка.

Други познати потвърдиха изчерпателните сведения на търговеца и дона Розилда, след като се посъветва с кръстника си, доктор Луис

Енрике, всезнаещ извор на неоченими съвети, след много премисляне на всички „за“ и „против“, взе решение в полза на механика.

Не беше, както все си повтаряше тя, мечтаният зет, принцът със синя кръв и ковчежета злато. Морайс беше наследил знатна кръв само от един далечен прароднина, Обитико, принц от африканско племе, докаран като роб в Баия, смесил синята си кръв с тая на пропаднали лузитанци и холандски наемници. От смесванията се бе получил един светъл, добродушен и симпатичен мулат. Колкото до ковчежетата със злато, спестяванията на механика не стигаха дори за собствена къща. Но Розалия се загъна на безумната си любов, не прие да се разискват тъмният произход, скромната професия и дребните спестявания на момчето и пред тази настръхнала, дръзка и обидчива Розалия донна Розилда преклони глава. И така, след петото или шестото появяване на Морайс — целият в бяло, с шапка, пусната над очите, двуцветни обувки, прекрасен! — тя го заговори.

Стояха двамата прегърнати, очи в очи, хванати за ръце, говорейки си глупости, когато донна Розилда се появи неочаквано от сянката на стълбите и заяви с твърд и отсечен глас:

— Розалия, моето момиче, ще ме представиш ли на господина?

След запознаването, пред обърканата Розалия и смутения Морайс, донна Розилда мина в атака без повече церемонии и заобикалки:

— Дъщеря ми не флиртува по стълбища и ъгли, не излиза сама с мъже, не съм отгледала дъщеря за развлечение на някакъв си пройдоха...

— Но аз...

Който иска да разговаря с дъщеря ми, трябва преди това да каже какви са намеренията му.

Антонио Морайс потвърди чистотата на най-съкровения си брачни желания и заяви, че не е от тези, дето се възползват от чуждите дъщери. Отговори бързо и скромно на щателния разпит, а донна Розилда сравни сведенията, като обърна внимание най-вече на тия, отнасящи се до постъпленията в работилницата.

Механикът бе одобрен, вечерното му присъствие на вратата — официално прието и от този момент нататък Розалия го чакаше, седнала на стол. От прозореца донна Розилда контролираше семейния морал: дъщеря ѝ не беше играчка за кой да е. И така, когато Морайс

протягаше гальовно ръка към нежната длан на момичето, чуваше се осъдителното покашляне на дона Розилда, идващо отгоре:

— Розалия!

С това тя ускори годежа — Морайс жадуваше за повече свобода и по-малко наглеждана близост. Като годеник той започна да посещава къщата, да ходи в неделя сутрин на кино с Розалия, като водеше и Флор, длъжна да наблюдава и контролира влюбените, да предотвратява целувки и нежности — дона Розилда изискваше най-голямо уважение. Но Флор не беше родена за полицейски агент, с разбиране и солидарност тя обръщаше гръб на сестра си и на бъдещия си зет, вживяваше се във филма, дъвчейки бонбони, оставила на спокойствие двойката, заета с припрени ласки.

По време на ухажването и годежа дона Розилда се показва толкова любезна, колкото ѝ беше възможно, прикривайки най-острите черти на характера си. Трябваше да омъжи дъщерите си — Розалия беше достигнала пределната възраст, а имаше изобилие от момичета, търсещи съпруг, и липсваха младежи, съгласни на брак. Тежка битка беше тази, да омъжиш дъщерите си, и дона Розилда добре го знаеше. Почти всичките ѝ познати смятаха механика за добра партия. А една от тях, дона Елвира, майка на три мърляви и гуреливи девици, обречени на вечна самота, пусна и трите да обсадят кандидата, разцъфнали в усмивки и обещаващи погледи, оставаше само да го завлекат в леглото — нещастни и дръзки лигли. А освен това Морайс беше работлив и кротък, не би било трудно на тъщата да го командва, да го води по своя воля след брака. В това тя се излъга, зет ѝ щеше да я изненада.

И така, механикът научи цялата истина за Розилда едва след сватбата. Бяха намислили да живеят всички на първия етаж на улица Алво, икономично и сантиментално решение, защото щяха да харчат по-малко и да продължат да са заедно, а не личеше Морайс и дона Розилда да искат друго, освен да бъдат винаги неразделни. Розалия се противопоставяше на тези прибързани планове; „който се жени, иска къща“, напомняше тя, но как можеше да устои на медения месец на майка си и младоженеца?

Идилията не продължи и шест месеца и комбинацията се разпадна, защото, както зетят сподели с приятели, „само Христос би издържал да живее с дона Розилда, а и не е много сигурно, кой знае

дали и Назарянинът наистина е способен на това. Навярно и той нямаше да я понесе“.

Отидоха да живеят накрай света, в Кабула, почти извън града. Вместо всекидневното съжителство с тъща си Морайс предпочиташе нескончаемото и бавно возене с трамвай, който винаги закъсняваше и непрекъснато излизаше от релсите; предпочиташе да излиза призори, за да пристигне навреме в работилницата, близо до улица Галес, да се вре из онези пущинаци, където съскаха отровни змии и където ешу от много кандомблета от околностите витаеше свободно по пътищата, причинявайки зло. Предпочиташе отровните змии и ешу.

На първия етаж на улица Алво останаха подрастващата Флор, вече красива девойка с нежно лице, твърди гърди и стегнат ханш, и дона Розилда, все по-кисела, посветила се на разхубавяването и чеиза на втората си дъщеря — последни победи в толкова пъти губената битка за издигане в обществото.

Не загуби обаче упорството си, не се прекърши твърдата ѝ решимост да се изкачва, да преодолява стъпалата, водещи към света на богатите. В изморителните безсънни нощи (спеше малко, непрекъснато чертаеше планове) реши да не дава по-малката на друг Морайс. Гласеше Флор за по-добра партия, за момче от сой, за дипломиран доктор или богат търговец. Щеше да защитава със зъби и нокти този последен редут, нямаше да се повтори историята с Розалия. Не само че Флор беше по-кротка и разсъдлива, но и не се страхуваше, че ще остане стара мома, не говореше за брак, не противоречеше на майка си, когато ѝ забраняваше да се занася с чиновничета, касиери, продавачи от хлебарницата. Подчиняваше се без мърморене, не правеше скандали, не се заключваше в стаята си, заплашвайки със самоубийство, като Розалия, когато дона Розилда, загрижена за бъдещето ѝ, забраняваше всякакви флиртове. Резултатът — омъжи се за онзи никаквец Морайс, прост занаятчия, даже не и касиер, а работник, какъв ужас! По обществено положение по-ниско поставен и от тях. Можеше да е трудолюбив колкото си ще, можеше да печели пари, да е добър съпруг, весел приятел, обаче истината беше, че вместо да се издигне, дъщеря ѝ слезе по обществената стълбица; така поне разсъждаваше огорчената дона Розилда, отправила поглед към други висини. С Флор беше различно и грешката нямаше да се повтори.

Докато доната Розилда ковеше планове, Флор се прославяше като учителка по готварство, особено по баиянска кухня. Родила се с усет към подправките, от малка я влечаха рецепти и сосове, изучаваше деликатеси, ръсеше сол и захар със сигурна ръка. От доста време получаваше поръчки за баиянски ястия, викаха я непрекъснато да помага на леля Лита и доната Дороти Алвес за ватапа и ефо^[2], за мокека^[3] и шиншин^[4], включително и за прочутите каруру, в дома на Козме и Дамиао, където се събираха десетки гости и оставаше ядене за още толкова. Годишни каруру, обети на светици, на ибеже. С течение на времето славата ѝ растеше, идваха да ѝ искат рецепти, водеха я в домовете на богатите да обяснява приготвянето и подправянето на това или онова по-трудно ястие. Доната Детиня Фалкао, доната Лижиа Олива, доната Лита Таварес, доната Ивани Силвейра и други „представителни“ дами, с чието познанство толкова се гордееше доната Розилда, я препоръчваха на приятелки, Флор не можеше да ги изброи всичките. Една от тези превзети и богати дами ѝ подхвърли идеята за училището, понеже, след като ѝ поиска рецепти и практически разяснения, настоя да ѝ плати за труда, като уточни, че плаща на чудесна учителка и добра приятелка, а не на обикновена готвачка. Неискрени любезности от страна на доната Луиза Силвейра от Сержипе^[5], знатна дама, лицемерна и хитра.

Флор започна да преподава сериозно в училището, вече основано, веднага след като Розалия и Морайс заминаха за Рио де Жанейро. Механикът стигна до заключението, че разстоянието между Кабула и улица Алво не е достатъчно, искаше да постави между дома си и тъщата самия океан, толкова беше намразил доната Розилда, „опърничавата“, като казваше: „Това е самата чума, мор и война!“.

Училището бързо се прочу, даже дами от Канела, от Граса и от Бара идваха да научат тайнствата на олиото от денде. Една от първите беше доната Мага Патерностро, богатата, с купища връзки, въодушевена разпространителка на дарбите на Флор.

Времето минаваше, течаха си годините, Флор не бързаше да си намери годеник; сега доната Розилда започваше да се притеснява, малката ѝ дъщеря не беше вече дете. Флор свиваше рамене, интересуваха я само училището. Брат ѝ по време на едно от посещенията си от Назарет нарисова фирма с цветни бои — много го хвалеха, че му се отдава рисуването — и я закачи под еркера:

КУЛИНАРНО УЧИЛИЩЕ „ВКУС И ИЗКУСТВО“

Ейтор беше чел във вестниците дълга статия за едно училище „Знание и изкуство“, експеримент на някой си Анизио Тейшейра, дошъл от Съединените щати. С лека промяна в заглавието той го пригоди за нуждите на сестра си. Отстрани на изписаните букви това произведение на изкуството се допълваше от лъжица, вилица и нож, елегантно кръстосани. Днес Ейтор би могъл да помисли за самостоятелна изложба и продажба на картини на добра цена, но в онези времена беше само служещ в железниците и се задоволи с похвалите на сестра си, майка си и една ученичка на Флор с влажни очи, на име Селесте^[6].

Уроците по готварство носеха необходимото за поддръжката на къщата, за дребните разходи на майката и дъщерята, а също така за някоя и друга пара настрана, имайки предвид разходите по един бъдещ брак. Но преди всичко запълваха времето на Флор, освобождаваха я малко от дона Розилда и непрекъснатите натяквания колко жертви ѝ е струвало да отгледа и изучи децата си, да отгледа и изучи нея, най-малката, и как е необходимо да ѝ намери съпруг, който да ги отведе оттам, от улица Алво, от печката, да ги въведе в привлекателния свят на Бара, Граса, Витория.

Не личеше обаче Флор да се вълнува от ухажвания или годеж. По събиранията танцуваше с този или онзи, изслушваше комплименти, усмихваше се благодарна, и толкоз. Не отвърна дори и на влюбения зов на един общителен и весел дипломант по медицина от Пара^[7]. Не му даде надежда въпреки вълнението на дона Розилда: най-послед един студент, почти лекар, копнееше за ръката на дъщеря ѝ.

— Не ми харесва... — заяви Флор категорично. — Грозен е като куче...

Не помогнаха нито съветите, нито караницата на побеснялата дона Розилда да промени мнението си. Майка ѝ се паникьоса: щеше да се повтори случаят с Розалия, Флор ставаше същата като сестра си, упорита, решена сама да се справи с годежа и брака. Смяташе, че най-малката ѝ дъщеря се е метнала по характер на покойния Жил, покорна пред волята ѝ, а ето че отхвърляше докторчето пред дипломиране, син на латифундист от Пара, собственик на кораби и острови, на каучукови

плантации, на гори, на диви индианци и необятни реки. Тъпкан със злато. Дона Розилда тръгна да събира сведения, след като изслуша няколко познати. Вече се виждаше в Амазония^[8] да властва над левги^[9] земя, да командва и се разпорежда с метиси и индианци. Най-накрая се беше появил вълшебният принц, не беше отишло напразно чакането, нито криворазбраната ѝ жертва. С параход от река Амазонка щеше да се пренесе в прекрасните домове на Бара, в непристъпните дворци на Граса, щяха да я ухажват и да ѝ се кланят.

Флор се усмихваше с нежните и закръглени черти на мургавото си лице, на страните ѝ се появяваха прелестни трапчинки, гледаше учудено и повтаряше с уморен глас, спокойна и вяла:

— Не ми харесва... Грозен е като смъртта.

„Какво, по дяволите, си мисли?“ — питаше се дона Розилда. Флор се държеше, като че ли бракът беше въпрос на харесване, като че ли имаше красиви и грозни мъже, като че ли кандидати като Педро Боржес се намираха под път и над път по улица Алво.

— Любовта идва със съжителството, моя принцесо, с общите интереси, с децата. Стига да няма антипатия. Дразни ли те?

— Мен? Не, господ ми е свидетел... Даже е симпатичен. Но ще се омъжа само за човек, когото обичам. Този Педро е грозен като смъртта... Флор поглъщаше романи от „Библиотека за девойки“, мечтаеше за някое бедно и красиво момче, русо и агресивно.

Дона Розилда кипеше от яд и възбуда; викаше така, че пискливият ѝ глас отекваше по цялата улица и донасяше до ушите на съседите разпрата:

— Грозен! Къде се е видял грозен или красив мъж? Красотата на мъжа, нещастнице, не е в лицето, а в характера, в общественото му положение, в имотите му. Къде се е видяло богат мъж да е грозен?

Колкото до нея, тя не би сменила грозноватия Боржес (пък и не беше чак толкова ужасен — висок, силен, наистина малко пъпчив) за цялата тази тълпа дръзки и нахални момчетии от Рио Вермельо, без пукната пара в джоба, непрокопсаници, без да имат дори къде да умрат. Доктор Боржес — приписваше му предварително титлата — беше младеж с добри обноски, веднага си личеше, от заможно семейство от Пари, заможно и въшливо от пари. Тя, дона Розилда, беше проучила: живеели в Белем в истински дворец — само прислугата им наброявала повече от дузина. „Една дузина, чу ли, лошо

момиче, капризно и глупаво, загубено и неразбрано. Всички подове в мрамор, даже и стълбите.“ Протягаше театрално ръце:

— Къде се е видяло богат мъж да е грозен?

Флор се усмихваше, трапчинките на страните ѝ бяха прекрасни, не бързаше да се омъжи. Затваряше устата на майка си:

— Говориш, като че ли съм проститутка, да съдя за мъжете по парите им... Не ми харесва, и край...

Борбата между дона Розилда, раздразнена и дразнеща, вече болна от нерви, и Флор, спокойна, сякаш нищо не се е случило, битка, в която Педро Боржес беше целта и наградата, достигна върха си по време на връчването на дипломите в края на годината. Докторът ги покани на тържествената церемония и на бала.

За тържествената церемония в официалния салон на факултета дона Розилда се облече като тъща, цялата в тафта, величествена като пуйка, разтапяща се в усмивки, забучила в кока си гребен на испанска танцьорка. Флор блестеше в дантели и тюл, беше неуморима. Не пропусна нито един танц, толкова кавалери я канеха. Но дори тогава не даде надежда на току-що завършилия.

Същото стана и когато преди тръгване за далечната Амазония той дойде да ги посети, водейки баща си за по-силно впечатление. Знатният латифундист се казваше Рикардо, огромен мъж с гръмотевичен глас, с безброй пръстени по ръцете; дона Розилда почти припадна, като видя толкова много скъпоценни камъни. Имаше един невероятен диамант, който струваше най-малко петдесет хиляди рейс, боже мой!

Старият говори за земите си, за кротките индианци и за каучука, за историите за река Амазонка. Говори също и за радостта, че вижда сина си дипломиран лекар. Оставало му само да го види задомен, женен за добро, скромно и честно момиче, не държал на парите, пари той имал предостатъчно — мърдаше пръсти, брилянтите проблясваха, осветявайки стаята. Искал да има снаха, която да му донесе внучета, да напълнят с глъч и топлина онази неприветлива мраморна къща в Белем, където старият Рикардо, вдовец, изживял в самота годините на следването на Педро. Говореше и гледаше към Флор в очакване на една дума, на един жест, на една усмивка: ако това не беше увод към искане на ръка, то дона Розилда нищо не разбираше от тези работи. Тя самата трепереше от вълнение и възбуда, беше дошъл благочестивият час,

никога не бе стигала толкова близо до целта, наблюдаваше глупавата си дъщеря в очакване на срамежливото ѝ, но твърдо съгласие. А Флор само отбеляза спокойно:

— Няма да липсват хубави и добри момичета да се омъжат за Педро, той си го заслужава. Бих искала само да е тук, че да подготвя сватбения банкет.

Педро Боржес прибра, без да се обиди, вече приготвената златна халка, старият Рикардо се изкашля и промени темата. Дона Розилда се почувства зле, задъха се, сърцето ѝ се разгупа. Напусна възмутена стаята, опасяваше се да не избухне, искаше ѝ се да види дъщеря си мъртва, погребана, неблагодарница такава, тъпачка, загубена дъщеря, враг на собствената си майка, проклета да е! Как си позволяваше да отхвърли ръката на доктор — богато момче, наследник на острови, реки и индианци, на всичките тези мрамори, бляскави пръстени, ох, как се осмеляваше, нещастната му кучка?

Ах, каква стена от омраза и враждебност, непростимо неразбиране, непреодолима ненавист би се издигнала между майка и дъщеря, винаги заедно и винаги разделени, ако в началото на годината, веднага след заминаването на презрения Боржес, не беше се появил Вадиньо! Ах, в сравнение с титлите, положението и богатството на Вадиньо — дона Розилда беше нашироко осведомена от самия Вадиньо и от неговите приятели — кандидатът от Пара не беше нищо повече от един бедняк, въпреки всичкия мрамор в двореца и дванадесетте слуги, въпреки всичките си земи и води.

[1] Пилон, стълб. — Б.пр. ↑

[2] Ястия, приготвени от скариди и риба, с много подправки. — Б.пр. ↑

[3] Ястия от риба. — Б.пр. ↑

[4] Ястие от кокоше месо и скариди. — Б.пр. ↑

[5] Щат в Северна Бразилия. — Б.пр. ↑

[6] В буквален превод — Божествена. — Б.пр. ↑

[7] Щат в Северна Бразилия. — Б.пр. ↑

[8] Най-северната област в Бразилия, през която минава р. Амазонка. — Б.пр. ↑

[9] Стара бразилска мярка за дължина, равна на 6600 м. — Б.пр.

↑

С кратък и учтив поклон, цял излъчващ симпатия, Мирандао влезе и помоли да седне до нея. До стените бяха наредени плетени столове. Вечният студент („упорит“, уточняваше той, когато му припомнеха седемте години в училището по агрономия) протегна крака, оправи внимателно ръба на панталоните си, огледа двойките, изпълняващи почти акробатични фигури на аржентинско танго, усмихна се с одобрение: нито един танцьор не можеше да се сравни с Вадиньо, с неговата класа, господ да го поживи, да не са му уроки! Мирандао беше суверен. Светъл и елегантен мулат, в разцвета на своите двадесет и осем години, той беше най-известната фигура из публичните домове и игралните зали на Баия.

Усещайки погледа на дона Розилда, той се обърна към нея с още по-очарователна усмивка и я огледа критично и преценяващо. „Истинска ненужна дрипа“ — отсъди в заключение. Не заради възрастта. Мирандао отдавна беше записал в кодекса си за отношението към жените една точка, която гласеше, че никога нито една не трябва да се пренебрегва, била тя млада или стара, в противен случай може да се допусне фатална грешка. Жени, отдавна прехвърлили петдесетте, понякога имаха учудващо младежки форми, бяха способни на изненадващи номера, на непредвидени рекорди. Той го знаеше от собствен опит и даже сега, оглеждайки печалните останки от дона Розилда, си припомни залязващия чар на Селия Мария Пия дос Вандерлейс и Прата, всичките тези имена, носени от една тапичка, дама от висшето общество, дяволски привлекателна женичка. С повече от шестдесет официално признати години, тя слагаше гори от рога на мъжа си и на любовниците си, беше ненаситна. С внучки по на тридесет години, а правнучки за омъжване, тя ощастливяваше — и то как, беше пламенна и великодушна жена — млади, нуждаещи се студенти. Мирандао притвори очи, за да не гледа съседката си, неспасяема дъртофелница, и да си припомни по-добре незабравимата и страдна Селия Мария Пия дос Вандерлейс и Прата и банкнотите по петдесет и сто мил-рейс, които тя, благодарна, богатата и разточителна,

му буташе скришом в джоба на палтото. Ах! Добри времена бяха онези, Мирандао навлизаше в науките и тайнствата на живота, а Мария Пия дос Вандерлейс употребяваше истински френски парфюм за бръчките на шията и по-надолу.

Отвори отново очи и погледна стаята, усещайки в ноздрите уханието на незабравимата прапрабаба, а до него онази вещица с увиснали бузи, с коси, събрани на кок, продължаваше да го фиксира с малките си очички. Приличаше на бостанско плашило, сигурно смърдеше под фустите, цирей от разкапани меса. Мирандао вдъхна бързо остатъците от френския парфюм на далечните си спомени — ах, благородна Вандерлейс, къде си сега със седемдесетте си години? А старата на стола — каква нещастна скумрия!

Възпитан както се полага, вечният студент по агрономия не престана да се усмихва на дона Розилда. Можеше да е повехнала, долна, изсъхнала като чироз, неспособна да предизвика каквато и да е похотлива мисъл, и все пак заслужаваше уважение и внимание: измъчена майка, по всяка вероятност вдовица; а Мирандао в крайна сметка беше моралист, затрил се по игралните домове. А освен това беше настъпил неговият час на еуфория.

— Весело празненство, не намирате ли? — обърна се той към дона Розилда, започвайки историческия диалог.

Така беше при всяко едно от честите му напивания. Първо преминаваше през фазата на луда радост. Светът му изглеждаше добър и идеален, животът — весел и лесен и в такъв момент Мирандао можеше да разбере и да оцени всичко, между него и другите същества се установяваше атмосфера на пълно разбирателство, даже и сега — между него и смрадливата и пиклива съседка по стол. Ставаше обаятелен, разговорлив, фантазията му нямаше граници. Образът на беден студент, „вечен студент и вечно жаден“, създаден от него и живеещ в него, отстъпваше пред образа на важен и преуспяващ младеж, станал инженер-агроном, ако не и доцент във висшето училище, човек с много предимства, покорител на длъжности и жени. Скъсваше се да разправя истории, и то как! Беше цар на разказа, ваятел на образи, истински класик на добра проза.

Ако обаче пиенето продължеше повече, в края на нощта оптимизмът и доброто му разположение се изпаряваха и Мирандао започваше да се оплаква, да се самобичува, раздиран от остра

самокритика, спомняше си жена си, жертва на неговото падение, четирите гладни деца, цялото семейство, застрашено да остане на улицата, а той — в бездната на комара и проституцията. „Аз съм един нещастник, едно мекотело, един мръсник“ — заявяваше Мирандао, разкъсан от истински угризения. Но тази втора жалостива фаза настъпваше доста рядко, само при страхотни напивания.

А между другото в единадесет и половина, в дома на майор Пержентино Пиминтел, пенсионер от военната полиция, Мирандао се чувстваше отлично, настроен за дружески и ползотворен обмен на идеи с дона Розилда. Току-що се беше натъпкал до краен предел в столовата, опитвайки от всички ястия, някои по два пъти. По най-разточителен начин там се предлагаха баиянски лакомства, ватапа и ефо, абара и каруру, можека от пресни скариди, от риба, акараже и акаса, кокошка с шиншин и ориз ауса^[1], без да се смятат купищата пилета, печени пуйки, свински бутове, блюда с пържена риба за невежите, които не оценяваха олиото от денде (защото, както разсъждаваше Мирандао с пълна уста и с презрение, какви ли не глупаци се въдят по този свят, способни на всякакви низости). Всичките тези лакомства се поливаха с алуа^[2], ракия, бира и португалско вино. Майорът правеше празненството повече от десет години, изпълнявайки строгото предписание на кандомбле, откак ориша^[3] бяха спасили съпругата му, застрашена от смърт заради камъни в бъбреците. Не се скъпеше, събираше пари през цялата година, за да ги похарчи доволен в тази нощ. А Мирандао оглупяваше от ядене и още повече от пиене. Сега, заситен, отпуснат от толкова усилия, се нуждаеше само от приятелско бъбрене за храносмилане.

В стаята под акомпанимента на Жоаозиньо Наваро двойките се развихряха в аржентинското танго. Като се спомене Жоаозиньо Наваро, за познавачите всичко е ясно, нямаше в Баия по-търсен пианист. Някои, като адвоката Кокейжо, голям познавач на музика, пускаха радиото само да го чуят да свири в една програма за народни песни. А сутрин в „Табарис“ не беше ли неговото пиано повод за най-голямо оживление? Трудно можеше да бъде нает за частно празненство, не му достигаше време. Но в къщата на майора идваше винаги — беше му длъжник за стари услуги.

Мирандао наблюдаваше благосклонно танцуващите, одобряваше с кимане на глава изпълнението на Жоаозиньо — забележителен! —

усмихваше се на съседката си, констатирайки абсолютната липса на други навлеци като него и Вадиньо. Нямаше други герои, успели да проникнат на празненството на майор Тиририка (така хлапетиите от Рио Вермельо наричаха добрия Пержентино), а това беше невъзможно геройство, причина за басове и предизвикателства. Мирандао се чувстваше доволен: най-после той и Вадиньо бяха успели да пробият бариерата, поставена от майора, и да направят така, че заключената тежка дъбова врата, отваряща се само за поканени — всичките познати и отдавнашни приятели на стопаните на къщата, — да се отвори за него и за Вадиньо и да ги пусне да минат. И не само това: и двамата бяха посрещнати с прегръдки от майора и дона Аурора, съпругата му, още по-взискателна в подбора на гостите. А във зяпачите оплакаха провала си, като гледаха как влизат след кратка размяна на думи с майор Тиририка, преодолявайки непревземаемия праг сред шумните възклицания на дона Аурора. Как го бяха постигнали?

Мирандао въздъхна с пълен корем и се усмихна блажено. Вадиньо се въртеше из стаята с една красива дама в ръцете си, мургава и закръглена, от всичко си имаше — само кучетата обичат кокали, — с очи като маслини, меднозлатист тен, прекрасна в бюста и ханша.

— Страхотно парче, да се побъркаш! — изказа се Мирандао, посочвайки момичето, танцуващо с приятеля му.

Крантата наостри уши, изпъчи изсъхналия си бюст и изквича с нападателен тон:

— Това е дъщеря ми...

Мирандао хич не се притесни:

— Ами тогава приежете моите поздравления, госпожо. Веднага се вижда, че е момиче от добро семейство. Приятелят ми...

— Младежът, който танцува с нея, ви е приятел?

— Дали ми е приятел? Истински, госпожо, като брат...

— А кой е той, ако мога да знам?

Мирандао се поизправи на стола, извади от джоба напарфюмирана кърпичка, изтри няколко капки пот от челото си, все по-усмихнат и по-щастлив: най-голямо удоволствие му доставяше да забърка някоя весела история.

— Разрешете преди това да ви се представя: доктор Жозе Родригес де Миранда, инженер-агроном в кабинета на заместник-шерифа... — И протегна най-изискано ръка.

В един последен пристъп на недоверие дона Розилда премери събеседника си с враждебен поглед. Но самодоволната физиономия и откритата усмивка на Мирандао приспиваха всяко подозрение, преодоляваха всеки отпор, разоръжаваха и покоряваха всеки противник, дори хитър и несговорчив като дона Розилда.

[1] Авторът изброява типични за Баия ястия, соленки, сладкиши и аламинути, пренесени от черните роби от Африка, възприети от местната кухня (гуарани) превърнали се в национални. — Б.пр. ↑

[2] Житна или оризова ракия. — Б.пр. ↑

[3] В случая на церемонията на кандомбле молбата е била отправена към ориша, едно от африканските божества от култа жеженаго, в чиито свръхестествени сили се вярва като на спасител и лечител. — Б.пр. ↑

СКОБИ С ШИМБО И С РИТА ДЕ ШИМБО

Онзи ден, следобед, в най-голямата жега, когато въздухът тежеше като бетон, а Вадиньо и Мирандао се намираха на Сао Педро, в бара на Аламеда, пиеха първите ракии за деня и чертаеха планове за вечерта, за празника в Рио Вермельо, на вратата се появи потната физиономия на Шимбо, издигнатия роднина на Вадиньо, в случая изпълняващ длъжността помощник-шериф или с други думи — втория човек в полицията.

Писар по сватби и син на почтен политически управник, без да зачита традиционната строгост на баща си, без да го интересуват условностите, този братовчед на Вадиньо, един от истински богатите Гимараес, беше разсипник, заклет гуляйджия, добър в пиенето, на зарове и с жени, с една дума — луда глава. Напоследък се държеше малко по-скромно и по-сдържано заради службата. Служба, на която всъщност малко щеше да се задържи, защото предпочиташе свободата, която не би заменил за нищо на света.

Веднъж вече беше напускал, и то пост, заеман в управата на Белмонте, родния му град, където беше станал интендант благодарение на баща си, сенатор и феодал, след подправени избори. Заряза служба и титли, задължения и облаги, прекалено скъпа беше цената, която трябваше да плати. Жителите на града не се задоволяваха с административните му способности, искаха управляващ с неопетнено име, а това беше непоносимо за него.

Вдигна се голям скандал, и то само защото, като смел и прогресивен човек, докара в Баия няколко прекрасни момичета в желанието си да разнообрази живота на малкото градче и своята самота. Докара Рита де Шимбо, високопочитана дама от веселите нощи в „Табарис“. Носеше името на Шимбо поради старата и дълготрайна връзка, която ги свързваше, любов, възпята в проза и стих от бохемите. Биеха се, псуваха се, разделяха се завинаги и няколко дена след това се помиряваха, връщаха се към идилията си, като завързани. Затова Рита прибави към името си фамилията на своя

любим, така както годеницата приема името на годеника на брачната церемония. След като разбра, че е интендант, човек с неограничени права върху живота и смъртта на незащитните жители, изиска по телеграфически път да подели властта му. Какво по-привлекателно може да има на този свят от господството и властта? Чувствената Рита искаше да вкуси и от тях. А Шимбо, самотен и бездееен в нощите на Белмонте, се вслуша в горещата молба и нареди да докарат момичето.

След като Шимбо беше интендант, цар в родния си град, Рита не можеше да пристигне как да е — беше фаворитката, истинска държанка. И затова доведе със себе си кортеж от три красавици, различни една от друга, но прекрасни и трите: Зулейка Марон, своенравна и развратна мулатка, която задръстваше улиците и претрепваше пешеходците с поклащането на бедрата си, Амалия Фуентес, загадъчна перуанка с мек глас, склонна към мистицизъм, и Зизи Кулудиня, крехка и златиста като пшеничен клас, любовчийка като никоя друга. И този отбран и превъзходен керван — трудно е да се признае — не получи в Белмонте възторжения прием, на който имаше право, напротив, превърна се в прицел на нападки от страна на дамите, че даже и на кавалерите. Ако изключим някои обществени прослойки — голобрадите студенти, редките скитници и пияниците по принцип — и още някои други, може да се твърди, че населението се държа хладно и подозрително.

Твърдеше се, че Рита Шимбо била видяна в полунощ в интендантството, мъртвопияна, да благославя града с неизчерпаемия си запас от мръсни думи. Носеха се потресаващи слухове: старият Абраао, вече дядо, се влачел в краката на Зулейка Марон, прахосвайки наследството на внуците си във вакханалия с прелюбодейката. Береко, дотогава свестен и праведен човек, служител в пощата, председател на Обрас Пияс, се влюбил в Амалия Фуентес и слагайки в краката ѝ цялата си чистота и набожност, ѝ предлагал венчило, довеждайки предубеденото си семейство до отчаяние. Върхът на скандала бил, че Кулудиня станала любима на всички ученици, техен блян, тяхна царица, тяхно бойно знаме, техен идеал. Разхождала се всяка нощ из Белмонте, заобиколена от момчета, а поетът Сосиженес Коца ѝ посвещавал сонети. Каква низост!

Даже и викарият, надменен отец с писклив и стържещ глас, заклеими безмилостно Шимбо и неговото скандално поведение.

Окачества желаните момичета като „отрепки на столичната проституция“ и „дяволски изчадия“, бедничките! С пламенна проповед, в претърпаната поради неделната служба църква, отецът сипеше обвинения срещу Шимбо, че бил превърнал спокойния Белмонте в Содом и Гомор, че разсипал домове и разбил семейства в тоя нещастен град, върху който се стоварило нещастieto да има такъв деградирал интендант, „Нерон по гащи“. Шимбо имаше чувство за хумор и се изсмя на язвителността на свещеника. Момичетата плакаха, Рита де Шимбо поиска отмъщение, а Мигел Турко, войнствен арабин и секретар в интендантството, изцяло на страната на Гимараес и всеизвестен подмазвач, предложи сам да отмъсти: щял да изпрати двама платени убийци да научат опърничавия викарий на добри обноски и да му усучат расото около шията.

Шимбо изтри сълзите на Рита, благодари на сириеца за верността, възнагради двамата наемници, закоравели престъпници, избягали от Илеус. Направи всичко под привидната маска на лекомислие — Шимбо беше предпазлив и ловък човек, не му липсваше политически нюх. Би могъл да си представи реакцията на стария сенатор, ако влезеше в открита война с църквата, отмъщавайки на духовно лице заради някакви си проститутки! А освен това отецът имаше своите основания за скандала. Наричайки го „Нерон по гащи“, загатваше за нощта, когато на видния интендант му се беше наложило да прекоси целия град само по долни раирани гащи, тъй като викарият го изненада в доста идилично положение с нежната Марикота, уважавана слугиня, обслужваща леглото и масата на отца, любимата овчица в паството му.

На Шимбо не му остана нищо друго, освен да подбере обидените гостенки, да хване Рита де Шимбо под ръка и да се натоварят всички на един параход на Баняна. По този начин се отказа от длъжността, от почестите и от доходната комисиона от играта на бишо. А Белмонте осиротя, лишен от неговите административни способности и обаянието на столичните красавици. За ефикасното управление на Шимбо свидетелстваха ремонтираният мост на пристана, разширението на училището и поправянето на стената на гробищата. И още дълго време смътни копнежи по момичетата смущаваха съня на Белмонте.

Шимбо премина в забвение на доходното място на служител на правото, където никой не му следеше стъпките. Включи се отново в нощния живот на „Табарис“ (където Рита де Шимбо пак се възцари), на „Паласе“, на „Абайшадиньо“, на „Трите дука“, на публичния дом на Карла и Елена Колибрите. Напускаше нощните запои и второстепенната си длъжност на писар само от време на време, когато баща му, старият сенатор, го вземаше да го използва за свои политически машинации, за да си осигури обществено положение и почести, търсени от други, но не и от него. Шимбо, желаещ само да живее свободен, на воля.

Шимбо уважаваше Вадиньо не само заради далечното и смътно роднинство, но и заради способностите на младия си другар в рулетките и кабаретата. Когато чу да петнят Вадиньо, че е скитник, че е без работа и без средства за препитание, намери му скромна длъжност като пазач в градините на кметството, понеже „един Гимараес трябва да има изяснено положение в обществото“.

— Никой Гимараес не е скитник...

Противоречива личност беше този симпатичен Шимбо, толкова малко обвързан с условности и протоколи, а същевременно проникнат от дълбоки чувства към семейството, бдящ над мощния клан на Гимараес.

И така, в онзи следобед Вадиньо и Мирандао се срещнаха с Шимбо на Сао Педро, когато последният беше тръгнал към полицейския участък. На Шимбо му беше крив светът, навлякъл беше тъмни, спарващи, официални дрехи, подходящи само за погребение или сватба — твърда обърната яка, вратовръзка, гамаши, бастунче с позлатен наконечник — един изискан Шимбо в огнения февруарски пек, задушаваша мараня, смъртоносна жега, зажаднял за ледена бира.

— Само една ледена бира може да ни спаси живота — каза Вадиньо, прегръщайки своя роднина и покровител.

Шимбо оплака късмета си с цветист и ефектен език: „Свински и долен живот с тая моя курвенска служба, дето трябва да се влача с губернатора къде ли не, по всичките тези лайнени и гадни церемонии...“. И ето, пак се беше маскирал като португалски комендатор. Същата вечер трябваше да присъства поради длъжността си на тържественото откриване на един научен конгрес — Национален конгрес по акушерство — в медицинския факултет, с речи, дебати и

доводи относно раждания и аборти — дива скука. Шимбо гаврътна чашата бира, опитвайки се да намали горещината и яда срещу баща си с неговата вечна мания да го използва в политиката...

И на всичко отгоре — представете си късмет! — този конгрес да се проведе точно вечерта, когато е празненството на майор Пержентино, майор Тиририка, от Рио Вермельо. Естествено те знаеха за кого става дума. Беше направил услуга на майора, пускайки на свобода един скандалджия по негово настояване, и военният сега не го оставяше на мира, искаше на всяка цена да му се отблагодари с високата чест да бъде сред поканените. Празненството на Тиририка, както говорели, било страхотно, заслужавало си — там се ядяло и пиело до насита. А той, Шимбо, почетен гост — представете си какъв майтап!

— И вместо това трябва да слушам разни доктори да ми говорят за раждания... Баща ми все такива ще ги нареди...

Как да убеди сенатора да го остави на мира, след като беше толкова влиятелен, че и губернаторът трепереше пред него? Мирандао се усмихна, очите на Вадиньо светнаха. Шимбо току-що им беше отворил вратите към славата и дома на майора.

Вечерта пред къщата двамата съзаклятници се хванаха на бас с други безделници, че ще се промъкнат на бала и ще бъдат посрещнати като почетни гости. Проникнаха и бяха посрещнати с всички почести, тъй като Вадиньо се представи пред майора и дона Аурора като племенник на отсъстващия помощник-шериф, а Мирандао мина за частен секретар на Шимбо.

— Доктор Аиртон Гимараес, вуйчо ми, трябваше да придружи губернатора на конгреса по акушерство. И тъй като държеше да се отзове на вашата покана, изпрати като свои представители мен и секретаря си, доктор Миранда. Аз съм доктор Валдомиро Гимараес...

Майорът се разчувства от учтивостта на шерифа, че му поднася извинения и изпраща представители. Съжали, че нямало да присъства на празненството, за да го приеме с почести, но той и жена му щели да посрещнат с отворени обятия неговия пратеник. Докато протягаше ръка на Вадиньо, Мирандао безсрамно отиде още по-далеч, като поправи и сложи всяко нещо на мястото си:

— Извинете за намесата, майоре, но представител на доктор помощник-шерифа тук е моята скромна личност, доктор Жозе Родригес де Миранда, доцент във висшето училище по агрономия, на служба при доктор Аиртон... А приятелят ми, доктор Валдомиро, въпреки че е племенник на шерифа, не представя него, а господин губернатора...

— Губернатора? — възкликна майорът, замаян от толкова висока чест.

— Да — допълни Вадиньо, — когато губернаторът чу, че помощник-шерифът моли племенника си и секретаря си да отидат на празненството на майора, им поръча (нали служи в кабинета на негово превъзходителство) да поздравят „добрия му приятел Пержентино и почтената му съпруга“.

Майорът и дона Аурора, надути от гордост, проправяха път, представяха, даваха поръчки за пиене, за ядене, всичко за Вадиньо и Мирандао.

А отвън, зяпнали от почуда, приятелите не можеха да повярват на очите си. Каква дяволия бяха измислили двамата безсрамници, за да бъдат посрещнати така? В спомените на нито един натрапник нямаше записан случай да е успял да проникне в дома на майора, за когото беше въпрос на чест да поддържа ограничения кръг на поканените, всички до един приятели, които да му осигуряват благопристойност и добро име. Кълнеше се в пагоните си и се хвалеше: „На мое празненство натрапник ще мине само през трупа ми!“. И натрапниците от града, способни да влязат — и успели да влязат — на високопоставени празненства при затворени врати, пазени от полиция, даже на празненства в правителствения дворец и в дома на доктор Клементе Марлани, празненства, в сравнение с които това на майора беше най-обикновено дилетантство, квартална сбирчица с танци, та значи, всички тези прочути натрапници се бяха провалили в подновяваните всяка година опити да попаднат на бала на майора. Никой не беше успял да прекрачи забранения праг.

„Никой“ е силно казано. Едио Гантойс, хитър студент, заедно с още един не по-малко изобретателен тип, вече споменатия Лев Сребърния език, успяха при подобен случай да влязат горе-долу за половин час, да се задържат на празненството и да бъдат веднага след това изхвърлени с бой и плесници, като здравенякът Едио влезе в телесна схватка с поканените, а дългият Лев си размени ритници с майора.

Как успяха и как се провалиха толкова лошо веднага след успеха? Въпреки че това е друга история, заслужава си да се разкаже, за да изпъкне още повече подвигът на Вадиньо и Мирандао. По онова време в Баия бяха довели с много шум по вестниците само за две представления в Консерваторията един странен музикант с още по-странен инструмент: трион, мелодичен като безупречно акордирано пиано. Ставаше дума за един руснак със своеобразно име — „руснакът с вълшебния трион“, както го наричаха в рекламите и обявите във вестниците. Едио имаше стар дърводелски трион, а Лев беше син на руснак със странно име. Двамата, луди за някоя добра дяволия, увиха триона в платно, глътнаха по няколко ракии за кураж и се представиха на вратата на майора като руснака с вълшебния трион и неговия импресарио.

Майор Тиририка притежаваше шесто чувство, когато ставаше дума за натрапници, подушваше ги от разстояние. Хвърли поглед върху Лев и Едио и някакъв вътрешен глас му пошепна да бъде нащрек. Но гостите, като чуха, че е дошъл руснакът с вълшебния трион, се зарадваха шумно на възможността да го чуят. Мълчалив, разкъсан от съмнения, майорът отвори вратата и пропусна двамата мошеници. Не престана обаче да ги следи. А те оставиха триона облегнат зад един скрин и майорът забеляза с каква скорост се отправиха към трапезарията да ядат и пият. Разменяйки си един поглед с дона Аурора, на която тази работа също не изглеждаше много наред, майорът поиска, подкрепен от всички гости, незабавна музикална демонстрация. Първо концертът, после хапването. Колкото и да се опитваше Едио да отложи със сладки приказки момента на катастрофата, не успя, не получи никаква отсрочка.

А освен това по някакво странно стечение на обстоятелствата Лев се почувства изведнъж вдъхновен, играеше си ролята толкова истински, че почна да се мисли за същинския руснак с вълшебния трион. И така, без да чака повече да го молят, хвана стария трион сред ръкопляскания и овации. Беше наистина толкова безупречен — с дългата си, слаба и приведена фигура, рошави коси, блуждаещ поглед, истински маестро, — че измами всички, разколебавайки даже майора и дона Аурора, докато не нанесе първия удар по триона с една кафена лъжичка. Щом го чукна, и — както по-късно Едио щеше да разправя — всички присъстващи без изключение разбраха, че се разиграва фарс. Единствен Лев настояваше, все по-сигурен и вживял се в ролята, нанасяйки удари по триона, но нито майорът, нито жена му, нито гостите проявиха каквото и да е разбиране към толкова старание и изкуство.

Майорът излезе напред, следван от няколко приятели, най-чувствителните към подобни долнокачествени шеги. Прекосването на коридора към вратата и улицата беше дълго и епично, наистина незабравимо, Едио и Лев щяха да си го спомнят цял живот. Плесници, ритници, блъскания и падания. Дона Аурора се мъчеше да им извади очите, майорът се задоволи да ги изхвърли на улицата, а върху тях изхвърлиха и вече съвсем немелодичния трион.

С Вадиньо и Мирандао не се случи нищо подобно, нито майорът, нито дона Аурора ги заподозряха. Ядоха и пиха от най-доброто,

Вадиньо танцува валсове, а Мирандао се питаше дали не трябва да вдигне тост за майора и дона Аурора от името на Шимбо. Седеше си усмихнат на стола, когато чу дона Розилда да пита кой е кавалерът, с когото танцува дъщеря ѝ. За да има по-голям ефект, отговори с друг въпрос:

— Майорът не ви ли го представи?

— Не, бях вътре, не съм видяла кога е пристигнал.

— Е, тогава, уважаема госпожо, имам честта да Ви осведомя. Става дума за доктор Валдомиро Гимараес, племенник на доктор Аиртон Гимараес, помощник-шериф, внук на сенатора...

— Да не искате да кажете, че на сенатора Гимараес, онзи, за когото толкова се говори...

— На същия, уважаема госпожо. Точно на най-влиятелния, най-важния, началника, всемогъщия в политиката, моя кръстник...

— Ваш кръстник?

— Църковен. Дядо е на Вадиньо...

— Вадиньо?

— Така му викат от малък. Любим внук е на сенатора.

— Учи ли?

— Нали ви казах вече, че е доктор! Дипломиран адвокат, госпожо. Длъжностно лице в кабинета на губернатора, високопоставен държавен служител, инспектор...

— Инспектор по хранителните стоки? — Тази информация надхвърляше и най-смелите мечти на дона Розилда.

— Инспектор по игралните домове, скъпа моя. — И добави шепнешком: — Това е най-доходната инспекция, носи цели състояния, да не говорим за допълнителните — едно жетонче тук, друго там... А сега на всичкото отгоре се издига в кабинета на губернатора.

Чувстваше се щедър:

— Вие нямате ли някой беден роднина, когото желаете да уредите? Ако имате, кажете, само дайте името... — Въздъхна дълбоко, доволен от себе си, и продължи неудържим: — Виждате ли го как танцува? Е, да не се учудите, ако при следващите избори стане депутат...

— Толкова млад?

— Какво от това? Родил се е в златна люлка, намерил е всичко наготово, пътят му е постлан с рози. — В тази величествена нощ

Мирандао се чувстваше поет, щеше да изнесе такава реч, че да разплаче дори и самата дона Аурора, звяра на Рио Вермельо. Дона Розилда присви мъничките си очички и видя пред себе си да блести жълтият пламък на амбицията. Жоаозиньо Наваро изпълняваше тангото с виртуозни извивки, Вадиньо и Флор се усмихваха един на друг. Дона Розилда потрепери от вълнение: никога не беше виждала лицето на дъщеря си такава, добре я познаваше. А момчето — питаше се тя, — беше ли и то запленено, омаяно завинаги? Лицето на Вадиньо излъчваше такава невинност, душевна чистота, честност; дона Розилда се почувства трогната. Ах! Господи боже мой, не беше ли това богатият и влиятелен зет, когото небесата й изпращаха? Още по-богат и по-важен от Педро Боржес, с всичките си левги земя и реки, и дванадесетте си слуги. Зет, внук на сенатора, приближен на правителството, самият той — правителство. „Ох, пресвета Богородице, чуй ме! Господи, направи така, че това чудо да стане, и ще направя каквото пожелаеш.“

Майорът се приближаваше, дона Розилда благодари на Мирандао, отиде при стопанина и посочи групата, образувана от Вадиньо и Флор, дона Лита и Порто в единия ъгъл на стаята. Мирандао проследи маневрата на старата кранта, направи усилие, изправи се и той и отиде да си потърси една бира. Дона Розилда молеше майора:

— Майоре, представете ми онова момче...

— Не го ли познавате? Роднина е на доктор Аиртон Гимараес, помощник-шерифа, мой личен приятел... — Усмихваше се гордо и прибави: — За близките — Шимбо... Сам той ми каза: „Пержентино, викай ми Шимбо, приятели ли сме, или не?“. Истински мъж, не е надут. Само каква услуга ми направи... — Говореше към всички, изтъквайки приятелството си с шерифа.

Дона Розилда стисна ръката на младежа, а Флор поясни:

— Майка ми, доктор Валдомиро...

— Вадиньо — за приятелите...

— Доктор Валдомиро живее под крилото на нашия бележит началник, губернатора. Работи в кабинета му...

— Губернаторът много ви харесва, майоре. Даже днес ми каза: „Предай много поздрави на моя приятел Пержентино“.

Майорът чак се засрами от щастие:

— Благодаря, докторе.

Порто, когото подобна дворцова близост караше да се чувства неудобно, сподели:

— Голяма отговорност... Но и голяма чест...

Вадиньо се правеше на скромнен:

— Глупости... Даже не съм сигурен дали ще остана в двореца...

— Защо? — поиска да знае дона Лита.

— Дядо ми — каза поверително Вадиньо, — сенаторът...

— Господин Гимараес... — тихичко се помоли дона Розилда.

Вадиньо ѝ се усмихна с лице, обвито в ореол от невинност, усмихна се меланхолично и на Флор, толкова красива:

— Дядо ми иска да ме прати в Рио, предлага ми едно място...

— И вие ще приемете ли? — примираше Флор с маслинените очи.

— Нищо не ме задържа тук... Никой... Толкова съм самотен...

Флор въздишаше:

— Толкова съм самотна.

От столовата извикаха майора, за него нямаше минутка покой, трябваше като добър домакин да угоди на всичките си гости. После някой плесна с ръце и помоли за малко тишина, доктор Мирандао щял да поздрави домакините. Чу се гръмването на бутилка шампанско, тапата излетя към тавана.

Вадиньо и Флор се приближиха усмихнати да чуят тоста; „реч на Мирандао — поясни Вадиньо — не е за изпускане“. С разтуптяно сърце дона Розилда изкоментира пред дона Лита и Талес Порто, наблюдавайки как младите тръгваха по пътя на идилията:

— Не са ли идеална двойка? Като че ли са родени един за друг, нали? Ако е рекъл господ...

— Хайде бе, жена! Днес се запознаха, а ти вече говориш за сватба! — Лита поклати глава, сестра ѝ наистина беше започнала да се побърква с манията си за богат съпруг за дъщеря си.

Дона Розилда изправи изсъхнал бюст и изгледа дръзко песимистката. От кръглата столова, олята цялата с бира, се чуваше гласът на оратора, вдигащ тост. Вдовицата се насочи натам, цялата изпълнена с надежди. Ръкопляскания посрещнаха едно изречение, казано на място, и Мирандао продължи с патос:

— В безсмъртните страници на историята, госпожи и господа, ще бъде завинаги вписано с пламтящи златни букви величавото име на майор Пержентино, гражданин с изключителни качества — гласът потрепери във въздуха, произнасяйки красивата дума, — а името на височайшата му съпруга, това украшение на обществото на добрата Земя, доня Аурора, този ангел... Да, дами и господа, ангел неопетнен — и повтаряше с напевен глас „неопетнен“, — всеотдайна съпруга, дева от бронз...

В средата на столовата Мирандао, натрапникът, с вдигната в ръката чаша шампанско, беше приковал вниманието на гости и домакини, всички пленени от красноречието му. Майорът се усмихваше леко, всеотдайната му съпруга, девата от бронз, скланяше разчувствана поглед — никога празненството ѝ не бе постигало такъв успех.

— ... доня Аурора, безсмъртно, свято, пресвято създание...
Сълзи опариха очите на светото създание.

Ухажването прерасна направо в брак, без годеж, както ще стане ясно по-нататък с разкриването на причините за тази аномалия, разрушаваща нормалните и установени традиции от всички уважаващи себе си семейства. Всъщност имаше ухажване, разделено на два добре разграничени етапа, всеки със своите характерни особености. Първият — спокоен и весел, изцяло в розово, ясен като безоблачно небе, истински празник, всемирно помирение. Вторият — объркан и с преследвания, потаен, с цвят на витриол и омраза, истински ад, неприязън, отвращение, открита война. През първата фаза доната Розилда беше до неузнаваемост любезна и разбрана; помогна активно и всеотдайно за успеха на идилията. А после я видяха разпенена от яд, злоба и желание за мъст — представление може би живописно, но не особено приятно, — готова да използва всички средства, за да предотврати брака на дъщеря си с онзи мръсен тип — „червей, гнойна пъпка, цирей“. Цялата тази гнилоч — „червей, гнойна пъпка, цирей“ — беше Вадиньо, дотогава най-добрият ерген в Баия, идеалният кандидат, красив и симпатичен, голямо сърце, чиста душа, истински бисер.

В щастливата си заблуда, породена от измислиците на Мирандао на празненството при майор Тиририка, потвърдени и раздухани поради непредвидени обстоятелства, доната Розилда за около два месеца, два забравими месеца, успя да преброди цялата улица Алво и околностите, от черната Жувентина с манията ѝ да бъде дама до доктор Корлос Пасос с богатата му клиентела. Говореше нежно за близостта си с правителствените кръгове, с висшите среди, с властта, олицетворени от Вадиньо; говореше най-вече за любовта на младежа към дъщеря ѝ, за безсрамната му еlegantност, сладкодумието, празнословието и суетността му. За нея Вадиньо беше всичко, гледаше на него като на Христос. А за него всичко беше малко, доната Розилда правеше какво ли не да плени и обвърже момчето.

За сляпата заблуда на доната Розилда допринесе много едно интересно недоразумение. Между приятелките си Флор имаше

съученичка, която, освен че беше бедна, куцаше. С големи мъки, „със зъби и нокти“, както се изрази доня Розилда, тя завърши класическата гимназия и стана учителка. Кандидатка за едно място в първоначалното училище, тя се бореше вече месеци наред да го получи, без дори да бъде приета от директора по образованието. Доня Розилда я уважаваше и закриляше. Може би защото момичето беше толкова нещастно и скромно, пред нея тя и Флор изглеждаха богати. Слушаше внимателно как куцата се оплаква от живота и от силните в света, как разправя ужасии за служебните лица и разкрива мръсотии на онези „вампири от образованието“, как съска през гнилите си потъмнели зъби. Там получаваша назначение само лекомислените, способни да приемат покани за интимни веселия и за нощни разходки до Амаралина, Питуба, Итапоъ. Честните момичета нямаха късмет, мухлясваха си по столовете в чакалнята. От толкова мухлясване Селия си беше съставила пикантен репертоар от вицове за служителите, завеждащите секции, да не говорим за директора по образованието, невидима личност, за когото все пак отхвърляната просителка знаеше всичко: навиците, имотите, предпочитанията, съпругата, децата, любовницата — нищо не ѝ убягваше. Никога обаче не успя да бъде приета от него и да изложи тъжния си случай.

И така, в първите дни на ухаждането една вечер отчаяната учителка — срокът за назначаване изтичаше същата седмица — се среща с Вадиньо в дома на Флор и му бе представена. Доня Розилда искаше да види момичето назначено и още повече искаше да затвърди пред съседите авторитета на младежа, на кандидата, на зетя, разполагащ със служби и места, управляващ в администрацията на щата. Авторитет, който да бъде използван от нея, от доня Розилда, за нейно собствено удоволствие.

Безспорно вдовицата беше оплетена в мрежите на измамата относно личността, навъртаща се около дъщеря ѝ, но не бъркаше, когато, описвайки на познатите благия му характер, хвалеше доброто му сърце: за Вадиньо всяко страдание беше несправедливо и нетърпимо. И така, щом доня Розилда му разправи историята на Селия, драматизирайки подробностите, изтъквайки недъга ѝ (даже и да искала, не би могла да приеме похотливите покани на мръсниците от отдела, немалко как), преувеличавайки неправдите, глада, в който живеела момичето, петимата му братя, ревматичната майка и бащата

нощен пазач, Вадиньо се запали от високохуманното дело. Решен наистина да говори за случая с някои свои познати комарджии, имащи известно влияние, той се закле пламенно пред дона Розилда и Флор да изиска от директора по образованието още на другия ден сутринта, на тръгване към губернатора, незабавното назначение на учителката. Не по-късно от утре: нека Селия да отиде следобед при директора и със сигурност ще има назначението.

— Можете да разчитате на мен...

— Можеш да разчиташ на него... — повтори дона Розилда.

Флор не каза нищо, само се усмихна, не я интересуваше дали Вадиньо имаше такъв авторитет, дори предпочиташе да е по-малко влиятелен и следователно по-малко зает. Минаваха дни, без да дойде да седнат и да си поприказват на стълбите, а когато се появеше, лицето му беше измъчено и сънливо от безсънните нощи, прекарани в разрешаване на правителствени въпроси.

Вадиньо взе името на кандидатката и другите необходими данни. Селия написа отново всички сухи данни, без да храни надежда: толкова пъти го беше правила. Толкова молби и препоръки — и никакъв резултат. И от къде на къде този превзет тип с вид на хитрец и майтапчия, по всяка вероятност бедняк, от къде на къде той ще й намери работа? Даже и отец Барбоза й даде визитната си картичка за директора, а щом отецът не успя, тоя ли ухажор на Флор ще успее? Кой си беше загубил авторитета, та този тип да го намери? Не беше цвете за мирисане, веднага си личеше от недоспалата му физиономия. Селия беше насъбрала недоверие и горчивина, докато влачеше сакатия си крак по негостоприемните чакални на Дирекцията по образованието. Щастието на другите не я разнежваше, не я впечатляваха и малкото желаещи да й помогнат, трогнати от съдбата й. Сърцето й беше сухо и безчувствено. Като надраска имената на родителите си, датата на раждане и годината на завършване, беше сигурна, че си губи времето и усилията, онзи пройдоха нямаше да направи нищо, писнало й беше от такива надути мухльовци: лесни на обещания и после нищо. Но какво да се прави? Дона Розилда беше изцяло лапнала по самохвалкото, доктор Валдомиро това, доктор Валдомиро онова, а тя, Селия, щеше да се наяде при старата квачка. А колкото до онова типче, достатъчно беше да му погледнеш

физиономията, за да схванеш накъде бие: да оправи Флор и да се омете, без никога повече да го видят.

Селия не беше справедлива спрямо Вадиньо. За да ѝ услужи, в онази нощ той обиколи абсолютно всички игрални домове, и при това с двоен малшанс: загуби всичко каквото имаше в джоба си и не срещна нито един влиятелен познат, на когото да изложи малката драма на учителката, за да ходатайства за нея. Нито Жовани Гимараес, нито Мирабо Сампайо, нито адашът му Валдомиро Линс, никой от тях не се яви, като че ли всичките му влиятелни връзки се бяха провалили вдън земя, зарязвайки и рулетка, и бакара, и ронда, и двадесет и едно. Вадиньо прекара навън цяла нощ и най-видният, когото можа да срещне, беше Мирандао; с него накрая отидоха да хапнат по един сарапател при Андреса, дъщеря на Ошун и близка на студента по агрономия.

— Мадамата наистина няма късмет... — сподели Вадиньо случая с Мирандао, докато вървяха към бараката на черната Ошун. — Къопава, грозна, а на всичкото отгоре и този късмет...

Мирандао посъветва Вадиньо да не се коси: има си такива хора, вечни кутсузлии, няма смисъл да се опитваш да им помагаш. А освен това притеснението разваля апетита, пък сарапателът на Андреса е нещо великолепно, хвали го даже Годофредо-син, макар да е надут. По-добре Вадиньо да се заеме с тази бъркотия на следващия ден. В края на краищата нещастницата е чакала толкова, един ден повече или по-малко няма да я накара да се самоубие. А колкото до сарапатела на Андреса, как беше точно изречението, по-точно не изречението, а стихът на Годофредо?

На масата на светата дъщеря намериха не друг, а самия поет Годофредо, правещ чест на яденето на Андреса, без да скъпи похвали към подправките и готвачката, божествена негърка, имперска палма, утринен бриз, лодка в морето. Андреса се усмихваше с цялото си величие и чукаше пипер за соса.

— Я гледай кой е тук! — поздрави Мирандао. — Божествен маестро, падам на колене пред вашето творчество.

— Всички сме на колене пред този чудесен сарапател — засмя се поетът, стискайки ръцете на двамата.

Седнаха на масата и Андреса веднага забеляза угриженото лице на Вадиньо. Винаги толкова весел и закачлив, пълен с живот и

енергия, какво му се беше случило, че беше толкова мрачен и тъжен? Разкажи ми, пречисти душата си, какво те мъчи? Андреза, облечена в жълто, с гердани по ръцете и врата, бе самата Ошун, женствена и прекрасна. Разкажи ми, бели човече, не бъди тъжен, твоята черна приятелка е тук, за да те чуе и утеши.

На масата, чиято покривка ухаеше на пачули^[1], а на пода се стелеха миртови листа, между сарапатела и чистата ракия от Санто Амаро, Вадиньо раздипли неволите на нещастната учителка. Седнала срещу него, черната Андреза беше покъртена от разказа и притискаше с ръка задъханите си гърди. Нещастното момиче, сакато и гладуващо, да иска да работи и да няма работа! Дали Годо, чието име се появяваше по вестниците, дали той като висшестоящ служител не би могъл да подхвърли някоя дума, да се размърда заради бедното девойче? — трепереха умолително устните на Андреза. Да, Вадиньо беше прав, как да си весел, когато някой страда така в този тежък живот? Нямахше да може повече да се усмихне, докато не разбере, че момичето е назначено. Поетът Годофредо обеща да се намеси, кой знае, можел пък да постигне нещо, кога трябвало тя да отиде в дирекцията? На следващия ден... Не, същия този следобед, защото вече беше почти сутрин, така ѝ беше поръчал Вадиньо. Е, добре, да се яви, Годофредо щял да види... Не спомена, че е близък роднина и добър приятел на директора по образованието, молбите му там бяха изпълнени заповеди. Поетът не обичаше да се изтъква, даже и стихотворенията му се публикуваха рядко. Искаше само да върне усмивката на Андреза; без нейната усмивка нощта беше тъжна и светът пуст и студен.

И така, когато на другия следобед Селия, невярваща, но упорита, завлече сакатия си крак нагоре по стълбите и влезе в чакалнята на кабинета на директора по образованието, беше изненадана от любезното и сърдечно посрещане, което ѝ оказа секретарят на негово превъзходителство, дотогава сух и неучтив:

— Дона Селия, аз ви очаквах. Моите поздравления, назначението ви вече е готово, подписаха го...

— Какво? — трепна учителката. — Как?

Все по-учтив, секретарят ѝ пошепна доверително:

— Така, както ви казвам... Първото нещо, което директорът направи като пристигна... Сигурно някой много високопоставен е дал нареждане. Това беше едно от последните места, всички бяха запазени.

Искате ли един съвет? Идете веднага да му се представите, не губете време.

Представи се, взе си назначението, събра бедното семейство и отиде на първия етаж на улица Алво да благодари. „Някой много високопоставен“ — каза. И дона Розилда повтаряше думите, прехвърляше ги в устата си — имаха вкус на власт. Трепереше от задоволство, не беше очаквала толкова бързо назначение, такъв мълниеносен резултат. С подобна бързина можеше да е изпълнено само нареждане на губернатора. На губернатора и на никой друг. Вадиньо властваше и нареждаше в правителството.

Новината обиколи улицата и когато Вадиньо се появи вечерта с надеждата да остане насаме с Флор в тъмнината на стълбите, беше посрещнат от съседите, които го поздравяваха. Удиви се на благодарностите, прегръдките и похвалите, дона Розилда беше изпаднала в истеричен екстаз. Самият той, спал през целия ден, почти беше забравил за бедите на неуспялата кандидатка. „Ох — каза, — нищо не е, нищо не ми дължите, моля ви се!“

Поетът беше удържал думата си, дадена повече на Андреза, отколкото на Вадиньо. Но как да каже истината, да развали ефекта? Никога дона Розилда и нейните съседи, никога огорчената учителка и съсухрената и съсипана рода, събрани там, за да му благодарят, нямаше да разберат по какви криви пътеки вървят светът и хората, никога нямаше да повярват, че Селия дължи назначението си на една черна готвачка, много по-бедна от самата нея, щастлива в дървената си къщурка на брега на Агуа дос Менинос, готвеца обеди за лодкари и носачи, черната Андреза Ошун.

Славата се разнесе и молбите заваляха. За една седмица се явиха осем просителки за длъжност в начално училище. От ватман до инспектор по наемите, нямаше кандидат, който да не се подмаже на дона Розилда, да не плесне с ръце^[2] пред вратата на улица Алво. Даже и назначение в сакристията на църквата „Консейсао да Прайя“, място, за което се говореше, че било свободно, но без да е сигурно, и това дойдоха да й искат. Вадиньо да беше и губернатор, и архиепископ едновременно, пак нямаше да смогне.

[1] Благоуханно азиатско растение. — Б.пр. ↑

[2] Много разпространен начин да се вика някой от входната врата; така постъпват обикновено пощаджии, доставчици и др. — Б.пр.

↑

Дона Розилда достигаше върховете на властта, чувстваше несравнимия вкус на славата; Вадиньо се домогваше до твърдите гърди на Флор в тъмнината на стълбите, чувстваше несравнимия вкус на жадните и плахи устни на момичето. Разкриваше ѝ един едва ли подозиран свят на забранени удоволствия, печелейки всяка вечер по една частичка от съпротивата на тялото ѝ, от свяна, от прикритата ѝ чувственост.

Желанието я изгаряше с буйните си пламъци, живи въглени горяха в утробата ѝ, но Флор се опитваше да се сдържа и ограничава. Въпреки това с всеки изминал ден се чувстваше все по-малко господарка на собствената си воля, ставаше крехка, слаба, робиня, подчинена на дръзкия младеж, който вече си беше присвоил почти цялото ѝ тяло, пламтящо от неудържима треска, наистина неудържима.

Безочливият Вадиньо! Не ѝ се обясни в любов, не ѝ изложи пламенните си чувства, не ѝ поиска даже позволение да я ухажда. Вместо поетични фрази, лигави обяснения тя чуваше съмнителни подмятания и непочтени намеци. Изкачвайки се по улица Алво след Флор (завърнала се от дома на леля Лита няколко дена след празненството при Пержентино), безсрамникът, след като прочете обявата за кулинарното училище, ѝ прошепна прочувствено на ухото, като че ли правеше невинен и галантен комплимент:

— Училище „Вкус и изкуство“. — Повтори: — Вкус и изкуство... — Понижи глас, гъделичкайки с мустачките си ухото ѝ. — Ах! Искам да те вкуся...^[1] — Това не само че беше долнопробна игра на думи, ами на всичкото отгоре и открито признание за намеренията, съвсем ялната цел на ухаждането.

Флор никога не бе имала подобен ухаждор, толкова различен от другите, никога не бе си представяла, че може да е ухаждана по този начин. Защо не го отпрати веднага?

Флор не беше от тези скандални любовчийки, дето висят по прозорците, по ъглите на улицата, по стълбите, в сянката на вратите. Никой досега не беше отишъл по-далеч от срамежлива целувка, тя не

допускаше близости, Педро Боржес само я погали по лицето. Достатъчно бе някой по-дързък да протегне ръка да я докосне, и Флор се изпълваше с възмущение, прогонваше го, пазеше се само за онзи, когото щеше истински да обича. На него нищо нямаше да откаже, и това беше Вадиньо; ето защо не го отпрати като другите, грубо и безпощадно, но беше твърда и непреклонна.

Не го отблъсна от самото начало, а се познаваха едва от няколко часа, защото това стана в неделя на Бандо Анунсиадор^[2], в деня след празненството на майор Тиририка. В компанията на приятелки Флор дойде да се полюбува на блоковете, появи се Вадиньо и се присъедини към тях. Другите се оттеглиха, хихикайки, по всяка вероятност беше ударил часът на необходимото обяснение (обяснение повече или по-малко пламенно и цветисто, според темперамента и характера на кандидата; някои от по-срамежливите предпочитаха да го правят писмено, прибягвайки, ако е необходимо, до „Пощалъон на годениците“). Момичетата коментираха увлечението на младежа: не остави Флор нито за минутка на празненството, постоянно ѝ беше кавалер. Сега щеше да ѝ се обясни, това беше сериозен момент, на момичето му предстоеше да си даде веднага съгласието или да поиска време за размисъл, в повечето случаи двадесет и четири часа. Флор каза на приятелките си, че възнамерява да остави Вадиньо в неведение няколко дни, но те се усъмниха дали ще има достатъчно кураж за толкова много.

А той не отвори уста да ѝ направи каквото и да е обяснение, разговорът се завъртя около най-различни случки — хитрец беше този Вадиньо! Два весели съперничещи си карнавални блока се срещнаха пред оградата на църквата „Сант’Ана“ и възползвайки се от бъркотията, която се създаде от струпалите се зяпачи, Вадиньо я притисна, прегърна я отзад, хвана я за гърдите, целуна я по врата. Тя само трепна, притвори очи, остави го да я гали, примряла от страх и радост.

Първите дни на тази любов без формално обявяване и без формално съгласие бяха незабравими. Всяка година през лятото, по празниците на квартала, Флор имаше обичай да прекарва известно време с чичо си и леля си, към които беше много привързана. През февруари кулинарното училище се затваряше.

Отиваше за процесията на даровете в чест на Йеманжа на втори февруари, когато гемиите пореха вълните, натоварени с цветя и дарове за дона Жанаина, майка на водите, на бурите, на риболова, на живота и смъртта в морето. Флор я даряваше с гребенче, шишенце парфюм и пръстен. Йеманжа живее в Рио Вермельо^[3], нейното пежи^[4] се издига на един връх сред океана.

Заедно с момичетата от квартала тя си имаше цяла програма от весели забавления: сутрин на плаж, следобед на разходка до фара в Бара и до Амаралина, понякога и до Питуба; организиране и репетиции за карнавала; излети до Итапоъ до къщата на доктор Натал, лекар и приятел на чичо Порто, или до залива Абаете с песни, китари, бой с конфети. Вечер се разхождаха сред пъстрите сергии на площад Сант'Ана или Марикита, ако нямаше предвидени танци в някое приятелско семейство или пък не нахълтваха в някой салон, импровизирайки си празненство.

Къщата на чичо Порто, цялата в цъфнали пълзящи растения и акации, се намираще на улица Папагайо и в неделя чичото винаги излизаше с друг любител на живописата, живеещ в Ларго, един господин от Сержипе, невероятно срамежлив, да рисуват къщи и пейзажи. Преди около две години, по време на заминаването на Розалия и Антонио Морайс за Рио, самотната и тъжна Флор почувства някакво неясно влечение към художника, сух мулат, вече зрял мъж, около четиридесетгодишен, въпреки че изглеждаше по-млад. Един ден, надвивайки срама си, той предложи да ѝ направи портрет и го започна в крещящи тонове на охра и жълто, от които матовият тен на Флор изпъкваше променен. „Шантава работа, пълна глупост, тоя не е с всичкия си“ — определи дона Розилда, която толкова и разбираше от изкуство, след като видя феерията от цветове и светлина. Жозе де Доме не успя да завърши картината. Не му остана време, Флор се завърна на улица Алво и въпреки че обеща да идва да позира в неделя, никога не го направи; и тя не разбираше много от картините на художника. Харесваха ѝ по-скоро усмивката и самотата му. Но това чувство не успя да се превърне в любов, защото не могат да се нарекат любов дългите часове на мълчание и позиране и беглите усмивки. Остана си едно леко увлечение от дните на лятото, неспособно дори да надвие срамежливостта на художника. След като се завърна в Рио Вермельо, Флор срещна отново приятеля на чичо си със същото добро чувство,

но очарованието от онези минали ваканции се беше изпарило, като че ли нищо не беше трепнало между тях. Колкото до незавършения портрет, той и до днес си е на стената в ателието на художника, на третия етаж на една стара къща на ъгъла на площад Сант'Ана. Който иска, може да го види, стига да има смелост да се изкачи по скърцащите стълби.

Толкова различно беше с Вадиньо... Като че ли я завличаше неудържима лавина, той я покори и реши съдбата ѝ. В края на тези незабравими бързо отлитащи дни в Рио Вермельо Флор разбра, че не ѝ е възможно да живее повече без очарованието и влудяващото присъствие на младежа. Правеше каквото той искаше от нея: на сбирките не танцуваше с друг, ходеха хванати за ръка по стъргалото на площада, вечер слизаха в тъмнината на плажа, за да се целуват по-добре, както той предложи; настърхнала, чувстваше как милващата ръка се промъква нагоре под роклята, изгаря хълбоците ѝ. Кой можеше да допусне, че дона Розилда е толкова свободомислеща и либерална? Затваряше си очите пред явните волности на това неудържимо ухажване, че даже на дона Лита, иначе съвсем незаядлива, това ѝ се видя странно и я предупреди:

— Не мислиш ли, Розилда, че Флор позволява много на това момче? Излизат заедно навсякъде, сякаш са годеници, изобщо не личи, че са се запознали онзи ден...

Дона Розилда реагираше остро и войнствено:

— Не знам, дявол да го вземе, ти и мъжът ти какво имате против Вадиньо... Само защото е богат и заема добро място, на всички ви е влязъл в очите... А оня дрипльо, дето се прави на художник, така ви беше взел акъла, че да можеше, щяхте да направите сватбата начаса, като че ли аз щях да си дам дъщерята на такъв дрипльо. За Вадиньо мислите само лошо. Какво лошо има, дето ухажва Флор, време ѝ е вече да се омъжи, а когато господ чу молбите ми и изпрати такава партия, ти и Порто вдигате шум до небесата, че това било, че онова било... Остави ме и се вразуми...

— Никакъв шум не вдигам, вразуми се ти. Само ти казах... Непрекъснато се обиждаш, не може да се говори с теб. Преди, като видеше някое момиче да се разхожда само с момче, смяташе го за пропаднало... Сега се обърна наопаки, изпусна от очи момичето...

— Мислиш я за пропаднала? Това ли мислиш? Казвай...

— Вразуми се, Розилда, знаеш, че не съм казала такова нещо...

Дона Розилда приключваше спора:

— Аз знам какво правя, момичето си е мое и ако е рекъл господ, до края на годината ще се оженят.

— Може би, дай боже...

— Може би? Ще видиш... И престани с тези глупави приказки, вие просто не обичате Вадиньо.

Ето, никой не беше лош с Вадиньо, той ги очарова всички със сладкодумието си, с въображението си, първо познатите от Рио Вермельо, а после и тия от улица Алво. На дона Лита и Порто вече им беше станал симпатичен и искаха да се ожени за Флор. Колкото до дона Розилда, тя сякаш че живееше само за да задоволява неговите желания и да предугажда капризите му.

Всъщност той имаше само едно желание: да е сам с Флор, да я прегръща, да преодолява съпротивата и сваяна ѝ, да я превзема малко по малко при всяка среща. Оплиташе се в мрежите на желанието, но се чувстваше и прикован от тези маслинени, стреснати очи, от това тръпнещо непокорно тяло, жадно за ласки и вцепенено от сваян. Пленяваха го най-вече красотата на Флор, домашният уют, присъщ на непосредствеността и спокойствието ѝ, които оказваха силно влияние върху Вадиньо.

Самият той никога не бе живял в семейство, не познаваше майка си, починала при раждането, а баща му изчезна рано от неговия живот. Плод на случайна връзка между първородния син на дребнобуржоазно семейство и слугинята, беше гледан от баща си, същия онзи далечен роднина на Гимараес, докато беше ерген. Но след като сключи изгоден брак, постара се да се освободи от незаконородения син, към когото съпругата, дълбоко религиозна, хранеше свещен ужас — „дете на греха!“. Прати го в един колеж интернат за духовници, където Вадиньо стигна криво-ляво до последната година на прогимназиалния курс, но не го завърши, защото по време на неделните свиждания се влюби в майката на един съколежанин, съпруга на търговец от долната част на града, жена на четиридесет години, смятана по онова време за най-лесната проститутка от висшето общество на столицата — това беше пламенна и споделена любов.

Също и романтична. Хубавицата го гледаше с морни очи, докато по време на посещенията Вадиньо обикаляше в двора на мрачния като

затвор колеж — страшна тъмница за момчетата. Тя му даваше шоколади и бисквити от колета, приготвен за нейния син. Вадиньо ѝ поднесе скришом една орхидея, открадната от парника в градината. През един от дните за излизане (първите недели на месеца Вадиньо никога не излизаше, нямаше къде да отиде) тя го заведе на обед у тях, на площад Граса, и го представи на съпруга си:

— Съученик на Зезито, сирак, няма семейство...

Зезито беше малко схванат, развъждаше морски свинчета и в неделните завръщания у дома не му стигаше времето да огледа малките гризачи в мазето. Търговецът се беше оттеглил за следобедната дрямка и Вадиньо бе отвлечен в стаята за шев, обсипан с целувки, ласки, обладан. „Моего момче, моемо учениче, аз съм твоя учителка, хубавият ми той!“ Давайки си сметка за положението на учителка, тя го учеше — и то как! Развихри се страстта, неутолима и брутална. Тя стенеше и се кълнеше, че никога преди не била обичала, и му повтаряше това, цинична и спокойна. Вадиньо бил първият ѝ любовник и нищо на света не желала повече от това да замине с него и двамата да се отдадат на голямата си любов, скрити на някое местенце. Жалко, че бил в интернат...

— Ако изляза от колежа, ще дойдеш ли наистина да живееш с мен?

Избяга от колежа, пристигна една вечер да я вземе, да я освободи от „тъпия буржоа“, който толкова много я караше да страда и я унижаваше, обладавайки тялото ѝ. Вадиньо намери една мизерна стая в пансион от последна категория, купи хляб и салам (обожаваше салам), една прокиснала течност, продавана за вино, и един букет цветя. Оставаха му още няколко мил-рейс — най-близките съученици, солидарни с него, бяха събрали средства, за да финансират бягството и любовта му.

Многоуважаваната госпожа едва не се спомина от ужас, когато той нахълта в дома ѝ, където съпругът си чистеше зъбите в другата стая и четеше вестници. Вадиньо сигурно бил полудял — каза тя възмутена. Да не била някоя авантюристка, че да си напусне къщата, мъжа, сина, удобствата и положението в обществото, за да отиде да живее като държанка на едно дете, в мизерия и позор. Вадиньо нямал акъл, да се връщал в училище, може би още не са усетили бягството му, а през следващата неделя, ах, тя обещава...

Вадиньо не пожела да чуе за никакви обещания, обзет от гняв и срам — бяха го измамили. Без да се съобразява с близостта на рогата на търговеца, хвана дамата за дългите оксигенирани коси, удари ѝ няколко плесника през лицето, напсува я, и то с такъв бяс, че можеше да събере не само съпруга и слугите, но и съседите от елегантния площад Граса. Както по-късно твърдеше Вадиньо, в този ден той станал мъж, при това патил.

Благодарение на този скандал Вадиньо проникна в нощния живот на града, тогава беше момче на седемнадесет години и към него се привързва Анакреон, всеизвестен мошеник, най-фина класа картоиграч. Нямахме друг по-добър, който да разкрие на неопитния хлапак тънкостите на ронда, на двадесет и едно, на бакара, на покер, на зарове, тъй като Анакреон беше не само врял и кипял, но имаше и честно сърце, гледаше на живота малко донкихотовски. С баща си Вадиньо се срещна съвсем за кратко, отказа да се върне в интерната, а в замяна долният Гимараес му отказа благословията си и каквато и да е финансова помощ, „нямал средства да издържа размирници“. Покрай богатството на жена си той беше станал скъперник и моралист. Между другото в този период от живота си, когато името му се появяваше по светските хроники на вестниците, започна да страда от сериозни съмнения относно бащинството си. Беше ли Вадиньо наистина негов син? Покойната Валдете го обвиняваше между целувките, че я бил дефлорирал и от това забременяла. Но може ли да се вярва на думата на домашна прислужница? Никога не била имала друг мъж, освен него, твърдяха плачещите приятелки около починалата. Но можеше ли думата на тези слугини, които нямаха пукната пара, да бъде доказателство? Всичко това беше станало отдавна, смътни спомени от младостта, неосъзнати и безотговорни години. Може и да беше негов син, а може би не, но кой да го потвърди публично, да го докаже? Доказа се само, че Вадиньо е мръсник, и то мръсник от най-долните: още е дете, а пък иска да „изнасили една честна жена, великодушната майка на свой съученик, в чийто дом е бил приет като син...“. Бащата на Вадиньо беше един от „гнилите“ Гимараес, както го окачествяваше Шимбо, не бе наследил възвишеността и щедростта на семейството.

Оттогава Вадиньо не усети полъх на домашен уют, никога повече не почувства привързаност към каквото и да е. Интимният му живот, твърде разнообразен — многобройните любовници варираха по

възраст, обществено положение и цвят на кожата, — премина в по-голямата си част из публични домове и кабарета, в оргии с момичета, във връзки с най-различни жени, включително и с няколко омъжени; но нито една от тях нямаше силата на любовта. Нито едно увлечение не го накара да почувства живота пълноценен и светъл, нито едно скъсване, свада или липса на жена не го накара да се почувства празен, тъжен, отвратен от живота. Прехвърляше се на друго женско тяло, както сменяше игралната маса, когато любимото число 17 му изневереше.

Срещата с Флор на празненството у майора изведнъж разпали забравената необходимост от дом, семеен живот, наредена маса, легло с чисти чаршафи. Той нямаше дори и постоянен адрес, сменяше евтините пансиони всеки месец, понеже не плащаше наемите. Как да прахосаш пари за наем, след като остава толкова малко за игралния дом?

Флор придаваше нов вкус на живота му, спокойствие, кротост, семеен уют.

— Харесвам те, защото си кротка като агънце, любов моя...

Покорен от нея, той дори понасяше майка ѝ, досадна, ужасна, тъпа и непоносима старица. Харесваше непосредствеността на момичето, кротостта, тихата радост в поведението ѝ. Бореше се всеки ден, за да преодолее свенливостта ѝ, чувстваше се все пак щастлив, че тя е толкова разумна и спокойна. Защото на него единствен му предстоеше да овладее този свян, да превърне в удоволствие тази чистота. Приятелите на Вадиньо забелязаха някакъв блясък в очите му, виждаха го замечтан, спрял се пред рулетката, забравил да сложи жетона.

А най-близките като Мирандао не се учудиха, че го виждат в групата на „Веселите вестникари“, група, организирана от жителите на Рио Вермельо, маскирани от чичо Порто като продавачи на вестници, рекламиращи „Диарио де Баия“ и „А Гарде“, „Диарио де Нотисиас“ и „О Импарсиал“. Един карнавал с контета и танци, серпантини и песни, където парфюмът се пръскаше от влюбените, а не се вдъхваше^[5], карнавал без ракия. Съвсем различен от карнавалите на Вадиньо, когато съботата се сливаше с вторника в едно-единствено пиянство, когато вървеше маскиран с блоковете, танцуваше самба по улиците,

пиеше до насита. Скапан от препиване, накрая спираше в някой публичен дом. И така четирите дни.

„Я виж кой е там с дайре в ръка — Вадиньо. Кой би повярвал?“ — чудеха се минаващите, свикнали да го виждат съвсем разюздан във вихъра на карнавала. А ето ти го Вадиньо, застанал до Флор, обсипва я с конфети и нежност.

Това не му пречеше да се вре в най-долната измет, да поглъща невероятни количества ракия, след като се разделеше с Флор в полунощ. Тръгваше направо към „Табарис“, „Мейа“, „Луз“, „Флорзо“. В понеделник си тръгна в десет вечерта под предлог, че има спешна работа в двореца — не можеше да закъснее за големия бал на Гафиейра до Пингело, където Андреса и други възхитителни креолки се маскираха като придворни дами на Мария-Антоанета^[6], облечени в сатен и кадифе, с високи прически от памук.

Даже и в момент на най-голяма страст, на най-голямо семейно щастие Вадиньо не можеше и да помисли да промени живота си, да придобие нови навици, да се поправи. От време на време Мирандао заплашваше да стори това:

— Ще се променя, братко... От утре нататък...

Вадиньо никога не спомена за подобно нещо. Беше влюбен във Флор, с намерение да се ожени за нея, но нямаше да се откаже от официалните си ангажименти, от своето ежедневие на комарджия, скитничества, пиянства и безредия, казина и публични домове.

[1] Игра на думи: „сабор е арте“ значи вкус и изкуство, но събрани в една дума — „сабореар-те“ — вкусвам те. — Б.пр. ↑

[2] Става дума за първите школи за самба, подготвящи за ежегодния карнавал през февруари. — Б.пр. ↑

[3] Рио Вермельо — Червена река. — Б.пр. ↑

[4] Светилище, в което живеят божествата от кандомбле. — Б.пр. ↑

[5] Ланса-перфуме — вид наркомания, разпространена в миналото в Бразилия, при която шишенца от парфюм са се пълнели с етер и се е вдишвало до желаня ефект. — Б.пр. ↑

[6] Поначало карнавалът е маскен бал и предпочитаните костюми са дворцови от времето на Людвиг XIV. — Б.пр. ↑

Море от рози, светли хоризонти, синьо небе, мир и спокойствие, Флор и Вадиньо — влюбени. Изведнъж — лошо време, буря, оловно небе, война, забрана, тегнеща над Флор и Вадиньо.

Донякъде засрамен и с чувство за вина поради случилото се — нали той започна да строи този въздушен дворец, неспособен да издържи и най-слабия полъх — Мирандао, моралист и с претенции за философ, отсъди:

— Ето това е... Какви гаранции имаме? Никакви... Даже и двигател на камион, като го поправят, му дават гаранция шест месеца... Когато решим, че сме се подредили в живота и че най-последните неща са се оправили, изведнъж всичко се скапва... превръща се в боклук...

Според Мирандао Вадиньо се беше скапал, беше се превърнал в боклук и нямаше сила, която да възвърне пред дона Розилда името му на официален служител в кабинета. Между другото беше се компрометирал и пред Флор; как можеше тя да приема още измамника, който я подлъга? Мирандао познаваше тези кротки и тихи хора: когато се прекали с доверието им, надуват се от твърдоглава гордост, не се връщат назад.

— Като се надуват, надуват се сериозно... — заключаваше песимистично.

Долен, гаден, прост, мръсен тип! Езикът на дона Розилда беше беден, недостатъчно силен и остър, за да окачестви толкова низък тип — до вчера идеален кандидат, светец, обсипван с хвалебствия. Дъщеря ѝ можеше да се омъжи дори за военен от полицията, за престъпник с произнесена присъда, дете лежи в затвора, но никога за този долен мръсник. Като научи из околностите на Алво за тези жестоки изказвания, Мирандао поклати глава натъжен: ако Вадиньо смяташе да продължи с ухаждането, той нищо не разбираше от жени. Инак беше толкова хитър, а сега, заслепен от любов, не си даваше сметка за истинското положение: всичко беше отишло по дяволите. Стреснат,

Мирандао си поръча още едно в бар „Триунфо“, за да се оправи от толкова притеснения.

Вадиньо не желаше да си възвръща авторитета пред дона Розилда, да укротява бесовете ѝ, непоносима дъртофелница, мътните да я вземат. Не приемаше обаче да скъса с Флор, да загуби кротката ѝ усмивка, спокойната ѝ нежност, тъжната ѝ въздишка. Напротив, реши да се ожени за нея. В крайна сметка в цялата история сериозни бяха само взаимното разбиране, нежността, любовта между двамата, останалото беше една глупава шега. Кого харесваше Флор? Него, Вадиньо, самия него, или измислената длъжност, положението, което не притежаваше, парите, които нямаше?

В тази работа само едно нещо не му харесваше: че го разобличи Селия, неговото протеже, онази куцокраката, понастоящем учителка благодарение на намесата му. Тя обърка всичко, тя разплете кълбото, издаде го на дона Розилда. Пристигна запъхтяна на втория етаж, толкова възбудена, че не можеше да говори. И невероятно доволна.

Много издигнат ли? Мошеникът не се е изкачвал даже по стъпалата към двореца, единственият дворец, който познава, и то добре, е „Паласе“^[1], свърталище на комарджии, проститутки... Престиж? Освен ако става дума за престижа му на улицата пред най-долните курви и сутеньори... Служещ в кабинета на губернатора? Ако имаше кураж да влезе в кабинета на губернатора, биха го арестували и тикнали в затвора. Назначението като учителка? По-добре да не се говори за това, кой знае с какви машинации си беше послужил негодникът!

А как успя Селия, проста първоначална учителка, да разкрие цялата тази мрежа от измами, изваждайки най-вече всички подробности на фарса, без да остане нито сянка съмнение, нещо, за което да се хване дона Розилда, давеща се в морето на долното съществуване? Защо беше този зор да разобличи измамника, евтиния прелъстител?

Вадиньо се изненада, обиден:

— И то точно кой... Нищо лошо не съм направил на това момиче, точно обратното...

Може би точно заради това. Когато Вадиньо ѝ намери работа, Селия се почувства същевременно и благодарна, и обидена. В дъното на душата си не можеше да му прости, че се е излъгала по негов адрес, че не е жиголо, както бе предчувствала с враждебния си и кисел нюх:

суровият живот я беше направил лоша и завистлива. И с всеки изминал ден ставаше все по-малко благодарна и по-обидена — нямаше начин онзи тип да е свестен... По някаква случайност я насочиха на следа и тя се рови, докато не откри с подробности цялата плетеница от лъжи, започнати от Мирандао в дома на майора, чието разрастване се дължеше повече на самия живот, отколкото на Вадиньо. След като разнищи страница по страница цялата тази невероятна история, Селия се почувства доволна: не можаха да я измамат толкова лесно, имаше око и нюх; за да я праметнат, беше необходимо нещо повече от служба и назначение. Доволна от низостта си, не ѝ тежеше даже сакатият крак, като се изкачваше по стъпалата на първия етаж, където дона Розилда и Флор шиеха дрехи за зестрата. Онзи фуклюо не е бил нищо повече от един мизерен жиголо. Тя, Селия, никога не се е съмнявала. Цялата беше разцъфнала, рядко се бе чувствала така щастлива, много хора щяха да плачат този ден, да кълнат, да скърцат със зъби. А съществували ли на този свят нещо по-прекрасно и възбуждащо от чуждото страдание? За Селия нямаше. Никога мъж не бе погледнал тялото ѝ с желаещи очи, никой не ѝ се бе усмихнал с любов, в училище децата се страхуваха от нея и бягаха.

Дона Розилда беше пред припадък, искаше да убива, да мре, стенеше за чаша вода. Флор не ѝ обърна внимание, не чу плача ѝ, заета със Селия:

— Изчезвай отгук, кучка такава, и не се връщай, повече.

— Аз ли, Флор? Сериозно ли говориш? Защо?

— Даже и да беше такъв, какъвто казваш, ти не можеше да дойдеш и да го плюеш, той те нареди... Трябваше да скриеш каквото знаеш за него — ти мреше от глад, а той ти намери работа...

— Откъде да знам дали е бил той... Кой го е видял? За мен работа е свършило писмото на Барбоза...

Флор почти не повишаваше глас, но в думите ѝ се усещаше погнуса и презрение:

— Изчезвай отгук, докато не съм ти дала да разбереш как да не се бъркаш в живота на другите, мръсна кучка...

— Е, тогава стой си с него, на добър път, ти наистина си била родена мръсница...

И тръгна надолу по стълбите, възмутена от човешката неблагодарност.

Истинска война — как другояче да се нарече? И при това безпощадна война — война между дона Розилда и Флор, която започна веднага, на място. При шума на вратата, затръшната под носа на Селия, дона Розилда се отказа от глезотии и припадъци, извика след учителката, искаше да продължи разговора за Вадиньо, да разчопли раната.

— Селия! Селия! Не си отивай...

Флор заяви със сериозен глас:

— Изхвърлих я...

— Тя идва да ти прави услуга, а ти я гониш, вместо да ѝ благодариш.

— Тази клюкарка повече няма да стъпи тук...

— Откога се разпореждаш в тази къща?

— Ако тя влезе, аз излизам...

Мирандао беше прав за провала на Вадиньо пред дона Розилда. Излъга се обаче, и то напълно, за реакцията на Флор. Естествено не ѝ стана приятно, разочарова се: непоправимият Вадиньо, за какво му бяха всички тези лъжи? Но нито за миг не помисли да скъса с него, да приключи с ухажването. Обичаше го и малко я интересуваше с какво се занимава и какво работи, какво му е положението в обществото, в политиката.

Каза му го същата вечер, когато въпреки заповедите на дона Розилда се видяха на един съседен ъгъл. Изслуша и прие неговите обяснения, поплака си, каза му „милото ми момче, ти нямаш акъл“. За първи път Вадиньо ѝ говори за любов, колко много я иска и желае, искаше я и я желаше за съпруга. И с това Флор се почувства възнаградена за мъките и страданията, които ѝ беше причинил с безсмислените си лъжи.

Трябва да чакат търпеливо, каза му Флор. Най-малко десетте месеца, които ѝ оставаха до двадесет и една години — беше още малолетна, под опеката на майка си, а Вадиньо изобщо не би могъл и да мисли за съгласие от страна на дона Розилда. Никога не беше виждала майка си толкова възбудена и вбесена. Даже и срещите им нямаше да са лесни, трябваше да намерят най-добрия начин да се виждат, без старата да подозира. Ухажването — това улеснено ухажване, толкова добре прието и подкрепяно от дона Розилда — преминаваше в потайния свят на нелегалността, забранено завинаги,

авторитетът на Вадиньо на Алво не струваше дори колкото праха по улицата. Вадиньо изсуши сълзите ѝ с целувки, там на самия ъгъл, без да обръща внимание на минавачите.

Дона Розилда я очакваше задъхана от гняв с камшик в ръка — парче сурова кожа за вразумяване на животни и непокорни дъщери. Отдавна не беше използван, най-много го беше опитвал Ейтор, разпуснатият ученик. Някой и друг каиш беше отнесла Розалия, а също и Флор като малка. Закачен на стената в столовата, отпаднал от употреба, този груб каиш сега беше само жесток символ на майчината власт. Когато Флор влезе, дона Розилда вдигна каиша, първият удар я уцели в стомаха и по врата, оставяйки червена резка, белег на обявена война, който ѝ остана повече от една седмица.

Изаде си боя, без да плаче, пазейки лицето си с ръце, отстоявайки любовта си. „Докато съм жива, няма да се омъжиш за него“ — ръмжеше дона Розилда. На другия ден Флор едва се надигна, с морав белег на врата, тялото я болеше. Цялата улица разискваше угрижена случилото се: черната Жувентина, величествена на своя прозорец, разправяше подробности, доктор Карлос Расос критикуваше възпитателните методи на дона Розилда, въпреки че не ѝ отричаше правото да се сърди и ядосва.

Вадиньо се яви в обичайното време; целият първи етаж беше затворен, еркерът пуст, вратата към стълбите с пуснато резе. Стаята на Флор беше обърната към страничната улица и между щорите прозираше светлина. Веднага се намери кой да му каже за боя от предния ден, а Флор, както твърдяха съседките, въздишаше, заключена в стаята си.

Вадиньо се съгласи с черната Жувентина, когато държанката на Антенор Лима окачестви дона Розилда образно и точно: „Дива хиена е тя, господин Вадиньо, точно такава е“, изслуша мълчаливо новините, сбогува се и си отиде.

За да се завърне в полунощ и да отвори всички прозорци в околността, да събуди улицата и съседните улици с най-нежната серенада, толкова нежна и пълна с любов, че нито този, нито който и да е друг град помни друга такава. Който я чу, пази за нея незабравим спомен в ушите и сърцето си.

И как иначе! Вадиньо събра за Флор най-хубавото, което съществуваше. Доведе кльощавия Карлиньос Маскареняс със златното

му кабакинью — откри го в публичния дом на Карла, в уютното легло на Марианиня Пентелюда; на цигулката личеше известният Едгар Коко, нямаше друг като него, освен може би в Рио де Жанейро или в чужбина. На флейта свиреше — и то с какво достойнство и умение — бакалавърът по правните науки Валтер да Силвейра; Вадиньо го изтръгна от книгите, защото току-що завършилият се подготвяше усилено за магистрат; наскоро бяха го избрали съдия и не се представяше вече пред публика със забележителната си флейта, лишавайки масите от това божествено удоволствие. Колкото до китарата, струните подръпваше едно момче, обичано от всички заради това, че беше кротко и весело, държеше се скромно и същевременно с достойнство, вещо в пиенето, фино в обноските и музиката: уникално на китарата, само негова и на никой друг, с тайнствен и примамлив глас. Напоследък свиреше и пееше по радиото и вече имаше успех. Повтаряха името му, Доривал Каими^[2], а най-близките славословеха още неиздадените му песни; в деня, когато ги издадяха, щеше да стане известен. С Вадиньо бяха близки приятели, заедно бяха пили първите чаши и посрещали първата зора. Водеха още като резерва Женер Аугусто, посредствен кабаретен певец, и за майтап — вече пияния Мирандао.

Спряха се за няколко минути в началото на улицата; цигулката на Едгар Коко изплака първите раздиращи акорди. Включиха се последователно кабакиньюто, флейтата и китарата — Каими си пусна гласа в дует с Вадиньо, чиито чуруликания не струваха кой знае колко. Велики бяха целта и забранената му любов: да подкрепи любимата си, да изличи болките ѝ, да успокои съня ѝ, да ѝ донесе утеха с музиката, доказателство за неговата любов.

*Тъмна нощ, небето се смее навън.
Тишината е почти като сън.
Чудни лъчи обсипват гората,
като сребърен дъжд от луната
с омаен звън...
Само ти спиш и не ме чуваш
в твоя сън...*

Песента на Кандидо дас Невес се изкачваше по улицата по-бързо от тях, появяваха се любопитни глави, оставаха на прозорците, очаровани от музиката и гласа на Каими. Черната Жувентина пляскаше с ръце — беше на страната на Флор и Вадиньо и луда за серенади. Някои се будеха ядосани с намерението да протестират, но нежността на песента ги покоряваше и заспиваха, заслушани в любовния зов. Доктор Карлос Пасос беше един от тях: скочи побеснял от леглото — имаше напрегнат ден, сутрин отиваше в болницата в шест и се връщаше едва в девет вечерта. Но докато стигна до прозореца, ядът му премина и си затананика мелодията, като се облегна на перваза, за да чува по-добре:

*Със сребърните си лъчи
любимата ми събуди...*

Сега бяха спрели под един уличен фенер, точно на ъгъла под балкона. Вадиньо се отдели малко от групата, за да изпъкне по-добре на светлината и да бъде по-лесно забелязан от Флор. Звуците от флейтата на доктор Силвейра се извисяваха, стенанията на кавакинъто проникваха през стените, цигулката на Едгар Коко отваряше прозорците в стаята на момичето, изтръгвайки я стресната от съня. „Господи, та това е Вадиньо!“. Изтича към прозореца, дръпна щорите и наистина го видя под светлината, с русите коси, с ръце, протегнати нагоре:

*Искам да утоля моите копнежи
с целувките ти нежни...*

Няколко нощни птици се присъединиха да слушат, Казуза Фунил излезе облечен в стара пижама, примамен от музиката и от възможността да откачи някоя глътка от серенададжиите.

На еркера на първия етаж, изникнала от тъмнината, се появи дона Розилда и гневът ѝ преряза като с нож музиката и стиховете:

— Скитници! Безделници!

Още по-силен, гласът на Каими се извисяваше към звездите:

*Пея...
но жената, която толкова обичам,
не чува, тя е заспала...*

Откъде намери Флор тази роза, толкова червена, та чак черна? Вадиньо я хвана във въздуха — романтична нощ за влюбени: в небето жълта луна, ухание на розмарин — цялата улица, пееща в хор за Флор, затворена в стаята.

*А там високо в небето
угрижена се крие луната,
а звездите толкова спокойни...*

Дона Розилда се появи на вратата с устрем, с разпуснат кок, в мръсен халат, пълна със злоба. Спусна се към групата съвсем побесняла от яд.

— Марш, марш оттук! — крещеше отчаяно. — Ще извикам полицията, ще се оплача в участъка, кучета такива!

Пред това неочаквано настъпление за известно време те се объркаха и песента спря. Дона Розилда извиси победоносно глас сред смълчаната улица:

— Марш! Марш оттук, кучета такива!

Но само за известно време. Веднага след това от флейтата на доктор Силвейра се чу звук като подигравателен смях, като хулиганско подсвиркване, изпълнявайки язвителна песничка:

*Яйя^[3], нека да се
изкача по улицата...*

Тогава всички видяха как Вадиньо излезе напред, застана пред бъдещата си тъща и там, под звуците на флейтата, изпълни виртуозно

и елегантно, ситнейки с крака и кършейки тяло, стъпките на сирѝ-босета^[4], прочутите и трудни стъпки на сирѝ-босета. Задъхваща се, паникьосана, останала без глас, донна Розилда събра последни сили, колкото да може да изтича нагоре по стълбите.

Серенадата се върна в нощта и на улицата, продължи към утрото. Закъснели минувачи, повече или по-малко пияни, подсилваха хора, нощният пазач се появи, правейки обиколката си, и остана там да слуша и да ръкопляска. Шишето, предчувствано от Казуза Фунил, се появи, репертоарът беше голям. Пяха Вадиньо и Каими, пя Женер Аугусто, пя доктор Валтер с дълбок басов глас, пя нощният пазач — неговата мечта беше да пее по радиото. Цялата улица пееше серенада за Флор, за Флор, облегната на високия прозорец, цялата в дантели, покрита с лунна светлина. А там, долу, стоеше Вадиньо, галантният кавалер, с розата, толкова червена, та чак черна, розата на неговата любов.

[1] „Паласио“ значи дворец — дума, сходна с името на заведението „Паласе“. — Б.пр. ↑

[2] Много известен поет, композитор и музикант, представен тук с истинското му име. — Б. пр. ↑

[3] В миналото фамилиарно обръщение към момичета и жени. — Б.пр. ↑

[4] Вадиньо прави неприлични движения с тялото си, за да дразни донна Розилда. — Б.пр. ↑

Към дома и нежността на леля Лита и съпруга ѝ Талес Порто в Рио Вермельо се насочи и намери подслон преследваната Флор, когато избяга от къщи, за да се омъжи за Вадиньо.

Порто все още се колебаеше: не искаше разпавии с дона Розилда, дръзка и побъркана жена; обичаше спокойствието. Кротък, с незначителната си службица и манията да рисува. Балдъзата вече бе обвинила него и дона Лита, че се противопоставят на любовта на племенничката им по времето, когато тя виждаше във Вадиньо цял куп добродетели, истински Христос, липсваше му само ореолът на светец. Всезнаеща глупачка, надута и твърдоглава, това беше дона Розилда; Порто не искаше да се разправя с такава смахната и нахална жена. Но какво да се прави, след като Флор пристигна разрошена и ревяща, водейки със себе си един сериозен и тържествен Вадиньо, даващ си сметка за отговорността. Идваха да признаят непоправимото: той ѝ беше отнел честта, трябваше да се оженят. И да искаше, и да не искаше дона Розилда, малолетна или не, Флор трябваше да склучи брак — вече не беше мома и само бракът щеше да ѝ върне честта, намираща се сега в ръцете на Вадиньо.

Плачейки неудържимо, Флор молеше за прошка. За да стигне дотам да пренебрегне строгите принципи на семейството и да скъса със страха и срама, предоставяйки девствеността си на градинския пазач, то единствената виновна беше дона Розилда със своите уловки, непримиримост, забрани да се среща с любимия, заключвайки я вкъщи, като че ли тя не беше вече жена, почти пълнолетна, а малко дете. Даже я наби — кой би понесъл такава злоба? В края на краищата Вадиньо не беше никакъв престъпник, бандит, избягал от закона кангасейро от групата на Лампиао^[1]; тя, Флор, не беше на петнадесет години, че да е съвсем невинна и да не знае нищо за живота.

А кой, ако не Флор, осигуряваше доходите вкъщи, кой плащаше наема и храната? Майка ѝ малко допринасяше за приходите, след заминаването на Розалия ателието по шев и кройка съвсем замря. За сметка на това пък се разрасна кулинарното училище, от него живееха

и майката, и дъщерята. Защо тогава дон Розилда си присвояваше правото да решава сама, да осъжда безапелационно? Отказваше да изслуша разумни хора като леля Лита, Антенор Лима и самия доктор Луис Енрике, кръстник на Ейтор, чието мнение винаги бе уважавала преди. Този път отхвърли съветите му категорично. Талес Порто клатеше глава: роднината съвсем се беше побъркала.

Нито Флор, нито Вадиньо можеха да понесат подобно положение. За него случаят се бе превърнал окончателно във вълнуващо преживяване. Също като игра на рулетка или на зарове — напред към късмета. Желанието да притежава Флор го бе обзело изцяло, от главата до краката, мътейки разсъдъка му, като че ли не съществуваше друга жена на света, освен нея — със заобленото тяло и кръглите бузи, — като да беше най-красивата и апетитна жена в Баия, единствена в състояние да утоли глада и жаждата му, да премахне самотата му. „Не, никога, докато съм жива“ — повтаряше дон Розилда, отблъсквайки подновените предложения за брак от страна на Вадиньо, предадени чрез близки и приятели.

Самата леля Лита се бе намесила дни преди това, спомняше си Флор. А другата ѝ излезе с четири камъка в ръце и цял куп клетви:

— Докато господ ми дава живот и здраве, този мръсник няма да се ожени за моята дъщеря. Не че тя заслужава тази грижа, лукавата му неблагодарница, но аз няма да си дам съгласието, докато зависи от мен. Предпочитам да я видя мъртва, отколкото омъжена за този пройдоха.

Лита искаше да се намеси, да убеди сестра си, да стопи тази стена от омраза: любовта правеше чудеса, защо да не се допусне, че Вадиньо ще се поправи? Дона Розилда ръмжеше, обвинявайки я:

— Достатъчно мъки ни докара, като се омъжи за Порто. После се поправи, ами ако не беше се поправил? Ами ако си беше останал безсрамник цял живот? — Произнасяше „безсрамник“, натъртвайки всичките звуци, правейки думата още по-тежка от „порок“ и „вина“.

Имаше предвид миналото на Порто, чиито младини бяха преминали в Рио де Жанейро, в театрални среди, в пътувания из вътрешността на страната, вършеейки по градовете като сценарист и хореограф на посредствени спектакли и същевременно, по силата на обстоятелствата, актьор, директор и фигурант. След брака се вразуми, получи назначение в Баия. От живота му по сцените останаха само

един албум с изрезки и шепа вицове. Не пропускаше случай да покаже албума и да разкаже вицовете.

— И видя ли какво стана? — отговаряше доната Лита, горда от бохемското минало на съпруга си. — Чула ли си за по-щастлив брак? А освен това изобщо не ме е срам от работата му в театъра. Никого не е крал, никого не е мамил, нито пък е обезчестявал момичета...

— И да е искал, не би могъл, всичките са били курви. Откъде да намери девственица? Едва ли му е липсвало желание, не беше цвете за мирисане...

Добродушна и в някои отношения пълна противоположност на сестра си, доната Лита не понасяше все пак да обиждат съпруга ѝ, а ако я засегнеха, кръвта ѝ се качваше в главата:

— Ако обичаш, свивай си опашката и не говори лошо за мъжа ми, не съм дошла тук да слушам приказки за него.

Доната Розилда послушно приемаше упрека и мърмореше извинения. Доната Лита беше единственият човек на този свят, към когото хранеше уважение, с нея никога не се караше.

— Дойдох тук, защото желая доброто на Флор, тя ми е като дъщеря. Защо, по дяволите, не оставиш момичето да се омъжи? Тя харесва момчето и той си пада по нея. Само защото не е всевластен, както си го беше набила в главата?

— Нищо не съм си набила в главата, ти много добре знаеш, че тези нещастници прекалиха. — Споменът за чудовищната измама я вбесяваше. — И знаеш ли какво? По-добре е да приключим с тоя разговор. За оня пропаднал тип тя няма да се омъжи, докато е под моя опека. След като навърши двадесет и една, ако още го иска, да се маха и да прави каквото ще. Дотогава не позволявам, и толкоз.

— Чешеш се там, дете не те сърби... Ще видиш...

Така и стана: след този последен провал Флор се вслуша в гласа на разума. Или — в пошушнатите от Вадиньо доводи, опитващ се да я убеди в единственото практическо и същевременно приятно разрешение, нежно и мило доказателство за любов и вярност. След като се убеди, побърза да отвърне и му се остави да я обладае, както от много време ѝ се молеше. В интерес на истината и без да се прикриват подробности (даже и с доброто намерение да запазим в очите на хората невинността и скромността на нашата героиня, като я представим непорочна жертва на неудържим донжуан), трябва да се каже, че Флор

беше луда да даде, да даде и да се отдаде, да се отдаде цялата, изгаряна от неударжим вътрешен огън.

Един богат приятел, Марио Португал, по онова време лекомислен ерген, услуги на Вадиньо с една тайна къщурка някъде из Итапоъ. Вятърът разбъркваше правите черни коси на Флор, слънцето хвърляше синкави отблясъци. Сред шепота на вълните и полъха на вятъра Вадиньо я обсипа с целувки и я разсъблече. Смееше се, когато я събличаше, и ѝ заяви:

— Не мога да се любя покрит с чаршаф, а още по-малко облечен. От какво те е срам, любов моя? И без това ще се женим, нали така? А даже и да не беше така, любовта е творение на всевишния, той е наредил да се любим. „Любете се, чада мои, правете деца“, така е казал и това е едно от най-верните неща, които е направил.

— Проклет да си, Вадиньо, не богохулствай... — Флор се увиваше в една червена покривка. Всичко в тази стая беше възбуждащо — снимките на голи жени по стените, репродукциите на картини, където фавни преследваха нимфи и ги изнасилваха, огромното огледало срещу леглото, парфюмите на шкафчето, изстудените напитки; Марио наистина разбираше от тези работи, беше създал еротична атмосфера, Флор усещаше хлад в стомаха си.

— Ако той искаше да не се любим, щеше да направи всички да са ялови и децата щяха да се раждат без майка и баща. Не бъди глупава, остави тази покривка...

Издърпа червения парцал, Флор се откри на белия чаршаф и Вадиньо възкликна учуден и развеселен:

— Та ти нямаш никакво косъмче, моето момиче... Това е страхотно...

— Вадиньо...

Неговото тяло покри свяна ѝ, тя затвори очи. Разнесе се алилуя над морето на Итапоъ, вятърът пое охканията на любовта, задавения и ликуващ глас на Флор; ликуваха морето и земята, ликуваха небето и адът!

Същия ден сутринта Флор отиде да помогне на дона Мага Патерностро, същата онази богаташка и бивша нейна ученичка, за един обед по случай рожден ден — празненство за повече от петдесет души, на всичко отгоре със сладкиши и соленки за следобеда. Оттам тръгна за срещата с Вадиньо и стана, каквото трябваше да става. Дона

Розилда знаеше, че е при печката на дона Мага, а тя беше с Вадиньо в Итапоъ.

От този ден нататък Флор се чудеше какво да измисли, за да се върне с Вадиньо в къщичката на плажа. На приятелките и ученичките казваше: „Ако майка попита дали съм излизала с теб, кажи, че да“. Така и казваха, всички я обичаха и много от тях искрено ѝ съчувстваха. След урока някоя от тях заявяваше:

— Ще взема Флор с мен на кино, горката, трябва да забрави...

Изглеждаше, че забравя — ликуваше дона Розилда. Напоследък Флор вече не ходеше толкова намусена, престана да седи в стаята и да чака да го види на улицата — него, мръсника — и да застава предизвикателно на прозореца. А оня водеше безкрайни разговори на тротоара с черната Жувентина. Онази чума и други безсрамници от квартала се бяха превърнали в посредници в ухажването, дона Розилда ги държеше под око, един ден щеше да им плати с лихвите. Флор хвърляше бележки на Вадиньо, пращаше му въздушни целувки. Докато накрая дона Розилда не издържа и започна да бълва обиди срещу него и дъщеря си, а оня ѝ се хилеше от ъгъла.

В последно време обаче дона Розилда почувства предвестници на промени. Поведението на Флор вече не беше същото, не пееше тъжни песнички, не повтаряше непрекъснато отвратителното име на любимия^[2], а той престана да се явява на улицата. Появи се отново усмивката на Флор, започна да поздравява, да отговаря, когато дона Розилда се обръщаше към нея:

— И умната!

Смееха се и Флор, и Вадиньо, набутваха се в таксито, винаги едно и също, собственост на Циганина, шофьор и стар приятел на Вадиньо, и — с пълна скорост към Итапоъ, хванати за ръце, разменяйки си целувки по пътя. Циганина се връщаше да ги вземе по залез, а те не бързаха, главата на Флор почиваше върху рамото на Вадиньо, черните ѝ коси се вееха на вятъра, обземаше ги леност и нежност — желание да продължат да са заедно, защо да се разделят?

Вадиньо все повече настояваше да прекара една цяла нощ с нея, не му беше достатъчно вече само да я обладава — искаше да заспи с нейното дихание, да спи с нейния сън. Флор също желаше тази цяла нощ; да няма граници, поставяни от часовника, броещи часове, все по-недостигащи за копнежа ѝ.

— Но... — каза му един следобед, когато той пак настояваше — ако остана цяла нощ, няма да мога да се върна повече вкъщи...

— И за какво да се връщаш? Ще се „натошим“, и толкоз. Ти си тази, дете не иска да се изяснят нещата... Не знам защо...

— А къде ще живея до сватбата?

Решиха да отиде при леля Лита и чичо Порто, къщата им в Рио Вермельо беше като втори дом за Флор. Веднъж взели това решение, на другия ден, след уроците, тя се затвори в стаята си, прибра си нещата, като напълни два куфара и един сандък. След това заключи вратата, сложи ключа в чантата си и каза, че отива до пазара на Иансъ, на улицата на обушарите. Там я чакаше Вадиньо с такси, закара ги пак Циганина, но този път се върна да ги вземе едва на следващата сутрин.

А на една позната, дошла за шивашки съвет и да научи някоя клюка, дона Розилда каза:

— Флор отиде на пазар, ще се върне скоро. Слава богу, вече не говори за оня тип, не е толкова раздразнителна...

— Накрая ще забрави... Винаги е така...

— Трябва да забрави — и да иска, и да не иска.

Гостенката се забави на приказки, дона Розилда ѝ разправяше за едно новодошло на улицата семейство, някакви хора от Амаргоза.

— Е, Флор се забави, аз ще си тръгвам. Предай ѝ много поздравии.

Дона Розилда остана сама в очакване. Отначало бе обзета от леко съмнение, после разтревожена, а през нощта вече напълно сигурна, че Флор си е загубила ума и е избягала от къщи. Изби ключалката на вратата с едно ножче, видя готовите куфари и препълнения сандък. Преструваната я беше лъгала, държейки се, като че е скъсала с оня мръсник, за да може да излиза да се забавлява. Дона Розилда остана будна цяла нощ, с бича подръка. Ах, ако Флор имаше смелостта да се върне...

На следващия ден предобед, когато сестра ѝ и зет ѝ пристигнаха, Порто, стиснал палци, тя направи една от своите сцени, скубейки коси, излязла от кожата си:

— Нищо не искам да знам... В тая къща проститутка няма да стъпи, мястото на курвите е в публичния дом...

Дона Лита наля масло в огъня:

— Имай добрината да ме уважаваш. Флор е в моята къща и моята къща не е публичен дом. Ако не се интересуваш от щастието на дъщеря си, то си е твоя работа. Ние с Талес се интересуваме. Дойдох тук да ти кажа, че Флор ще се омъжи. Ако пожелаеш, сватбата ще тръгне оттук, както си му е редът. Ако не искаш, ще тръгнат от нас, и то с голямо удоволствие.

— Леки жени не се омъжват, а пристават...

— Слушай бе, жена...

Не помогнаха нито доводите на леля Лита, нито мълчаливото присъствие на чичо Порто. Нямах да присъства, нито пък щеше да даде съгласието си за брака; ако искат, да вземат разрешение от съдията, като му разкрият цялото падение и безчестие на неблагодарницата. Да не очакват от нея да прикрие мошеничеството, да премълчи резила на безсрамницата.

На следващия ден замина за Назарет, където синът ѝ я посрещна без въодушевление. Самият той, Ейтор, мислеше да се жени и не беше го направил още, защото не му позволяваше заплатата.

Все пак беше решил това да стане, щом го повишат и спести някое и друго мил-рейс. Имаше си вече годеница: една бивша ученичка на Флор с влажни очи, на име Селесте.

[1] Известен водач на въоръжена банда, обявена извън закона. — Б.пр. ↑

[2] Умалителното име на Валдомиро — Вадиньо — има сходство с глагола „вадиар“, т.е. „гуляя“, „развратнича“. — Б.пр. ↑

Отивайки в Содре да види една къща, давана под наем, Флор срещна друга своя бивша ученичка, изтъкната дама, съпруга на търговец от долния град, доня Норма Сампайо, весела, общителна и добродушна жена, за чиято вродена добрина и щедро сърце вече се спомена по-преди. Живееше там в съседство.

Къщата отговаряше на нуждите на Флор, стигаше за жилище и училище, а освен това и наемът беше умерен. Можела да се смята за наемателка, обеща й доня Норма — собственикът бил неин познат, положително щял да я предпочете. Можела да остави това на нея, да не се притеснява.

В цялата тази бъркотия доня Норма изигра ролята на утешителка. Нагърби се с различните проблеми на Флор и взе присърце разрешаването им.

Като начало приповдигна падналия й дух. За всичко случило се Флор разправи най-подробно. Доня Норма се наслаждаваше на подробностите, не обичаше да й разправят някоя случка на галоп, едно през друго. Флор страдаше от чувството, че цял свят знае за лошата й постъпка („лоша постъпка“, както се изразяваше деликатно доня Лита), като че ли лъжата беше изписана на лицето й — безсрамна жена, замесена с мъже, представяща се за невинна.

— Хайде, хайде, не бъди глупава... Кой знае, че си му дала? Четириима-петима, най-много шестима души, и това е... Ако искаш, можеш даже да се омъжиш с воал и сватбен букет, кой ще ти каже нещо? Майка ти замина, виж, ако тя беше тук, можеше да направи скандал пред църквата.

Флор не можеше да прикрие срама си, беше постъпила зле, но нямаше друг начин. За доня Норма целият този ужас не беше нищо особено:

— Това да се разпуснеш малко преди брака, се случва на две от всеки три жени, и то при много изискани хора, скъпа моя...

Разказваше й надълго и нашироко любопитни и утешителни примери. Дъщерята на доктор еди-кой си, онзи от факултета, не

изневери ли на годеника си с един негов приятел в навечерието на сватбата, разтуряйки годежа, като избяга с другия, за да се ожени набързо? А сега не беше ли от елита на обществото и името ѝ не се ли споменаваше по вестниците? „Госпожа еди-коя си даде прием за приятели“... и т.н. А онази другата, дъщерята на съдията, не я ли хванаха с годеника ѝ — тя поне беше със собствения си годеник — зад фара на Бара? Пазачът ги заварил на място и не ги завел в участъка само защото страхливият кавалер пуснал повечко пари. Но цял свят видя гащичките на любовчийката, между другото доста хубави, с черна бродерия. И независимо от това пак се омъжи с воал и букет, с прекрасна рокля — имаше и вкус, и пари. А другата, с бащата темерут, пред когото дона Розилда нищо не беше, дете държеше дъщерите си заключени вкъщи, нали я хванаха в гората в Ондина с един женен мъж, при това приятел на родителите ѝ? А после се омъжи за някакъв бедняк и сега се раздаваше щедро; „колкото повече, толкова по-добре“, такъв беше девизът ѝ; раздаваше се на женени и неженени, на познати и непознати, на богати и бедни. „Много хора, моето момиче, не го правят преди брака, защото не знаят колко е хубаво, или защото годеникът не иска. В крайна сметка — преди или после, какво значение има, кажи ми!“

Не само че омаловажи простъпката, възвръщайки вярата ѝ, но участва и ръководи покупките, необходими, за да направят къщата обитаема. Помогна включително и за железния креват с табли и струговани крака, купен на старо от Жорже Тарап, антиквар, собственик на магазин на улица Руи Барбоза и естествено приятел на дона Норма. Добър човек беше този Жорже, висок и червендалест сириец. Като научи за предстоящия брак на Флор, предложи ѝ изгодно като подарък половин дузина чашки за ликьор. Дона Норма пък ѝ даде половин дузина хавлиени кърпи от Алагоас. Отстъпи ѝ на старо, т.е. почти без пари, един страхотен юрган от сатен в синкаво-хортензиев цвят, щампосан с лилави глицинии, истински шик. Имаше го от помпозния си чеиз, подарък от някакви чичовци, живеещи в Рио. А вманиаченият Зе Сампайо мразеше юргана, според него красивият синкаво-хортензиев цвят приличал на погребален и такъв парцал ставал само за покров. Заради проклетия юрган почти се скараха на самата сватбена вечер. Ако не беше огромното любопитство на дона Норма да види какво ще стане, можеше да реагира зле на

мърморенията и оплакванията на Зе Сампайо. Но той не се успокои, докато завивката не бе прибрана завинаги. Никога не го използваша, беше съвсем нов и на улица Чили струваше маса пари.

И като стана дума за юрган, единственият принос на Вадиньо за дома се ограничи в един шарен юрган, съшит от парчета, произведение на момичетата от публичния дом на Инасия, всичките почитателки на годеника, като се почне от многоуважаваната Инасия, мулатка с лице, надупчено от шарка, най-младата съдържателка на публичен дом в Баия, което не ѝ пречеше да бъде опитна. От време на време Вадиньо се отбиваше при нея и прекарваше в леглото ѝ дни и седмици.

Не беше негова вината, че взе толкова малко участие във всичките тези нескончаеми харчове, заради които спестяванията на Флор, плод на многогодишен труд, бързо се топяха. Много му се искаше да поеме всички разходи или поне по-голямата част, затова положи немалко усилия. Никога преди приятелите не го бяха виждали толкова нервен и упорит на рулетката, но 17 — неговото число — не излизаше, като че някой го беше махнал от цифрите. Опита се също и на ронда, и на бакара; късметът обаче бягаше от него. Стигна дотам, че вече нямаше кого да прилъже и да оскубе, към кого да се обърне за заем, принуди се да прибегне до собствената си годеница, измъквайки ѝ една стотачка.

— Не е възможно и днес да нямам късмет. Утре съм тук с една кола пари, ти ще купиш половин Баия, и да не забравиш една дузина шампанско за сватбата.

Не донесе нито пари, нито шампанско, наистина не му вървеше, докога щеше да продължава този лош късмет?

Шампанското се появи едва на подписването в дома на лелята. Талес Порто отвори една бутилка и съдията вдигна наздравица за младоженците и семейството. Религиозната церемония беше също опростена и бърза, явиха се само няколко близки приятелки на Флор и господин Антенор Лима, освен леля Лита и чичо Порто (и естествено дона Норма). Дона Мага Патерностро не можа да дойде, но сутринта изпрати една батерия за кухненска мивка, наистина полезен подарък. От страна на Вадиньо дойдоха само директорът по парковете и градините — под претекст, че ще се жени, Вадиньо оскуба и него, и колегите си — Мирандао със съпругата си, слаба, руса и състарена жена, и Шимбо. Присъствието на помощник-шерифа накара Талес

Порто да сподели с жена си, че не всичко беше блъф в историята, съчинена от двамата мошеници, за да се подиграят с дона Розилда. Роднинството на Вадиньо с големеца Гимараес поне не беше измислица.

Религиозният обред бе извършен от дон Клементе, капелан в „Санта Тереза“, по молба на дона Норма. Вадиньо се представи в показна кабаретна елегантност, Флор беше в синьо, усмихната, със сведени очи. Дона Норма не можа да я убеди да отиде в бяло с воал и сватбен букет, глупачката нямаше кураж. Халките бяха на Мирандао, зае им ги само за случая. Предишната вечер в „Табарис“ бяха събирали пари, за да може Вадиньо да плати вече избраните халки в бижутерския магазин на Рено. Половин час след това Вадиньо ги проигра в „Трите дука“. И все пак можеше да получи пръстените на вересия, ако беше отишъл да си ги вземе. Бижутерът, въпреки че се славеше като хитрец, не издържаше на сладкодумието на Вадиньо и неведнъж му бе давал пари назаем. Прекарал безсънна нощ, годеникът спа цялата сутрин и в последния момент хукна към Рио Вермельо с таксито на Циганина.

Когато вече излизаха от църквата, появи се банкерът Селестино с букетче виолетки. Представиха го на Флор — дона Флор, както отсега нататък се полагаше на омъжена жена. Целуна ѝ ръка, извини се за закъснението, току-що бил научил, даже нямало време да купи нещо за спомен. Пусна дискретно една банкнота на Вадиньо, докато поканените, почвайки от Шимбо и дон Клементе, бързаха да поздравят всесилния португалец.

Младоженците се сбогуваха с останалите на входа на църквата и само дона Норма ги придружи до новия им дом, където вече висеше табелката на кулинарното училище „Вкус и изкуство“. На вратата Флор покани съседката:

— Влез да си поприказваме малко...

— Да не съм луда... — И посочи черните облаци над морето. — Късно става, време е за спане...

Вадиньо се съгласи:

— Говориш малко, но на място, съседке. Между другото по този въпрос аз винаги съм на разположение, и слънце да грее, и нощ да е, няма значение. И не вземам допълнително... — Прегърна дона Флор

през кръста, поведе я през коридора, като я разкопчаваше и събличаше в движение.

В стаята я събори върху синкаво-хортензиевия юрган, смъкна ѝ комбинезона и гащите. Дона Флор гола, просната в леглото, под първите сенки на здрача, падащи върху вдигнатите ѝ гърди.

— Дявол да го вземе — каза Вадиньо, — този юрган, дето си го намерила, прилича на покривало за мъртвец. Махни това от леглото, голичката ми, донеси онзи от парчетата, върху него ще си още похубава. А тоя ще го пазим за заложната къща, бая пари ще паднат...

Върху шарения парцален юрган, смълчана, покрита само с полусянката на залеза — дона Флор, най-после омъжена. Дона Флор със съпруга си Вадиньо. Тя сама си го избра, без да дава ухо на съветите на опитните хора, против изричната воля на майка си и даже, преди да се омъжи, му се отдаде, знаейки кой е. Може би правеше лудост, но ако не я направеше, не би имала за какво да живее. Горяха я огънят и дъхът, идващи от устата на Вадиньо, пръстите му пареха кожата ѝ като пламъци. Сега, когато бяха женени, с пълно право я събличаше и легнал до нея на железното легло, я гледаше с усмивка. Нейният хубав съпруг, покрит със златист мъх по ръцете и краката, с руси косми по гърдите, с белега от бръснач на лявото рамо. До него Флор изглеждаше черна, черна и гола. Гола и отвътре, задъхана от желание, бързо, по-бързо, като че Вадиньо ѝ събличаше душата. А той ѝ говореше безсмислици.

Любиха се до насита, после тя издърпа юргана, зави се и заспа. Вадиньо ѝ се усмихваше и я приспиваше, Вадиньо, нейният съпруг. Красив и мъжествен, нежен и добър.

Флор се събуди призори, будилникът на нощното шкафче показваше два часа. Вадиньо го нямаше в леглото; дона Флор стана, излезе да го търси из къщи. Вадиньо беше изчезнал, сигурно беше отишъл да заложи парите от банкера. В самата брачна нощ — това вече беше прекалено. Дона Флор изплака първите си сълзи на омъжена, търкаляйки се по дюшека, задушавана от мъка, разкъсвана от желание.

Изтекоха седем години от тези първи сълзи, изплакани от доната Флор в брачната нощ, до ужасната неделна утрин, когато Вадиньо падна бездиханен сред самбата, маските и карнавалните костюми. И както с право отбеляза доната Жиза — която се изказваше винаги на място и с определена цел — пред тялото, проснато на паважа на площад Втори юли, мъртво завинаги: съпругата изплака през седемте години своите незначителни грехове и тези на мъжа си, тежко бреме от злини и вини, а още ѝ оставаха сълзи. Сълзи на срам и страдание, на болка и унижение.

Пролети преди всичко през нощите. Нощи, лишени от присъствието на Вадиньо, безсънни нощи на очакване, дълги нощи, като че зората потъваше в дълбините на ада. Понякога дъждът пееше приспивната си песен по покривите, а студът искаше топлината на мъжко тяло и силни ръце. Доната Флор не можеше да заспи; желанието да го има до себе си беше като отворена рана. Стряскаше се отчаяна в леглото, изпълнено с копнеж и забрава.

А когато Вадиньо беше там, ах, когато Вадиньо беше там, нямаше нито студ, нито тъга. От него се излъчваше весела топлина, изкачваща се от краката към лицето на доната Флор, и нощем тя разцъфваше от щастие. Доната Флор се чувстваше защитена и доволна, малко безотговорна, сякаш беше изпила чаша вино или ликьор. Нощното присъствие на Вадиньо я опиваше, опияняващ букет вина, как да устои на изкусителната уста и език? Това бяха нощи на феерия и върховно тържество.

Редки бяха обаче нощите, когато оставаше вкъщи, без да излезе след вечеря; опъваше се на канапето, с глава в скута ѝ, слушаше радио, разправяше ѝ случки, с непослушна, опипваща и възбуждаща ръка; а след това в желязното легло — безкрайни ласки. Това се случваше, когато той, изведнъж отвратен, изоставяше за три-четири дена, за една седмица скитничеството, компаниите, ракията, комара и оставаше вкъщи. Спеше през по-голямата част от времето, тършуваше из чекмеджетата, закачаше се с ученичките, искаше любов от доната Флор

по всяко време и в най-неподходящи часове. Къси и запълнени бяха тези дни, когато се ровеше във всичко, закачливият му смях кълтеше в коридора, разправяше се със съседите от прозореца, изслушваше мъмренията на дона Норма, бърбеше надълго с дона Жиза, оживяваше дома и улицата. На пръсти се брояха тези нощи, пълни с опиянение и еуфория, с невъздържан смях и гъделичкане, с ласкави думи и тела, преплетени в леглото. „Мое кокосово сладко, цветче мое от босилек, солта на живота ми, медената ми питка“, така говореше, ах, какви неща говореше, не можете да си представите!

А нощите на очакване бяха една безкрайна броеница. Дона Флор спеше на пресекулки, будеше се и при най-малкия шум или изобщо не заспиваше, облеgnата вбесена на възглавниците, докато не чуеше още далечните му стъпки и превъртането на ключа в бравата. По начина на отваряне на вратата познаваше колко е пил и как е приключила играта. Затваряше очи и се преструваше на заспала.

Понякога се връщаше призори, тя го приласкаваше и приспиваше. С изморено лице и усмивка на победен, той се увиваше като пашкул около тялото ѝ. Дона Флор преглъщаше сълзите, за да не разбере Вадиньо мъката ѝ: имаше си какво да го притеснява, нервите му бяха опънати от битката с лошия късмет в хазарта. Почти винаги пил, много пъти пиян, заспиваше, мърморейки: „Черничката ми, днес съм вътре, но утре ще си го върна...“. Дона Флор продължаваше да будува, изпълнена с желание, чувствайки как тялото на Вадиньо потрепва насън, как настоява да залага даже когато губи. Бълнуваше числата на проклетата рулетка: „Седемнадесет, осемнадесет, двадесет, двадесет и три“ — неговите четири фатални числа. Или пък се сърдеше: „Ядец!“. Флор проследяваше развоя на сънищата му, слушаше го как залага на „френски заек“ или по-точно на „малко и голямо“ и как банката обираше всичките му жетони, защото не беше улучил нищо. Научи накрая цялата номенклатура, жаргона, дивата математика и пленителните клопки на комара. Рано сутрин тя го бранеше от жетоните и заровете, от крупиятата, от лошия късмет. Покриваше го с тялото си и го сгриваше — спящ, Вадиньо беше едно голямо русо момче.

Случваше се и да не се върне, тя продължаваше да го чака и през деня, и през следващата нощ, смазана от унижение. Виждайки я мълчалива и тъжна, ученичките избягваха неудобни въпроси, за да не

предизвикат сълзи на срам. Помежду си осъждаха остро поведението и безпътния живот на комарджията. Как можеше да кара да плаче толкова добра жена? Но достатъчно беше той да се появи със сладкодумието и лукавството си, и те, почти всички, омекваха.

През деня Вадиньо се скъсваше от зор, понякога и от отчаяние да намери пари за играта: на масата на рулетката нямаше вересия, жетонът се плащаше в брой. Обикаляше банките, въртеше се около управители и заместник-управители, за да си осигури изплащането на някоя полица, преливаше от хитрина, за да може да преметне и убеди евентуални поръчители за обещан падеж или да измъкне почти насила и при абсурдни лихви няколкостотин мил-рейс от някой кръвожаден банков агент. Способен бе да прекара цял следобед около някой скъперник, от онези, дето трудно отстъпваха, доставяше му удоволствие да ги победи, да ги види как най-после вземат писалката и подписват полицата, безсилни да устоят. Да подпишеш кредит или да дадеш пари беше все едно. Между другото по-практичните решаваха въпроса по следния начин: Вадиньо се появяваше с полица за хиляда рейс, а жертвата му отпускате сто или двеста, за да се измъкне. Защото в противен случай рискуваше да подпише и след един или два месеца да стане притежател на неизплатена полица. Истински риск, защото Вадиньо не се церемонеше с никого. За да се устои на сладкодумието му, необходимо бе нещо повече от скъперничество, необходимо бе да си стълб от непоклатими убеждения, безчувствен към драмите в живота, фанатик, безсърдечен сектант. Какъвто беше италианецът Гилерме Рики от улица Табоао, пословично нерешителен човек. Успя геройски да устои години наред на Вадиньо.

Друг устоял блестящо беше книжарят Дмевал Шавес, по онова време още обикновен управител на книжарница, не богаташ като днес. Но един ден Вадиньо му се лепна от сутринта, обядваха заедно, продължиха следобед, преследва го шест часа непрекъснато, време, засечено от Мирандао на истински швейцарски часовник. След като му бяха писнали ушите, хитрият Дмевал се предаде:

— Вадиньо, кълна ти се, че това е първата полица, която подписвам през живота си...

— Е, добре започваш, по-добре не може да бъде. Първокласна премиера, сега само трябва да издържиш. Между другото, който веднъж ми подпише полица, повече не може да се спре, харесва му...

Хукна към банката, като остави дебелия управител със зяпнала уста, облегнат върху тезгяха с книгите, слисан, без все още да може да си обясни своята налудничава постъпка, абсурдния подпис...

По времето, когато в „Табарис“ се играеше и следобед, и през нощта, Вадиньо не се прибираще за вечеря. Хапваше какво да е — акараже, абара, сандвич — и отиваше да вечеря призори, когато се затваряше вратата и на последния „капан“... Най-упоритите — той, Жовани, Анакреон, Мирабо Дачрайо, Половин порцията, черният Аригоф, елегантен като принц от руски роман — тръгваха заедно към „Рампата“ на пазара, към „Седемте врати“ или към Андреса, или към която и да е закувалня, където можеше да се намери каруру в листа, ватапа от риба, ледена бира, чиста ракия.

Ако случайно се прибереше да вечеря, излизаше веднага след това, преди девет, винаги забързан. Рушеше надеждите на дона Флор да го види да си идва по улицата, както съпрузите на другите се връщаха от работа; да се отпусне, да си облече пижамата, да прочете вестниците, да разисква случки, да я покани на гости или на кино. От колко време не беше ходила на кино? Трябваше дона Норма да я завлече, защото с Вадиньо излизаше толкова рядко — рядко и неочаквано, — минаваха месеци, без да отидат някъде заедно. Но не престана да го пита, докато гледеше как си сваля сакото и разхлабва възела на връзката:

— Днес повече няма да излизаш, нали?

Вадиньо се усмихваше, преди да отговори:

— Ще изляза, но ще се върна скоро, моето момиче. Няма да е за дълго, имам малко работа, но е бърза... — Отговорът също бе неизменен.

Понякога се връщаше преди вечеря, но с друга цел. Това беше в дните на пълен провал, когато с идването на следобед нищо не беше изкарал, когато изцяло бе пропаднал във всичките си начинания; провалил се в предвижданията си на бишо, когато банковите агенти бяха безчувствени, когато изчезнеха кредиторите, когато нямаше кого да оскубе.

В такива дни на лош късмет се връщаше вкъщи умърлушен. Винаги лаком, луд за вкусните ястия на дона Флор, за несравнимите ѝ рецепти, в такива следобеди ядеше мълчалив, неспокоен, ядеше малко, набързо, без да обръща внимание на яденето. Хвърляше скришом

погледи на жена си, преценявайки настроението ѝ, защото идваше да ѝ иска пари, винаги назаем естествено, с формални обещания за връщане, всичките неизпълнени до днес. Накрая тя му даваше по нещо, за зло или за добро, понякога с болка и гняв. В такива дни Вадиньо беше най-лош, ставаше груб и раздразнителен, обаянието му отстъпваше място на тъпо упорство.

Дона Флор знаеше, преди той да е произнесъл една-единствена дума, какви са долните му намерения. Връщаше се ядосан от неуспеха, досадата личеше на лицето му. През тези години тя го опозна до най-малки подробности — от тежестта на походката му до хитрия блясък в очите, когато поглеждаше някоя жена, шумните ученички, деколтето на дона Жиза или когато, вървейки с дона Флор по улицата, събличаше с поглед срещнатите, повече или по-малко, в зависимост от това дали бяха красиви или грозни.

Вадиньо се отдаваше през целия следобед на търсене на средства за залаганията, връщаше се или не за вечеря, беше ласкав или груб, а паднеше ли нощта, поемаше отново пътя на блудната си съдба.

Блудна? Не подходяха на характера на Вадиньо, нито отговаряха на действията му такива тържествени и мрачни определения. Нощна съдба — да, но не и блудна. На Вадиньо не подходяха сенките и чернилките, страданията и драмите, толкова характерни за комарджиите. Не му трепереха ръцете, като залагаше жетоните, нито пък виеше сутрин от угризения.

Без съмнение страдаше, когато топчето се въртеше по рулетката, сърцето му се свиваше, но това бе приятно страдание. Никога не му мина през ума мисълта за самоубийство, никога не усети възвишено чувство на угризение да притиска гърдите му, никога трагичният глас на съзнанието не го обвини; беше освободен от цялата тази поредица ужаси, вгорчили живота на нещастниците, оставящи се да бъдат съдени от порока на хазарта. Жалко, но какво да се прави, след като беше така? Невъзможно е Вадиньо да бъде представен в добра светлина, като комарджия, прикован към необратимата си съдба, мразец сам себе си, желаещ да се освободи, без да може, да се гръмне с един изстрел на излизане от казиното.

Това беше трудна и напрегната съдба, истински мъжка съдба. Мекушав човек не би издържал на подобна еженощна битка, но Вадиньо никога не превърна вълнуващия двубой в катастрофа от

престъпления и угризения, в страшно и непоправимо нещастие. Страшно? Разнообразна и забавна беше съдбата му. Непоправимо? Винаги се намираше някой да му даде пари назаем; невероятно колко много хора се решаваха да го направят. Кой знае, може би го правеха, за да опитат по този начин късмета си в комара, без да ходят в забранените казина, в бордеите с лоша слава? Съдба на дълбоки и възбуждащи емоции.

Както се случи в онази августовска нощ, започнала толкова зле: той — опитващ се да отмъкне парите на дона Флор, тя — противопоставяща се, та това бяха парите за всекидневните разходи вкъщи, после пререкания, спорове, оплаквания, кръсъци и обиди. Отпусна му накрая едни нещастни тридесет мил-рейс и с тях Вадиньо започна славния си поход. В „Абайшадиньо“ заровете се хвърляха на „френски заек“. Вадиньо заложи десет мил-рейс на голямото — залагаше само на голямо — и играта се завъртя. Излезе голямо, да вярва, който ще, четиринадесет пъти подред, Вадиньо продължаваше да залага, заобиколен от нервна тълпа играчи и проститутки, решен да държи на голямото до свършека на вековете. Като научи, Мирандао дотърча като луд от другия салон, където играеше ронда, и извика:

— Спри, в името на децата си, късметът ти ще се обърне!

Вадиньо нямаше деца и нямаше да спре, но Мирандао имаше, прибра жетоните и изблъска Вадиньо оттам. И с право, защото излезе малко, после голямо, после нищо, после пак малко и пак нищо, а Вадиньо си тръгваше забогатял, но против волята си.

Същата нощ, с натъпкани джобове, представяйки си как дона Флор му говори през сълзи: „Ти наистина нищо не струваш и никак не ме обичаш“, му се прииска да се върне вкъщи рано с подарък, но не какъв да е, а истински подарък. Гердан, пръстен, гривна, скъпоценен накит. Откъде да го намери, след като магазините бяха затворени?

Може би, предложи Мирандао, ще се намери нещо свястно при някоя проститутка в зоната^[1]? Леките жени понякога получават ценни подаръци; хванат ли се с някой полковник с какаова плантация или земевладелец от провинцията, използват случая да напълнят джоба си, някои даже зарязват лекия живот и отварят фризьорски салони или магазинчета. Мирандао познаваше две, които се омъжиха и се превърнаха в най-почтени дами.

И тръгнаха двамата, търсиха под дърво и камък, обикаляха от кабаре на кабаре, от един публичен дом в друг, от хотел в хотел и където отидеха, обръщаха по една бира, коняк, вермут и черпеха всеки, на когото му се пиеше, за сметка на Вадиньо. Извадиха и пребъркаха бедните накити на десетки момичета, но намериха само дрънкулки, хромирани, стъклени и тенекиени, а нощта си течеше.

„Искам да се прибера рано и да я изненадам.“ Вадиньо бързаше, предчувствайки каква ще е физиономията на доната Флор, като го види преди полунощ с подарък в ръка. Оставаше само да се намери нещо ценно, не като онези дрънкулки от амбулантен търговец. И го намериха най-после на улица Сао Мигел в будоара — както казваше надутото Мирандао — на мадам Клодет, западна куртизанка, издържаша се от минимална клиентела ученици, които я посещаваха заради френската националност и всеизвестните ѝ достойнства, всичко при нея беше много парижко и на ниска цена.

Гердан от тюркоази, толкова прекрасно син, че Вадиньо и Мирандао бяха поразени от тази невероятна красота и очарование. Герданът беше от филигранно злато; старата вещица го стискаше в ръце, сякаш го бранеше. Обяви под секрет, че е семейна скъпоценност, донесла я от Европа, преди била на майка ѝ и баба ѝ, имала двойна стойност. Само с цената на много пари можела да се раздели с тази реликва, спомен от един загубен свят в Лотарингия и детството. Само за много, много пари. „Малкият, беден Вадиньо“, той никога не е имал толкова пари и ако някой ден се сдобие с тях, да не ги прахосвал за женски украшения. Кога се е интересувал Вадиньо от пари, мадам? Даже и обран до шушка, без пукнат грош, и тогава не е ценял парите, а ако е правел невъзможното да ги намери, то е било, за да ги хвърли на рулетката. Вадеше трескаво пари от пълните си джобове. Почти ги опразни: очичките на мадам Клодет заблестяха от алчност под маската от пудра и крем, тази мумия трепереше при вида на банкнотите по сто и двеста.

Циганина го остави с таксито пред входната врата в единадесет и четиридесет, преди полунощ, както той искаше. Дона Флор беше имала време само да притвори очи и да дремне малко, а Вадиньо вече влизаше в стаята, дръпна чаршафа, прикриващ тялото на съпругата, сложи ослепителните тюркоази между свенливите ѝ гърди и се изсмя:

— А ти не искаше да ми даваш назаем, глупачка такава... — Пръсна парите по леглото, бяха му останали още две хиляди рейс.

Как да наречем „блудна“ съдбата на такъв весел комарджия, усмихващ се на щастието и на лошия късмет, изпълнен с радост, че живее?

Съдбата му беше блудна може би в очите на дона Флор, от нейна гледна точка или казано по-точно, от нейната точка на чакане. Блудна беше за дона Флор, чакаща в леглото.

Чака го цели седем години, цял живот. Дона Флор изплака много сълзи през тези години и много се люби; със сладките моменти на нежност се опитваше да навакса горчивите часове на отсъствие и унижение. Един ден дона Жиза, с претенциите си, че разбира от психология, психоанализа, психография и други северноамерикански измишльотини, ѝ обясни, че тя, дона Флор, е омъжена за един изключителен човек — не изключителен в смисъла, който дона Флор влагаше в думата, като синоним на нещо голямо, по-голямо, най-хубаво — нищо подобно. Изключителен в друг смисъл, извън общоприетото, като някой, който не се вмества в рамките на нормалното, нито пък се побира в границите на посредственото и монотонно ежедневие. Можеше ли дона Флор да го разбере и да бъде щастлива с него? Приказки на дона Жиза, добра приятелка несъмнено, но главата ѝ беше пълна с какви ли не щуротии.

Дона Флор искаше да е като всички, мъжът ѝ да е като другите мъже. Нямах ли си той служба в кметството, получена благодарение на богатия роднина, доктор Аиртон Гимараес, по прякор Шимбо? Тя искаше той да се връща от работа с вестници в ръка, с пакет бисквити, кокада, абара или акараже. Да вечеря в определено време като другите, да излиза понякога вечер с нея на разходка, под ръка, наслаждавайки се на ветреца и луната. Влюбен и любещ в леглото. Любещ рано, преди да заспи.

Не можеше да продължава така: Вадиньо нямаше определен час за връщане, често прекарваше нощта навън, сигурно в леглото на блудници — на стари и подновени любовни връзки; той искаше любов и я правеше в най-неподходящи и късни часове, по всяко време, без да се съобразява с нищо. Нямах нито час, нито система, още по-малко установени правила и навици между двамата, нищо. Цареше пълна анархия, той прекарваше всяка нощ навън, без да ѝ се обади, тя — в

желязното легло, изгаряна от болка, от болката на измамата. Защо всички други съпруги заслужаваха мъжете си, само тя не? Защо Вадиньо не беше като всички останали, с уреден живот, без сътресения, без интриги и без нескончаемостта на чакане? Защо?

Всичко това — чакането, комарът, ракията, нощите извън къщи, крясъците, насилието, — всичко това за него се превърна в навик с течение на времето, но дон Флор не можа да свикне и така щеше да си умре, без да свикне.

А всъщност умря Вадиньо по време на карнавала. Оттам нататък, ах, оттам нататък желанието нямаше право даже и на чакане, на очакване, на копнеж. Отсъствието на Вадиньо прие други измерения. Също и страданието тежеше по друг начин. Нямаше вече смисъл дон Флор да наостря уши при всеки шум на стълбите със свито, туптящо сърце. Сега, без да има какво да чака и на какво да се надява, бе излишно да се вслушва в стъпките на пианите и най-вече в лекото превъртане на ключа в ключалката, в далечните звуци на нечия песен.

Да, в далечните звуци. Защото имаше ноци през седемте години на брак и чакане, когато Вадиньо идваше да я буди със серенада, с китара, кабакиньо, цигулка и флейта, тромпет и мандолина, повтаряйки онази; другата, забравима серенада на улица Алво, когато тя разбра истината за своята любов: без пари, дребен служител, позьор, пияница, женкар и комарджия.

[1] Така бразилците наричат кварталите, в които са разположени публичните домове. — Б.пр. ↑

Сега, легнала на желязното легло, дона Флор се опитваше да не слуша оживеното дърдорене на дона Розилда, заприказвала се на вратата с дона Норма, и да възвърне в съзнанието си загубените в далечината на времето гласове на певци, ритъм на инструменти, вълнуващата серенада на улица Алво, да запълни времето и успокои сърцето си в нощите, в които нямаше вече какво да чака, защото той, нейният съпруг, беше мъртъв. Разчиташе само на един свят от спомени, търсеше убежище в тях, пепел, с която да изгаси живото желание, сякаш беше издигнала стена, отделяща я от сплетните и клюките, от приказките и одумванията, от тази нова реалност на отсъствието. В началото на траура живееше отдадена само на болката и копнежа, на необходимостта и невъзможността да го има там, до себе си. Нещо невъзможно завинаги.

Заглушен от спомена за музиката и песните, заядливиет глас на дона Розилда изчезваше, дона Флор потъваше в миналото: в онази нощ той дойде под прозореца с първите акорди. Болеше я тялото, суровата кожа беше оставила белег на врата ѝ, чувстваше се пребита, като парцал. Вадиньо се изкачи по улицата, пеейки, с протегнати нагоре ръце. Разпозна останалите: несравнимия глас на Каими, който с нищо не можеше да се сбърка, Женер Аугусто, още по-блед на лунната светлина, акомпаниращ му в свиренето и хора, Карлиньо Маскареняс, Едгар Коко, доктор Валтер да Силвейра и Мирандао. Изтича бързо да потърси тъмната и рядка роза, откъсната предния ден в градината на леля Лита. Всичко в живота ѝ се обърна с главата надолу, самата тя беше подчинена на желязната власт на дона Розилда. Музиката ѝ даде сила и кураж. Изведнъж се почувства доволна, че Вадиньо не беше обикновен чиновник, поставен на жалка служба, и не я интересуваше дали е непоправим комарджия.

Припомняйки си такива нощи на лунна светлина, и нежност, дона Флор се опитваше да притъпи болката и отчаянието от това, че Вадиньо никога повече нямаше да дойде и да разпали огъня в тялото ѝ.

В дългите нощи на очакване нямаше да чуе нестройния му глас, пеещ серенади.

Имаше и случаи, когато Вадиньо, минал всякакви граници — нощи наред без да спи вкъщи или както онзи път, когато още бяха младоженци, проигра парите за наема и нищо не й каза, карайки я да се чувства като измамница, — искаше да сключат мир, защото в такива случаи дона Флор преставаше да му говори, пренебрегвайки присъствието му, като че нямаше съпруг. Неспокоен, Вадиньо се въртеше около полата й, подмазвайки се, опитвайки се да я съблазни с приказки за любов. Дона Флор се бранеше в окопите на болката и срама.

Вадиньо се впускаше в големи обещания: да отидел заедно с нея на кино, да върнели визитата на дона Мага, отлагана толкова време, или на кръстника на Ейтор, доктор Луис Енрике. Или пък организираше серенади, идваше да стопли съня й, очаровайки улицата. Но не водеше Доривал Каими с мистериозния глас, нито Валтер да Силвейра. Каими беше заминал за Рио, правеше програми за радио кариока^[1], записваше плочи, известни певци лансираха самбите и новаторските му песни. За доктор Валтер изобщо не можеше да става и дума: същият беше в провинцията и с очарователната си флейта приспиваше само децата си, цял куп момчета и момичета, по едно, ако не и по две на година заченати в една и съща утроба. Не беше лесно в тези лекомислени и разюздани времена да се намери кой да изпълнява длъжността му — всичките му задължения без изключение — с толкова разум и чувство за отговорност като него, прилежния и начетен магистрат.

А вече нямаше да се върне никога, ах, никога! Вадиньо. Нито гласът, нито подигравателният смях, нито непослушната ръка, нито русите косми по гърдите, нито нахалните мустачки, нито сънят му, изпълнен с жетони и залагания. На дона Флор не й оставаше дори и болезненото очакване. Какво ли не би дала, за да се върне страданието й да го чака, агонията да се вслушва в нощната тишина на смълчаната улица, да усеща несигурните от ракията стъпки на мъжа си!

Нямаше смисъл дона Норма да моли дона Розилда, застанали на пътната врата, да се отнесе с разбиране към Флор:

— Колкото по-малко се говори за Вадиньо, толкова по-добре, по-лесно ще го забрави. Флор е още много разчувствана, защо да й

опяваш и да ѝ припомнимаш лошотиите му?

Нямаше смисъл. Дона Розилда беше пристигнала наистина с намерението да опява, не познаваше друг начин на утеха. Как да се спрат тези незаслужени сълзи, без да се бълват змии и гущери против починалия? Преди вече беше казала и повтаряла: това не е смърт за плач, а за радост. В разговорите, почти крещейки, изтъкваше още един път мнението си, без да я интересува кой я слуша.

Нямаше смисъл, понеже дона Флор не можеше да го забрави нито в шум, нито в тишина. Нито лошите постъпки, нито злините, и най-вече хубавите часове и приятното присъствие, лудите думи и мъжката сила, мъжката крехкост, търсеца убежище в нейното тяло и нежност.

Страдаше болезнено и горчиво, апатична към всичко наоколо. Въпреки това с всекидневни усилия дона Флор се опитваше да превъзмогне празнотата, да сдържа сълзите си, да върви напред. След панихидата на седмия ден отвори отново училището по кулинария. Ученичките се върнаха, избягвайки в началото обичайните шеги, вицовете, смеха, съпровождащ рецептите, с които се създаваше приятна атмосфера около печките с въглища и дърва.

Този сценарий на траур продължи не повече от два-три дена и нормалното настроение се възвърна, а и самата дона Флор предпочиташе да е така: разсейваше се, превъзмогваше мрачните мисли.

Върнаха се всички без малката Йеда, с физиономията на дива котка и разкритата тайна. Страхуваше се да срещне нея, дона Флор, или да влезе в къщата, осиротяла без привлекателността, смеха, хитрините, дързостта на Вадиньо.

Колкото до дона Флор, можеше да дойде, вече не искаше нито да знае, нито да се разправя, а още по-малко да обвинява. Испитваше желание да си изясни само едно: беше ли надула корема лицемерката, носеше ли негово дете?

Дона Флор никога не зачена, но знаеше, че вината е в нея, а не в съпруга ѝ. Лекарката Лурдес Бургос, нейната лекарка, ѝ обясни, а доктор Жаир потвърди и предложи лека операция, с която да я оправи. Кой знае? Дона Флор страхливо се отказа от намесата на хирургията; освен това доктор Жаир не беше ѝ дал пълна сигурност за успеха на

операцията. И така от забěžките на Вадињо най-много я притесняваше, да не би да се появи отнякъде негово дете.

Дона Флор никога не можа да си изясни дали Вадињо искаше, или не искаше дете. Страхът от болницата и скалпела бяха попречили на по-откровен разговор, бяха ограничили дона Флор в повече или помалко формални въпроси. И тя самата не беше наясно. Наистина много пъти го беше питала:

— Не чувстваш ли липсата на дете?

Може би поради това, че Вадињо знаеше, че е бездетна и наплашена от операцията, прикриваше желанието си за дете, щъкащо из къщи, русо момиченце с къдри като неговите, момченце с черни коси и златиста кожа като нейната. Веднъж, слушайки го как превъзнася един шишко, дебел и розов като прасенце, хубаво здраво дете, снимано на първа страница на едно списание, тя се реши да засегне деликатната тема:

— Ако наистина искаш да имаш дете, ще рискувам да се оперирам. Доктор Жаир каза, че е възможно да стане. Само че не може да даде гаранции.

Той я слушаше разсеяно, като в полусън, и не отговаряше веднага, карайки я да повишава глас, почти ядосана, за да го извади от сънливостта му.

— Ако не стане, здраве... После никой няма да каже, че не съм направила всичко, след като си искал да имаш дете... Край на страха, само ти да кажеш. — Последните думи се давеха в сълзи и сподавени хълцания.

Той не можеше да я гледа разплакана, галеше я по разстроеното лице и се усмихваше, за да я успокои:

— Глупавата ми... От къде на къде ти е дошло в главата да бъркаш там... Остави ги тези работи, няма да позволя да вземеш нещо да се повредиш отвътре... Стига приказки за деца...

И като че искаше да приключи разговора, обгръщаше я с ръце, замъкваше я в стаята, без в крайна сметка да ѝ каже дали искаше това дете, което тя не можеше да му даде, дете, което толкова лесно можеше да получи от друга. С ненавременните си ласки правеше излишни въпросите и отговорите, обезличаваше присъствието на несъществуващото дете, застанало между тях, докато накрая го разсейваше като дим.

А обичаше деца, и то как... Момчетиите го предпочитаха пред коя да е играчка, тичаха насреща му с неговото име на уста. С децата Вадиньо ставаше равен, като че беше на техните години и имаше безграничното им търпение. Мирандао им даде да кръстят най-малкия от неговите четирима, който от съвсем малък беше луд за Вадиньо: щом го видеше, ухилваше се с огромната си жабешка уста, махаше с ръце, дърпаше се от майка си и отиваше при него. Играеха часове наред, Вадиньо ръмжеше като див звяр, скачаше като кенгуру и се смееше щастливо. Как можеше да не иска дете, след като беше луд по децата? Въпреки това никога не го признаваше, може би, за да не я подтикне към несигурната хирургическа намеса.

В леглото си на вдовица дона Флор чувстваше угризения. Можеше все пак да опита с операцията въпреки явния песимизъм на семейството лекари. Може би се беше повлияла — кой знае? — от дона Жиза и мнението ѝ, споделяно и от други съседни и даже от лелята и чичото, а дона Жиза ѝ излагаше с голяма вещина теории за наследствеността, когато тя се обвиняваше в безплодие и ненужност. Самата дона Лита, толкова добра, винаги готова да извини скитанията на Вадиньо, беше ѝ казвала неведнъж:

— Всяко зло за добро, моето момиче. Ами ако вземеш да родиш дете, което да прилича на Вадиньо и да е непоправимо като него? Мислила ли си за това? Господ знае какво прави...

Талес Порто подкрепяше жена си:

— Така е. Лита има право. За да живееш щастливо, не е необходимо да имаш дете. Виж ни нас... Никога не сме имали...

И наистина живееха щастливи, отдадени един на друг, Порто — с неделната си живопис, дона Лита — с цветята в градината и старата дебела котка, глезена като единствено дете.

Заобиколена от толкова хора, водени от една и съща цел — да я утешат, дона Флор се държеше страхливо и — защо да не го кажем? — като егоист.

В желязното си легло, между киселия глас на дона Розилда и сладката музика на серенадата, вдовицата си даде сметка, че всъщност не е бил само страхът от операцията. Ако желанието ѝ да има дете беше толкова силно, колкото на Вадиньо, тя сигурно щеше да намери смелост да отиде при лекаря. Всъщност дона Флор не живееше с мечтата да има дете, което да напълни къщата ѝ с глъчка и смях.

Живееше си с мисли за Вадиньо, той беше нейното дете, него го искаше вкъщи, и като мъж, и като син, нейният „голям син“.

На външната врата дона Норма твърдеше убедително и приятелски:

— Тя трябва да забрави, точно това ѝ трябва. Още е толкова млада, може да си оправи живота...

— Омъжи се за онзи мизерник, защото искаше... — чуваше се гласът на дона Розилда.

— След като Вадиньо не струваше, ето ти още една причина да не се говори за него, защо да тревожим мъртвеца? Трябва да я развличаме, бедната, да не ѝ оставяме време за спомени, тя си има училището, но то не е достатъчно, трябва да излиза, да се разсейва, трябва да забрави...

Пред мърморенията на дола Розилда изпъкваше добрината на дона Норма:

— Ако имаше поне едно дете...

Думите стигнаха до ушите на дона Флор: „Ако имаше поне едно дете...“. Да, щеше да е много по-лесно. Нямахте да е толкова сама, толкова празна, толкова ненужна в живота. На улицата и в околностите, в църквата, на пазара, под ръководството на дона Розилда, сред приятелки и познати, в памет на Вадиньо се издигаше хор от злословия, очернях го как ли не. Дона Флор си запушваше ушите, за да може да чува само серенадата. В желязното легло, с вечното отсъствие на съпруга си. Без дете, което да я утеши.

Покрай всичко случило се през тези седем години нищо не я изплаши толкова, колкото новината, че детето, родено от Дионизия — мулатка, живуща в околностите на Терейро, е на Вадиньо. Винаги се страхуваше да не научи, че има дете от друга, способна да ѝ го отнеме. Когато до ушите ѝ стигаше, че Вадиньо има любовница с изгледи за по-трайна връзка, авантюра, отиваща по-далеч от нощите, прекарвани в публичните домове, сърцето ѝ се свиваше от страх, че жената ще забременее и ще се появи с ръце, протегнати към Вадиньо.

От жените не се страхуваше, само ги ревнуваше — „само така, да минава времето“; беше ѝ казал не толкова да се извини, колкото дона Флор да разбере и да не се страхува. Но ако се появеше някое дете? Срещу едно дете би било невъзможно да се бори, не би имала никаква надежда. Направо полудяваше, чувстваше се неспокойна и

загубена, когато дона Динора — почти винаги беше дона Динора, как успяваше да бъде осведомена толкова добре? — й донасяше сред усуквания и оплаквания името на поредната и подробностите, понякога даже интимни и мръсни. Трепереше от ужас пред едно дете, това дете, което тя не му даде, защото не можеше и защото, ах, защото не искаше.

Може да си представим тогава удара, който й нанесе един ден дона Динора, като се впусна да й разправя за „последния номер на Вадиньо“. От него, според думите на интригантката, била се сдобила с дете някаква си Дионизия, мулатка, прочута с красотата си, служеща или за модел на художници (беше позирала на един живописец модернист, наречен Карибе, който предизвикателно я нарисува като царица), или като капитал и украшение на демократичния и много посещаван публичен дом на Лусиана Пака в зоната на най-голямото оживление.

Дона Динора идваше да й разказва, водена само от добрина, а не от желание за интриги и сплетни, не беше от тези. Изпълняваше тежкото си задължение на приятелка, да не би бедничката дона Флор, толкова добра и толкова изискана, да остане в неведение, а другите да се смеят зад гърба й...

— Сдоби се с дете, и то точно от лека жена...

Казваше „лека жена“, за да не употреби по-силна дума. Дона Динора беше самото възплъщение на деликатността и изпитваше ужас, да не би да обиди или да нарани някой, дори и такава загубена и безсрамна жена, забременяла от женен мъж, надула корема от мъж на друга. „Не съм от тези, дето обичат да клюкарстват, не правя лошо на никого“ — твърдеше дона Динора и хората й вярваха.

В леглото си на вдовица, след заглъхналите акорди на серенадата и губещите се гласове на певците, останала без черната роза, дона Флор потръпваше при спомена за онези дни на уплаха и твърдо решение. На какво ли не беше готова, за да не загуби Вадиньо, да го запази до себе си, да го има даже такъв — комарджия и женкар, забъркан с проститутки, сеещ деца, където му падне? И тя показва на какво беше способна.

[1] Кариоки се наричат жителите на щат Гуанабара, чиято столица е била и столица (по онова време) на страната. — Б.пр. ↑

Когато в прохладната и светла утрин на един хубав юнски ден двете жени излязоха от изисканата служба в единадесет на църквата „Сао Франшишко“ и прекосиха с твърда стъпка площад Исус в посока към лабиринта от тесните и странни улички на Пелоруиньо, някакви хлапетии се въртяха в кръг и пееха една самба, като отмерваха такта на празни тенекии от сладко от гояба^[1]:

*О, жено, с голямата кошница!
О, с голямата кошница!
Хубава кошница!*^[2]

Дона Норма се обърна към приятелката си и измърмори:

— Тези пикльовци защо не седят до задника на майка си?

Може би това щеше да мине като най-обикновено съвпадение, ако хлапетата не бяха се вдъхновили толкова, за всеки случай дона Норма хвърли страшен поглед към безсрамниците. Но погледът ѝ веднага се смекчи, като забеляза едно момченце на около три години, облечено в парцали, с гуреливо и сополиво лице, танцуващо в средата на кръга:

— Виж го колко е сладко, Флор, колко е хубаво онова дяволче, дето танцува...

Флор огледа групата окъсани деца. Много други щъкаха из площада, пълен с народ, мушеха се около фотографите, опитваха се да отмъкнат от кошниците портокали, лимони, мандарини, умбу, сапоти^[3]. Ръкопляскаха на един амбулантен търговец, предлагащ чудотворни лекарства, със змия, увита около врата вместо вратовръзка. Просеа на вратите на петте църкви на площада, нападайки богатите богомолци. Разменяха си неприлични думи със сънливи проститутки, обикновено много млади, които обикаляха градината в очакване на някой забързан сутрешен клиент. Цяла тълпа дръзки и опърпани деца, деца на жени от зоната, без бащи, без дом. Живееха забравени,

изпуснати по уличките, в скоро време щяха да се превърнат в престъпници, щяха да опознаят коридорите на полицията.

Дона Флор потрепери. Беше дошла да отведе едно от тези деца, едно новородено, за да се предпази по този начин от майка му. Но виждайки децата, плъзнали по площада, сърцето ѝ се изпълни с жал, с едно чисто и възвишено чувство; в този момент, ако можеше, би ги осиновила всичките, не само детето на Вадиньо. Между другото детето на Вадиньо не би се нуждаело от нея, за да се спаси от този живот. Вадиньо никога не би го изоставил, не беше в характера му да зареже едно дете на произвола на съдбата, а още повече своето собствено, кръв от собствената му кръв. Вместо да отрича бащинството, той би го провъзгласил публично, очарован и горд.

Дона Флор беше сигурна в това, нямаше никакви съмнения, въпреки многозначителното мълчание на съпруга ѝ: едно дете за Вадиньо би било най-важното събитие, истинска голяма печалба, безпрецедентна игра, разорение на банката. Затова тя толкова се изплаши от новината, донесена от доната Динора. Това беше най-голямата опасност, заплахата, от която се страхуваше. В крайна сметка Вадиньо, покорен от комара и бохемския живот, вече ѝ принадлежеше толкова малко, какво щеше да ѝ остане, ако между тях се изправеше едно дете и го извикаше от някоя тъмна уличка, от някой ъгъл, от леглото на някоя уличница? Детето, което тя не му даде.

Като научи новината, така се отчая, че накара самата доната Норма да си загуби ума. Винаги толкова дейна, намираща разрешение на всичките неизброими проблеми, които ѝ поставяха непрекъснато, така се обърка, че не можа да посочи верен изход.

— Ами ако му кажеш, че си бременна? — Нищо по-умно не се сети, освен тази плитка лъжа.

— И какво? Така или иначе, ще разбере и ще стане още по-зле...

Дона Жиза намери изход от главоблъсканицата; това бе изход не само достоен и практичен, но и предложение, способно да разреши много повече неща, кой знае? Американката беше вряла и кипяла във въпросите на психологията и метафизичните науки, даже и учителят Епаминондас Соуза Пинто ѝ сваляше шапка, „жена с голяма ерудиция“, а учителят Епаминондас Соуза Пинто не беше кой да е, никога не бъркаше употребата на нито едно местоимение, диктуваше

(безплатно) граматически правила в седмичника на Пауло Насифе, издание с неголям тираж, но изобилстващо с обяви.

Когато запознаха дона Жиза с нещата — дона Флор умираше от ужас, а дона Норма беше съвсем обърквана, — тя веднага ги постави на място и на своя неправилен португалски обясни на приятелките какво да правят. Щом като Вадиньо толкова желае да има дете, че е готов да го направи с някоя лека жена, понеже дона Флор е безплодна, щом като това дете, родено от друга, може да ѝ отнеме Вадиньо завинаги, на Флор ѝ остава само един изход, за да закрепим семейството: да доведе вкъщи незаконното дете на Вадиньо и да му стане майка, да го отгледа, като че ли го е родила.

И защо не? Защо тогава вдига толкова шум дона Флор и опява като милионерка от Северна Америка — сравнението беше на дона Жиза, стресната от реакцията на съседката си, — кълнейки се, че това няма да стане, че никога няма да приеме детето от другата, от кучката, от безсрамната курва? Защо този скандал, след като едно от най-прекрасните неща в Бразилия, според представите на чужденката, е способността на хората да се разбират взаимно и да съжителстват? Толкова често се срещат омъжени жени, които отглеждат незаконните деца на съпрузите си, самата тя знаела няколко такива случая, както при бедни, така и при богати хора. Не гледаше ли съседката, дона Абигайл, дъщерята на мъжа си от една друга и не я ли гледаше със същата нежна любов както своите собствени четири деца? Какво очарование, и заради тези неща дона Жиза харесваше Бразилия и беше приела бразилско поданство.

Каква вина имаше детето, какъв грях бе сторило? Защо да оставят нещастното дете, кръв от кръвта на Вадиньо, нейния съпруг, да живее в лишения, да е недохранено, да расте в глад и порок, да е като някой плъх в каналите на Пелоуриньо, без право на образование и хубав живот? А освен това не се ли страхуваше дона Флор — при това с основание, — че Вадиньо може да остане при майката на детето, за да е заедно с него, със собственото си дете? Ако тя, дона Флор, отиде да го потърси и го отгледа като собствено, какво по-голямо доказателство за любов? Онова дете, родено от друга, би станало звеното, завинаги свързващо Вадиньо и Флор, без повече страх и заплахи.

И кой знае, кой знае, моя мила, с това дете вкъщи, което расте здраво и красиво под ласките на дона Флор и представлява за Вадиньо постоянна радост и постоянна отговорност, кой знае не би ли променил Вадиньо начина си на живот, не би ли зарязал отведнъж комара и скитанията, не би ли се оправил, не би ли се засрамил? Беше напълно възможно, примери колкото искаш.

Наистина колкото искаш, потвърди дона Норма въодушевена, „ама че умна чужденка!“. Дона Норма веднага изреди имена и адреси. Имаше ли по-пристрастен към комара и пиенето от доктор Сисеро Араужо, от Санто Амаро да Пурификасао? Бедната му съпруга, дона Пекена, страдаше като в ада. Един ден коремът ѝ се наду и детето още не беше се родило, а доктор Сисеро стана най-почтен гражданин. А Мануел Лима, луд по едно момиче... Е, тоя, в интерес на истината, мина и без дете, оправи се с брака, нямаше по-свестен съпруг от него...

Дона Жиза намери изход от главоблъсканицата: онова дете, в което дона Флор виждаше толкова голяма заплаха за сигурността на своя дом, можеше да се превърне като с магическа пръчица в нейна закрила, в гаранция за любовта ѝ, а освен това можеше и да оправи Вадиньо. Жалко впрочем, помисли си дона Жиза, ако се оправеше, Вадиньо щеше да загуби целия си чар, мистериозната си привлекателност.

Отвориха се очите на дона Флор, разбра всичко. Светна от щастие, хвърли се благодарна в прегръдките на приятелката си. Чертахта надълго и нашироко подробни планове. Не беше лесно, напротив. Ако не беше подкрепата на дона Норма, може би дона Флор нямаше да събере достатъчно кураж, за да се отпрати към зоната на пропадналите жени, към улиците на „безпътния живот“, всяващи толкова страх от полицейските хроники, и да се впусне като луда в търсене на някаква си Дионизия, за да ѝ поиска новороденото, да го вземе завинаги, да го узакони публично с подписи и пред свидетели.

Дона Норма, грижовна и дружелюбна, изяви готовност да я придружи и я ободри. Също и любопитна, трябва да се добави; отдавна чакаше подходящ случай, за да види една улица на проституцията, жилището на леките жени, долния им живот. Никога дотогава не бе намирала предлог за забранената екскурзия.

Как да остави сама бедната Флор да хлътне в страшните лабиринти — попита тя Зе Сампайо, когато той, втрещен от новината, все още се опитваше да я разубеди.

— Не съм някое глупаво момиченце, аз съм пълнолетна и уважавана жена, никой няма да смее да ме закачи. — И изложи плана си пред Зе Сампайо, победен, безсилен да устои на жизнените пориви на жена си. — Ще ходим в неделя сутринта. Отивам все едно да посетя кръщелника си, внука на Жоао Алвес. След това ще помоля Жоао да ни придружи до къщата на онази. А Жоао, ти знаеш, е цар на капоейра^[4]...

Така и направиха. В неделя изслушаха службата в църквата „Сао Франсишко“ (дона Флор носеше свещ, украсена с цветя, обет, за да протече всичко добре), след това прекосиха площада, и се срещнаха с черния Жоао Алвес, застанал зад сандъчето за лъскане на обуца на тротоара пред медицинския факултет. Беше заобиколен от деца и като се започне от къдравото негърче, различните мулатчета, повече или по-малко мургави, и се стигне до русото момченце с пшеничени коси, всички му викаха дядо. Всички му бяха „внучета“, всички, пръснали се по криволиците между площад Исус и улицата на обуцарите. Черният Жоао Алвес никога не бе имал деца нито от съпругата си, нито от други, но намираше кръстнички за „внучетата“, храна, стари дрехи и даже буквари. Живееше наблизко в едно мазе, вечно мърморещ, с магиите си, привидно суров, груб, заедно с някои от „внучетата“, а мазето му гледаше към една зелена долина и от своята дупка черният Жоао Алвес командваше цветовете и светлините на Баия.

— Дявол да го вземе! Виж ти кой е тук, моята роднина дона Норма... Е, как е Зе Сампайо? Кажу ми, че тези дни ще мина през магазина да взема някакви обуца за децата...

Хлапетата наобиколиха двете приятелки, дона Норма беше дошла подготвена, в ръката ѝ се появи едно пликче с бонбони. Жоао Алвес подсвирна, няколко деца дотърчаха и между тях имаше едно мулатче на около четири-пет години. Черният го погали по главата:

— Поискай благословията на кръстницата си, лошо момче такова.

Дона Норма го благослови и му даде една дребна монета, докато черният се интересува какви ветрове са довели кръстницата.

— Дошла съм за една услуга, нещо много деликатно.

— Деликатните неща не са за моите ръце, малко съм грубичък, нали знаеш...

— Искам да кажа, нещо много лично, да остане в тайна.

— Това е друго, не дрънкам много и не съм клюкар. Хайде, кръстнице, казвай...

— Познаваш ли някоя дона Дионизия? Не съм много сигурна, но чух, че живеела наоколо.

— И какво търсиш от нея?

— Аз лично нищо, кръстник. Но тази моя приятелка има работа за уреждане с нея...

Жоао Алвес огледа дона Флор от горе до долу.

— Тя има да урежда нещо с Дионизия Ошоси?

— Може би е същата... Чух, че не била грозна.

Жоао Алвес се почеса по косата:

— Че не била грозна? Извинявай, кръстнице, но си дръж езика зад зъбите. Хубава може да е всяка бяла жена, но мулатка като Дионизия... малко са такива по света, най-много да са половин дузина, а и това не е сигурно.

— Една, дето скоро роди...

— Значи, е същата, има си малко дете, даже не се е върнала още на работа...

За първи път дона Флор си отвори устата, искайки да знае:

— И с какво се занимава тя?

Жоао Алвес я измери с поглед и се отнесе с известно презрение към такава голяма наивност:

— Ами работи като лека жена, това ѝ е работата, госпожо.

Дона Норма поднови нишката на разговора:

— Ами ти, кръстник, разбираш ли се с нея, знаеш ли я къде живее?

— Как да не се разбирам бе, кръстнице! Живее тук, направо, на Масиел.

— Кръстник, хайде да ни заведеш там, моята приятелка иска да говори с нея, имат да решават един въпрос.

Жоао Алвес огледа продължително още един път дона Флор, почеса си главата, като че ли всичко това му се струваше съмнително:

— А защо тя да не отиде сама, кръстнице? Аз ще ѝ покажа къщата...

— Кръстник, бъди кавалер! Как ще оставиш две дами непридружени по тези улици? Ще мине някой по-нахален и ще ни закачи...

Никой не се обръщаше без нужда към кавалерското чувство на Жоао Алвес:

— Добре, ще дойда с вас, но ви уверявам, че никой няма да ви закачи, тук всички са уважавани хора...

Стана, остави сандъчето на грижите на внуците си, беше пъргав и здрав негър, прехвърляше петдесетте, темето му започваше да побелява; носеше гердан на ориша на шията, червени и бели мъниста на Шанго и само очите му издаваха пристрастието към ракията. Като се изправи, поиска да знае:

— Кръстнице, ами каква е тази работа, дето девойката тук — каза „девойка“ с пренебрежение — има да оправя с Дио?

— Нищо лошо за нея, кръстник...

— Защото, ако е за лошо, колкото и да те уважавам, няма да дойда с теб, кръстнице... А и без това не би помогнало, защото светията ѝ е силен. — Наведе се, пипна с пръсти земята, поздравявайки ориша: — Арò окè, Ошоси! Няма клетва, нито ебо, което да ѝ навреди, магията ще се обърне против онзи, който я направи...

— Кога ще ме заведеш на една макумба, кръстник? Страшно ми се иска да видя едно кандомбле... — Това беше другата стара страст на дона Норма.

И така, в разговор за чудеса и светии навлязоха в квартала. Тъй като беше неделна утрин — съботните оргии продължаваха до зори, — почти нямаше движение по улиците. От време на време се виждаше някоя и друга жена, седнала на прага на къщата си или облежната на парапета на прозореца по-скоро да погледа деня, отколкото да привлече някой мъж. Царяха тишина и спокойствие, може да се каже, неделен мир; дона Норма се почувства измамена, друго щеше да е, ако бе дошла в часовете на оживление. В тази сънлива утрин кварталът не се различаваше от другите. А и къщата на Дионизия беше в самото начало на Масиел, едва бяха престъпили границите на зоната.

Изкачиха се по една паянтова стълба, огромен плъх изфуча в тъмното. По етажите се чуваха откъслечи от думи и изречения, някой тихо пееше тъжна песничка. Когато стигнаха на третия етаж, усетиха

мирис на лавандула, горена в глинени гърнета, известяваща присъствието на новородено. Озоваха се в един коридор, в дъното беше вратата на момичето.

Жоао Алвес почука с пръсти.

— Кой е? — чу се кротък, вял глас.

— Мир, Дио... Аз съм, Жоао Алвес, вода две светлейши, искат да говорят с теб. Едната я познавам, моята кръстница, дона Норма, добра жена е, заслужава...

— Влизайте тогава и извинете, че е разхвърляно, още не съм имала време да оправя стаята...

Влязоха след черния. В тясната стая имаше двойно легло, разкривен гардероб, железен умивалник с кофа и емайлиран леген, нощно гърне до леглото, всичко много чисто. На стената висеше пукнато огледало и репродукция на светията от Бонфим с накачени по нея ленти от благословии. Прозорецът гледаше към задния двор, откъдето идваше светлината и тъжната песничка.

Облегната върху възглавници, полупокрита с чаршаф, облечена в пенъоар, чието деколте се разтваряше върху набъбналите ѝ гърди, мулатката Дионизия се усмихваше любезно на нечаканите посетители. На ръката ѝ, в топлината на гърдите, спеше детето. Едро и силно мургаво дете. От едно кандило под стола се опушваха с лавандула дрешките на новороденото, сложени върху плетената седалка. Освен стола имаше две тенекии от газ, покрити с хартия, които служеха за табуретки. В дъното на помещението на стената висяха пежи с оръжията на Ошоси — лък и стрела, ерукере, — една репродукция на свети Георги, убиващ змея, един зелен камък, може би фетиш на Йеманжа, и един гердан от тюркоазени мъниста.

— Жоао — разпореди се мулатката със спокойния си глас, — моля те, махни тези дрешки от стола и ги сложи в гардероба, те са за смяна на бебето, след като го изкъпя. Дай стола на тази жена... — И посочи дона Норма, после се обърна към дона Флор и ѝ обясни с усмивка:

— Вие сте по-модерна, ще ме извините, но трябва да седнете на тенекията.

Излегната на леглото, спокойна и усмихната, без дори да прояви любопитство към това ненавременно посещение, тя ръководеше подреждането на стаята, следеше движенията на обуцаря, който

премести стола и тенекиите. Който я видеше такава спокойна и разпореждаща се, би разбрал защо Карибе я бе нарисувал облечена като царица, седнала на трон на Афоше.

Застанала зад негъра, дона Норма сгъна ризката и пелената, сложи ги в гардероба и огледа роклите, блузите, обувките и сандалите на мулатката.

— Придърпай си и ти една тенекия, Жоао, и сядай.

— Ще остана прав, Дио, така ми е добре.

— Най-добре се разговаря, когато си седнал удобно, Жоао, когато си прав и говориш набързо, по-трудно стигаш до разбирателство.

Въпреки това черният предпочете да се облегне на прозореца, към все по-ярката утрин. Последните звуци на песента проникваха през прозореца и замираха тъжни пред леглото на Диокизия:

*В оковите на любовта ти
аз съм твоята робиня,
господарю мой!*

След като дона Норма и дона Флор седнаха, настъпи кратко мълчание, но Дионизия го прекъсна с мекия си глас. Поведе разговор за хубавия ден и се оплака, че все още не може да излиза:

— Не мога да седя вкъщи, когато дъждът измива лицето на деня и то блести като ново...

Дона Норма също не обичаше. И така, двете заговориха за слънцето и дъжда, за лунните ноци в Итапоъ или в Кабула и не се разбра как стигнаха до Ресифе, където живееше една сестра на дона Норма, омъжена за инженер от Пернамбуко, и където Дио беше живяла няколко месеца:

— Повече от седем месеца тичах след един мошеник, беше ми взел акъла. И там ме заряза...

Докъде ли щяха да стигнат двете, до какви далечни пристанища, в този лек и непринуден разговор — разговор заради удоволствието да се разговаря, — ако дона Флор, чувайки един часовник от църквите на площада да бие дванадесет, не се притесни и прекъсна приятното бърбене:

— Норминя, така ще се забавим много...

— На мен не ми пречи, приятно ми е — каза Дионизия.

— Друг път ще дойдем за повече време — обеща дона Норма. — Днес дойдохме с друга цел...

— Слушам ви.

— Тази моя приятелка, дона Флор, няма дете и не може да има. Трябва наистина да се примири в крайна сметка...

— Знам какво е. Има обърнати яйчници, нали?

— Горещо-долу...

— Но може да ги оправи. Марилдес, една моя позната, се оправи.

— С Флор не става, лекарят вече каза.

— Лекар? — засмя се развеселена и безгрижна. — Лекарите само знаят да говорят красиви думи и да пишат грозно. Ако госпожата потърси Пайзиньо^[5], той ще я оправи за нула време. Как мислиш, Жоао?

Жоао Алвес потвърди:

— Пайзиньо? Ще ѝ побее на корема и ще има деца всяка година.

Дона Норма предпочете да не подхваща темата и да избегне магьосника с всичката му слава и репутация на лекар. Загледа се в заспалото бебе. Не беше ли по-добре да се разбере дали наистина е дете на Вадиньо? Каквото беше мургаво, не изглеждаше да е негово. Но дона Флор бързаше с разговора, повишавайки глас с упоритата решителност на срамежливите:

— Дойдох тук да говоря за нещо сериозно, да ви направя едно предложение и да видя дали ще стигнем до съгласие.

— Говорете, госпожо, от моя страна ще направя всичко, за да ви услужа.

— Детето... — каза дона Флор и млъкна, без да знае как да продължи.

Дона Норма взе отново думата:

— Ти роди преди няколко дена, нали?

Дионизия погледна детето и се усмихна в щастливо потвърждение.

— Та моята приятелка дойде тук за това... Даде обет, когато беше на смъртно легло, първото ѝ дете да стане свещеник, ако свети Бонфим ѝ помогне да се оправи. — Дона Норма напредваше бавно, тази версия, скалъпена предния ден, не ѝ харесваше много. — И господ ѝ помогна, оздравя по чудо.

Мулатката слушаше любопитна, за да схване връзката между болестта на жената, чудото на свети Бонфим и нейното дете. Дона Норма претупа края с най-неудобната част от поръчението:

— Но като няма дете, какво да направи, за да спази обета? Само ако осинови едно дете, ако го гледа като свое и после го прати в семинарията да учи... Тя узна за твоето дете и го избра...

Дионизия се усмихна кротко — не беше ли това похвала за детето ѝ? Дона Норма взе усмивката за съгласие и поясни:

— Тя иска да осинови детето, но да го осинови наистина, с документи, всичко да е законно и завинаги. Да го вземе и да го гледа като свое.

Дионизия мълчеше с полупритворени очи. Беше ли разбрала думите на дона Норма, или слушаше далечната песен?

*Бих желал
в твоите ръце да умра,
по-скоро да умра,
но да не живея така...*

„По-скоро да умра“ — промърмори сама на себе си и когато отвори отново очи, предишната любезност беше изчезнала, нещо ново се зараждаше в стъкления ѝ поглед и свивката на устните.

— И защо? — попита, без да повишава глас. — Защо избра моето дете? Защо точно моето?

Трябва да е страшно, нечовешко страдание, помисли си дона Норма. Коя майка желае да се раздели с детето си? Даже и да е бедна, без средства, да живее в мизерия, даже и така би ѝ се късало сърцето.

— Някой спомена за твоето дете, че било здраво и хубаво... И че нямаш средства да го изучиш...

Ако не беше за доброто на детето, ако не ставаше дума за детето на Вадиньо с всичките усложнения, до които водеше това, дона Норма нямаше да е там като посредница на такова предложение и да цеди думите, заседнали на гърлото ѝ. Но беше ли наистина дете на Вадиньо? Мръсна утроба имаше тази Дионизия. Детето беше по-тъмно даже и от нея, къде бяха русите коси на Вадиньо? Дона Норма направи

още едно усилие: за детето щеше да е по-добре, щеше да има осигурено бъдеще.

— Площадът и уличките тук са пълни с деца и кръстникът ми Жоао Алвес има куп измислени внуци, даже аз съм кръстница на едно от тях. Всички са гладни, всички са мръсни, просят, даже крадат... Моята приятелка не е милионерка, но има от какво да живее и може да даде на бедничкото повече удобства, по-друг живот. То няма да гладува, нито ще свърши в затвора, ще учи за свещеник и ще отслужва литургии...

Като че ли чуло и разбрало приказките на дона Норма, детето се събуди с хленчене. Дионизия разтвори пеньоара си, нагласи бебето и му даде да суче. Слушаше посетителите мълчаливо, сякаш претегляше всеки един от доводите им. Дона Норма ѝ чертаеше картини от бъдещето на детето, заобиколено от удобства и ласки, нелишено от нищо. За майката наистина това беше жертва, но само егоист би обрекъл детето си на глад, на мизерен живот, когато един добър човек предлага... Дона Флор е повече от добра, невъзможно е да се намери по-добро същество...

Дионизия нагласи гърдата си на устничките на детето, вече почти заситено. Отговаряйки, обърна се към прозореца, където стоеше черният Жоао Алвес, и му заприказва, сякаш двете жени не заслужаваха внимание:

— Виждаш ли, Жоао, как се отнасят с бедните? Тази тук — посочвайки с глава дона Флор, — след като не е истинска жена, за да роди дете, а иска да изпълни обета си, потърсила къде има новородено и научила, че Дионизия Ошоси, курва, много здрава и още толкова бедна, е родила. И тогава казала на приятелката си: „Хайде да идем да го вземем...“. Тя даже ще ни благодари, чумата му с чума...

Дона Норма се опита да я прекъсне:

— Не бъди несправедлива... Недей...

Неумолим, спокойният глас на мулатката звучеше горчиво, парещ и леден:

— Но нямаше кураж даже да говори сама, помоли тук госпожата, твоята кръстница, да ѝ бъде адвокат. „Хайде да вземем детето на Дио, здраво е като биче и е хубаво, ще стане добър поп от него. Майка му мре от глад, раздавала се е цял живот и ще е доволна да се отърве от бремето. А ако не го даде, то е, защото не струва, бива я само за най-

долна курва.“ Така каза, Жоао, ти чу. Защото тя мисли, че бедните нямат чувства, мисли, че ние, като сме леки момичета и живеем такъв жесток живот, сме лишени дори от правото да отглеждаме децата си...

Дона Норма все още се опитваше да изясни:

— Не говори така...

Бебето престана да суче, оригваше се заситено, Дионизия стана с детето в ръце. Изправи се с цялата си красота и гняв, царица в цялото си величие. Докато говореше, оправяше детето, изми го в емайлирания леген, смени му пелената, сложи му талк, облече му нова ризка, дъхаща на лавандула.

— Но сте сбъркали адреса, аз съм си баш жена и ще отгледам детето си, ще направя от него уважаван мъж, не ми трябват подаяния от никого. Може и да не стане свещеник с расо, може да стане дори крадец, всичко може. Но ще го отгледам аз, и то както аз си знам. Ще бъде царят на зоната, никой няма да смее да се заяде с него, и няма да го дам на никоя богаташка, дете не си е направила труда да роди...

Засмя се на детето и му каза нежно:

— Да не забравяме, че си имаш баща да се грижи за теб...

Тогаваш дона Флор избухна, почти крещейки, неочаквано, бурно и отчаяно:

— Само че баща му ми е мъж... Не ти искам детето, искам детето на мъжа си... Ти нямаш право да имаш дете от него, легнала си с него, защото си искала, но права над детето имам само аз...

Дионизия се олюля, като че някой я беше ударил през лицето:

— Искаш да кажеш, че си омъжена за него? Наистина ли си омъжена?

След като избухна и изля насъбраната в сърцето си мъка, дона Флор си възвърна срамежливостта и обясни с тих глас, без всякаква надежда:

— Омъжена съм от три години... Извинете ме, само затова си помислих, че мога да отгледам детето като мое, след като не можах да му родя едно... Но сега виждам, че имате право, госпожо, вие трябва да отгледате своето, защото сте му майка... А и какво би помогнало? Дойдох, защото прекалено много обичам съпруга си и ме беше страх той да не си отиде заради детето. Затова дойдох. Всичко останало е лъжа. Но след като ви видях, си дадох сметка, че със или без дете, той никога няма да ви напусне...

— Не съм никаква госпожа, аз съм лека жена и нищо повече. Но кълна се в здравето на детето си, не знаех, че е женен. Ако знаех, нямаше да имам дете от него, нямаше и да помисля да ставам близка с него, да зарежа зоната и да заживеем в къща като мъж и жена...

Довърши обличането на детето. Дона Норма прибра кърпата, атмосферата се поразведри. Дона Флор промърмори:

— Кълна се, че Вадиньо е мой съпруг, всички го знаят...

— Вадиньо никога нищо не ми е казал... — Дио взе ризката от ръцете на доната Норма и сложи детето на леглото, за да му я облече. — Защо не ми е казал? Защо да ме лъже така? — Замисли се, сега гневът беше изчезнал от лицето ѝ и тя се обръщаше към доната Флор любезно, почти с уважение. — Всички знаят за брака ви, както казахте... Възможно е... Но защо никой не ми е казал? Аз познавам хората около него, всички, даже майка му...

— Майката на Вадиньо? Майка му е починала...

— Познавам я наистина, и нея, и баба му... Познавам брат му, Роке, дърводелец...

— Ами тогава не е моят Вадиньо... — засмя се доната Флор и ставаше все по-засмяна и сияеща от щастие. — Ох! Каква лудост, каква нелепост, колко е хубаво... Норминя, това е друг Вадиньо! Ще ми се да плача...

Дионизия Ошоси бе оставила детето на леглото и танкуваше из стаята танца на ияво, завъртя се в кръг, увличайки след себе си Жоао Алвес, застанала пред пежи, благодареше на Ошоси: „Окè, татко мой, арò окè!“.

— Не е моят Вадиньо, моят Вадиньо не е женен, има си само една жена Дионизия, неговата Дио...

Изведнъж спря и се втренчи в доната Флор (доната Норма беше взела детето и го люлееше на ръце):

— Да не искате да кажете, че сте жена на адаша му...

— Какъв адаш?

— Моят Вадиньо и онзи само така си викат, адаш, защото и двамата са Вадиньо. Само че моят Вадиньо е Валдемар, а онзи даже не знам как е... Един, дете е луд по... — не довърши изречението.

Довърши го доната Флор:

— ... по комара... този същият, Вадиньо, Валдомиро, моят Вадиньо...

— И са ви казали, че имам дете от него... Какви лоши хора...

Вратата се отвори и на прага застана един млад и едър негър, с усмивка, открояваща белите му зъби, с блестящи очи:

— Добър ден на всички...

Още танцуваща, мулатката Дионизия Ошоси се приближи към него, освободена от изживяния страх и гняв. Протегна ръце, дона Норма ѝ подаде детето и тя го връчи на мъжа си, на бащата.

— Това е моят Вадиньо, шофьор на камион, бащата на моето дете — показваше го тя на дона Норма и на дона Флор. — Онази там е кръстница на Жоао, а другата знаеш ли коя е?

— Откъде да зная!

— Ами тя е жената на другия Вадиньо, онзи...

— Адашът?

— Същият... Тя дойде тук, като мислеше, че детето е негово, от нейния мъж, дойде да си го иска, искаше да отгледа нашето детенце, искаше да го направи свещеник... — Засмя се не принудено и довърши по-спокойно: — Как ви беше името? Флор? Е, тогава ще сте ми кръстница, ще кръстите детето... Дойдохте да търсите дете, не мога да ви дам дете, защото имам само едно, но мога да ви направя кръстница...

— Кръстнице, дона Флор... — каза шофьорът на камиона.

Вземайки детето, Дионизия го подаде на дона Флор. Птици се стрелкаха в небето и кацаха по Архиепископията.

[1] Южноамериканско растение. — Б.пр. ↑

[2] Думите на песничката могат да се разберат в циничен смисъл. — Б.пр. ↑

[3] Южноамерикански плодове. — Б.пр. ↑

[4] Ритуална борба само с крака, но при самоотбрана може да е смъртоносна, тъй като биещите се употребяват обикновено бръснач. — Б.пр. ↑

[5] Татенцето. — Б.пр. ↑

В началото на вдовството си, време на скръб и строг траур, дона Флор носеше черно, беше мълчалива, изпаднала в нещо като забрава — нито сън, нито кошмар, сред растящото мърморене на съседките и спомените от седемте години брачен живот. Съседките бяха десет, сто, хиляда, един непрестанно мърморещ хор, пригласяха на дона Розилда, бълваха клюки и обвинения срещу Вадиньо, солистка беше дона Розилда, след нея веднага се нареждаше дона Динора със същия безсрамен език.

Обсебена от отчаянието и копнежа, дона Флор се носеше из света на спомените, припомняше си моментите на радост и часовете на горчивина, искаше да задържи духа на Вадиньо, сянката му, още витаеща из къщата, най-осезаема в спалнята.

В крайна сметка какво искаха всички те, многобройните съседки? Съседките, познатите, ученичките, приятелките, майка ѝ, която идваше от Назарет, за да приглася в това тяхно изстъпление, че даже и разни непознати, като наблюдателната Енайде, приятелка на дона Норма? Тази уважавана госпожа се изтърси от Шаме-Шаме, където живееше — сякаш нямаше съпруг, деца и домакинство, — за да изложи най-любезно под предлог, че идва да поднесе съболезнования, лошите прояви на Вадиньо. Какво искаха те? Какво целяха, като разлютяваха зарастващите рани и разпалваха гаснещия огън на страданието? Защо ѝ признаваше дона Енайде, уж от съчувствие, че познава отблизо онази фатална Ноемия, днес дебела и омъжена госпожа (съпругът ѝ пишеше по вестниците), която още пазеше снимката на Вадиньо?

Дона Флор живееше с добрите и лошите спомени, всички те ѝ помагаха да носи траура си, да остави назад сивото време на отчаяние и отсъствие, тази пустиня от пепелища. Дори когато преживяваше противните спомени за бившата ученичка с подигравателната усмивка и безсрамно държане, дори когато се нараняваше отново в бодлите, припомняйки си униженията, чувстваше някаква горчива утеха, като че ли спомените, бодлите и униженията, всичко, което бе преживяла,

облекчаваше сегашното ѝ неизмеримо и непреодолимо страдание. Защото в крайна сметка кой излезе победител, кой остана с него? Кого избра Вадиньо, когато дона Флор, стигнала до края на търпението си, му даде ултиматум: или тя, или другата? Двете — не; ако иска, да върви при другата (онази мръсница разправяше навсякъде за предстоящото си събиране с Вадиньо), но да се маха веднага, да решава по-скоро... И какво стана, какво реши той?

Ноемия беше дошла да се учи на кулинарно изкуство, беше в навечерието на сватбата си и годеникът ѝ искаше да е веща в употребата на подправките. Сноб беше този годеник, надут, многознайко, решил, че разбира от кино и литература, с претенции за ерудиция, който цитираше автори и бълваше критики, млад гений, огрян от лъчите на славата на вратата на книжарницата. Струваше му се, че ще е добре Ноемия да стане майсторка на ватапа и каруру, „искам да я пролетаризирам тази буржоазка...“. На нея това ѝ се стори забавно и се записа в училището „Вкус и изкуство“.

Потомка на стар род от Граса, тя беше богата, елегантна и смяташе, че е нещо страхотно да е годеница на толкова изискан интелектуалец, но още по-страхотен ѝ се стори Вадиньо с престъпния си вид и сънливи очи. Когато високопоставеното семейство и талантливият кандидат се усетиха, Ноемия вече се учеше от Вадиньо на блудство, и то здравата, в публичния дом на Амарилдес. Настъпи невероятна бъркотия, която заплашваше да се превърне в хубав скандал. За щастие високата образованост на годеника надделя пред моментното стъписване, той заобиколи ловко и дипломатично създалото се положение — нямаше смисъл заради някакви предразсъдъци да изпусне богата дъщеря, този сандък със злато. Обаче проявените добра воля и разбиране не бяха достатъчни, защото гореспоменатата не искаше да приключи „необмислената авантюра“, след като се чувстваше добре обслужена в леглото. Да вървят по дяволите и годеник, и семейство. Ноемия искаше да избяга с Вадиньо. Но Вадиньо не пожела. Когато завесата се вдигна и случката стана достояние на злите езици, когато дона Флор в един от редките си, но силни пристъпи на гняв изиска незабавно решение — или тя, или другата, той върна момичето на годеника, станал сега още по-голям сноб и по-привлекателен естет, защото към таланта и ерудицията беше

прибавил рогата, чудесен годеник, друг като него трудно може да се намери.

„Всичко е само да минава времето“, беше казал Вадиньо, когато, съвсем отчаяна, дона Флор се опълчи и поиска той да реши веднъж завинаги. Никога не бе мислил да я напуска заради Ноемия, онази мръсница си съчини това, истинска лъжкия, не само курва.

Какво още искаха съседките? Дона Розилда, дона Динора, онази дона Енайде, дето остави удобствата в Шаме-Шаме, за да иде при нея, всички други, десетки, стотици, хиляди съседки със своя безсрамен хор от жалби и обвинения, какво искаха още? Защо да се напомня този случай като доказателство за брачното нещастие на дона Флор, доказателство, че Вадиньо е бил най-лошият? Напротив, ето най-голямото доказателство за неговата любов — той я предпочиташе пред всяка друга. Ноемия не беше ли богата и елегантна, нямаше ли дворец в Граса, чекова книжка, сметка в банката — Вадиньо залагаше много през междуцарствието, — автомобил с шофьор, не беше ли завършила колеж, не знаеше ли френски, не беше ли цялата изписана и парфюмирана, а дрехите и обувките ѝ не идваха ли от Рио? С коя остана той, коя предпочете, когато бе принуден да избира? За нищо не послужиха чековата книжка, удобствата на колата, с която се разкарваше нагоре-надолу, дрехите от Рио, парфюмите от Париж, изисканият език; *mon cheri, mon petit cocô, merde, quelle merde; à l'océ de parler...*^[1], както се казва на френски в Баия.

Вадиньо не се стресна нито от това, че я беше обезчестил, нито от молбите „ти ми дължиш честта“, нито от заплахите „ще видиш, баща ми ще те преследва, ще те тикне в затвора“, нищо не можа да го накара дори да се подвоуми, когато трябваше да избира. „Как си могла да помислиш такова нещо, да те изоставя, за да живея с онази свиня?“ Окачи оная самохвалка на рогата на съпруга ѝ и отиде в леглото с дона Флор. Ах, каква нощ на удоволствия и прошки! „Всичко е само да минава времето, завинаги си ми само ти, Флор, мое цветче от босилек...“

За съседките Вадиньо беше най-лошият от всички възможни съпрузи на този свят, а дона Флор — най-нещастната от съпругите. Нямаше право да плаче, да съжالياва, трябваше да благодари на бога, че я е отървал навреме от такова зло. Несъмнено дона Флор беше самата добрина и само жена като дона Розилда можеше да поиска от

нея да се радва, да отпразнува внезапната смърт на Вадиньо. Но прекомерните чувства, строгият минаващ всички граници траур, който далеч надхвърляше задължителните церемонии, безучастното лице, очите, невиждащи или зареяни към хоризонта, към безкрайното или към нищото, всичко това изглеждаше недопустимо за съседките.

В едно-единствено нещо обаче всички бяха съгласни — доната Розилда и доната Норма, доната Динора и доната Жиза, истинските приятелки и обикновените клюкарки: доната Флор трябваше да забрави колкото се може по-скоро тези нещастни години, трябваше да заличи образа на Вадиньо от живота си, като че ли никога не е съществувал. За тях траурът беше продължил много, размиваха се, за да й докажат — с факти, — че е била облагодетелствана от всевишния.

Самата доната Лита, винаги склонна да извини Вадиньо, не криеше недоумението си:

— Никога не съм предполагала, че ще страда толкова...

Доната Норма също се чудеше:

— Като че ли няма да го забрави никога... Колкото повече време минава, повече страда...

От висотата на своите познания по психология доната Жиза възразяваше на песимистките:

— Нормално е... Ще продължи още няколко дни, после ще премине, тя ще забрави, ще се върне към живота...

— Така е... — Доната Динора беше на същото мнение. — С времето ще си даде сметка, че бог се е погрижил за нея...

Имаше разногласия за това как да й помогнат по-добре. Доната Норма с решителната подкрепа на доната Жиза предлагаше изобщо да не се споменава името на Вадиньо. Останалите под желязното командване на доната Розилда — доната Динора беше старшината на тази войнствена групировка — плетяха интриги, хулеха и се вайкаха, за да я убедят, че в крайна сметка може да помисли за спокоен, щастлив и тих живот, за удобство и сигурност. Така или иначе, в мълчаливото съжаление или в шумните обвинения, тя трябваше да намери пътя към забравата. Беше още толкова млада, имаше цял живот пред себе си...

— Ако поиска, няма да остане дълго вдовица... — предричаше доната Динора, която имаше седмо чувство, чудотворна дарба, един вид ясновидство, щом ставаше дума за чужд живот. Между другото вкъщи,

по домашна роба, изпаднала в транс, доната Динора редеше карти и предричаше бъдещето с помощта на една кристална сфера.

Защо, питаше се доната Флор, нито една от тях не дойде нито веднъж да ѝ припомни нещо хубаво за Вадиньо? В крайна сметка покрай неизброимите му магарии от време на време той се проявяваше и като добър, щедър, справедлив, обичлив човек. Защо мереха тогава Вадиньо само с мярката на злото, теглеха го само с везните на лошото? Когато беше жив, клюкарките идваха една през друга да носят лоши новини и да оплакват доната Флор, нещастната, заслужава добър и честен съпруг, който да я гледа и уважава. Никога не се случи обаче някоя забързана съседка да зареже домакинството си, къщната работа и спокойствието си и да дойде задъхана и развълнувана да извести за някое добро дело на Вадиньо.

— Флор, чуй, но не казвай, че аз съм ти съобщила... Вадиньо спечели на бишо и даде всичките си пари на доната Норма, за да ти купи подарък за рождения ден... Рожденият ти ден е още далеч, знам, но го беше страх, че ще похарчи парите, искаше веднага да ти осигури подаръка...

Това се случи веднъж и всички съседки го знаеха, а само доната Норма бе поела задължението да пази тайна. Въпреки всичко, ако не беше нарушила обещанието, понеже не можеше да мълчи повече от двадесет дена, доната Флор никога нямаше да научи за жеста. Другите си затваряха устата — кой си прави труда да събщи добра новина? За таква нещо не се бърза, не се страда, никой не припада. Това важи само за лошите новини. За тях желаещи има в излишък, всеки е готов да си зареже работата и да си направи труда, да си прекъсне почивката, да се пожертва. Да събщиш лоша новина, колко вълнуващо!

Ако не беше чистата случайност, доната Флор би си отишла в онзи следобед, когато Вадиньо слезе до дъното на своята низост, разкри гадния си характер. Беше стигнала дотам, че да реши да си стегне багажа. Имаше винаги една стая на нейно разположение в къщата на леля ѝ в Рио Вермельо. За малко да си тръгне и да скъса завинаги, но улицата беше пълна със съседки, привлечени от виковете и плача, всички видяха идването на Циганина и чуха треперещия му глас, всички бяха свидетели на реакцията на Вадиньо.

Някоя от тях разказа ли сцената на доната Флор, повтори ли ѝ думите на Циганина? Нищо подобно! Не се намери дори една за цяр,

като че нищо не бяха чули и видели. Напротив, всички клюкарки подкрепяха решението ѝ, показваха ѝ предостатъчно доводи, за да скъса веднъж завинаги с мръсника. Някои даже помагаха да си стегне куфарите.

[1] Мили мой, мое малко лайненце, лайно, какво лайно; ваш ред е да говорите (фр.). Втората част на изречението е на развален френски език, с което Ж. Амаду се подиграва на снобската, самозвана върхушка в Бразилия. — Б.пр. ↑

Когато Вадиньо се върна онзи следобед, доната Флор веднага се сети коя е причината за това ненавременно появяване. Колкото повече свикваше с поведението му, толкова повече се уверяваше: при други случаи той никога не се държеше толкова дискретно с ученичките, а сега седеше почти скрит в ъгъла на стаята, остана спокойно да довършат практическото занятие — торта за рожден ден. Момичетата от новата група се смееха, наистина бяха любопитни да се запознаят с толкова одумвания съпруг на учителката, който имаше странна слава: Вадиньо беше известен по свой начин. След като свърши урокът, сред възклицания и похвали бяха поднесени резени торта и чашки какаов ликьор — специалитет на заведението, гордост на дома Флор, чието майсторство в приготвянето на ликьори с яйца и плодове не падаше по-долу от славата ѝ на готвачка тогава, с известна гордост, тя го представи:

— Вадиньо, моят съпруг...

Нямаше нито една шега, нито едно двусмислено изречение, нито едно намигване. Вадиньо се държеше сериозно, беше почти тъжен, доната Флор познаваше смисъла на това поведение и се страхуваше от него. Ах, ако можеше да задържи ученичките и целия следобед, и през нощта, да продължат приказките, дори с риск хитрецът да почне пак с неговите номера! Ах, ако можеше да избегне разговора на четири очи с Вадиньо, неспособен да я гледа в очите, превит под тежестта на найлошите си намерения... Но ученичките, момичетата и дамите от висшето общество, пийнаха ликьора набързо и се сбогуваха.

Предишния ден доната Лижиа Олива беше пратила да ѝ платят щедро сладките и соленките, една огромна поръчка за прием в чест на някакви високопоставени лица от Сао Пауло. Още от сватбата си доната Флор се беше посветила само на училището и отказваше поръчки. Въпреки това правеше изключения за хора, които уважаваше. „На доната Лижиа съм ѝ задължена“ — каза, като прие такава голяма поръчка.

Тези извънредни пари, получавани почти винаги в отсъствието на Вадиньо, доната Флор пазеше за непредвидени разходи, за покупката

на нещо голямо, за болест, за каквато и да е нужда. Случваше се да успее да събере няколко хиляди рейс и да ги прибере на скрито място вкъщи. Това бяха спестявания за домакински съдове, за подаръци за рождени дни, за изплащане на шевната машина, които в голямата си част се харчеха също като заеми, по сто, двеста рейс, отпускани на Вадиньо...

За нещастие Вадиньо се намираще в стаята, когато доктор Зителман Олива си направи труда (той, толкова зает с осемте си служби, всичките високопоставени и важни) да дойде лично у тях, за да плати:

— Нося тези пари в джоба си от три дена... Лижиия днес само дето не ме наби, като разбра, че още не съм платил...

— Не се притеснявайте, докторе... Няма защо...

— Абе, Вадиньо — занасяше се докторът, — какво правиш, че жена ти всеки ден става все по-млада и по-красива? — Познаваше дона Флор от дете, познаваше отдавна и Вадиньо, който от време на време се опитваше да го пооскубе (между другото почти безрезултатно, доктор Зителман беше костелив орех).

— Добър живот, докторе, добър живот живее тя. Нали си има мъж като мен, нито се грижи за нещо, нито се притеснява... Живее си спокойно, щастливо... — засмя се безгрижно и доволно той, засмя се и дона Флор на нахалството на съпруга си.

Този ден Вадиньо не й поиска пари. Сигурно бе спечелил предната вечер и имаше още неизхарчени. Но когато изведнъж се появи на следващия следобед със сведен поглед, сериозна, почти тъжна физиономия, тя веднага се досети за причината, която го водеше. Идваше за парите. Докато ученичките опитваха ликьора, хапваха от тортата и весело хвърляха прикрити погледи към кроткия Вадиньо, дона Флор се закле пред себе си, мълчаливо и със свито сърце, да не отстъпи. Нямахше да му даде пари, нито част от тях, нито дори един реал. Парите бяха за нов радиоапарат. Да слуша радио, беше любимото й развлечение: умираше за самба и песни, за танго, болеро, за хумористични предавания и най-вече за радио романите^[1]. Слушаха ги заедно, тя, дона Норма, дона Динора и други съседки, тръпнещи и живеещи със съдбата на графинята, влюбена в бедния инженер. Изключение правеше само дона Жиза, която беше начетена жена и презираше подобна долнокачествена литература.

Радиото, част от моминския ѝ багаж, старо и изхабено, само им гълташе парите, понеже се разваляше непрекъснато, изключваше в най-драматичните моменти, онемяваше на най-вълнуващите места. Поправки и пак поправки, ненужни и скъпи. Този път решението на дона Флор беше неотменимо: нямаше да посегне на спестяванията си, каквото и да стане. В крайна сметка трябваше да се сложи край на тия своеволия.

Ученичките си отидоха със смях и донякъде разочаровани: този ли мрачен тип, седнал в ъгъла, беше съпругът на учителката, за когото толкова се говореше, дете се славеше като опасен, завладяващ, онзи от случая с Ноемия Фагундес да Силва? Честно казано, не им изглеждаше достоен да бъде желан, да не говорим за предизвикателната легенда. Дона Флор остана сама с Вадиньо, лице в лице със страха си, със свито сърце. Ставайки с усилие, той се насочи към масата и си наля чашка ликьор:

— Това нещо е вкусно, ама хваща ужасно, така се напиваш, че махмурлукът после е невероятен... По-силно главоболие можеш да си докараш само с ликьор от женинапо^[2]...

Искаше да изглежда непринуден, приближи се до нея, предложи ѝ малко от чашката си, любезен и нежен:

— Опитай, моето момиче...

Но дона Флор отказваше, както отказваше и ласките на ръката, слизаща надолу по тила, към гърдите през отвора на блузата. „Преструвки, само преструвки, ласки, за да сломи съпротивата ми, за да не мога да му откажа, ласки заради моята женска слабост.“ Събра всички сили, припомни си стари обиди, желанието да има ново радио, изправи се сърдито:

— Защо не кажеш веднага за какво си дошъл? Или мислиш, че не знам?

Сериозно и тъжно беше лицето на Вадиньо, идваше, защото трябваше да дойде, защото никъде нищо не бе намерил, но не идваше доволен, усмихнат и с отворена душа, ах, ако можеше да не идва!

Той също знаеше каква съдба смяташе да отреди дона Флор на тези пари. Едгар Грамофона още не беше идвал, защото старото радио си седеше в стаята, както установи Вадиньо веднага щом отвори вратата. Но можеше да се появи всеки момент с осмото чудо на света, с красивия предмет от хромиран метал и паумарфим^[3], последна дума

на техниката, с вълни и метри, киловати и волтажи, способен да улавя най-далечни предаватели от Япония и Австралия, от Адис Абеба и Хонконг, без да забравяме подривните програми на Москва, колкото повече забранявани, толкова повече слушани. Дона Флор беше известила Едгар за спешната си поръчка чрез Камафеу, свирач на беримбау^[4] и неразделен приятел на Грамофона.

Първо в трамвая, засрамен, обзет от предчувствието си, после пеша по улицата, Вадиньо се разкъсваше на две. От една страна, бързаше да пристигне преди продавача на радиоапарати, никога не бе имал толкова силно предчувствие, че ако заложи с тези пари, ще спечели на рулетка; от друга страна, искаше да стигне късно, след Едгар, да не намери нито старото радио, нито парите, платени от доната Лижия, пари, спечелени от жена му с труд и пот: беше прекарала нощта около фурната след цял ден работа без почивка. Раздвояваше се, чувстваше се раздвоен в трамвая, по улицата, докато отваряше вратата, влизаше вкъщи: раздвоен. Ако Едгар не беше дошъл, какъв по-сигурен знак за безпогрешността на предчувствието му? Но ако намереше новия апарат, щеше да си остане вкъщи през нощта, при доната Флор, щяха да слушат музика, да се смеят на хумористичните предавания. Раздвоен — така пристигна Вадиньо.

Защо Едгар не беше дошъл по-рано? Сега вече нямаше какво да се прави.

— Мислиш, че те галя само от интерес?

— От интерес и нищо повече...

Само интерес, злонамерен интерес, опъваше се доната Флор:

— Защо не кажеш веднага?

Една стена ги разделяше в този привечерен час, когато тъгата изригваше на хоризонта в пепеливи и червени тонове, когато всяко нещо и всяко живо същество умираше по малко с умирането на деня.

— Щом искаш така, няма да губя повече време. Ще ми дадеш назаем ако ще и двеста хиляди рейс.

— Нито петак... Няма да видиш нито петак. Как имаш наглостта да говориш на всичкото отгоре за заем? Кога си ми платил дори и петак? Тези пари ще излязат от ръцете ми само за да отидат в ръцете на Едгар.

— Кълна ти се, че ще ти ги върна утре, днес ми трябва наистина, случаят е на живот и смърт. Кълна ти се, че утре сам ще ти

купя радио и всичко, каквото поискаш... Поне сто хиляди рейс...

— Нито петак...

— Хайде, мила моя, изтърпи, бъди търпелива, само този път.

— Нито петак... — повтаряше, като че ли не можеше да каже нищо друго.

— Чуй...

— Нито петак...

— Внимавай, не си играй с мен, защото, ако не може с добро, тогава с лошо...

Каза го и се огледа, сякаш търсеше скривалището. Ето че дона Флор си загуби ума и отчаяно се хвърли към стария радиоапарат. Беше скрила парите при изгорелите лампи. Вадиньо я последва, но тя вече държеше парите и крещеше:

— Тези няма да ги проиграеш! Само ако ме убиеш...

Крясъците цепеха въздуха, съседките, уплашени, излизаха на улицата:

— Вадиньо взема парите на Флор, горката...

— Куче недно! Нощен звяр!

Вадиньо се хвърли към дона Флор, заслепен, обезумял, ядът помрачаваше разсъдъка му, яд, че прави това, което прави. Хвана я за китките и извика:

— Пусни тази гадост!

Тя удари първа, отскубна се от него, без да се остави да я хване пак, блъсна го в гърдите със стиснати юмруци и го уцели с пестник през лицето. „Ще ми платиш, курво такава!“ — каза Вадиньо, докато дона Флор викаше: „Пусни ме, нещастнико, не ме бий, по-добре ме убий веднага!“. Тогава той я блъсна, тя падна върху някакви столове, като продължаваше да крещи: „Нещастен убиец!“; после ѝ удари плесник. Един, два, четири плесника. Плющенето на шамарите предизвика общото възмущение и състрадание на съседките. Дона Норма отвори вратата, без да чука, и влезе:

— Вадиньо, или ще престанеш, или ще извикам полиция.

Вадиньо като че ли не я чуваше: стискаше парите в ръка объркан, с разрошени коси, гледайки уплашен към дона Флор, която лежеше и стенеше тихо на пода. Дона Норма изтича да ѝ помогне. Вадиньо изскочи през вратата с парите в ръка. Съседките се дръпнаха от тротоара, сякаш минаваше някое изчадие адово.

В същия миг таксито на Циганина се закова пред вратата. След като го позна, Вадиньо се усмихна, защото това съвпадение беше още едно доказателство за безпогрешността на предчувствието му. Както си вървеше по улицата, го обзе тази сигурност, съвършена и пълна сигурност, без опасност от грешка или магия, сигурност, че този следобед и тази нощ ще обере банките на всички игрални домове в града, една по една, като се започне от рулетките на „Табарис“ и се стигне до мрачната дупка на Паранагуа Вентура. Една сигурност, която растеше в него, завладяваше го, изискваше действие, принуждаваше го да предприеме безполезни митарства в търсене на пари и накрая да тръгне против желанието си за парите на дона Флор.

Като я удари обаче, тази сигурност се изпари, отиде си предчувствието, почувства се кук отвътре, не знаеше какво да прави с парите, сякаш всичко беше станало безсмислено. Но на улицата, пред таксито на Циганина, появило се като по чудо, защото Вадиньо бързаше да се включи в хазартния маратон на века с играчите от предната вечер, той се успокои отново. Това бе още едно неопровержимо доказателство за силата на предчувствието му, сърбяха го ръцете и бързаше да тръгне. Сега за него съществуваха само рулетката, въртящото се топче, крупиято, числото 17, залаганията, нервният поглед на Мирандао, застанал отляво както винаги, жетоните. Понечи да влезе в таксито, но Циганина изскочи сред възбудените съседки. В очите на шофьора имаше сълзи, гласът му трепереше:

— Вадиньо, братко, майка ми умря, майчицата ми... Научих на улицата, сега идвам от къщи... Не я видях как умира, казват, че ме викала, когато я заболяло...

Отначало Вадиньо дори не обърна внимание на думите на приятеля, но скоро разбра и стисна ръката на Циганина. Какви дивотии приказваше, какви ги измисляше?

— Кой е умрял? Дона Агнела? Луд ли си?

— Преди по-малко от три часа. Старата ми, Вадиньо...

Много пъти като ерген, а и после, като се ожени, той отиваше с дона Флор да яде неделната фейжоада на дона Агнела, на крайната спирка на Бротас. Тя беше дебела и любезна, отнасяше се с него като със син, имаше слабост към комарджията, прощаваше му безпътния живот и разврата. Не беше ли той копие, даже и в русите коси, на

покойния Анибал Кардеал, всеизвестен комарджия, неин приятел и баща на Циганина?

— Същият като него... И двамата нехранимайковци...

Вадиньо пак се почувства безпомощен и бездеен — какъв противен ден: първо Флор с ината си, после Циганина му тръсва новината за смъртта на дона Агнела...

— Но как стана? Болна ли беше?

— Никога не е боледувала, доколкото си спомням. Днес следобед, когато излязох, я оставих да пере. Пееше си весела... Не знаеш ли, че днес е денят на последната вноска за колата и имахме точно пари. Сутринта останахме вкъщи да броим и двамата, тя и аз... Тя ми даде каквото беше събрала този месец, всичко на банкноти от десет — две хиляди рейс. Радваше се, защото колата ставаше наистина моя. — Замълча, като се мъчеше да не заплаче. — Казаха, че изведнъж нещо я проболо в гърдите. Че имала време само да каже името ми и паднала мъртва... Мъчи ме това, че не съм бил там, плащах вноската на колата... Изидоро, онзи от будката, дойде да ми каже на пиацата... Изтърчах веднага... Ох, братко мой, тя беше съвсем изстинала, с изцъклени очи... Дойдох сега, защото съм без петак, всички пари отидоха за вноската... И моите, и нейните...

Говореше съвсем тихо. Дали чуваха съседките? Заедно със залязващото слънце съседките се бяха скрили на сянка, когато Вадиньо даде на Циганина онези мръсни пари, пари на насилие и безпогрешно предчувствие за победа.

— Това е всичко, което имам...

— Ще дойдеш ли с мен? Има много неща да се вършат...

— Как няма да дойда!

Освободени от присъствието на Вадиньо, съседките влизаха в дома му, при дона Флор, която стягаше куфарите, а дона Норма се опитваше да я разубеди. Ключарките не разбираха поведението на дона Норма. Поводи имаше само дона Флор, и то предостатъчно. Носеше се хор от шушукания:

— Ох! И това ако е живот, какъв тормоз...

— Тя трябва да го зареже отведнъж...

— Осмелява се да я бие... Какъв ужас!

Дона Флор никога не повярва, че не са чули Циганина да оповестява смъртта. Ако не беше Вивалдо от погребалната служба,

дона Флор никога нямаше да научи за смъртта на дона Агнела и за това как Вадиньо е изхарчил парите. Вивалдо мина случайно, използвайки, че се намира наблизко, дойде да остави една рецепта за бакаляу по каталонски, поднесено на един „пантагрюелски“ обед у Табоадас, на чиято маса никога не се сервираха по-малко от осем или десет ястия, истинско разточителство. Като видя дона Флор с насълзени очи, сподели тъжната новина: горката дона Агнела. Току-що бил научил, срещнал Вадиньо и Циганина, щял да даде ковчега почти без пари — дона Агнела заслужаваше: съсипваше се от работа, но винаги беше весела, прекрасен човек. Вивалдо бил ходил един път с Вадиньо да зачете фейжоадата ѝ.

Едва тогава дона Динора и другите съседки направиха връзка между думи и жестове — парите, преминали от ръка в ръка в сянката на залеза. Така поне казаха, да вярва, който ще.

Вивалдо се сбогува, като си запази правото да дойде да опита испанската рецепта — бе му струвало усилия и находчивост: наложило се да подкупи прислужницата на Табоадас, дона Антониета пазеше ревниво кулинарните си тайни.

Дона Флор познаваше дона Агнела от времето на последните незабравими дни на ухажване, в навечерието на брака, когато прекарваше следобедите с Вадиньо в тайната къщичка в Итапоъ. Вятърничавият собственик на дома, зает през деня с търговията си с тютюн, запазваше за жени нощите, мъртвите часове на развиделяването. Случи се обаче, че през Баия мина необикновена кариока, със само един свободен следобед. Вадиньо бе известен да не използва същия ден тайния адрес.

В таксито обсъдиха къде да отидат. Тя отхвърли киното — не ставаше поради клюките; той не можеше да заведе бъдещата си съпруга в публичен дом. Да отидат при леля Лита в Рио Вермельо? Ами ако дона Розилда се появеше там? Циганина предложи да отидат да видят дона Агнела, която вече беше проявила желание да се запознае с годеницата на Вадиньо. Прекараха следобеда при дебелия перачка в приказки и кафе, Вадиньо сипеше милувки, а дона Флор умираше от срам. Дона Агнела беше очарована от момичето и му изнесе цяла предупредителна и състрадателна реч:

— Ще се омъжиш за този лудия? Господ да ти е на помощ и да ти даде търпение, че много ще ти трябва. Комарджиите са най-лошото

племе на този свят, моето момиче. Живях повече от десет години с един, същия като този тук... Рус като него, бял, със сини очи... Луд по комара, харчеше всичко. Даже един медальон, който майка ми беше оставила, онзи лудият го продаде, за да профука парите на комар. Губеше всичко, а и се сърдеше, идваше да се кара с мен, биеше ме...

— Биеше ви? — питаше притеснена дона Флор.

— Когато пиеше повече, случваше се да ме бие. Но само когато пиеше повече...

— И вие търпяхте? Такова нещо не бих допуснала... От никой мъж... — Само при тая мисъл дона Флор потреперваше от възмущение. — Никога не бих допуснала.

Дона Агнела се усмихна с разбиране и съчувствие; дона Флор беше още толкова млада, още не познаваше живота.

— Какво можех да направя, обичах го, той беше моята съдба! Трябваше ли да го оставя сам в този тежък живот, да няма кой да се грижи за него? Беше шофьор като Циганина, само че работеше за други, на комисиона. Никога не можа да събере пари да си направи вноска за кола, прахосникът. Това, което аз събирах, той го губеше, взимаше ми го даже с бой. Умря при катастрофа и всичко, което ми остави, беше едно дете... — Гледаше дона Флор с обич и състрадание: — Но ще ти кажа едно нещо, моето момиче... Ако се появеше отново, пак бих се събрала с него. Умря, никога вече не поисках да знам за друг мъж, а да ти кажа, не са ми липсвали предложения за женитба. Харесвах го. Кажи ми, моето момиче, какво можех да направя, след като той беше моята съдба?

„Той беше моята съдба, харесвах го... Какво можеше да направи дона Флор?“ „Кажи ми, Норминя, какво мога да направя?“ Да опразни куфарите, да се облече в черно и да отиде на бдението на дона Агнела. „Какво мога да направя, след като ми е съдба, след като го обичам?“

Дона Норма щеше да я придружи естествено. Падаше си дона Норма по бденията. Сълзи, въздишки, цветя, запалени свещи, церемониални прегръдки за съболезнования, молитви, спомени, вицове и смях, горещо кафе, няколко бисквитки, една глътка алкохол призори — нищо не може да се сравни с едно бдение.

— Преобличам се за минута...

„Какво мога да направя, кажи ми, Норминя, след като той е моята съдба? Да го оставя сам, без да има кой да се грижи за него?“

Какво да правя, кажи ми, след като съм луда по него и без него не бих знаела да живея?“

[1] Бразилците са известни и до днес с предпочитанието си към серийни радио романи, някои от които продължават дори по няколко години. — Б.пр. ↑

[2] Вид билка. — Б.пр. ↑

[3] Вид дърво. — Б.пр. ↑

[4] Народен инструмент, представляващ прът, извит в дъга, и опъната тел вместо струна; на единия край има закачена куха кратуна или кокосов орех. Свири се, като се чука по телта, в зависимост от мястото на удара се получават различни тонове. — Б.пр. ↑

Без него не знае да живее, не може да живее. Как да свикне, след като е друга светлината на деня, обвит в металносивия залез, където живи и мъртви се смесват в едни и същи спомени. Толкова картини и хора около Вадиньо, толкова смях и плач, бъркотия, горещина, дрънкане на жетони, глас на крупие. И само в глъбините на съзнанието животът запазва целостта си със светлината на утрото и звездите; остава победоносен над този мъртвешки залез, над агонията на смъртта.

Будна в желязното легло, самотна, дона Флор потегля по пътищата на отминали неща към пристанища на хубавото, към бурни морета. Събира разпръснати мигове, имена, думи, някой звук от кратка мелодия, сверява календара. Исква ѝ се да пробие стоманения пояс на този залез, зад него са трудовият ден, нощната почивка, животът. Не сивото ежедневие на траура, не задушавачото вегетиране в кални тресавища, какъвто беше животът ѝ без Вадиньо. Как да се измъкне от черупката на смъртта, как да премине през тясната врата на това голо време? Не знае как да живее без него.

Понякога Вадиньо беше толкова лош, колкото го мислеха дона Розилда, дона Динора и другите съседки. В други случаи обаче те не бяха прави, обвиняваха го без причина. Самата дона Флор беше постъпвала така неведнъж.

Един ден например той замина набързо, дона Флор научи в последния момент и си помисли най-лошото, реши, че го изгубва завинаги. Не ѝ се вярваше, че ще се върне от Рио де Жанейро с фееричните светлини, с казината, със стотиците жени на разположение. Колко пъти беше чувала Вадиньо да казва: „Един ден ще изчезна в Рио, там е животът, никога няма да се върна...“.

Чиста лудост беше онова заминаване. Понеже се нуждаеше от пари, Мирандао измисли поход със студенти по агрономия, с цел да посетят „учебните центрове на Рио де Жанейро“ през ваканцията. Обиколи търговците с още петима колеги, като взе пари от кого ли не. Оскуба търговци, банкери, посредници, магазинери, политици на власт

и в опозиция. След няколко дена събраха внушителна сума и се появи нов проблем: от ухажване на политиците или от истински чувства на уважение на три пъти сменяха името на групата. От трите високопоставени имена към кое да се насочат? Мирандао предлагаше едно изключително лесно разрешение — да разделят помежду си парите и да разпуснат групата там, на място, като обявят, че учебните центрове са били посетени. Но петимата колеги се опълчиха единодушно: искаха да осъществят пътуването, да опознаят Рио (предлагайки включително, ако им се отдаде удобен случай, да посетят и факултета по агрономия).

След като се сдобиха с безплатните билети, изискани от Държавния секретариат по земеделие — групата смени името си за четвърти път в чест на щедрия държавен секретар, — в деня на тръгването, почти в самия час на отплаването на парахода, се случи нещо непредвидено: един от шестимата мошеници го втресе малария, лекарят му забрани да пътува, а вече нямаха време да търсят друг на негово място, нито да продадат на износна цена излишния билет.

Вадиньо придружаваше Мирандао до пристанището и чу разговора. Изведнъж онзи го попита:

— Ти защо не дойдеш, хем ще използваш билета.

— Не следвам агрономия...

— Хайде, хайде... Само затова ли... Само че побързай, параходът тръгва след два часа...

Това бе времето, необходимо да изтича до къщи, да вземе няколко чифта гащи и няколко ризи, синия костюм от кашмир, докато Мирандао, приятел за всякакви случаи, се бореше със сълзите на дона Флор.

Никога вече нямаше да се върне, сигурна беше. Не беше толкова глупава, че да повярва на нелепата история за „студентския поход“, за пътуване с учебна цел. След като Вадиньо не беше никакъв студент, как щеше да участва в студентски поход? Вадиньо се учеше единствено по „Книга на предчувствията“ с пълните тълкувания на сънища и кошмари, необходими за този, който иска да спечели на бишо. Тръгваше без съмнение след някоя мръсница към пропастите на разврата в Рио де Жанейро. Колкото повече се кълнеше Мирандао в святата памет на майка си, в здравето на децата си, толкова по-скептична ставаше дона Флор; тези приказки не бяха за вярване. Защо,

след като Мирандао беше приятел, да ѝ причини такава болка и да се подиграе с чувствата ѝ с толкова дългопробни лъжи? След като не я уважаваше, защо я покани да стане кръстница на детето? Ако Вадиньо искаше да я зарече, да тръгне след първата уличница и да се премести в Рио — да се държи поне като мъж, да дойде сам, да каже истината, да не изпраща приятеля си с подобни дрънканици, да не злоупотребява с приятелството им, да не я прави на идиотка. „Но това е самата истина, кръстнице... Кълна се, че след един месец сме тук.“ За какво е цялата тази комедия? Вадиньо никога вече нямаше да се върне, тя беше сигурна.

Върна се обаче на предвидената дата с групата — в съществуването ѝ дона Флор вече се беше убедила, защото най-големият син на дона Синя Тера, нейна ученичка, участваше в пътуването и в едно писмо пишеше, че Вадиньо е „страхотна компания“. Не само че се върна, но ѝ донесе и чуден копринен плат, вносен, красив и скъп. Доказателство за късмета на рулетката, помисли си дона Флор, и за това, че Вадиньо не я беше забравил по време на разходките, празненствата, нощните сбирки и игри в Рио. „Как да те забравя, моето момиче, като отидох само да направя услуга на момчетата, групата не можеше да остане непопълнена.“ Върна се с жилетка, истински кариока, говореше изискано. Беше завързал приятелства, цитираше имена: певица Силвио Калдас, Беатрис Коца, звезда в театъра.

На Силвио беше представен от Каими в казиното на Урка, където последният имаше договор. Вадиньо се разсипваше да го хвали колко бил естествен и скромен. „Даже не личи, че е знаменитост, ще видиш, като дойде тук. Каза ми, че ще идва през март, и аз му обещах, че ще направя за него обяд с всички ястия от Баия. Той разбира от кухня.“ С какво удоволствие би приготвила дона Флор този обяд, ако един ден ѝ се отдадеше тази далечна възможност; тя беше ентусиазирана почитателка на певица, слушаше го по радиото, гласът му беше толкова бразилски!

Загърнатата в копринения плат, който се плъзгаше по раменете ѝ, като ту я покриваше, ту я разголваше, щастлива от завръщането на Вадиньо, разцъфнала в усмивки и въздишки, тя беше отново в леглото със съпруга си. Едно съвсем мъничко угризение правеше любовта по-

сладка: беше го съдила криво, нападателно и несправедливо, беше се съмнявала в него, в „своя най-красив студент“.

Едно от нещата, за които доната Флор никога не научи, бяха усилията, положени от Мирандао, да изтръгне Вадиньо от обятията на Жози и да го натовари обратно на парахода. Жози казваха на лузитанката Жозефина, хористка от Португалската увеселителна компания „Беатрис Коца“, която изгаряше от любов по баиянеца (и обратно). Запознаха се, когато групата, получила безплатни билети за Театъра на Републиката, отиде зад кулисите след представлението да поздрави Беатрис, нейните артисти и хористи. Вадиньо хвърли око на Жози още докато беше облечена като продавачка на риба, Жози огледа набедения студент от горе до долу и половин час по-късно двамата ядяха бакаляу в някаква кръчма наблизко. Жози плати сметката, тази и всички останали до неговото заминаване. Раздвоен между португалката и казината, Вадиньо съвсем забрави датата на отпътуването за Баия. Мирандао трябваше да прояви настойчивост, да бие на чувства:

— Стига ми, дете веднъж видях кръстницата да плаче — повече не искам... Ако се върна без теб, какво ще каже кръстницата?

Доната Флор никога не научи за това, както не научи и за истинския произход на парчето коприна — не беше купено в Рио, а спечелено на покер на борда в навечерието на пристигането в Салвадор, когато участниците в екскурзията, вече съвсем без пари, залагаха на карти подаръците и сувенирите от столицата. От един студент Вадиньо спечели коприната, от друг — чифт лъскави лачени обувки и папийонка на сини точки, много модерна. Срещу тези съкровища заложи чудната снимка на Жози, голяма и цветна, в позлатена рамка със стъкло, на която мръсницата се явяваше в една театрална сцена по гащи и сутиен, с вдигнат крак, влудяваща! С изискан почерк беше написала: „На моето любимо баиянче, от неговата любеща Жози“. Накрая след дълги битки снимката беше спечелена от друг участник в пътуването, млад адвокат, желаещ да предизвика завист у приятелите си с разкази за сензационни успехи в столицата. По такъв начин Жози финансира връщането на Вадиньо и допринесе за щастието на доната Флор. Доната Флор се разтапяше в ръцете на съпруга си, коприната я покриваше и най-накрая падна от кревата.

Как да живее без него? Задушавана от самотата, тя се луташе в онази мъгла като окована във верига, как да прекрачи границите на непреодолимото желание? Как да открие отново слънчевата светлина, падането на здрача и появата на звездите в небето, как да погледне хората? Не, без него не знаеше как да живее и се затваряше в мъглявината от печал, смях и вълнения, в неговия винаги изненадващ свят.

Съседките можеха да си спомнят лошите времена, горчивината, разприте, низостите, свързани с търсенето на пари, нощите, прекарани извън къщи, кой знае, може би с жени или във водовъртежа на хазарта. Но защо не си отваряха мръсните усти, за да си припомнят вълнуващите дни от гостуването на Силвио Калдас, когато дон Флор нямаше и минутка почивка, нито помен от тъга? Прекрасна седмица, без нито една неприятна случка. Дона Флор пазеше в паметта си всяка подробност, толкова много радост, истински празник. През тази седмица тя беше, така да се каже, царица на целия възбуден квартал; от Кабеса до площад Втори юли, от Ареал де Сима до Ареал де Байшо, от Содре до Санта Тереза, от Прегиса до Миранте дос Афлитос. Къщата ѝ беше пълна — хора известни, наистина известни, чукаха на вратата, питаха може ли да влязат, защото, въпреки че отседна в хотел „Паласе“, Силвио се развихри в къщата на Вадиньо; там приемаше и разговаряше, като че ли това беше собствената му къща, а дон Флор негова по-малка сестра. Без да броим познатите като Селестино, доктор Луис Енрике и самия дон Клементе Нигра, в къщата ѝ дойдоха най-видните от Баия, било за прословутите обеда, било при други случаи, за да поздравят известния певец, да стиснат ръката му. Посещения, способни да доведат дон Розилда до екстаз, до връхна точка на възбуда, ако тя не се намиреше, за щастие, в Назарет дас Фариняс, отравяйки живота на снаха си, която според писмото на Ейтор чакаше най-последното си дете.

За този обед дон Флор пазеше най-жив спомен и изрезки от вестниците. Двама журналисти, приятели на Вадиньо, същият онзи Жовани Гимараес, вечно разправящ вицове, и един негър, някой си Батиста, женкар с впечатляваща слава по публичните домове, и двамата прочути чревоугодници, описаха събитието във вестниците си. Жовани писа за „несравнимото угощение, дадено в чест на забележителния певец от господин Валдомиро Гимараес, прилежен

общински чиновник, и от височайшата му съпруга, доната Флорипедес Пайва Гимараес, чиито кулинарни способности съперничат с добрината ѝ и с безупречното ѝ възпитание“. А негърът Батиста се разнежваше от количествата блюда: „... най-изисканият и обилен банкет, на който бяха поднесени, ненадминати по вкус, основните лакомства на баиянската кухня, без да се броят дванадесетте десерта, доказателство за величието на нашата кулинария и за достойнствата на възшебните ръце на госпожа Флор Гимараес, съпруга на нашия абонат Валдомиро Гимараес, прилежен служител в общината, изискан и трудолюбив човек“. Както се вижда, двамата чревоугодници се бяха почувствали толкова сити и доволни, че хвалеха не само храната и уменията на доната Флор, но и произведоха твърде преувеличено Вадиньо в изискан, трудолюбив и примерен служител.

Защо съседките не си спомняха този неделен обед? Къщата беше толкова пълна, че никой не можеше да се помръдне, а масите — отрупани с храна. Доктор Кокейжо от съда, музикант в свободното си време, държа реч в чест на изкуството на доната Флор; поетът Елио Симоес обеща да напише сонет за възхвала на подправките на „очарователната домакиня, пазителка на големите традиции, жрица на дендето и пипера“. Между другото всички съседки присъстваха, без да престанат да клюкарстват; видяха кога Силвио взе китарата и изля възлюбената си бразилска душа. На пътната врата се събраха хора да слушат; в пет следобед имаше още много гости и всякакви нахалници пиеха бира и ракия, искаха нови песни от трубадура, а той изпълняваше желанията на всички.

Най-хубавото обаче, надхвърлящо похвалите на присъстващите, по-хубаво от речите и стиховете, това, което доната Флор слагаше дори над песните на Силвио Калдас, това, което изпълваше с мир и хармония небето и морето, беше поведението на Вадиньо. Не само че се нагърби с всички разходи по обедата (Откъде успя да намери толкова пари наведнъж? Само сладкодумието на Вадиньо беше в състояние да направи такова чудо...), но и него ден не се напи, пи с мярка, прави компания на гостите, като истински домакин. И когато певецът извади китарата, без да чака да го молят, с желанието да свири и пее в дома на приятелите си, когато поблагодари за обедата и нарече доната Флор „Флорзиня, сестричке моя...“, Вадиньо седна до съпругата си и я хвана

за ръката. Сълзи напиха в очите на дона Флор, такова вълнение вече беше прекалено много за нея.

Как да живее без него? Как да намери отново нежността и изненадата, как да свикне? По онова време във вестника се появи вестта за краткото гостуване на певеца в „Паласе“ и „Табарис“. По покана на кметството щял да даде и една серенада в Кампо Гранде, така че народът да има възможност да го чуе и да пее с него. Дали Вадиньо беше отишъл да го чака, или не знаеше новината?

Като се върна преди няколко месеца от Рио, в устата му беше само Силвио Калдас, за друго не говореше. Беше му обещал дори обед, приготвен от дона Флор. Истински абсурд... Толкова известен човек, сензация на вестниците, сниман по кориците на списанията, една седмица в Баия нямаше да му стигне само за поръчките и поканите на богатите; даже и да искаше, откъде щеше да намери време да обядва в къщата на бедни хора? „От представители на висшето общество се организират редица чествания, за да се отбележи присъствието на големия артист между нас“, известяваше вестникът. С най-голямо удоволствие тя би се заела с трудоемката задача по приготвянето на обед, решена да вложи и дребните си спестявания, скрити в един от краката на леглото, да похарчи парите за месеца, да направи дългове, ако е необходимо, само и само да посрещне вкъщи такъв гост и да му предложи истинска баиянска кухня. Не се съмняваше в приятелските връзки, установени в Рио. Нали певецът беше постоянно около игралните маси? Но оттам до идването на такава звезда у тях разстоянието беше голямо. За Вадиньо обаче нито разстояния съществуваха, нито каквито и да е пречки, всичко за него беше лесно, в живота нямаше невъзможни неща. Обзета от меланхолия, дона Флор сподели с дона Норма:

— Измишльотини на Вадиньо... Какви ли не ги съчинява... Обед за Силвио Калдас, представяш ли си?

Дона Норма обаче се впечатляваше:

— Кой знае дали няма да дойде? Ще трябва да затворят магазините...

Дона Флор се задоволяваше с много по-малко:

— Аз ще съм доволна да отида на серенадата... Просто тъй, ако има с кого... Ако не, здраве да е.

— За компания не се притеснявай, аз ще ида при всички случаи. Ако Зе Сампайо не иска, да си гледа работата и да си седи сам вкъщи. Ще ида с Артур...

В програмата по радиото от деветнадесет часа обявиха изпълненията на певица за същата вечер: от полунощ в елегантния салон до игралните зали на хотел „Паласе“ щеше да пее за семействата, а от два часа в „Табарис“ — за бохемите и леките жени. Дона Флор се прибра, като си мислеше, че в цялата тази суетня около певица само едно нещо е сигурно: нямаше смисъл да чака завръщането на Вадиньо; след като Силвио Калдас е дошъл, все едно че няма съпруг. Когато призори си тръгнаха от кабарето, последните нощни часове на Баия щяха да ги отведат към тайнствата на Пелоуриньо, към „Седемте врати“, към морето и гемиите на „Рампата“ на пазара.

Заспа и сънува. Един объркан сън, в който се смесваха Мирандао, Силвио Калдас, Вадиньо, брат й Ейтор, снаха й, доната Розилда. Всички се намираха в Назарет дас Фариняс и доната Флор помагаше на бременната си снаха, която беше вързана с верига за чадъра на свекърва си. Новините от вестниците и радиото и писмото на брат й се смесваха в странния сън. Вбесена, доната Розилда искаше да знае защо Силвио Калдас е в Назарет. Ами защото, обясни той, е дошъл с единственото желание да придружи Вадиньо в една серенада за доната Флор. „Втриса ме от серенади“ — изръмжа доната Розилда. Но той си извади китарата и кадифеният му глас събуди хората от Реконкаво в нощта на Парагуасу... Дона Флор се усмихваше, затоплена в съня си.

Гласовете от улицата се засилваха, доната Флор се събуди, но сънят я преследваше като в приказките, песента се приближаваше, сън ли беше или истина? Хората вече се будеха и тичаха да видят. Дона Флор облече набързо един пенъоар и отиде до прозореца.

Там бяха Вадиньо, Мирандао, Едгар Коко, невероятният Карлиньо Маскареняс, бледият Женер Аугусто от кабаретата в Аракажу. А сред тях, с китара в ръцете, с пълен глас Силвио пееше за доната Флор:

*... под звуците на любовната песен,
по струните на звучната китара...*

Имаше серенада, цялата улица се развълнува; имаше и обед в неделя, за него писаха дори вестниците; в понеделник Силвио дойде да приготви вечерята, донесе си всичко, облече една престилка, отиде в кухнята, наистина знаеше да готви. През другите дни нямаше време, влизаше и излизаше, но ходиха заедно да гледат капоейра. И все пак от всичко, което се случи през седмицата, нищо не можеше да се сравни с народния празник във вторник, преди тръгването на Силвио за Ресифе. Вечерта при пълнолуние, от високия подиум на Кампо Гранде, той пя за тълпата, за народа, събран на площада.

Дона Флор даже и не попита Вадиньо дали ще ходи: той не се отделяше от приятеля си. Съобщи му само, че и тя ще присъства, възползвайки се от компанията на дона Норма и на господин Сампайо — дори търговецът на обувки беше надвил вечната си умора, за да отиде на концерта.

Какво бе учудването на дона Флор, когато веднага след вечеря пристигна таксито на Циганина: Вадиньо, Силвио и Мирандао идваха да я вземат. „А кръстницата?“ — попита тя Мирандао. Избързала напред с дечурлигата, сигурно вече е на площада. Докато дона Флор се приготвяше, те пиха по една ракия с лимон.

Тя и Вадиньо седнаха на местата, запазени за високопоставените. Губернаторът не дойде, беше принуден да остане на леглото, болен от грип, но близо до двореца монтираха високоговорители, така че негова светлост и съпругата му можеха да слушат. На столовете седнаха кметът и жена му, шефът на полицията с майка си и сестрите си, директорът по образованието, комендантите от военната полиция и пожарникарите с роднини, доктор Жорже Калмон и други светила. Сред цялата тази плеяда величия и дона Флор — усмихна се на Вадиньо:

— Съжалявам само, че майка ми не може да види това... Нямаше да повярва... Ние двамата седнали с правителството...

Вадиньо се засмя подигравателно и каза:

— Майка ти е една дърта кокошка и не знае, че в живота важат само любовта и приятелството. Всичко останало е вятър, всичко е суета, не си струва...

Изведнъж прозвуча акорд на китара и веселата глъчка на площада замря. Гласът на Силвио Калдас, пълнолунието, звездите и

вятърът, дърветата в парка, смълчалите се хора — доня Флор затвори очи, облегнала глава на рамото на съпругата си.

Как да живее без него, как да прекоси тази пустиня, да премине през този здрач, да излезе от това тресавище? Без него всичко е вятър, не си струва да живееш.

В желязното легло една-единствена мисъл потискаше дона Флор и я караше да се преборва със себе си: никога вече нямаше да го има тук нейния Вадиньо, никога вече. Тази сигурност я пронизваше и раздираше, като отровно острие разкъсваше сърцето ѝ, гърдите ѝ, убиваше порива ѝ да живее, младостта ѝ, жадна за живот. Крепяха я само желанието и упоритата памет. Защо го очаква, след като е безполезно? Защо желанието е като лумнал пламък, който я изгаря отвътре и крепи живота в нея? След като е безсмислено, след като той, дръзкият любовник, няма да се върне, няма да ѝ свали фустата или ризата, бродираното бельо, да я желае чисто гола, да ѝ говори луди думи, толкова луди, че даже и в спомените си тя не се осмелява да ги повтори, толкова луди и безсрамни, но толкова хубави. Няма да почувства ръцете му на корема и на хълбоците си, няма да я събуди и приспи сред буря от страсти, заслепяващ ураган, нежен ветреца, полъх от въздишки, сън и пак пробуждане. Никога вече! Крепят я само желанието и споменът.

„Като страдаща душа в мрачна и влажна къща, като в гроб.“

Дъх на плесен по стените, по керемидите и по пода, хлад на запуснато в очакване на паяци и паяжини. „Един гроб, в който тя се зарови със спомените за Вадиньо.“ Дона Флор, цялата в черно, в траур и отвътре, и отвън, с разядена душа. Дона Норма, нейната приятелка, дойде и ѝ каза:

— Така не може, Флор. Не може. Ще стане вече месец, а ти живееш като мъченица, седиш си само вкъщи. Домът ти блестеше, а сега мухлясва. Прилича повече, бог да ме прости, на гроб, в който си се затворила. Стегни се, престани с това, смекчи малко този траур...

Ученичките се объркваха в тази атмосфера, където смехът и вицовете звучаха фалшиво. Как да се поддържа сърдечният дух на ежедневните уроци, приятното усещане от заниманията, донесли най-голяма слава на кулинарното училище „Вкус и изкуство“, след като учителката се смееше по задължение, насила? Навремето дона Мага Патерностро, милионерката, застанала в комичната поза на ученичка,

декламираше от прага на първия етаж на улица Алво едно двустиие на алзаските ученици:

*Да живее училището весело
и учителката млада и добра...*

Оттогава броят на желаещите да се запишат започна да нараства, защото всяка нова ученичка правеше спонтанна реклама, съветваше приятелките си: „Тя е чудесна, готви като никоя друга, знае да преподава и е очарователна жена. Уроците са толкова забавни, два часа смях, вицове, закачки. Няма по-добър начин да си прекараш времето“. Понякога ѝ се налагаше да отказва, толкова много бяха кандидатките за тримесечните курсове. Сега обаче три момичета бяха напуснали курсовете и даже се носеше мълвата за предстоящото закриване на училището. Къде бяха останали „младата и добра учителка“ и „двата часа смях и вицове“? Посред урока, докато момичетата се смееха, дон Флор като че ли изведнъж се отнасяше нанякъде с невиждащи очи и напрегнато лице. Кому е приятно да носи на гръб чужд мъртвец, дни и дни да е наред с него, сякаш няма гробища?

Дионизия Ошоси дойде да я навести, донесе малкото дяволче, беше се облякла в тъмно, както изискваха ритуалите на уважение, но дойде усмихната, понеже вече беше минал почти месец и със сегашното, посещенията ѝ ставаха три. Тъжното лице на дон Флор я обезпокои, кръстницата ѝ не вървеше на добре:

— Погреби адаша отведнъж, кръстнице... Иначе ще започне да вони и ще отрови всички тук, че и тебе...

— Не знам как да го направя. Спокойна съм само когато си спомням за него...

— Ами тогава събери всички спомени за адаша, събери му багажа и го зарови в дъното на сърцето си. Събери всичко, и добро, и лошо, зарови го и после спи спокойно...

С книги под мишница, в лека лятна рокля, излагаща на показ луничките и доброто ѝ здраве, дон Жиза съветваше и мъмреше:

— Какво е това? Докога ще продължава това представление!

— Какво да правя? Не че го искам...

— А къде е волята ти? Кажи си: от утре започвам нов живот. Затвори вратата на миналото и започвай да живееш.

Хорът на съседките припяваше:

— Сега, като го няма проклетия й мъж, може да живее щастлива... Би трябвало да благодари на бога...

Дон Клементе Нигра в двора на своя манастир над необятното синьо-зелено море погали тъжните й страни, гледайки строгия, болезнен траур — тя му се стори отслабнала и отчаяна. Дона Флор беше дошла да поръча службата за един месец.

— Дъще моя — прошепна бледият свещеник, — защо е това отчаяние? Вадиньо беше толкова весел, толкова обичаше смеха... Винаги когато го виждах, съм си давал сметка, че най-тежкият смъртен грях е тъгата, единственото нещо, което обижда живота. Какво би казал, ако те видеше такава? Нямахте да му хареса, той не харесваше тъжните неща. Ако искаш да бъдеш вярна на паметта на Вадиньо, посрещни живота с радост...

А глутницата съседки от квартала:

— Е, сега вече може да бъде щастлива, защото онова куче отиде по дяволите.

Фигурите се движеха в дъното на стаята като в някакъв балет: дона Розилда, дона Динора, зяпачките, дъхащи на църква, и дона Норма, дона Жиза, дон Клементе, Дионизия Ошоси, усмихната, с детето си:

— Зарови в сърцето си товара, който ти остави адашът, кръстнице, и лягай да спиш.

Но тялото й не се примиряваше и го желаше. Тя разсъждаваше, мислеше, слушаше приятелките, съгласяваше се с тях. Трябваше да се сложи край на това всекидневно, все по-мъчително умиране. Тялото й обаче не се примиряваше и го искаше отчаяно. Само спомените й го връщаха, него, Вадиньо, с дръзките мустачки, с подигравателния смях, с нахалството му, с грозните и хубави думи, с русите косми и белега от бръснач. Искаше да тръгне с него, да го хване под ръка, да се сърди на лошите му постъпки — а колко бяха! — да стене, прималяла от целувките му.

Но, ах, трябва да се пребори и да живее, да отвори къщата си и стиснатите си устни, да проветри стаите и сърцето си, да вземе целия багаж на Вадиньо и да го зарови дълбоко. Кой знае, може би така ще

успокои желанието си. Винаги беше слушала, че една вдовица трябва да е безчувствена към такива желаниа, към подобни греховни мисли, желанието ѝ трябва да увехне като ненужен цвят. Желанието на вдовицата отива в гроба с умрелия, погребват го с него. Една жена трябва да е много безочлива и да не е обичала мъжа си, за да може още да мисли за такива грозни и мръсни неща. Защо Вадиньо не отнесе със себе си изгарящата я треска, отчаянието, притискащо гърдите ѝ, разяждащо я отвътре? Време е да погребее още веднъж своя мъртвец с всичкия му товар: с лошите му обноски, с лошите прояви, с безсрамията и радостта, с нежността и щедрите му пориви, с всичко, което беше оставил у кротката дона Флор, огньовете, които беше запалил, болезненото страдание, лудата любов, парещото желание, ах, престъпното желание на вдовицата!

Но преди това поне още веднъж, още един последен път да го потърси и намери, да тръгне с него, хваната за ръката му. Да върви със самочувствието на богата, както в моминските си години, когато тя и Розалия, и двете бедни, отиваха на празненствата на богатите и бяха най-добре облечени и надминаваха по елегантност останалите.

Тръгваше с него бавно, за последен път. Крачка по крачка възстановяваше нелепия път в онази беззвездна нощ, излизането от къщи, те двамата и дона Жиза, вечерята, тангото, представлението, танцуващите мулатки, пеещите негърки, рулетката, бакарата, сблъскването и нежността, завръщането в таксито на Циганина както на времето, целувките на нетърпеливия Вадиньо, там, пред очите на усмихващата се дона Жиза. Дърпаше и късаше скъпата ѝ рокля още с влизането в стаята:

— Не знам какво има в теб днес, но си станала страхотна, луд съм по теб. Хайде, бързо... Ще видиш какво е любов, каквато никога не си познавала. Днес е денят, подготви се. Дадох ти каквото поиска, сега ще плащаш.

Паднала в желязното легло, дона Флор потрепери. В тази нощ жлъчта се превърна в мед, болката се превърна отново във върховно удоволствие, никога не бе обладавана така, бе робиня, подчинена на страстта му, водена през всички пътища на желанието, през полета от цветя и наслади, през влажни сенки и забранени стръмнини до последния редут. Нощ, проникваща през най-тесните заключени врати, нощ, в която падна и последната крепост на срама. Господи, благодаря

ти, господи, алилуя! Когато жлъчта се превърна в мед, а болката — в рядко, божествено удоволствие. Каква нощ — да даваш и да получаваш.

Това се случи на рождения ден на доната Флор и не, беше много отдавна — през последния декември, около Коледа.

СКОБИ С ЧЕРНИЯ АРИГОФ И КРАСИВИЯ ЗЕКИТО МИРАБО

Вадиньо се събуди късно, след единадесет, беше се прибрал призори след тежко препиване. Докато се бръснеше, си даде сметка за необичайната тишина и отсъствието на ученичките от сутрешната трупа. Защо нямаше урок тази сутрин? Едно от момичетата, дребна и крехка мулатка с шавливи очи и предвзети маниери, му хвърляше пленяващи погледи. Вадиньо беше решил вече да я изведе на разходка, когато има свободно време и настроение, за да ѝ покаже дивата красота на пустите плажове и вкуса на отливите. Нежна и стройна като тръстика беше тази потайна Йеда, изящна и свенлива чакаше реда си на опашката. В момента Вадиньо откликваше на сексуално — сантименталните изисквания на Зилда Катунда, най-шавливата от трите сестри Катунда, но чувстваше, че вече идва краят на връзката: суетницата стана възискателна, искаше да го командва, да му следи стъпките, обзе я манията да ревнува даже и дона Флор.

След като не беше свят ден, нито пък почивен, защо нямаше урок? Като излезе от банята, забеляза празничната атмосфера: дона Норма помагаше в кухнята, леля Лита чистеше мебелите, Талес Порто беше седнал на люлеещия се стол с вестници и чашка ликьор. Във въздуха се носеше миризма на празничен обед, но защо този празник без видима причина?

Обилен обед, къщата пълна с приятели, неделни сбирки, ето едно от удоволствията на Вадиньо. Ако не беше толкова зле финансово, щеше по-често да ги събира на рабада^[1], сарапател, манисоба^[2] и ватана. Само да подухнеш вретецът на сполуката, и веднага подготвяше фейжоада или сушено месо на слънце с каша от маниока, да не говорим за класическото каруру на Козме и Дамао през септември, за царевичната каша и женипапо на Ивановден. Но този непредвиден обед, какъв, по дяволите, беше празникът? Дона Норма му отвърна с осъждащ тон:

— И имаш смелостта да питаш, Вадиньо? Не си ли спомняш, че днес е рожденият ден на жена ти?

— На Флор? Какъв ден е днес? Деветнадесети декември?

Съседката продължаваше да го мъмри:

— Как не те е срам... Кажы де, какво си й купил, какъв подарък ще направиш на тая светица...

Нищо, дона Норма, нищо не беше купил и си заслужаваше упреците; но беше ли човек, дето да помни рождени дни и избира подаръци по магазините? Жалко, беше пропуснал възможността да направи нещо хубаво, да донесе някакъв голям подарък. Дона Флор щеше да полудее от радост, както на един друг рожден ден, когато даде на дона Норма пари и я помоли да купи „нещо хубаво за спомен, без да забравя шишенце парфюм «Роял Бриар», който тя харесва много“.

Жалко, че не се беше сетил, и то точно сега, когато беше в период на изключителен късмет — печелеше солидно от четири-пет дена насам. Не само на рулетка, бакара и зарове, но и на бишо: седмицата му беше започнала с две последователни печалби по хиляда рейс.

Имаше толкова пари, че изплати една полица, за да спаси кредита и доброто име на един. А онзи не му беше дори и приятел, просто някакъв фукльо, познат от бара и кабарето. А в „Табарис“ същият този познат, от Пара^[3], вече много пиян, прие с небивал ентузиазъм и щедрост да стане поръчител на полица, подписана от Вадиньо, за срок от тридесет дена.

След като мина малко повече от месец, Вадиньо беше поканен в кабинета на управителя на банката, където трябваше да се изплати полицата. Откликна веднага на поканата, поддържаше ловка политика на добри отношения с управителите на банковите учреждения, от които беше толкова зависим.

— Господин Вадиньо — каза палачът, между другото добър човек, господин Жоржи Таркинио, — имам тук нещо твое за изплащане...

— Мое? Ами аз на никого нищо не дължа... Може ли да видя...

— Ето виж и плащай...

Вадиньо позна своя подпис и подписа на поръчителя:

— Но, господин Таркинио, защо ме плашите така и казвате, че съм длъжник... Трябва само да се отиде при Раймундо Рейс и да се

вземат парите, човекът е въшлив от пари, има кравеферма, произвежда захар, има си адвокатско бюро, ходи до Европа всяка година... Него трябва да извикате тук...

— Естествено ходихме първо при него, той е поръчител... Но заяви, че няма да плати в никакъв случай. Отказа...

Вадиньо беше скандализиран от такова нахалство:

— Няма да плати, отказва, така ли? Но вижте, господин Таркинио, той си има всичко... Ама че циничен и безсрамен тип! В кабарето ръси богатства, има левги земя, говеда, захар, прави каквото си пожелае, в Париж изнасилил наведнъж три жени, истински милионер. А ние вярваме, хващаме се на въдицата на мошеника, приемаме поръчителството, като че е някой свестен тип. Резултат: полица за изплащане, моят кредит разклатен, вие ме викате тук...

— Но, Вадиньо, в крайна сметка ти си взел пари назаем...

— За бога, господин Таркинио... След като този прахосник е нямал възможност да поръчителства, защо се предлага сам? В крайна сметка пое ли той отговорността, пое ли задължението да плати дълга, ако не го платя аз? Пое го и аз бях спокоен... А сега. Не е прав. Такива хора ни злепоставят пред банките. Когато някой подписва поръчителство, то е, защото е в състояние да плати, господин Таркинио. Този Раймундо Рейс трябва да е в затвора, мошеника му с мошеник.

Цялото това абсурдно възмущение, за да го умилостиви и да го подготви да продължи полицата, помисли си господин Таркинио, вече победен. Но каква беше изненадата му, когато Вадиньо бръкна в джоба си и извади оттам пари:

— Виждате ли, господин Таркинио, какви загуби ми носи този тип? Това е резултатът, като си имаме работа с подобни търгаши... А аз винаги съм си подбирал поръчителите... Раймундо Рейс, кой да предположи... Човек се учи, докато е жив...

Даже не усети загубата, късметът му работеше, парите се обръщаха в цветни жетони, излизаха в банкноти и монети, заредиха се през цялата седмица много пиене, страхотни празненства.

Разточителен късмет, чиято връхна точка бе предишната вечер. Вадиньо беше сънувал Зе Сампайо и дори не си направи труда да погледне „Книга на предчувствията“. За какво? Мечка, положително, и така излезе: мечката се падна на стоте, на десетте и в групата; после

печалбата се умножи в „Табарис“ на „френски заек“ и на бакара. Черна нощ за банките, защото Вадињо непрекъснато печелеше, без да прекалява, но твърдо и непрестанно, докато черният Аригоф, като че дяволът се бе вселил в тялото му, изкара деветдесет и шест хиляди рейс за по-малко от десет минути на рулетка.

Негърът се появи в края на нощта, малко преди крупнето да обяви последното завъртане. Идваше от „Трите дука“ с подвита опашка, рондата му беше глътнала и последните монети. Беше минал през „Абайшадињо“ и през капана на Кардозо Переба и завършваше там, в „Табарис“, последно пристанище на това нещастно плуване.

„Табарис“ беше нещо като кръстовище, полуказино-полукабаре, експлоатирано от концесионерите на хотел „Паласе“. Там се представяха добри артисти, наети за „Паласе“, и други — второкласни, като се почне от стари развалини в края на кариерата и се стигне до момиченца още в пубертета, всички закриляни от господин Тито, администратор с неограничени права. За първите му беше жал, нямаше нищо по-меланхолично и по-трагично от една стара артистка без договор. Другите ги обучаваше и изпитваше в мръсния си кабинет; ако не ставаха за сцената, превръщаха се в обикновени проститутки. С напредването на нощта „Табарис“ приютяваше посетителите на „Паласе“, по принцип хора с положение и пари, и измета от различни кръчми, от „Абайшадињо“, дупка с претенции за казино, до бордея на Паранагуа Вентура. Всички идваха там да завършат нощта, за последен опит и с последна надежда.

Влезе Аригоф и съгледа тържествуващия Вадињо, заобиколен от тъпла любопитни, възхищаващи се от височайшето му представяне на бакара, с Мирандао отляво, който му измъкваше от време на време по някой жетон, отдясно различни дами, а между тях сестрите Катунда. „Братко, дай ми бързо едно жетонче, че вече затварят“ — примоли се Аригоф с патетичен шепот. Залисан в картите, Вадињо бръкна в джоба си, извади един жетон, без да погледне стойността му. Беше евтин, от пет мил-рейс, но негърът не искаше повече. Изтича към рулетката, сложи подаянието на 26, където топчето се закова, а след това повтори два пъти числото. Десет минути по-късно играта свърши, Аригоф събра деветдесет и шест милиона рейс, Вадињо дванадесет милиона, без да се броят милион и триста в солидарния джоб на Мирандао.

В тази чудна нощ черният Аригоф, изискан и елегантен като британски лорд, поръча и плати предварително направата на шест костюма от най-хубав бял английски лен. Много отдавна дължеше шестдесет хиляди мил-рейс на Аристидес Питанга, шивач по професия, запален и страхлив играч на рулетка. Скъперничеството не му позволяваше да играе повече от един-два пъти на вечер, обикаляше масите и се вълнуваше от залаганията на другите, изказвайки предположения, впускайки се в коментари за добрия и лошия късмет.

Много отдавна шивачът се молеше от душа да се уреди тази сметка и след блестящото представяне на взискателния и хитър клиент загуби спокойствие и етичност, изрови дълга от сметките за приходи и разходи, поиска си го там, на място, пред очите на играчите и леките жени. Негърът не се смути:

— Шестдесет хиляди мил-рейс? За онези дрехи? Кажете ми, Питанга, колко взимаш днес за един костюм от бял лен?

— Обикновен лен ли?

— Английски, С 120, кремав. От най-доброто, което има на пазара.

— Ами... около триста хиляди...

Аригоф бръкна в джоба си и извади няколко банкноти по петстотин:

— Ето ти тогава два милиона... Направи ми шест костюма. Извади си шестдесетте хиляди и задръж рестото като бакшиш за това, че си правиш труда да идваш да си прибиращ сметките от клиентите на игралната маса...

Хвърли парите в лицето на шивача и му обърна гръб, докато онзи, объркан, събираше парите по земята, освиркан от дамите.

Истински рицар беше този Аригоф и по вид, и по държане и затова като добър рицар нищо друго не бе правил в живота си, освен да играе на комар; беден като Йов, изискан, майстор на капоейра, бе му забранено да влиза в хотел „Паласе“, защото веднъж предизвика огромна бъркотия, когато едно глезено мамино синче, надъхан расист, виждайки безупречния Аригоф, целия в бяло, се изсмя и каза: „Вижте, маймуната избягала от цирка“. Салонът стана на трески, а майтапчията и до днес показва белега от бръснач на лицето си.

Победата на двамата приятели бе повод за празнична вечеря под знаменитото ръководство на Шимбо. На масата бяха, освен

домакините, Мирандао, Робато, Анакреон, Пе де Жеге, архитектът Лев Сребърния език, журналистите Курвело и Жоао Батиста, бакалавърът Тибурсио Барейрес и един изискан букет дами, да ги наречем артистки, като задоволим по този начин претенциите на сестрите Катунда, копнеещи за финеса на бляскавото общество, събирано в публичния дом на дебелата Карла. Тези сестри Катунда, „артистки с полиморфен талант“, както беше писал Батиста в „Безпристрастният“, бяха три интригантки, деца от една майка, Жасинта Апаня-о-Баго^[4], и от различни бащи. Най-голямата почти черна, най-малката почти бяла, средната привлекателна мулатка, като общото помежду им беше само майката и липсата на музикален слух. Бяха слаби в пеенето, но чудесни в леглото, където се проявяваха наистина като полиморфни, според твърдението на същия Жоао Батиста, чиято заплата във вестника и малкото припечелени извънредно тук и там пари отиваха за предприемчивите сестри. Оpozнавайки триото една по една, журналистът още не беше решил коя е най-добра и политехнична. Средната, Зилда, имаше слабост към Вадиньо.

Лев Сребърния език и адвокатът искаха да вземат и „Хонолулу Систърс“, за да стане още по-бляскава вечерята. Тези „систърс“ не бяха никакви сестри, а още по-малко идваха от Хонолулу; две черни северноамерикански, тъмнокожи и силно пластични — крехката и нежна козичка Жо и яката и мускулеста пантера Мо. Общото помежду им, освен безупречните тела, бяха приятните гласове и странното поведение: не приемаха покани за разходки, за вечери, серенади, къпане в морето към Итапоъ, лунни вечери в залива Абаете, нито сядаха да пият на масата на който и да е клиент. Дори bankerът Фернандо Гоес, висок, красив, елегантен ерген, който пленяваше жените, не можа да ги има, но въпреки това беше дошъл в „Паласе“ само да ги чуе и отвори бутилка френско шампанско. Жо и Мо пееха спиричуъл^[5] и джаз, танцуваха с разголени гърди и задници, но се държаха настрана — винаги сами двете; до излизането им на сцената седяха полускрити на една дискретна маса в ъгъла, хванати за ръце, пиййки от една чаша. След номера се качваха в стаята си и не искаха да разговарят с никого.

Грандиозна беше вечерята, с вино и шампанско, сестрите Катунда надминаха себе си по артистичност, настъпи обща еуфория, която не обхвана младия бакалавър Барейрос, все още вкиснат от

отказа на американките, тия „долни мъжкарани“ — и той пиеше с гняв, безразличен към чуруликанията на дебелия Карла, предлагаща му утеха и поезия. Като дойде време за сметката, Аригоф почти се сби с Вадиньо, отказвайки му правото да допринесе, макар и символично, за плащането. Негърът, още с дявола в душата, обяви, че ще смята тежка обида за честта му каквото и да е предложение за финансова подкрепа.

Рожденият ден на дона Флор се случи в седмица с много късмет, Вадиньо беше така „подплатен“, че бе готов да изпълни похвалното си намерение да допринесе за домакинските разходи — рядък случай. Дона Норма продължаваше да настоява сърдито:

— Какво ще поднесеш на жена си?

Вадиньо се усмихна на съседката и ѝ го върна:

— Какво ще подаря на Флор? Ами ще ѝ дам каквото ми поиска, каквото и да е то... Каквото тя поиска...

Дона Норма отиде да извика рожденицата: „Моето момиче, избирай си каквото искаш“; дона Флор дойде от кухнята, бършейки ръце в престилката:

— Вярно ли е, Вадиньо, че ще ми подариш каквото искам? Не се ли подиграваш с мен?

— Казвай...

— Няма ли да се изметнеш? Мога ли да искам?

— Когато обещавам, знаеш, че изпълнявам, моето момиче...

— Тогава... подаръкът, който искам, е да отида да вечерям с теб в „Паласе“.

Каза го разтреперана, защото той никога не би допуснал да попадне в неговия свят, сред комарджиите; тя познаваше отблизо само Мирандао, на чието дете бе кръстница, единствения, който посещаваше често дома им. Някои от тях беше виждала от време на време, на други бе чувала само отблъскващите имена. Даже и Анакреон, толкова уважаван от Вадиньо, беше се появявал най-много пет или шест пъти през тези седем години, а колкото до Аригоф, бе идвал само веднъж в неделя за обед.

Светът на дона Флор бяха улицата, кварталът, ученичките, Рио Вермельо, улица Алво, Бротас, връзките с добри хора; нямаше нищо общо с непостоянния живот на мъжа си. Вадиньо никога не бе допуснал дона Флор до съмнителните локаци на комара, до царството

на рулетката и заровете, съпругата трябваше да си стои вкъщи, какъв дявол щеше да търси на такива места?

— Достатъчно и предостатъчно е, че говорят лошо за мен. Ти не си за тази среда.

Не помагаха доводите ѝ, че хотел „Паласе“ е елегантен център, място за срещи на най-висшето общество. Да вечеряш в бляскавия му салон, да танцуваш в ритъма на най-добрия държавен оркестър; да присъстваш на представленията на звезди от радиото и театъра, идващи от Рио и Сао Пауло, това беше програма на най-изисканите хора. Там дамите от Граса и Бара показваха последните си тоалети, а някои от тях, като връх на свободомислие, залагаха и жетони на рулетката. Игралният салон беше като продължение на танцувалната зала; широк сводест проход маркираше незабележимата граница.

Защо тоя непоклатим отказ? Защо, Вадиньо? Дона Флор преминаваше от молби към настояване, от увещания към кавги:

— Ти не ме водиш там, за да не видя проститутките ти...

— Не искам да те виждам по тези места...

Нима дона Норма не ходеше с господин Сампайо в „Паласе“, и то не един път, когато имаше някакво сензационно представление? Аржентинците, онези от керамиката, не изпускаха нито една събота, въпреки че Бернабо беше враг на каквато и да е хазартна игра. Ходоха да хапнат, да потанцуват, да ръкопляскаат на артистите. Но Вадиньо не се оставяше да го предумат и като нямаше други доводи, се измъкваше с многозначителното обещание:

— Ще се намери случай...

И ето че най-после се появи този толкова отлаган случай. Дона Флор даже не искаше да повярва, когато той, хванат натясно и без да може да се измъкне, се съгласи, макар и пряко волята си:

— Щом толкова искаш... Все някой ден трябваше да се случи...

След като бе взето решението, проектът се разви, поканата включи чичото и лелята, дона Норма — и заради нея Зе Сампайо, — дона Жиза. Леля Лита благодари и отказа: желание не ѝ липсваше, но откъде вечерни рокли, тоалети за нивото на „Паласе“? Гореше от желание да отиде и дона Норма, една нощ в „Паласе“ беше върхът, но господин Сампайо бе непреклонен: прекрасна съседка беше дона Флор, уважаваше я, а и самият Вадиньо му беше симпатичен, благодареше за поканата, но не можеше да я приеме. През седмицата

Сампайо лягаше в девет и ставаше за работа в шест сутринта. Ако беше за съботно представление или в неделя следобед, с удоволствие. Колкото до това, дона Норма да отиде в „Паласе“ сама, неговите извинения: изобщо не можеше да става и дума. Посетителите на подобни локали се характеризираха с това, че включваха най-доброто и най-лошото, една смесица от бохеми и нахалници, нямащи никакво уважение към семейството.

Един от малкото пъти, когато беше ходил там, завлечен от дона Норма, копнееща да чуе един французин педераст (господин Сампайо никога не беше виждал по-женствен тип и въпреки това жените въздишаха по него), стана неприятен инцидент. Достатъчно беше Сампайо да напусне масата за миг, принуден от нуждата да отиде до тоалетната, за да се появи веднага един натрапник, желаещ да си побъбри с дона Норма, и да я покани на дансинга, хвалежки тоалета ѝ, като че ли тя беше коя да е. Господин Сампайо не наби нахалника само защото познаваше семейството му, майка му, дона Белиня, двете му сестри, най-изискани дами, негови добри клиентки, както и самия пройдоха, поклонник на комара и бохемския живот, Зекито Мирабо, известен сред леките жени като „красивият Мирабо“.

Така придружителите се сведоха до учителката Жиза, щастлива от поканата заради възможността да чуе „Хонолулу Систърс“ и да проникне със социологичното си и психоаналитично око в очернения свят на хазарта, установявайки неговата метафизичност.

Дона Флор прекара остатъка от деня в трескава подготовка: да избере с помощта на дона Норма и дона Жиза роклята, ръкавиците и шапката, обувките и блузата. Тази нощ в салоните на „Паласе“ трябваше да бъде най-красивата от всички, най-елегантната, без да може някоя друга да се мери или сравнява с нея — нито знатните дами от Граса с рокли от Рио, нито държанките на банкери или какаови плантатори с украшения от Париж. Тази нощ щеше най-после да премине през забранената врата.

[1] Ястие от свински или телешки опашки. — Б.пр. ↑

[2] Топчета от брашно от маниока с месо или риба и подправки, пържени в олио. — Б.пр. ↑

[3] Щат в Северна Бразилия. — Б.пр. ↑

[4] Името всъщност е неприличен прякор. — Б.пр. ↑

[5] Религиозни песни на черното население в САЩ. — Б.пр. ↑

Когато тръпнештата дона Флор, хванала под ръка Вадиньо, прекрачи прага на хотел „Паласе“, по една странна случайност оркестърът свиреше същото онова старо и никога неостаряващо танго, танцувано от тях на първата им среща в къщата на майор Тиририка, изпълнено на пианото от Жоаозиньо Наваро на празниците в Рио Вермельо по време на процесията в чест на Йеманжа. Чувствайки, че сърцето ѝ бие по-силно, дона Флор се усмихна на мъжа си:

— Спомняш ли си?

Пред тях беше полузатъмненият салон със скрити светлини, с абажур от цветна хартия върху всяка лампа — връх на лошия вкус; дона Флор намираше всичко много красиво: убитата светлина, масите с хартиени цветя и абажура, каква прелест, боже мой! Вадиньо се огледа наоколо, без да си спомни каквото и да било — всичко му беше толкова познато, но дона Флор нямаше предвид това.

— За какво, моето момиче?

— За песента, която свирят... Същата, която танцувахме, като се запознахме. На празника на майора, спомняш ли си?

Вадиньо се усмихна: „Наистина...“, докато заемаха запазената маса, крайната, съединяваща двата салона за танци и за игра. Седнали там, дона Флор и дона Жиза можеха да се наслаждават на цялото движение, на играта на танцьорите, на вълнението на играчите. Все още прав, Вадиньо погледна към дансинга, зает само от две двойки, но и двете толкова изкусни танцьори на танго, че никой не се осмеляваше да им съперничи. Дамите бяха двете сестри Катунда.

По-възрастната, черната, имаше за кавалер един висок и романтичен тип, облечен по последна мода, с обноски на галантен латиноамериканец от киното и вид на жиголо. Вадиньо разбра по-късно, след като му бе представен, че става дума за Барос Мартинс от Сао Пауло, честен книгоиздател, и естествено, щом става дума за издател, страшно богат. Изящен танцьор с компетентността на професионалист, той чертаеше, както се казва, букви с безупречно изпълнение и изучени стъпки.

По-младата, бялата, беше в обятията на Зекито Мирабо, същия този „красив Мирабо“ от разправията със Зе Сампайо. Баиянецът не падаше по-долу, беше се развихрил в най-нежните стъпки и извивки на бароковото танго, от време на време нервно оправяше разрошените си коси, извърташе нагоре очи и хапеше устни.

Вадиньо погледна сцената и все още усмихнат, подаде ръка на дона Флор, помагайки ѝ да стане от стола:

— Моето момиче, хайде да дадем един урок на тези койоти! Хайде да им покажем как се танцува танго!

— Дали още мога? От толкова време не съм танцувала, като схваната съм...

За последен път беше танцувала преди шест месеца, когато Вадиньо по някакво чудо беше отишъл с нея на рождения ден на дона Емина. Вадиньо беше прекрасен танцьор, а дона Флор танцуваше добре и обичаше да танцува. Една от причините за вечните ѝ сръдни беше, че почти никога не танцуваха двамата, тъй като много рядко Вадиньо я придружаваше по сбирките на приятелките ѝ. А без него, под прицела на коментари и клюки, дори не ѝ минаваше през ума мисълта да танцува с друг кавалер, нещо, което омъжена жена може да направи само с изричното съгласие на господин съпруга си, и то в негово присъствие. Вадиньо пък се раздаваше колкото си иска, без контрол, по кабарета и сбирки, по журове и празненства, в „Паласе“, „Табарис“, „Флорзо“, с улици и проститутки.

В къщата на съседите двамата направиха истинско представление на самба, фоше, раншейра и марша^[1].

Доктор Ивес и дона Емина поискаха да ги следват — на всеки му се иска, — но скоро се отказаха. Отмерваха правилно стъпките, но за да се мерят с дона Флор и Вадиньо, бяха прекалено стеснителни.

Едно е да танцуваш на рожден ден, а съвсем друго — да излезеш наред салона на „Паласе“ и да се впуснеш в изтънчено танго, и то точно онова! Всичко започна, когато преди седем години той я покани да танцуват това същото танго в къщата на майор Пержентино. Щеше ли след толкова време да може да го танцува отново и на всичкото отгоре в тази омагьосана нощ, когато идваше в „Паласе“ за първи път? Тя изобщо не подозираше, че тази първа нощ щеше да бъде последната ѝ неповторима нощ.

Едва сега, в самотата на спомените и желанието, тя си даваше сметка за смисъла на всяка подробност, дори и най-дребна, от тази приказна нощ: от влизането в салона до последния миг на безкрайно удоволствие, от развихрените в желязното легло страсти, когато той си вземаше своето от цялото ѝ тяло, до подаръка за рождения ден — отиването в „Паласе“.

Два жеста на Вадиньо — и двата еднакво нежни и значими — отбелязаха за доната Флор началото и края на вълшебната нощ. Първият — поканата за танц, когато, усмихнат, той ѝ протегна ръка и я отведе на дансинга. Вторият беше в разхвърляното легло... Спомняше си този невероятен жест от прехода, извършен заедно с Вадиньо през нощта на рождения ѝ ден. Напредва бавно, крачка по крачка, спира се на стъпалата, на всяко пристанище на радостта, на страха и на сладострастието.

На дансинга ръката на Вадиньо я обгръщаше и тя чувстваше тялото му в ритъма на музиката. Търсеше в себе си онова момиченце от Рио Вермельо, затворено, без приятел, застанало срамежливо пред платното на художника от Сержипе, когато береше цветя в градината на леля Лита, после попаднало изведнъж в кипящите нощи, когато ръката на Вадиньо подпали гърдите и бедрата ѝ, когато устата му я изгори завинаги.

Танцуваха в салона на „Паласе“ това сладостно и страстно танго, бяха толкова невинни млади влюбени и толкова страстни любовници. Като че се бяха върнали към обаянието на дома на майора, към впечатлението от първата среща, първия поглед, първите усмивки, първото смущение.

Седем години по-късно, време на търпимост и обич, те се превърнаха в зрели любовници. Като млада доната Флор бе скромно момиче, а в ръцете на Вадиньо — нейния съпруг — се преобрази в сочна и пламенна жена. Такова танго никога не беше танцувано, толкова нежно, толкова чувствено. Даже от игралната зала дойдоха хора да гледат.

Издателят на книги с опита си от кабаретата на Сао Пауло, Рио и Буенос Айрес и Зекито Мирабо с всичкото си самочувствие се признаха за победени и напуснаха дансинга, оставяйки го свободен за доната Флор и Вадиньо в тяхната любовна нощ.

Коя беше дамата с Вадиньо? — попитаха се редовните посетители. Някои знаеха и новината бързо се разнесе: „Жена му, за първи път е тук...“ Най-грациозната от сестрите Катунда, средната, направи гримаса, че малко я интересува, разкъсвана от ревност.

Като се върнаха на масата след тангото, където Вадиньо беше поръчал напитки и мезета, той започна да отговаря на въпросите на доната Жиза относно хора и неща, но наоколо продължаваше да витае любопитството около доната Флор. Носеше се из въздуха, като че ли я заобикаляха рояци скрити погледи и предъвкани шушукания, като че ли тя не се вместила в атмосферата на салона, направен по мярка за дамите от висшето общество, баронесите от Граса, фините госпожи от Бара, най-скъпите куртизанки, чиято професия по-малко биеше на очи.

Седнала в салона, доната Флор чувстваше някакво смътно виене на свят. Опиянена от радост и от страх, тя не беше много сигурна относно смисъла на прикритите погледи, симпатия или подигравка имаше в тези усмивки? Едва чуваше обясненията на Вадиньо:

— На повече от седемдесет години е... Играе само бакара и залага само жетони от пет хиляди. Имало е ноци, когато е губел повече от двеста... Веднъж дойдоха децата му — двама простаци и една кучка с мъжа си — и искаха да го отведат насила, вдигнаха заведението на главата си. Най-гадна беше дъщеря му, насъскваше братята си и оня рогач, съпруга, като усойница... Сега водят дело, за да докажат, че старият е мръднал, че му е омекнал мозъкът и че не може вече да стопанисва парите си...

Доната Жиза протягаше врат, за да види по-добре стареца с посребрени коси, останал почти кожа и кости, но здраво стъпил на краката си, подпрян на бастунче, с напрегнато лице, с последен алчен блясък в очите, сякаш само вдъхновението от комара го поддържаше жив.

— В крайна сметка нали сам си е изработил и спечелил парите? — питаше Вадиньо, разбунтуван против семейството на стареца. — Какво са направили децата му, освен да харчат? Само знаят да живеят, в живота за нищо не ги бива, а сега искат да извадят свидетелство за невменяемост на собствения си баща, да затворят нещастника в някой приют или лудница... Аз щях да тикна тия мръсници в затвора, като почна от кравата, дете му е дъщеря, а с ония щях да се разправям с ножа...

Дона Жиза не се съгласи, тези истории с пари си имаха сериозни последици. По нейно мнение старият не беше пълен господар на парите си, че да ги прахосва на комар, и семейството имаше законни права.

Урокът по политикономия на дона Жиза бе прекъснат, защото издателят държеше да поздрави Вадиньо и дона Флор.

— Вадиньо, приятелят ми иска да те поздрави, много е слушал за теб и те видя да танцуваш... От Сао Пауло е, учен човек... — Зекито Мирабо ги представи и се обърна към чужденеца. — Вадиньо, знаеш вече, това е... — Присъствието на дона Флор му пресече приказката. — Е, голям приятел.

Вадиньо с почти тържествен глас представяше дамите:

— Съпругата ми и една приятелка, дона Жиза. Американка, всичко знае...

Дона Флор подаде върха на пръстите си и изведнъж се почувства като някаква селянка. Издателят от Сао Пауло се наведе и ѝ целуна ръка:

— Жозе де Барос Мартинс, на вашите услуги. Моите поздравления, госпожо, рядко съм виждал толкова добре изтанцувано танго... Чудесно!

После целуна ръка на дона Жиза и тъй като оркестърът започваше една нашумяла самба, я попита:

— Танцувате ли самба? Или щом сте американка, предпочитате да изчакате някой блус?

Вадиньо прати по дяволите цялата изисканост на издателя:

— Ами!... Тая гринга така се кърши, че ще ти вземе акъла...

— Вадиньо, какво е това, внимавай... — смъмри го с усмивка дона Флор.

Но дона Жиза не даваше и пет пари — вместо да се смути, тръгна под ръка с издателя, въртейки кльощавия си задник в потвърждение на думите на Вадиньо. Междувременно Вадиньо се намуси и дона Флор скоро разбра причината: една от трите мулатки от масата на Зекито Мирабо, тая с приятната външност, се беше приближила и се въртеше наоколо. Мереше предизвикателно дона Флор от горе до долу и казваше на Мирабо мило и подкупващо:

— Ами нашата самба, скъпи? Хайде, чакам...

Погледи, пълни с презрение към дона Флор, бесни към Вадиньо, най-ангелски и прелъстителни към Зекито:

— Хайде, черничкият ми...

Дона Флор избягна погледа на Вадиньо. Настъпи неудобно отчуждаващо мълчание, тя седеше обърната към дансинга, той — към игралния салон. Защо поиска да дойде? — питаше се Вадиньо. Той винаги се бе противопоставял. А сега, точно на рождения ѝ ден, вместо да е весела, горката, си хапе устните, за да не заплаче. Тази патка Зилда щеше да му плати скъпо. Вадиньо се приближи до стола на дона Флор, хвана я за ръката и ѝ каза с нежност — тя почувства, че е истинска:

— Моето момиче, не се дръж така. Ти поиска да дойдеш, тук не е място за теб, глупавичката ми. Трябва ли да се впрягаш и да обръщаш внимание на тези мръсници? Ти дойде да се веселиш с мен, представи си, че тук сме само двамата... Остави я тази курва, нямам нищо общо с нея...

Дона Флор лесно се лъжеше, искаше да бъде сигурна, очите ѝ бяха пълни със сълзи и гласът ѝ трепереше:

— Наистина ли нямаш нищо общо с нея?

— Не виждаш ли, че тя се мъкне след мен? Остави това, тази нощ е само за нас двамата, ще видиш, като се върнем вкъщи... Днес дори няма да играя, ще съм само до теб...

Мулатката продължаваше да се кълчи, вкопчена за красивия Мирабо, който, почти изпаднал в транс, хапеше устни, гледаше към тавана.

Дона Флор помоли:

— Хайде да танцуваме и ние.

Танцуваха самба, после пасо-добле. Тя поиска да види игралния салон. Вадиньо я заведе, готов да задоволи всичките ѝ желания. Дона Жиза също отиде с тях, подскачайки — и тя искаше да знае всичко, истински ад! Не познаваше дори картите, не беше виждала през живота си зар.

Дона Флор вървеше мълчалива и затворена, като човек, който влиза в храм, забранен за непосветените. Най-последно беше успяла да достигне и проникне в мистериозната територия на Вадиньо, където той беше милионер и просяк, цар и роб. Знаеше много добре, че едва се докосва до нощния свят, до брега на това оловно море. Оттук тръгваха мечтите и отчаянието, салоните на „Паласе“ бяха богатата и

бляскава столица на този свят, на тази секта, на тази каста. По-нататък следваха пътищата на нощния живот на града, териториите на оргии и агонии, на жетони и жени, на алкохол и опиати (кокаин, морфин, хероин, опиум, марихуана — дона Флор настръхваше само като си спомнеше имената), кабаретата, игралните домове, публичните домове, пансионите, тайните свърталища, мръсната и воняща зона, мрачните скривалища на пушачите на марихуана. По тези пътища се движеше неукротимият Вадиньо и дона Флор, застанала пред масата с рулетката, докосваше свенливо границите на този свят.

Зад „Паласе“, заведение от „строго семейната“ категория, както казваха рекламите, със светлините и полумрака — имаше по един абажур на всяка маса, — с кристалните полилеи, с първокласния оркестър, с дамите от висшето общество, с луксозните леки жени, със запазените и западналите държанки, с бохемите и мошениците, зад „Паласе“, по кръстовищата на бедната и лишена от блясък нощ, се простираше тайната на Вадиньо, неговата последна истина.

На един дъх дона Флор прекоси тази луда география, океана на нейните сълзи, долините и планините на горчивото ѝ чакане, на изстрадалата ѝ любов. Дона Жиза обратното: спокойна, очарована от лицата и жестовете на играчите. Един от тях си говореше сам, очевидно вбесен от самия себе си. Ако зависеше от нея, учителката, изобщо нямаше да си тръгне. Но келнерът, явно човек на Вадиньо, дойде да му пошепне, че вечерята е сервирана и програмата скоро ще започне.

Върнаха се в салона за танци и срещнаха току-що пристигналия Мирандао. Какво е това чудо, кръстницата в „Паласе“, да не е дошла с намерението да разори банката? Рожден ден? Господи, как е могъл да забрави? На следващия ден ще изпрати подаръка с жена си и детето. „Достатъчни са жена ти и детето“ — каза дона Флор, за да го освободи от задължението, защото вече беше получила подаръка си за рождения ден, нищо повече не искаше: беше тук с Вадиньо, нищо друго не ѝ трябваше.

Храната не беше кой знае каква, безсолен ориз, безвкусно месо, но колко внимателен беше Вадиньо, като ѝ сервираше, като ѝ слагаше в устата най-хубавите парчета от пилето си! Дона Флор вече не чувстваше нито страх, нито притеснение. Всички светлини угаснаха, за да светнат пак, и веднага след това Жулио Морено, конферансието,

обяви програмата. Първо, сестрите Катунда — жалки гласове, ловка демонстрация на гърди и задници:

*Ще танцувам цяла нощ,
раншейра...
раншейра...^[2]*

Оная безсрамница беше най-добре сложената и красивата, дона Флор не можеше да не види и да отрече тази почти гола истина. Но Вадиньо изобщо не обръщаше внимание на мулатките, а се наслаждаваше на десерта си. Сега тя гледаше с презрение дона Флор, която хвана ръката на мъжа си и двамата продължиха да си говорят и да се усмихват, докато любезните сестри се развихряха в играта на светлини с гърди в синьо и задници в червено.

После с мощна и тъжна песен, стонове на оковани негри, молитви на роби, болка и бунт на унижени хора се появиха „Хонолулу Систърс“. Даже сексът им беше тъжен, красивите тела — също, помисли си дона Флор. В сравнение с Жо и Мо и безнадеждната им жал в песните мулатките Катудда с фалшивото си и скромно пеене наподобяваха дрънкане на звънчета, чуруликане на птиче, слънчев лъч, телата им пращяха от здраве и сила. Катунда танцуваха по законите на ориша^[3], по веселите и познати закони на черните богове, дошли от Африка, все повече почитани в Баия.

Черните американки отправяха своите молби към далечните бели богове на господарите, насила наложени на робите. Едните се смееха от душа, другите плачеха неудържимо.

— Обърнете внимание. Любовници са... — уведоми Вадиньо.

Дона Флор беше чувала вече за съществуването на жени като тези, но не вярваше, реши, че Вадиньо пак фантазира нещо, че се шегува.

— Нали има педераста, моето момиче? Е, има и жени, които харесват само жени...

— Жалко — каза Мирандао, — две риби като тези да не искат да чуят за мъж...

Дона Жиза потвърди:

— Подобни случаи са дори често срещани и в поцивилизованите страни.

— Ще видиш, че са чисто и просто почтени момичета... — опита се да ги защити дона Флор. Искаше да изслуша чистите им и тъжни гласове, тая музика на пролята кръв, това огнено бичуване, без да мисли за перверзии.

— Моето момиче, отивам там и се връщам за една минута...

Вадиньо се отправи бързо към игралния салон и остави дона Флор сама със сърцераздирателната песен на робите.

Запалиха светлините, чуха се ръкопляскания, дона Флор видя как Мо хвана за ръка Жо и двете се оттеглиха към прокълнатата си любов. Издателят отиде да танцува, Зекито Мирабо се присъедини към играчите.

На Мирандао му се искаше много да отиде при Вадиньо и Мирабо, но кръстникът го беше оставил да прави компания на дамите и не можеше да ги зарече. И тази учителка с идиотските си въпроси: откъде, по дяволите, можеше да знае той дали хазартът е основен фактор за половата импотентност? Скъпа моя госпожо, слушай, Мирандао се е родил почти на игралната маса и единственото нещо, за което може да гарантира, е, че е мъж, и то истински мъж. Не е чул комарът да се отрази зле на когото и да било.

Дона Флор наблюдаваше в другия салон Вадиньо, който се движеше около рулетката, залагаше, заобиколен от мъже и жени. Мулатката беше застанала до него и в един момент сложи ръка на рамото му, докато Вадиньо следеше напрегнат въртенето на топчето в решителния и тържествен час. Дона Флор се приповдигна възмутена от стола, чувствайки, че тази вечер е способна на всичко, дори да вдигне скандал и да упражни насилие, да постъпи, ако е необходимо, като най-долната уличница.

Но веднага се усмихна, защото, след като крупнето изпя фаталното число, Вадиньо си даде сметка за нахалния жест на Зилда Катунда, разтърси рамото си, каза й нещо остро и безсрамницата изчезна обидена.

Вадиньо погледна дона Флор и дойде при нея с пълни шепи с жетони. На масата Мирандао, оплетен в обществено-икономическите и сексуалните въпроси на дона Жиза, се утешаваше, отвратен от глупостта ѝ, с остатъци от сладък вермут.

Вадиньо се наведе и прошепна на ухото на дона Флор:

— Слушай, моето момиче, само още два-три тура, и си тръгваме. Няма да се забавя, пратих вече да извикат Циганина с таксито. Пригответи се, че днес ще има борба в леглото... — И като се приближи още, гризна я за ухото и я опари с дъха си.

Дона Флор въздъхна, плувнала цялата в пот и настръхнала. Ах! Лудият Вадиньо, ако някой чуеше, какво щеше да си помисли? Тиранинът Вадиньо, непоправимият Вадиньо!

— Не се бави...

Той зае отново мястото си пред крупнето на масата на рулетката. Малко приведен, с русите си коси, дръзките мустачки, нахалната усмивка. Опасен.

Дона Флор дълго гледа своя Вадиньо. После започна да сглобява всяка подробност от тази нощ и всеки миг от живота си с него, от край до край, без да пропусне нито един, припомняйки си и болката, и радостта.

Вадиньо ѝ направи знак от рулетката — още малко, Циганина чакаше, само още няколко минути. „Не, мили мой, никога вече няма да бъда с теб в такава празнична нощ, когато жлъчта се превръща в мед, в необятно море на даване и получаване.“ Дона Флор погледна Вадиньо, вечно пред игралната маса с жетон, хвърлен на 17. Тогава събра всички спомени и ги скри в сърцето си. Обърна се по корем в леглото, затвори очи и заспа спокоен сън.

[1] Във всички изброени танци основният е самбата, обаче танцуван като шествие по време на карнавала. — Б.пр. ↑

[2] Участничка в карнавалното шествие на раншо. — Б.пр. ↑

[3] За разлика от северноамериканските роби, които приемат светиите на католици, протестанти и т.н., доктаните в Бразилия са почитали и продължават да се молят на езически богове от Африка. — Б.пр. ↑

Като се навърши месец от смъртта на Вадиньо, след литургията дона Флор се упъти към пазара на цветята в Кабеса. За втори път излизаше от къщи след онази странна неделя, когато се срещна със смъртта в разгара на карнавала. Първото излизане беше за литургията на седмия ден.

Излезе от църквата, следвана от любопитни погледи. От тезгяха на бара си я поздрави Мандес, а португалецът Морейра, собственик на ресторанта, изрева на жена си, заета в кухнята: „Бързо, Мария, ела да видиш вдовицата“. На улицата трима или четирима мъже ѝ свалиха шапка.

На ъгъла на месарницата черната Виторина се изправи иззад таблата си с абара и акараже: „Здравей, яйя, атото, атото!“. От вратата на аптеката доктор Теодоро Мадурейра направи дълбок и точно премерен за случая поклон. Учителят Епаминондас Соуза Пинто, хвърчащ и задъхан както винаги, с тетрадки и книги под потната си мишница, ѝ протегна ръка:

— Скъпа моя госпожо... Животът... Неизбежното...

Пияниците от павилиончето, дошли за сутрешния аперитив, клиентите от магазина, фермерът Моизес Алвес, който подбираше специалитети за обедите си, излязоха да я видят, кланяха се мълчаливо. Иконописецът Алфредо, приятел на чичо Талес, установил се там наблизко с иконите си, изостави дървото, което работеше, и предложи услугите си:

— Добър ден, Флор. Мога ли да ти бъда полезен?

Дойдоха продавачи със стоката си. Тя купи рози и карамфили, палмови листа и виолетки, гергини и незабравки.

Един висок и слаб негър с остри черти, загадъчно лице, все още сравнително млад, след като изслуша внимателно и почитателно механиците и шофьорите от стоянката на такситата и научи коя е дона Флор и защо са тези цветя, се приближи до нея и поиска да му даде няколко за малко. Учудена, дона Флор се съгласи и му подаде букета, от който той избра с ритуално внимание три жълти карамфила и

четири морави забравки. Кой беше този мъж и защо вземаше цветята?

От джоба на палтото си извади тънка плитка, оплетена от тръстика, и един мокан, завърза с него карамфилите и забравките в малък букет с един-единствен възел.

— Развържи го, като го сложиш на гроба на Вадиньо. Това е да се успокои неговият егун. — И каза на наго с по-тих глас: — Акү абò!

Черният беше магьосникът Диди, пазител на храма на Осаин, маг от Ифа; много по-късно дона Флор щеше да научи за неговите възможности, за славата му на ясновидец, за титлата му на корикое улокотум в светилището на егуните в Амореира^[1].

Дона Флор беше облечена цялата в черно от главата до петите, носеше строг траур, защото беше минал само един месец от смъртта на съпруга ѝ. Но малкият воал върху прибраните почти синкавочерни коси не скриваше лицето ѝ, изчезнал беше изразът на мъртвешко отчаяние. Беше още тъжна, но не отчаяна, нито отнесена.

Обвита в лекия ветрец на тази прозрачна утрин, толкова светла и жизнена, дона Флор повдигна очи и се взря в оживената улица и светлините на деня.

Сред свалящи се шапки и поклони, отговаряйки на жестовите и думите на утеха и симпатия, сред шума на града, сред смеещи се и разговарящи минавачи, дона Флор се отправи с букета към гроба на Вадиньо. Вървеше към гробищата, но се връщаше към живота; възстановяваше се.

Не беше, разбира се, предишната дона Флор; беше погребала някои чувства, желанието, любовта, преживяванията в леглото, понеже беше уважавана вдовица. Но жива, способна да почувства светлината на слънцето и галещия ветрец, способна на смях и радост, примирена.

[1] Магьосникът изповядва култа жеже-наго, донесен от Африка.
— Б.пр. ↑

III
ЗА ВРЕМЕТО НА ПО-ЛЕКИЯ ТРАУР; ЗА
ДУШЕВНИЯ МИР НА ВДОВИЦАТА,
ОТТЕГЛЕНА В БДЕНИЕТО СИ НА МЛАДА
И ЖЕЛАНА ЖЕНА, ЗА ТОВА КАК СТИГНА
— ЧЕСТНА И СМИРЕНА — ДО ВТОРИЯ СИ
БРАК, КОГАТО ТЕЖЕСТТА НА
ПОЧИНАЛИЯ ВЕЧЕ Й ТЕЖЕШЕ НА
РАМЕНЕТЕ
(С ДОНА ДИНОРА ПРЕД КРИСТАЛНОТО
КЪЛБО)

КУЛИНАРНО УЧИЛИЩЕ „ВКУС И ИЗКУСТВО“

ЗАДУШЕНА КОСТЕНУРКА И ДРУГИ НЕОБИЧАЙНИ ЯСТИА

Преди няколко дена някой попита, мисля, че беше дона Наир Карвальо, защото тя обича да поднася от доброто, от най-хубавото, какво да предложи на изтънчен гост със снобски вкус, взискателен, човек на изкуството, който си пада по изисканите ястия, необичайните вкусотиини, неща, съвсем различни от баналното.

Препоръчвам да поднесете едно чудесно ястие: задушена костенурка — и ви предлагам рецептата, която ми бе казана от моята учителка, майстор на сосове и подправки, дона Кармен Диас, рецепта, пазена досега в тайна. Можете да си я препишете. А ако добре си спомням,

костенурката е ядене на ориша в кандомбле; кръстницата Дионизия, дъщеря на Ошоси, ми каза, че костенурката е любимото ястие на Шанго.

Освен костенурка препоръчвам всякакъв дивеч и най-вече задушено от тейу^[1], крехко месо, ухаещо на кориандър и розмарин. Ако имате възможност, поднесете кайтиту^[2], увито в ароматни листа и печено цяло, ах, това е царят на ястията, месо с вкус на гора и свобода.

Но ако вашият гост желае още по-изискан дивеч, най-хубавото, шиспетео^[3], върха, божественото, защо тогава да не му поднесете една вдовица, красива и млада, сготвена в сълзите си на траур и самота, в соса на страданието, във въздишките на отсъствието, в огъня на забраненото желание, което ще ѝ придаде вкус на вина и грях?

Ах, аз познавам една такава вдовица от малагета^[4] и мед, готвена всяка нощ на бавен огън, в очакване да дойде времето да бъде поднесена.

ЗАДУШЕНА КОСТЕНУРКА

(РЕЦЕПТА НА ДОНА КАРМЕН ДИАС, ДАДЕНА НА ДОНА ФЛОР, КОЯТО ПЪК ТЯ ДАДЕ НА УЧЕНИЧКИТЕ СИ ДА Я ПРЕПИШАТ И ОПИТАТ)

Взема се една костенурка и се убива по (жесток) начин, като се срязва от двете страни, внимавайки да не се повреди черупката. Животното се окачва на задните крака, отрязва се главата му, оставя се да виси така за един час, докато изтече кръвта. След това се обръща с корема нагоре, отрязва се долната част на краката, внимавайки да не се увредят бутчетата, на които се смъква горната дебела кожа. След това се отделят месото, карангията (черният дроб и сърцето) и яйцата (ако има), изхвърлят се червата, работи се внимателно и всяко нещо се прави поотделно. Всичко се

измива — и месото, и вътрешностите, които, след като се накиснат в посочените подправки, сол, лимон, чесън, лук, домати, чер пипер, се слагат на тих огън, докато добият златист цвят и специфичен аромат — олио или зехтин на вкус. Това ястие трябва да се поднася с картофи, варени във вода без сол, или фарофа, поръсена с кориандър.

[1] Голям гуцер. — Б.пр. ↑

[2] Диво прасе. — Б.пр. ↑

[3] Свински крака. — Б.пр. ↑

[4] Вид люта чушка. — Б.пр. ↑

След шест месеца вдовство дона Флор смекчи строгия дотогава траур, задължаващ я да носи и на улицата, и вкъщи черни затворени дрехи. Единственият нюанс на черното представляваха чорапите с тъмносив цвят.

Затова онази сутрин ученичките (нов, многоброен и симпатичен курс), като я видяха със светла блуза на тъмни щамповани фигури, с гердан от фалшиви перли на врата и малко червило на устните, приветстваха с оживено ръкопляскане веселата учителка. А тя трябваше да чака още шест месеца за зелено и розово, червено и бежово; новите и крещящи модни цветове: турско-синьо, синьо-зелено, лилаво, морскозелено.

Наистина „весела учителка“. Както в стиха на богатата Мага Патерностро. Защото всъщност дона Флор облекчи вътрешния си траур, разкъса воалите на смъртта, когато в навечерието на литургията за навършването на един месец от смъртта зарови в себе си спомените. Запази от уважение към традициите и съседите строгостта на траура, но си възвърна кротката усмивки, услужливостта, интереса към всекидневието, прилежността на домакия. Все още бе обхваната от известна меланхолия, която я правеше от време на време замислена и придаваше на домакинските ѝ способности ново качество, някакво носталгично очарование — но любопитна към живота наоколо, влагаше усърдие в кулинарното училище, което беше занемарила през този месец.

Престана да произнася името на починалия, като че ли го беше забравила изцяло, като че ли след маниакалната криза се беше съгласила с дона Динора и съмишленичките ѝ, че смъртта на непрокопсаника е била късмет, и най-после намери общ език с клюкарките. Поне привидно.

Онзи път след литургията и след като се върна от гроба, на който постави цветята и знака на ясновидача от Осаин, тя разтвори прозорците на гостната и позволи най-после светлината на слънцето да

огрее къщата, да помете сенките и духовете. Хвана метлата, парцалите и четките и се захвана за работа.

Дона Розилда предложи да ѝ помогне, но пред такова основно чистене тя си замина обратно за Назарет дас Фариняс, тъкмо когато синът и снаха ѝ започваха да хранят класическите надежди за подобри дни. В крайна сметка кой повече се нуждаеше от постоянна компания, от майчина ласка и грижи, ако не дона Флор, неутешима вдовица, скоро загубила съпруга си? Дона Флор беше самотна и беззащитна, изложена на многобройните опасности на неблагодарното си положение — редно би било дона Розилда като опитна и неустрашима майка да остане с беззащитната си дъщеря, да ѝ помага въщи и в разрешаването на многобройните проблеми. Кой знае дали не беше станало някакво чудо, че най-после младото семейство и град Назарет се видяха свободни от майка и свекърва, повече свекърва, отколкото майка. Селесте, снаха и слугиня, даде обет пред Светата дева на отчаянието.

Молитвите ѝ не получиха отговор, по-силен беше светията на дона Флор, пазена, без даже да го знае, от аше и пежи на кандомбле, от цар Кету, Ошоси, ориша на кръстницата Дионизия (Оке!). И така, от дона Розилда се избави вдовицата, ама тя обаче не си тръгна, преди да си покаже рогата, да се намърмори, да се скара със съседите. А на съседите им правеше удоволствие да я тровят и да ѝ налагат условията за съжителство.

Там, в столицата, тя живееше неудобно, къщата беше малка, нямаше отделна стая за нея, спеше на походно легло в помещението, където дона Флор преподаваше теоретичните уроци, нямаше собствен гардероб за дрехите си, а къщата на сина ѝ беше толкова широка, с всички удобства. Освен това в Назарет тя, дона Розилда, не беше коя да е. Не се налагаше само като майка на Ейтор — служещ, с положение в железниците, втори секретар в социалния клуб на Фариняс, един от най-добрите играчи на табла и дама в града (у него се беше проявила сломената дарба на господин Жил), луд по рисуването — рисуваше портрети на всички, възпроизвеждаше цветни репродукции; самата тя украсяваше и се числеше към най-доброто общество на Назарет, хвалеше се с връзките си с хора от столицата като семейство Мариньо Фалкао, доктор Зителман Олива и дона Лижия, журналиста Насифе, дона Мага, индустриалеца Нилсон Коца, с вилата му в Матату, и най-

вече с кръстника доктор Луис Енрике, „златната глава“, гордостта на околностите.

В столицата, дори в света на онази новоизлюпена дребна буржоазия, разположила се на няколко улици между площад Втори юли и Санта Тереза, дори там не ѝ обръщаха внимание и не я уважаваха; напротив, не я понасяха. Най-близките приятелки на дъщеря ѝ, дона Норма, дона Жиза, дона Емина, дона Амелия Руас, дона Жаси, не се посвениха да я обвинят за отчаяното състояние на вдовицата, приписвайки всичко на лошия ѝ характер, на обвиненията и ругатните, на нелепата непримиримост към починалия. Трябваше или да промени отношението си към починалия и да престане да говори и злослови по негов адрес, или да си замине. Ултиматум.

И точно затова, в отговор на долната провокация, дона Розилда продължи престоя си въпреки неудобствата на къщата и враждебността на съседите. (Дона Жаси дори намери гледачка за дона Флор — една съмнителна София, нейна кръщелница.) Все пак се разбърза да се връща, когато след литургията научи чрез доктор Енрике, че е назначена от отец Валфредо Мораес на високата служба ковчезник на Дружеството за нови начинания на катедралата в Назарет, в чийто управителен съвет блестяха съпругата на мировия съдия (председателка), на кмета (първа заместничка), на шерифа (втора) и други знаменитости от околността. Отдавна копнееше дона Розилда да попадне сред директорките, даже и като последна дупка на кавала; изведнъж ставаше ковчезник, ни повече, ни по-малко. Светият дух беше осенил отец Валфредо, дотогава толкова безчувствен към възжеланията ѝ.

Подобно назначение струва на свещеника двоумене и съмнения, но влиятелният съгражданин, към когото се обърна, за да си осигури изплащането на значителни суми, постави като условие за решаващата му помощ дона Розилда да заеме завидната служба, напук на сдружението на клюкарките. Долен шантаж, помисли си викарият, но се примири, защото му трябваша парите, а без намесата на доктор Луис Енрике как да раздвижи бюрократичната машина?

Предния ден дона Жизела, с която понякога докторът обсъждаше съдбините на света и несъвършенството на човешкия род, му съобщи:

— Ако дона Розилда не си отиде, бедната дона Флор няма да може да си отдъхне, нито да забрави... А тя трябва да забрави, има

комплекси, това е странен случай на болезненост, скъпи докторе, който само психоанализата може да обясни. Между другото Фройд цитира един пример...

Дона Норма, с която беше дошла, я прекъсна навреме:

— Правите едно добро дело, докторе... Махнете тази чума далеч отгук, изпратете я в Назарет, че никой вече не издържа...

„Бедният Ейтор, бедната Селесте, бедните деца...“ — оплака ги докторът и като доктор, и като кръстник. Но между доната Флор, типичен пример по Фройд, и семейството, вече от години малтретирано от доната Розилда, не се подвоуми: пожертва сина и любезната му съпруга, в чиято къща винаги хапваше добре по време на постоянните си пътувания до Реконкаво.

Всеки да си носи кръста, реши той; доната Флор го беше носила седем години: тежък товар беше онзи съпруг. Не беше честно сега, когато е вдовица, да ѝ пробутва доната Розилда — истинска Голгота, кръст, трънен венец, оцет и жлъч.

Без доната Розилда, клюкарките много рядко изкарваха на бял свят името на проклетника, от уважение към изискванията на доната Норма и на доната Жиза, а и защото доната Флор беше започнала нормален живот, след като премина безкрайните пустини на отчуждението. Не предишния живот, а едно спокойно съществуване, защото без присъствието на съпруга ѝ изчезнаха страховете, неприятностите, отчаянието. Всичко това свърши, доната Флор свикна да спи по цяла нощ, без да се събужда. Лягаше си сравнително рано, след обичайните приказки с доната Норма в кръга от приятелки, седнали на изнесените навън столове, коментирайки случки, радиопрограми и филми. Ходеше на кино само с доната Норма и господин Сампайо, с доната Амелия и господин Руас, с доната Емина и доктор Ивес, страстен любител на каубойски филми. В неделя обядваше в Рио Вермельо при чичо си и леля си; чичо Порто както винаги следваше манията си да рисува пейзажи, леля Лита вече застаряваше, но поддържаше в изрядност градината и котките.

Доната Флор не пожела да се присъедини към веселия кръг от хора, събиращ се в къщата на доната Амелия на биска^[1] и „три седмици“. Даже доната Енайде идваше от Шаме-Шаме за следобедните карти. Фанатичните на биска и почитателките на „трите седмици“ направиха всичко възможно да я спечелят, но без резултат, като че ли

починалият беше използвал напълно правото на семейството на комар, без да остави нищо за дона Флор. Най-голям враг на хазарта беше аржентинецът керамик, господин Бернабо; дона Нанси даваше всичко да изиграе една ръка на биска, но деспотът беше неумолим: най-много, и то с молби, редеше пасианси, нищо повече.

Така спокойно течеше животът на дона Флор с уроците по кулинария (двата ѝ курса непрекъснато нарастваха) и обществените дейности, позволени за положението ѝ. Не бяха малко задълженията, както може да се стори на пръв поглед: отнемаха ѝ цялото време, като не ѝ позволяваха да се отдаде на тъжни мисли. Без да говорим за поръчките, които беше невъзможно да откаже — за празнични обеда, изискани вечери, банкети или приеми: от ранни зори се отдаваше на работата си в кухнята. И понеже беше взискателна към качеството на ястията, към умората се прибавяше и притеснението.

Идваше да ѝ помага едно момиче на шестнадесет години, дъщеря на друга вдовица, дона Мария до Кармо, наследничка на какаови насаждения, живуща в Ареал де Сима и включена бързо в кръга на дона Норма. Момичето, мургавата Марилда, имаше данни за готвачка и се сприятели с дона Флор, беше непрекъснато с нея и се учеше да готви в свободното от теоретичния курс време. Дона Флор се усмихваше, като я гледаше да шета из къщи, припявайки, с рошави коси, с нежно и кокетно лице; ако мошеникът беше жив, нямаше да има спасение, той нямаше предубеждения относно възрастта.

Както се вижда, не ѝ липсваха занимания в живота на вдовица, времето беше малко, понякога даже не смогваше със задълженията си. Толкова работа, цял куп неща, тежко ежедневие: понякога вечер, като се съблечеше и си легнеше, се чувстваше наистина уморена, нуждаеше се от спокоен сън. Заспиваше веднага щом сложеше глава на възглавницата.

Но след като животът ѝ беше толкова запълнен, как да се обясни постоянното чувство на празнота, сякаш цялата тази дейност, която я грабваше, покоряваше и движеше, беше ненужна и безсмислена? След като поради скромността и икономичността си имаше достатъчно средства да живее прилично, като продължаваше да крие по стар навик парите, щом ѝ беше спокоен животът, защо тогава да е празен и безсмислен?

[1] Вид игра на карти. — Б.пр. ↑

Из околните улици имаше предостатъчно клюкарки — и млади, и стари — за упражняването на подобен занаят не се иска документ за възраст. Дона Динора беше първата от тези клюкарки, такива успехи беше завоювала, че ѝ приписваха славата на ясновидка.

В това повествование вече видяхме доната Динора в действие; оплакваше, клеветеше, издаваше, но досега не стана дума за нея, като че ли беше просто една интригантка от кръга на клюкарките. Може би защото нахалното присъствие на доната Розилда, най-после и за щастие изселена в Реконкаво, не позволяваше на конкурентките да се изявят. Но никога не е късно да се поправи една грешка, една несправедливост.

Пред много хора доната Динора минаваше за вдовицата на комендатора Педро Ортега, богат испански търговец, починал преди десетина години. Истината е, че никога не беше се омъжвала, а момуването ѝ беше кратко, още в пубертетната възраст избяга от къщи, за да започне бурно и в определен смисъл бляскаво съществуване. Въпреки това — да я благослови господ! — нямаше по-голяма моралистка и пазителка на добрите нрави от нея след щастливата ѝ среща с галисиеца, когато, прехвърлила четиридесет и пет, доната Динора, навикнала на удобства, гледаше на бъдещето със страх, панически страх от бедността.

Без да е била никога наистина красива, притежаваше някакво чувствено очарование, на което дължеше успеха си сред мъжете, но то се топеше с годините и бръчките. Тогава излезе невероятният ѝ късмет с комендатора — „най-голямата печалба от лотарията“, както доната Динора беше споделила с приятелки навремето. Испанецът ѝ предложи уважение и гаранции, без да говорим за къщичката в съседство с площад Втори юли, където се нанесе.

Кой знае дали от страх да не се види стара и бедна, проституираща пред вратата си, доната Динора, подкрепяна от търговеца, бързо се превърна в противоположното на това, което беше: уважавана дама, пазителка на морала. И тази черта се засили още

повече след смъртта на Педро Ортега. Когато той си отиде сред речи и надгробни венци, бившата уличница прехвърляше петдесет години — петдесет и три, за да бъдем по-точни, а през осемте на съвместното съжителство беше станала защитник на нравствеността и семейния живот.

Справедливият пазител на консервативните съсловия, благодарен на любовницата за предаността и разкриването на един свят на непознати удоволствия (какъв глупак — да загуби най-хубавите години от живота си зад тезгяха на сладкарницата и с отпуснатото тяло на святата си и кисела съпруга!), ѝ завеща — освен собствената къща, гнездо на порочна любов — акции и облигации, сносна рента, достатъчна да ѝ осигури спокойна старост, изцяло посветена на сплетните и интригите.

Ето я дона Динора вече на шестдесет: креслив глас, нервен смях, непрекъснато в движение. Привидно най-състрадателната и разбираща вдовица, на практика — „шишенце отрова, пепелянка, окичена с птичи пера“, според твърде поетичния израз на Мирандао, вечна жертва на тази категория жени. Израз, споделен с журналиста Жовани Гимараес, когато огледа старицата с целомъдрен вид на моралистка по време на обед в дома на дона Флор в чест на Силвио Калдас. После философски добави:

— Колкото по-голяма курва е като млада, толкова по-благопристойна става, щом остарее. Като заприлича на бъчва, изведнъж се превръща в девственица...

— Онова плашило ли? Коя е?

— Не е от наше време, но си е имала и име, и прякор. За нея говори много Анакреон, пил е от тази чаша. Може да си чувал. Знаеха я като Динора — Чудесния задник.

Жовани се стресна, почти онемял:

— Онова там? Прочутият Чудесен задник? Господи!

Доказателство за преходността на човешката суета, решиха двамата, изправени пред тъжните останки на старата кранта; набита, къси крака, увиснал задник, голяма глава. Облечена в траурни дрехи, като истинска вдовица, тя носеше медальон със снимката на комендатора, за когото говореше, сякаш наистина ѝ е бил съпруг и единствен мъж в скромния ѝ живот. Типове като Анакреон, срам за човешкия род, като че не съществуваха, тя просто не ги познаваше.

Хитра беше и никога не отиваше направо към въпроса, не нападаше фронтално, напротив, объркваше останалите, като се правеше, че всичко разбира и прощава, хвалейки едни и оплаквайки други. Оттам и славата ѝ на добра и симпатична, хвалбите се сипеха по пътя ѝ на клюкарка: „Ето ти едно добро създание...“.

А когато се случеше да я хванат на местопрестъплението в някоя интрига, представяше се за жертва: искала да направи добро, а като отплата получила черна неблагодарност.

Кроткият Зе Сампайо, който си лягаше рано със своите измислени бележки, с вестниците и стари списания (обожаваше да чете стари списания и алманаси), като чуеше гласицето на дона Динора, изпаднаше в паника, запушваше си ушите и казваше на дона Норма с отпаднал, но не и примирен глас на човек, на когото не му остава нищо друго, освен да почне да псува:

— Тази жена е една долна кучка, най-голямата кучка по тези места...

— Прекаляваш малко... Тя даже е добродушна...

Оттук личи колко ловка беше дона Динора: успя да се пребори с онази история с детето на Дионизия, когато престижът ѝ беше паднал на нула, и спечели дона Норма. Но не и Зе Сампайо.

— Мръсна кучка... Виж, моля ти се, направи нещо, че да не си навре носата тук, в стаята. Кажу, че съм заспал, че почивам... Кажу, че съм умрял...

Коя беше дона Норма, че да спре дона Динора да си бутне носа, където тя иска? Влизаше спокойно като вътрешен човек във всички къщи на уважаваните хора с пари — към бедните се отнасяше добре, но с една далечна и величава доброта, като защитничка на онеправданите, държейки ги на мястото (по-долу), отредено за тях, без да им подава ръка. Навираше се в коридора, в стаята:

— Може ли, господин Сампайо? — Зе Сампайо ненавиждаше тази изрусена глава, „слонска глава, най-голямата в Баия“, конското чене, гласа и загрижеността. — Все така болен, господин Сампайо? Аз все си казвам: „Господин Сампайо, с това негово тяло, има много деликатно здраве. Малко нещо да стане, и трепери в леглото, затрупан с лекарства“. Казвам и повтарям: „Ако господин Сампайо не внимава, някой ден ще ритне камбаната“.

Зе Сампайо беше впечатлителен човек и му се искаше да я изхвърли с ритници.

— Имам желязно здраве, дона Динора...

— Ами защо тогава си в леглото, господин Сампайо, защо не дойдеш да си поприказваме? Толкова начетен човек; всички казват, че не си завършил само защото... Е, хората какво ли не говорят... Ако на всичко обръщаме внимание... Аз не обръщам внимание, нека си говорят, от едното влиза, през другото излиза...

Зе Сампайо знаеше накъде бие: за пропиляната и разсипническа младост на мамино детенце. Ядосан, баща му беше престанал да го издържа, спря го от учение и го прати да работи в магазина като касиер.

— Нека си говорят хората, дона Динора, не се притеснявай.

— Смяташ ли, че не трябва да обръщаме внимание и на това, което говорят за нас? Наистина ли? — оцъкляше тя огромните си кравешки очи, като че ли Зе Сампайо беше някакъв оракул на новите времена.

— Аз поне... — И изведнъж се надуваше. — Искаш ли да знаеш нещо, дона Динора? Аз искам спокойствие и почивка... И за да имам малко спокойствие, готов съм да дам право и на този, който не е прав, ама и така не успявам... Идваш да ми досаждаш даже тук... Извинявай...

Грабваше вестник или списание и обръщаше гръб на посетителката. „Зе Сампайо е толкова груб — дона Норма се чувстваше засрамена, — и то точно с добрата дона Динора...“

Между другото съвсем безполезна грубост, защото дона Динора не се признаваше за изгонена и настояваше хитро:

— Чу ли какво е станало с господин Вивалдо?

Ах, дяволска, проклета жена! Не успяваше ли накрая да пробуди интереса му?! Зе Сампайо оставяше вестника победен:

— С Вивалдо! Не знам, какво е станало?

— Ами ще ти кажа... Господин Вивалдо, уважаван човек, красавец, прилича даже на чужденец, какъвто е розов...

И винаги беше така: след похвалите идваше интригата, злословието, за някоя чашка в повече, за прегрешението на някой съпруг, споменаваха някое име на жена, почти винаги уличница.

Според нея господин Вивалдо от погребалната служба, без никакво уважение към гробовете и ковчезите, събирал в съботните следобеди зад червените пердета с посребрена украса една група еретици на покер с високи залагания и щедро поливане с коняк и хвойнова ракия:

— Липса на уважение, нали? Можеше да намери друго място за тоя си порок... — Малка пауза. — Не мислиш ли, Зе Сампайо, че комарът е най-лошият от пороците?

Зе Сампайо не мислеше нищо, нито пък искаше да мисли, искаше само малко спокойствие, но дона Динора се беше развихрила: господин Вивалдо, без съмнение честен човек, прекрасен съпруг, чудесен баща, излага всичко това на опасност, защото комарджията рано или късно губи контрол и залага дори жената и децата си. А когато не ги залага, оставя ги на произвола на съдбата, зарязва ги с жестоко презрение. Има ли по-добър пример от този с дона Флор? Докато беше жив нещастният ѝ мъж, роб на комара, тя изживя адски мъки, малтретирана, изстрадала... А днес, вижте разликата — най-после свободна, може да се радва на живота, без да се мъчи.

А като стана дума за дона Флор, какво мисли Зе Сампайо? И ти, Норминя, какво смяташ? Такава модерна и красива, не е ли несправедливо да е вдовица, и то на такъв пропаднал покойник? Не е ли така? Защо, Норминя, като си ѝ приятелка, не я посъветваш? Тя, дона Динора, би проучила случая по звездите, с кристалното кълбо, с тестетата карти на гледачка любителка.

Само любителка, защото не вземаше пари, предсказваше бъдещето на приятелки по тяхна молба, понеже малко професионалисти притежаваха ясновидски способности като нейните. Поне в разкриването на подлости имаше някаква интуиция, шесто чувство, уникален нюх. Чудотворна дарба, стигаща до пророчество.

Не предсказа ли тя почти една година по-рано страхотния скандал в семейство Лейте, хора с много пари и гордост, затворено зад стените на величествения си дом над морето на улица Прегиса? Омазнените карти ли хвърли, кълбото от фалшив кристал ли погледна, или чисто и просто садистичният инстинкт я предупреди?

Веднага щом Аструд с ангелското си лице и нежни черти на послушница от „Сакре Къор“ пристигна от Рио, за да живее при сестра

си, дона Динора, без каквито и да е видими причини предсказа драмата:

— Това ще свърши зле...

Предрече така, когато видя момичето в автомобила на зет си доктор Франколино Лейте — „сатирът Франко“ за тесен кръг приятели, — адвокат на големи национални и чужди фирми, пияч на уиски, латифундист и член на управителния съвет на проспериращи предприятия, знатен и арогантен господин. На кормилото на голямата американска спортна кола, с цигаре и пелерина, адвокатът дори не забелязваше тълпите прости хорица по Содре, Ареал, Форса, Кабеса, площад Втори юли. Но дона Динора го следеше и не го изпускаше от очи: следеше и най-малките подробности от живота в господарския дом, близка с готвачките, перачките, дойките, градинаря и шофьора, държеше под око зетя и момичето, и предричаше:

— Ще свърши зле, и още как... Барут близо до огън...

Не се впечатляваше от скромното държане на момичето:

— Жена, която гледа надолу, е развратна; само да ѝ падне сгода...

Изглеждаше толкова абсурдна и несправедлива, че Карлос Бастос, едно съседско момче, враг на клюките и може би малко увлечен по милата Аструд, я скастри по най-груб начин:

— Не закачай невинното момиче с лигавите си сплетни...

Когато скандалът избухна след близо две години и Аструд с невинния си вид и надут корем на пет месеца беше изхвърлена от побеснялата си сестра, дона Динора си отмъсти на романтичния Карлос Бастос, може би още влюбен:

— Видя ли бе, глупак? Мен никой не може да ме измами. С лигави сплетни не се правят деца, децата идват от разврата...

Имаше очи да вижда и да предвижда, нюх на хрътка, никой не убягваше на изострените ѝ сетива. Между другото самите съседни идваха да ѝ разправят най-интимните си работи, за да ѝ искат съвет като ясновидка. За нея минало, настояще и бъдеще бяха открити карти, отворена книга.

Дали притежаваше, или не дълбоки познания по магия, дали бе жалка дилетантка, без да има нищо общо със съзвездията, или пък владееше окултните науки на Изтока, истината ни задължава да признаем, че тя първа обяви новия брак на дона Флор, когато

вдовицата само смекчи траура и се върна към нормалния живот без напрежение и проблеми, далеч от каквато и да е мисъл за брак.

Обяви сватбата и различи лицето на годеника много преди да се заговори за годеж, преди да са възникнали каквито и да е чувства и влечение. А дори и да е имало предпочитание от страна на кандидата към дона Флор, никой не го разбра, може би самият той не бе го признавал пред себе си. И така, който ще да вярва, но дона Динора го описа с подробности: мургав господин, вече на средна възраст, висок, здрав, изискан, четиридесетгодишен, със сериозни и учтиви обноски и в дясната ръка една пъпка от роза, винена на цвят. Такъв го видя в кристалното кълбо. Дамите, поповете, валетата, асовете и спатиите, пиките и купите потвърдиха тези отличителни черти и честното намерение за брак, като се прибави и асът на златото, имота и парите, икономическата стабилност и титлата доктор.

3

А всъщност, макар и мургав, Принца не беше на средна възраст и още по-малко четиридесетгодишен, висок, здрав, изискан. Посвоему изискан и красив, но доста екстравагантен. Трудно би било следователно, даже и при най-добро желание, да го вместим в описанието на бъдещия годеник, видян от дона Динора в кристалното кълбо и представен от нея на народа от площад Втори юли, предизвиквайки крайна възбуда, почти преврат във войнствената задруга на клюкарките.

Нежен, блед, с бледността на романтичните поети и жиголата, с черни прави коси, с много брилянтин и парфюм, с полумеланхолична-полуубедителна усмивка, предлагаща един свят на мечти, с елегантна фигура и дрехи, големи молеци очи, описанието на Принца изискваше поетични думи: „мраморен“, „блед“, „мечтателен“, „красив“, „с чело от алабастр и очи от оникс“. Прехвърлил тридесетте, изглеждаше на малко повече от двадесет и тъгата, засенчваща лицето му, сладкодумието и прикритият поглед бяха част от оръдията му на труда, компетентен професионалист с интересна и рядка специалност. Можем веднага да кажем, че се беше специализирал по вдовици, притежаваше завършен курс и дълга практика.

Известен като Принца в престъпните и полицейските среди (а къде е границата, ако изобщо съществува, разделяща тези два свята, привидно противопоставени, а на практика еднакви?), беше си спечелил прякора заради добрите обноски и сладкодумието. В приятната интимност на публичните домове, в тесния кръг на леките жени, бе познат под мистичния прякор Царя на стъпката, може би заради отпуснатите му черти и слабата фигура. Истинското му име беше Едуардо — един от най-симпатичните и ловки мошеници в града. Колкото до второто му име, няма да се цитира тук, тъй като не е нужно за по-нататъшното повествование за дона Флор и нейните двама съпрузи.

Принца криеше второто си име; полицията не го разпространи, когато ѝ се наложи да установи преки отношения със странния

младеж, а вестниците, като го споменаваха по страниците си, отбелязвайки минаването му (по начало кратко) през затвора, заместваха презимето с неопределеното „еди-кой си“:

„Вчера на площад Се, с обвинението, че е опетнил доброто име на вдовицата Жулиета Филол, живуща в Барбальо, мамейки я с годещ и обещания за брак, за да може да посещава дома ѝ и да задигне скъпоценности и два милиона рейс, бе арестуван престъпникът Едуардо еди-кой си, познат в подземния свят под прякора Принца.“

Всички уважаващи себе си от Фейра де Сантана пазеха честта на семействата си от мошеника. Щом така се отнасяха властите, щом така го наричаше пресата, пък и самият той, защо да превръщаме в сензация дискретните редове и да хвърляме в устата на хората и на кучките на скандала и клюката доброто име, заслужаващо уважение пред другите? Представете си ужаса, ако доната Динора и нейната армия клюкарки научеха за роднинските връзки на мошеника; дори и правнуците нямаше да могат да измият имената на бабите си, „оцапани с кал, затънали в блатото на безчестието“ (както би се изразил учителят Епаминондас Соуза Пинто). Всички клюкарки обаче бяха пленени от добрите обноски на Принца. Самата доната Динора не се ли опита в даден момент да промени пророческите си видения, като ги доближи до външните белези на измамника? Останалите се натъжиха до една, когато Мирандао, дошъл с жена си и с две или три деца да посети доната Флор, даде точна характеристика на субекта: „Човешка в него е само сянката му...“.

Цялата тази история с Принца, който дебнеше по онези места с изисканото си мошеничество, беше объркана от началото до края.

Това беше между другото обичайната му среда и предпочитаната атмосфера за действие.

Приятелките и клюкарките, възбудени и доволни, обсъждаха описанието на бъдещия годеник, дадено от доната Динора, и си предаваха новината от уста на уста, когато Принца се появи по тротоарите със стъпка и въздишки на влюбен.

Подхилваха се доната Норма, доната Жиза, доната Амелия и доната Емина; клюкарките търсеха неуморно галантния годеник, но в интерес на истината трябва да кажем, че не само клюкарките се отдадоха на безполезното търсене. Самата доната Жиза хвърли психологически поглед към мъжката половина в квартала, за да издири „изискания

четиридесетгодишен“; колкото до доната Норма, няма какво да говорим — след едно добро бдение, последвано от първокласно погребение, за нея нямаше нищо по-хубаво от годеж и брак. Безброй бяха младите хора, чиито бракове беше измътила, водеше ги при съдията и свещеника, преодоляваше трудности, преборваше се с препятствия и недоразумения, с груби семейни възражения. Провали се само с Валделоар Рего, който нямаше равен на себе си по нерешителност, и с една мила съседка, Мария, която пък беше прекалено инертна. Но даже и така не загуби надежда да омъжи Мария, кой знае, може би за самия Валделоар.

Приятелки и клюкарки търсеха усилено неизвестния още кандидат според пълното описание на външните и моралните му белези, защото доната Динора не скъпеше предсказанията, пророкуванията ѝ не бяха половинчати. Ако трябваше да опише един бъдещ годеник, не пропускаше подробностите; обрисуваше с удоволствие и разточителство качествата и чертите му. Може би точно в това, че описанието на кавалера беше толкова точно, се състоеше трудността да го открият. На кого да припишат толкова много подробности?

Клюкарките оглеждаха човек след човек из околностите и по-нататък, без да намерят някой, който да отговаря напълно на описанието. Едни имаха диплома и малко пари, но не точната и желана възраст. Други я имаха, но им липсваше пръстенът на дипломиран, без да гледаме второстепенните подробности. Независимо от това се появиха многобройни кандидати, всяка съседка предлагаше един, че и по няколко за по-сигурно.

Доната Флор се подсмиваше кротко на тия глупости: само в главата на доната Динора, която се чудеше как да си запълва времето, само в нейната глава можеха да се родят такива луди мисли за годеж и брак. Но не и в главата на доната Флор, още повече че не бе изтекла дори една година от смъртта на съпруга ѝ, най-краткият срок вдовицата да оплаче и почете паметта и отсъствието му.

А освен това, ако беше взела някакво твърдо решение след осем месеца траур, то беше да не се омъжва повторно. За какво, нали имаше необходимото, нали печелеше от кулинарното училище достатъчно за храна и дрехи, нали имаше толкова много и толкова добри приятелки, които ѝ носеха спокойствие с доброто си отношение, нали не

чувстваше липсата на мъжка ласка и се беше отказала завинаги от подобни неща, защо тогава да се омъжва?

С малко тъжна усмивка и убеденост в тази непоклатима мисъл, тя посрещаше дружеските провокации, нападките на доната Норма и на доната Жиза, които също ѝ предлагаха на подноса на приятелството главите на вероятни кандидати.

Доната Жиза ѝ предлагаше начетения учител Епаминондас Соуза Пинто, заклет ерген, който преподаваше в частни гимназии и в свободното си време се занимаваше с история. Винаги забързан и потен, малко отнесен, чувстващ се неудобно в белия костюм с жилетка и с гамашите, той гонеше шестдесетте; доната Флор го познаваше и го уважаваше, но ако трябваше да отмени твърдото си решение, несъмнено нямаше да даде ръката си на учителя, прекалено високопоставен и учен за нейния прост вкус (без да говорим от дискретност за недодялаността му). Доната Флор се смееше и се шегуваше: макар и бедна вдовица, не беше още за изхвърляне.

Приятелките се смееха: доната Норма все не можеше да избере един от многото, познаваше половината свят, а доната Амелия още толкова. Доната Емина настояваше за Мамеде, сириец, също вдовец, антиквар и съсед, който непрекъснато се губеше из вътрешността на щата, купуваше проядени икони, разкривени столове, изпочупена стъклария и даже стари нощни гърнета. Мамеде ли? Грозен като смъртта, по-зле и от учителя Епаминондас според доната Флор.

Дори доната Енайде дойде от Шаме-Шаме, за да предложи своя кандидат; неин зет, на име Алуизио, нотариус в отдалечените райони по река Сао Франсишко, кестеняв, четиридесет и пет годишен, плешив, с малко по-голям нос, но весел и забавен, посъбрал пари, хубава партия. От всички той най-много приличаше на описания от доната Динора, поне ако се вярва на думите на доната Енайде. Освен това почти притежаваше титлата доктор от времето, когато е бил адвокат с клиентела, преди да има нещастieto да се набърка в политиката.

Имаше един-единствен недостатък: беше ерген само според църковния регистър, в цивилния фигурираше като женен. Не се разбираше с жена си и се бяха разделили преди повече от десет години. Като млад, понеже беше масон и безбожник, пренебрегна църковния брак, но сега изявяваше готовност да го приеме, ако годеницата държи на него. Защо да не бъде доволна доната Флор от

църковен брак, за много хора впрочем той бе единственият валиден заради божията благословия, а цивилният беше просто договор пред съдията, нещо подобно на сделка. Дона Енайде даже беше писала на своя роднина писмо, пълно с хвалби за добрината на дона Флор. „Луда жена, след като не искам да се омъжвам, още по-малко ще искам да живея с някой, било със или без божия благословия.“ И на всичкото отгоре на края на света, по бреговете на река Сао Франшишко, където върлува малария. Дона Флор се правеше на засегната: в крайна сметка дона Енайде ѝ се пишеше приятелка, а идваше от Шаме-Шаме да ѝ предлага срам и падение. Всичко това беше майтап и нищо повече.

Всеки кандидат имаше някои качества, които го доближаваха до модела на дона Динора. Принца обаче най-малко от всички приличаше на него: нито имаше пари, нито докторска титла, нито посочените години, нито ръста. Когато се появи на улицата, мерейки с неспокойната си походка тротоара пред къщата на аржентинеца срещу кулинарното училище, дона Флор реши, че романтичният начин на ухажване е за някоя ученичка или омъжена мръсница.

Често се случваше някое от момичетата да дойде с приятеля си под ръка, оставяйки го да въздиша на ъгъла, докато свърши урокът, за да се върнат после заедно. Други, които бяха омъжени, използваша училището за параван и за развлечение и за да окачат чифт рога на съпрузите си. Идваха на един урок, пропускаха следващия или присъстваха само в началото, когато дона Флор диктуваше и те записваха в тетрадки продуктите, като с това даваха вкъщи доказателство за прилежността си. А всъщност стояха половин час в училището и час и половина в публичния дом.

И така, като гледаше как стои облегат на стълба, пушейки непрекъснато в очакване, дона Флор реши, че е влюбен в някое от момичетата, някое от най-младите, защото самият той имаше момчешка физиономия.

С течение на времето, след като не го видя в компанията на някоя ученичка, а все си беше там, в най-различни часове, че даже и вечер, загледан в прозорците, заключи, че нищо общо не може да има между постоянството му на дебнещ хищник и ученичките около печката и фурната. След като не преследваше никоя от училището, каква беше тогава целта на погледите и въздишките му?

Положително Марилда, друга не можеше да бъде причината за упоритите му набези. Момичето живееше повече при учителката, отколкото в собствената си къща, и натрапникът сигурно я беше взел за сестра на дона Флор: и двете бяха с еднакъв тен на кожата, който не подлежеше на описание — златист, с оттенък на чай и мате^[1], резултат от смесването на индианска кръв с кръвта на черни и бели, за да се стигне до това съвършенство.

Дали Марилда одобряваше ухажора, или го пренебрегваше? Беше вече стигнала възрастта на любовта, след две години завършваше педагогическия курс и можеше да се омъжва. Между другото вече си беше дала сметка за интереса на въпросната личност, но го приписваше на някоя друга: на пъргавата Мария, на хубавите дъщери на доктор Ивес, на учителката Балбина, кой знае? Но след като никоя от тях не живееше срещу стълба и оттам се виждаха не прозорците им, а гостната на дона Флор, където единствено Марилда се застояваше да чете романи от серията „за млади момичета“, заради нея трябваше да е меланхоличното висене на упорития тип.

Разгледаха го през пролуката на прозореца: „Красив е“ — въздъхна Марилда с непостоянното си сърце, готова вече да жертва любовта си с Месенас, колега от курса, едно петле на нейните години. Дона Флор се съгласи — „елегантен младеж“, още доста млад, на двадесет и три, двадесет и четири години, лика-прилика за бъдещата готвачка. Необходимо беше да се съберат сведения, да се узнае дали има почтена и доходна професия, или пък е служител в банка, предприятие. Може би беше богат, защото нямаше определен час за идването му, по цял ден подпираше стълба срещу дома на дона Флор.

Марилда напразно изхаби усмивките си, отговор не получи. Излизаше на площада или киснеше в двора на църквата „Санта Тереза“ — идеално място за обяснения и любовни клетви, по-хубаво никога не е имало и няма да има, толкова идилично беше с надвисналото синьо небе, с тъмнозеленото море, с вековните стени на храма, с очакваната благословия на дон Клементе за някоя открадната целувка.

Принца обаче не я последва нито към блъсканицата на площада, нито към тишината и спокойствието на църквата над морето. Не напускаше поста си, като че ли беше вързан с вериги, с очи, вперени в щорите на училището. А след като и Марилда не беше причината за неговите въздишки, на коя да ги припишем, освен на дона Флор?

До това заключение стигнаха съседките и приятелките и дори Марилда, въпреки младостта си и липсата на опит:

— Мисля, че на теб ти е хвърлил око, Флор.

— На мен? Луда ли си?

Няколко дни след това, като тръгнаха на пазар с доната Норма, той ги последва и взе същия трамвай. Пушеше цигара след цигара и се усмихваше замечтано и многозначително. Доната Норма за малко да се разсърди, като го забеляза, смятайки, че доната Флор крие нещо от нея.

— Много хубаво... Госпожата да си има ухажор и да не ми каже нищо.

— Не знам кой е... Забучил се е от няколко дена пред нас, поупорит никога не съм виждала, мислех, че е заради някоя от ученичките, но не е. Реших, че е заради Марилда, и така изглеждаше, но се оказа, че и това не е. Горкичката, даже се натъжи. Не знам какво да мисля...

Страхотно възбудена, доната Норма изследва контето с дълги и неприкрити погледи, които смяташе за най-дискретни и незабележими.

— Страшно е хубав... Само дето е малко прекалено модерен...

— И след като го огледа отново, се поправи: — Не е чак толкова модерен, колкото изглежда, и да си призная, прекалено красив е за моя вкус.

— Красив, грозен, не ме интересува...

Слязоха от трамвая, онзи тип след тях. За един миг доната Норма начерта сложен маршрут, за да изясни след тях ли върви натрапникът, или не. Скоро се изясни. Без да се опита да се приближи или да ги заговори, държейки се на безопасно разстояние с кокетната си усмивка и молещия поглед, той не ги загуби нито за миг. Ако влезеха в магазин, заставаха на вратата да ги чака; ако свиеха зад някой ъгъл, следваше ги; ако спряха пред някоя витрина, наблюдаваше ги от съседната. Имаше ли още място за съмнение?

Съседките идваха поотделно или на групи да го видят при стълба. Тъй като беше хубав, с израз, молец за нежност, за един поглед, за една усмивка, за една надежда, всички заставаха на негова страна, опитвайки се да го отъждествят с описанието от кристалното кълбо. Не беше ли мургав и изискан? Сигурно е човек с диплома и пари. Колкото до годините и други физически данни, може би грешката се дължеше на късогледството на доната Динора, която е

видяла зряла възраст вместо млада, здраво тяло вместо хилаво, желязно здраве вместо бледен лик. Според всички съседки най-добре беше ясновидката да се консултира отново с кълбото и картите и да сложи край на тези противоречия.

Така и направи дона Динора сред очакването на възбуждения квартал, една надигаща се вълна от симпатии и солидарност с Едуардо, Принца на вдовиците, пуснал котва до електрическия стълб, втрънен в дома на дона Флор, поредното му пристанище на охолство и безгрижие.

Стана обаче така, че в кристалното кълбо и на картите отново се появи волевият образ на величествения четиридесетгодишен мъж с пръстен на дипломиран и виненочервена роза. Тъй като видението беше обвито в дим, както винаги се случва с мистерията на откритията, дона Динора не можеше да уточни какъв е камъкът върху пръстена, който би изяснил веднага професията му. Но можеше с абсолютна сигурност и с известно съжаление към младежа, дете висеше на ъгъла да потвърди, че истинският кандидат няма нищо общо с него, бъдещият годеник щеше да се появи.

Колкото и да се стараеше, приведена над кълбото или над хвърлените карти, съсредоточавайки се върху притоците на Ганг, върху тайните легенди за тибетските храмове, нищо не постигна: скритите сили на ориенталската магия отхвърляха Принц Едуардо (еди-кой си). Същото бе потвърдено и с Ешу и кандомбле, с жертвоприношенията с петли, гълъби и един черен козел, поръчани от Дионизия Ошоси да предпазят дона Флор от злите езици. Ешу затваряше пътя на галантния ухажор, който нямаше равен в утешаването на вдовици и мимоходом грабваше самотните им сърца, спестяванията, среброто, пръстените, скъпоценностите.

[1] Храст, подобен на чая, от който се прави питие, червеникавокафяво на цвят. — Б.пр. ↑

След първия мъчителен месец на вдовство дона Флор прекара следващите осем във водовъртеж от задължения и невинни занимания. Преди да смекчи траура си тя излизаше малко — ходеше при чичо си и леля си в Рио Вермельо, при някои по-близки приятелки, — запълваше изцяло времето си с уроците, с поръчките, със съседите. През юни сготви гърнета с канжика^[1], памоня^[2], мануе, прецеди прочутите си плодови ликьори и ликьора от женипапо. След три месеца траур не прие гости дори за честванията на Сант'Антония, на Сао Жоао, на Сао Педро, покровител на вдовиците. Децата от квартала запалиха огън пред вратата ѝ, дойдоха да опитат канжика, с тях дойдоха и дона Норма, дона Жиза, три или четири други приятелки, всичко беше съвсем скромно, без много шум. Тези блюда с канжика, подноси с памоня, бутилки ликьор бяха подарък за чичото и лелята, за приятелките, за ученичките, за ритуалите през юли, месеца на царицата.

След шестия месец, преди появата на Принца през декември, задълженията ѝ се увеличиха. Смекчи траура си през септември, в навечерието на първата неделя, свещената дата на годишното каруру на Козме и Дамиао, ден за отдаване на почит към починалия. Когато беше жив Вадиньо, празникът започваше рано сутрин с блясъка на фойерверките и завършваше късно вечер с луди празненства, къщата беше отворена за приятели и непознати. Спазвайки ритуалите на ибеже, дона Флор приготви каруру и го поднесе скромно на съседите и някои приятели, почитайки по този начин паметта на починалия. Мирандао пристигна с жена си и децата; Дионизия Ошоси само с детето, защото адашът в това време гълташе прах по пътищата, превозвайки товари за Аракажу, Пенедо и Масейо.

Приятелките я влачеха на пазар, на разходка, на кино и на гости. Отиде на две представления на Прокопио, когато актьорът и трупата му наеха театър „Гуарани“. На първото беше с дона Норма и господин Сампайо, на второто — с доктор Ивес и дона Емина, и на двете се смя от сърце.

Понякога си оставаше вкъщи, отхвърляйки настоящите покани, защото от толкова много ходене се уморяваше; а тази умора според нея беше причината за едно неприятно и трудно определимо чувство: като че ли движението, работата, смехът ѝ стигаха, за да запълнят живота ѝ, изведнъж останал празен, като че ли всичко това беше безкрайно уморително. Не беше физическа умора, винаги полезна и оздравителна, понеже я караше да спи през цялата нощ дълбоко, без да сънува, а някакво вътрешно изтощение, незадоволеност.

Не изпитваше обаче нито горчивина, нито дори меланхолия — животът ѝ беше весел и приятен като никога. Излизаше, разхождаше се, занимаваше се с хиляда неща, без да забравя училището, това приятно задължение; а предишното отчаяние я обземаше само от време на време като лек облак в светлите дни на веселия водовъртеж. Имаше приятелките, чичо си и леля си, имаше постоянната компания на Марилда, нещо като по-малка сестра, която споделяше с нея сънищата си и желанието да пее по радиото. Имаше разходките и радиото, музиката и романите, хумористичните програми, четивата за госпожици, към които се беше прирастила, приказките на съседките, гаданията на дона Динора, купища кандидати за ръката ѝ — по думите и желанието на съседките. Какво щяха да кажат те, ако научеха за този нов пазар на роби, за този смешен фарс, на който биваха предлагани на избора на дона Флор, шумно представяни и упорито обсъждани с качествата и недостатъците им, сред коментари, шеги и закачки? Кандидати, които нито се досещаха, нито желяеха това, а на всичкото отгоре биваха системно отхвърляни:

— Господин Раймундо де Оливейра, кой? Онзи, помощникът, дето работи с господин Алфредо? Хайде стига, Жаси, той е добър човек, но с тази тъжна физиономия и с манията му да живее в църквата... Потърси друг, моля те...

Другите я задоволяваха още по-малко. Ако към мъжката им красота се прибавеше и гражданското положение... ах, всички бяха женени, нямаше нито един свободен дори за цар: учителят Енрике Озвалд от училището за изящни изкуства, роднина на семейство от Ареал; наконтеният архитект Шавес, дето строеше наблизко; господин Карлитос Майя с несигурната си туристическа агенция; испанецът Мендес, господин Вивалдо от погребалното и онзи, по когото

въздишаха тайно всички момичета, но дона Наир не допускаше флирт с мъжа си дори наум, Женаро де Карвальо, по-красив от всеки киноартист, ако се вярва на женските приказки.

Дона Флор се отнасяше към тази история за нов брак с такова презрение, че малко по малко шегата взе да отшумява и проектите за кандидати бяха забравени.

И така, животът ѝ си течеше спокойно и интересно, когато с идването на лятото през един горещ декември пристигна Принца и висна до електрическият стълб, сякаш беше пуснал там корени.

След деня, в който с дона Норма обикаляха нагоре-надолу по улица Чили, не остана никакво съмнение относно музата, станала причина бледият младеж да въздиша дълбоко и да хвърля томителни погледи. Дона Флор почувства, че изгаря от срам, като че ли тази проява на интерес беше тежка обида или означаваше, че поведението ѝ не е било в границите на скромността и благоразумието, изисквани от жена в нейното положение. Толкова весела и леконравна вдовица ли беше, та някой по-дързък си позволяваше да обикаля вратата ѝ и да занича през прозорците? Обидно и срамно. С каква цел идваше този човек?

С най-лошата положително, стенеше дона Флор и затваряше врати и прозорци, а дона Норма я съветваше да не действа прибързано. Тя, дона Норма, всъщност не харесваше въпросния, струваха ѝ се подозрителни бледната красота, момчешката физиономия и изисканото държане. Но кой би гарантирал, че и двете не се лъжат и че намеренията на този тип са най-честни и почтени, а самият той е добър и коректен човек, заслужаващ внимание и дори ръката и ласките на дона Флор?

Така или иначе, след като вдовицата беше доволна от живота си и не смяташе да се омъжва повторно, още по-малко имаше намерение да търпи този тип под прозорците си, като че ли беше някоя от онези вятърничави жени, дето опозоряват паметта на мъжете си и ходят да си смъкват траура в стаите на публичните домове.

Дона Норма гледеше да я успокои. Защо тази бурна реакция, това озлобление към младия човек, който досега поне се държеше скромно, ограничаваше се в погледи и следване от разстояние? В крайна сметка дона Флор не беше наивно момиченце, че да се смята защитена от ухаждания, честни или недостойни, от страна на мъжете. Беше млада,

хубава, самотна, защо да не я искат и да не се домогват до благосклонността ѝ? Това бе своеобразна почит към красотата, доказателство за достойнствата и обаянието ѝ. Дона Флор бе непреклонна в решението си да остане вдовица, много добре. Дона Норма не беше съгласна с подобна глупост, но нямаше да я обсъжда сега. Но защо да огорчава онзи, който идва при нея с честни намерения за брак? Защо да не му откаже любезно: „Чувствам се поласкана, ама съм една идиотка, не искам да знам за брак“.

Дона Флор се смееше на развързания език на доната Норма, но когато се върнаха от пазар и онзи все беше по петите им, в пристъп на възмущение тя затвори прозорците под носа му. Засрамен и отчаян, след като погледна нерешително насам-натам, младежът мина в отстъпление.

От пролуките на прозорците съседките наблюдаваха сцената с неодобрение. Включително и доната Жиза, която, макар и толкова начетена, беше наивна и даже глупава в отношенията си с хората. „Ох!“ — промърмори тя осъдително, като видя грубата постъпка на доната Флор, и възкликанието ѝ беше като балсам за поругания донжуан. „Бедното момче, ти си жертва на феодални навици и предразсъдьци.“ Точно това му трябваше на бедното момче и още там, на улицата, хленчещо и поверително, откри сърцето си и изложи пред чужденката честните си намерения, несподелената любов и страшното си страдание. Представи се: Отониел Лопес, на нейните услуги, търговец от Итабуна, с магазин за платове и кредит в банката, с малка какаова плантация като допълнение. Ерген, но желаещ да сключи брак, в края на краищата беше навършил тридесет години. Като дошъл веднъж по-скоро на разходка, отколкото по работа, видял доната Флор и загубил спокойствие; влюбил се лудо, до такава степен, че животът му се струвал безсмислен, ако тя не чуела неговите молби. Знаел, че е вдовица, че е почтена жена, и това му стигало: другото нямало значение. Ако е бедна, още по-добре: неговият капитал бил повече от достатъчен, за да живеят и двамата в комфорт.

Доната Жиза се прехласна от думите му. Принца беше ловък и хитър: предизвика доната Жиза и тя се отвори на приказки. Ами да, доната Флор не е някоя милионерка, но не е и мизерна просякиня. Като го няма вече мъжа ѝ да отмъква припечеленото от уроците, си е посъбрала малко пари, които — както правят и много други —

предпочита да държи вкъщи, вместо да ги изхарчи или внесе в банката за олихвяване. „Хора с изостанал манталитет — отсъди дона Жиза, неспособна да прикрие мислите си и да съдържи критиката си относно грешки и абсурдни неща. — Някой крадец ще научи за парите, ще дойде, ще ги открадне — и добре ще направи.“

Само най-долен мръсник би помислил да окраде дона Флор, отвърна Принца. Поведението на вдовицата било доказателство за добър характер и липса на интерес към материални блага. За съпруга и другарка той търсел точно такава жена, почтена и пряма. Малко по малко, с течение на разговора, дона Жиза направи пред мошеника пълен опис на състоянието на дона Флор, включително и на малкото ѝ бижута: европейския гердан от тюркоази, златните обеци с истински брилянти, семеен накит, единствено притежание на леля Лита, освен котките, градината и акварелите на мъжа ѝ. Тъй като никога не ги носеше и ги беше определила за наследство на племенничката си, даде ѝ ги, като я помоли да ги пази. Дона Флор можеше да ги носи, когато поиска, но не ѝ ги подаряваше окончателно, защото тези обеци бяха единственото състояние на двамата старци в случай на нужда: продължително заболяване в болница, операция, пожар, нещастен случай, кой на този свят е застрахован от непредвидена нужда?

Дона Жиза стана нещо като адвокат и посредник на измамника. Щеше да се опита да убеди дона Флор да приеме и изслуша лъжетърговеца, дори и само за да отхвърли окончателно предложението му за годеж и брак. Принца искаше само да бъде приет: имаше пълно доверие в умението си да се представя, да хвали и да ухажва. Никога не се беше провалял; ако успееше да направи така, че да го изслушат, годежът беше вързан в кърпа, парите на вдовицата бяха негови, никоя не можеше да устои на сладкодумието му.

Същата вечер след урока Марилда запали лампата в хола, после пусна радиото и отвори прозореца: вечно стоящият до стълба ухажор беше изчезнал. Извика приятелката си и ѝ показа освободената от кандидата територия.

Дона Флор ѝ разправи за случилото се: оня тип сигурно се беше омел, след като го прогони. Дона Флор огледа улицата, докато говореше. Вътре в себе си беше малко разочарована: доста слаб излезе интересът на младежа, пречупи се при първото препятствие. Колко по-зле се бе държала с Педро Боржес, преди да се омъжи. Беше му

стопила живота, връщаше писма, отказваше подаръци, истински скандал, а той — непоколебим, с венчален пръстен в ръка. Онова наистина беше любов. А този сега си тръгваше при едно нищо и никакво затръшване на прозореца...

С независим и разсеян вид дона Флор погледна три-четири пъти през прозореца и установи положителния ефект от постъпката си: онзи беше изчезнал завинаги. Като си лягаше, дона Флор повдигна равнодушно рамене: така е по-добре. След като наистина не желаше да се омъжва повторно, какво я засягаха оня тип и хилавите му чувства? Суета, която не подходеше на положението ѝ на вдовица.

За първи път от всичките тези месеци тя не заспа веднага. Остана с отворени очи и се замисли. В крайна сметка дали е толкова сериозно, колкото си мисли, решението ѝ да не се омъжва, да си живее живота спокойно, без да се впуска в нови брачни авантюри? Беше решила, и толкоз. Не желаше дори да продължава този спор със самата себе си, тъй като нямаше никакви съмнения или контрадоводи за изясняване. Толкова твърдо бе решила да изпълни намерението си, че можеше спокойно да се смее с приятелките и да се шегува със съседките, когато ѝ предлагаша кандидати или когато дона Динора ѝ описваше чертите на изискания четиридесетгодишен. Защо тогава губеше съня си заради някакъв уличен прелъстител?

На следващия ден рано сутринта дона Жиза я посети с цял куп новини, разказа ѝ подробно и въодушевено за разговора си с лъжетърговеца. Не могла да дойде предната вечер, въпреки че искала, но три пъти седмично давала уроци по английски дори и вечер, курсът бил доста напрегнат и уморителен.

С главоболие от зле прекараната нощ, дона Флор изслуша разказа. Да го приеме и да чуе предложението му? Нямаше смисъл; след като бе решила да не се омъжва, за какво да си губи времето? Дона Жиза се впусна в увещания и накрая успя да я убеди да отложи отказа си. От уважение към приятелката си дона Флор обеща да помисли за отговора и да не изгони грубо претендента. Почти в края на разговора дойде дона Норма за някакъв кейк и също бе включена в съзаклатието. Богат търговец от Итабуна? Гледай ти как се лъжат хората... Дона Норма да не му обърне внимание, а той да се окаже сериозен мъж, с професия, състоятелен, първокласна партия. Ами наистина, с този лайнен цвят на лицето...

— Извинявай, Флор, ако те обидих... Но не е ли така?

Следобедът Принца зае пак мястото си, усмихнат, с очи, вперени в прозореча. На два-три пъти зърна дона Флор с кокетна панделка в косите — добро начало. Него ден всички ученички забелязаха известна нервност в учителката, която обикновено изглеждаше усмихната и спокойна. Беше прекарала безсънна нощ, с главобол, и то от най-лошите. Лукавата дона Дагмар, красива и буйна жена с разпасан език, се обади по едно време:

— Скъпа моя, главоболът на вдовицата е от липсата на мъж в леглото. За това си има лек, купува се с брака...

— Брак? Опазил ме господ...

— Пък и не е задължително... Можеш да си вземаш лекарството, без да се омъжваш, мъже не липсват, мила моя. — И се засмя.

Засмя се целият курс, дона Флор почувства, че се изчервява, като някоя крадла, хваната на местопрестъплението, или разобличена лъжкия. Да не би само да се мисли за достойна и скромна вдовица, а на практика да показва, че няма търпение да се омъжи и да се държи като предлагаща се уличница? Дали не смятаха съседките, с които се смееше и шегуваше за кандидати, пророчества и шушукания, че тя безумно желае да легне с мъж или любовник? Каква несправедливост — по-честна вдовица от нея нямаше, изобщо не можеше да бъде упреknата в нищо.

Измина един неспокоен ден, тя избягваше да се приближава до прозорците, не се навеждаше навън да извика дона Норма или Марилда, защото сега знаеше коя е причината за идването на онзи тип и защото никога не беше се чувствала толкова силно притегляна от прозорците, като че ли улицата беше пълна с възбуждащи новини. Истинска бъркотия.

И тъй, когато дона Амелия и господин Руас дойдоха да я поканят на един много реалистичен и пикантен френски филм, поради това доста коментиран, прие набързо, страхувайки се от още една дълга и безсънна нощ. От кино винаги се връщаше капнала за сън, дремейки в трамвая. Добрите съседни не можеха да изберат по-добър случай да я поканят, да не говорим за филма, тема на противоречиви коментари по вестниците и от страна на съседите. Дона Емина го беше харесала, доктор Ивес се беше отвратил — чиста порнография! Дона Норма цъкаше с език, като си припомняше някои моменти: „... има едни

сцени при някакво езеро, където той ѝ къса роклята, вади ѝ гърдите навънка и двамата правят всичко, така да се каже, пред очите ти. Оплели се един в друг, тя съвсем гола, а хлапетиите в салона викат ли, викат...“. Марилда се беше разболяла от мъка, че не ѝ е разрешено от цензурата (нито от дона Мария до Кармо) да гледа филма, забранен за непълнолетни. Фашистко насилие над младостта.

Както винаги се случваше, когато отиваха някъде с господин Руас, пристигнаха със закъснение: прегледът беше почнал и салонът беше тъмен и пълен. С много усилия успяха да седнат на три различни и отдалечени реда. Дона Флор се падна в дъното на салона на краен стол до една двойка, женени или сгодени, защото се държаха за ръце и бяха допрели глави. Крясъците на студентите започнаха веднага с първите сцени, които показваха някакво кабаре на Пигал, пълно с полуголи жени. Дона Флор се опитваше да не обръща внимание на целувките, въздишките и боричкането на двамата до нея, опитваше се да следи внимателно филма.

Изведнъж почувства по врата си горещ мъжки дъх и един глас, изтъкан от нежност, който се отвори над виковете, занарежда сладко в ухото ѝ изречения като стихове, обяснения в любов, каквито не беше чувала и преди да се омъжи, възхвала на очите ѝ, на косите ѝ, на красотата ѝ. Не беше необходимо да се обръща, за да разбере чий е гласът на ухажора. Дишането в тила ѝ леко я гъделичкаше. Гласът до ухото ѝ хвалеше и молеше нежно.

Дона Флор се придърпа напред, искаше да остави разстояние между себе си и стола, където беше седнал Принца; успя само да притесни двойката влюбени, а онзи също се изтегли напред и продължи настоятелното си обяснение. Дона Флор не искаше да го слуша, още по-малко искаше да присъства на чувствения спектакъл на двойката, безразлична към хората наоколо, желаше само да следи филма, да схване историята, в която имаше и секс, и насилие.

Публиката крещеше все повече и повече, защото започваше възбуждащата сцена при езерото: полуголата актриса сладострастно демонстрираше гърдите си, актьорът, един гигант с физиономия на сексуален маниак, подивял като козел, се беше нахвърлил върху нея — ама че развратници, също като двойката до дона Флор, по-развратна и по-безсрамна двойка никога не беше виждала.

А гласът на онзи тип отзад ѝ говореше за любов, предлагаше ѝ годеж, молеше я за милостта да я посети само веднъж, за да ѝ изложи богатствата си, качествата си, намеренията си, хвърляше в малките ѝ обожавани крачета преуспяващия магазин в Итабуна и едно честно сърце, изгарящо от огъня на страстта.

Чувстваше топлия дъх на мъжа по врата си, шепнещия глас, думите, приличащи на стихове от поема, словесните ласки. Ах, невъзможен филм и тая крещяща публика, развратните артисти, развратната двойка, прегръщаща се до нея, и това невидимо и смуцаващо присъствие зад гърба ѝ. Дона Флор беше обсадена, замаяна, в безизходица. Ох, а беше честна и скромна вдовица.

Едва го зърна на изхода с молба в очите. Навела ниско глава, дона Флор си тръгна със семейство Руас: дона Амелия — възмутена от филма, мъжът ѝ — подкрепящ критиките немного убедено, вбесен само от поведението на тези тъпи студенти. Какво мисли дона Флор? По-добре да не беше идвала, виковете и смехът я бяха замаяли, чувстваше се почти болна, почти не можа да проследи филма, а на всичкото отгоре тия двама безсрамници до нея — една дъртофелница и един младеж, видя ги, като светнаха лампите — истински разврат.

Уморена от киното и от предната дълга безсънна нощ, дона Флор взе успокоително, за да заспи. Но даже и в съня не можа да се освободи от ухажора, от дъха му, от глада и поканите, от проблемите на брака и сънува цяла нощ. Напълно объркан сън, без начало и край.

[1] Каша от царевица. — Б.пр. ↑

[2] Вид сладкиш от царевица, кокосово мляко и масло, канела и захар, печен в листа от царевица или бананова палма. — Б.пр. ↑

Видя се дона Флор в центъра на един кръг наред площада, както в детската игра „ринги-ринги-рае“, но кръгът беше съставен от мъже, от многобройните кандидати на приятелките и съседките за ръката ѝ. Всички бяха там, като се почне от потния и издигнат учител Епаминондас Соуза Пинто до арабина Мамеде с антиките си, от живописеца Раймундо Оливейра до адвоката Алуизио — зет на дона Енайде, онзи с двете лица: ту възпитан, ту недодялан некадърник. На преден план — търговецът от Итабуна, заможният Отониел Лолес, или по-точно нашият Принц еди-кой си, Едуардо на вдовиците, пробиващ си, както се вижда, неуморно път към сърцето на дона Флор и към пачките с пари (той я мислеше за пълна с пари и скъпоценности), пари, които тя, водена от похвална предпазливост, бе предпочела да пази вкъщи, вместо да рискува да внесе в някоя банка или предприятие за олихвяване.

Всичко това ставаше в едно гигантско кристално кълбо, а отвън, с ченето и очилата си, дона Динора наблюдаваше сцената и ръководеше спектакъла. Въртеше бавно кълбото, а кандидатите отмерваха ритъма, като пееха и танцуваха около дона Флор:

*Флорзиня, Флорзиня,
ще влезеш в кръга
и ще останеш сама...*

Тръгвайки от средата на въртящия се кръг, оглеждайки кандидатите един по един, дона Флор отговаряше:

*Сама не съм
и няма да остана,
имам си учител,
с него ще сме двама...*

Изблъска учителя Епаминондас Соуза Пинто вътре в кръга и онзи, недодялан и засрамен, затанцува срещу нея, като пееше фалшиво:

*Отидох в Тороро вода да пия,
вода не пих,
ала любима си намерих,
която в Тороро оставих.*

Предложи ѝ богатството си: един учебник по граматика, един екземпляр от „Лузиадите“^[1] със забележки с молив, „Втори юли“ и „Битката при Риашуело“. Освен това като резерва притежаваше няколко официални неработни дни, един генерал без голяма полза и един кораб в шише („с него ще отплаваме, дона Флор“). Спъна се обаче в собствените си гети и отидоха по дяволите елегантността и шапката му, дона Флор щеше да се напикае от смях, като го гледаше как всеки момент ще падне. Беше си смешно наистина, само онази чужденка без чувство за такт можеше да го предложи за кандидат.

Колкото до дона Флор, тя като че ли беше друг човек, смееше се необуздано и безмилостно на препъващия се из кръга стар скокливец, който се опитваше да задигне от булчинския ѝ воал портокаловите цветчета. С един удар с гърди, по най-безсрамен начин, хубавата дона Флор сложи край на домогванията на учителя до онази ѝ работа.

Защото дона Флор се беше върнала към девствеността, загубвайки обаче скромността и свяна си. Цялата в бяло, в дантели, волани и тафта, с воала и венеца на непорочността, с дългата и развяваща се булчинска рокля обгръщаше целия кръг и омайваше кандидатите с уханието си на девственица.

Дона Флор се предлагаше за булка на всеки един от тях с толкова старание и желание, като да беше стара мома, изгубила надежда да се омъжи. Вървеше от един на друг, предизвикателно ги канеше да танцуват в кръга: кой от тях беше способен да вземе портокаловите цветчета и девствеността, да разкъса сватбения венец на дона Флор? След законен брак естествено, почтено момиче няма да седне да се предлага ей така за нищо.

Предизвикваше ги с песните си, с танца си, с полюшването на бедрата, на гърдите, с възбуждащи движения, като ги побутваше един по един в кръга с корема си като най-долна уличница. Цинична, разпасана, предлагаща се, съвсем като проститутка, гнусно и жално да ти стане.

Като си търкаше пъпа и задника, тя вкара Мамеде в кръга, а оня заскача пъргаво, по най-неочакван начин за толкова сериозен господин. В едната си ръка държеше свещник, в другата порцеланово цокало от Макао, с изрисуван английски пейзаж в синьо и една почти незабележима пукнатина, същинско произведение на изкуството, както и свещникът от истинско сребро. Заменяше и двете неща за предлагащата се девственост, искаше само малка сума като ресто, около четиристотин и петдесет мил-рейс. Как да вземе обаче цветята, след като и двете му ръце бяха заети с антиките? Дона Флор танцуваше около него, приближаваше се, докосваше корема му, вдигайки вековния прах, посиняла от смях и подигравки.

Господин Раймундо де Оливейра беше изкусен танцьор. Предлагаше цял куп пророци, Библията, стари и нови светии, без да броим свещените животни, магарето и рибите; а като бонификация — единадесетте хиляди девственици, с изключение на три или четири от тях, подарени на господин Алфредо, живописец от Кабеса и негов шеф. За останалите, до една неопетнени и честни, господин Раймундо беше отказал високи оферти в звонков метал на Марио Краво, на архитекта Лев, на инженер Адауто Лима, всички те търсеха хубави секретарки. Но щом като господин Раймундо имаше толкова девственици, за какъв дявол търсеше още? От прекален апетит или прикрит интерес? Толкова ли е голям публичният му дом, толкова много посетители ли има? „Моят публичен дом е небето, ох, дона Флор, искам само една целувка от вашата хубава уста, аз съм стар грешник, идвам от Стария завет и отивам направо към апокалипсиса.“ — „Ами върви си“ — каза му дона Флор.

Пристигна господин Алуизио, добре сложен и почтен човек от село, много коректен в танца и в излиянията си, искаше ръката ѝ и почти успя да се докопа до венеца и да откъсне едно цветче. Но дона Флор не беше глупава и не се остави да бъде завлечена от приказките на адвоката.

— Хайде в църквата, госпожо моя, всичко съм приготвил, и благословията — вече се изповядах и ми простиha греховете.

— Господине, не ме баламосвайте, ако искате онова, елате със свещеника и съдията.

— Не ни ли стига само свещеникът, благословията на господa и на вярата? Какво струва човешкият закон, след като имаме закона господен до нас?

— Запази си, докторе, и благословията, и свещеника, и изповедта. Без разрешение от съдията, ще ме извиниш, без него гола няма да ме видиш, нито ще разкъсаш венеца.

„Вдовичке моя, вдовичке моя“ — шепнеше бледият красавец и влезе в кръга, умилкваше се, молеше се, обгръщаше я с топлия си дъх, опиянявайки я с любовната си песен:

*Дай си крачето,
до моето го сложи,
но после не казвай,
че съжали.*

Танцуваше като кабаретен артист някакъв познат танц, кой ли беше? Кръжеше около дона Флор със съблазняващ глас:

*Използвай, красива вдовицо,
една нощ не е нищо,
ако не легнеш сега,
ще заспиш сутринта.*

Сутринта — девственица или вдовица. Изведнъж дона Флор се видя без булчински воал, без бели дрехи, без портокаловите цветчета на девственица. Беше облечена като вдовица, в траурни дрехи, воал покриваше лицето ѝ, кърпа на главата, тъга и пепел. И само едно цвете, една роза, толкова червена, та чак черна.

Толкова бе искала бялата си рокля, булчинската си премяна — не я облече, когато беше време, не беше вече честна, цветето бе откъснато

в Итапоъ.

С кандидатите на приятелките и съседките, с виденията на дона Динора можеше да се шегува, да си прави майтап, да се нарича девственица, неопетнена и чиста, непипната от мъж, но всичко това си оставаше само шега.

Но не и с галантния младеж от ъгъла, толкова млад, а вече богаташ, толкова момичета да въздишат и да вехнат по него, а той да вехне и да въздиша по дона Флор, бедната вдовица. С преуспяващия търговец от Итабуна, добра партия за което и да е момиче, да не говорим за вдовица, шегите не вървяха: горещият му дъх беше проникнал в плътта ѝ, изгаряше безразличието ѝ, стопяваше леда, съживяваше обреклата се завинаги да остане мъртва за тези неща, дъхът му пробуди увехналото и сухо цвете на желанието, загуби си спокойствието дона Флор.

Не можеше да му се смее, нито да се прави, че не усеща присъствието му, не беше кандидат на шега като другите, измислица на приятелките, клюка на съседките, а самата истина, застанал до стълба, поглъщащ с очи гостната ѝ — още една крачка, и ето го вкъщи, в обятията на вдовицата. По улицата вървеше след нея, в киното я изгаряше с дъха, с думите си, с настойчивостта си, разпалвайки жарта на желанието.

Дона Флор вече знаеше защо въпреки работата и развлеченията се чувства ненужна, празна и съсипана. Кандидатът танцуваше около нея, „ще заспиш сутринта“. Един много познат танц, танц от бал или кабаре, не глупавото „ринги-рае“. Но какъв беше този танц, боже мой, откъде го знаеше дона Флор?

Няма значение каква е музиката, нито танцът, нито часът и мястото: с едно дръпване дона Флор смъква воала от лицето си, протяга ръка на годеника, пръсна се кристалното кълбо. „Ето ме, няма да съм сама, ела, да се оженим веднага, веднага, мой принце, мой омагьосан принце.“

И изведнъж се сеца и е сигурна: тази музика е тангото, което танцува в дома на майора преди седем години и после в хотел „Паласе“, и пред нея не е бледият и молец кандидат. Онзи се е стопил във въздуха заедно с кълбото на дона Динора. Пред нея е починалият, чиято памет не умееше да зачита. Изправен пред нея е съпругът ѝ, вдига ръка възмутен, удря ѝ един шамар. Дона Флор пада върху

желязното легло, той ѝ къса траурните дрехи и булчинския венец, нейният починал съпруг. Той си я искаше гола-голеничка, къде се е чуло и видяло да се прави любов с дрехи? „Ах, тиранино, тиранино мой непоправим...“

С отчаяно усилие доня Флор се събужда, нощта я обгръща, обзема я паника. Мяукане на разгонени котки по покривите и дворовете, ама че сън без начало и без край, изгуби си спокойствието!

[1] Поема от португалския класик Луис де Камоиш. — Б.пр. ↑

Прекара цялата нощ в мисли, мери и претегля смеха и самотата си; с разпукването на деня осъмна с трепета на желанието и една сълза. Много рано, когато зората подкопаваше вече съмненията, дона Флор седна пред огледалото, за да се облече и среше. Потърси парфюми, донесе обещите на леля Лита и си ги сложи, пробва украшения, блузи и поли, отново стана елегантна, както от времето на улица Алво, когато се носеше като богата. Ранна сутрин, а тя вече наконтена — неведнъж се беше случвало бледият младеж да се появи предобед. Още повече, днес беше неделя, имаше служба с проповед на дон Клементе.

А всъщност предобед се появи и остана да обядва един от редките посетители, Мирандао. Дойде с жена си и децата, едно от които, кръстеното от дона Флор, ѝ донесе кажа и сапоти^[1] и плетена яка, майсторски направена от жената на Мирандао. Защо всичко това, защо толкова подаръци? Хайде, кръстнице, помисли, не казвай, че не си спомняш, не е ли днес 19-и декември, рожденият ти ден? Ами да, колко сте мили и любезни; тя беше забравила датата, вече не се радваше на рождени дни. Жената на Мирандао не искаше да повярва:

— Не си спомняш? Но защо тогава си толкова елегантна и облечена празнично от сутринта?

Мирандао си припомни с лека тъга:

— Спомняш ли си, кръстнице? Мина една година от онази нощ в „Паласе“, никога вече няма да забравя кога е рожденият ти ден.

Беше минала една година, точно една година. И ето, дона Флор беше толкова елегантна, сресана, с панделка на главата, с диамантени обеци в ушите и възбуждащ парфюм на гърдите, без дори да се сети за рождения си ден, беше го забравила. Но чичото и лелята не го забравиха, нито дона Норма, дона Жиза, дона Амелия, дона Емина, дона Жаси, дона Мария до Кармо. Започнаха да пристигат с подаръци, с кутии сапун, шишенца одеколон, сандали, платове.

— Колко си красива, Флор, колко си елегантна! — възкликна дона Амелия.

— Миналата година беше красива... — каза дона Норма, припомняйки си също ходенето в „Паласе“. — Какъв подарък получи само...

— И тази година спечели един хубав подарък... — чу се клюкарският глас на дона Мария до Кармо.

— Какъв подарък? — поиска да знае жената на Мирандао.

Смеейки се, дона Емина и дона Амелия й пошушнаха тайната.

— Не думай...

— Почтен човек — отсече дона Жиза. — Добър човек.

Мирандао отиде до бара в Кабеса, където в неделя група богаташи от Илеус се събираха да пийнат уиски, предвождани от земеделеца Моизес Алвес. В хола приятелките се смееха, разговаряха, докато с помощта на Марилда дона Флор, препасала престилка върху празничните си дрехи, готвеше обяда.

Принца се появи едва в ранния следобед да пожъне плодовете на големите си усилия от предишния ден — намесата на дона Жиза и обяснението на тъмно в киното. С безупречните си дрехи, бледността, несдържаната страст и нетърпеливото очакване, той повече от всякога си заслужаваше прозвището Царя на стъпката. Същата нощ каза на Лу, новата си приятелка, в чиито глупава и мила компания изхарчи последните пари от поредната вдовица, един истеричен слон на име Амброзина Аруда:

— Красавице, днес нападам крепостта, влизам в хола и не след дълго ще бъда в леглото на вдовицата.

Лу се подпря на слабите гърди на Царя на стъпката:

— И тая ли е толкова грозна като другата? Или е красива?

Ревнива, без да разбира суровия закон и етиката на Принца, не беше на висота да съжителства с такъв компетентен и стриктен в принципите си професионалист.

— Грозна или красива, казах ти вече, все едно. Не виждаш ли, че е сделка, финансова операция с няколко преспивания? Не ме интересува задникът на вдовицата, глупачке, а дали има пари и няколко дрънкулки...

Дона Емина първа го видя до стълба. Изтича да предупреди, сдържайки смеха си:

— Вече пристигна...

Шумът, суетенето и възбудата на жените разбудиха Мирандао, отпуснат щастливо след сития обяд. След като се разсъни, и той отиде до прозореца, където съседките се изреждаха една след друга. От другата страна на улицата близо до стълба, на тротоара пред къщата на господин Бернабо, стоеше отпуснато мошеникът Едуардо еди-кой си, Принца, чистеше си ноктите с кибритена клечка и се усмихваше галантно.

— Какво прави Царя на стъпката по тези места?

— Кой е Царя на стъпката? — попита любопитно дона Норма.

— Искам да кажа, Принца, голям мошеник, престъпник и половина...

Щеше да добави „царят на вдовиците“, но като видя умълчалите се приятелки и съседки, разбра всичко. Правейки се, че нищо не му е ясно, деликатен като истински баиянец, продължи усмихнато:

— Този мошеник е едно плямпало, дето си изкарва хляба, като лъже глупаците, че е спечелил на лотария, че ще прави дарение на някоя болница, по вестниците винаги пишат за такива удари...

— Не се излъгах в този тип... Достатъчно ми беше да му видя физиономията... — каза дона Норма.

— Навярно иска да обере някого от съседите, може би аржентинеца или пък друг — заключи Мирандао.

— Сигурно е аржентинецът, вече ги видях да си говорят. — Дона Норма лъжеше въодушевено, съвсем по баиянски, с най-тънко чувство за разбиране и такт.

Дона Флор ги остави да обсъждат разочарованията в живота и пророни тихомълком една скрита сълза, една-единствена, не си струваше да се тормози повече за подобно унижение и свинщина, а Мирандао с разсеян вид прекоси улицата и отиде при мошеника. През пролуките на захлопнатите със сила прозорци съседките го видяха да разговаря с оня мръсник. Принца нито за миг не престана да се усмихва, даже когато се заплете в объркани обяснения. Мирандао направи рязък жест, сочейки му улицата към долния град. Бърза сцена от нямото кино за съседките, наблюдаващи през пролуките на прозорците.

Принца знаеше как да приеме едно поражение, не беше човек, дето си залага главата и като кретен да продължава да настоява, рискувайки да го тикнат в затвора или да го набият. Дяволски късмет,

как можа да се насади точно на кръстницата на Мирандао, добре, че успя да се измъкне невредим и да отърве кожата. Най-искрено си призна неведението: ако знаеше за това приятелство, щеше да избягва дори и улицата...

Без да погледне към доната Флор, смени маршрута, вдигна платна към открито море, слезе бързо към улица Прегиса. Още не беше стигнал до долния град, когато съгледа отдалеч една вдовица, цялата в черно, упътила се набожно към Консейсао да Прайя. С вяла усмивка и молец поглед ускори крачка към новото пристанище. Не беше лека професията на Принц еди-кой си.

[1] Плодове. — Б.пр. ↑

С изчезването на Принца, когото никога вече не видяха по тези места, си отидоха и коментарите, шушуканията, подсмиванията, предречените кандидати, клюките и въобще целият шум около новата сватба на дона Флор. Ако преди тя весело се шегуваше с всичко това, то сега се отказваше да разговаря по въпроса, без да крие, че ѝ е неприятен и най-лекият намек за вдовство и брак, който смяташе за груба обида.

Като че ли приятелките и съседките бяха сключили тайно споразумение и известно време не се говори на тази тема, сякаш всички подкрепяха вдовицата в окончателното ѝ решение да не се омъжва повторно. Когато някоя по-приказлива старица я засърбеше езикът и си припомнеше Принца, застанал до стълба, веднага ѝ се запушваше устата — като че ли мошеникът беше още там и се смееше на цялата улица. Да не говорим за строгата забрана, наложена от дона Норма, ръководеща квартала, по начало либерална и демократична, но при нужда превръщаща се в безмилостен диктатор.

Седмиците, последвали този объркан рожден ден, бяха може би едни от най-натоварените в живота ѝ: дона Флор нямаше нито миг почивка. Поканите валяха една след друга, всички искаха да ѝ запълнят времето и да са мили с нея. Заредиха се посещения в киното, гости при кого ли не, обиколи пазара на покупки с приятелките. След уроците от вечерния курс тя сама си търсеше занимание:

— Норминя, за къде си се нагласила така? Защо се измъкваш, без да се обадиш?

— Едно погребенийце, мила моя. Току-що ме предупредиха, страшно съм закъсняла. Господин Лукас де Алмейда, един познат, а на всичкото отгоре и роднина на Сампайо, опънал петалата, починал от сърце. Сампайо няма да ходи, знаеш го какъв е, срамота. Не те извиках, защото не познаваш починалия. Но ако искаш, заслужава си да дойдеш... Погребението ще е страхотно...

С дона Норма ходи на бдения и погребения, на рождени дни и кръщенета. И в тъгата, и във веселбата приятелката ѝ запазваше

винаги приповдигнатия си дух, осигурявайки успеха на всяко погребение или празник, където отидеше. Хващаше руля, начертаваше пътя, присъединяваше се и към сълзи, и към смях: утешаваше, помагаше, разговаряше, ядеше до насита, пиеше с удоволствие (и с мярка), смееше се почти винаги, плачеше, ако е необходимо. В каквито и да е сбирки, даже в неприятните, нямаше равна на доната Норма, обединяваща всички и неуниваща. „Страшна“ казваше за нея доната Енайде; „невероятна“ според Мирандао, неин почитател; „светица“ според доната Амелия, „най-добрата приятелка“ за доната Емина и за много други.

— Ураган... — стенеше Зе Сампайо, противник на подобна бъркотия.

— Оженил си се за най-добрата жена на света, господин Сампайо. Норма е майка на улицата... — отвръщаше доната Флор.

— Но не издържам да имам толкова деца, доната Флор, и толкова главоболия... — опъваше се песимистично господин Сампайо.

С доната Жиза посетиха в Кампо Гранде презвитерианския храм — чужденката пееше химни на английски със същото фанатично убеждение, както четеше Фройд и Адлер, както разискваше обществено-икономически проблеми и танцуваше самба — за това бе грижовно упрекната от дон Клементе:

— Казаха ми, че си станала вярваща, доната Флор, вярно ли е?

Вярваща? Глупости! Просто беше придружила два-три пъти приятелката си само от любопитство, за да убие времето.

— Дълго и празно е времето на вдовиците, отче.

В едно весело пътуване с влак в събота и неделя придружи семейство Руас до Алагоиняс, откъдето бяха съседите. С доната Дагмар присъства на йогийски упражнения, ръководени от едно нежно създание, виещо тялото си, като че ли беше жената жаба от цирка. Тъй като часовете съвпадаха с тези на кулинарното училище, доната Флор въпреки желанието си не можа да се запише в курса и да научи трудните упражнения, които според примамващата реклама поддържаха „тялото гъвкаво и елегантно, а мисълта бистра и свежа“, осигуряваха „точно физическо и духовно съотношение, идеална връзка между материята и духа“. Съотношение и връзка, без които животът не беше нищо друго, освен „мръсна помийна яма“, както обявяваше рекламното листче и както напоследък констатираше доната Флор:

намират ли се материята и духът в разпра, животът се превръща в „Дантиев ад“.

С дона Мария до Кармо придружи Марилда, записала се тайно в любителската програма „Търсят се нови таланти“, където всяка неделя в продължение на три месеца момчета и момичета можеха да се състезават за званието „Откритие на Радио «Сосиедаде»^[1]“ за сключване на договор. Красивата ученичка изпя с много чувство и с лошо произношение една парагвайска гуарания^[2], като между другото се справи доста добре, вземайки утешителното и обещаващо второ място. Амбицията ѝ беше да направи кариера като изпълнителка на народна музика, мечтаеше да има собствена програма, снимки по описанията. Пречката беше Мария до Кармо, заклетата противничка на подобни проекти, записи и изпълнения по радиото. Едва след много молби се бе съгласила, и то само защото познаваше доктор Клаудио Туиути, тартор в радиопредаването. Не беше лесно да я убеди, да се пребори със закостенелите ѝ предразсъдъци, против които нищо не струваха обосноващите аргументи на дона Жиза и сантименталните доводи на дона Флор. Като видя обаче дъщеря си пред микрофона, толкова нежна, и чу гласът ѝ да се лее над града, избухна в сълзи от гордост и вълнение. Разбунтува се против журито, като почти нападнa водещия програмата, говорителя Силвио Ламеня, или просто Силвиньо, защото според нея Марилда заслужаваше първото място, а с нечестни връзки то бе присъдено на някой си бездарен Жоао Жилберто.

С кръстницата си Дионизия, дона Норма и чужденката (страшно любопитна) дона Флор щеше да присъства на празника на Ошоси в кандомблето на Аше Опо Афонжа. Не го направи само поради силна настинка и някакъв страх (страх, който превърна настинката в опасен грип). По време на мистериите на кандомбле и макумба по-добре е човек да не ходи насам-натам, улиците са пълни със заклинания и клетви, със силния ебò, с опасни магии. Който ще да вярва, дона Флор няма намерение да се впуска в обяснения. Дионизия ѝ каза един ден:

— Кръстнице, твоят ангел — пазител е Ошун, помолих един магьосник да гледа на мидени черупки.

— А кой е Ошун, кръстнице?

— Ами ще ти кажа, това е ориша на реките — една много спокойна жена, която си живее в някаква далечна къща, самата

кротост. Но трябва да се знае, че е много хитра и непостоянна — отгоре тиха вода, а отдолу водовъртеж. Достатъчно е да ти кажа, кръстнице, че тази преструвана е била омъжена за Ошоси и Шанго и макар да е от водите, непрекъснато я гори огън.

Толкова търчане, толкова ходене насам-натам само защото заедно с Принца си отидоха и мирът, и спокойствието, и безгрижният живот, спокойният сън без сънища.

След глупавия сън с танцуването в кръг спокойствието ѝ свърши. Малко по малко, ден след ден тревогата на дона Флор започна да нараства, докато накрая се превърна в постоянно напрежение.

От онази вечер насам обаче, след киното и съня, тя си възвърна спокойното безразличие, цялостното чувство за мирен живот, може би празен, но спокоен — тихо и мирно, заета с работата си. Но даже да беше привидно спокоен и приятен животът ѝ — тиха вода, — нямаше вече нито един ден пълно спокойствие, като че ли огън изгаряше гърдите ѝ.

Тиха вдовица, твърдо решена да брани спокойствието си. Не против някое нахално предложение; кой би си позволил, след като я познаваше, дори и флирт? Колкото до непознатите, дете киснеха по улиците, те по принцип млъкваха, като я видеха такава дискретна и сериозна. Но даже и ако се осмеляваха да подхвърлят някоя бележка относно външния ѝ вид („как си върти задника!“) или подробности по тялото ѝ („какви твърди гърдички!“), или пък безсрамни покани („хайде да си направим едно детенце, красавице?“), губеха вдъхновение и чувство за хумор, губеха си и времето: дона Флор вървеше, като че беше сляпа, глуха и няма, оттеглена в скромността и гордостта си на вдовица, твърдо решена да се брани от самата себе си: от грешни мисли, лоши сънища, от събуденото изгарящо желание, разкъсващо тялото ѝ. Загуби „идеалното съотношение между духа и тялото“, необходимо за здравословен живот според вещата йогийска книга „Точното съотношение между духа и материята“. Материя и дух в открита война: отстрани — идеална и почтена вдовица, отвътре — изгарящ и опустошителен огън.

В началото само от време на време чувствените сънища я отвеждаха в забранения за девственици и вдовици свят, разтърсваха я из основи, пробуждаха в нея инстинкти и копнежи. Събуждаше се с

усилие, слагаше ръка на гърдите си, устата ѝ пресъхваше. Страхуваше се да заспи.

През деня, около училището, романите, радиото, сред толкова много занимания, ѝ беше горе-долу лесно да се държи настрана от лоши мисли и да заглушава биенето на сърцето си. Но как да се опази през нощта от нападащите я сънища?

С течение на времето обаче дори и през деня започна да се отдава на странни настроения, умислена и тъжна, въздишаше отчаяно. Опасно беше да остава сама: веднага я спохождаха купища спомени — даже и най-лиричните я отвеждаха в леглото ѝ от желязо и огън, жадуваща и предлагаща се. Къде отиде спокойствието ѝ на вдовица?

Напоследък започна да си припомня цели сцени, смесваше части от романи и факти от вестниците или истории, чути от съседките, или спомени от брачния си живот. С дъха на Принца, опарил тила ѝ в киното, в тялото ѝ проникна полъхът на желанието, влезе в кръвта ѝ и я подложи на непосилни мъки, по-лоши от тези на „Дантиевия ад“, както се казваше в йогийското книжле.

Накрая трябваше да престане да чете глупавите романи за млади момичета, духовната храна на младата Марилда, която въздишаше по графини и графове в тропическата мараня, седнала на люлеещия се стол. Дона Флор откриваше лукавство и в най-невинните страници, в евтиния и низък сантиментализъм виждаше само привличането на половете, придавайки други измерения на глупавите драсканици. Съзнанието ѝ омърсяваше повествованието, променяше драмата и героите, горската фея превръщаше в разюздана мръсница, а кавалерите, същински евнуси — в разгонени бикове. „Библиотеката за млади момичета“ ставаше порнографско четиво.

Същото правеше и с възбуждащите новини от града, с коментарите на съседките, с вестниците. Привечер, седнали на столове пред къщите си, приятелките се събираха да разискват последното вълнуващо престъпление: слугинята, петнадесетгодишна, с единадесет братя, обезчестена от господаря си, петдесет и три годишен с пет деца — двама доктори и три омъжени вече дъщери, без да говорим за съпругата и внуците; бащата се побъркал, дошъл да отмъсти за поруганата чест; три изстрела в сърцето на представителя на висшето общество, на бранителя на гражданството и морала, на лидера на консерваторите; смъртоносна рана, престъпникът арестуван, хвърлен

зад решетките след предварително обработване за успокояване на нервите; честта е измита с кръв, народът иска правосъдие, свобода за отмъстителя. Приятелките и съседките бяха на страната на бащата, поболял се от мъка да не забременее дъщеря му, изгубила честта си с изпитото шампанско. Всички, освен дона Динора — тя винаги оправдаваше богатите: „Тези, черните, сами се бутат в леглото на господаря си, после го шантажират“. Колкото до дона Флор, тя задържаше в съзнанието си само подробностите, в развихрените си мисли виждаше само момичето в ръцете на прелъстителя, стенещо и задоволено. Останалото, всичките ужасии в крайна сметка ѝ бяха безразлични, колкото и да се солидаризираше с възмущението на съседките.

И така, малко по малко вътрешното ѝ спокойствие се изпаряваше. Въпреки това, който я видеше на уроците, около печката или с приятелките на пазар, на гости (никога обаче не ходеше на събирания, неподходящи за нейното положение на вдовица), не би си представил борбата, която се водеше в душата ѝ, лудите вакханалии на изгарящите я нощи. Защото нямаше по-уважавана и честна от нея, от устата ѝ не се чу име на мъж, произнесено с интерес, или случайно споменаване на негови качества. И ако преди се подиграваше на кандидатите, шегуваше се заедно със съседките, сега дори не понасяше да слуша имената им, отрекла се завинаги от нов брак. Толкова дискретна и тиха вдовица нямаше нито в квартала, нито в града, а ако по света се намереше друга, нямаше да е по-скромна и честна — пример за вдовица беше дона Флор.

Отстрани — самата кротост, отвътре — изгаряна от желание, „изяждана от огън“ като Ошун. Ах, Дионизия, ако знаеше как огънят на Ошун изгаря твоята кръстница и мургавото ѝ тяло, щеше да ѝ изпратиш мъж.

Все по-неспокойна ставаше дона Флор в сънищата и в самотата си. Когато успяваше да спи спокойно цяла нощ, ах, то бе благословен сън! Почти винаги почивката ѝ се свеждаше до краткото спокойствие в съня. Веднага след това сънищата се надигаха и я отнасяха в падението и разврата, дона Флор се търкаляше по дюшека с тежест в гърдите и болка в корема. Все по-малко време ѝ оставаше за спане и почивка, с всяка изминала нощ желанието растеше. „Материята властва над духа“, така гласеше рекламата на йогийските упражнения.

Безсрамна, разюздана, къде отиваше скромността ѝ на вдовица в сънищата? Никога не е била такава, дори и омъжена, в леглото с мъжа си никога не се отдаваше лесно, всеки път той трябваше да побеждава сваяна ѝ, да разкъсва обръча на въздържаността ѝ. А сега в сънищата си тя се предлагаше на кого ли не; понякога не беше дори вдовица, а уличница и се продаваше за пари. Какъв срам! Случваше ѝ се да се събуди през нощта и да оплаче със сълзи разрушеното минало, онази срамежлива дона Флор, обвита в свян и чаршафи. Сега в сънищата я обземаше невъздържано желание — кръвожадна и цинична уличница, виеща вълчица, разгонена котка.

Понякога се чувстваше толкова уморена след изминалия ден, че заспиваше в киното, дремеше на разговорите с приятелки, умряла за сън. Достатъчно беше обаче да сложи нощницата и да легне, за да ѝ мине сънят. Сънят си отиваше и нестройните мисли не се задържаха в границите на благопристойното ежедневие — подробности от уроците, някоя покупка, разходка, заболяване на съсед или познат, астмата на леля Лита например. Добрата старица също прекарваше безсънни нощи, задушавана от безмилостната болест.

Задушаваше се и дона Флор, разяждана от желанието. Мисълта вече не ѝ се подчиняваше: опитваше се да мисли за проблемите на Марилда, за мечтата ѝ да пее по радиото, и изведнъж виждаше пред себе си бледия Принц, повтарящ онези закръглени като стихове фрази, любовните думи в тъмнината на салона. Къде оставаше Марилда с проблемите си, със забраната да пее с чуруликация си глас?

Дона Флор научи за славата на галантния женкар. Дионизия, без да знае нищо за глупавата случка, мислеше, че кръстницата ѝ е научила за мошеника от вестниците, и се забавляваше да ѝ разказва истории за Царя на стъпката. Когато Дионизия беше още проститутка, онзи се радваше на голямо уважение сред уличниците. Заради бледата му красота, романтичния глас, тъжните очи, заради бляскавите му изпълнения в леглото, „да те докара до лудост“, както казваха обожателките му. Той умееше да събужда драматични страсти, а веднъж заради него две се сбиха не на шега, като едната отиде в болницата, нарязана с бръснач, а другата — в затвора за нанасяне на леки телесни повреди.

В съня си дона Флор беше втората, пияна и агресивна, с вдигнат бръснач към Дионизия, псувайки грозно: „Ела, ако си жена на място,

мръсница такава, ела да ти клъцна физиономията и онази работа“. Но Дионизия се смееше разюздано, всички уличници се подиграваха на глупавата вдовица дона Флор. Не й ли казаха, че красивият младеж е Принца на вдовиците и че от тях вземаше само парите и бижутата? Нито брак, нито забавления в леглото. Като го знаеше, защо дона Флор изгаряше от желание да му предложи голото си тяло? Срамота, къде остана вдовишкият ѝ свян?

Прибягна до хапчета за сън, способни да ѝ осигурят спокойна нощ. В Научната дрогерия на ъгъла на Кабеса се консултира с фармацевта доктор Теодоро Мадурейра. Според дона Амелия, а и според всички, въпреки че беше само фармацевт, доктор Теодоро можеше да сложи в джоба си много лекари; беше компетентен в занаята си, за дребни болести нямаше по-добър лечител от него, рецептите му осигуряваха пълно оздравяване.

Безсъние, нерви, лош сън? Сигурно преумора, нищо сериозно, определи любезният аптекар и я посъветва да купи едни хапчета — отпускали мозъка, успокоявали нервите, действали приспивателно. Дона Флор можела да ги взема, без да се страхува, ако не ѝ подействали добре, нямало да ѝ навредят, не съдържали опиати или възбуждащи съставки като някои скъпи и модерни лекарства. „Те са много опасни, госпожо, колкото кокаина и морфина, ако не и повече.“ Цяла енциклопедия беше аптекарят, внимателен, малко церемониален, сбогува се най-любезно. И да не забрави дона Флор да му съобщи резултата.

Никакъв резултат, доктор Теодоро. Наистина спа непробудно цяла нощ и стана едва когато слугинята уплашена почука на вратата — беше време за сутрешния курс. Дълъг сън наистина, но като другите, чувствен, трескав, разюздан; разюздан, ама по-лош от друг път, защото не можа да го прекъсне и да се събуди, страда цяла нощ в този безкраен сън, утробата ѝ изгаряше от глад и жажда като отворена рана — сутринта дона Флор се заваляше от умора. Със или без хапчета, сънят разпалваше огъня на желанието. Натрапващо се, сляпо.

Дона Флор се бореше отчаяно с това проклятие. През деня, когато времето ѝ се запълваше, оставаше сляпа и глуха за приказките, за тежките канещи погледи, за непочтените подмятания, за мъжките въздишки и желаниа, събличащи я по улицата. Честна вдовица, вдовица за пример в работата си, в разходките си, в кротостта си. През

нощта обаче събираше в съня си мъжките гласове, любовните погледи, циничните въздишки, непристойните шушукания, подсвиркванията, грубите псувни, поканите за леглото. Или пък тя беше тази, която канеше, предлагаше се безсрамно, скитайки из кварталите на проституцията, най-изпадналата, най-лесната, най-евтината. Мръсна помийна яма. Нито един мъж обаче не можа да я има. Когато почти успяваше да я обладае, докоснал пламтящата ѝ утроба, дона Флор го отблъскваше и се събуждаше отчаяна. Честна вдовица в самотната си мъчителна нощ.

Никой не си даваше сметка за това проклятие. Всички смятаха, че животът ѝ е спокоен, без проблеми, интересен, дори весел. Преди беше изстрадала много с мъжа си, лош човек, комарджия. Сега беше вдовица, примирена с положението си, доволна от живота, безразлична към нов брак, презираща мъжете. Толкова спокойна, че предизвикваше възхищение и коментари. Когато се появяваше на Кабеса, величествена и сериозна, мъжете в бара обсъждаха поведението ѝ:

— Много е принципна онази. Толкова млада и красива, но мъж не е погледнала...

— Прекалено честна е. Кой знае дали по съвест...

— Ами тогава защо?

— По природа, защото е студена по природа. Студена е като лед, безчувствена. Има такива жени, красиви статуи, за които желанието не съществува. При тях не става дума за съвест, а за студенина. Като айсберги. Сигурно е такава.

— Такава ли е, не е ли, кой знае? В крайна сметка, по съвест или каквото и да е, но е най-благочестивата вдовица в града...

Друг настояваше скептично и упорито:

— Студена е като айсберг, можеш да бъдеш сигурен. Леден мрамор.

Дона Флор стъпваше предпазливо, облечена елегантно и дискретно, скромна и проста в красотата си, без да поглежда наоколо, отговаряше на веселия поздрав на живописеца Алфредо, на звучното „добър ден“ на испанеца Мендес, на почтителното поздравяване на аптекаря, на усмивката на черната Виторина зад таблата с абара и акараже. Струваше ѝ усилия привидното спокойствие и безразличието след лошо прекараната нощ, след неуспешната битка с желанието, изгарящо я отвътре. Отстрани тиха вода, отвътре жив огън.

[1] Общество. — Б.пр. ↑

[2] От гуарани — една от основните племенни групи в страната преди колонизирането от португалците. — Б.пр. ↑

— Много груба беше... Прекали... — каза ѝ дона Норма откровено. — Енайде е сърдита, и с право...

В неделната слънчева и ленива сутрин, след бурната съботна вечер и рождения ден на господин Зе Сампайо, приятелките наобиколиха дона Флор все още раздразнени.

— Не търпя нахалства...

— Той само се шегуваше... Ти не го разбра... — Дона Амелия не беше видяла нищо лошо у доктор Алуизио.

— Зле скроена шега...

Дона Норма енергично изрази мнението на приятелките:

— Флор, извинявай, че ще ти го кажа, но си станала невъзможна... Сърдиш се и се обиждаш за всяко нещо... Никога не си била такава. Аз не бях там, но даже и да е попрекалил малко, било е на шега, нямало е от какво да се палиш...

Дона Жиза развиваше цяла научна теза, за да обясни облика и поведението на нотариуса от Пилао Аркадо:

— Господин Алуизио е типичен човек от село, патриархален, свикнал да се отнася към жените като към своя собственост, предмет, животно, крава...

— Точно така — прекъсна я дона Флор. — Крава. За него всички жени са само крави... А той е кон.

— Флор, ти не ме разбираш, а още по-малко разбираш господин Алуизио. Трябва да го свържеш със средата, в която живее. Селска среда... Самият той си е феодал...

— Мръсник, това е той... Много му шава ръката... Когато се ръкува, те гъделичка по дланта^[1]...

— Норма има право, Флор, много си чувствителна. Доктор Алуизио само те хвана за ръката... — обади се дона Жаси.

— Да ти гледа на ръка — констатираше дона Мария до Кармо. — Защо ли всички мошеници искат да гледат на ръка?

— И ти ли мислиш, че е мръсник?

— Този, така нареченият... доктор Алуизио? Дали е? — И поставяше друг въпрос: — В крайна сметка, той доктор ли е, или не?

Господин Алуизио или доктор Алуизио? Мария до Кармо, без да иска, поставяше на разискване един сериозен проблем за титли и протокол. В областта от Сао Франсишко до Жуазейро, от Жануария до Лапа до Сенто Се, места, където беше адвокатствал и където се славеше като многословен юрист, той беше доктор^[2] за всички. В столицата обаче, след като нямаше завършено образование, му отнеха присвоената титла. В желанието си да държим това повествование еднакво далеч от града и от селото, ще използваме безпристрастно и двете обръщения, като по този начин задоволим строгите формалисти и безгрижните либерали. Колкото до приятелките, събрани в гостната на дона Флор, въпросът не ги интересуваше.

— Доктор или не, но знае да приказва, мед му капе от устата... фин човек... — обобщи дона Емина, мълчала дотогава.

Коментираха избухналия малък скандал на рождения ден на господин Сампайо. Тъй като търговецът на обувки не обичаше празниците и честванията, дона Норма се ограничи против волята си само с една обилна вечеря, на която покани приятели и съседи. Лаком, но пестелив, господин Сампайо се опъна (както правеше всяка година) и предложи на съпругата си да не приготвят нищо вкъщи, а да отидат с детето на ресторант; щяха да хапнат добре и евтино, тихо и мирно, без кой знае какви разходи. И както правеше всяка година от сватбата насам, дона Норма отхвърли вялото и предпазливо предложение — една вечеря с американско сервиране беше най-малкото, което можеха да предложат, за да се отсрамят пред широкия кръг приятели.

В леглото, с палец в уста, господин Зе Сампайо изложи последните си доводи, според него необорими:

— Против съм по много причини и всички те са важни.

— Казвай си причините и не ми излизай с тези изтъркани приказки, че продажбата на обувки западала, защото гледах счетоводните книги.

— Нищо подобно... Слушай, без да ме прекъсваш. Първо, не ми харесва тази американска вечеря, всички стоят на крак. Обичам да ям седнал на маса. С тая американска история, дето сте си я измислили, всички се натрупват около масата, а аз, какъвто съм си срамежлив, ям накрая каквото остане; когато отида да си сипя, вече са изяли

пърженото, останали са само крилата на пуйката, от гърдите нищо няма. Второ, още по-лошо е, че ще е тук, вкъщи. Като съм домакин, трябва да си сервирам последен и оставам с празни ръце. Ям малко и лошо... Трето, в ресторанта не е така. Сядаме си, избираме си менюто и като е рожден ден, всеки може да изяде по две порции... — Тези две порции бяха трогателното възнаграждение за семейството и лакомията му.

Дона Норма едва издържаше да го изслуша до края:

— Зе Сампайо, моля те, не ставай смешен. Първо, канят ни на всички рождени дни...

— Но аз никога не ходя...

— Ходиш малко, но понякога ходиш... А когато ходиш, ядеш за петима... Второ, не ми излизай с този номер, че на американска вечеря си сервираш малко и че си срамежлив. На рождения ден на господин Бериabo, където ти отиде само защото е чужденец, си сложи в чинията почти половината от суфлето от скариди, да не говорим за панираното месо... Нахалство.

— Ах — простена господин Сампайо, — как готви дона Нанси!

— И аз също... Няма да й остана дължна... Трето, тук вкъщи ти никога не си сервираш последен, винаги си пръв, не съм видяла по-невъзпитан от теб. Уж си домакин... Четвърто, на моите вечери храна не липсва, слава богу. Пето, яденето в ресторанта...

— Стига... — примоли се търговецът и се уви цял в чаршафите. — Не мога да споря, имам високо кръвно...

Вечерите на дона Норма бяха истински банкет, ако канеше двадесет души, готвеше за петдесет, и с право, защото цялата беднотия наоколо идваше да обере дъното на тенджерите и да допие останалото по шишетата.

Тази година рожденият ден на господин Сампайо събра всички съседи в дома му, включително и семейство Бернабо — дона Нанси искаше да проникне в кръга на приятелките, а господин Ектор да говори по делови въпроси и да хвали прогреса на Аржентина.

Страхотен патриот беше този Бернабо, винаги сравняваше Аржентина и Бразилия, естествено в полза на родината си; хвалеше развитието на Аржентина, богатствата, климата — с четири ясно изразени сезона, не като тази жега тук през цялата година, — даваше за пример железопътния транспорт — не като тази бъркотия тук,

влаковете да нямат разписание, — хубавите плодове, европейски, виното, хляба от чисто жито, вкусното месо от породист добитък. Дона Нанси се паникьосваше, когато съпругът ѝ се вживяваше така, и нарушаваше мълчанието си, за да го укроти:

— Но, Бобо, и тук има хубави неща... Виж ананасите например... Колко са хубави... — Умираще за ананаси и се притесняваше да не би съпругът ѝ да налети на някой по-разпален бразилски патриот и да си размени с него някой и друг шамар.

Това между другото веднъж за малко не се случи. При едно от тези географско — икономически разисквания господин Шалуб, от пазара (син на сирийци, бразилец от първо поколение и точно затова запален патриот), загуби благоприличие и като срина със земята завода за керамика и грънчарство, тухли и керемиди, хвърли в лицето на гневния Бернабо непочтения въпрос:

— След като там промишлеността е толкоз по-добра, ако животът там е чудесен, защо си дошъл тогава тук да си предлагаш грънците?

Също и художникът Карибе (онзи, който беше рисувал Дионизия Ошоси като царица с офа и ерукере^[3] в ръка), след като беше отишъл при аржентинеца да види може ли да изпече свои произведения, се забърка в някакъв спор за тангото и самбата и накрая избухна:

— Дрън-дрън... Земя, където няма мулатки и всички са едни белезникави, това не е място за живеене... Моля ти се!

На рождения ден на господин Сампайо обаче заклетият бранител на аржентинското величие беше повече от учтив. Ако похвали страната си, не го направи за сметка на Бразилия. Напротив, сътвори истински химн във възхвала на народа на Баия, на начина му на живот, на добрината, любезността. И така рожденият ден на търговеца има успех, затъмнен само от инцидента (впрочем с отзвук единствено в кръга на приятелките и съседките) между дона Флор и господин Алуизио.

Дона Флор се двоумеше дали може, или не може да се яви на празненството. След като беше вечеря с толкова поканени, не се ли превръщаше в празник, несъвместим с траура ѝ? Още не беше изтекла една година от смъртта на мъжа ѝ, наистина оставаха само няколко дена, но една вдовица трябва да е строга в принципите си, защото идеологията на вдовството е сектантска и догматична. И най-малкото

отклонение от пътя хвърля по петите на безсрамницата заклеймяващата глутница на съседките.

Дона Норма се изсмя на скрупулите ѝ: откога една вечеря, най-обикновена вечеря по случай рожден ден, е забранена за вдовиците? Не ставаше дума за бал, нито дори за танци, ако Артур и приятелите му от училище сложат някоя плоча със самба на грамофона, то ще е чисто и просто младежка забава, невинно развлечение, без да има нищо общо със строгостта на сроковете и етикецията на траура, с церемониите на вдовството, нито ще оскверни паметта на мъртвеца.

Освен това дона Флор беше прекарала деня в подготовка на рождения ден на господин Сампайо: с помощта на Марилда приготви ватапа — цял казан, — можека от риба, докато дона Норма се занимаваше с останалото. Убедена по този начин, дона Флор дойде. По-добре да не беше идвала, щеше да избегне неприятностите.

Когато къщата вече беше пълна и ястията поднесени, пристигна дона Енайде от Шаме-Шаме с поднос кокосови сладки, една вратовръзка за господин Сампайо и извинения от името на мъжа си, който поради неизменното си участие в съботния покер отказваше да поема всякакви други задължения. За сметка на това я придружаваше господин Алуизио, за много хора доктор Алуизио, одумваният адвокат и нотариус от бреговете на Сао Франсишко, същият онзи полуерген, предложен от роднината си за кандидат на дона Флор. Облечен в нов костюм, елегантен, с голям гърбав нос, лъщяща плешивина, живи и шаващи очички, обвит в уханието на одеколон и талк, той беше като истински манекен. Дона Енайде представи с гордост влиятелния си роднина от провинцията.

— Алуизио, искам да ти представя дона Флор Гимараес, най-красивата вдовица в Баия...

— Енайде, не се занасяй...

Доктор Алуизио се наведе, за да ѝ целуне ръка, и една вълна парфюм се разнесе из въздуха и заля дона Флор.

— Госпожо, това е вълнуващ момент в моя живот. Балдъза ми вече ми писа в едно писмо за вас; че сте чудесна... Виждам обаче, че е била много далеч от истината, само един поет може да ви опише, госпожо...

Същевременно събличаше дона Флор с бавен и лаком поглед, сякаш ѝ късаше роклята и комбинезона. Дона Флор никога не беше се

чувствала толкова гола, този поглед измерваше извивката на задника ѝ, твърдите гърди, корема. От претеглящ погледът се превърна в одобрителен, любезната усмивка — в доволна.

И през цялото време, докато я преценяваше и разсъбличаше, държеше ръката ѝ.

Да, защото преценяваше едновременно и тялото, и духа ѝ, стигайки до заключението, че е лесна плячка. С опита си на провинциален донжуан класифицира дона Флор като прикрита, и то добре прикрита. Познаваше тези привидно кротки жени: почти всички бяха двулики, в леглото бесуваха като отвързани.

В малките градчета от провинцията, където жената нямаше никакви права и беше робиня, прикована към желанията на мъжа, неин господар, и към дома си, господин Алуизио неведнъж беше забелязвал в дъното на сведения поглед и в прикритото дискретно поведение пламтящ отговор на безсрамните му покани.

Ах, тези тихи води криеха бури — под привидното приличие и траура какви ли вътрешни терзания разкъсваха дона Флор, млада и здрава жена? Доктор Алуизио беше срещал и други такива, привидно скромни жени, затворили се в домовете си и в рамките на средновековните закони. Въпреки това, появеше ли се удобен случай, заобикаляха със завидна хитрост препятствия и страхове и бяха ненадминати в поставянето на рога на страшните си поробители. От време на време някой измамен съпруг въдворяваше ред с няколко изстрела или с нож.

Когато си почиваше — през по-голямата част от времето, защото службата му не изискваше кой знае какво, — нотариусът се отдаваше на жените, изследваше ги и ги опознаваше (по възможност интимно), с което караше съдията на Пилао Аркадо, доктор Питомбо, да го определи като „виден психолог, пламенен познавач на женската душа и вещь четец на класиците“. Класиците се свеждаха до бразилски или португалски преводи на гръцката митология и четива, разкриващи порочните страни от живота на Римската империя. Колкото до жените, имаше безпогрешно око и това му донесе славата на неустоим съблазнител — „ужас за съпрузите“. Въпреки че беше плешив и с голям нос, заради него няколко жени се сблъскаха с греха, феодалните закони и отмъщението.

И така, този котешки поглед на Казанова от Сао Франсишко проникна отведнъж в съкровено на дона Флор, разчете мислите ѝ, научи тайните ѝ, след като ѝ беше свалил дрехите и накитите. Толкова нахален поглед не можеше да значи друго: господин Алуизио я разголваше отвън и отвътре и след като реши, че е по вкуса му, сметна също, че е лесно достижима. За него дона Флор не беше най-благочестивата вдовица в Баия, както смятаха пиячите от бара на Кабеса, за която дори и най-злостната от съседките би си сложила ръката в огъня, сигурна, че ще я извади невредима.

Понеже стана дума за ръка, адвокатът държеше протегнатата ръка на дона Флор в своите две, стискайки я леко в почти незабележима ласка. Дона Флор си даде сметка за това как я събличаше, в каква категория я слагаше и как държеше ръката ѝ. Ако дона Флор не реагираше веднага и не подрежеше крилата на самонадеяния натрапник в самото начало, можеше да очаква от него най-непоносими нахалства. Тя дръпна ръката си, ядосана. Селският хитрец не се усети:

— Позволете едно откровение, уважаема госпожо. Имам работа в столицата, свързана с отдела, който ръководя, имам да посетя роднини, но в Салвадор ме доведе преди всичко желанието да се запозная с вас... Енайде в писмата си...

Като видя дона Дагмар да се появява в хола, дона Флор отрязва Алуизио на средата на думата:

— Извинете... Трябва да говоря с онази приятелка...

Каквато си беше устата, дона Дагмар я попита веднага:

— Кой е оня оскубан папагал? Да не е някой кандидат?

— Остави ме на мира, това е зетят на Енайде, онзи доктор Алуизио, някакъв политически шеф от не знам къде си...

— А, тоя ли е... Чувала съм за него... Казват, че имал доста власт в Сао Франсишко... Чакай да хапна нещо...

В столовата гостите нападаха масите сред тракане на чинии и прибори, подносителите пристигаха пълни и се връщаха празни в кухнята. Вечерята в чест на рождения ден на господин Сампайо имаше успех. Къщата беше препълнена: търговци, колеги от клуба на продавачите, роднини, приятели, съседи, приятелки на дона Норма, бедните от квартала. В единия ъгъл на столовата, близо до голямата маса, рожденикът, господин Зе Сампайо, лапаше лакомо и бързо, като

поглеждаше масата скришом, притеснен да не би храната да свърши, преди да успее да повтори порцията си.

Криеше се, за да не дойдат да разговарят с него и да му пречат. Обаче аржентинецът Бернабо, с пожълтели от денде устни и като се оригваше, пристъпи доволно да поздрави домакина:

— Чудесно, приятелю. Храната, вкусна...^[4]

Дола Флор помагаше известно време на дона Норма и на прислугата (цялата прислуга от квартала), но когато блъсканицата понамаля, намери един стол на верандата и загледа оттам оживлението на вечерята: господин Вивалдо от погребалното ядеше четвърта чиния; доктор Ивес се тъпчеше с десерти.

С клечка за зъби в уста, доктор Алуизио дойде при нея с вид на човек, на когото нищо не трябва, и се облегна на стената до дона Флор.

— Римско празненство... — отсъди той.

Отначало дона Флор реши да не отговаря, но размисли; в крайна сметка нямаше причини да се държи зле с адвоката.

— Когато Норминя прави вечеря, не жали продуктите.

Господин Алуизио гледаше наоколо, не отговори и разговорът замря; дона Флор наблюдаваше движението в хола. И точно тогава чу едва доловимото шепнене на нотариуса:

— Красавице, кажи ми нещо...

— Какво? — сепна се тя.

— Какво ще кажеш да се разкараме оттук, да отидем да погледаме луната в залива на Абасте? Ти ще излезеш първа и ще ме чакаш при залива...

Дона Флор вече се бе изправила и говореше със задавен глас:

— За каква ме мислите?

Доктор Алуизио се изсмя тихичко на това възмущение, не му отдаваше голямо значение, понеже бе свикнал с остротата на подобни първи реакции.

— Една разходка, нищо повече.

Дона Флор не можа дори да отговори, страните ѝ горяха, задъхваше се. Толкова ли ясно личаха на лицето ѝ копнежът по мъж и неудържимото желание? Влезе в хола почти тичешком.

— Какво ти стана, Флор? — попита я Марилда, като я видя толкова възбудена и с треперещи ръце.

— Не знам, стори ми се... Нищо няма...

— Седни тук... Ще ти донеса чаша вода...

— Няма нужда. Ще седна там с майка ти...

В кръга на приятелките си, разискващи лакомията на някои гости, дона Флор се пооправи от шока, от нахалната усмивка и безсрамните думи на натрапника. Как можеше такъв долен тип да я кани на разходка на лунна светлина! Малко по малко се включи в разговора, като се забавляваше с бележките на дона Амелия и дона Емина. Дона Мария до Кармо не беше виждала никога преди това господин Сампайо на обед или на вечеря: беше я стреснал.

Точно когато разговорът беше най-оживен и весел, галантният ухажор се появи отново под ръка с балдъза си дона Енайде и попита:

— Има ли място за двама? Или разговорът е забранен за мъже?

— Сядайте...

Дона Флор не усети веднага присъствието на нотариуса, който между впрочем вече гледаше на ръка на дона Амелия и размиваше всички с шегите си. Духовит беше този тип, самата дона Флор се усмихна един-два пъти на бележките му. После дойде редът на дона Емина. Много сериозен, той ѝ предрече, че в най-скоро време ще има дете.

— Хайде, хайде... Не ти стига дона Амелия, върви ги разправяй на друг...

— Този път ще е момче... Никога не греша...

След като гледа на ръка на дона Емина, се обърна към дона Флор, като че ли нищо не беше се случило преди, очите му отново я събличаха, облизваше с върха на езика устните си толкова безочливо, че тя почувства как сърцето ѝ спира. Докъде искаше да стигне този тип? За щастие останалите нищо не забелязаха. Протегна ръка към дона Флор и каза:

— Ваш ред е...

— Не ме интересуват тези неща. Това са глупости...

Но другите настояваха със смях. Какво щяха да си помислят, ако се заинатеше? Щеше да стане по-лошо. Съгласи се. Доктор Алуизио се усмихна победоносно, беше специалист по женската душа — никога не грешеше.

Сложи върху дланта си лявата ръка на дона Флор. Добре поддържаният му нокът чертаеше линиите, гъделичкаше нежно.

— Прекрасна линия на живота... Ще живеете повече от осемдесет години... — Млъкна за момент, като че ли разглеждаше внимателно ръката на вдовицата: — Виждам големи новини...

— Новини ли? Какви? — питаха възбудени приятелките.

— В линията на любовта... Виждам една нова любов... Нова връзка.

— Извинете... — каза дона Флор, като се мъчеше да си освободи ръката.

Но господин Алуизио я държеше между своите.

— Чакайте... Не съм свършил... Чуйте останалото. Един господин от провинцията...

Дона Флор се изправи рязко, като измъкна ръката си със сила.

— Не съм ви дала повод, за да си позволявате...

Изхвъркна от стаята, като остави приятелките си объркани, а дона Енайде се обиди:

— Виж я ти... Кажете ми, Алуизио направи ли нещо лошо? Груб ли беше? Само се пошегува... Не понасям такива превзети хора... Тя за какво се мисли в крайна сметка? Че е принцеса?

Единствен нотариусът остана спокоен и извини дона Флор:

— Горката... Познавам това състояние. Така е с всяка млада вдовица, която не намира мъж за нов брак. Истерия... Малките градове са пълни с подобни случаи. Старите моми и вдовиците от всичко се обиждат, плачат, животът им е ад. Като остареят, се превръщат в кротки луди...

Дона Мария до Кармо го прекъсна:

— Внимавайте, че и аз съм вдовица, докторе, и ще взема да се обидя... — Адвокатът я измери с вещ поглед: все още запазена мулатка, добре сложена, със стегнато тяло, още не е излязла от употреба. Доктор Алуизио не беше от тези, дето си губят времето; остави дона Флор на втори план и каза:

— Покажете си лявата ръка, ако обичате. Искам да съм наясно...

Взе ръката на дона Мария до Кармо и я погледна с безсрамния си поглед:

— Мога ли да кажа истината, или трябва да лъжа?

Дона Флор си отиде. Марилда и дона Норма я намериха вкъщи обляна в сълзи, в такава нервна възбуда, че дона Норма я попита, повтаряйки думите на Алуизио:

— Какво ти е, Флор, истерията ли взе да те хваща?

[1] Бразилците тълкуват гъделичкането при ръкостискане като предложение за леглото. — Б.пр. ↑

[2] Обръщение, изразяващо уважение. — Б.пр. ↑

[3] Отличителни знаци на Ошоси (афр.). — Б.пр. ↑

[4] В оригинала Бернабо говори нещо средно между португалски и испански. — Б.пр. ↑

ПРИЗИВ НА БЛЕНУВАЩАТА ДОНА ФЛОР КЪМ УЧЕНИЧКИТЕ

Оставете ме на мира в моя траур и в моята самота. Не ми говорете за тези неща, уважете положението ми на вдовица. Хайде към печката: изискано ястие е ватапа от риба (или от кокошка), най-прочуто в баиянската кухня. Не ми казвайте, че съм млада, вдовица съм; мъртва съм за тези неща. Ватапа за десет души (и да остане, както се полага).

Вземете две глави сардина — може и друга риба, но не е за предпочитане. Вземете сол, кантарион, чесън и лук, няколко домата и изстискайте един лимон.

Четири супени лъжици от най-добрия зехтин, все едно дали е португалски или испански; чувала съм, че гръцкият е още по-хубав, не знам. Никога не съм го използвала, защото не съм го намирала.

Ако си намеря годеник, какво да правя? Някой, който да съживи мъртвото ми желание, погребано с мъртвеца? Какво знаете вие, момичета, за най-съкровено на вдовиците? Желанието на вдовицата е греховно и развратно, почтените вдовици не говорят и не мислят за такива неща. Оставете ме на мира при печката.

Накиснете рибата в тези подправки и я оставете да се вари с малко вода, съвсем малко, съвсем на дъното. После изцедете соса, оставете го настрана и да продължим по-нататък.

Ако леглото ми е тъжно ложе и служи само за спане, какво от това? Всичко на този свят се връща. Няма нищо по-хубаво от това да живееш спокойно, без да сънуваш, без да желаеш, без да се чувстваш изгаряна отвътре. Няма по-хубав живот от този на почтена и усамотена вдовица, живот спокоен, освободен от амбиции и желания. А ако леглото ми не е легло за спане, а пустиня, която трябва да се прекоси сред парещия пясък на желанието, от който няма спасение? Какво знаете вие за най-съкровено на вдовиците, за самотиите им легла, за тежестта на мъртвеца? Дошли сте тук да се научите да готвите, а не да узнаете за цената на отричането, цена, която се плаща с копнеж и самота, за да е честна и почтена вдовицата. Да продължим урока.

Вземете рендето и два отбрани кокосови ореха — настържете ги. Стържете, стържете, на никой никога нищо не му е станало от малко труд (казват, че трудът предпазва от лоши мисли, не вярвам). Прибавете настърганото, но го подгрейте, преди да го настискате: така ще отделите по-лесно чистото кокосово мляко без примеси. Оставете го настрана.

Като изстискате първото, най-гъсто мляко, не изхвърляйте настърганото, не бъдете прахосници, времената са такива, че трябва да се икономисва. Кипнете го в един литър вода. После го изстискайте, за да получите второто мляко. Каквото остане, можете да го хвърлите, то е само фира.

И вдовицата е фира, въздържание и двуличие. Кои народи погребваха съпругата с починалия ѝ съпруг? В коя страна я изгаряха заедно с тялото на умрелия? По-добре така, отколкото да гориш на бавен и забравен огън, огъня на желанието. Вдовицата е фира и нищо друго.

Надробете твърд хляб и го накиснете във второто кокосово мляко, за да омекне. С машинката за мелене на месо (добре измита) смелете хляба, омекнал от кокосовото мляко, смелете също фъстъци, изсушени скариди, ядки от кажу, джинджифил, без да забравяте люта чушка на вкус (някои обичат ватапа, когато е парещо люта, други я предпочитат само подлютена).

Смлени и смесени, тези подправки се прибавят към изцедения сос от рибата, слагат се джинджифилът с кокосовото мляко, солта с лютата чушка, чесънът с ядките и всичко се вари, за да се сгъсти сосът.

Ами ако тази ватапа с толкова джинджифил, люта чушка, фъстъци не стопли сънищата ни? Какво знам аз за това? Никога не са ми трябвали джинджифил и фъстъци; достатъчни бяха ръката, езикът, приказката, устните, нежността, той ме освобождаваше от чаршафите и свяна с лудите си целувки. Кой ще свали днес воалите на срамежливостта в самотните ми сънища? Откъде идва това желание, изгарящо гърдите и утробата ми, след като ги няма нито устните, нито смехът, нито самият той е тук? Защо се заражда желанието в мен? Защо толкова въпроси, защо това любопитство да се знае какво става в душата на една вдовица? Защо не ме оставите с черните воали на траура и предразсъдъците? Вдовица съм, при моето състояние не е хубаво дори да се говори за тези неща. Вдовица съм и готвя на печката

ватана, мисля за джинджифил, за фъстъци, за пипер — и за нищо друго.

После прибавете кокосовото мляко, гъстото, и най-накрая олио от денде, две чаени чашки. Ватапа придобива цвят на старо злато. Поставете ястието на тих огън, не преставайте да бъркате с дървена лъжица, винаги в една посока, иначе ще се пресече. Бъркайте, хайде, бъркайте, не преставайте, докато не стане както трябва.

Изгарям на тих огън в моите сънища, не съм виновна, аз съм само една вдовица, разкъсана на две: от една страна, съм честна и скромна, от друга — безсрамна и почти истерична. Това прикритие ме задушава. Нощно време търча по улиците да търся мъж. Мъж, на когото да поднеса златиста ватапа и моето закопняло тяло с дъх на джинджифил и мед.

Ето готова е, вижте каква красота! Като сервирайте, достатъчно е да я полеете с малко олио от денде. Поръсете с акаса^[1], и влюбените ще си изядат пръстите: И понеже стана дума за любими, нека всички да знаят: има една вдовица, млада, хубава, с тен на старо злато, добра готвачка, работлива, честна, няма друга като нея в целия град и в Реконкаво, първокласна вдовица с желязно легло, свенлива като девственица, изгаряна отвътре.

Ако чуете, че някой се интересува, изпратете го веднага, по всяко време, сутрин, следобед, в полунощ, призори, може да вали, да грее слънце, изпратете го веднага, със свещеник и съдия, изпратете го спешно, по най-бърз начин.

Отправлям този призив към четирите края на света, по течението на подводните реки, по лунните приливи и отливи, по пътническите и товарните кораби, защото съм потулено пристанище, скрит залив, където хвърлят котва корабокрушенци. Ако някой научи, че ерген търси вдовица да се ожени, кажете му, че тук е дона Флор, при печката, приготвя ватапа от риба, изгаряна от огън и проклятие.

[1] Брашно от царевица и ориз. — Б.пр. ↑

Един ден не издържа и се довери на дона Норма: „Отвън — съдържана в поведението си, отвътре — помийна яма“. Желанието се раждаше в нея, в гърдите ѝ, в мълчанието, в мечтите ѝ, в самотата, в сънищата. Без начало, без причина, без семе и корен. Зараждаше се в нея — „от лошотията ми, Норминя“, — в трескавото ѝ тяло, растеше в изстрадалата ѝ прокълната душа.

— Проклетата да съм, Норминя, не искам да мисля, а мисля, не искам да виждам, а виждам, не искам да сънувам, а сънувам по цяла нощ. Всичко е против мен. Тялото ми не ме слуша, Норминя.

Четена и препрочитана, книгата с йогийските упражнения вече ѝ беше обяснила, че става дума за „съдбоносна битка между нечистата материя и чистия дух“, водена вътре в нея. Проклетата материя на тялото ѝ яростно се опълчваше против духа, унищожавайки спокойствието и равновесието в живота ѝ. Вече нямаше никаква съгласуваност между волята и инстинктите ѝ. Всичко се обърка: от една страна, вдовица за пример, от друга — млада разгонена женска. Тежък случай, който изискваше според книгата „силно концентриране на мисълта и ежедневни упражнения“.

С нищо не помогнаха мистичната литература и тежките упражнения, още по-тежки за пълничката и закръглена дона Флор. За да постигне обещаното равновесие, подложи се две седмици на най-глупави кълчения. По нейна молба дона Дагмар ѝ показва най-различни упражнения и дона Флор се подчини търпелива и с надежда. Дона Дагмар не пестеше похвали за йогийските методи — „чудесни!“ — самата тя беше отслабнала вече четири кила. Дона Флор се провали напълно: дори не отслабна. Вместо спокойствие и равновесие докара си само умора, болки в тялото, но и това не я спаси от нетърпимото желание.

Още по-малко я удовлетвори научните анализи на дона Жиза, пълни с неразбираеми имена, достойни за университетски преподавател: комплекси, сексуален инстинкт, подсъзнание, психотравма, табу.

— За такава вдовица като теб, Флор, тъпкана с комплекси, сексът е табу.

Табу, не табу, съзнателно, несъзнателно или подсъзнателно, поради травма или комплекс, или просто от женско желание, но отчаянието я държеше в плен цяла нощ, завличаше я във вакханалии и еротични сънища, а от приказките с чужденката нямаше никаква полза. Ако тръгнеш по акъла ѝ, трябваше да излезе на улицата и да се хване с първия срещнат, като отведнъж отхвърли травми и комплекси, като задуши в леглото си нещастното табу, като завинаги опетни себе си и паметта на починалия.

Дона Норма беше самата народна мъдрост, изживяваният опит, човешкото разбиране. Отиваше направо на думата:

— Това е от липса на мъж, мила моя. Ти си млада, не страдаш от тежка болест, не си къпава, какво искаш? Дори монахините се омъжват за Христос, за да опазят честта си, и пак някои му слагат рога. — И се усмихна, като си припомни: — Спомняш ли си за монахинята от Дестеро, която забременя от хлебаря и накрая стана артистка в театъра? Отдавна беше, не си ли спомняш? За нищо друго не се говореше...

Но дори и представата за монахинята на театрална сцена не разсейваше доната Флор и тя настояваше развълнувана на своето, без да обръща внимание на приятелката:

— Ама, Норминя, аз съм вдовица...

— И какво от това? Или смяташ, че вдовицата не е жена? Вдовиците, доколкото знам, мислят за мъж, сънуват мъж, гледат към мъжете. Хайде де...

— Ти знаеш, че не съм от тези, дето мислят само как да се омъжат. Един път ти дори ми се накара...

— Вярно е. Знам, че не си въртиопашка... Но ще ти кажа откровено: ти си една твърдоглава вдовица и почваш да ставаш непоносима. От една година си вдовица и вместо да се справиш, става по-лошо, като че ли си овдовяла вчера. Преди поне се смееше, когато говорехме за годеж, за брак, после не поиска да чуеш за такова нещо дори на шега, само се сърдиш...

— Знаеш много добре защо... Появиха се разни мошеници...

— И само защото онзи граф — граф ли беше, принц ли — обикаля известно време тук, ти стана по-лоша и от монахиня! Ако

беше решил да те задиря, значи, че си му харесала. А сега само защото господин Алуизио направи малък опит, и ти се заключи вкъщи, почти не излизаш, не поглеждаш мъж, като че ли мъжете ще те изядат... В крайна сметка господин Алуизио искаше само...

— Знам какво искаше...

— Искаше да спи с теб, скъпа... Естествено... Много ще поискат, изядат се от мъка. Ти си хубава вдовица, мнозина са ти хвърлили око...

— Толкова ли ми е безсрамна физиономията, че тези нахалници имат смелост...

— Кой е казал, че жената трябва да е развратна, за да искат да спят с нея? Въпреки намръщената ти физиономия...

— Но какво мога да направя, Норминя?

— Трябва да загасиш този огън бе, жена... Ако не спиш както трябва, ако не си почиваш, ако нямаш покой... Всичко това се дължи на този проклет огън, дето ти е подпалил задника...

— Норминя, не прекалявай...

— Че не е ли така? Не е ли истина?

— Какво искаш да направя? Да плюя на всичко? Не съм някоя развратница, не съм родена за любовница, тези неща ги правя само с мъжа си... Само за това, че сънувам тези глупости, ми идва да умра... На уличница ли ти приличам, че говориш така...

— Не бъди глупачка, какво съм казала, че те обидих?

— Не каза ли?

— Казах и повтарям, че огън ти гори задника или както казваше дъщерята на една моя приятелка на майка си: „Майко, оная работа ми е станала като пещ, ще пламне“. И ти си горе-долу така. Но това не значи, че не си почтена... Напротив... Много си почтена, иначе откъде този огън, досега да си вирнала краката... Почтена си и изглеждаш дори още по-сериозна, като че ли си от стомана... Дори не си даваш сметка каква физиономия имаш, когато някой мъж те погледне...

— И какво, да се усмихвам и да викам: „Ела да спиш с мен...“? Предпочитам да умра. Спала съм само с мъжа си.

— И трябва да спиш само с мъжа си...

— Мъжът ми почина...

— Почина първият... Нищо не ти пречи да имаш друг. Млада си, Флор, нямаш дори тридесет...

— Ще ги навърша в края на годината...

— Момиче си още... Затова, което ти става, което не е нито болест, нито лудост, има само две лекарства, моето момиче: брак или разврат. Или пък да влезеш в някой манастир. В такъв случай да внимаваш с хлебарите, млекарите, градинарите, свещениците, за да не сложиш рога на всевишния.

— Не се подигравай, Норминя...

— Не се подигравам, Флор. Ако беше някоя безсрамница, можеше да си останеш вдовица и да си носиш траура; щеше да буташ на тоя или на оня и да се забавляваш, но щом не си такава и си наистина почтена, трябва да се омъжиш, нямаш друг изход...

— Желанието на вдовицата, Норминя, си отива с мъртвеца в гроба, вдовицата няма право дори да си спомня за леглото, а още по-малко да храни илюзии за годеж, брак и нов съпруг. Всичко това не е нищо друго, а поругаване на паметта на починалия.

— Желанието на вдовицата е толкова силно, колкото на младо момиче или на омъжена жена, ако не и повече, глупачке — така ѝ отговаряше доня Норма. — Новият брак не е никакво поругаване на паметта на умрелия. Всяка жена може да уважава починалия си мъж и същевременно да бъде щастлива с втория. И най-вече ти, доня Флор, чийто първи брак не беше съвсем щастлив, да не кажем нещо по-лошо.

Дълъг и успокоителен разговор, двете приятелки бяха сами, уважаваха се истински, дори и две сестри не биха се разбирали така. Доня Флор най-после се убеди. Навярно се беше убедила и преди това в жестоката схватка със себе си; но никога не би го признала, ако доня Норма не беше разкъсала воалите на предразсъдъка, на фалшивия траур, удавен в желанието.

— Ама, Норминя, какъв смисъл има? Кой ще ме вземе вдовица? Никой не би искал да му витаят мъртъвци, а аз няма да тръгна да се предлагам... Така ще си умра.

— Свали си табелката, и ти давам най-много шест месеца...

— Каква табелка?

— Тази, която си окачила: „Аз съм вдовица завинаги, умряла съм за живота и брака“. Свали я, засмей се пак, стани като всички, и бас ловя, че за по-малко от шест месеца...

Този разговор се проведе няколко дни след карнавала, който тази година се падна много късно^[1], през март, горе-долу един месец след

първата годишнина от вдовството на дона Флор.

Сутринта в деня на тази тежка печална годишнина дона Флор се отправи към гробищата със сълзи и цветя, стоя дълго време до гроба, като че ли там намираще утеха. Това беше един от най-спокойните ѝ дни в цялото това объркано време, само дете се чувстваше нещастна и ѝ беше мъчно за починалия. Дълбока и успокояваща мъка.

А дните на карнавала ѝ бяха най-тежки. С музиката и песните, много от които се повтаряха от предишния карнавал, идваха и спомени от онази ужасна неделя. Като се облегнеше на прозореца да погледа някой блок, заперейра, забумба или Афоше, спомняше си за мъртвия на площад Втори юли, омотан в серпантини и конфети, облечен като баиянка.

Когато богът на децата на морето спря в цялото си величие пред училището „Вкус и изкуство“, подчинявайки се на свирката на водещия^[2], и черната Андреса Ошун, носейки знамето на царицата на водите, изигра няколко прекрасни стъпки — прозорците бяха пълни, улицата задръстена, всички ръкопляскаха възбудено — дона Флор се обля в сълзи. Цялата болка от липсата на мъжа ѝ изведнъж се стовари върху нея. Преди една година, когато тялото на мъртвия лежеше на железното легло, все още имаше сили да погледне минаването на блока зад гърба на дона Норма и дона Жиза. Толкова скорошна и внезапна беше смъртта, че у нея още имаше искрица живот. Едва с течение на времето дона Флор щеше да си даде сметка за окончателната празнина. На миналия карнавал погледна блока, макар и бегло. Сега обаче ѝ бяха непоносими великолепната гледка на децата на морето и на барабаните. Дори и да пренебрегнеше почитта, съдържаща се в изсвирването, в спирането на движението, в танца на Андреса, полюшваща се като лодка сред вълни, почит от Афоше, стар приятел на починалия, дори и така дона Флор не можа да се задържи на прозореца — виждаше само голото тяло, мъртво завинаги.

Тежък беше този карнавал, все по-тежък ставаше животът ѝ. Мъртвецът се възползва от шумната веселба, за да се смеси с болката от незадоволеното желание, страданието така се разрасна, че дона Флор не можеше повече да го понася в мълчание и самота. Не беше в състояние да пази повече тайната си, чувстваше се разсипана. И се разкри пред дона Норма.

Дона Норма ѝ обеща годеж и брак в най-скоро време, ако пожелаеше да свали онези маска и табелка. Потърсиха подкрепата на дона Жиза, но тя отдаваше малко значение на годежа и брака — глупави официални и нечовешки изисквания; беше чела Кропоткин и преплиташе анархизма с психоанализата. Омъжена или не, по нейно мнение дона Флор имаше „комплекс за вина“, който я мъчеше, и щеше да се освободи от него само ако скъсаше с всякакво табу, като се реализира по някакъв начин. Наистина смахнат съвет: да прави свободна любов, да съжителства, да прави каквото ще, но веднага.

Дона Норма наистина помагаше и утешаваше — нека дона Флор престане да смесва почтеността с омразата към света, честност с лошо настроение, и дона Норма е готова да заложи пари, че за по-малко от шест месеца вдовицата ще сложи халка или най-малкото ще се сгоди.

Дона Жиза не заложи: защо дона Флор да чака цели шест месеца? За какво е тази глупост, когато по света е пълно с мъже? Ако заложи, щеше да загуби — почти винаги между знанията от книгите и знанията от живота печели животът.

Дали защото дона Флор се очовечи в отношенията си с хората, превъзможна сухата любезност и пак започна да се усмихва и да разговаря, сдържана, но мила и внимателна, или може би по чиста случайност (това беше по-възможно), но един месец след разговора с дона Норма и разправията с дона Жиза станаха явни и се превърнаха в предмет на хорските приказки интересът и честните намерения на доктор Теодоро Мадурейра, съдружник в Научната дрогерия от ъгъла на Кабеса. Трепереща и победоносна, дона Динора изискваше овации:

— Още преди толкова месеци го познах в кристалното кълбо и казах на всички: изискан, свестен човек, доктор и с пари. Не беше ли така? Можеш да ме поздравяваш, госпожо дона Флор!

— Партия и половина, късмет извади! — пееше хорът на приятелките и съседките, изпаднали в транс.

[1] Датата на карнавала се мени, защото е четиридесет дни след Великден. — Б.пр. ↑

[2] Блоковете на карнавала са многобройни — най-отпред върви „портела“, т.е. царствено облечена жена, носеща отличителните знаци, знамена и хоругви на блока, после идват няколко редици с ударни инструменти и най-накрая са танцуващите, облечени или маскирани с

еднакви дрехи; в блока има и един човек, който командва движението със силни и къси изсвирвания със свирка. — Б.пр. [↑](#)

Кога се породи интересът на аптекаря, никой не узна, не е лесно да се определят часът и минутата на началото на любовта и най-вече онази любов, която е окончателна за един мъж, любовта на живота му, раздираща и фатална, независима от часовника и календара. Много след това доктор Теодоро призна на дона Флор с известно смущение, че отдавна ѝ се е възхищавал, още преди овдовяването. От малката лаборатория в дъното на аптеката той я гледал как прекосява площада, следял скришно стъпките ѝ, като минавала по Кабеса. „Ако някой ден се реша, ще се оженя само за такава жена, красива и сериозна“ — говорел си сам сред епруветките, шишенцата и праховете. Истинско чисто и платонично чувство, не бил от тези, дето се увличали по омъжени жени, с непочтени мисли и мръсни погледи или, казано с думите на самия аптекар, точни и изискани, които биха украсили тези бледи и просташки редове — „с виновните очи на похотта“.

Първа забеляза увлечението на аптекаря дона Емина, между другото човек, малко занимаващ се с чуждите работи, сплетничеше само в необходимите граници, за да не остане по-назад от заобикалящите я. В сравнение с останалите, жадни за каквато и да е клюка, дона Емина минаваше за дискретна.

Това се случи в началото на месец април, когато студентите обикаляха централните улици на града, празнувайки началото на учебната година, като гонеха „зайците“^[1]. В дълги процесии, водени от ветераните, новите — с остригани глави, увити в чаршафи, вързани един за друг като роби — носеха плакати, критикуващи правителството и администрацията, сред вицове за скъпия живот и некадърността на политиците.

Идвайки от медицинския факултет по площад Исус, тълпата прекоси града в посока към Бара, като спираше за малко на площадите Кастро Алвес, Сао Педро, Пиедаде, Кампо Гранде. По тези места, където се събираше най-много народ, ветераните, покачени на мулета, спираха и рецитираха глупави стихчета пред зяпачите.

Живущите около площад Втори юли и Кабеса тръгнаха към Сао Педро веднага щом чуха тръби и тропети, оповестяващи събитието по улица Сао Бенто. Дона Норма, дона Амелия, дона Мария, дона Жизела, дона Емина и дона Флор вървяха заедно.

Според точната и конкретна информация на дона Емина доктор Теодоро си седял зад тезгяха на аптеката, съвсем безразличен към тръбите, магаретата, маскирани като професори и обществени дейци, към шегите и разговарял с прислугата и касиерката, когато ги забелязал. Станал толкова неспокоен, че дона Емина, учудена от поведението му, го загледала и проследила стъпка по стъпка подозрителните му действия. Фармацевтът, поначало спокоен човек с премерени движения, щом забелязал приятелките, зарязал бързо удобната поза и като се отдръпнал от тезгяха, застанал вдървен да ги поздрави високо и любезно. Важна подробност: извадил от джоба гребен и го прекарал през червените си коси, нещо съвсем излишно, защото прическата му лъщяла безупречно под слой брилянтин. Изпарило се спокойствието му, аптекарят се държал като ученик. „Видях как си сложи сакото само за да ни поздрави“ — каза дона Емина, питайки се за причината за това вълнение и усърдие.

С безупречно бяла риза и сива жилетка, с дебела златна верижка, на която беше закачен внушителен джобен часовник, също златен, панталони с идеален ръб, обувки, лъснати до блясък, с пръстена си на доктор, висок, симпатичен, той се поклони, за да поздрави групата.

Приятелките отговориха любезно — аптекарят беше важна птица в квартала. Пак според твърдението на дона Емина, доста обстоятелствено, както ще се види по-нататък, очите на доктор Теодоро гледали само дона Флор, бил сляп за останалите; поглед ако не влюбен, то поне заинтересован. „Изяждаше те с очи, поглъщаше те“ — ето как способната наблюдателка определи пред дона Флор точния израз на погледа.

Когато не можеше вече да ни вижда иззад тезгяха, той мина отпред, после излезе на тротоара и най-накрая, след кратко колебание, предупреждавайки прислугата, тръгна по улицата след веселата компания.

Застана близо до приятелките край големия часовник на Сао Педро. Като извади златната верижка, установи със задоволство точността на швейцарския хронометър. За да не изпуснат нищо от

зрелището, дона Норма и дона Амелия се бяха покачили на една пейка в градинката; останалите се повдигаха на пръсти. Полуприкрит зад часовника, доктор Теодоро следеше всяко движение на дона Флор.

Държейки го под око дона Емина констатира, че фармацевтът почти нищо не вижда от веселбата. Ако доктор Теодоро се усмихваше, то бе в отговор на смеха на дона Флор, ръкоплясканията му бяха отговор на нейните, гледаше я омаян. Дона Емина дръпна роклята на дона Норма, която ръкопляскаше от пейката на някакъв студент, яхнал муле (животното използваше спирането, за да предъвка боклуците по улицата). В началото дона Норма не разбра развълнуваните знаци с очи и пръсти на приятелката. Най-послед, съглеждайки аптекаря, обърна внимание на неспокойствието му.

— Я... — каза тя. — Виж ти...

Дона Амелия и дона Мария до Кармо веднага научиха за изненадващото поведение на доктор Теодоро: наблюдаваше дона Флор, скрит зад часовника. Само дона Жиза остана настрана, увлечена в четене на плакатите на манифестиращите; според нея студентските манифестации съдържали ценен материал за изучаване на душата на масите. Дона Жиза не губеше случай да изучава, родена бе всичко да знае и всичко да обяснява (според най-модерните науки). За другите обаче най-ценният материал беше странното поведение на аптекаря.

— Момичета... Да не го бях видяла, нямаше да повярвам...

Процесията продължи към Пиедаде, те също. Под предлог, че иска да предаде някакво съобщение, дона Норма удължи пътя, минавайки по една странична улица: „Сега всичко ще стане ясно“. Един миг доктор Теодоро остана колебливо под сянката на часовника, но накрая ги последва разсеяно, като човек, който просто така си върви напосоки.

Дона Норма и останалите едва сдържаха смеха си, дона Флор не виждаше нищо, дона Жиза беше заета с разсъждения относно „влечението на младежта към обществената кауза“. Изведнъж спряха, а дона Норма отиде да предаде съобщението. Изненадан, на няколко метра зад тях, доктор Теодоро беше принуден да продължи. Мина покрай приятелките, като избягваше да ги гледа, преструваше се, че изобщо не ги вижда, а беше толкова неопитен в тези неща, че будеше съжаление: смутен, усещайки усмивките и подигравателните погледи,

без да знае къде да си сложи ръцете. Зави почти тичешком край ъгъла. Докато минаваше, дона Мария до Кармо не издържа и се изсмя.

— Шт... — предупреди я дона Норма.

— Къде ли се е забързал толкова доктор Теодоро? — поиска да знае дона Флор, като го видя как изчезва в уличката.

— Искаш да кажеш, че не ти е ясно? Какво е това? Тайна ли ще пазиш, или ни нямаш доверие?

— Какво? Вие все ги измисляте... Кой е този път?

— Недей да ми казваш, че нищо не си разбрала...

— Какво, за бога?

— Че доктор Теодоро е лапнал по теб...

— Кой? Аптекарят? На вас са ви омекнали мозъците, пощуряхте ли? Къде се е чуло и видяло... И точно доктор Теодоро, такъв изискан човек... Глупости...

— Глупости? Загубил си е изискаността, мила моя, ходи като смахнат...

Продължиха след процесията, като се смееха и се закачаха. Но когато се върнаха вкъщи, дона Норма остана насаме с вдовицата и си поприказваха сериозно. Беше забелязала интереса на аптекаря, човек възпитан и коректен, както казваше дона Флор; никой не беше чул да е заглеждал клиентки, още по-малко да ги е следил по улицата, облечен само по жилетка, да се е криел зад часовници, да се е стряскал като ученик. Гледаше втренчено дона Флор. Не бяха празни приказки или измислици на съседките, тя дори не се и шегуваше, понеже доктор Теодоро беше уважаван човек и не трябваше да се гледа лекомислено на толкова сериозен въпрос. Такава партия, моето момиче, трудно ще намериш: зрял мъж, на подходяща възраст, уредил се в живота, дипломиран, пращи от здраве, по-добър и да искаш, не можеш да намериш.

— Наистина ли смяташ, Норминя, че се интересува от мен? Сигурно е просто така: на кого му се яде баят хляб? Никой няма да го ще...

Дона Норма измери приятелката си от горе до долу:

— Господ да те благослови! — И кимна одобрително.

Защото дона Флор, тъй както беше възбудена от новината, нямаше нищо общо с баят хляб, останал от предишния ден, с дъх на мухъл — напротив, със златистия тен на свежото си лице, със здравето

си тяло, ухаещо на младост, тя беше жена и половина. Наистина беше имала съпруг, беше спала с него в желязното легло, но беше по-привлекателна от много девойки, защото оная работа не значи всичко, въпреки че се радва на такава слава. В крайна сметка какво е това? Тънка ципица, капчица кръв, една въздишка и най-вече стар предразсъдък, а се постига на толкова висока цена, защото от хиляди години му се прави реклама, разчита се на църквата, на полицията и на проституцията и всички го издигат в култ. Но какво е една девственица, глупава и неопитна, ако я сравним с вдовица, чието ясно и натрапчиво желание е изтъкано от знание и необходимост, от въздържание и страдание, от глад и пости?

„Недей така, Флор, за такива като теб въздишат не само хора като доктор Мадурейра, има и много други, за които не знаеш.“ Но доня Норма искаше да разбере друго:

— А ти какво ще кажеш? Как ти изглежда? Ще можеш ли да го обичаш?

Първо, тя изобщо не желаше да разисква въпроса за чувствата си, преди да бъде сигурна, че аптекарят е увлечен по нея, че всичко това не е някаква грешка, не ѝ се щеше пак да се унижава, както вече стана един път с Принца и с нахалния господин Алуизио. Но притисната от доня Норма, която настояваше приятелски да получи отговор, доня Флор призна, че аптекарят не ѝ е безразличен. Кавалер с фини обноски, изискан, представителен, да ти напълни очите. Напомняше ѝ известен киноартист. Бегла прилика, но достатъчна, за да ѝ стане симпатичен и в крайна сметка, ако се окаже, че е истина, може пък доня Флор да почувства... Какво изпитваше към починалия? То беше друго... Самата тя беше станала друга, не беше същата отпреди осем години, почти девет, когато се запознаха на празненството на майора и наведнъж, без да мисли, си даде сърцето (а после, радостна, и гърдите, и останалото в блъсканицата на площада, в тъмнината на плажа). Полудя по него до такава степен, че му се отдаде цяла, когато той поиска, и натри носа на доня Розилда, превърнала се във враг на любовта и брака им.

Сега беше улегнала и разсъдлива, нямаше право да не се въздържа, не можеше да си позволи прибързани действия, простими за младо момиче, недопустими за тридесетгодишна вдовица (дори и изгаряща отвътре). Ако имаше нещо, с времето щеше да се види дали

чувството щеше да се превърне в любов, спокойна и нежна, без младежките щуротии по тъмните ъгли и по стълбищата. Може би такава зряла любов щеше да се роди от подобна идилия. Дона Флор смяташе, че е възможно, защото, както каза, доктор Теодоро не ѝ изглеждаше грозен, не ѝ беше противен, намираше го привлекателен, както сега си даваше сметка. А дона Норма вече чертаеше планове за годеж и брак, виждаше дона Флор щастлива, както винаги е заслужавала, а никога не е била.

— Ах! Колко хубаво ще бъде, мила моя! Сега не ставай глупава, не се затваряй вкъщи, не се мръщи...

Защото дона Флор, въпреки че признаваше влечението си към аптекаря, веднага прибавяше решимостта си да не го показва, да не се предлага, нямаше да почне да се върти пред дрогерията, да признае от какво страда. Никога, Норминя.

— А пък аз няма да допусна да изтървеш такъв случай.

Много време бе нужно на дона Норма да убеди вдовицата да не бъде глупава, да не се прави на безразлична. Жена в положението на дона Флор, изгаряща от желание, трябваше да се омъжи, и то да се омъжи веднага, за да не свърши като истеричка или като тиха луда или да не тръгне да се предлага на всеки, да се превърне в леснодостъпна вдовица и да напълни с рога гроба на починалия. Ах, както беше зажадняла за мъжка топлина, за малко лудории в леглото, не можеше да се прави на честна вдовица цял живот, да се инати вечно, с траура си, да зарови увехналото си и ненужно цвете между краката на мъртвеца.

По-добре да се реши отведнъж да го приеме за съпруг, да живее с него честен и почтен живот, да си възвърне радостта и любовта, като запази чиста и спокойна паметта на първия. Без да говори много за него, за да не обиди новия си мъж. Между другото в последните месеци дона Флор като че ли беше забравила името на починалия. В началото съседките го плюеха и проклинаха, а дона Флор говореше за него по цял ден. После, когато приятелките и съседките го оставиха на мира, го затвори в себе си като рядък скъпоценен камък; дори и някой да си го спомняше още, не го показваше. Така и трябваше да продължава, да махне от хола снимката му с циничната усмивка (и защо да отричаме, с неустойимо обаяние), да я скрие на дъното на някой

сандък и в сърцето си. На стената в хола да окачи присъствието на втория, който впрочем е пример за мъжка красота и почтеност.

Да се омъжи веднага, да си има мъж, да живее с него честен и почтен живот, както е нормално, вместо да изгаря в сънища, да се хапе и да скърца със зъби, да се сдържа само от страх и предразсъдъци. Тя, доня Норма, нямаше да ѝ позволи да изпусне тази единствена и прекрасна възможност, щеше да е непостижимо да я изпусне от срам и глупост. Не, три пъти не.

И така, след вечерния курс, на който доня Флор преподаде на ученичките една рецепта за крем от желатин и кокосов орех, наричан „мъжки крем“, наименование, което предизвика шеги — „какъв сладък крем!“ — доня Норма дойде да я вземе и я завлече до Кабеса под предлог да купят цветя. Трудно и пипкаво занимание — да се избера една дузина „пищялки“. Доня Норма не се решаваше да вземе букета, все недоволна от избраните цветя, тъй като доктор Теодоро, изчезнал из дълбините на аптеката, не се виждаше. След цветята опитаха акаражето на Виторина, а от аптекаря нямаше и помен. Но доня Норма не се признаваше за победена: нахълта без предупреждение в аптеката, като влачеше след себе си обезумялата доня Флор, отиде на касата и поиска един пакет памук. На доня Флор ѝ идваше да потъне в земята, а доня Норма вдигаше шум до бога.

В дъното на лабораторията, иззад големи сини и червени стъкленици и една гравюра на учебник по алхимия, видяха доктор Теодоро да чука прахове и отрови в каменно хаванче. Беше си сложил очила и много внимателно, след счупването, мереше на миниатюрна теглилка съвсем малки количества прахове и отрови. Вдълбочен в тайнственото приготвяне на рецептата, не си даде сметка за присъствието на двете дами в аптеката, като че ли до него не достигаше гласът на доня Норма, която разправяше за някакъв случай, излязъл във вестниците.

Остави теглилките, сложи в една епруветка смлените прахове и прибави двадесет точно премерени капки от някаква безцветна течност, от което епруветката веднага запуши с червеникав дим, обвивайки с наука и магия главата на доктора.

Доня Норма не пропусна случая и гласът ѝ прогърмя:

— Гледай, Флор, доктор Теодоро прилича на магьосник, целият обвит в сярата... Дявол да го вземе!

Докторът се стресна, като чу името, не своето, а това на дона Флор: погледна над очилата (слагани само за гледане отблизо), установи присъствието на самата поезия сред лекарствата, смути се, усети хлад в стомаха. Понечи да се изправи, зави му се свят и на пода се пръсна на хиляди парченца епруветката с почти готовото лекарство (за облекчение на хроничната кашлица на дона Зезе Педейра, крехка старица от улица Форса), сместа се превърна в тъмно петно, а кървавочервеният дим упорито се виеше около строгото лице на доктора.

— Ах! Господи... — каза дона Флор.

И нищо повече не се каза, нищо не се случи, само дона Норма плати памука и се изсмя, защото видът на аптекаря, ням и втрещен, надигнал се от стола, с ръка във въздуха, като че ли още държеше епруветката, с виснали на носа му очила, беше комичен.

Дона Флор си тръгна засрамена, а дона Норма хвърли съзаклятнически поглед на аптекаря, като въже на удавник. Доктор Теодоро се опита да каже нещо, но не можа.

Дона Норма настигна дона Флор на ъгъла: още ли се съмняваше относно въздействието си върху аптекаря? Или може би щеше да поиска по-добър кандидат, въпреки че желанието я разяждаше? Няма по-добра партия, моето момиче: дипломиран, с пръстен от истински аметист^[2], състоятелен, хубав, здрав, умерен, почтен четиридесетгодишен мъж.

[1] По традиция в началото на всяка учебна година първокурсниците минават през нещо като „покръстване“, по-старите им колеги устройват хайки и „жертвите“ биват стригани, бръснати, рисувани, поливани с вода и т.н. — Б.пр. ↑

[2] Отличителният камък на фармацевтите. — Б.пр. ↑

Почтен четиридесетгодишен мъж: всичко, което кристалното кълбо и омазнените карти на дона Динора показаха, приятелките и съседките започнаха да откриват малко по малко в доктор Теодоро, без да пропускат подробностите. Парите и университетското звание, физическите данни, изисканите маниери, всичко. И въпреки това по времето, когато търсеха по улиците и площадите сред смях и закачки лицето, отговарящо на предреченото, никой не се сети за аптекаря. Как да се обясни такъв абсурд, след като беше пред очите им, стигаше един поглед, за да се убеди човек. Слепи ли бяха съседките и приятелките, или грешката е в това подробно повествование, за радост на критиката? Нито грешка, нито слепота, а един вид глупост, която попречи на съседките да го открият в дъното на аптеката, с очила, паднали на носа, със златната си верижка, приведен над лекарствата, да смесва прахове и да раздава на хората здраве на умерена цена.

Хроникьорът на браковете на дона Флор, на нейните радости и мъки просто остана верен на истината, като не включи доктор Теодоро в списъка на кандидатите, предложен от съседките, защото в онези приятни разговори около вдовството на дона Флор, когато всички искаха да я разсеят, нито една не си спомни за аптекаря. Впрочем докторът не загуби много от това, че бяха го забравили, най-много щеше да участва в съня на дона Флор, когато я бяха наобиколили кандидатите, домогващи се до ръката ѝ. По-добре за него: не игра тази глупава роля и не загуби уважението на вдовицата.

Но защо го забравиха, защо не го видяха зад тезгяха на аптеката, застанал до зелените и сините стъкленици, обвит в миризмата на лекарства, със спринцовка, готова да бодне ръцете и хълбоците на всички старици, които бяха негови клиентки? След като толкова често го срещаха и общуваха с него, защо не го забелязаха?

Защото бяха сигурни, че няма да се ожени, и като брояха ергените по улицата, не включваха аптекаря, като че ли беше женен, с деца. Дори и дона Норма в щателното си търсене на годеник за флегматичната съседка Мария не се сети за него. Доктор Теодоро?

Този не се е женил и няма да се ожени, няма смисъл да се спираш на него, само ще си губиш времето, дори и да искаше да си има дом, нямаше да може, бедният!

Поради тая всеизвестна истина той не стана предмет на закачки като останалите познати ергени.

Дона Динора, царицата на клюките и ясновидството, минаваше всеки ден през Научната дрогерия; два пъти седмично си разголваше отпуснатия задник пред аптекаря (ах, преходност на суетата и човешкото влечение: този същият увиснал задник навремето е бил възпяван в сатанински рими от младия тогава маестро Робато, струвал е чекове и солидни суми на богати господа от търговията, желаещи само да го видят или пипнат) за болезнената инжекция против ревматизъм, но даже и така очите ѝ на ясновидка, способни да надникнат в бъдещето, не можаха да видят в мургавия аптекар четиридесетгодишния мъж от предсказанието. Защото знаеше, и то най-добре от всички, колко му беше трудно да си намери жена.

Не че беше сбъркан, импотентен или отвратен от жените. Не трябва нито за миг да възникват подобни съмнения, защото доктор Теодоро, кротък и спокоен човек, можеше да даде доказателства за мъжествеността си и да размаже физиономията на който и да е негодник, усъмнил се в мъжките му способности.

Беше си мъж на място, макар и тих. Ако някой иска сигурни и неоспорими доказателства, достатъчно е да отиде до уличката Сапоти при чистата и напращяла мулатка Отавиана дас Дорес, наричана още Тавиня Манемоленсия, да ѝ отвори устата с малко пари, резервирана поради отбраната клиента: двама адвоката, трима търговци от долната част на града, един свещеник столетник, един преподавател по медицина и нашият многоуважаван аптекар.

Тъй като се славеше с чистоплътността си, беше дискретна и сериозна — приличаше по-скоро на дама, приемаща гости в уютния си дом — Отавиана заслужи избора и посещенията на доктор Теодоро, който идваше винаги в едно и също време в четвъртък, след вечеря. Елитните посетители на Тавиня си имаха определени дни (или ноци), всеки с навиците и вкусовете си — понякога доста странни, като на адвоката Ламейра, — а тя задоволяваше всички: и нормалните, и безпроблемните като доктор Теодоро, и перверзните.

Точно в осем часа вечерта доктор Теодоро посещаваше дома ѝ, посрещаша го със специално внимание. Докато се изтягаше на люлеещия се стол срещу Отавиана, която плетеше бебешки терлици, двамата пиеха плодов ликьор, специалитет на монахините от манастира в Лапа, и прехвърляха случилото се през седмицата, новините от вестниците. От общуването си с високопоставени мъже Тавиня бе придобила лустро, можеше да разговаря приятно, като интелектуалка, и на улица Сапоти я посещаваша по най-различни поводи. Освен това критикуваше сегашните навици на разпасаното младо поколение.

Така аптекарят прекарваше часовете за храносмилане, слушайки и съгласявайки се с поучителните мнения на мулатката: „Този свят е загубен, докторе, няма светец, който да го оправи“. После отиваша в стаята, ухаеща на ароматни листа, и доктор Теодоро лягаше до Отавиана на ослепително белите чаршафи с право да повтори, ако иска. Как да се съмняваме в мъжествеността му, след като той почти винаги се възползваше от правото си?

Без допълнително плащане, трябва да се добави, защото Тавиня Манемоленсия не вземаше за един път, а за цяла нощ, приемаше за цяла нощ, даже и когато клиентът с ограничена от семейството свобода си тръгваше забързан, след като бе използвал само времето, спечелено с малка лъжа. Солена и скъпа цена, но такива изискани, любезни и компетентни обноси си го заслужаваха.

Доктор Теодоро оставаше до полунощ, като понякога преспиваше в мекото и топло легло, а любезната Отавиана бдеше над съня му. Освен това, преди да си отиде, му донасяше сладкиш и още една чашка ликьор, „за възстановяване на силите“, както сама се изразяваше с нежна усмивка.

Съседките не го водеха в списъците си, нито го включваха в шегите си, защото знаеха, че се е отдал изцяло на майка си, стара парализирана жена, за която синът беше всичко. Когато тя пострада, доктор Теодоро току-що се беше дипломирал и ѝ обеща да остане ерген, докато е жива. Това беше най-малкото, което можеше да направи, за да докаже синовната си признателност.

Баща му почина, когато беше на осемнадесет години и се подготвяше да кандидатства за Медицинската академия. Поиска да прекъсне учението си и да се установи завинаги в Жекие, където

живееха, да поеме малкия магазин за платове, единствено наследство от баща му, освен купищата дългове и широката известност на добряк. Но вдовицата, привидно крехка, но иначе решителна жена, не се съгласи: единствената амбиция на починалия беше да изучи сина си. Младият Теодоро се беше проявил като много добър ученик, учителите му предричаха големи успехи. Нека се яви на изпита и да продължи да учи, майка му щеше да се нагърби с останалото. Направи само една промяна, вместо медицина записа фармация — следването траеше три години по-малко.

Като работеше сама ден и нощ, вдовицата ръководеше къщата и търговията, плащаше дълговете и осигуряваше на сина си средства да учи. Неведнъж той се опита да работи, но майка му се противопоставяше: времето му беше неприкосновено, само за учение, работата щеше да дойде след завършването.

Когато го видя с пръстен и диплома, с черната мантия за тържествената церемония на промоцията, тя не издържа на такава радост: още същата вечер, след като се върна в хотела, се разболя. Спаси се по чудо, но остана завинаги парализирана.

Като я видя на смъртно легло, младият аптекар постъпи великодушно като герой от драма, но все пак искрено ѝ се закле винаги да е при нея и да не се жени, докато е жива. През първия почивен ден върна думата си на Виолета Са, неговата избраница, и никога вече не потърси друга. За развлечение му остана само фаготът, на който се беше научил да свири още в училище.

След като продаде магазина в Жекие, стана съдружник на западащата аптека в Итапажипе, собственост на един лекар с тъжен край: остарял преждевременно, извършил куп глупости и принудил семейството си да го интернира. Доктор Теодоро нае къща наблизо и заживя само за работата и майка си, безпомощна в инвалидната количка, с уплашен поглед, прегракнал глас, ревнуваща сина си. Като седеше вечер до нея, той репетираше сола на фагот, за да облекчи ужасната самота на болната.

Години и години наред излизаше само за малко от квартала, където стана известен и уважаван човек. След като се запозна с музиканта Аженор Гомес, влезе в любителския оркестър, който обединяваше около маестрото лекари, инженери, адвокати, един съдия,

един магазинер и двама продавачи. В неделя се събираха да свирят в дома на един или друг с инструментите и композициите си.

Под негово ръководство аптеката си възвърна едновременната слава, а доктор Теодоро се наложи с доброто си име.

Около младия аптекар с фагота взеха да се навъртат момичета, но той не даде на никоя и най-малка надежда. Пазеше цялата си нежност за парализираната: цветя, шоколади, подаръци и една соната, композирана от маестрото в чест на тая синовна всеотдайност: „Следобедите в Итапажипе с майчината любов“.

Когато болният лекар умря, доктор Теодоро се зае с инвентара и разреши всички проблеми, все едно че ставаше дума за негова собственост. Може би затова вдовицата реши да го ожени за най-малката си дъщеря, истинско плашило. За щастие оброкът спаси доктор Теодоро, иначе рискуваше да стане изведнъж съпруг на една вещица, толкова властна беше вдовицата. Уплашен, доктор Теодоро видя, че има само един изход: да преотстъпи своята част от аптеката и да се оттегли от предприятието и от годежа.

Когато се питаше какво да прави с получените пари, един негов познат (негов и наш, защото при друг случай вече го видяхме на волана по улица Чили, когато почти щеше да смачка доната Розилда, а на всичкото отгоре и я напсува, онзи хитър представител на лекарства и лаборатории, Розалдо Медейрос) го насочи към първокласна сделка: Научната дрогерия, преуспяващо предприятие, в момента обект на долните разпри за наследство между членовете на семейството. Прекрасна възможност за някой с пари, можеше да сключи сделка и половина.

Така и направи доктор Теодоро, като откупи частта на двама от петимата наследници и плати на ръка. Беше се включил в солидно предприятие. В началото имаше трудни моменти, понеже плащаше полици с високи лихви. Тогава се оказа ценна подкрепата на банкера Селестино, на когото бе представен от друг член на оркестъра, доктор Венсеслау Пирес да Вейга — почти толкова добър на цигулката, колкото прочут със скалпела. Португалецът веднага усети, че пред себе си има сериозен човек: имаше нюх и око, никога не се лъжеше. Даде на доктор Теодоро възможност за отсрочка на плащанията и му улесни живота.

Човек с умерени разходи (свеждаха се до плащане на медицинската сестра за майка му, за фагота и за седмичните посещения при Тавиня Манемоленсия), успя с помощта на банкера да прескочи най-големите затруднения и една година преди да се увлече по дона Флор, плати с въздишка на облекчение последната вноска.

Сега не беше съдружник на малка аптека в Итапажипе, а на голяма дрогерия в центъра на града. И въпреки че беше по-дребният съдружник и притежаваше само две пети от капитала, ролята му беше водеща, тъй като тримата братя не се разбираха и рядко стъпваха в дрогерията (освен да поискат аванс срещу изплащането).

Освен това, тъй като създаде име на предприятието и работеше в него, полагаше му се по-голям дял от печалбата. Спокоен, очакваше рано или късно да откупи останалите части на братята, които, така или иначе, щяха да профукат наследството. Междувременно печелеше уважението на квартала, включително и на клюкарките.

Когато се появи на Кабеса, безупречен в тъмните си дрехи, сериозен и образован четиридесетгодишен ерген, клюкарките не само че го забелязаха, ами се и разшетаха. Преровиха веднага живота му, претеглиха знанията му — „колко леко бие инжекции“, „дава по-добри рецепти от много лекари“, — прекараха през иглени уши случките от живота му: от следването, платено с труда на майката в магазина, до свиренето на фагот, проляха сълзи над драматичната глава на заболяването, когато доктор Теодоро се закле да не обикне никоя жена, за да може по-добре да се грижи за парализираната.

Дона Динора, каквато беше точна и упорита в търсенето на подробности, разшири полето на проучванията си до Итапажипе, където има разговор със самата сестра, която буташе количката на парализираната старица. Тази всеотдайност на син, заслужил композирането на соната, се въздигна над злословието на клюкарките и те оставиха на мира аптекаря и болната му майка.

Толкова бяха свикнали със синовните му задължения, че дори не си дадоха сметка за дълбоката промяна, настъпила няколко месеца преди това, когато майката на доктор Теодоро почина в инвалидната си количка, преживяла на нея повече от двадесет години, синът беше свободен от фаталния оброк и можеше да се ожени. Но за съседките аптекарят не беше прицел на клюки. Говореха за всички, но не и за него, „праведен човек е доктор Теодоро“.

Какво беше учудването им, когато гръмна новината за интереса на аптекаря към учителката по кулинария. Ах! Предател! Съседките, строени за битка, заеха всички стратегически точки между Научната дрогерия и кулинарното училище. Сред погледи и усмивки доктор Теодоро трябваше да премине с отмерената си строга крачка и сивия костюм покрай прозореца, където доната Флор отговаряше с лека и любезна усмивка на сериозния, но влюбен поглед на кандидата. „Ах, предател, лицемер“ — говореха погледите и поведението на клюкарките.

Въпреки че все още живееше в далечната къща в Итапажипе, не бързаше да си тръгва, след като затвореше дрогерията: майка му вече не го очакваше. Започна да обядва и да вечеря в ресторанта на португалеца Морейра, обикаляше из Кабеса, Масиел и Содре, като че ли не можеше да се откъсне от вдовицата. Ухажваше я отдалече, без да налага присъствието си. Но как да остане незабелязан, като на всяка крачка се препъваше в някоя клюкарка и слушаше подмятанията на доната Динора?

Доктор Теодоро беше привърженик на откритите действия, мразеше лъжата и измамата и се чувстваше неудобно; положението ставаше непоносимо. Доната Норма си даде сметка:

— Чак жал ми става...

Доната Флор се усмихна със симпатия:

— Горкичкият...

— Това не може да продължава така... ще направя нещо...

Доната Норма предложи да се разбере честно с аптекаря, за да се реши всичко отведнъж. Самата доната Флор вече не криеше, че също е заинтересувана, говореше за него с топлота и винаги беше на прозореца, когато докторът пресичаше улицата.

— Ще говоря с него...

— Луда ли си? Той ще си помисли, че аз съм те изпратила, че съм някоя уличница...

— Не ставай глупава... Остави това на мен...

Не стана нужда доната Норма да поема инициативата, защото същия следобед доната Флор се втурна в дома ѝ, останала почти без дъх, носейки едно писмо. Син лист, оброчен в златно, ухаещ на сандалова есенция. Обяснение по всички правила на съвременен португалски, изброяване на имуществата и качества, поставени и едните, и другите в

краката на дамата, честни намерения, възвишени думи, повеи на истинска любов, преливаща извън границите на предпазливостта.

— Чудесно... — въздъхна доната Норма, четейки възбудено. —
Страхотно.

Ако първият брак на дона Флор бе станал набързо и се отпразнува в тесен кръг, при втория всичко протече както трябва, в строг ред и с известен блясък. При първия нямаше годеж, направо се отиде към любовта (забранена) и после към брака, като преди това се мина през леглото (преди да е позволено). Отпразнува се прибързано и объркано, тъй като бе необходимо да се запуши устата и обществото и църквата заради честта, похитена предварително от годеника, и да се възвърне ако не девствеността, то поне доброто име.

За втория имаше напечатани покани, съобщение в светската хроника на вестник „А Тарде“, където се възхваляваше доктор Теодоро — „наш уважаван абонат“, — музика, цветя и светлини, хора, много хора в църквата „Сао Бенто“, където отец Жеронимо държа прочувствена проповед. На светската церемония съдията доктор Пиньо Педрейра произнесе изискана реч, като предрече мирен и щастлив живот на новото семейство „под знака на божествената музика“. Уважаемият кльощав съдия беше колега на годеника в любителския оркестър, ръководен от маестро Аженор Гомес, магистратът свиреше на кларнет.

И така, на втория брак на дона Флор, ръководен по молба на годениците от дона Норма, имаше всичко, което липсваше на първия, всяко нещо бе на мястото си, на часа, всичко беше от добро качество и на достъпни цени, като за успеха на начинанието тя прибегна до въодушевената помощ на съседите.

— Какво не би постигнала дона Норма! Успя дори да доведе дона Розилда, сега напълно сдобрена с дъщеря си. От Назарет пристигнаха братът и снахата на дона Флор, липсваха само Розалия и Антонио Морайс, понеже механикът държеше на решението си да се върне в Баия само когато тъщата „си вземе вечна отпусака в ада“.

Този път дона Розилда нямаше какво да критикува: бракът, церемониите и зетят бяха по неин вкус. Най-после един от зетьовете ѝ се приближаваше до модела, мечтан в далечните времена на улица Алво: не съвсем естествено, не беше идеалният жених, като студента

Педро Боржес. Но в крайна сметка доктор, с възможности, съдружник на преуспяваща и реномирана аптека. Издигнат и изискан човек, не беше някоя мижитурка, дето си печели хляба, лазейки под чуждите коли, оплескан в масло, като мъжа на Розалия. Нито беше скитник и мошеник като първия мъж на Флорипедес. Тя можеше да представи доктор Теодоро на високопоставените си познати, без да се срамува.

Единственото, което липсваше при втория брак, беше ухажването, и с право, защото не върви една вдовица да флиртува по ъглите или в сянката на някоя врата: целувчици, прегръдки, опипване тук и там. Свободи, допустими при нормално ухажване, ако са сериозни намеренията на годеника, дават му малко аванс, но немислими, когато става дума за вдовица.

Ето защо, когато доктор Теодоро направи любовното си признание в писъмцето, двете страни решиха — със съгласието и съвета на близки и приятели — да се обяви скромен годеж, по време на който дона Флор и доктор Теодоро да се опознаят по-добре, да преценят качествата и слабостите си, да установят дали наистина има място за брак, или не. И понеже дона Флор имаше горчив опит — както каза упълномощеният господин Сампайо, — не се решаваше на толкова сериозна крачка без пълни гаранции за успех.

Толкова сериозна крачка: самата дона Норма, с цялото ѝ благоразположение и не по-малко влияние, не се реши да посъветва приятелката си относно отговора на синьо-златните листа, ухаещи на сандалова есенция. За нея, истинска близка приятелка на дона Флор, която знаеше тайните ѝ на млада жена, окована с веригите на вдовството, едно бе сигурно: този брак решаваше всичките проблеми на приятелката ѝ. Но отговорът на пламенното и изискано обяснение не можеше да се даде с една-единствена дума — „приемам“. Ами после?

Необходимо беше да се използва случаят и да се изясни всичко, да се уточнят поведението, условията, сроковете, така че дона Флор да не влезе в устата на хората, нито пък да се проточи смешното положение, в което се намираще аптекарят, човек виден и уважаван, изведнъж превърнал се в палячо и обект на шеги от страна на следящите го съседки, които брояха въздишките му и се забавляваха за негова сметка.

Ето защо дона Норма извика не само умната и начетена дона Жиза, но поиска да чуе и мнението на Зе Сампайо и да се опре на него. В началото мислеше за леля Лита и чичо Порто, за майката и другите роднини на дона Флор в Назарет дас Фариняс или Рио. Но после тя и вдовицата стигнаха до заключението, че е излишно присъствието на старите при началните разисквания на случая. Ако стигнеха до тържествения момент на годежа, тогава да, щяха да измъкнат леля Лита от градината и чичо Порто от цветните му пейзажи, за да чуят всички намеренията на кандидата.

Объркана вечер. За да организира събирането, дона Норма трябваше да помоли дона Амелия да отиде вместо нея при една нейна братовчедка от пето или шесто коляно, която току-що бе родила.

— За какво ѝ трябваше на Норминя да се предлага за гледачка, момичето е пълно с роднини... Навсякъде се бута... — мърмореше дона Амелия по пътя към болницата.

Дона Жиза също се отказа от един ангажимент — музикална сбирка в дома на приятели немци, където в полумрак слушаха плочи на Бетовен и Вагнер в благоговейна тишина, пийвайки по някоя чашка. Колкото до господин Сампайо, той дойде против волята си, воден за ръка: не му беше в навиците да се меси в чужд живот, най-малкото да дава съвети по толкова личен въпрос като сключване на брак. Но тъй като ставаше дума за дона Флор, уважавана истински от него честна вдовица — а и доста добро парче! — господин Сампайо не можеше да съдържи долните си помисли — реши да потъпче принципите си и да ѝ услужи.

Писмото бе прочетено още веднъж на висок глас и след коментарите на господин Сампайо започна историческата среща на високо равнище, както би се изразила днешната преса.

— Човек с възвишени чувства, хареса ми — заключи продавачът на обувки.

Последва срамежливото потвърждение на дона Флор:

— Да, мисля, че да... Защо не? Смятам, че е симпатичен.

— Симпатичен? Мъж и половина, страшен е — протестира дона Жиза, вманиачена да употребява жаргон в и без това не дотам правилния си говор.

Най-после стигнаха до решението, по предложение на дона Норма, да гласуват доверие на господин Зе Сампайо да се разбере от

името на вдовицата с аптекаря, като му съобщи за съгласието ѝ със следните изисквания: да се сложи незабавно край на публичните демонстрации, неподходящи и за двамата заинтересовани, да се премине към дискретен годеж, с предварителна среща при чичото и лелята на дона Флор, където да се узакони връзката им.

Така доктор Теодоро щеше да има право да посещава дома на избраницата си три пъти седмично — в сряда, събота и неделя. В сряда и събота щеше да идва след вечеря и да остава до десет, естествено в присъствието на трети, за да не се вдигне и най-малкият шум около почтеността на вдовицата. В неделя режимът беше по-свободен, като започваше с обяд в Рио Вермельо при чичото и лелята и завършваше с кино в компанията на Сампайо или Руас.

Не трябва да закриваме това паметно събрание, без да споменем за несъгласието на дона Жиза с подобни ограничения. Противопостави се енергично на по-голямата част от тия смешни и глупави изисквания, по нейно мнение средновековни, феодални и жалки. Но самият Зе Сампайо, човек опитен, ги смяташе за необходими, за да не се опетни доброто име на вдовицата.

Всичко показваше, че доктор Теодоро е почтен човек — и предишното му поведение, и възвишените думи в писмото, — но въпреки това трябваше да предпазят вдовицата от всякаква злоупотреба с доверието ѝ. Представете си, че след като аптекарят прекарва ден и нощ в дома на беззащитната дона Флор и се появява с нея нагоре-надолу, по разходки и гости, и кой знае още къде, а най-накрая вземе, че изчезне, както толкова пъти се е случвало! Къде щяха да отидат честта и достойнството на вдовицата? Дона Флор щеше да се превърне в ненужна вещ, с която всеки може да прави каквото си иска. Дона Жиза можеше да е учена и да се подиграва на такива обичаи, но той, Зе Сампайо, пазител на морала и здравето на дона Флор, смята, че...

Средновековие, феодализъм, Света инквизиция — къде се е чуло и видяло жена на тридесет години, вдовица, господарка сама на себе си, господарка на парите си, спечелени с неин труд, да има нужда от свидетел, за да приеме на гости годеника си, кавалер, вече прехвърлил четиридесетте? Само в Бразилия е възможна такава изостаналост... В Съединените щати всички щяха да се смеят...

Господин Сампайо изслуша чужденката мълчаливо, гледайки я втренчено, и вътре в себе си ѝ даваше право: голяма глупост беше това пазене със свидетели, в крайна сметка, който има да дава това, което си е негово, дава го на когото иска и когато намери за добре... А колко добре би било, ако чужденката, натъпкана с идеи, презираща условностите, решише да му бутне малко, за да приложи на практика всичките си тези... Нищо подобно! Толкова приказки, толкова възмущение, а беше като скала, поне докато докажеше обратното. Ако буташе на някого, то беше тайна, и то каква тайна! Никой, дори и донна Динора никога в нищо не беше я заподозряла. Много приказки, да, но всичко на вятъра, всичко се разтваряше в нищото. Чужденката се смееше, доволна от живота, с всичките физически и морални симптоми на задоволена женска, а обърканите съседки нищо не откриваха, колкото и да ровеха.

И ще видим, може би не бута, може би е наистина почтена... — което в крайна сметка беше утеха, заключи меланхолично господин Сампайо; закривайки събранието.

На следващия ден, още веднъж в противоречие с навиците си, господин Сампайо се застоя в магазина за обувки, за да пресрещне доктор Теодоро от аптеката.

Разговорът протече любезно, въпреки че в началото тръгна трудно, с жестове и многоточия, господин Сампайо не знаеше как да подхване темата, а доктор Теодоро беше новак в тези неща, но се разбраха, водени и двамата от добро желание: търговецът — изпълнен със симпатия към случая, аптекарят — съгласен с всякакви условия, стига да включват брак с вдовицата, с любовта му на зрял мъж.

Срещата стана в лабораторията, в дъното на аптеката, привидно скрита от хорските очи и уши. Само привидно, защото въпреки че беше рано сутрин, вечно бдящата донна Динора забеляза предпазливия ход на Зе Сампайо, подозрителното му задържане в лабораторията (дори и лечението на сифилис не трае толкова) и се навря и тя под предлог, че е време за инжекцията против ревматизъм (а трябваше да ѝ я бият едва на следващия ден, и то привечер).

Дори само уплахата на двамата конспиратори при вида на нахалницата би била красноречиво признание, ако тя не беше дочула и част от разговора, достатъчно потвърждение за разкриване на тайната:

— Това е, скъпи докторе, моите поздравления и на двете страни, и на вас, и на нея... Заслужавате си го...

Новината веднага стигна до всички, обиколи околните улици, дона Флор получаваше поздравления, преди самата да беше научила за успеха на мисията, проведена така блестящо от господин Зе Сампайо (между другото избран от благодарност за кум).

В събота вечерта, в очакване на срещата на кандидата с вдовицата, се събра една малка и оживена група около дома на дона Флор, съседките застанаха нахално на тротоара пред къщата на аржентинеца и занадничаха в гостната на кулинарното училище.

Дона Флор очакваше усмихната и спокойна вълнуващото посещение, намираще се както подобава в обкръжение на близки и роднини (включително и дона Динора, която заплаши с открита война, ако не я поканят), три или четири семейства, дона Мария до Кармо и младата Марилда (толкова възбудена, като че ли идваха да искат нейната ръка); а на най-хубавия стол доктор Луис Енрике, личност в обществения живот, семеен приятел, един вид богат роднина. А отвън с падането на мрака тълпата растеше.

Доктор Теодоро се появи в уречения час, с точността на швейцарския си хронометър, изискан, с цвете на ревера, блестящ. Беше приет с известни церемонии от леля Лита и след като поздрави всички присъстващи, отпрати се към мястото, което според строгия протокол му бяха определили: на дивана до дона Флор.

Дона Флор блестеше в новата си рокля, пищна и зачервена от вълнение, цялата в накити. Като я гледаха така спокойна и сигурна в себе си, никой не би си представил какво преживява, колко беше нараснало нетърпението ѝ през тези дни. Най-последно щеше да прекрачи трудното време, тъмната нощ, пустинята на траур и самота: отново щеше да се впусне във вихъра на удоволствието.

Доктор Теодоро седна на крайчеца на канапето и настъпи тържественото, незабравимото и доста неприятно мълчание на очакването. Аптекарят обходи с поглед стаята, дона Норма му се усмихна, за да го окуражи. Тогава, като се изправи отново на крака и като се обърна към дона Флор и към чичото и лелята, каза колко би бил щастлив, „ако тя поиска да го приеме за годеник и бъдещ съпруг, ако се реши да стане негова другарка по пътя на живота, през препятствия и

спънки, труден път, който би се превърнал в рай, ако тя разчита на неговата подкрепа...“.

Реч, достойна за оратор, учен или политически деец, великолепно изява на доктор Теодоро. „Какви качества има този мъж“ — помисли си дона Мария до Кармо, която от всички присъстващи най-малко познаваше претендента. А междувременно той продължи, заявявайки, че се чувства пред прага на рая поради това, че е тук, между най-изтъкнатите роднини и приятели на тази, която е смисъл на неговия живот, жалко, че ги няма сестрата и брата, зетя и снахата и най-вече всеотдайната и почитана стара майчица на дона Флор...

Това непредвидено споменаване на дона Розилда почти задави дона Амелия и тя едвам не се изсмя: „Почакай и ще я видиш тази майчица...“, запуши устата си с ръка и извърна глава, за да не гледа дона Норма или дона Емина.

С две думи, доктор Теодоро желаше в присъствието на толкова високопоставени свидетели да поиска ръката на дона Флор.

Така красиво го каза, че дона Норма не се сдържа и изръкопляска въпреки възмущението на господин Сампайо: къде се е чуло и видяло да се ръкопляска в такива моменти, когато се налага най-дискретно държане? Но дона Флор сложи всичко в ред, като също се изправи, и като протегна ръка, обърна лице към кандидата и даде съгласието си:

— И аз искам да се омъжа за вас...

Той едва докосна бузата ѝ, след което настана бъркотия от прегръдки, поздравления, пожелания, женски целувки, а доктор Теодоро слушаше упреци:

— Измамник...

Съседките се насочиха неудържими към отрупаната със соленки и сладки маса. Марилда и слугинята поднасяха домашни ликьори: яйчени, от виолетки, от грозде, от умбу, от араса, толкова вкусни, че аптекарят се обърка:

— Ах! Тези ликьори са прекрасни. Сестрите от манастира в Липа ли са ги правили?

Защото вкусът му се стори познат, същият като на опитваните в друг гостоприемнен дом. Засмяха се на сигурността му и дори я сметнаха за обида: не е ли чувал за дарбите на дона Флор? Не само че е ненадмината готвачка, но е и майстор на ликьори, онези на сестрите от Липа, от Дестеро и Пердоес са сиропи, аптекарски сиропи,

господин докторе, не могат да се сравнят с тези на вашата годеница, изобщо не могат...

За ликьорите не знаеше, объркан и засрамен, подаде ръка да го напляска за наказание, знаеше обаче за славата на кухнята, знаеше, че дона Флор не е случайна готвачка, а истински творец. За съжаление досега не бе имал възможност да провери тази истина, но ето че настъпваше часът на развръзката. Положително щеше да надебелее много.

Така продължи веселият празник на годежа. Превратностите на съдбата докараха доктор Теодоро до преддверието на леглото на тръпнещата в очакване дона Флор. А той нямаше никакъв опит в ухажванията и завоеванията, неговите отношения с жени се свеждаха до седмичните срещи с Отавиана. В началото може би беше видял в Тавиня Манемоленсия жената и тогава тя получаваше от него, освен парите и по някоя ласкава дума, но с течение на времето тази размяна на чувства се сведе до навика, включващ любезности и внимание, придружени със сладки и ликьор, разговори в леглото, където галантните обноски се заместваха от любовните ласки.

На раздяла дона Флор пак подложи лице за официалната целувка (или страхлива, или срамежлива, но преди всичко недодялана) на годеника си. Почувства, че му трепери ръката, когато докосва влажните ѝ пръсти. Помисли си, че доктор Теодоро също изгаря отвътре, точно като нея.

Тази нощ дона Флор сънува него и само него, видя го като силен и непобедим мургав гигант, с широки гърди, страшен, който идва и я отнася, както казваше дона Жиза, цъкайки с език.

Така протече годежът на дона Флор. В околностите не се говореше за друго. Всички го одобряваха единодушно. Не се появи нито един противоречащ глас, всички симпатизираха на годежа на аптекаря и вдовицата, родени един за друг според общото мнение.

Като начало дона Флор определи срок от поне половин година за датата на сватбата. Това беше едно от малкото неща, оспорвани от годеника. Защо толкова време, поиска да знае доктор Теодоро, след като нямаха нито зестра да приготвят, нито проблеми? С него бяха съгласни приятелките и съседките, а и самата дона Флор накрая му даде право, като съкрати на три месеца времето на свян и изстрадано желание.

Три месеца, през които свикнаха (лесно) един с друг и се разбираха добре, все по-добре с течение на времето. През този период на дълги вечерни разговори в присъствието на доня Норма или друга някоя приятелка решиха всички подробности около съвместния си живот, който щеше да започне скоро.

Решиха да живеят в дома на доня Флор не само защото за доктор Теодоро беше удобно, понеже се намираще близо до дрогерията, но и защото доня Флор решително отказа да затвори училището, както той предложи. След като аптеката носеше достатъчно, за да живеят в скромнен комфорт, обоснова се доктор Теодоро, защо да се блъска и тя? Но доня Флор беше свикнала и сигурно не би могла да живее без ученичките си, без шумните курсове, без смеховете, дипломите, сълзите, проливани в деня на завършването, спечелените пари. В никакъв случай, излишно е да се говори.

За всичко останало постигнаха съгласие. Дори и желязното легло, към което изпитваше тайно уважение, харесваха й старинните му форми и трепереше за съдбата му — може би докторът нямаше да иска да спи в същото легло, където първият й съпруг я бе притежавал толкова пъти — не стана повод за спорове. След като уточниха какво има да се купува, за да се подреди къщата по негов вкус (например бюро, където докторът да пише и да прибира нещата си), тръгнаха от стая в стая да оглеждат и да решават; като стигнаха до спалнята, той предложи да купят нов дюшек, старият беше целият изтърбушен. Имало матраци, прекрасни, отскоро появили се на пазара. Самият той имал такъв, но единичен. Колкото до леглото, нямаше ли да е добре да го боядисат, след като ще боядисват къщата и някои мебели? И това беше всичко.

Свикваха един с друг и доня Флор вече чувстваше нежност към този спокоен и добър човек, донякъде тържествен и стриктен, с манията да изисква всяко нещо да бъде на мястото си и на часа, но неспособен на грубост, изключително внимателен и положително лудо влюбен в нея. Сега, като идваше и като си отиваше (идваше всеки ден, онази глупост с трите седмични посещения, толкова критикувана от доня Жиза, беше свършила), целуваше я леко по устните. Едва докосваше устните на вдовицата. А на нея й идваше да го ухапе, да го целуне истински.

Една вечер бяха тръгнали на кино, но както винаги ставаше, когато излизаха с господин Руас, закъсняха, филмът беше започнал и в пълния салон не можаха да намерят места на един ред за четиримата, така че дона Флор и доктор Теодоро останаха напред, притеснени. Притеснени, защото екранът беше много близо, но бяха сами и хванати за ръце. В даден момент той докосна леко устните ѝ, а тя разтвори своите и го целуна. Това беше първата целувка, която размениха, ласка между мъж и жена, другото не бяха дори и целувчици. Оставаше им една седмица до сключване на брака пред съдията и свещеника.

Тази целувка като че ли отвори пътя към близостта, разруши преградите на срама на този толкова церемониален годеж.

За тази истинска целувка дона Флор мечтаеше всяка нощ и в безсънието си даваше право на дона Жиза: след като щяха да сключат брак след няколко дена, защо, по дяволите, да не утолят изведнъж жаждата, която ги измъчва? Не го направиха, естествено, дори не се спомена за това и с най-лек намек. След тази целувка обаче станаха други, стискаха си ръцете, допиряха глави в тъмнината на салона. Тази нощ дона Флор спа спокойно за пръв път след толкова много месеци.

И така, винаги скромна, честна и кротка, дона Флор стигна до деня на втория си брак. Къщата беше като нова, боядисана, с искрящия полилей, с лъскавата фирма на училището. Друга наредба на старите мебели — допълни ги с нови като бюрото и въртящия се стол, на железното легло, сега синьо, имаше нов матрак.

Свалиха от стената на хола цветните портрети на дона Флор и на първия ѝ съпруг. На тяхно място в навечерието на сватбата сложиха в рамка снимка от дипломирането на аптекаря, от която той се усмихваше сред колеги в черната си мантия.

Не беше добре мъртвият да гледа от стената, подшушна дона Норма на дона Флор. Имаше право, но дона Флор не пожела да остане на стената и нейната снимка: снимка на младо момиче, такава, каквато беше — полудяла, глупава, стресната, страдаща, жена на комарджия, не като сегашната дона Флор, малко понадебеляла, по-улегнала, съпруга на доктор, узряла за постигане на щастието.

Всички без изключение го казваха — всички поканени, напълнили църквата, дори и банкерът Селестино, твърде зает човек, който пристигна със закъснение, както и на първия брак, в последния момент. В началото на лунната нощ, когато младоженците влизаха в

таксито на път за сватбеното си пътешествие към Сао Томе де Парите, край синьо-зеления залив на Баия де Тодос ос Сантос, сред многобройните звезди, музиката на щурците и жабешкия хор, всички казаха, дори и доната Розилда:

— Този път улучи, ще бъде щастлива.

Този път наистина, всички го казаха без изключение.

IV
ЗА ЖИВОТА НА ДОНА ФЛОР В МИР И
СПОКОЙСТВИЕ, БЕЗ СЪТРЕСЕНИЯ И
НЕПРИЯТНОСТИ С ВТОРИЯ Й СЪПРУГ. В
СВЕТА НА ФАРМАКОЛОГИЯТА И
АМАТЬОРСКАТА МУЗИКА. ХОРЪТ НА
СЪСЕДКИТЕ Й ПРИПОМНЯ ЩАСТИЕТО
(С ДОКТОР ТЕОДОРО МАДУРЕЙРА, СОЛО
ФАГОТ)

ЛЮБИТЕЛСКИЯТ ОРКЕСТЪР „СИНОВЕТЕ НА ОРФЕЙ“

има честта да покани Вас и Вашето семейство на концерт по случай шестата годишнина от основаването му. Концертът ще се състои в градината на дома на Тавейра Пирес, на адрес: площад Граса № 5, в 20:30 часа следващата неделя.

ПРОГРАМА^[1]

I част

1. Бергер — Любовен валс
2. Франц Шуберт — Военен марш
3. Е. Жиле — „Далеч от бала“, валс
4. Франц Дрдла — „Спомен“ — соло цигулка
Венсеслау Вейга, съпровод на пиано г. Елио Басто
5. Оскар Щраус — Бленуван валс — потпури

II част

1. Франсис Томе — „Просто признание“
2. Отело Араужо — Елегия — соло виолончело
комендатор Адриано Пирес в съпровод на оркестъра
3. Грациано — „Валтер“ — Джемито Апасионато
4. Аженор Гомес — „Песен за Флорипедес“ —
романс — соло фагот д-р Теодоро Мадурейра в съпровод
на оркестъра
5. Франц Лехар — „Веселата вдовица“ — потпури,
водещо пиано маестро Аженор Гомес

[1] В оригинала програмата е написана на френски. — Б.пр. ↑

1

След като провери още веднъж дали всичко е почистено и подредено, дона Фило тръгна да излиза бавно с патравата си походка на дебела жена:

— Разполагайте се, ангелчета мои... няма да ви пожелавам лека нощ. — Дори когато искаше да бъде лукава, си оставаше добродушна и майчински ласкава. Познаваше доктор Теодоро още от студент, беше приятел на сина ѝ, доктор Жоао Батиста. — Знаете ли колко двойки са прекарвали медения си месец в тази стая, откакто сме тук, в Сао Томе? Седемнадесет или осемнадесет. Не знам, трябва да направя сметката...

Погледна добродушно към дона Флор, намигна на аптекаря:

— Спете спокойно... — Смехът раздруса бузите ѝ, отекна из къщата и предизвика възмущението на доктор Пимента („Фило пак досажда на гостите“):

— Идвай да спиш бе, жена... Остави хората на мира...

— Искам да видя само дали не липсва нещо... — И хвърли един последен поглед от вратата. — Гълъбчетата ми...

Дона Флор и доктор Теодоро останаха сами в огромната стая, срамежливи, притеснени. Притеснението се бе трупало цял ден с шегите и подмятанията на съседки и ученички. И на подписването, и в църквата всеки от поканените се опитваше да блесне с остроумието си. Банкерът Селестино ги надрънка какви ли не с мръсната си уста, таксито вече тръгваше, а той все дърдореше. Винаги е така, когато се омъжва вдовица, приказките бяха груби и пиперливи. Дори и самата дона Фило, добра и гостоприемна жена, изостави сериозния тон, за да се пошегува, препоръчвайки на аптекаря да не се преуморява. В стаята притеснението нарасна. Стояха стреснати, примрели от срам, без да се гледат, онемели (като двама глупаци). Доктор Теодоро отиде при големите прозорци към градината с явното желание да ги затвори. През тях в стаята влизаха нощта, лунната светлина, звездите, жабешкото крякане, шумоленето на рачетата, блясъкът на рибите, подобни на стоманени остриета в тъмното море. Упоритата синя пеперуда на златни точки, която се блъскаше в лампата. Сред

кокосовите палми и манганови дървета подухваше ветреца, прилепите летяха ниско като призраци и събаряха с глух шум плодовете на сапоти в благодата при щурците и жабите.

С внезапен порив дона Флор — беше необходима да се преодолее тази глупава начална преграда — се доближи до съпруга си и се облегна на перваза на прозореца. Преодолявайки смущението си, доктор Теодоро я притегли с една ръка към гърдите си, а с другата посочи към дълбините на лунната нощ:

— Виждаш ли, мила? — Казваше „мила“ все още страховито, с усилие. — Там горе е Южният кръст...

Тя винаги била искала да го види, още от малка.

— Къде? Покажи ми, мили мой...

Каза високо „мили мой“, после го повтори тихичко — „мили мой“...

Доктор Теодоро просия:

— Там... Гледай, мила моя...

„Защо е този страх, мили мой? Защо не ме вземеш в обятията си, защо не ме целунеш по устните, защо не ме отведеш в леглото? Не виждаш ли колко съм нетърпелива, не забелязваш ли гледа по лицето ми, не чуваш ли как бие сърцето ми, не усещаш ли копнежа ми?“ Дона Флор също бе открила съзвездия в тайната астрономия на своето тъмно небе.

Застанал до нея на прозореца, притиснал я до гърдите си, доктор Теодоро се чудеше как да постъпи, за да не я нарани или обиди с някоя грубост. Внимавай, Теодоро, можеш всичко да загубиш, можеш да нанесеш на това създание удар, от който никога да не се съвземе. Да не объркаш в леглото съпругата си с лека жена, с развратна уличница, с проститутка, на която се плаща и с която можеш да си правиш каквото искаш, без да съблюдаваш добрите обноски. За това си има леки жени, с тяхната тъжна професия. Съпругите са за любов. А ти знаеш, Теодоро, че любовта е направена от хиляди малки, но важни неща. Включително и желанието — колкото желание на духа, толкова и на материята, внимавай да не го омърсиш. Съпругата изисква предпазливост, най-вече в подобни деликатни неща, а първата нощ винаги е решителна начална точка за щастлив или нещастен съвместен живот. Още повече, когато жена ти е имала горчивия опит от един предишен нещастен брак.

От това, което му бяха разправяли за онзи първи опит, той знаеше не само че е бил горчив, но болезнен и жесток, донесъл ѝ само страдание и унижения. И затова трябва да бъдеш толкова всеотдаен и нежен съпруг, да успееш да изтръгнеш от изстрадалото сърце на жена си и последния спомен за низостта и липсата на уважение. Да, той ще ѝ даде това, което ѝ е липсвало, и никога няма да ѝ причини мъка и унижения.

В този час на потискани копнежи, когато и двамата търсеха разбиране и нежност, макар и объркано, излетяха в небето като безстрашни космонавти и в орбитата на звездите можаха да намерят отново необходимото спокойствие и близост.

Доктор Теодоро познаваше звездната карта, картата на вселената, знаеше имената на съзвездията, на спътниците и на кометите, големината и броя на звездните тела от галактиките — посочваше с пръст в безкрайността към най-светлата звезда и веднага си дръпваше ръката. Поставяше я на перваза, върху малката ръка на съпругата си.

В тази брачна нощ той ѝ даде нещо, което нито един любовник не бе предлагал на любовницата си; огърлица от звезди с чуден блясък, с големина, тежест и размери, разположение в пространството, траектория и разстояние. Избра ги и ги подреди по големина — звездите блеснаха в скута на дона Флор.

— Онази голямата звезда в косите ти, онази почти синята, там, на края на хоризонта, която свети най-силно, най-голямата от всички, ах, мила моя, това е планетата Венера, неправилно наричана звезда вечерница, когато се запалва на вечерното небе, или зорница, когато се ражда със зората над морето. На латински, мила моя, се нарича „стела марис“, звезда пътеводителка за мореплавателите...

Не, това не бе обикновен урок по космография, не, пламенната галантност беше начин да прикрие срама, да ѝ поднесе магията на нощта и любовта си. Дона Флор, обсипана със звезди, покрита с наука, склонила глава на гърдите на доктора, вечно неспокойна, поиска да знае:

— Венера не е ли също богиня на любовта? Една такава без ръце?

Съвсем друго искаше да каже: „Тя свети над нашето легло, тя е нашата добра звезда, не се страхувай, мили мой, няма да ме обидиш, ако ме вземеш в обятията си, ако разкъсаш тази рокля, която Розалия

ми изпрати от Рио, ако ме положиш гола, покрита само със звезди... и поемем заедно през поля и морета“.

Но откъде кураж да го каже?

Докторът се усмихна и стисна ръката ѝ, а неговата трепереше.

— Да, това е богинята на любовта от гръцката митология и известната скулптура, произведение на класическия гений...

Дона Флор още веднъж се увери, че и на него му липсва смелост, за да стане груб и луд и да разруши невидимата преграда. Такъв мъж, знае толкова много, а да не знае как да я подхване и обладае. Колкото до нея, ах, Теодоро, колкото и да иска, няма право и на най-малката инициатива. Вече беше почти прехвърлила границите на позволеното, защото по принцип съпругата не може да се предлага на мъжа си като някоя уличница. От теб зависи всичко, Теодоро.

Криво-ляво той напредваше. След като ѝ даде огърлицата от звезди, сложи в ръцете ѝ богатствата на монополите в целия свят, а между другото и борбата на народите против тръстовете:

— Казват, че по тези места имало нефтено находище, огромно, толкова богато, че можело да направи нашия народ могъщ...

— И аз съм чувала... Казвал ми е чичо Порто, той преподаваше тук...

Дона Флор облегна глава на гърдите на съпруга си. Нощта ухаеше на жасмин, същото ухание ги съпътстваше в таксито по пътя към големия дом на доктор Пимента и дона Фило в далечното Сао Томе де Парипе. Луната светеше, небето беше близо, звездите се запалваха една след друга и веднага биваха класифицирани от учения аптекар (само дона Жиза можеше да се мери с него по знания):

— ... точно тук над нас са Трите Марии...

Пълнолунието разкъсваше тъмнината на спокойните морски води в залива.

Като червени блуждаещи комети проблясваха светлинките на гемиите, отпавили се към плантациите със захарна тръстика и тютюн по бреговете на Парагуасу, където гаснеха старинни градове и селища.

Това не беше открито море, опасно и жестоко, с подводни течения, с измамни приливи, открито море, в което бесуват на воля ветрове и бури, минало пътем край незаконните къщички на Итапоъ, където любовта пееше алилуя. Развихрено море, а не сладникав аромат

на жасмин, остър мирис на прибой, на водорасли, на миди, солен вкус. Защо да си припомня?

Защо да си припомня, след като беше толкова приятна нощта в Парипе с тия звезди, с пълнолунието, с черното спокойно море, с мира, царящ над свенливите съпрузи? „Теодоро, покажи ми бързо още звезди, смачкай с гласа и знанията си спомените от едно минало и тъмно време, умряло и погребано. Очертай в светлото съзвездие нашия широк път, нашия щастлив живот, който днес постепенно откриваме.“ Дона Флор, с овлажнели очи, потрепери.

— На теб ти е студено, ти трепериш, мила моя. Каква глупост — да те държа тук на студа, опасно е, можеш да настинеш. Хайде да затворим прозорците. — Доктор Теодоро се усмихна с добродушната си усмивка и попита малко засрамен:

— Не смяташ ли, че вече е време, любов моя?

Тя също се засмя лукаво и се скри зад гърба му: „Ти заповядваш, господарю мой“. Толкова симпатичен, мил, добродушен гигант, тя чувстваше неговата подкрепа и закрила. Подаде му ръка, беше неин съпруг — силен и спокоен съпруг, такъв, какъвто ѝ беше нужен. Истински съпруг. Спокойно и тихо море, но кой знае? Може би със скрити звезди, скрити, непредвидени богатства.

Сложиха дървените резета на прозорците, тя му помогна. В стаята нощта се смали, стана близка, уютна, скроена сякаш по мярка на срамежливите съпрузи. „Какво ще стане сега, боже мой?“ — запита се дона Флор.

За да прави нещо, започна да подрежда своите и неговите дрехи в гардеробите. До леглото — двата чифта чехли, върху юргана — жълтата пижама на доктора и дантелената нощница, същински шедьовър, подарък от дона Енайде. Дона Енайде беше истински майстор и чрез тази фина бродерия се беше сдобрила с приятелката си, забравяйки за случая с доктор Алуизио.

Доктор Теодоро — ах, истински доктор, с подобавация пръстен — я наблюдаваше как снове около гардероба. Тя му показа нощницата, като я хвана за краищата: „Хубава е, нали?“, а той усети хлад по врата си. „Внимавай да не загубиш всичко с някой груб жест или силна дума...“ — напомни си още веднъж. Предпазливост и такт се изискваха по време на тези седем дни сватбено пътешествие в рая на Сао Томе, в далечното Парипе, в къщата на Пимента. Дни сред морето

и градината, седем блажени и безгрижни дни, но меденият месец щеше да продължи цял живот.

Поиска му се да каже на дона Флор: „Нашият меден месец ще продължи цял живот“. Защо бяха толкова срамежливи и стреснати? Като че ли цялата близост, спечелена от двамата с толкова труд, беше изчезнала. И все пак бяха женени с благословията на отеча от „Сао Бенто“ и с поздравленията на кльощавия съдия музикант, преди брака си бяха разменили целувки в киното и вкъщи, пламнали от трескаво желание. Откъде тогава този срам, защо стояха безмълвни и бездейни като двама глупаци, когато най-накрая бяха сами, когато бе настъпил часът да се слоят в едно като мъж и жена? Той искаше да ѝ каже: „Нашият меден месец ще продължи цял живот“, но проговори само колкото да разкара буцата, заседнала в гърлото му:

— Докато се преоблечеш, отивам там...

Грабна пижамата и пантофите и се отправи почти тичешком към банята.

Дона Флор се приготви бързо пред огледалото, слушайки как водата тече в банята. Напръска се с одеколон и хелиотрапин (дона Датмар беше казала, че той най-много подхожда на цвета на кожата ѝ). Облече на голо само прозрачната нощница с черните дантели. Почти порочното желание сякаш искаше да се наложи над свенливостта ѝ, която я караше да свежда очи и да трепери страхливо. Покри бухналата си плът, бродериите и дантелите с целомъдрения чаршаф, на който лавандулата придаваше дъх на семеен уют.

Доктор Теодоро се върна в крещящо жълтата пижама, в нея изглеждаше още по-висок и дона Флор си помисли: „Какъв е огромен!“. След като окачи новия си сватбен костюм — раирани панталони и сако от туид, — той загаси кристалния полилей, като остави само трептящото пламъче на кандилото пред вековния олтар.

„Няма да ме види, когато ми свали нощницата. Няма да види тялото ми на девственица, с гърди на младо момиче, защото от тях не е сукано, с гладък корем, защото не е раждал.“

Но какво от това? Той ще види тялото ѝ в края на нощта, в неясната светлина на раждащия се ден. Сега беше от значение само да го почувства младо и пламтящо, завинаги негово. Като усети близостта му, дона Флор затвори очи с разтуптяно сърце.

Представяше си обаче как ще бъде, защото имаше опита от първия брак, а и преди това бе плавала в бурното море на любовта. Беше сигурна какво ще стане, защото пазеше спомена непокътнат във всяка клетка на тялото си. Още един миг, и той, нейният нов съпруг, щеше да премине границите на деликатните обноски и срама, щеше да захвърли чаршафи и нощници всред вихър от ласки, думи и жадни целувки, щеше да заличи свенливостта и смута ѝ. Чувстваше тялото на мъжа си до своето.

Всеки път трябваше да бъде превземана отново. Свиваше се, затваряше се в свяна си като в костелива черупка. Всеки път трябваше да бъде преодолявана тази бариера, за да изплува скритата ѝ женственост. Сега обаче, след като бе живяла толкова месеци като честна вдовица (ах, млада и жадуваща!), месеци, преминали като огромна безсънна нощ или в плен на чувствени сънища, сега тази твърда целомъдрена обвивка се беше превърнала в крехко и нежно покритие, неспособно да издържи и на най-малкия повик.

С прескачащо сърце и затворени очи тя очакваше грубия жест на мъжа си, с който да смъкне чаршафа и нощницата, да я открие цялата. Защото, както беше научила с цената на изгубения си свян, къде се е чуло и видяло да се прави любов с покрито тяло и на всичкото отгоре с нощница, къде се е видяла подобна глупост?

И скоро има възможност да види къде. Вместо да я отбие, той също се зави с чаршафите и я прегърна отдолу, под тях. Притегли главата ѝ към широките си гърди и нежно я целуна по лицето, после в устата и най-накрая така, както дона Флор предчувстваше и очакваше.

Изненадана, тя се остави и в целувката се разтвори крехката обвивка на срама. Ръката на съпруга ѝ слезе надолу по бедрото и напипа края на нощницата, после, без да остави време на дона Флор да се отпусне, повдигна дантелите. Вместо да губи време да я съблича и да се съблича, все още покрит с чаршафа, легна върху нея и я облада буйно, грубо и страстно. Всичко стана много бързо и срамливо, така да се каже, съвсем различно от това, което познаваше дона Флор. Тя се обърка и не можа да го достигне в този сух акт. Едва се беше отпуснала, и вече чуваше победната песен на съпруга си от другия край. На дона Флор ѝ се приплака.

Това разминаване даде повод на дона Флор да претегли с мярката на огорчението и желанието цялата гама от чувства на деликатния

доктор Теодоро.

Както се знае, той нямаше никакъв опит със съпруга в леглото (тъй като беше ерген) и почти никакъв с любовници, беше имал работа само с проститутки, от страх да не се наложи да наруши обещанието си. Дори и чистата Отавиана, която за дълго време беше единствена отворена врата за желанието му, кладенец, в който всяка седмица той облекчаваше необходимостта си на мъж, дори и тя никога не бе представлявала за него нежна връзка, а само любезна необходимост, приятен навик за моногамната природа на доктора.

Освен това трябва да се знае, че поради твърдо установени принципи и идеологически съображения аптекарят проповядваше онзи катехизис, който днес (слава богу) е превъзмогнат и според който съпругата е нежно и невинно цвете, заслужаващо само най-голямо уважение; за разврат и плътски наслаждения си има проститутки и за това им се плаща. С тях — да, като им се плаща, може човек да се отпусне, без да ги обиди или нарани, това са безплодни и сухи земи. Със съпругата — никога, с нея — дискретност, чиста любов, красива и достойна (и малко безвкусна): съпругата е майка на нашите деца.

Но дори и така, натъпкан с подобни закостенели догми, ограничения и липса на знания, той си даде сметка, че остави доната Флор незадоволена и напрегната.

А както се знае от изложеното досега, при ежеседмичните си посещения при Отавиана много често доктор Теодоро повтаряше с удоволствие. Така направи и с доната Флор в огромното легло от жакаранда^[1] и сред уханието на лавандула, в онази брачна нощ в дома на Пимента, като трябва да се подчертае, че повтори с най-голямо удоволствие, и успя.

Успя, въпреки че опитът му в подобни пресмятания беше нищожен, никога не беше го интересувало дали Отавиана или коя да е друга са задоволени, след като той е майсторски задоволен, защото идваше да намери и плащаше за своето удоволствие, а не за това на момичето.

Успя обаче да влезе в стъпката на доната Флор с все по-пълното ѝ отдаване, цялата тази игра му беше изключително приятна, подобно удоволствие никога не бе изпитвал, дори когато — повече, за да откликне на капризите на Тавиня в тъжните ѝ нощи^[2], отколкото по собствена инициатива — се беше отпуснал в онези свободи, които

един мъж може да си позволи с лека жена или проститутка, но никога със съпругата си. Със съпругата е различно, за нея се пази чистата любов, да го кажем — кроткото и почти тайно обладаване. Но и тази любов бе не по-малко приятна, както установи доктор Теодоро, като чу дона Флор да промърморва с благодарна въздишка:

— Теодоро, любов моя...

Побърза да я достигне и я достигна, защото най-после двамата се сляха в стегната прегръдка и гореща целувка. Въздишаха отпуснати, изтощени и измръзнали, защото чаршафът се беше свлякъл от леглото, оставяйки двамата съпрузи отвити, дона Флор разпъпила, със срама си на показ. Какъв срам — даде си сметка доктор Теодоро, като хвърли бегъл и срамежлив поглед.

Благодарен, целуна пламтящото ѝ лице и покри тялото ѝ с целомъдрения чаршаф и завивката. И тогава най-после можа да ѝ каже всичко, каквото искаше, и го каза от цялата си душа:

— Нашият меден месец ще трае безкрайно... Ще ти бъда верен цял живот, скъпа моя, никога няма да погледна друга жена, ще ти бъда верен цял живот, до последния си час.

„Амин! — повториха жабите в лунната брачна нощ в Парипе. — Амин! Амин!“ — като соло на фагот.

— И аз цял живот — каза тя, сигурна в твърдението си, задоволена и спасена, вече не беше изморена, напротив, способна за още удоволствия, ако той пожелаеше.

Но доктор Теодоро се намести под юргана и се зачуди:

— Странно, когато одеде дона Фило искаше да ни накара да ядем, не бях гладен. Сега с удоволствие бих хапнал някоя сладка...

— Ако искаш, ще отида да ти донеса нещо. Има толкова сладки и плодове...

— В никакъв случай... не мисли за това...

Даде си сметка: не беше глад, а навикът да хапва нещо, преди да си тръгне от Тавиня, привикналият стомах си искаше своето. Да опошли отношенията с жена си, като запази навика си от публичния дом — изключено. С последна (и целомъдрена) целувка ѝ пожела лека нощ:

— Спи, скъпа, трябва да си капнала от умора след толкова тежък ден...

Едва не каза „... толкова тежка нощ...“, но все още се страхуваше да не я обиди и запази шегата за себе си, намести се удобно и заспа.

Дона Флор не заспа веднага, всъщност прекара будна цялата нощ, до самата зора. До нея доктор Теодоро похъркваше здравата. Това хъркане завърши представата ѝ за него: силен, хубав и благороден, неин съпруг.

Поглади го с ръка по гърдите, по лицето, леко, за да не го събуди. Искаше ѝ се да се притисне до него, да заспи в ръцете му, да се увие около краката му. Не посмя. Всеки мъж си е различен, няма двама еднакви, така ѝ разправяха някои по-опитни ученички, като лекомислената Мария Антония, която тръбеше:

— Няма двама еднакви мъже в леглото, всеки си има свой начин, свои предпочитания, едни знаят, други — не. Но ако знаем как да ги използваме, всички са добри, всеки върши работа — и глупав, и опитен, и груб, и деликатен, щом го бива...

Друг, различен мъж. Тактичен, разбран, нежен! На съпругата предстоеше да се пригоди към желанията на съпруга си, да се вплъти цялата в него. Много по-трудно беше предишният път, с другия, но тя успя. Защо не сега, след като е толкова по-лесно?

Доктор Теодоро и дона Флор имаха всичко необходимо за хубав и щастлив живот. Не само защото всички го казваха, но и дона Флор знаеше, че е така.

Уханието от градината проникваше през процепите на прозорците. Там вън, в хладната нощ на залива, без силни ветрове, без непредвидени бури, без бъркотии. Щастлив и уравновесен живот, без липси, без страж и огорчения, нито унижения и страдания. Най-последно дона Флор щеше да опита вкуса на щастиято.

— Теодоро... — промърмори щастливо. — Ще е хубаво, ще успеем, ще успеем...

Фаготите на жабешкия оркестър бяха съгласни: „Амин! Амин!“.

Това се случи в Парипе, в нощта, осеяна със звезди и светлилки на гемии.

[1] Ценно дърво с приятен шоколаденокафяв цвят, от което се правят най-хубавите мебели и други предмети в Бразилия. — Б.пр. ↑

[2] Игра на думи: прякорът на Отавиана (Манемоленсия) значи тъга, неразположение. — Б.пр. ↑

Дона Флор винаги се беше смятала, а и другите я смятаха, за добра, уредна и старателна домакиня. Добра домакиня и добра директорка на кулинарното училище, нагърбила се с всички задължения, тя разчиташе само на помощта на куцата слугиня и на подкрепата на малката Марилда, проявяваща интерес към готвенето. Никога не ѝ се беше случвало някоя ученичка да се оплаче или да помрачи спокойствието на уроците. Като изключим естествено случките с първия съпруг, защото починалият, както вече толкова пъти се каза, не зачиташе нито уроците, нито чуждия труд, нито приготвянето на сладки; неговите занасания с ученичките неведнъж бяха причинявали главоболия и грижи на дона Флор, а понякога и завършваха с изневери.

Всъщност на дона Флор ѝ беше чужда всяка методичност, къщата и училището ѝ далеч не бяха изрядни, а и как ли биха могли да бъдат при нейния начин на живот! Трябваше да заживее с доктор Теодоро, за да си даде сметка, че редът ѝ беше анархия, че грижите ѝ бяха малко и недостатъчни, че всичко вървеше както дойде.

Доктор Теодоро не наложи в началото никакви закони или наредби, дори не спомена за такива. Беше спокоен и възпитан човек, не умееше да се налага и не го правеше, постигаше обаче всичко без много шум и останалите не се чувстваха оцетени — тиха вода беше нашият аптекар.

Месец и половина след медения месец къщата стана неузнаваема! Дона Флор също се бе променила, стараяйки се да се пригоди към мъжа си, нейния господар, да се влее изцяло и точно в неговите измерения. Но ако в нея промяната се извършваше вътрешно и незабележимо, то в къщата бе явна, стигаше да се хвърли само един поглед.

Започна със слугинята. Дона Флор я беше взела още щом овдовя, по настояване и съвет на съседите: „Може ли млада и почтена вдовица да остане сама, без компания, незащитена от крадци и мошеници?“. Ама не улучи в избора си като прие по настояване на дона Жаси

привидно тъпата, но хитра София, която не си даваше много зор в работата и явно се чувстваше на сигурно място: дона Флор не беше способна да изгони когото и да е, още повече, ако е препоръчан от съседка и приятелка. Дори и да не беше доволна от работата на мързеливката, от съжаление към нещастницата дона Флор се оправяше с нея — не я биваше в работата, но имаше добро сърце.

И така, на петия ден след медения месец, след нежно прекараната седмица в Парипе, дона Флор тръгна забързана към Рио Вермельо, където дона Лита се задущаваше от астма. Вечерта доктор Теодоро бе отишъл да прегледа болната и да вземе жена си. Тъй като лелята бе много отпаднала, а беше петък (в събота нямаше уроци), дона Флор реши да остане и да помогне на старците. Върна се едва в неделя, когато кризата премина и леля Лита пое пак грижите за градината си.

Отсъствието на дона Флор продължи по-малко от три дена и през това кратко време къщата се промени до неузнаваемост. Като се започне от слугинята — съвсем друга. Вместо мръсната и отпусната София, с тъжния идиотски вид, завари мулатката Магдалена, прибрана и здрава жена, вече на възраст. Ако не беше тъмната ѝ кожа и къдравата коса, можеше да мине за негова роднина, висока и любезна като него, сериозна в работата си.

Доктор Теодоро обясни с твърдия си, но любезен глас, че е бил принуден да уволни София: не само че била лоша прислужница, но не му се подчинила, мърморейки и цупейки се на категоричната заповед да почисти винаги зле пометената къща. Не попитал дона Флор, защото не искал да я занимава с такива дреболии, когато тя се притеснявала заради болната, а освен това, защото, така или иначе, щял да изгони неблагоприятницата — не понасял слугиня да му се качва на главата. Когато ѝ казал да измете къщата, тя взела да му се подиграва и го нарекла „доктор пургатив“.

Дона Флор се почувства объркана, никога не беше ѝ минавало през ума да изгони София въпреки грубите ѝ обноски.

— Горкичката...

Жал ѝ беше, ами как да я уволни, без да даде обяснение на дона Жаси, която я беше препоръчала? Освен това как да не даде право на доктор Теодоро? Не беше редно уважаван и учен човек като него да

търпи своеволията на една слугиня, които търпеливата дона Флор ѝ прощаваше.

— Горкичката? — учуди се доктор Теодоро. — Нахалница, която не заслужава добрината ти, любов моя... Понякога, Флор, когато човек иска да е добър, се превръща в глупак...

Дона Жаси? Ако някой някому дължеше извинения, това беше дона Жаси на дона Флор за нахалството да ѝ пробутва такава отрепка. Не само че прекалява с добрината на господарката си, ами решила да се подиграва и на господаря си.

Дона Флор разбра, че докторът не е повдигнал въпроса, за да го разисква — просто ѝ съобщаваше какво е решил; в къщата има мъж, стопанин и господар, помисли си тя. И се усмихна: „Моят мъж, моят господар“. Добре беше постъпил и тя нямаше да допусне да оскърбяват съпруга ѝ. „Доктор пургатив“, на какво прилича такава наглост?

Освен това за едно нещо нямаше място за спор: новата прислужница беше истинско чудо в работата си. Доктор Теодоро я беше наел не по молба на съседки, а беше ѝ искал характеристика и препоръки и ги провери по телефона. Това наистина беше ред и методичност.

Не само че беше изрядно чисто — заслуга на новата слугиня, — но и всяко нещо си зае мястото, и то наистина окончателното място, а не днес — тук, утре — там, без да се знае къде са най-необходимите предмети.

— Марилда, не си ли виждала книгата с рецептите? София не знае къде я е сложила.

Или с изцапани от готвенето ръце:

— София, къде си сложила хаванчето? Господи, в тази къща всичко изчезва...

Докторът избра с вкус място за всяко нещо и даде точни указания на слугинята: в края на уроците, след почистване на кухнята, искаше всички предмети да са по местата си, отбелязани от него с красиво надписани етикетчета: „нож за хляб“, „резачка за яйца“, „ренде“, „хаванче“ и т.н., и не само за предметите за училището, а и за дома: „падио“, „ваза за цветя“, „шишета за ликьор“, „чекмедже за ризите на доктор Теодоро“, „чекмедже за бельото на госпожата“.

— Господи! — възкликна дона Флор пред такъв ред. — А аз си мислех, че къщата ми е подредена... Наистина беше разхвърляна... Теодоро, мили мой, ти направи чудо.

— Никакво чудо, мила моя, липсваше само малко метод. Понеже майка ми беше възпрепятствана и трябваше да оправям къщата, свикнах на ред. В нашия дом това е още по-необходимо, защото е същевременно и училище... Щом държиш да запазиш училището... Колкото до мен, казах ти вече, бих сложил край на този труд... не ти е необходим, печеля достатъчно, за да...

— Вече стана веднъж дума за това, Теодоро, и решихме да не говорим повече. Защо да започваме пак?

— Права си, Флор, извинявай, че настоях... Няма да повдигна повече този въпрос, освен ако ти не пожелаеш. Успокой се, мила моя, и ми прости, не исках да прекалявам.

За щяло и за нещяло — „мили мой“, „мила моя“ — доктор Теодоро беше на мнение, че любезните и добри обноски са неделима част от любовта. Винаги се обръщаше към съпругата си с нежно внимание и очакваше от нея същите възпитани обноски. Целуна я по бузата, като се извини, че е предизвикал разговор на неприятна тема.

Както вече се спомена мимоходом, още като годеник беше предложил на дона Флор да затвори училището и да остави в миналото уроци, ученички, дипломи и рецепти, сутрешни и следобедни курсове. Направи ѝ подробен разбор на имуществото си и на положението си в аптеката, доказа ѝ по най-прост начин колко е безсмислено да държи училището, след като вече няма нужда от пари за разходи и капризи, той за щастие бе в състояние да ѝ осигури необходимото, а и нещо допълнително, дори и известен лукс, без разточителство, но и без скъперничество. Тя нямаше нужда да работи, след като аптекарят е поискал ръката ѝ, той е имал предвид, че ще я издържа и ще покрива всичките ѝ разходи. Това между другото бе лесно, защото тя не беше разсипница.

Дона Флор не прие. Тропна с крак, запази си училището, прекъсна уроците само за кратките дни на медения месец в Сао Томе. Тук му е мястото да отбележим, че след завръщането на двамата закачливите ученички взеха учителката си на подбив с лукави и понякога груби шеги, а що се отнася до Мария Антония, и неприятни,

защото устатата ученичка поиска да знае „кой от двамата хапе по-добре и кого го бива повече“.

Но да се върнем към разговора с доктора от времето на годежа — дона Флор отсече, че е по-добре да остане вдовица, отколкото да затвори училището. От малка беше свикнала да работи и отрано — да има свои пари. Ако не беше така, как щеше да се оправи в първия си брак, а и след това като вдовица?

Когато избяга от къщи, имаше събрани пари и с тях плати мебелите и формалностите около брака, наема и разходите през първите дни. Ако не беше училището, какво щеше да прави, когато изведнъж овдовя? Покойният не остави нищо друго, освен дългове: нямаше банков филиал в Салвадор, където да не фигурира полица с горделивия му подпис, нито приятел или познат, когото мошеникът да не беше оскубал. На всичкото отгоре се спомина точно на карнавала, когато имаше най-много разходи.

Ако не беше училището, дона Флор щеше да изпадне в голямо затруднение, без пукната пара за погребението и за всичко останало. Затова тя отдаваше толкова голямо значение на работата и на спестяванията си в тайното скривалище.

„Никакво затваряне на училището, мили мой. Ако ме искаш, то ще е с «Вкус и изкуство»; бъди добър, поискай нещо друго, ще ти подаря хиляда целувки, ще се хвърля в прегръдките ти, но училището за зестра не давам, то е моята сигурност. Разбираш ли ме, Теодоро?“

Работата не беше толкова много, че да се преумори човек. Напротив, беше удоволствие и поддръжка — помогна ѝ да понесе празното време на вдовството, а преди, ах, преди, в годините на първия брак, я спаси от отчаяние. В уроците, сред ученичките намери сили да понесе черните и объркани дни. Колко прекрасни приятелства бе завързала около печката и книгата за рецепти, по-скъпи от парите! Не, нямаше да остави училището, с него си печелеше хляба, там си прекарваше честно времето.

Докато докторът беше в аптеката (а той излизаше преди осем, връщаше се да обядва и да си почине и пак отиваше, като оставаше там след шест следобед), училището щеше да ѝ бъде приятно и доходно занимание. „Без уроците по кулинарно изкуство, кажи ми, докторе, как да си оползотворявам свободното време? Да сплетнича със съседките, под ръководството на дона Динора, да злословя по адрес на света и да

се бъркам в чуждия живот? Или да вися на прозореца като на витрина, за радост на минувачите, и да слушам подмятания, да си намирам приказка с този или онзи, да ме одумват и мен?“

На някои това им допаднаше. Например доната Магнолия — изрусена мулатка с тъпа кукленска усмивка, опулена като коза, не мърдаше от прозореца. Стърчеше там по цял ден като примамка за минувачите. Отскоро им беше съседка, неотдавна се бяха преместили с мъжа ѝ, таен полицаи, надут рогоносец. Според доната Динора и другите съседки — жени с тънък нюх и точна информация — детективът ѝ беше любовник, а не съпруг, беше получил русата Магнолия в наследство от предшественици с различно положение, но всички без изключение също постоянни и последователни рогоносци, достойни за похвала.

След като доната Флор никога не бе висяла по прозорците и не бе се занимавала с клюки, как да си запълни времето, докторе? Как я иска той: с ученичките или по улица Чили, най-прекия път към публичните домове, по уличките на Ажуда? Нека да запази за себе си възраженията и да не повтаря подобно предложение, доната Флор се гордееше с училището си, със славата и доброто му име. Опазването на това име ѝ беше струвало усилия.

Докторът се примири, но държеше от самото начало да е ясно, че той ще поеме всички разноски — по къщата и личните разходи на доната Флор, само той, със свои пари. Печалбата от училището щеше да е изключително нейна и той нямаше да позволи да участва с нея в семейните разходи.

А колкото до парите, докторът взе други мерки. Глупост и покана за крадците беше да се държат пари вкъщи, при лампите на радиото или в стара кутия от обувки зад огледалото, или под дюшека — цигански и селски навик. Най-вече сега, когато тези пари, непипнати, се увеличаваха солидно всеки месец. Доктор Теодоро отиде с доната Флор в Спестовната каса и откри лична книжка на съпругата си, където тя започна да влага парите си.

— Така ще ти носят лихви, мила моя, три на сто винаги е нещо. А и в Спестовната каса парите ти са осигурени, няма опасност от крадци.

Какво да прави с тези пари в банката, боже мой? Изведнъж доната Флор почувства парите като нещо ненужно, защото ги нямаше на ръка,

не можеше да ги потърси зад радиото, за да купи нещо, да даде милостиня, да плати. Но дона Норма, опитна в тези неща, се изсмия на банковия предразсъдък на съседката си. Нека парите да ѝ се трупат в банката, да остави разходите за сметка на мъжа си. Докато си има своя книжка и чекове, няма да зависи от доктора за всяка игла, за някоя рокля в повече или шапка. Няма да ходи непрекъснато след мъжа си и да му проси пари за тези малки и многобройни разходи; пари, измолени по този начин, имат горчив вкус, унижават.

Дона Норма познаваше този горчив хап, понеже Зе Сампайо беше несговорчив и малко стиснат. Точно затова с цената на бюджетна гимнастика, достойна за ловък финансист — натиск, просия, сметки, спестявания, различни удари, грешки в изчисленията, в събирането, в изваждането, двадесет мил-рейс тук, петдесет там и ако е необходимо, претърсване на джобовете нощем, — дона Норма също си имаше свои спестявания, които ѝ позволяваха да се отпусне малко и да откликва на нуждите на многобройните си съседки, на разни старци, болни, безработни, пияници, мошеници, на десетките хлапетии, нейни любимци.

— Например, мила моя, докторът има рожден ден, а ти нямаш пукната пара. Ще искаш пари от него да му купиш подарък? Представяш ли си: „Теодоро, скъпи, дай ми малко пари да ти купя едни гащи за рождения ден“. Аз, мила моя, не бих си позволила това със Зе Сампайо.

Естествено дона Флор се съгласяваше, но я смущаваше това, че парите ѝ бяха в банката, бяха само цифра, написана в книжка, а не истински пари, които да пипнеш. Изведнъж спестяванията изчезнаха от погледа ѝ. Как да ги стопанисва в тази бездушна книжка и с тези лихви? Имаше си навици, а сега трябваше да ги промени, защото, както казваше приятелката ѝ, това бяха навици на бедна жена, съпруга на дребен служител, на всичкото отгоре комарджия, който прахосваше приходите от училището, живееше на практика за нейна сметка, беше по-скоро жиголо, отколкото съпруг; това бяха навици на безпомощна вдовица, издържаща се от собствения си труд, за да има какво да яде, какво да облече, с какво да плати наема и останалото. Цигански и селски навици, както казваше докторът, навици на бедните, които нямат пари за банката, за лихви и чекова книжка, допълни дона Норма.

Сега обаче общественото положение и състоятелността на дона Флор се бяха променили. Не беше богата, че да си позволи да прахосва, но не беше и бедна като преди, най-скромно казано; на средно положение. Беше изкачила отведнъж много стъпала, от низините на беднотията до висините на най-заможните съседи: аржентинците с керамичната фабрика, доктор Ивес с лекарския си кабинет и държавната служба, семейство Сампайо с магазина, семейство Руас със завидните им връзки — достигнала бе местната аристокрация за радост на дона Розилда, най-послед зетят ѝ беше по вкуса. Според господин Вивалдо от погребалното, почтен човек, отнасящ се винаги с любопитство към финансовото положение на другите, доктор Теодоро щеше да отиде далеч:

— Скоро ще лапне цялата аптека...

И така, на дона Флор ѝ бе открита сметка в Спестовната каса, която растеше с всеки месец. Започна въдворяването на строг ред в живота ѝ. Както много правилно отбелязваше аптекарят, безредието, бъркотията, липсата на навици водеха до семейни спорове, до неразбирателства, първа крачка към нарушаване на брачната хармония, към недоразумения и отчуждаване на съпрузите един от друг.

Дона Норма го смяташе за твърде педантичен и методичен с изискванията му всяко нещо да е на мястото си и в точно определен ден, иначе (според дона Норма) беше добър, честен, фин в обноските към жена си. Но по-добре ред, отколкото бъркотия като при дона Норма, винаги закъсняла, извор на безредие.

Дона Флор се смееше, като слушаше как приятелката ѝ се впуска в безкрайни хвалби за уравновесеността и реда на доктора: „Такъв мъж, щастливке, не се намира току-тъй, направо ти падна от небето“. Дори и дона Жиза — голата научна истина, украсяваща квартала, — макар да го нарече феодал, признаваше качествата му:

— За теб, Флорзиня, след като търсиш преди всичко сигурност, по-добро не може да се намери.

Наистина, с идеалния ред, установен и ръководен от съпруга ѝ, с определените дни и часове за всяко нещо, дона Флор се налагаше като пример за щастлива съпруга в целия квартал.

Животът ѝ течеше спокоен и тих, без сътресения, времето ѝ се подчиняваше на щателно изготвена програма: един ден в седмицата на кино, във вторник, от осем часа. Ако имаше повече от един филм —

сензация според общото мнение и според „А Тарде“, ходеха два пъти, но много рядко или почти никога сутрин, защото докторът не понасяше шумната бъркотия на момчетата и момичетата.

Най-малко два пъти в седмицата, след вечеря, той репетираше на фагот за свещените съботни следобеди, когато оркестърът се събираше в дома на един или друг от музикантите. Това бяха изискани и весели срещи около отрупаната маса — домакинята надминаваше себе си, за да посрещне самодейците, — с разхладителни напитки, плодови сокове за дамите, достатъчно бира за кавалерите, понякога по една ракийка, ако времето беше студено или не беше работен ден. Публиката почитатели на маестрото и на музикантите, „отбрана публика“, сядаше да чуе сонати и гавоти, валсове и романси, слушаше благоговейно фуги и пицикато, ниски и високи тонове, разучени сола — възвишен час на изкуството.

В другите свободни вечери отиваха на гости или приемаха гости. Ако дона Флор беше поизоставила връзките си по време на първия брак, сега ги поддържаше с голямо постоянство.

Два пъти в месеца в определен ден например отиваха неизменно да посетят Луис Енрике, като дона Флор носеше за малките кравайчета, мануе от царевица, бели кокосови сладки или други лакомства.

Задъхвайки се от гордост, доктор Теодоро се включваше в изискания кръг, съставен от най-отбрани хора, като доктор Жорже Калмон, бивш секретар на щата, доктор Жайме Балеейро, адвокат на Търговското дружество, историка Жозе Калазанс от академията и от института, доктор Зезе Катарино (само името му говори много), доктор Руй Сантос, политик, учител и литератор, и други държавни служители, служители от Историческия институт, от Щатската литературна академия.

За доктор Теодоро това бяха приятни вечери на духовна наслада, тогава имаше възможност да общува с „високопоставени фигури“, да ги слуша, с уважение да се намесва внимателно в дълбоко научните теми, подложени на разискване. „Бляскат идеите в прекрасните звънящи фрази — казваше той — на тези изискани срещи, в този диалог на привилегирани интелекти.“ Междувременно дона Флор говореше в кръга на съпругите за шев и кулинария или коментираше последните престъпления, публикувани във вестниците.

За доктор Теодоро посещенията при доктор Луис Енрике бяха върхът на върховете, докато предпочитанията на дона Флор клоняха към дома на Гарсиа, дома на дона Мага Патерностро, нейната бивша богата ученичка. Там дона Флор беше заобиколена от най-изтъкнати дами, говореха за мода, за случки във висшето общество, деликатно се бъркаха в чуждия живот, но не в живота на коя да е съседка, а на онези, дете бяха въшливи от пари и имаха благороднически титли. И какви мръсотии се чуваха, не ти е работа! Невероятни мръсотии, за всички без изключение.

От старите ѝ навици, запазени от първия брак, останаха само неделните обеди в Рио Вермельо при чичото и лелята.

Промени навиците си, животът ѝ стана не само разнообразен, но и стабилен — спокоен и уравновесен живот. Щастлив живот, според общото мнение на съседите и според усмивката на дона Флор.

В сряда и събота в десет вечерта, минута по-рано или по-късно, доктор Теодоро и съпругата му се отдаваха на пламенна любов, като повторението в събота беше неизменно, а в сряда не бе задължително.

Свикнала на известно безредие в някои свои предишни навици, в началото на дона Флор ѝ се стори странна тая любовна дискретност в железното легло с новия матрак. Но с вродения си свян бързо се пригоди към точния и, може да се каже, почтителен подход на доктора, който правеше любов под чаршафите, но с твърдо и неизменно желание.

В брачното легло (според доктор Теодоро) желанието не пречи на скромността, любовта не се противопоставя на свяна, желанието и любовта са чиста материя, дори и в дълбоката брачна интимност.

В сряда и събота дона Флор наблюдаваше в полумрака винаги повтарящите се движения на съпруга си. Като се надигаше, за да легне върху нея, покрит с чаршафа до рамената, докторът приличаше на огромен бял чадър, пазещ женския ѝ свян дори и в онзи върховен миг на забрава. Чадър — колко глупаво и идиотско сравнение.

Като затваряше очи да не гледа, дона Флор виждаше своя Теодоро като птица с огромни крила и мощни нокти, орел или кондор, който лети над нея, за да я грабне, да я вдигне и да я обладава във въздуха. Дона Флор се отваряше цяла при кацането на грабливата птица.

Такива бяха любовните нощи на тези добри съпрузи, с неизменното повторение в събота и незадължителното в сряда.

Като тръгна да се връща в Назарет дас Фариняс, след дълъг престой в Баия и внимателно проследяване на началото на брачния живот на дона Флор, дона Розилда сподели с дона Норма притесненията и съмненията си.

Прекрасен зет е доктор Теодоро, откъдето и да го погледнеш. Относно това — никакво съмнение. Но дали дона Флор ще съумее да се покаже на необходимото ниво? А защо не? — обиди се дона Норма, вярна на приятелката си, като не допускаше никакви упреци по неин адрес. Според нея дона Флор беше достойна за най-безупречния, за най-красивия и богат съпруг.

Дона Розилда не бе обхваната от същия горещ ентузиазъм. Въпреки че ѝ беше майка и поради това склонна да извинява и дава право на дъщеря си, не виждаше в нея необходимите способности да се издигне най-после, не виждаше желание да се постави в обществото, да използва кредита на мъжа си, положението му, връзките му. Ако това ѝ се беше случило на нея, на дома Розилда, сега лесно щеше да се добере до салоните, до градините, до интимния живот на Граса и Бара, щеше да завърже връзки с най-отбрания елит на Баия, нейна стара мечта. Не беше ли вече дона Флор представяна на семейството Тавейра Пирес, не беше ли ѝ целувал ръка милионерът Адриано, наречен от простолюдието Кавало Пампо^[1], не я ли беше отличила с благосклонната си усмивка дона Имакулада, първата дама във висшето общество, диктаторката на модата?

И какво прави междуременно дона Флор, за да откликне на тези възможности, дължащи се на титлата на доктора, на процъфтяващата дрогерия и на омайния фагот?

Нищо, три пъти нищо. Напротив, продължава да дава уроци като някоя беднячка, въпреки че това се отразява отрицателно върху социалния престиж на мъжа ѝ (мъж, чиято жена работи, или е зле, или е стиснат, така знаеше дона Розилда); живее в същата малка къща, когато могат да са много по-добре и изискано настанени.

Нека дона Норма да я извини, дона Розилда не го казва с намерение да обиди когото и да било, ама тия улици там ако някога са били елегантни и дори са се ползвали с добро име, днес почти без изключение са населени с прости хора. В тези тъмни улички дамите се броят на пръсти, твърдеше усойницата. Дона Нанси, жената на аржентинеца, е наистина изискана. И кой още? — гледаше тя предизвикателно приятелката на дона Флор:

— Останалите... сбирщина...

По-лошо място може да бъде само Рио Вермельо^[2], отдалечено, пълно с мошеници, където сестра ѝ и зет ѝ се инатят да живеят, та това е почти краят на света, където мъжете в неделя се разхождат по пижами и чехли — какъв ужас! Дона Лаур, съпругата на доктор Луис Енрике, след като бе посетила дона Лита, се възмутила от това непристойно неделно шляене, от това долнопробно ревю на пижами. И изразила възмущението си с твърде остри думи:

— Не знам как може да се живее на такова място, където даже и богатите изглеждат бедни...

Но да се върнем на темата. Какво беше положението на младоженците? Доктор Теодоро искаше да смени къщата, а тя, тъпата дона Флор, се запънала да живее в тази дупка. Дона Розилда клатеше глава:

— Който се роди прост, прост си остава...

Между другото тази история със смяната на жилището стана причина дона Розилда да си тръгне прибързано за Назарет. Дона Флор я попита една сутрин:

— Майко, какво ти е щукнало да разправяш на Теодоро, че искам да се местя? Разбери един път завинаги, че и той, и аз сме много доволни от нашата къща и няма да се местим.

Дона Розилда, забравила, че е тръгнала да се прави на грандама, изтърси:

— Какво ме интересува? За всяка свиня си има свинарник...

Дона Флор направи усилие да се сдържи:

— Слушай, майко. Знам защо ти е влязло в главата това местене. Искаш да дойдеш тук завинаги, но си го избий от главата. Можеш да идваш да ни виждаш, когато поискаш. Но да живееш с нас — не. Казвам ти честно — ти си родена да живееш сама... И ще ти кажа още...

Дона Розилда изскочи навън, без да поиска да чуе останалото, впрочем по-приятната част, понеже за да компенсира грубостта си, дона Флор реши да отпусне на майка си малка рента. „Да имаш все пак някакви средства, майко“ — каза ѝ тя няколко дена по-късно, изпращайки я до кея.

Провали се още веднъж планът на дона Розилда да се установи при дъщеря си; преди не я искаше вдовицата, а сега — младоженката. Ако при първия опит дона Розилда се беше показала обидена, скъсвайки отношенията си с дона Флор, сега преглътна обидата — изкушението от новия бляскав живот на дъщеря ѝ беше прекалено силно. Наистина върна се в Назарет, но зачести посещенията си в столицата. Отсядаше „в дупката на географията“, в Рио Вермельо, и идваше рано, още преди обяд, при дъщеря си, да сплетничи с останалите клюкарки в квартала. Стоеше по осемдесет дена, достатъчно време, за да стане нетърпима, да се изпокара със сестра си и да замине пак, за да превърне в ад живота на сина си и снаха си в Реконкаво. Към различните си занимания в Назарет прибави и това да описва охолния живот на дона Флор („Непрекъснато обеди и вечери, близка приятелка е на дона Имакулада Тавейра Пирес“), да хвали зет си, интелигентността му, завидното му финансово положение, изпълненията на фагот. Като описваше с подробности седмичните репетиции на оркестъра, изпадаше във възторг и се разтапяше в усмивки: — Онова е наистина музика...

Казваше го, за да похвали ариите, романсите, изискания репертоар, където Хендел, Лехар и Щраус съжителстваха с Отело Араужо и с маестро Гомес, местни композитори с по-малка известност, но не по-малко вдъхновени. Казваше го също и с презрение към другата музика, към самбите и модните песнички „на селянията“, и към простите свирачи на китара и кавакинью, на устна хармоника и мандолина. Отбелязваше разликата между пианиците и техните серенади и любителския оркестър, в който влизаха доктор Венсеслау Пирес де Вейга, виден хирург, Пиньо Педрейра, адвокат в столицата, Адриано Пирес — Прерийния кон, — притежател на фирма за продажби на едро, жител на Граса, с автомобил и шофьор, съпруг на знатната Имакулада, „онази, която е най-първа от най-първите“ (според израза на Силвиньо Ламеня, говорител по радиото и редактор на светската хроника във вестника на опасния стихоплетец Одорико

Таверс), дона Имакулада Тавейра Пирес, с физиономия на стара кранта, лорнет и гувернантка францужойка.

По време на първия брак на дъщеря си (ако въобще можеше да се нарече брак) трябваше да понася пианството и разпуснатостта на онези нехранимайковци и развратници: Женер Аугусто, Карлиньо Маскареняс, Доривал Каими. От време на време някой свестен женен мъж попадеше в тази шайка и веднага ставаше най-лошият от всички, като онзи доктор Валтер да Силвейра, чието мазно лице дона Розилда си припомняше с омраза. В Назарет беше чула да хвалят юридическите познания на този Силвейра: подчинявал се на законите и бил неопетнен. Можеше да вярва; който иска, но не и тя, дона Розилда, след като го беше видяла да свири, мръсникът, на устна хармоника сирибосета, мръсникът му с мръсник.

Толкова беше намразила музиката заради тази банда, че реагира остро при първата новина за дарбата на зет си: „Пропаднал пияница, свирач на беримбау“. Сигурно още един път тъпата ѝ дъщеря се е хванала с някой мошеник, да го издържа, да го носи на гръб, да го финансира в пороците му и да плаща на любовниците му с пари, изкарани с пот от училището. Така беше намразила серенадите и песните, че нито отличителният пръстен, нито титлата, на която дона Норма, познавайки нейните слабости и предпочитания заложи, като ѝ съобщи за годежа на вдовицата. Доктор с доказани способности, писа ѝ съседката, но дона Розилда не се въодушеви:

— Още един от онези пияници... Ходят нощно време да се забавляват с парите на глупачката... Ще видиш, че е добър комарджия. Иска да си кара кефа, а тя да блъска.

Колкото до титлата, изказа съмнения:

— Аптекаря... Половин доктор...

Между различните категории образование според нея не всички бяха на необходимата висота:

— Истинският доктор — това е лекарят, адвокатът, инженерът. Зъболекар и фармацевт, агроном, ветеринарен, това са доктори от втора ръка, недоносчета, докторчета... Хора, които не са имали мозък да учат докрай...

Цялата тази злонамереност към бъдещия зет, още непознат и вече толкова критикуван, стигаше до ушите на самодейния музикант. Едва след като пристигна в Баия и констатира доброто финансово

положение на аптекаря, съдружник в солидно предприятие, каквото беше Научната дрогерия, намираща се на ъгъла на улица Карлос Гомес и Кабеса (самото място струваше цяло състояние), след като се запозна с неговата изисканост, добри обноски, връзки, широкия кръг високопоставени лица, заличи началното си погрешно впечатление, което беше я накарало да обърка изтънчения фагот с народния беримбау на капоейрата, самодейния оркестър със серенадите на лунна светлина.

Зет ѝ се издигна много бързо в нейните очи.

Не беше принцът, видян някога в Педро Боржес, студентът от Пара с реките, островите и каучуковите плантации, с богатствата от „Хиляда и една нощ“, но какво повече можеше да желае една вдовица, бедна и на тридесет години? Остана доволна, очакванията ѝ бяха надхвърлили далеч предвижданото, призна тя на дона Норма:

— За такъв и аз бих се омъжила... Уважаван мъж, и с какви обноски! Този път улучи. А и време ѝ беше... Възпитан човек!

Най-изискано възпитание: доктор Теодоро се обръщаше към нея само с „мила моя тъщо“ и искаше непрекъснато да знае дали тя не се нуждае от нещо. Носеше ѝ хапчета за кашлица, сироп за хроническия катар, подари ѝ нов чадър, като я чу да се оплаква, че е загубила стария — останал от времето на господин Жил — в бъркотията на пристанището.

Дона Розилда беше дошла за малко, само с намерението да присъства на брачната церемония. Но след като се убеди в качествата на зет си и си даде сметка за перспективите от съжителството с младоженците, реши да се установи там завинаги, да напусне Назарет дас Фариняс, да изостави милосърдните деяния на отец Валфредо Мораес, клуба, църквата, предводителството на приятното и жестоко клюкарстване в града.

В малкия град се чувстваше добре, както вече бе отбелязано. Беше не коя да е, а влиятелна личност, клюкарстваше на воля, налагаше своите капризи и лошо настроение над снаха си, вече изгубила търпение и надежда в светиите: Богородица беше глуха и сляпа за нейните молби и обещания, за да се освободи, ѝ оставаше само да чака смъртта. Смъртта на свекърва си естествено. Понякога Селесте се замисляше над щастливата възможност. Ах! Бъдеще, очаквано с нетърпение! Щеше да е най-тържественото погребение в

Назарет, за изпращането на тленните останки на старата госпожа щеше да се говори в цялото Реконкаво, ехото щеше да достигне до столицата. Селесте нямаше да пожали нито сили, нито труд.

Добре ѝ беше в Назарет, но с този нов зет предпочиташе Салвадор и за да остане там, дона Розилда начерта план. Стана учтива и прелюбезна с аптекаря. В началото доктор Теодоро се трогна. В един разговор с приятеля си Розалдо Медейрос каза, че с брака си е спечелил не само идеална съпруга, но и втора майка, тъщата, онази свята старица.

— Кой? — Розалдо не вярваше на ушите си. — Коя е святата старица? Дона Розилда? — И взе да се смее като дона Амелия в деня на годежа. Какво ли не може да чуе човек... Дона Розилда — и светица, само Теодоро можеше да го измисли...

Но и доктор Теодоро не остана дълго време в заблуда: сприхавостта, дарбата да интригантства, непрекъснатото раздражение на дона Розилда постепенно се наложиха над любезните ѝ усмивки и пленяващи думи и зетят постепенно започна да разбира причината за смеха на дона Амелия и Розалдо. Развръзката настъпи, когато дона Розилда дойде да му приказва за неудобствата на малката къща. Защо да не наемат по-голям дом, отговарящ на положението им? По-широк, с повече стаи?

Ловко му даде да разбере, че дона Флор не е доволна от дома си, неудобен и пълен с лоши спомени. Не искала обаче да притеснява мъжа си и затова мълчала въпреки недоволството си.

Доктор Теодоро се зачуди на разточителното предложение на тъща си и още повече — на предполагаемото недоволство на съпругата си. Нали дона Флор първа беше изтъкнала удобствата и предимствата на оставането им там: евтиния наем, един и същ вече осем години, разположението на къщата, на две крачки от дрогерията, освен това този адрес на кулинарното училище „Вкус и изкуство“ бе известен на всички, имаше кухня, пригодена за уроците, с газова печка и печка за дърва. Защо да си усложняват живота и да влизат в разходи, след като там можеха да живеят щастливо? Така беше заявила дона Флор, скромно, още като млада булка.

Защо тази внезапна промяна? Защо да се дават пари за голяма и скъпа къща? За какво е този лукс извън възможностите им? Само за фасон?

В своето объркано обяснение дона Розилда спомена за престиж и представителност. Доктор Теодоро беше чувствителен на тази тема, защото искаше да бъде уважаван и да не го критикуват в обществото. Дона Флор не обръщаше внимание на подобни неща и му беше казал — когато спореха за училището, — че един мъж не се мери с това, което показва пред хората, а с това, което представлява всъщност.

Щом е така, защо се оплаква? Доктор Теодоро изслуша внимателно хленченето на тъща си, но не пожела да разисква въпроса:

— Не знаех, скъпа тъщо, за това намерение на милата ми съпруга и не желая да споря. Но мога да ви уверя, че всичко ще бъде решено така, че да задоволи Флор.

Остави дона Розилда изпълнена с оптимизъм и се оттегли разстроен в аптеката. Ако промяната на решението на дона Флор беше изненадала доктор Теодоро, поведението ѝ му беше неприятно. Защо не дойде да му каже самата тя, честно и открито? Защо изпрати дона Розилда като посредник? Аптекарят не желаше да има никакво съмнение или недоразумение, макар и най-дребното, между него и жена му. Беше готов да ѝ даде каквото може, за да задоволи желанията и дори когато му се струваше, че са капризи — разбира се, в рамките на възможностите, та дори и с известни жертви. Но изискваше честност, яснота и доверие. Защо да има трети, защо посредници, след като бяха мъж и жена? Докато работеше с шпатулата в дъното на аптеката, докато смесваше прахове и мереше дози на точните теглилки, доктор Теодоро се чувстваше засегнат и тъжен. Защо е тази липса на доверие? Мъжът и жената не трябва да имат тайни помежду си, нито посредници в отношенията си. Реши да изясни въпроса колкото се може по-скоро.

Вечерта, останал насаме със съпругата си в стаята, докато се преобличаше зад таблата на леглото, ѝ каза:

— Мила моя, бих искал да те попитам нещо...

Дона Флор вече се беше мушнала под чаршафите и очакваше само милувката на мъжа си, за да заспи.

— Какво, Теодоро?

— Бих искал, когато решиш да говориш за нещо с мен, да го правиш ти, а не да изпращаш някой на твое място... — Гласът на доктора не издаваше раздразнение, по-скоро звучеше меланхолично.

Дона Флор се надигна учудена. Облегна се на лакът и се обърна към мъжа си, който си обличаше пижамата:

— Какво значи това — да изпращам някого?

— Смятам, че мъжът и жената трябва да са честни един към друг и не им трябва куриер...

— Теодоро, обясни ми, моля те, нищо не разбирам.

След като облече раираната си пижама, той се приближи до леглото и седна:

— Ако искаш да сменяш къщата, защо не ми го каза сама?

— Да си сменям къщата? Аз? Кой ти каза?

— Ами майка ти, дона Розилда. Каза ми, че си се оплаквала, че не си доволна от къщата...

Дона Флор погледна мъжа си, който седеше на края на леглото много сериозен и леко натъжен. Прищя ѝ се да се изсмее: такъв мъж, а толкова наивен.

— Майка ми? И ти си помисли, че аз съм ѝ казала? Ти още не познаваш майка ми, Теодоро. Аз знам какво иска тя... За какво ни е по-голяма къща? Не аз, а тя я иска, с още една стая, където да може да се настани завинаги, опазил те бог от такова нещо.

— Но след като е така, мила моя, за да приемем майка ти, може би бихме могли...

Дона Флор сдържа смеха си и погледна мъжа си в очите:

— Ти сам каза, че трябва да сме честни един към друг, Теодоро. Каж ми, без да лъжеш: би ли искал старата да живее с нас завинаги?

Доктор Теодоро не беше човек, който да излъже; а още по-малко да обиди останалите, особено пък майката на дона Флор:

— Тя е твоя майка и моя тъща, ако тя поиска и ти си съгласна...

— Е, тогава знай, мили мой, че аз не искам, нито съм съгласна. Може да ми е майка, да я обичам, но да живее тук с нас — за нищо на света. Никой не може да понася тази старица, Теодоро, ти още не я познаваш както трябва.

Хвана мъжа си за ръката:

— В този дом, мили мой, само ти и аз, никой друг. Оттук можем да излезем само ако имаме своя собствена къща. А всъщност най-добре ще е, когато имаме пари, да купим тази...

Аптекарят въздъхна облекчено. За дона Флор беше готов на жертви, способен беше дори да изтърпи дона Розилда и сплетните ѝ.

За щастие всичко се изясни. Дона Флор не беше се променила — скромна в разходите си, разумна в желанията си. Колкото до дона Розилда, мнението на доктор Теодоро доста се промени. Неслучайно баджанак му, онзи Морайс, стоеше в Рио и беше готов да се върне само когато старата пукне. Още един, чиято единствена надежда се свеждаше до смъртта ѝ, защото по негово мнение за случая дона Розилда друг изход нямаше.

Доктор Теодоро обаче, който беше по-неопитен и доста по-възпитан, каза като едно последно извинение:

— Стара е, горката... На тази възраст...

Дона Флор погали мъжа си по ръката — колко беше добър:

— Не е въпрос на възраст, мили мой... Тя винаги си е била проклета, от млада... Дори и баща ми не я понасяше, а беше светец. Ако тя се нанесе тук, Теодоро, ние с теб ще се скараме...

— Ние двамата? Никога, мила моя, никога... Погледна я нежно, почти трогнат: — Никога няма да се скараме... Нито пък ще крием нещо един от друг, каквото и да е. Ще си казваме всичко, всичко...

Целуна я леко по устните.

— Всичко... — прошепна дона Флор.

Доктор Теодоро се усмихна доволен, стана и отиде да загаси лампата. „Всичко, Теодоро? Мислиш ли, че е възможно? Дори и най-съкровениите мисли, тези, които човек крие и от себе си, Теодоро?“ Дона Флор видя под пижамата силното тяло, широките рамене, якия врат на мъжа си. Като хапеше устни, опита се да отклони мислите си, защото беше понеделник и не беше време за тези неща. Докторът поддържаше както в това, така и във всичко останало идеален ред. А беше толкова добър и щедър, толкова деликатен и внимателен, толкова влюбен в нея, че беше готов да изтърпи дона Розилда... Тая преданост компенсираше педантизма и строгите му правила и етикеция.

„Не всичко, Теодоро, ти не знаеш каква тъмна яма е човешкото сърце.“

[1] Прериен кон. — Б.пр. ↑

[2] Авторът е живял в същия квартал. — Б.пр. ↑

Дона Флор откри нови непознати и неподозирани светове, проникна в тях, хванала под ръка съпруга си, превърна се в изтъкната фигура, „в грациозна украса“, както справедливо писа за нея нашият Силвиньо, като отрази празненството в дома на Тавейра Пирес.

Никога не бе мислила, че може да съществува един свят само на аптекари, затворен и очарователен: със свои си проблеми и своеобразен език, с особено виждане за живота, с атмосфера на препарати. Свят, чиято столица беше Фармацевтичната асоциация на Баия, със седалище на цял етаж, граничеща с други светове с по-малко или по-голямо значение, като този на медиците. Да, но какво биха стрували медиците — питаха се лидерите на фармацевтиката, — ако нямаше фармацевти? Защо тогава тази поза и арогантност? Представителите на лаборатории бяха също така надуты: любезни и дори скромни към големците, когато трябваше да продават; невнимателни към по-дребните, понякога груби, ако трябваше да им се изплати някоя закъсняла полица. По-приятни бяха амбулантните търговци на лекарства с последните си вицове. Всички тези хора от университета, с титлите си, с парите си, с позата си, се издигаха над една широка прослойка от служители и продавачи в аптеки с мизерни заплати.

Никога преди, като минаваше през Научната дрогерия, за да си купи паста за зъби или сапун, дона Флор не бе усещала силната миризма на този свят на лекарства.

Свят, в който живееше съпругът ѝ благодарение на докторската си диплома (и още повече на знанията, придобити от дългата практика по лаборатории и магазини), търсец чрез известна научна репутация да си осигури финансово положение. Скромно положение и скромна репутация, но достатъчни да отворят на дона Флор вратите към този свят на йод и сулфати, да направят достъпни за нея културните и развлекателни програми на Фармацевтичната асоциация в Баия, събранията в седалището, където се организираха четения и дебати на научни и професионални теми, обедите в празничните дни, в Деня на

фармацевта, на който се събираха директори и членове на асоциацията със семействата си, в шумно „класово побратимяване“, както повтаряше неизбежно доктор Ферейра в неизбежния си доклад. Без да забравяме бала в края на годината, през декември, преди Коледа.

Дона Флор посещаваше с известно прилежание, но без да прекалява, срещите и обедите. Установи връзки със съпругите на колегите на мъжа си, някои от тях посети и те я посетиха, като тази размяна на любезности ѝ донесе три или четири приятелки и само една ученичка.

Дона Себастиана, съпруга и дясна ръка на доктор Силвио Ферейра, генерален секретар на асоциацията и неин главен организатор, весело женище с гръмовит глас и заразяващ смях. Дона Рита, съпруга на доктор Танкредо Виняс, от аптеката „Санта Рита“, образуваше със съпруга си приятна мършава двойка: той пушеше цигара след цигара, а тя кашляше като туберкулозна. Дона Неуза, русата Неузока с веселите очи, беше съпруга на доктор Р. Маседо и компания. Компанията се състоеше от касиерите, а дона Неуза я привличаше всеки нов. От новите си правеше колекция и ги кръщаваше с имена на модни лекарства. Имаше „Елексиер“ от Иняме, един дебел мулат „Бромид“, приличащ на момче, толкова беше млад и крехък, още голоблад и невинен — рядък екземпляр в колекцията. Красавецът беше „Емулсията на Скот“ — селянин, наскоро пристигнал от Галисия, с розови бузи. „Женско здраве“ беше малкият Фреаза, който ѝ прави компания, докато беше болна от хепатит. Имаше още „Регулатор“, „Сапун“ — един синкав негър, „Сигурен изстрел“, „Целебното чудо“. Последният беше предателството на дона Неуза към класата на касиерите, която до този момент беше единствената в аптеката: той беше един галантен семинарист, дошъл за ваканцията в околностите; за жадната Неузока имаше двоен вкус на грях против човешкия и божия закон.

Дона Паула, съпруга на доктор Анжело Коца от аптеката „Гоияс“ дойде да учи в кулинарното училище „Вкус и изкуство“, където се прояви доста добре. Тя беше единствената ученичка, дошла от аптекарските съсловия. Една друга, дона Беренисе, започна курса, но скоро се отказа — не можеше да различи филе от говежди бут.

С дона Жертрудес Бекер, съпруга на доктор Фредерико Бекер, притежател на редица филиали на „Дрогерии Хамбург“ — четири в

горната част на града, една в долната и още една в Итапажипе, представител на големи чуждестранни лаборатории и, кажи-речи вечен представител на асоциацията, цар на магнезиевия окис и на уротропина, — дона Флор не размени визити. Дона Жертрудес слизаше от трона си само един път в годината, на декемврийския бал, и тогава подаваше върха на пръстите си на дребната буржоазка, стресната и копнееща за връзки, с чийто мъж съпругът ѝ въртеше една и съща търговия. Колкото до доктор Фредерико, ако не ходеше на обеди с газирана вода и вино от Рио Гранде^[1], не пропускаше събранията на асоциацията, които председателстваше и на които казваше последната дума по всеки въпрос.

Той беше нисък немец със сини и пронизващи очи. Носеха се легенди за богатството и за титлата му на фармацевт, дадена му в едно далечно немско училище, когато вече притежавал три аптеки. Обожаваше децата и ги спираше на улицата да им дава бонбони, с които джобовете му бяха винаги пълни.

Едва бяха изминали два месеца от брака на дона Флор, когато тя за първи път изкачи стълбите, водещи към залите на Фармацевтичната асоциация в Баия, на втория етаж на едно колониално здание на площад Исус. На долния етаж се намираще Центърът на Духа и Вярата и жестоко конкурираще фармацевтите, защото медиумите и астралните братя постигаха пълното изцеряване на всякакви заболявания чрез метафизични рецепти, като отхвърляха хапчетата и инжекциите.

Дона Флор щеше да има рядката възможност да стане свидетел на сензационния спор, завързал се онази вечер на събранието на асоциацията около труда на доктор Джалма Нороня, ковчежник на дружеството: „Относно растящото приложение на манифактурни продукти от страна на медиците, западането на ръчно изработените рецепти и непредвидените последствия, произхождащи от това“.

Съсловието на аптекарите се раздвояваше пред тази тенденция в медицинската практика, като едни се въодушевяваха от фабричните лекарства, опаковани на юг, а другите държаха на традиционното приготвяне на лекарствата в дъното на аптеките, с формули, написани и залепени на стъклата на касите, с гаранция, давана от подписа на аптекаря.

През седмицата доктор Теодоро не говори за нищо друго, тъй като самият той беше един от яростните защитници на традиционната

школа. „Каква полза ще има от аптекаря, ако съществуват само готови лекарства? Няма да е нищо повече от продавач, касиер в собствената си аптека“ — щеше да заяви патетично той на събранието.

На противниковия фронт, като защитник на индустриализацията на лекарствата (и дори на тяхната национализация) съгласно модерните времена на техническия прогрес, донна Флор щеше да има възможност да чуе доктор Синвал Коца Лима, чиито открития за лечебните свойства на журубуба^[2] му бяха донесли широка известност, и пламенното и завладяващо слово на известния Емилио Диниз. Въпреки че му беше противник в спора, последователният доктор Теодоро не отричаше таланта на професор Диниз:

— Истински Демостен!

Не падаше по-долу по интелект и партията, в чиито редици се беше наредил нашият скъп Мадурейра, достатъчно е да се спомене името на доктор Антиоженес Диас, бивш директор на медицинския факултет, автор на книги, едно старче на осемдесет и осем години, но още със сили да може да заяви:

— Лекарство, направено от машина, няма да влезе в моята аптека...

Не беше стъпвал в аптеката си повече от двадесет години и синовете му не само че купуваха и продаваха готови лекарства, но бяха и представители в Баия на мощните лаборатории от Сао. „Старецът е мръднал“ — обясняваха те.

Неблагодарниците може би имаха право, защото старият ходеше като заваян и се смееше без причина. За сметка на това съвсем наред и компетентни бяха Арлиндо Песоа и Мело Норбе — първокласни умове! — и самият доктор Теодоро, чието име няма да е справедливо да забравим по простата причина че е герой на тази непретенциозна хроника на обичаите. Най-вече, когато той самият призна на съпругата си, че владее изцяло дискутираната материя, подчертавайки още един път значението на събранието. Дона Флор трябваше да се почувства щастлива, че ще има възможност да присъства на историческия спор.

Исторически и академичен, защото, както самият доктор Теодоро каза на донна Флор, нито той, нито някой друг от най-ревностните защитници на приготвяните рецепти пропускаха да снабдяват аптеките си с продукти от лабораториите. Как да се бориш с конкуренцията, ако нямаш в аптеката си от тези проклети и толкова модерни хапчета? Така

че позицията му в спора беше чисто принципна, безвъзмездна, теоретична и нямаше нищо общо с практичните изисквания на търговията, „защото невинаги, мила моя Флор, е възможно да съчетаеш теорията с практиката, животът има низки страни“.

Дона Флор не пожела да се задълбочава в това противоречие между теорията и практиката и прие твърдението на доктора: „Точно затова е още по-похвална позицията на тези, които защитават традиционните рецепти“. Колкото до самата нея, рядко вземаше лекарства, имаше добро здраве, не си спомняше кога за последен път е била болна (ако не се смята безсънието като вдовица).

Беше наистина една паметна вечер, както обяви доктор Теодоро и както отчетоха вестниците. Пестеливо и слабо, оплака се докторът, като видя своите решителни изказвания и всички останали, събрани в едно безцветно изречение с непълни имена: „На дискусиата се изказаха между другите докторите Карвальо, Коца Лима, Е. Диниз, Мадурейра, Песоа, Нобре, Тригейрос“. Единствено речта на доктор Фредерико Бекер беше заслужила известно внимание и хвалби за „яснотата на изложението, ценните познания и логичното разсъждение“. Защо такова презрение от страна на пресата към културата, защо е това пестене на място — реагира доктор Теодоро, — когато имаше достатъчно място по страниците за най-долни престъпления и за скандалния разврат на звездите от киното, за глупавите им разводи, толкова лош пример за нашите момичета?

Цялостното изложение с пълен анализ на спора се намира в бразилското списание по фармакология, в Сао Пауло (година XII, том IV, страница 179–181). Финансирано от големите лаборатории, списанието не криеше своето становище в полза на готовите продукти. Не пропусна обаче справедливо да изтъкне „блестящите изказвания на доктор Мадурейра, непримирим и учен противник, на когото поднасяме нашите почитания“. „Непримирим и учен“ — казва го с целия си авторитет бразилското списание по фармакология, не го казваме ние, да хвалим доктора.

Дона Флор положи големи усилия, за да следи и разбере бурния спор: в интерес на истината трябва да се признае, че това не ѝ бе възможно. От уважение към съпруга си и от честолюбие би желала да следи внимателно ораторите, но като не знаеше формулите, думите и

изреченията на тези мъртви езици ѝ звучаха грубо и не можа да се съсредоточи в речите.

Мисълта ѝ се отвлече към по-малко философски проблеми, като тръгна от проблемите в училището, смешните приказки на Мария Антония (дори се усмихна посред силните аргументи на доктор Синвал Коца Лима относно журубевата), стигна до притеснението ѝ за Марилда, ужасно заинатена и нетърпелива в решението си да се представя пред микрофона — според доктор Теодоро пример за най-лошо влияние на киноартистките върху младежта. Взе да нагрубява, стана непослушна, завърза връзки с един тип от Радиото, Озвалдиньо Мендоса, който я съблазняваше с клишетата и програми. От своя страна дона Мария до Кармо упражняваше най-строг контрол върху всяка стъпка на ученичката, като я наказваше и ѝ забраняваше да излиза от къщи.

Когато дона Флор се опомни, пред микрофона беше не Марилда, а доктор Теодоро. Опита се да следи думите му и да разбере с какво така объркваше противниците си. Със строго лице, с учтиви жестове, макар и разгорещен, той беше самото възплъщение на почтен гражданин, изпълняващ дълга си — в момента дълга си на фармацевт, като правеше чест на дипломата си на доктор, макар и против интересите си на търговец.

Той винаги изпълняваше задълженията си, един винаги почтен гражданин. Предишната вечер със същата компетентност и сериозност изпълни съпружеското задължение към жена си. Тъй като беше разчувствана и нервите ѝ бяха опънати до краен предел (Марилда беше изпаднала в истерия, ревяща, хълцаща, говорейки за самоубийство: „Или ще пея по радиото, или ще умра“, това беше фанатичната ѝ идея), пошушна дискретно на съпруга си с хиляди усуквания желанието си за бис, защото вечерта беше алтернативна — сряда.

Усети краткото колебание на доктора, но беше вече преодоляла срама си и като показваше желанието си, настоя. Без повече да мисли, докторът задоволи желанието ѝ и за втори път изпълни с удоволствие дълга си.

Сега в залата дона Флор разбираше причината за нерешителността на своя съпруг — искаше да избегне умората, да отпочинат тялото и умът му за следващата вечер. Разпределяше времето и усилията си между различни задължения.

Повторението от предната вечер не го беше изморило, защото стоеше твърд на трибуната с латинския си (или може би беше френски?): „Ланатагликозит С равен на етаноид плюс глюкоза, плюс 3 дизитоксоза, плюс дизоксигенолид“, формули, които звучаха неразбираемо за ухото.

Като го гледаше така тържествен и сериозен, въоръжен с гръцкия и латинския, с вдигнат пръст, а колегите му заслушани с уважение и внимание, дона Флор си даде сметка за значението на съпруга си. Не беше кой да е, добре го казваше дона Розилда, и съседите имаха право. Трябваше да се гордее с него, да благодари на провидението, че ѝ е изпратило такъв добър съпруг. Освен това се яви съвсем навреме, точно когато не можеше повече да търпи положението си на вдовица и беше готова да се отдаде на всеки по-нахален, да отвори вратите на дома си и краката си на първия срещнат мошеник, дори на Принца на вдовиците, Едуардо. Един господ знае от какво се бе спасила.

Ако аптекарят не беше се появил на тезгяха на Научната дрогерия в деня на покръстването на първокурсниците, тя, дона Флор, вместо да е тук, заобиколена от уважение, в този салон, където изтъкнати доктори разискваха научни проблеми, може би щеше да тръгне от ръка на ръка по публичните домове, щеше да потъне в разврат, загубила чест, приятелки, ученички, и щеше да свърши кой знае как... Потръпваше от ужас при тази мисъл. Ръкопляскането ѝ в края на речта на доктор Теодоро изразяваше не само въодушевление, но и благодарност. Той я спаси и е уважаван човек, трябва да се гордее с него.

Връщайки се от трибуната, доктор Теодоро потърси с поглед съпругата си и получи една насърчителна усмивка, най-голямата награда за неговите усилия. Разискването продължаваше: на трибуната се качи доктор Нобре, несъмнено много умен, но говореше едва-едва, почти шепнейки, навявайки неудържимо желание за сън.

Дона Флор се опита да се съпротивлява, но клепачите ѝ натежаваха все повече. Последната ѝ надежда беше доктор Диниз, известен трибун още от студентските си години, забележителен учител, автор на съчинението „Ръчно приготвяне на лекарството «Дигиталин» за сърдечни заболявания от диворастящото цвете на пръстниче, или т.нар. див бурен“. Но нито той, нито останалите, които го последваха, не успяха да предотвратят заспиването на дона

Флор. И не само на дона Флор. Дона Себастиана спеше дълбоко: могъщият ѝ бюст се издигаше и спускаше, въздухът излизаше от устата ѝ със свистене. Дона Рита придремваше и се събуждаше сепната. Дона Паула се бори известно време, после се предаде и облегна глава на рамото на мъжа си. Единствено дона Неуза, с тъмните сенки под очите, беше бодра и внимателна, единствена тя не бе обхваната от дрямка, нито усещаше монотонността на формулите и на схващанията, сякаш цялата тази наука ѝ беше близка. Следеше с поглед момчето, което пълнеше чашата с вода за ораторите на трибуната. Вече му беше избрала прякор: „914“, много известна инжекция за лекуване на сифилис.

Главата на дона Флор кљюмна. Стори ѝ се, че чува гласа на съпруга си много отдалече. Направи усилие да се събуди и установи, че доктор Теодоро държи втора реч. „Нищо не разбирам от това, мили мой, химически и ботанически формули, солидни аргументи. Извини ме, че не мога да устоя на съня, аз съм само една домакиня, една глупачка, проста, освен това, не съм за такива високи науки.“

Събудиха я ръкоплясканията, ръкопляска и тя, усмихна се на мъжа си, изпрати му въздушна целувка.

Сесията продължи още малко и жените, най-после освободени, се събраха във весела група, за да се сбогуват.

— Доктор Теодоро беше чудесен... — сподели дона Себастиана (откъде знае, след като спа през цялото време?).

— Колко беше представителен доктор Емилио! — Дона Паула повтаряше чути изречения от минали събрания. — А доктор Теодоро, колко много знае.

Като слизаше по стълбите, хванала под ръка съпруга си, дона Флор каза:

— Всички те похвалиха, Теодоро! Отрупаха те с похвали. На всички им хареса и казаха, че си се представил много добре...

Той се усмихна скромно:

— Колегиалност... Но може би съм казал нещо полезно... А на теб как ти се стори?

Дона Флор стисна голямата ръка на мъжа си:

— Прекрасно. Не го разбрах много, но ми хареса. Драго ми става, като те хвалят.

Почти беше готова да каже: „Не те заслужавам, Теодоро“, но може би той, при всичкия си латински и гръцки, няма да я разбере.

[1] Най-южният щат в Бразилия, където единствено вирее грозде и следователно е единствен производител на вино. — Б.пр. ↑

[2] Храст от сем. соланацеа. — Б.пр. ↑

Ако светът на фармацевтиката беше едно неочаквано откритие, можем да си представим тайнствения, почти непроницаем свят на музиката, в който навлезе дона Флор през тясната врата на фагота.

Тези солидни и уважавани господа, така добре устроени в живота, с университетски титли или с магазини и предприятия, всички, освен Бедния Урбано с мелодичната цигулка — обикновен касиер в магазина „Бейрут“ — представляваха един вид затворено общество, нещо подобно на религиозна секта. „Възвишена музикална религия, мистицизъм от звуци, отправени към боговете, храмове, тръгнаха подир апостола си, вдъхновения композитор и маестро Аженор Гомес“ — съгласно репортажа на Флавио Коша, млад журналист, който чиракуваше безплатно на страниците на „Модерният магазинер“, при щедрия Насифе (нищо не му взимаше за уроците). Репортажът за самодейците заемаше цялата последна страница на вестника, а в центъра имаше едно клише в три колонки, със снимка на целия оркестър в строго официално облекло в градините на комендатора Адриано Пирес, който между другото на другия ден след излизането на броя бе посетен от главния редактор, дошъл да се оплаче от безбройните трудности около един такъв сериозен вестник. Невъзможно било да се преживее, ако не се разчита на разбирането на хора като титуляря на Ватикана, с чувствително сърце и кесия, разтваряща се за подобни издателски драми.

Показа му броя с репортажа („редакторът ни е талантливо и интелигентно момче, комендаторе, но в днешни дни един такъв хлапак печели цяло състояние на месец“), милионерът развърза кесията, трогнат, че се вижда до виолончелото, сред братята си по секта. Секта със своите закони, навици, със строгия си ритуал и удоволствието от съботните репетиции.

Свикнала с гърнета, чаши, хапчета, сита, порцеланови хаванчета, с киселини и отрови, с живака и йода, дона Флор живееше и сред трели, пициката, гавоти, нежни сола на виолончела и обои, на цигулки и кларнети, флейти или тромпети, на ударни инструменти или на

фагота на съпруга си, подчинени на пианото на маестро Аженор Гомес, самото възплъщение на симпатичен човек. Срещаше се с доната Себастиана, с доната Паула, с доната Рита, с кръвожадната доната Неузока, похитителка на касиери, поддържаше връзки с високопоставени дами, съпруги на лордове. Когато трябваше да ги слуша на концерт, банкерът Селестино имаше навик да казва:

— Всяка фалшива нота на един от тези манааци струва милиони...

В събота следобед високопоставените господа се превръщаха във весели и безгрижни деца, освободени от задължения, от клиенти и търговия, от необходимостта да печелят колкото се може повече пари. Забравяха за разликата в общественото си положение, търговецът на едро се побратимяваше с дребния инженер от префектурата, известният хирург — със скромния аптекар, съдията — притежател на осем магазина — с касиера от малкото магазинче.

Знатните дами отваряха вратите на домовете си за съпругите на останалите музиканти, без да мерят състоянието и общественото им положение, приемаха ги всички еднакво любезно, включително и леля Марикота. (Защо леля, а не доната? Защото самата тя казваше: „Не съм доната, аз съм си леля Марикота, моля ви се“.)

Между другото леля Марикота почти никога не се появяваше, защото нямаше рокли, не можеше да говори като онези „пикливи дами“, както обясняваше на съседите си от улицата:

— Какво да правя там? Говори се само за празненства, за приеми, за обеда и вечери, ядат до побъркване. Сещам се за децата тук вкъщи, дето няма с какво да си напълнят стомасите. Ако не говорят за ядене и пиене, то ще е за разврат: че жената на не знам кой си се хванала с еди-кой си, че друга пък „бутала“ на кого ли не, че някоя била хваната в публичен дом. Дамите май знаят само да ядат и да се търкалят в леглата.

Във възмущението си доната Марикота („не съм ти никаква доната, викай ми леля като на най-обикновена прислужница, не съм нищо повече“), леля Марикота не си мереше думите:

— Всичко е лукс, коприна, разкош... Да си седят там горе и да си тънат в лайна, мога и без тях... Урбано ходи, защото не може да живее без тия репетиции. Ако зависеше от мен, нямаше да стъпя в къща на богаташ, щях да си свиря тук, в магазина на чичо Бие, с Мане Сапо и

Бебе и Коспе^[1]. — Тя разперваше безпомощно ръце. — Какво да направя?... Той наистина си е беден...

От толкова повтаряния Урбано стана известен като Бедния Урбано, от нея му идваше унизителният прякор. Колкото до Мане Сапо — беше майстор на устната хармоника, а Бебе и Коспе имаше стар акордеон: в неделя двамата си свиреха и пийваха ракия в магазина на чичо Бие, най-изисканото място за срещи из онези улички. Господин Урбано също идваше и от време на време му ръкопляскаха за изпълненията на цигулка, въпреки че онази публика даваше явно предпочитание на хармониката на Мане Сапо и на акордеона на Бебе и Коспе. Леля Марикота не разбираше нищо от музика и мърмореше, че трябва да глади синия и единствен костюм на мъжа си (панталоните вече просветваха на дъното) за репетициите:

— Ако не могат да репетират без него, да плащаха поне гладенето... Тази свирня в оркестъра само носи харчове, не го виждам, бедния, да е спечелил нещо от нея...

Печелеше мир и спокойствие, музиката го отнасяше далеч от киселата Марикота, миришеца на чесън. В събота на репетициите, докато повтаряше едни и същи композиции или пък започваше разучаването на някоя нова мелодия за подбрения репертоар, Бедния Урбано си отпочиваше от дребнавостта на живота, както и всички останали учени и богати господа от оркестъра. Едни поддържаха сериозното си поведение, другите се освобождаваха от сковаността си, събличаха се по риза за репетициите, но всички чувстваха еднакво вътрешно задоволство, чисто вдъхновение, което помиташе от съзнанието им всекидневните грижи и неприятности.

След първите акорди и първата чаша бира доктор Венсеслау Вейга се усмихваше, доволен от живота и от човечеството. Цялата умора от седмицата, от операционната зала, от отварянето на гърди и стомаси, от болните, от срещите със смъртта, от жестоката и напразна ежеминутна борба, цялата събрана умора се изпаряваше с първите акорди, щом зазвучеше цигулката. Доктор Пиньо Педрейра, ерген и мизантроп, разкъсваше веригите на самотата си, намирайки във флейтата спомена за младежката любов, за златистите и измамни очи. Адриано Пирес, Прерийния кон, с бели петна от витилиго^[2] по ръцете и лицето — милионерът, търговецът на едро, съдружникът на банки, директорът на предприятия и производства, комендаторът на папата,

ставаше скромен до виолончелото си, прогонваше изтеклата седмица на зверски амбиции и на зверски удари, на борба с клиенти, конкуренти и служители — всички до един крадци! — в гонитбата да спечели все повече и повече, страхувайки се да не бъде ограден, измъчван от твърде малкото време за толкова голямото му желание за пари и власт, от задължителното съжителство с доната Имакулада Тавейра Пирес — истинска катастрофа. Ставаше не само скромен, но щедър и човечен, усмихваше се на бедния касиер до него, единият освободен от височайшата доната Имакулада, другият — от леля Марикота.

Както и леля Марикота, комендаторшата рядко идваше на репетициите. Не че ѝ липсваха тоалети и че не можеше да приказва, разбира се. Липсваше ѝ време, часовете ѝ бяха запълнени с хиляди задължения, тъй като тя беше първата сред дамите от висшето общество и намираще тези репетиции за безвкусни, скучни, вечно повтаряне на едни и същи акорди, все едни и същи парчета месеци наред — не се издържаше!

По-добре беше така, без нейното присъствие, без скръбната гледка на квадратната ѝ напудрена физиономия, без отрупания с накити бюст, без омразния лорнет. Така на господин Адриано му беше по-лесно да я заличи от съзнанието си и от очите си. Да заличи нея, дъщерите и зетьовете си. Дъщерите му бяха пълен провал: две нещастници, за които животът се свеждаше до ролки и балове. Зетьовете му — истински жигола, кой от кой по-ненужен и изпаднал, единият в Рио, другият по Баия — прахосваха парите на господин Адриано, спечелени с толкова труд и пот.

Търговецът на едро си почиваше от всичко това: от натрупаните милиони, от конкурентите, от празнотата, от егоизма, от семейните неприятности. Почиваше си там, до виолончелото. А до него — господин Урбано, и двамата равни, каквито всъщност и бяха — с височайшата доната Имакулада и с мърлявата леля Марикота.

Всяка събота тези изискани кавалери неизменно се отдаваха на музиката и на бирата, весели и палави. Всяка събота в различна къща, а домакинята им предоставяше богато наредена маса със закуски. Идваха винаги две или три съпруги, няколко приятели и почитатели, защото „за всичко си има хора“ (както изръмжа Зе Сампайо, след като се върна от едно такова съботно събиране, на което отиде, за да

послуша музикалните дарби на аптекаря). Дона Флор, дейна и твърда в началото, бе приета любезно и блесна с кротката си добрина.

В отбрания свят на ерудираната музика — доната Жиза не беше съгласна с определението, както ще стане ясно по-нататък, — в тази атмосфера, изпълнена с възвишени чувства, неравенството в богатството и социалният произход нямаха място, там се разтапяха класовите различия, за да се оформи супер кастата на „Синовете на Орфей“, на братята по изкуство. Всички се отнасяха един към друг с братски чувства, включително и Бедния Урбано, който там беше Гениалната цигулка, редом с Лалау, Пиньозиньо, Азинавре, Раул дас Менинас, Кавало Пампо, като същото или почти същото важеше и за дамите^[3]. Наричаха се Елениня, Жилдока, Сусука, Токиня, на доната Флор ѝ викаха „мила моя, красавице моя“, като ѝ искаха кулинарни съвети. Не бяха виновни, ако понякога доната Флор се объркваше в разговора; някои теми, постоянни за тази среда, ѝ бяха чужди. В крайна сметка тя не играеше бридж, не беше член на клуб, нито пък представянето ѝ в обществото бе задължително. В тези моменти на мълчание доната Флор търсеше с поглед мъжа си, който духаше в своя фагот с щастлива физиономия. Усмиваше се и нито я интересуваха разговорите на дамите, нито ѝ тежеше изолацията.

След като доктор Теодоро ѝ съобщи, че следващия път ще се събират в тях, тя се мобилизира: нямаше да остане по-назад. Когато мъжът ѝ си даде сметка, че е решена да похарчи дори и спестяванията си, за да има достатъчно ядене и пиене, тя вече бе поканила всичко живо наоколо. Трудно му беше да я възпре. Искаше ѝ се да покаже на онези богаташи, че и в бедна къща може да се посрещат гости.

Доктор Теодоро се опита да понамали количеството на закуските: освен задължителната бира да поднесе повече сладки и соленки. Ако иска да бъде любезна и да се понрави на маестрото, да приготви мунгунза, любимото ядене на господин Аженор.

— Между другото той заслужава... Има една изненада за теб... И то каква изненада!

Но въпреки предупрежденията на доктора доната Флор поднесе помпозна закуска и задръсти къщата с народ. Масата беше великолепна: имаше акараже, абара, мокека в бананови листа, кокада, акаса, пе-де-молеку, кюфтенца от бакаляу, сиренки и какво ли не още

— най-различни лакомства. Да не говорим за прекрасната мунгунза! От бара на Мендес пристигнаха касите с бира, лимонадите, гуараната.

Репетицията премина с небивал успех. Въпреки че дойдоха само две от съпругите на музикантите, дона Елена и дона Жилда, къщата се напълни с хора, с любопитни съседи, с възбудени ученички, с побъркали се съседки (дона Динора едва не се спомина от преяждане).

Оркестърът се разположи в стаята за уроци, където, освен музикантите седнаха и няколко високопоставени личности: дон Клементе, дона Жиза, дона Норма, аржентинците (дона Нанси се беше издокарала много елегантно); доктор Ивес, както всякога всезнаещ, говореше за опери и за Карузо: „Това се казва глас!“.

Имаше и един миг напрежение: когато маестро Аженор Гомес с палка в ръка каза, че има да оповести нещо, една изненада и подарък за домакинята. Този следобед за първи път щяха да репетират нов романс, специално написан „в чест на дона Флорипедес Пайва Мадурейра, прекрасната съпруга на нашия Орфеев брат, доктор Теодоро Мадурейра“. През цялата стая премина тръпка и смеховете и разговорите отстъпиха място на почтително мълчание.

Добрият маестро се усмихна: за него тези самодейни музиканти бяха нещо като второ семейство, с гавотите, валсовете и романсите отбелязваше големите радости и дълбоките скърби в техния живот. Ако умреше нечий баща или нечия майка, ако се родеше дете, ако някой се оженеше, както стана с аптекаря, маестро то развихряше фантазията си и за щастливия или тъжен приятел композираше една страница музика на солидарността.

— „Песен за Флорипедес“ — обяви маестро то — с доктор Теодоро Мадурейра, соло фагот. — Сигурно щеше да е хубава.

Но репетицията си е репетиция, не е концерт, дори не е представление. Ако при изпълнение на други парчета, където оркестърът се смяташе вече добре сработен, маестро то все още прекъсваше един или друг, в тази нова песен напредваха крачка по крачка, или по-добре — нота по нота, включително доктор Теодоро на фагота. Не беше лесно да се следва мелодията, да се почувства изящството ѝ, нежната красота, красота като тази на почетената.

Но дори и така дона Флор се трогна: от жеста на маестро то и от труда на аптекаря да налучка най-верните тонове, с които да поздрави съпругата си. Застанал пред партитурата, нервен, вдървен, потен, с

изстинали ръце, но решен на всяка цена да предаде чрез ниските тонове на фагота радостта си на щастлив човек, преуспял в живота: с парите, с аптеката и с общото уважение. Търсеше верния акорд и трябваше да го постигне. Дона Флор наведе глава — от толкова почести се почувства засрамена и объркана.

За щастие дойде време за почивка, маестрото яде и повтори порцията мунгунза, ядоха и останалите, наливаха се с бира, с газирана вода и гуарана, всичко беше наред.

[1] Пие и плюе (прякор). — Б.пр. ↑

[2] Болест, при която кожата се лишава от пигментацията си и постепенно придобива болезнено бяло-розов цвят. — Б.пр. ↑

[3] На български прякорите губят до известна степен смисъла си, но могат да преведат като: „Празноглавец“, „Китарка“, „Мухльо“, „Раул Женкаря“, „Прерийния кон“. — Б.пр. ↑

Кротката и учтива дона Флор се впусна в света на фармацевтиката и музиката, отново елегантна, за да не изглежда зле и да не се черви по местата, където положението ѝ я беше отвело. Като млада, преди първия си брак, когато посещаваше богати домове, беше най-добре облеченото момиче, с много вкус, само сестра ѝ Розалия можеше да се мери с нея. Никоя друга, колкото и богата да беше.

Други места, други разговори, нови връзки. Изисквания, задължения, от време на време покана на чай, гости, репетиции в дома на директора на Асоциацията или при някой друг високопоставен от любителския оркестър. И дона Флор отиваше сред възклицанията на съседите, елегантна и представителна. Тридесетгодишна, леко понапълняла, представляваше апетитна и изискана дама.

— Голямо парче... — процеждаше през зъби господин Вивалдо от погребалното бюро. — Наля се... Да я схрускаш... Този сиропен доктор яде царско ястие...

— И се отнася с нея като с царица, всичко ѝ дава — казваше дона Динора, която беше видяла доктор Теодоро в кристалното кълбо и му остана завинаги вярна. — Какъв мъж...

Отскоро пристигналата съседка дона Магнолия, вечната зяпачка от прозореца, специалист по преценяване на минаващите, предупреждаваше:

— Чух да разправят, че при него всичко било голямо...

Кой ѝ беше казал? Никой: тя хвърляше едно око, и готово, пропорциите ѝ ставаха ясни — резултат от постоянна и ползотворна практика.

— Отговарят си и по външен вид, и по добрина — казваше дона Амелия. — Кой е видял по-сполучлив брак? Родени са един за друг, а им трябваше толкова време да се намерят...

— Трябваше да изстрада ужасите в ноктите на онзи първия, пропадалия...

— Така по-добре ще оцени това, което има сега... Може да сравнява...

Дона Флор не искаше нито да мери, нито да сравнява, само да си живее живота. Най-после — спокоен и сигурен живот, с фини обноски. Защо не я оставяха на мира? Преди идваха да я оплакват, хленчещи, трогнати от съдбата ѝ. Сега — да хвалят чудесния брак и щастието на двамата съпрузи.

Улицата следеше отблизо стъпките на дона Флор: роклите ѝ, връзките с висшето общество, новоподредения ѝ живот, визитите, разходките и кината, предстоящите избори в Асоциацията на аптекарите. Но съседите се въодушевиха най-вече от музиката, вълнуваща тема, нашумяла след паметната репетиция и подета от Марилда, учеща педагогика.

В началото спорът се ограничи около академичните схващания и грубите пререкания между почитателя на операта, доктор Ивес, и взискателната дона Жиза, двете умни глави на квартала. За разпалването му подпомогна и киселата дона Розилда, дошла по онова време на гости. Но драматична и вълнуваща нотка в спора внесе младата Марилда, пренасяйки го от чисто интелектуалния план към сблъсъка между поколенията — между родители и деца, между старото и новото (както би казал някой философ от по-младото поколение).

Докато дона Жиза след репетицията на любителския оркестър отхвърляше определението „ерудирана музика“ (допадащо на предразсъдъците на дона Розилда), използвано от доктор Ивес за валсовете, военните маршове и романсите — младата Марилда заговорничеше против мира и спокойствието на семейството, срещайки се тайно с онзи същия Озвалдиньо и с един господин, Марио Аугусто, директор на Радио „Амаралина“, току-що открито и търсещо евтини таланти.

За дона Жиза ерудирана музика беше само голямата и безсмъртна музика на Бетовен и на Бах, на Шопен и на някои редки, велики композитори: симфонии и сонати, музика, която трябва да се слуша в тишина, музика за големите оркестри, за известните диригенти, за изпълнителите с международна слава. За любители, способни да слушат и да разберат. Изхождайки от тази музика, от пуританизма и крайния формализъм, тя окачествяваше всичко останало като свинщина, „за ония, дето нямат музикална култура“.

Трябва обаче да е ясно, че в това грубо определение — „свинщина“ — донна Жиза не включваше музиката, наречена народна, сътворена от народа, пламенна и чиста. Уважаваше самбите, румбите, „черната музика“ и човек често можеше да я чуе как срива със земята с ужасния си акцент думите на някоя модна самба. Но не понасяше надутостта на безхарактерната и безсилна музика, направена по нейно мнение за лошия вкус на средната класа, неспособна да почувства красотата и да се трогне от големите изпълнители. Донна Жиза се вълнуваше, като слушаше хубавите им записи в дома на приятелите германци, в онези вечери на душевна наслада (и на хапване, пийване и някой и друг виц).

Доктор Ивес отвори уста разгневен: какво нахалство, за какво се мисли тази чужденка! Къде оставаха оперите — кажи ми, учителко — „Риголето“, „Севилският бръснар“, „Палячи“, „Гуарани“, на нашия безсмъртен Карлос Гомес — чуй, донна Жиза, той е наш, бразилски, роден в Кампинас — разнесъл е името на родината ни по световните сцени и там му ръкопляскаат. Къде оставаха тези прекрасни произведения, ариите, дуетите, баритоните и басите, примадоните? Ако това не е ерудирана музика, тогава кое е? Може би самбите, румбите и модните танга?

Хайде, Жиза, опомни се, защото на тази тема (както и на всички останали) доктор Ивес е всепризнат познавач. Като издигаше глас, той питаше с победоносен тон къде ще срещне тя нещо по-изискано от една добра оперета като „Веселата вдовица“, „Доларовата принцеса“ или „Граф Люксембург“?

Музикалната култура на доктора почиваше на конкретна основа, произтичаше от познания на живо — като студент, придружавайки една трупа до Рие, беше слушал безплатно от галерията на Народния театър няколко опери, поставени и изпълнени от Голямата неаполитанска музикална компания. Очароваха го спектаклите, мелодиите, гласовете на баритоните и сопраното, на тенорите и контраалтите. Не ги беше слушал на плочи, донна Жиза, а на живо, беше видял на сцената цялото бляскаво величие. Тито Скипа, Гали Курчи, Жезус Гавирия, Безнационни, изпълнявайки „Травиата“, „Тоска“, „Мадам Бъттерфлай“, „Ил Шиаво“, също от нашия Карлос Гомес, мила моя. След това беше изгледал всички прекрасни екранизирани опери, без да пропусне нито една от най-добрите оперети, изпълнявани от Ян

Кипура, Марта Егерт, Нелсон Еди и Жанет Макдоналд. Може би и дона Жиза ги е гледала? Всички, без да пропусне нищо?

В ентузиазма си доктор Ивес тананикаше части от най-известните арии и дори направи няколко балетни стъпки. Не беше лесно да се разправя човек с него.

Вземаше всичко присърце, не можеше да му се излезе с плочи и празни приказки, по музикална култура не оставаше длъжен никому...

— И това ми било култура! — Дона Жиза вдигаше ръце към небесата, засегната не в честолюбието си, а в най-искрените си схващания. — Културата е друго нещо, докторе, нещо по-сериозно... И музиката също, истинската, голямата... Съвсем друго нещо е...

Дона Норма, доведена за арбитър, взе неутрална позиция и призна:

— Нищо не разбирам... Виж, самбите и песните от карнавала ги знам всичките... но иначе съм кръгла нула... На опера съм ходила само един път, когато беше тук Компанията „Билоро-Каваларо“, а тя беше останала съвсем без артисти. Даже не беше цялата опера, само някакви откъси от „Аида“.

— И аз бях... — отбеляза още една точка доктор Ивес.

— Нищо не разбирам, но всичко слушам, защото ми е забавно; даже когато камбаната бие на умряло, смятам, че е красиво. Всичко приемам: и концерти, и опери, да не говорим за оперети — луда съм за музикални програми по радиото. Едно нещо е сигурно: нищо не може да се сравни с песничката на Каими. Но на мен всичко ми харесва, дори тези репетиции на доктор Теодоро, стига да не обръщаш много внимание...

За дона Розилда беше светотатство да се сравнява фината музика, предназначена за деликатно ухо, с дрънкането на китара. Добра жена беше дона Норма, богатата, омъжена, но вкусовете ѝ бяха селски... От друга страна, учителката май се мислеше за много умна само защото беше американка. В своята страна дона Жиза може би беше видяла нещо по-хубаво, по-възвишено, по-добро от „Синовете на Орфей“. Но тя, дона Розилда, се съмняваше. Тези си бяха най-добрите, докато не се докажеше обратното. Господата бяха от най-изисканите...

Усмехнатата и мълчалива, дона Флор слушаше спора и само си отваряше устата, за да защити репетициите на любителския оркестър, смятани от дона Жиза за „врѣх на глупостта“:

— Не преувеличавай...

— Не е ли така? Така трябва да е, защото е репетиция. Къде си видяла някой да кани да се слуша музика на репетиция?

— Те не са виновни, аз сгрехих, че поканих гости... На репетициите им ходи, който пожелае, приятели, близки. Когато има концерт, ще те поканя, и тогава ще видиш...

Дона Жиза продължаваше песимистично:

— На концерт, кой знае? Но даже и така, мисля, че тези дилетанти, ще ме извиниш, Флор, не струват кой знае колко...

Струваха, и то много, ако се вярваше на редакторите и критиците от вестниците — все пак сигурно разбират от музика. На всеки концерт на оркестъра — по радиото или в музикалната школа — те се разсипваха от хвалби. Един от критиците, някой си Финеркаес, роден, така да се каже, в лоното на музиката, защото беше немец по произход, сравни въодушевен „Синовете на Орфей“ с „най-добрите подобни оркестри в Европа, от които не падат по-долу, а напротив“. Когато пристигна от Мюнхен, този Финеркаес беше доста пестелив в изказванията си. Тропикът го покори изцяло, загуби сдържаността си и никога вече не се върна към ледената си зима.

Доктор Теодоро имаше един албум, в който колекционираше концертни програми, новини и похвали, статии за оркестъра. След като се ожени за дона Флор, тя се зае да поддържа тези доказателства за малката слава на мъжа си. Последната новина, залепена там, гласеше, че маестро Аженор е композирал романс в чест на семейство Теодоро Мадурейра и че тази творба в момента се изучавала. „И понеже стана дума за «Синовете на Орфей» — кога този прекрасен оркестър ще даде концерт, така настоятелно желан от почитателите на хубавата музика в Баия?“ — питаше журналистът. Както се вижда, любителите музиканти имаха верни приятели, много и фанатични.

Отдала се на спора за оркестъра, дона Флор забрави за проблемите на Марилда, също свързани с музиката, пеенето, забранените мелодии. Последната новина за скарването между майката и дъщерята дона Флор научи от самото момиче, беше във връзка с показателния факт, че Марилда се беше запознала посредством Озвалдиньо с онзи Марио Аугусто от програмата „Амаралина“, който й беше обещал да я прослуша и ако му хареса, да я наеме за една

седмична програма. За съжаление Озвалдиньо не направи нищо в Радио „Сосиедаде“.

Последните успехи убягнаха на дона Флор. Тъй като беше доста заета тези дни, не можа да обърне на Марилда необходимото внимание. Затова научи за успеха на момичето на прослушването след драмата. Марио Аугусто останал изумен от гласа и (още повече) от красотата на младото момиче и се съгласил да го наеме за една хубава програма, с добри часове — събота вечер. Участието ѝ беше още малко, но какво повече можеше да иска една начинаеща? Марилда дотърча вкъщи с договора, разтреперана от вълнение.

Дона Мария до Карма скъса хартията:

— Отгледах те и те изучих да станеш святна жена, да се омъжиш. Докато съм жива...

— Но, майко, ти ми беше обещала... — Марилда ѝ припомняше обещанието, дадено в деня, когато вдовицата я видя да пее на програмата на първокурсниците. — Ти каза, че когато навърша осемнадесет години...

— Още не си ги навършила...

— Остават ми само три месеца...

— Никога няма да ти разреша, докато си под моя покрив. Никога.

— Под твоя покрив? Ще видиш тогава.

— Какво ще видя? Хайде, казвай!

— Нищо.

Марилда потърси още веднъж утеха и приятелска подкрепа при дона Флор. Но съседката беше излязла след вечерните уроци, а Марилда бързаше, защото идваше вечерта и повече не можеше да издържа. Избяга от къщи.

Събра малко дрешки, няколко чифта обувки, колекцията си от модни журнари, снимките на Франсиско Алвес и Силвио Калдас, сложи всичко в един куфар и хвана трамвая, възползвайки се от това, че майка ѝ беше в банята.

Отиде направо в Радио „Амаралина“. Като разбра, че е избягала от къщи, обляна в сълзи (и малолетна), Марио Аугусто се стресна, не поиска даже да я вижда там, в сградата: да си отива колкото може по-бързо, не желаше усложнения. Марилда излезе и тръгна да търси Озвалдиньо. Вървя от адрес на адрес, от Радио „Сосиедаде“ до една търговска кантора, където той обикновено седеше. Оттам продължи

към долната част на града, където Озвалдиньо имаше среща с могъщите покровители Магалаес. Озвалдиньо? Онзи от Радиото? Вече си отиде, може би е в студиото, тя знае ли адреса? И тръгна отново към Радио „Сосиедаде“ на улица Карлос Гомес: изкачи се с асансьора Ласерда, мина по улица Чили, пресече площад Кастро Алвес и накрая, потна и пребита от умора, се спря пред вратата на Радиото. Озвалдиньо го нямаше, но портиерът ѝ позволи да почака, даже ѝ намери стол.

Уморена и уплашена, но все още изпълнена с гняв и решена на всичко, седя там часове наред, като гледаше как пред нея минават познати артисти, известни певци, между тях и Силвиньо Ламеня с цвете на ревера и огромен пръстен на кутретото. Някои я поглеждаха — кое ли е това хубаво момиче? От време на време портиерът ѝ казваше с усмивка (като може би искаше, кой знае, да я успокои, трогнат от объркания ѝ вид и младостта ѝ):

— Още го няма, но не може да се забави. Вече е време да пристигне...

Около осем часа тя попита със свито сърце и парещи очи къде може да пие кафе и да изяде един сандвич. В бюфета на самото Радио, може да влезе. Като видя там своите идоли, певци и актьори, почувства нов прилив на сили и реши да чака цял живот, ако трябва, но да се сбъдне мечтата ѝ да стане звезда.

Върна се на изхода и си помисли: „Майка ми, горката, сигурно вече е умряла от притеснение“, смесвайки съжалението и угризението с яда и смелостта. Малко след това следобедният портиер си взе довиждане и неговият заместник каза на Марилда да не разчита на завръщането на Озвалдиньо:

— По това време? Няма да дойде повече...

Беше вече почти девет и половина и тя едвам сдържаше сълзите си, когато един беззъб тип се облегна на плота на портиерната и след като я огледа настойчиво, се разприказва с портиера, разказвайки му последните случки около залаганията там близо, в „Табарис“. Изведнъж Марилда го чу да споменава за Озвалдиньо и разбра, че приятелят ѝ играе на рулетка от следобед. Много бил весел, според беззъбия.

— „Табарис“? Какво е това и къде е?

Онзи се засмя и я изгледа лакомо:

— Тук близо... Ако искате, ще ви заведе...

Страшно му се искаше да види скандала, да се наслади на сълзите и упреците. Този Озвалдиньо наистина караше момичетата да си губят ума.

Прекосяха площада, беззъбият все се опитваше да я заговори, да разбере дали Марилда е съпруга, годеница или просто любовница. За съпруга беше много млада, за любовница много стресната... На вратата на кабарето срещнаха Мирандао, който беше тръгнал към „Паласе“. Мярна мимоходом Марилда, но продължи. После изведнъж я позна и бързо се върна:

— Марилда? Какво, по дяволите, търсиш тук?

— Ах! Господин Мирандао, как сте?

Освен това Мирандао познаваше беззъбия:

— Бафо де Онса, какво правиш тук с това момиче?

— Аз? Нищо... Тя ме помоли...

— Да дойде тук? Лъжеш... — почваше да се нервира Мирандао.

Марилда се намеси — да, тя го помолила.

— Да дойдеш в „Табарис“? За какво? Кажи ми!

Разправи му всичко и той я отведе обратно до дома ѝ, който беше недалеч оттам. Намериха Мария до Кармо полудяла, полуприпаднала, ревеше на леглото и зовеше дъщеря си, до нея — доня Флор, доктор Теодоро, доня Амелия. Доня Норма беше поела ръководството по издирването и спасението на момичето, подпомагана от доня Жиза. Измъкнаха Зе Сампайо от леглото (побеснял от гняв) и тръгнаха към болницата, полицията, моргата.

Като видя дъщеря си, доня Мария до Кармо се вкопчи в нея, все още хълцайки конвулсивно. Плакаха и двете, целуваха се, молеха се взаимно за прошка. Ядосан, доктор Теодоро се оттегли почти грубо, защото, дори и да противоречеше на доня Флор, подкрепяше доня Мария до Кармо в първото ѝ непреклонно решение да напляска избягалата така, че да го помни.

Доня Флор се опита да я разубеди и да я спечели на страната на момичето: като млада и нея се бяха опитвали да възпитават така и нищо не беше излязло. Защо се инатеше доня Мария до Кармо, защо се противопоставяше на влечението на дъщеря си?

Какво ти влечение, никакво влечение! Доктор Теодоро застана на страната на вдовицата: момичето се нуждаеше от урок, който да го

вразуми и да го научи да слуша. Стигнаха почти до кавга, никой не отстъпваше: дона Флор в защита на бедната Марилда, доктор Теодоро в защита на принципите, на задълженията на децата към родителите, които бяха нещо свято. Но спорът бе прекъснат, защото докторът се овладя и каза:

— Мила моя, ти си имаш твое мнение и аз го уважавам, не споря. Аз си имам мое, така са ме възпитали, и нека всеки да си остане със своето. Нека да не спорим, след като и без това нямаме деца. — „И няма да имаме“, можеше да добави, защото още докато бяха годеници, дона Флор му каза, че е бездетна.

Между двамата не остана и следа от горчивина, преклониха се пред болката на вдовицата, молеща се да умре, ако дъщеря ѝ не се върне.

Марилда се върна и с това всичко приключи. Победен, доктор Теодоро се оттегли. Отидоха си също дона Амелия, дона Емина, остана само дона Флор с майката и дъщерята, случаят се реши един път завинаги: Марилда спечели правото си да пее пред микрофона. Дона Флор се забави само една минута, колкото да осигури съгласието и майчината благословия за бъдещите планове на звездата, и после отиде в хола, където стоеше Мирандао.

— Кръстник, къде изчезна? Нито ти идваш, нито кръстницата с детето. Какво съм направила, че ви обидих? Питам дори преди да ти благодаря за доброто, което направи на дона Мария до Кармо и Марилда. Защо ми се сърдиш?

— Не съм се сърдил, за какво да се сърдя, кръстнице? Не съм идвал, защото имах доста работа...

— Само защото си бил зает? Извинявай, но не вярвам.

Мирандао погледна прозрачната нощ и далечното небе:

— Кръстнице, ти знаеш — между мъж и жена никой не трябва да застава, дори и сянката, дори и споменът може да бъде лош. Знам, че кръстницата ми живее щастливо, хвърчи високо и това е, което искам. Заслужаваш всичко това и много повече. Ако не идвам, не значи, че сме си развалили приятелството.

Вярно беше, дона Флор се усмихна и се приближи към кръстника си:

— Искам да те помоля нещо...

— Казвай, кръстнице...

— Скоро ще правим каруру за Козме и Дамиао, за обета...

— Мислих за това, даже онзи ден казах на жена си: „Няма ли да има тази година каруру при кръстницата?“.

— Как мислиш, кръстник?

— Ами ще ти кажа, кръстнице, че никой не може да върви по два пътя наведнъж, един на отиване, друг — на връщане. Обетът не беше твой, а на кръстника, остана погребан с него, ибеже са доволни. — Направи пауза. — Ако и ти смяташ така, кръстнице, не се притеснявай, не постъпваш зле със светиите, нито нарушаваш някои предписания...

Дона Флор го изслуша замислена и вгълбена, като че ли претегляше мерките за живота.

— Прав си, но има задължения не само към светиите. Аз искам да запазя обета, кръстникът ти го вземаше много на сериозно, има неща, които не можем да пренебрегваме.

— А тогава, кръстнице?

— Помислих си, че мога да направя каруру у вас. Ще дойда, ще видя детето, ще донеса необходимото, ще направя каруруто и ще го изядем. Ще поканя Норминя и никой друг.

— Така ще бъде, щом искаш. Къщата е твоя, само да кажеш. Ако бях сигурен, че ще имам пари, щях да ти кажа да не носиш нищо. Но кой е сигурен дали ще спечели, или ще загуби? Ако знаех, щях да съм богат. Донеси си продуктите, по-сигурно е.

Междувременно, след като се успокои, върна се и доктор Теодоро. Вече познаваше Мирандао по име, беше чул за славата му, размениха си кратки любезности.

— Моят кръстник, Теодоро, добър приятел.

— Идвайте у дома... — каза докторът, но това не беше покана, а само една любезност — ако оня все пак дойдеше, щеше да го преглътне.

Мирандао се върна към безгрижния си живот, Марилда уточняваше с майка си посещението на господин Марио Аугусто за следващия ден, за да обсъдят заедно условията на договора и датата на премиерата.

— Хайде, мила... — каза аптекарят.

Вече беше късно, но въпреки това, за да си отпочине изцяло от всички тези емоции и главоболия, доктор Теодоро потърси фагота и

партитурата. Дона Флор седна на един стол и се зае да кърпи ръкавелите и яките на ризите на доктора, които той сменяше всеки ден.

В тихата и спокойна стая доктор Теодоро репетираше солото на романса, композиран в чест на дона Флор. Надвесена над ръкоделието си, тя слушаше малко разсеяно, искаше да сложи в ред мислите си. Виташе някъде далеч, чуваше друга музика.

Търсейки да овладее звуците на фугата, да постигне по-чист и пламенен тон, да покори гамите на трудната мелодия, доктор Теодоро й се усмихна вече съвсем успокоен: в края на краищата какво го интересуваше правилно или неправилно дона Мария до Кармо възпитава непокорната си дъщеря? С това светът не се свършваше и той трябваше да е идиот, за да се кара с хубавата си и добра женичка заради глупави и чужди причини. Във въздуха пулсираше точният акорд, самотен, хармоничен и чист.

Дона Флор идваше от друга музика, не от класическите ноти на Бах и Бетовен, на симфониите и сонатите, които слушаше дона Жиза при изискано затъмнено осветление. Идваше от народните песни, от китарите за серенада, от бохемското кабакиньо, от хармониките, от искрения смях. А сега трябваше да се приобщи към любителския оркестър, към тежката мелодия на обоя, на тромпетите, на виолончелото, към изразителните акорди на фагота. Трябваше да махне от главата си онези, другите песни, които я разсейваха, караха я да се губи по тъмни и тайнствени кръстопътища. Трябваше да погребее в репетициите на фагота, в музиката на оркестъра спомените за мъртвите песни, за едно минало време, което си бе отишло и нямаше да се върне.

Звукът на фагота трептеше над ризите на доктора.

Истории с жени бе имал само две. Поне толкова бяха стигнали до ушите на дона Флор. Между другото тя беше готова да си сложи ръката в огъня за мъжа си и не вярваше да е имало някакви други фусты в живота на доктора.

Едната от тези две истории, която впрочем включваше Миртес Роша де Араужо, пламенната кариока, се оказа, че е недоразумение и разочарование. Разочарованието беше бързопреходно, защото онази не си губеше времето в оплаквания, тръсна рамене и продължи напред.

Омъжена за банков чиновник, когото бяха преместили в Баия с по-добра заплата и на по-добра служба, Миртес се оплака на близките си приятелки, че се чувства нещастна в един град, където липсваха мъже и свободата на Рио де Жанейро, а там тя беше си спечелила известна репутация в изневярата. След като разполагаше със свободни и празни часове, без деца и без други задължения, посвещаваше времето си и естествената си склонност на приятни игри. Това бяха приятни следобеди в компанията на благосклонни, добре сложени младежи, без да се излага на никаква опасност — всичко протичаше най-дискретно. Къде в Баия щеше да намери подобни мъже, като Сержиньо например, или удобната сигурност на „рандевутата“ при дона Фауста?

Инес Васкес дос Сантос, баиянка, горда с прогреса на щата си, се почувства засегната от такова презрение, от това, че отнасяха града ѝ към местенцата, където няма дори с кого да измамиш съпруга си, нито къде да го направиш, без да те усетят. Защо Миртес обиждаше Баия, без да я познава? В крайна сметка Салвадор не беше такова село, нито беше толкова изостанал...

Оттам Инес започна да сади рога и можеше да твърди, познавайки обстойно каузата, че съществуваха условия за добра сеитба и сигурен богат урожай. Най-дискретни публични домове, бунгала, прикрити между кокосовите палми по дивите плажове, сред ветреца и морето — мечта. А какви мъже имаше!

С втречен поглед, хапейки устни с дребните зъби, Инес Васкес дос Сантос взе да си припомня с тъга. Най-вече за един безсрамен мошеник и комарджия, но какъв спектакъл бяха любовните игри с него, какви обноски! Инес имаше непостоянно, но голямо сърце — беше имала мъже на килограм.

— И ще ти кажа, моето момиче, досега не съм срещала друг като него, още си спомням за допира на езика му зад ухото ми, чувам смеха му, като ми вземаше пари.

— Да ти взема пари? — Миртес винаги бе желала да се запознае с някой жиголо.

Инес великодушно ѝ даде сведения и адреса. Училище „Вкус и изкуство“, между Кабеса и площад Втори юли. Жена му е учителката, добро момиче, не е грозна, има прави коси и матова кожа. Нека Миртес да се запише като ученичка, уроците помагат човек да си убива времето, а нахалникът скоро ще я забележи и ще ѝ пусне ръка.

Да не забрави после да пише, да разкаже и да благодари. Инес не се съмняваше в последствията от приятната изневяра, между другото от полза за всички, дори и за изиграния съпруг, защото с дипломата си на кулинарка Миртес щеше да му готви най-вкусни баиянски специалитети. Учителката наистина беше първокласна, имаше вълшебни ръце.

Дона Флор никога не беше подозирала, нито преди, нито сега, прелюбодеянието между покойния и Инес по онова време, кльоцава и любопитна към подправките. Ако не беше по-късната недискретност на разбунтувалата се Миртес, може би никога нямаше да научи за тази мръсотия на покойния. Една повече или по-малко, толкова много бяха, а сега дона Флор беше омъжена за съвсем друг човек, чист, с различно поведение.

Колкото до Миртес, едва пристигнала в Баия, тя потърси училището, за да се запише в него. Дона Флор поиска да я убеди да почака новия курс, защото сегашният вече изучаваше каруру, бяха преминали ефо и ватапа, да не говорим за някои десерти като кокосови сладки, „целувки“, „амброзия“.

Миртес бързаше — не можеше да чака. Измисли си скорошно връщане в Рио, кратък престой в Салвадор, нямаше друг избор, освен да научи няколко ястия, мъжът ѝ бил луд за ястия с денде. Наивната

дона Флор обеща на всичкото отгоре да я научи в свободното си време да готви ватапа, шиншин и апете.

Не я научи нито на едното, нито на другото, защото преминаването на Миртес през училището беше бързо. След като не видя мъжа на учителката първите два дена, попита за него една колежка, която ѝ каза, че е трудно човек да види доктора по време на уроците, защото тогава е в аптеката. „Доктор? В аптеката?“ Не знаеше, че е аптекар, онази, лудата Инес, ѝ беше говорила само за спортните качества на баиянеца, нищо не ѝ каза за работата му извън леглото. Миртес дори остана обнадеждена — щеше най-после да се запознае с истински жиголо.

По една случайност същия ден, веднага след този разговор, на доктор Теодоро му притрябва един документ и дойде да го търси. Като помоли за хиляди извинения, много тържествен и церемониален, мина между ученичките.

— Кой е? — поиска да знае Миртес.

— Доктор Теодоро, съпругът. Казах ти, че е трудно да го видиш на уроците, а той взе, че се появи...

— Съпругът? На учителката? Този?

— А на кой друг?

Все още извинявайки се, с листа в ръка, докторът се върна в аптеката. Миртес клатеше глава с разпуснати коси в „латинум блонд“ (по последна мода): или Инес беше се побъркала, или нещо се бе случило. Положително на учителката ѝ е омръзнало от жиголото и го е изхвърлила, ако самият той не е отишъл с друга.

Каквото и да бе станало, но дона Флор се бе отдала на противоположния тип, на сериозния и уважаван съпруг, който по мнение на Миртес беше ненужен и невъзможен, да ти се повдигне: този надут човек дори не обърна внимание на пламтящите ѝ коси, мина покрай нея, без да я види. Така беше по-добре... Този идиот не ставаше и за съпруг, можеше да е от онези рогоносци, неспособни на феърплей^[1], които си отмъщават с изстрели и ножове, твърдоглави и мелодраматични.

Не се върна в училището, не искаше да дава повод за приказки на учителката. Освен това беше злаяда (за да се поддържа слаба и във форма от типа „вамп“).

Развърза си езика на други места и тогава научи за смъртта на пламенния жребец на Инес и за новия брак на вдовицата с онзи сляп тип. Да, наистина сляп, и то от най-лошата слепота, на онези, дето си затварят очите за живота, неспособни да видят светлината на слънцето и сребърните коси.

Дона Флор научи подробности около този фарс от приятелката си Енайде, от своя страна приятелка на Инес Васкес дос Сантос и затова посветена в баиянските приключения на Миртес Роша де Араужо, която резюмираше разочарованието си в едно почти литературно изречение:

— Това е приключението ми с един мъртвец... Нямах такъв в списъка си...

В едно изречение и в едно оплакване: за да се запознае с доктор Теодоро, „такъв скучен мъж, такъв мухльо!“, си бе изгорила пръстите на печката на дона Флор по време на урока за пържене на арату. Каква глупост!

За вечно висящата на прозореца си дона Магнолия фактът, че докторът е сериозен и отговорен, не го правеше по-малко интересен, напротив, придаваше му известна съблазнителност и тайнственост. В своята сеитба на рога, с не по-беден урожай от този на педантичната кариока, държанката на тайния полицаи се беше научила да разнообразява похожденията си по цвят, външен вид и възраст — не понасяше монотонността. Докато сектантката Миртес мислеше само за момчета с луди глави, Магнолия, противничка на всякакви догми, не се ограничаваше с една формула и един тип фигурант. Днес мургав, утре светъл, после черничък, след неспокойния младеж идваше някой шестдесетгодишен белокопос. Защо да повтаряме яденета от една и съща кухня и с едни и същи подправки? Дона Магнолия беше еkleктик.

Поне четири пъти на ден, като отиваше от къщи към аптеката и обратно, доктор Теодоро минаваше под прозореца, на който, в деколтирания си пенъоар, дона Магнолия беше положила нахални гърди, толкова големи и кръгли, колкото и предлагачи се. Момчетата от колежа „Ипиранга“ на близката улица промениха маршрута си, за да минават и единодушно да отдават почест под прозореца, на който се намираха гърдите, способни да ги изхранят всичките. Дона Магнолия се разнежваше: толкова хубави бяха колежачетата в униформите си, а най-дребните се надигаха на пръсти, за да могат да видят, мечтаещи да

пипнат. „Нека да се учат“ — разсъждаваше педагогично дона Магнолия и правеше така, че по-добре да покаже бюста си (за съжаление повече не ѝ позволяваше рамката на прозореца).

Страдаха момчетата от колежа, стенеха занаятчиите от квартала, носачите на поръчки, младежи като Роке, старци като иконописеца Алфредо. Идваха хора отдалече, от Се, от Жикитайя, от Итапажипе, от Тороро до Матату, само и само да видят това прехвалено чудо. В три часа следобед един сляп просяк пресичаше напечената от слънцето улица:

— Дайте милостиня на един бедняк, ослепял и с двете очи...

Най-доброто подаяние беше божествената картина на прозореца: макар и заплашен да бъде разкрит, просякът дръпна тъмните очила и се опули срещу тези божествени блага, блага на полицая. Ако тайният полицай го хванеше и бутнеше в затвора с обвинението за измама, слепият пак щеше да сметне, че е имал късмет.

Единствен доктор Теодоро, с вратовръзка, в строг бял костюм, дори не вдигаше очи към райските прелести, изложени на прозореца. Скланяйки глава, поздравяваше с изискан жест, без да обръща внимание на това как бяха поставени гърдите, които дона Магнолия беше обкръжила с дантели, за да бъде по-голям ефектът, за да надвие този мъж от мрамор, за да разруши обидната съпружеска вярност. Само той, мургавият красавец, положително и богат, само той минаваше, без да покаже заинтересованост, радост, въодушевеност, без да види, без дори да погледне това море от гърди. Ах, това вече беше много въпиеща несправедливост, непоносимо предизвикателство.

Моногамен, твърдеше дона Динора, познаваща частния живот на доктора. Такъв като него нямаше да изневери на жена си, след като не го направи даже и с Тавиня Манемоленсия, лека жена, макар и с отбрана клиентела. Дона Магнолия вярваше в обаянието на чара си: „Скъпа моя хиромантке, чуй и си запиши какво ще ти кажа — няма моногамен мъж, знаем го и ти, и аз. Виж в кристалното кълбо, и ако то ти е вярно, ще ти покаже доктора в леглото на един публичен дом — на Собриня, за да бъдем по-точни, — а до него самата Магнолия Фатима дас Невес“.

Докторът не се предаде на разнежените погледи на съседката, на канещия глас в отговор на поздравите му, на изложените на прозореца гърди, растящи на сянка и слънце от желанието на учениците, от

стенанията на старците. Засмя се доната Магнолия, имаше други оръжия, щеше да ги използва, щеше незабавно да премине в настъпление.

И така, един ленив следобед с натезжал въздух, плачещ за полъх, игри в леглото и приспивни песни, доната Магнолия прекрачи вратите на аптеката с кутийка инжекции в ръка, ново изкушение. Лятно облечена с лека дрешка, лееше чара си на поразия.

— Може ли да ми биете една инжекция, докторе?

Доктор Теодоро мереше нитрати в лабораторията, с бялата престилка изглеждаше още по-висок и сериозен. Тя протегна усмихната кутийката с инжекциите. Той я взе, сложи я върху масата и каза:

— Един момент...

Доната Магнолия го загледа — харесваше й все повече и повече. Добра външност, на съответната възраст, силен, здрав. Въздъхна, а той, като остави прахчетата и формулата, вдигна очи към съседката:

— Някакви болки?

— Ах! Докторе... — И се усмихна, като че ли искаше да му каже, че я боли лакътят и той е причината.

— Инжекция? — Четеше предписанието. — Хм... Комплекс витамини... За поддържане на равновесието... Тези нови лекарства... Какво равновесие, госпожо? — И се усмихваше любезно, като човек, който смята за прехосване на време и на пари това лечение с инжекции.

— На нервите, докторе. Толкова съм чувствителна, не можете да си представите.

Той взе една изварена игла с пинцетите, вля внимателно и без да бърза течността в спринцовката — всяко нещо по реда си и всяко нещо на мястото си. Един цитат, закачен над работната му маса, изясняваше точно принципите му: „За всяко нещо място, всяко нещо на мястото си“. Доната Магнолия го прочете, тя знаеше за едно нещо и за едно място, и погледна лукаво доктора, човек, сигурен в себе си!

След като напои със спирт едно памуче, вдигна спринцовката:

— Вдигнете си ръкава...

Доната Магнолия отбеляза с лукав и сладък глас:

— Не е в ръката, докторе...

Той дръпна завесата, тя си вдигна роклята и откри пред очите на доктора едно богатство, доста по-голямо и по-величествено, отколкото онова, което излагаше всеки ден на прозореца. Беше задник и половина.

Дори не почувства убождането — доктор Теодоро имаше лека и сигурна ръка. Усети приятен хлад от разтърсването с памука. Една капка спирт се стече по бедрото ѝ и тя отново въздъхна.

Доктор Теодоро сбърка втори път в тълкуването на тази сладка въздишка:

— Къде ви заболя?

Държейки все още роклята на височината на хълбоците си, дона Магнолия погледна доктора право в очите:

— Наистина ли нищо не разбирате?

Наистина не разбираше:

— Какво?

Вече ядосана, тя пусна роклята, покривайки пренебрегнатия хълбок, и процеди през зъби:

— Сляп ли си, наистина ли не виждаш?

С полуотворена уста, застинала лице и втренчени очи, докторът се питаше, да не би да се е побъркала. Поставена пред такава огромна глупост, дона Магнолия завърши въпроса си:

— А може би си наистина тъп?

— Но, госпожо...

Тя протегна ръка и докосна лицето на светилото на фармацевтиката, като изплю камъчето с отново омекнал и нежен глас:

— Не виждаш ли, глупчо, че си падам по теб, че съм луда? Не виждаш ли?

Тръгна към него с намерение да го сграбчи там на място, поне малко, и дори едно дете не би се излъгало, ако я видеше с протегнати устни и разнежени очи.

— Излезте! — каза докторът с тих, но твърд тон.

— Красавецо мой! — И го приклеци.

— Излезте! — Докторът отблъскваше хищните ръце и жадната уста, твърдо вдигнал щита на непоклатимите си принципи и убеждения. — Вън оттук!

Величествен в непреклонната си доблест, със спринцовка и бяла престилка, с възмутено лице, ако докторът се намираще върху

постамент, щеше да е идеалният паметник, бляскавата статуя на победата на морала над порока. Но порокът, или разстроената и унижена дона Магнолия, не гледаше неопетнения герой с очите на угризението и смирението, а с гняв и погнуса, вбесена:

— Мухльо! Скопец! Ще ми платиш ти, дърт педераст! — И тръгна да клюкарства.

Бедната дона Магнолия, жертва на презрението и случайността, на истински лошия късмет, защото резултатите от интригата бяха непредвидени и сринаха плановете ѝ за отмъщение. Надута и оскърбена (в скромността и честността си на сериозна жена), оплака се на полицая от „преследванията на онзи мръсен козел, аптекаря“, който по най-безсрамен начин ѝ правел предложения за разходки по плажовете на Абаете. Мръсникът заслужавал да му се даде един урок, може да го тикнат малко в дранголника, за да го научат да уважава чуждите жени.

Нищо не била казала досега, за да избегне шума и за да не нарани добрата му съпруга. Но него ден този тип прекалил... Тя отишла в аптеката да ѝ бие инжекция, а мръсникът искал да ѝ опипа гърдите, като я принудил да избяга...

Полицаят изслуша мълчаливо цялата история и дона Магнолия, която добре го познаваше, усети как все повече и повече се вбесява: аптекарят щеше да ѝ плати скъпо за обидата, поне една нощ в пандиза.

Същия следобед полицаят се беше съдърпал с един колега заради грешни сметки от някакви си мил-рейс, иззети от продавачите на билети за бишо. В малко грубите пререкания, предхождащи размяната на юмруци и плесници, любовникът на дона Магнолия нарече колегата си мошеник и по този случай чу от него потресаващи изявления: „Подобре да съм крадец, отколкото рогач като теб, скъпи приятелю“. Веднага след това бе прибавил доказателства за някои последни връзки на дона Магнолия. В крайна сметка му съобщи, че само в полицията бяха петима колегите, които си поделяха задължението да украсяват главата на приятеля си. Да не говорим за шерифа, който беше неин постоянен посетител. Ако му сложели по една лампичка на всеки рог, щял да освети половината град, от площада Се до Кампо Гранде. Може да не е крадец, но бил срам за полицията. И пак си размениха плесници.

После се сдобри с колегата си и научи от него и от другите страшни истини: чул ли е някога да се говори за една Месалина? Не е от публичен дом, тя е цяла история. Е, сравнена с дона Магнолия, тая Месалина се оказа непорочна като сълза...

Умърлушен, срамът на полицията се закле да си отмъсти, повтаряйки между другото заканите, които дона Магнолия отправяше към аптекаря:

— Крава! Тя ще ми плати!

И така, изслуша със скептицизъм всичките дрънканици и едва дона Магнолия беше свършила да споменава собствените си гърди, защитени с такава чест от мнимите посегателства на аптекаря, детективът я хвана и поиска пълни признания.

Би я професионално и с вкус — като човек с опит. Дона Магнолия разправи какво е вършила и какво не е вършила, включително и стари случаи, нямащи нищо общо с полицая, а за десерт — и пълната истина за отношенията ѝ с доктор Теодоро. Пълната истина на думи, защото, като го призна за невинен, не пропусна да изкаже мнението си за него: импотентен, с добра фигура, но за нищо неслужеща, защото никой досега не бе я обиждал, устоявайки на задника ѝ, вдигнат в бойна стойка.

На улицата настъпи смут. Плесниците, виковете и псувните докараха пред дома на тайния полицай любопитна и тръпнеща тълпа съседи, клюкарки и ученици от колежа. В общи линии съседките оправдаваха боя, честно заслужен и добре изпълнен, но с единствен пропуск — доста закъснял. Момчетиите от колежа страдаха от всеки плесник, сякаш ги биеха самите тях, защото това нежно тяло беше притежавано от всичките в самотните им младежки легла. Имаше нощи, когато тя, вездесъщата самка, царицата на любовта, бе спала едновременно в повече от четиридесет момчешки легла.

В дома на тайния полицай влязоха дона Норма и дона Флор, останалите се задоволиха да ръкопляскаат или да критикуват отвън — никой не искаше да си има работа с ченгето.

— Господин Тиаго, какво е това? Искаш да убиеш нещастницата ли? Пусни я... — извика дона Норма.

— Заслужава да я пречукам, тази крава... — отговори спортистът, като нанесе няколко последни удара.

— Горкичката... Вие сте звяр... — каза дона Флор, като се наведе над смляната жертва на съдбата.

— Горкичката? — Ченгето не можеше да понесе такава несправедливост. — А знаете ли какво е измислила нещастницата за вашия съпруг?

— За моя съпруг?

— Дойде да ми разправя, че докторът я преследвал и че днес в аптеката искал да я хване за ръката. Когато я притиснах, призна си, че всичко е лъжа, че искала да ме скара с него, за да отида аз да си отмъщавам, и че всъщност тя го е нападналата той я отблъснал. Да не говорим за останалото.

Попита с тъжен глас:

— Знаете ли как са ми викали? „Срам за полицията.“

Същата вечер, докато се приготвяха за кино и дона Флор си слагаше пудра пред огледалото, каза усмихнато на доктор Теодоро:

— Значи, господин докторът задирия клиентки, които отиват да си бият инжекции в аптеката... Искал да хване дона Магнолия...

Той я погледна и схвана шегата: дона Флор не беше сериозна — всичко това ѝ изглеждаше смешно. Колкото и да се разнежваше от лоялността на съпруга си, тя не можеше да прогони от главата си картината как доктор Теодоро стои със спринцовката в ръка, а развратната гърдеста дона Магнолия се опитва да го целуне. Това се казва коректен и честен мъж. Но какво да прави, като цялата тази история ѝ се струваше забавна и я виждаше повече от комичната ѝ страна, а не от героичната?

— Луда ли си... Как е могла да си помисли, че ще оскверня лабораторията и ще си позволя волности с една клиентка?

— В случая не става дума за волности, мили мой, тя сама се е предлагала...

Той снижи глас, не беше загубил изцяло свяна си пред съпругата по теми като тази:

— Как бих могъл да погледна друга жена, като имам теб, мила моя?

Нямаше по-честен съпруг, дона Флор му поднесе устни и той я целуна леко.

— Благодаря, Теодоро, и аз мисля така за теб.

На улицата, по ъглите, в бара на Мендес мъжете коментираха боя, причините и последствията. Дона Магнолия била прибрана от роднини, цялата в компреси, а тайният полицаи се напил като свиня.

Господин Вивалдо от погребалното бюро повдигна въпроса: импотентен ли е, или не доктор Теодоро? Не само че онази уличница го заяви на висок глас (и то с крясъци), но и — нека да си признаем — само един евнух би бил способен да издържи на изкушението и прелестите на дона Магнолия. Имаше повод да се съмнява в мъжествеността му. Моизес Алвес се палеше, защитаваше аптекаря:

— Педераст! Лъже онази мръсница. Как искаш сериозен и отговорен човек да легне върху грешницата сред лекарствата?

Господин Вивалдо все още се чудеше:

— Да изриташ такова парче... В аптеката или където ще да е... Ако тя се появи там в „Рай в цветя“ с желанието да ми бутне, дори и в ковчег...

За едно нещо беше съгласен: дали от строгост или от импотентност, но доктор Теодоро се е държал лошо, като я бе изгонил, без да ѝ определи среща:

— Господ дава орехи на беззъбите.

Отзвукът от спорния въпрос, разискван по улиците и баровете, пред чаша бира или ракия, стигна до ушите на дона Флор, както и похвалите на приятелките и съседките:

— Ако всички мъже бяха такива, заслужава си...

Възмути се от клеветите по адрес на мъжа си и каза на Мария Антония, бивша нейна ученичка и клюкарка, дошла само да сплетничи:

— Ако някой иска да знае дали той наистина е мъж, да заповяда тук, аз ще го накарам да докаже...

— Наистина ли ще го накараш? — засмя се Мария Антония.

Засмя се и дона Флор. Макар и възмутена от шушуканията, не можа да сдържи смеха си от забавната ситуация.

Известно време след това една сутрин се появи Дионизия Ошоси с дебелото си детенце за благословията на кръстницата. Напоследък идваше рядко. Разправи как с болка разбрала, че в живота на мъжа ѝ има жена: като пътувал насам-натам с камиона, хванал се с някаква в Жуазейро. Дионизия тръгнала по следата на едно писмо на развратницата, вдигнала скандал, заплашила, че ще изхвърли

предателя. „Само го заплаших, кръстнице, защото кой мъж не се е забърквал с жена, кой не е слагал рога на жена си?“ Но той го взел много на сериозно, даже отслабнал, сега започвал да се оправя, не само че скъсал с онази, ами вече не спял в Жуазейро.

Дона Флор я утеши: кой не страда от такива неприятности. Тя, дона Флор, неотдавна също направила едно досадно откритие, което я наранило и огорчило.

— И докторът ли е кръшкал? Даже и той? Нали ти казах, че никой не може да устои на жената...

— Кой? Теодоро? Не, онова беше друго. Дионизия, Теодоро е изключението, което потвърждава правилото. Той е сериозен, за него си слагам ръката в огъня...

Дона Флор изведнъж си даде сметка и почти го призна пред Дионизия, че от двете истории с жени, случили се с доктор Теодоро, единствената конкретна, имаща начало и край, единствената, която истински я нарани и огорчи, се бе случила не с втория, а с първия ѝ съпруг: онази стара история, разкрита едва сега, между Инес Васкес дос Сантос и покойния. Когато дона Флор си припомняше за Магнолия или Миртес, пред очите ѝ веднага се появяваше долната мършава кучка Инес!

[1] Честна игра (англ.). — Б.пр. ↑

Репетициите на романа продължиха около шест месеца, докато взискателният маестро, още по-взискателен сега, не сметна, че може да бъде представен пред хората; романът, посветен на грацията и добротата на дон Флор, беше една от най-хубавите му творби.

Всеки съботен следобед, в дъжд или пек, в един или друг дом, те се събираха да репетират за предстоящия концерт, вече насрочен на определено място и дата: след една седмица в резиденцията на Тавейра Пирес.

Тези месеци бяха изтекли мирно и тихо, без особени събития, с изключение може би на дебютирането на Марилда „пред народните микрофони на Радио «Амаралина», Младежката станция, „най-младата и най-слушаната“, която вълнуваше съседите и хората от квартала. Като че ли и улиците, и уличките участваха чрез гласа на момичето, дотолкова всички бяха развълнувани и нервни.

Дона Норма като капитан командваше отряда на стискащите палци — една шумна делегация, която пристигна в Радиото на празничната дата. Междувременно Самуел успя да си докара бая пари от съседите — продаваше скъпоценни камъни и всичко друго, което може да се продава на този свят — кашмир, тропикал, лен, мебели, парфюми, всичко контрабанда и всичко на износна цена. Дона Норма се сдоби с чудесен ръчен часовник, модерен и оригинален, с шест месеца гаранция. „Швейцарски е, седемнадесет камъка, много евтин“ — твърдеше Самуел и човек оставаше с убеждението, че го продава само за да направи услуга на добрата си клиентка дон Норма.

Вечерта господин Сампайо, на когото покупката беше показана, установи, че съпругата му е била измамена още веднъж от стария амбулантен търговец, което ставаше вече от двадесет години насам и щеше да продължи, докато единият от двамата не опънеше петалата:

— А ако тя умре първа, Самуел е способен да й продаде в последния й час някое контрабандно супер мазило...

Нито беше швейцарски, нито с толкова много камъни, беше произведен в Сао Пауло, но все пак нелош часовник, „трябва да

престанем да говорим лошо за бразилското производство, толкова добро, колкото и всяко друго“, завършваше патриотично Зе Сампайо.

В деня на представлението, както си е нормално и разбираемо, дона Мария до Кармо получи лек припадък, като видя дъщеря си пред микрофона и чу говорителя да говори за нейния „звучен глас на тропическа птичка“. Дона Норма също изтри някоя и друга сълза: изпитваше към Марилда майчина нежност, беше се борила, за да я види там, и дори се посдърпа с доктор Теодоро заради нея. Ако победата на Марилда се дължеше на целия квартал, то главна заслуга за нея имаше дона Флор. За да я отбележи, беше донесла сладки, които поднесоха в дома на момичето, където вечерта отвориха даже една бутилка шампанско (донесена от Озвалдиньо).

Освен дебюта на младата певица, поздравена от критиката в Радиото и от публиката, друго важно събитие бе неочакваното заминаване на дона Жиза за Съединените щати, дало повод за много приказки. Дори и дона Динора с нюха си да усеща най-невероятни неща не предугади, станалото: в Ню Йорк починал някой си мистър Шелби и завещал богатството си на дона Жиза. Кой беше този „мистър“ и защо завеща състоянието си на учителката по английски, заселила се в Бразилия? Не можеха да попитат дона Жиза, тя замина изведнъж, без да предупреди и без да се сбогува, както е редно в такива случаи.

Плъзнаха най-странни слухове за умрелия и за богатството му. Чу се, че ѝ бил съпруг, разведен или не, че бил стара нейна любов; какви ли не версии — почтени и непристойни. В едно нещо нямаше съмнение: дона Жиза наследяваше огромното богатство на милионер, и то на американски милионер, притежател на долари, а не на мил-рейс.

Всички слухове заглъгнаха, когато по въздушната поща пристигна едно писмо за дона Норма, която, преди да го отвори, дълго гледа чуждите марки и познатия почерк на дона Жиза — издаващ сила и твърдост като на лекар.

Пишеше от Ню Йорк, за да извести за скорошното си завръщане: занесла цветя на гроба на братовчед си („Братовчед ли? Да вярва, който ще... Мъж ѝ е, ако не нещо друго“ — клюкарстваха по ъглите и по баровете съседките и лентяите), сложила в ред работите си. Наистина получила наследство — от единствения си роднина, — но то се

свеждало до един стар автомобил, лични и домакински вещи, малко акции в петролни компании от Средния изток (акциите били застрашени). Продала всичко и това ѝ стигнало да покрие разходите по пътуването. Като наследство всъщност съмнителният братовчед ѝ оставил само Монсеньор, един басет^[1] чиста порода, който скоро щял да се появи по улиците на Баия, защото дона Жиза вече уреждала документите, за да го докара.

Ето, това е, което се случи през тези месеци и заслужава да се разкаже в повествованието за дона Флор и двамата ѝ съпрузи. Освен това — репетициите, конференции на Фармацевтичната асоциация, уроците в училището, посещения на приятели и роднини, ходене на кино, любенето в сряда и събота.

Дона Флор вече не ходеше на репетициите така редовно като в началото, но не ги и смяташе за досадни и скучни, както някои съпруги на членовете на оркестъра, чието мнение беше известно. Колкото и да беше съпричастна към задълженията и заниманията на мъжа си, понякога пропускаше репетициите. Защото само музикантите можеха да усетят в монотонното повторение на мелодиите вътрешния им мир и безкрайно удоволствие.

Не беше вече толкова точна и на събранията на Фармацевтичната асоциация с разпалените им дебати. Защо да се насилва да ходи? За да се бори цяла вечер с коварния сън, да се сили да внимава и най-последно да бъде победена от срамната дрямка? Не бе издържала цялата сесия дори когато доктор Теодоро изложи оспорваната си теза за барбитуратите („За заместването на настойките при лечението на безсъние с органични продукти“) — все пак това бе една вълнуваща вечер със страхотни спорове, при което научната репутация на доктора се постави на карта. Караниците продължиха почти до сутринта и когато щастливият ѝ съпруг ѝ подаде ръка, тя, събудена от ръкоплясканията, почти го помоли за извинение, че е спала дълбоко, като човек, глътнал две кански дози от настойки и барбитурати. Каза му:

— Мили мой...

Но той беше толкова възбуден, че дори не забеляза зачервените ѝ очи и сънливата физиономия:

— Благодаря, мила моя. Каква голяма победа!

Срина със земята веднъж завинаги барбитуратите, като изпълни дълга си на гражданин и аптекар. В дрогерията той продаваше тези опасни отрови и те му носеха голяма печалба, защото бяха на мода. Като учен, начетен аптекар и същевременно собственик на преуспяващо предприятие, той не се измъчваше от неудобство и двуличие заради противоречието, съществуващо в поведението му, защото гледаше със същата непреклонна съзнателност на хуманния морал на учения и на не по-малко достойния морал на търговеца.

Наистина заслужаващо внимание събитие, отразено във вестниците, разисквано във висшите кръгове, раздвижило шивачки, модни магазини, кроячи, чието отбелязване тук е задължително (с превратностите на съдбата кой знае дали един ден няма да припомним до услугите на комендатора Андриано Пирес, господар на парите), беше концертът на оркестъра „Синовете на Орфей“ в двореца на папския комендатор, виртуоз на виолончелото.

Да опишем тази вечер, посветена на изкуството, с целия ѝ блясък, ни се струва непосилна задача, тя надхвърля нашите възможности и този беден стил. Ако някой се интересува, да речем, от дамските тоалети, от тяхната неподражаема красота и елегантност, препращаме го към вестника на поета Таварес, където може да прочете изложението на Силвиньо Ламеня, непогрешим съдник в тази деликатна област. Колкото до самия концерт, заинтересованите имат изразени мнения във вестниците от критиците Финеркаес и Жозе Педрейра, също така хрониката на Елио Басто, човека със седемте инструмента, защото освен на пианото се отдаваше на писателство и изкуство. Дона Розилда събра в Назарет изрезки, почти всички с хвалби за доктор Теодоро и за „неговото първокласно изпълнение на трудното соло на фагот в романа на Аженор Гомес, една от връхните точки на концерта“ (Кокейжо, „Пициката из един концерт“, виж „Газета де Баия“).

Тази вечер дона Флор се издигна до върховете, до най-високото стъпало на социалната стълбица, възкачи се и беше забелязана: „Прелестна украса, кой парижки моделиер би могъл да се похвали с подобна рокля «моаре фов» с драпирано деколте, която сложи толкова други в джоба си?“ — както се изказа Силвиньо, летописецът на обществото. Присъстваше цялата върхушка, най-видните хора на Баия, политически дейци, хора с пари, интелектуалци — от архиепископа

Примаз до началника на полицията и около тях — снобите и натрапниците, онези мошеници, които успешно бяха нанесли големия си удар, като се започне от зетъвете на комендатора.

От площад Втори юли, освен доктор Теодоро покана получи само господин Зе Сампайо, като колега на Прерийния кон от клуба на магазинерите и негов стар съученик от колежа. Но той отказа да отиде:

— Не! За бога... Оставете ме на мира, зле съм с далака, трябва ми почивка... Върви сама, Норма, ако искаш...

Естествено, че дона Норма отиде, не сама — с дона Флор и с доктора (как да изпусне такава покана, само онзи дивак мъжът ѝ можеше да откаже).

Комендаторът каза на дона Имакулада:

— Искам всичко да е от най-доброто и най-хубавото.

Всичко беше от най-доброто и хубавото, дона Имакулада можеше да е всякаква, но трябва да се признае, че умееше да посреща. Наеха (с цената на златото) услугите на архитект Жилбербет Шавес, който украси градината, където оркестърът щеше да свири.

— Не се скъпи, момче, искам нещо хубаво, с подиум и всичко останало. Харчи, каквото намериш за необходимо... — Комендаторът, стиснат за слугите си и за дребните разходи, тоя път развърза кесията.

Тези думи бяха като мед за ушите на маестро Шавес, той знаеше как да не се скъпи. Похарчи цяло състояние, но каква красота! Приличаше на градина от приказките, а малкият амфитеатър бе една смела архитектурна творба, невиждана дотогава в Баия: „Жилбербет — обърнете внимание, не Жилберт или Жилберто, както произнасяха някои парвенюта — показва своя ултрамодерен гений“. (Още веднъж Силвиньо, и не за последен път, разбира се.)

Като влезе, дона Флор зяпна от удивление. Дона Норма можа да каже само една дума:

— Страхотно!

Дона Имакулада и комендаторът посрещаха гостите, тя — увита в някакви европейски парцали, с вечния си лорнет, той — притеснен в смокинга с твърд нагръдник и обърната яка. Като видя доктор Теодоро с фагот в ръка, с пребледняло лице, той разцъфна в усмивка:

— Скъпи Теодоро! Ще изкараме по някоя нота днес... — щастлив заради концерта и двусмислието^[2].

Изправена, дона Имакулада протягаше крайчеца на пръстите си за целувката на мъжете и за поклона на жените, като че ли и едните, и другите идваха да ѝ искат благословията.

— Като кука е! — каза дона Норма, щом зърна отдалеч лорнета на комендаторшата.

— Но е милостива... Председателка е на Асоциацията за подпомагане на туземците от Африка и Азия... Дори вече ми писа по този въпрос. — Доктор Теодоро беше получил преди известно време едно циркулярно писмо, в което го молеха да помогне на католическите мисии в онези континенти, подписано от комендаторшата.

След това видяха Бедния Урбано в бляскавия му смокинг, току-що излязъл от шивач (платен от комендатора, след като научи, че цигуларят не може да дойде поради липса на дрехи). Излезе от къщи освиркан от жена си и сега гледаше да се скрие между дърветата, да мине незабелязан. Доктор Теодоро го завлече до амфитеатъра и там оставиха инструментите си.

Концертът бе насрочен за осем и половина, но вече минаваше девет, когато маестро Аженор Гомес успя да събере музикантите.

Приятелите, пийващи по салоните и градините, не бързаха много и трябваше самият комендатор да хване микрофона и изрече ядосан, със строг глас:

— Концертът ще започне, заемайте си веднага местата, хайде, хайде...

Можеше ли някой да не откликне на този призив — заповед, а не покана? Шумът взе да стихва, дамите и господата заеха местата си, много мъже останаха прави, с надеждата да се измъкнат. Истински парад на елегантността, жените излагаха на показ скъпоценни камъни и смели деколтета, всички господа бяха облечени изискано. На първия ред близо до дона Имакулада седнаха дона Флор и дона Норма и архиепископът Примаз, в най-скоро време бъдещ кардинал, както твърдяха всички.

Маестро Аженор Гомес, разтреперан от вълнение („би трябвало вече да съм свикнал, но се вълнувам при всеки концерт, като че ли ми е първият“), вдигна палката.

Първата част беше изслушана с внимание и ръкопляскания. Маршът на Шуберт, изсвирен с плам, и после първата цигулка доктор

Венсеслау Вейга, изпълнил мелодията на Дрдла, изтръгнаха и ръкопляскания, и дори „браво“ от някои вещи почитатели, като доктор Итазил Бенисио, „дубле от лекар и артист“ (Силвиньо). Маестро Гомес се потеше, щастлив.

В антракта гостите като изгладнели варвари, неяли месеци наред, се нахвърлиха върху царския бюфет, където за първи път в живота си дона Флор и дона Норма видяха и опитаха черен хайвер.

На дона Флор с вкуса ѝ на майстор готвач толкова прочутият хайвер — всеки грам цяло състояние — се услади: „Странен е, но ми харесва“. Дона Норма не се съгласи и като направи гримаса, каза на приятелката си със смях (харесваше ѝ повече шампанското и вече беше изпила две чаши):

— Това нещо смърди не знам на какво...

Дона Флор също се засмя и тъй като доктор Теодоро се беше отдалечил, за да потърси Бедния Урбано и да го накара да си сервира, спомни си за едно изказване на първия си съпруг, когато се върна от Рио. Като пътувал, дона Флор не помнеше точно къде, ял до насита от този черен хайвер и после ѝ каза, когато тя го попита какъв е вкусът му:

— Има вкус като нааа... Много е хубав!

Дона Норма избухна в смях, малко замаяна от шампанското: починалият беше смахнат, мръсник, непоправим, но толкова весел, незабравим! Имаше чувство за хумор и разбираше от тези неща...

Доктор Теодоро се върна, като водеше под ръка Бедния Урбано, и дона Флор побърза да му приготви една чиния, без да забрави порция черен хайвер.

Беше малко трудно музикантите да се съберат пред амфитеатъра за втората част на концерта. Любителите на музиката бързо заеха местата си, но бяха по-малко от гастронимите. Комендаторът обаче даде енергични заповеди на прислугата и най-накрая маестро и оркестърът подеха „Просто признание“.

След композицията на Франсис Томе се стигна до връхната точка на концерта: солото на виолончело бе изпълнено от комендатора Адриано Пирес — Прерийния кон. Наистина настана тишина: даже в миялното и кухнята прислугата спря работа, келнерите престанаха да наливат напитки, докато не свърши изпълнението. Дона Имакулада лично даде заповед за най-строга тишина.

Забравил за всичко на този свят, папският комендатор, сухият милионер, изведнъж се бе превърнал в човешко същество, в олицетворение на добротата.

Щом свърши, гръмнаха нескончаеми ръкопляскания. Изправен на амфитеатъра, сочейки към маестрото и колегите, господин Адриано се покланяше и благодареше. Викаха „браво“, „бис“, и то не само познавачите. Викаха всички, като по сила на ръкопляскане и „браво“ изпъкваше изпълвачът Алирио де Алмейда, който нищо не разбираше от музика, но работата му зависеше от една дума на Прерийния кон.

Както по-късно отбеляза Бедния Урбано, изпълнението на комендатора трябваше да е последно в програмата, защото след него много гости напуснаха градината и отидоха в салоните да си приказват и пият. Седналите на столовете, които не се решаваха да излязат, изслушаха края на концерта разсеяно и с известно нетърпение. От време на време някой се осмеляваше, молеше съседите за извинение и изчезваше, отправяйки се към наредените вътре в двореца маси.

„Синове на Орфей“ обаче не забелязваха дезертирането и продължаваха със същия плам. Почитателите на музиката пък се дразнеха от растящото движение и шушукане. Дона Норма се обърна назад и изшътка, когато доктор Теодоро започна солото си на фагот (вперил поглед в доната Флор). Дона Имакулада, като внимателна домакиня, също се обърна и изгледа през лорнета си нетърпеливите. Това беше достатъчно: настъпи тишина и никой повече не прояви смелост да става.

Звуците на фагота изпълваха въздуха, прелитаха над градината и изплитаха ореол от любов около синкавочерните коси на доната Флор.

Дона Флор притвори очи и в този романс видя всичко, което добрият съпруг ѝ бе дал. Тя никога не би повярвала, че ще седи там, в градината на най-аристократичната къща в Баия, а до нея ще слуша благосклонно негово светейшество господин архиепископът Примаз.

Толкова много ѝ беше дал: мир и сигурност, спокойствие, ред и удобство, всичко каквото бе пожелала и нито едно огорчение. Сега търсеше в тясното гърло на фагота дълбоката нота на своята любов, на своята всеотдайност. Никой не можеше да си пожелае по-добър съпруг.

Когато започнаха да ръкопляскаат, доната Норма погледна към приятелката си: в очите на доната Флор имаше сълзи. „Сълзи от щастие“ — усмихна се съседката, доволна от успеха на доктора.

— Доктор Теодоро свири божествено...

Самата дона Имакулада си направи труда да го похвали от съседния стол:

— Съпругът ви добре се справи...

В големия салон танците започнаха веднага щом свършиха с потпурите от „Веселата вдовица“, последния номер от програмата. Слушателите в градината поздравяваха маестрото и музикантите, заобиколили комендатора. Дона Флор не беше изтрила сълзите си и докторът, като я видя така трогната, реши, че това е добра отплата за шестте месеца репетиции.

От салона извикаха Елио Басто, за да свири на пианото самби, фокстроти, танга и болера на импровизираната танцова забава. Доктор Теодоро, с фагот в ръка, предложи да си ходят — минаваше полунощ... Дона Норма помоли за още пет минути, време, достатъчно да обърне още една чаша шампанско: „Обожавам го!“.

Обърна две и в таксито се смееше, без да знае за какво, доволна от живота. Дона Флор хвана ръцете на добрия си съпруг. Обсъдиха концерта и празника — и единият, и другият бяха прекрасни. Толкова нещо за ядене и пиене, от най-хубавото, комендаторът бе похарчил цяло състояние.

— Прекалено е... — каза докторът. — Даже черен хайвер... Истински, руски...

Дона Норма, замаяна от шампанското, намигна на дона Флор и се обърна към доктор Теодоро с хитър глас, разбираем само за двете:

— А хайверът харесва ли ви, докторе?

— Знам, че е храна на боговете, и днес го опитах, защото няма да пропусна случай като този, когато може да се яде толкова скъпо нещо. Но ще ви кажа, дона Норма, не мога да свикна с вкуса му...

— А какъв е вкусът на черния хайвер според вас?

Дона Норма се хилеше невъздържано. Дона Флор наведе глава, кой знае, може би, за да прикрие подигравателната си усмивка. Доктор Теодоро потърси с какво да сравни вкуса на лакомството и нищо не намери:

— Да си призная, не си спомням нищо с подобен вкус. Между нас да си остане, ужасно лош вкус!

— Ужасен? — заливаше се от смях дона Норма. — И аз така мисля... Но някои го намират добър, не мислиш ли, Флор?

Но дона Флор не се смееше — кой знае дали от тъга или от възмущение. Гледаше в нощта, като че ли не чуваше смеха на приятелката си. Стисна ръката на мъжа си и му каза тихо:

— Много хубаво беше изпълнението ти, Теодоро.

— По-хубаво не бих могъл... Аз съм само любител, нищо повече.

„По-хубаво за какво? Коя съм аз да изисквам от теб, мили мой, каквото и да е? Какво ти донесох аз, какви блага сложих на семейните везни, за да ги уравновеся с твоите: от парите до романа на фагот, от знанията до изисканото възпитание, а и тази почтеност и чистота? Нищо не ти донесох, нищо не добавих, не съм прозрачна и вечна, нямам твоята светлина, направена съм от сенки, от нощната и преходна материя. Толкова малка съм за твоята извисеност, Теодоро.“

Докато чакаше трамвая на спирката, Бедния Урбано ги видя как минават. Носеше цигулката и пакет солени за леля Марикота.

[1] Порода куче. — Б.пр. ↑

[2] Нота може да значи музикална нота или банкнота. — Б.пр. ↑

Скучният и сериозен учител Епаминондас Соуза Пинто обичаше поговорките, защото откриваше събрано в тях знанието на вековете, израза на вечната истина.

„Щастието няма история, с един щастлив живот роман не се прави“ — така отговори, когато Шимбо, онзи влиятелен роднина на починалия, попита за дона Флор, понеже не я бе виждал от години („Колко са, две или три години?“), от онзи глупав карнавал и погребението на пройдохата.

— Омъжи се повторно и сега е щастлива... От една година горедолу свързва съдбата си с доктор Теодоро Мадурейра...

— Друго нещо станало ли е около нея?

— Доколкото знам — нищо... — И за да не изпусне случая, прибави: — Както казва народът, щастието няма история...

Шимбо имаше опит в живота и се съгласи:

— Така е. Все ще се случи нещо да ни обърка живота. Ако ви кажа... Чуйте...

И си отвори душата: в тая напреднала възраст, като вас, учителю, и да вземе да се забърка с едно момиче на деветнадесет години — не била девственица, но почти. Някакъв хитрец ѝ приложил номера с годежа, взел си своето, но го направил много набързо, така че останало нещо и за Шимбо, който отишъл да я успокоява и довършил работата... В резултат, скъпи учителю, момичето надуло корема, а той с цялата си отговорност...

Непорочният учител Епаминондас Соуза Пинто не намери нито съвет, нито утеха за безпокойството на видния служител и по липса на нещо по-добро го поздрави за „многообещаващата бременност“.

Ние още по-малко можем да успокоим или да дадем съвет на майстор Шимбо — поради липса на място — и използваме цялата тази история само заради истината, съдържаща се в поговорката — в щастливия живот на дона Флор и доктор Теодоро не се случи нищо повече, заслужаващо да се разкаже, тъй като нашето желание е да не

удължаваме този вече и без това подробен разказ с описанието на сиви и безвкусни случки от ежедневието.

Самата дона Флор, разказвайки дребни случки от семейния си живот в едно писмо до сестра си Розалия в навечерието на първата годишнина от брака си с аптекаря, казваше, че няма нищо интересно за писане.

Напълни страниците с новини за близки и приятели (с течение на годините Розалия опозна чрез сестра си всички тези хора по име). Разправяше за припадъците на леля Лита, за чичо Порто, който не стареел. Дона Розалия все още била в Назарет — горката Селесте Марилда печелеше успех след успех, сега беше в Радио „Сосиедаде“, обещали ѝ да запише плоча. Писа за една смешна история около дона Норма („трябва да се запознаеш с Норминя лично, заслужава си“): поканили я във вторник да ходи следващата събота на едно кръщение, а тя отказала, „защото в събота вече била заета с едно погребение“. „Как можеш да знаеш, че в събота ще има погребение, Норминя, като още е вторник?“ Е, как... Един неин познат бил готов да „ритне камбаната“ и положително щял да го направи в петък срещу събота, за да може по този начин да се използват двата свободни дни и да стане истинско погребение. На връщане от Ню Йорк дона Жиза донесла куче от тези, „които приличат на салам“, а за дона Флор една красива брошка. Но „представи си, Розалия, какво донесе смахнатата чужденка на Теодоро: една риза, цялата щампована с голи жени, представяш ли си докторът да облече такова чудо? Какъвто си е учтив, нищо не каза, дори благодари, без да се разсърди, но аз прибрах ризата в дъното на моя шкаф, за да не го дразни, като се появява дона Жиза, която си е такава, но иначе е много добра“. Дона Динора била болна и изобщо не излизала от къщи — „представи си как страда заради този ревматизъм, научава нещата от трети лица“. Ограничила се да праща покани на гости и да предсказва гневно най-лошото за всички. Заканила се дори на дона Флор, след като се посъветвала с картите: „Каза ми да внимавам, защото нямало добруване, което да трае вечно. Уверявам те, че никога не съм чувала по-злостни приказки“.

Изключая тези дребни неща, нямало нищо за разказване: „Нищо не се случва, всичко си е все така“. Докторът щял да купи къщата, но единият от наследниците на аптеката решил да продаде своята част и да замине за Рио. Доктор Теодоро попитал дона Флор: „Кое ти се

струва по-разумно: да вземем къщата или частта от аптеката“. Освен това се обоснова: тази част ще му осигури контрол върху фирмата, като притежател на по-големия дял. Колкото до къщата, щели да я купят по-късно, когато могат. Собственикът нямал друг изход, освен да я продаде, наемът бил смешно нисък.

В действителност докторът беше решил как да постъпи и ако питаше дона Флор за съвет, правеше го от любезност и добро възпитание. „Времето минава, а докторът не се променя, все си е така учтив, същите обноски, един и същ ден след ден. Мога да кажа какво ще се случи всеки момент и знам всяка дума, защото днешната е същата като вчерашната.“

Така течеше животът, лек и спокоен, с бавен и постоянен ритъм. Как тогава да ги е страх от промени, как да вземат на сериозно предвижданията на смахнатата гледачка, по-вманиачена по картите и предсказанията си, отколкото самият Адриано Пирес по виолончелото?

Освен ако тя, дона Флор, не реагира остро на нещо непредвидено, което да разкъса повторението на еднакво щастливите дни. „Грях е да говоря така, сестро, когато ми се предлага такъв живот, след като съм пила от горчивата чаша, но всеки ден едно и също уморява дори когато си от добре по-добре. Между нас казано, сестричке, въпреки че живея щастливо и всички ми завиждат, от време на време ме хващат бесовете, трудно ми е да ти опиша точно какво е... Лош характер има тази твоя сестра, която не може да оцени това, дето ѝ е дадено, без да го е заслужила — спокоен живот и добър съпруг.“

Затова, след като изслуша неделната проповед на дон Клементе в църквата „Санта Тереза“ („Защо, господи, мирът не се всели в сърцата на хората?“), отиде в сакристията с намерението да покани отеца за първата годишнина от брака си с доктор Теодоро. Нямаше да правят празненство: щяха да се съберат само близки приятели на чашка ликьор и сладки, отбелязвайки същевременно избирането на аптекаря за втори ковчежник на новото ръководство на Фармацевтичната асоциация в Баия.

— Ще дойда с най-голяма радост да ви поздравя по случай тази годишнина на брачна хармония и този пример на съюз, благословен от бога.

Дона Флор си отиде и отецът, обвинявайки се за песимистичната проповед, се усмихна весело: ето ти един човек, чието сърце е познало

мира, едно щастливо човешко същество, доволно от живота, разобличаващо мрачната му и съмнителна проповед.

Вървейки по коридора, дона Флор се спря пред екстравагантната скулптурна група, съставена от бароковата фигура на Санта Клара и циничния ангел, приличащ на починалия, също толкова нахален и безгрижно весел.

Бедната светица, колкото и волева и свята да беше, не издържаше на нахалния поглед на мръсника, отдаваше му се, отдаваше живота си, губеше вече постигнатото спасение, сменяше все пак рая с ада, защото без него какво струват адът и раят?

Там, пред непристойната статуя, дона Флор дълго стоя и гледа в кораба от камък и хоросан, а огромната лодка вдигна платна и потегли, порейки ветровете в синьото небе.

Постара се дон Флор и празникът стана хубав, увенча се с пълен успех първото честване на „щастливия съюз между две сродни души“, както правилно и точно отбеляза доктор Силвио Ферейра, генерален секретар (преизбран) на Фармацевтичната асоциация на Баия, вдигайки тост за съпрузите, „за нашия многоуважаван втори ковчезник и за достойната му съпруга дон Флор, пример на доброта“.

Дона Флор каза на дон Клементе, че ще бъде за „тесен кръг близки приятели“, но като влезе в дома, отецът завари къщата пълна, и то не само със съседите. Престижът на доктор Теодоро и добротата на дон Флор бяха докарали на това празненство доста народ: ръководители на аптекарското съсловие, колеги от любителския оркестър, представители от търговията, сегашни и бивши ученички на дон Флор, освен това някои стари приятели и някои по-важни люде като дон Мага Патерностро, доктор Луис Енрике, „златната глава“. Преди да поздравят съпрузите, дон Клементе прегърна „знатния белетрист“, неговата „История на Баия“ току-що беше получила наградата на института — „лаври за една истинска ценност“ (виж Жуно Силвейра, „Книги и автори“, в „А Тарде“).

А що се отнася до програмата, освен речта на доктор Ферейра, изпъстрена с двусмислия и риторика, имаше и малко музика. Доктор Венсеслау Вейга изпълни две пиеси на цигулка и му ръкопляскаха. Ръкопляскаха също — и много — на младата певица Марилда Рамозандраде, „мекият глас на тропиците“, въпреки че ѝ липсваше акомпанимент — само Озвалдиньо отмерваше ритъма с дайре.

В този импровизиран празник на изкуството доктор Теодоро се представи с един номер, който пожъна истински овации: изсвири на фагот националния химн.

Освен това ядоха и пиха, смяха се и разговаряха. В хола седнаха мъжете, в другата стая — жените, въпреки протестите на дон Жиза, за която това разделение на двата пола беше „феодален и мюсюлмански“ абсурд. Само тя и още две-три дами се осмелиха да се включат в мъжкия кръг, където се лееше бира и се редуваха вицове, подложени

на упреците на дона Динора, все така болна и схваната, но нападателна:

— Тази Мария Антония е безсрамница... Вре се при мъжете да им слуша мръсотииите... И на всичко отгоре влачи дона Алисе и дона Мизете... А чужденката, тя е най-лоша от всички... Вижте как си протяга врата да чуе...

А вижте дона Неуза Маседо (и компания), пример за добро поведение в кръга на жените, внимателна и дискретна, обръща внимание само на Рамиро, момче, което скоро ще навърши осемнадесет години, син на аржентинците — тия с керамиката. Ако не е тя, младежът няма да има с кого да си говори, защото другите са наобиколили Марилда и искат самби, валсове, танга, а на него му е интересно да разправя само за риболов:

— Хванах едно парче — пет кила!

— Ох! — казваше тя въодушевено. — Пет кила? Страхотно! И какво друго хванахте? — Как може да се нарече такъв смел риболовец? „Рибено масло от треска“ би подхождало, блеснаха очите на Неуза.

Идвайки с жена си и със сина си, аржентинецът се сблъска на вратата с господин Вивалдо от погребалното бюро „Рай в цветя“. Отидоха заедно да поздравят домакините и на връщане към хола господин Бернабо с малко неприятната си прямота обсъди елегантността на дона Флор, чиято дреха караше да се топят от завист всички присъстващи жени, включително и нервния Милтиньо, един педераст, който играеше ролята на прислужница — между другото добра — в къщата на дона Жаси, изпратен да помогне за празника.

— Парите правят жената красива... — каза господин Ектор Бернабо. — Обърнете внимание колко елегантна и пищна е дона Флор...

Господин Вивалдо обърна внимание, впрочем той по начало обичаше да обръща внимание на жените и да преценява прелестите им.

— Всъщност тя винаги е била елегантна и кокетна, макар и невинаги да е била така красива. Сега е по-женствена, но не вярвам да е от парите... От възрастта е, скъпи, тя е в идеалната възраст. Луди са тия, дето си падат по малки момиченца — и десет да събереш, не можеш да ги сравниш с една дама, навлязла в годините, когато роклите се пукат по шевовете...

— Виж й очите... — каза аржентинецът, който явно също я оценяваше.

Кротки очи, зареяни в далечината, като че отдадени на чувствени мисли. Господин Вивалдо би желал да знае какви са тези толкова нежни мисли, които аптекарят вдъхва на дона Флор, че я прави толкова затворена. Тя минаваше от стая в стая, обслужваше гостите, внимателна и учтива — идеална домакиня. Но правеше всичко това машинално.

Господин Вивалдо хвана аржентинеца за ръката: парите не правят жената красива, господин Бернабо, правят го обноските, душевното спокойствие, щастието. Тези кротки очи и поклащащи се бедра се дължаха на хубав и мирен живот.

Интересен беше изразът на погледа й... Кога я беше виждал преди с подобен отнесен поглед, като че ли гледаше навътре към собственото си сърце? Господин Вивалдо потърси в спомените си и се сети: беше същият поглед от бдението над починалия. Със същото отнесено изражение приемаше тогава съболезнованията, както днес поздравленията, погледът й беше отправен към отвъдното, като че ли около нея не съществуваха нито скръбни сълзи, нито весел смях, само самота. Красотата й, даде си сметка господин Вивалдо, идваше отвътре, от измерения, които му убягваха.

В стаята, където се бяха събрали жените, се наложи още веднъж темата за щастливия живот на дона Флор. Малко бяха онези от поканените дами, от оркестъра и от аптекарските среди, които знаеха за предишния й провален брак и за лошия първи съпруг. Съседките и клюкарките не желяеха нищо друго, освен да приказват и разказват на воля. По-хубаво занимание за тях нямаше; нито искаха да слушат пикантни вицове, които караха мъжете (и безсрамниците като Мария Антония) да се смеят с глас в другата стая, нито да обикалят Марилда и да я молят за стари самби и валсове, затъжени по миналото, като дона Норма, дона Амелия, дона Мария до Кармо и момчетиите (всички до един влюбени в Марилда), нищо не можеше да се сравни с удоволствието от приказките. Първият брак — знайте, скъпи приятелки, беше истински ад.

Щастието от втория брак придобиваше още по-голяма стойност, сравнено с изпитанията и провала на първия. Колко изстрада горката мъченица в ръцете на този звяр, пълен с пороци — дори я биеше.

— Господи! — Развълнувана, дона Себастиана сложи ръка на обширните си гърди.

Колко изстрада! Толкова, колкото може да страда една всеотдайна съпруга, унижена, която работи, за да издържа дома и на всичкото отгоре комарджията, а комарът, както се знае, е най-лошият и най-скъпо струващият порок. Ако сега е щастлива, преди много е страдала!

С очи, вперени в далечината, дона Флор слушаше от кухнята как си припомнят живота ѝ. Нито дона Жиза при разказващите вицове, нито дона Норма, седнала на приказки — никой не си отвори устата да защити покойния.

Около полунощ последните гости си отидоха. Дона Себастиана, още впечатлена от чутото за тези страдания, продължили седем години — как ли е издържала, бедничката? — докосна лицето на дона Флор и каза:

— Добре, че сега всичко се промени и имаш каквото заслужаваш...

Марилда, заслепила с блясъка си на звезда младите, започна да тананика едно танго от серенада: „Тъмна нощ, засмяно небе, тишината е почти като сън...“, онова танго, погребано с мъртвеца.

Доктор Теодоро, усмихнат щастливо, изпрати до вратата последните гости — една шумна група, унесена в безкраен спор около действието на музиката върху лечението на някои болести. Препираха се доктор Венсеслау Вейга и доктор Силвио Ферейра. За да не изпусне края на спора, домакинът изпрати приятелите си до трамвая. Вече не се чуваше песента на Марилда.

Останала сама, дона Флор обърна гръб на всичко: на сладките, на пиенето, на разхвърляната къща, на ехото от разговорите по улицата, на занемелия фагот, оставен в ъгъла. Тръгна към спалнята, отвори вратата и запали лампата.

— Ти? — каза с топъл глас, без да се учуди, като че ли го беше очаквала.

Гол, на желязното легло, както дона Флор го беше видяла в онази неделна карнавална сутрин, когато мъжете от погребалната служба го донесоха и ѝ го предадоха, лежеше отпуснат Вадиньо — усмихна се, махна ѝ с ръка. Дона Флор също му се усмихна — кой можеше да издържи на обаянието, на невинното и същевременно цинично

изражение на очите му? Дори и една светица, а какво оставаше за обикновено създаване като дона Флор?

— Моето момиче... — Този обичан, отпуснат и повлечен глас.

— Защо дойде точно днес? — попита дона Флор.

— Защото ти ме извика. И днес ме вика толкова много, че аз дойдох... — Сякаш искаше да каже, че зовът ѝ е бил толкова настойчив и силен, та почти са прелели една в друга границите на възможното и невъзможното. — Ето ме, току-що пристигнах... — И като се приповдигна, хвана я за ръката.

Придърпа я към себе си и я целуна. По бузата, защото тя извърна глава:

— В устата — не. Не ти е позволено.

— А защо не?

Дона Флор седна на края на леглото, Вадиньо пак се опъна и показва цялото си тяло — дона Флор се разнежваше от всяка подробност: не беше го виждала през тези почти три години, а той си беше същият като навремето.

— Същият си, избощо не си се променил. Аз напълнях.

— Толкова си красива, че не можеш да си представиш... Приличаш на сочна глава лук, да те захапее човек... Прав си е онзи мръсник Вивалдо... Как само ти зяпаше задника, говедото...

— Махни си ръката оттам, Вадиньо, и престани да лъжеш... Господин Вивалдо никога не ме е гледал и винаги е бил много почтен... Хайде, махни си ръката...

— Защо? Защо да си махна ръката?

— Забравяш ли, Вадиньо, че съм почтена омъжена жена? Може да ме докосва само мъжът ми...

Вадиньо хитро намигна:

— А аз какво съм, моето момиче? Аз съм ти мъж, забрави ли вече? И съм първият, имам предимство...

Това беше един нов проблем, по който дона Флор не беше мислила и не можа да отговори.

— Какво ли не измисляш... Остави ме, да си поговорим...

На улицата отекнаха стъпките на доктор Теодоро.

— Това е той, Вадиньо, отивай си... Толкова се зарадвах, че те видях, не можеш да си представиш... Просто беше прекалено добре.

Но Вадиньо си лежеше спокойно.

— Отивай си, не чуваш ли, че вече влиза вкъщи?

— Защо да си ходя?

— Като дойде и те види тук, какво да му кажа?

— Глупаче... Той не ме вижда, виждаш ме само ти, цветче мое...

— Но той ще си легне в леглото...

Вадиньо махна примирено с ръка:

— Не мога да го спра, но ако се постесним, ще се съберем и тримата...

Този път тя се ядоса:

— За каква ме мислиш? Или си ме забравил? Защо се отнасяш с мен, като че ли съм лека жена? Как смееш? Не ме ли уважаваш? Много добре знаеш, че съм честна жена...

— Не се сърди, моето момиче... Но ти ме извика... Не сме говорили нищо още...

— Утре ще се върнеш и тогава ще говорим...

— Не мога да отивам и да се връщам... Или ти си мислиш, че това с шега работа — все едно да отидеш оттук до Санто Амаро или до Фейра де Сант'Ана. Мислиш, че е достатъчно да си кажеш „отивам там“, и готово? Мила моя, след като един път съм дошъл, оставам завинаги...

— Но не тук в стаята и в леглото, за бога. Виж, Вадиньо, той дори и да не те вижда, аз ще умра от срам. С какво лице ще го погледна? — И гласът ѝ затрепери, а той не понасяше тя да плаче.

— Добре, ще спя в хола, утре ще решим и това. Но преди това искам една целувка.

Чуха как докторът се мие в банята. Тя му протегна срамежливо лице.

— Не, моето момиче. В устата — ако искаш да изляза...

Докторът щеше да влезе всеки момент — какво да прави, освен да се подчини на искането на тирана и да му даде устните си?

— Ох, Вадиньо, ох... — Нищо повече не каза. И устните, и езикът, и сълзите (от тъга или радост?) хлътнаха в опитната и лакома уста. Ах, това беше истинска целувка!

Той излезе както си беше гол — толкова хубав и мъжествен! Със златистия мъх по ръцете, русите косми по гърдите, белега от бръснач на лявото рамо, предизвикателните мустачки и съблазняващия поглед. Излезе и остави целувката да пари устата (и утробата) ѝ.

С влизането си доктор Теодоро изказа съответните похвали:

— Добре мина, мила моя. Всичко беше наред, нищо не липсваше. Така харесвам аз, без нито един пропуск... — И отиде да се преоблича зад таблата на леглото, докато тя си слагаше нощницата.

— Слава богу, всичко мина добре, Теодоро.

За да отпразнуват годишнината, беше избрала онази нощница с черни дантели от първата брачна нощ в Парипе, произведение на доната Енайде — прибрана и пазена от толкова време. Погледна се в огледалото — беше красива и привлекателна. Поиска ѝ се Вадиньо да я види, макар и за малко.

— Отивам да пия вода и се връщам веднага, Теодоро.

Другият можеше да е заспал след умората от дългото пътуване. За да не го събуди, мина по коридора на пръсти. Искаше само да го зърне за миг и да докосне лицето му, ако спи, или да му покаже (отдалеч) прозрачната нощница, ако е буден.

Пристигна точно навреме, за да види как излиза през вратата гол и забързан. Спря се като попарена, със свито сърце; ето че той си отиваше обиден, а тя оставаше завинаги сама. Нямахше го вече лицето му, за да го целуне, нямахше да може да му покаже нощницата (а той да протегне ръка и да я смъкне със смях) — никога вече. Той си отиваше обиден.

Може би така е по-добре. Положително беше по-добре. Тя беше честна жена, имаше си друг мъж, който я очакваше в леглото в новата си пижама (подарък за годишнината). По-добре така — Вадиньо да си отиде завинаги. Видя го, целуна го, не искаше повече. По-добре така, повтаряше си, по-добре така.

Обърна се и тръгна към стаята. Защо му трябваше толкова време, за да се върне? Защо си отиде така бързо, след като, за да дойде, бе прекосил пространството и времето? Кой знае дали не си отиде завинаги!

Кой знае дали не бе излязъл да се поразходи, да хвърли един поглед на нощна Баия, да види как върви играта, какво е станало в негово отсъствие — може да е излязъл просто да обиколи „Паласе“, „Трите дука“, „Абайшадиньо“ и игралния дом на Зезе Менингита, „Табарис“ и дупката на Паранагуа Вентура.

V

**ЗА УЖАСНАТА БИТКА МЕЖДУ ДУХА И
МАТЕРИЯТА, СЪС СТРАННИ СЛУЧКИ И
НЕОБИКНОВЕНИ ОБСТОЯТЕЛСТВА,
КОИТО МОГАТ ДА СЕ СЛУЧАТ САМО В
БАИЯ, И ДА ВЯРВА НА
ПОВЕСТОВАНИЕТО, КОЙТО ИСКА
(С ХОР НА ТАРАМБУКИ И АГОГО И ЕДНА
ПЕСЕН НА ЕШУ, ПЯТА С АКЦЕНТ: „ВЕЧЕ
ЗАТВОРИХ ВРАТАТА И КАЗАХ ДА
ОТВОРЯТ“)**

КУЛИНАРНО УЧИЛИЩЕ „ВКУС И ИЗКУСТВО“

КАКВО ЯДАТ И КАКВО НЕ ОБИЧАТ БОГОВЕТЕ

(Сведения, доставени от Дионизия Ошоси)

Всяка сряда Шанго яде амала, а в светите дни яде костенурка или овнешко (ажапа или агутан).

Ева, богът на изворите, мрази ракия и кокошка.

За Огун запазете козела и акико, което значи жител на езика на заклинателите.

Омолу не понася раци.

Ошун, очарователна и елегантна, яде риба с лук и скариди. Към козето месо, любимото ѝ месо, поднесете адун: фуба от царевица с денде и пчелен мед.

Ошоси, най-уважаваният, е ловец и цар на Кету, не понася сума ти неща. В гората излиза срещу глиган, но не понася риба, ако трябва да ѝ се бели кожата; не понася също картофи и бял боб; не ще прозорци в къщата си — прозорец му е гората.

На войнствената Янсъ, която не се страхува от горските духове, не предлагайте тиква, салата или сапоти, тя яде акараже.

Боб с царевица дайте на Ошумаре, на Нанан — добре подлютено каруру.

Светията на доктор Теодоро е Ошала, веднага си личи от сериозното му поведение. Когато върви в белия си лъскав костюм и носи фагота, прилича на Ошолуфан, стария Ошала, най-великия от всички, бащата. Предпочитаните му ястия са ожожо от картофи, охлюви и катаса. Ошала не обича подправки, не използва нито сол, нито олио.

Казват, че Асоба Диди е направил комара за починалия и духовете го потвърдиха три пъти: светията на Вадиньо е Ешу и никой друг. Ако Ешу е дяволът, какво търси тук? Може би Луцифер, падналият ангел, бунтовникът, опълчил се срещу законите, облякъл се в огън.

Яденето на Ешу е всичко, което може да се сложи в устата, но пиенето само едно — чистата ракия. По кръстопътищата Ешу причаква, яхнал нощта, за да избере най-трудния път, най-тесния и най-объркания, лошия път, така да се каже, защото единственото нещо, което иска Ешу, е да властва.

Най-властният Ешу е този на Вадиньо.

Скоро крупнето щеше да обяви последното завъртане на рулетката, беше дошла сутринта и умората. Отчаяна, мадам Клодет тръгна от играч на играч, протягайки молеща ръка. Вече дори не успяваше да придаде на гласа и погледа си подканваща и многообещаваща нотка за отплащане. Нямаше и следа от честолюбие, само страх от глада, да не умре от глад. Вече не казваше с чистия си парижки акцент „мон шери“, „мон пти коко“, „мон шу“, само просеше през гнилите си зъби един жетон, дори и от най-евтините, от пет мил-рейс. Не за да играе — за да го обмени и да си осигури яденето за другия ден.

Ако бяха ѝ обърнали внимание, когато нахълта, забаламосвайки портiera или убягвайки от вниманието му (имаше заповед да не я пускат), щеше да заложи жетона на рулетката, убедена, че ще го умножи и ще изкара пари за просрочения наем на Пелоруиньо, където живееше сред плъхове и хлебарки (едни черни, отвратителни лъскави хлебарки, които се катереха по леглото ѝ). Всяка сутрин се събуждаше от крясъците и заплахите за незабавно изхвърляне на Федоренто^[1], управител на дона Имакулада Тавейра Пирес, притежателка на тази и много други бараки, чийто наем комендаторът ѝ бе предоставил за благотворителни цели.

Кой знае, може би щеше да отложи срока с още един-два дена, ако Федоренто се явеше, разположен да си „облекчи материята“, както казваше, а тя му задоволеше нуждите. Ужасна цена според тези, които познаваха Федоренто (също и за онези, които познаваха мадам Клодет и крайното ѝ падение — преди това мадам ухаеше на парфюм и цветя).

Наближаваше седемдесетте — ако вече не беше ги навършила, — почти оплешивяла, с редки коси, с остатъци от зъби, полусляпа, вече нямаше как да упражнява достойния си занаят, в който някога беше ненадмината, някога, когато клиентите чакаха на опашка в пансиона. Пристигна в Салвадор в разцвета на четиридесетте си години, а изглеждаше на двадесет и пет, беше видяла Буенос Айрес, Монтевидео, Сао Пауло, Рио, беше „сензацията на Париж“ и се

движеше във висшите кръгове на проституцията в Баия, но то бе толкова отдавна, че мадам Клодет едва си спомняше за онова време и сега не ѝ служеше за нищо, дори за утеха.

Взе да запада малко по малко, от улица на улица, от пансиона „Европа“, от площада на театъра, от върховете, където какаовите полковници късаха банкноти по петстотин и минаваха бърз курс по сифилитични удоволствия, падна по йерархия и цена, в едно неумолимо пътуване, траещо години и години, и стигна до дъното на канавките из Жулиао и Пилар, до дупката на Карне Подре^[2]. Но не свърши с това. В мизерните стаи изживя жесток глад. Предлагаше се по тъмните тротоари за милостиня. Веднъж някакъв пийнал негър ѝ даде почти развълнуван едно петаче:

— Иди да си гледаш внучетата, бабо, вече не ставаш за курва...

Нямаше внучета, нямаше нито един роднина, нито един приятел, нищо. Нямаше хубави рокли — последните ѝ парцали бяха направени от кръпки и мръсотия. Продаде дреха по дреха всичко, каквото имаше. Последната скъпоценност, която пази най-дълго (беше семейна реликва), продаде преди около десет години (горе-долу — мадам Клодет отдавна беше престанала да брои месеците и годините), когато работеше на улица Сао Мигел. Галантният и смахнат Вадиньо ѝ предложи куп пари за тюркоазения гердан.

И сега, както си стоеше пред рулетката, в момента, преди да се завърти за последен път, мадам Клодет, останала без жетони и без капчица надежда, си спомни за Вадиньо. Губещ или печелещ, с късмет или без, винаги ѝ даваше поне един дребен жетон да опита. Веднъж той почти разори банката на „Табарис“, излезе с джобове, натъпкани с пари, отиде в публичния дом да празнува с куп приятели, пиейки тук и там. Като пристигна, раздаде на жените с царствен жест банкноти по пет и десет мил-рейс и няколко по двадесет и петдесет. Беше нещо неопишуемо и уличниците го носиха на ръце.

Ако Вадиньо беше жив, щеше да е тук, щеше да ѝ даде поне един жетон, с който да си осигури чиния месо с боб и кутия цигари, и щеше да го направи с нахалната си усмивка, като ѝ кажеше: „На твоите услуги, мадам“. Мадам щеше да му отговори: „Мерси, мон шу“ — и щеше да заложи. Но умря млад по време на един карнавал, ако не ѝ изневеряваше изхабената памет.

Точно когато си спомни за него, се случи следното: Шастине, съвършеното крупие, прибираще печалбата и трябваше да плати последното завъртане, ръцете му бяха пълни с жетони от по сто, двеста, петстотин — последните бяха големи и красиви, от седеф, — когато нещо му стана, като че ли някой разтърси тялото му. Извика дрезгаво, разтвори ръце и жетоните се изсипаха на килима.

Мошениците се натрупаха, настъпи бъркотия от мъже и жени. Само мадам Клодет бе толкова отчаяна и обърквана, че нямаше сили да се хвърли в тази блъсканица, остана настрани, докато Шастине, вече оправил се, лазеше да събира жетоните. Дотича и Гранузо, салонният управител, да спасява каквото може. Жетони имаше за всички, освен за нея.

Мадам Клодет почувства как някаква ръка слага в отпуснатото ѝ деколте един жетон от големите, от седеф, от петстотин, пари, достатъчни да си плати стаята и да си осигури петнадесетина обета.

„На твоите услуги, мадам“ — стори ѝ се, че чува онзи същия хитър глас. „Мерси, мон шу“ — отговори тя по стар навик. Тръгна към касата, за да обмени богатството си, беше прекалено стара и изстрадала, за да търси обяснения. Положително някой щедър играч бе мушнал в деколтето ѝ един от откраднатите жетони. „Мерси, мон вио“ — за когото и да беше.

[1] Вонящия. — Б.пр. ↑

[2] Гнило месо. — Б.пр. ↑

Дона Флор се събуди стресната: доктор Теодоро вече беше се изкъпал, обръснал и се преобличаше.

— Много спях.

— Мила моя, ти трябва да си пребита от умора, това е естествено. Не е шега да приготвиш такъв пир като снощния и после да приемаш гости, да ги обслужиш... Трябва да си починеш. Защо не останеш в леглото? Аз ще се оправя с прислужницата.

— В леглото? След като не съм болна...

Стана и се погрижи за всичко. Сутрин пиеха кафе заедно, дона Флор държеше да сложи кускуса на огъня — само тя приготвяше тестото по вкуса на съпруга си, леко и въздушно, като за това използваше една щипка тапиока на прах.

Че беше уморена — беше, но не от празника; умората идваше от безсънната нощ, от напрегането и очакването да чуе стъпки по улицата в късните часове на нощта, както едно време. И освен това притеснението: дали доктор Теодоро не забеляза случайно някаква разлика в поведението ѝ, след като приключиха бляскавото отпразнуване на годишнината? Не беше нито сряда, нито събота, но дона Флор беше облякла нощницата от първата брачна нощ и докторът каза:

— Какъв приятен спомен, мила моя. Има случаи, когато се налага, и ще ме извиниш днес, ако си позволя да изменя календара...

— Винаги беше толкова внимателен, коя жена не би останала очарована от възпитанието му?

Дона Флор се съгласи, но с объркани мисли. Устните ѝ горяха, езикът и устата пазеха тръпнещия спомен за Вадиньо и така целувката, с която докторът неизменно започваше, и се стори плоска и безвкусна.

Съвсем объркана, тя се загуби и идеалната връзка, която ги обединяваше в непорочната им, но иначе пламенна любов, се разкъса. Не можа да следва мъжа си както обикновено и ето че той замина пръв, докато дона Флор успя да се отпусне едва след повторението (защото имаше повторение). Никога не беше ставало тъй, с такава

разминаване, почти повторение на нощта в Парипе. За щастие, ако той я бе намерил странна и изплъзваща се, щеше да го отдаде на умората, на работата около честването на годишнината.

Рано сутринта, когато бледата светлина едвам беше плъзнала по стената, дона Флор чу далечни стъпки и тогава заспа дълбоко, като че ли беше взела приспивателно.

Обу пантофите, наметна халата на цветя върху нощницата, прекара един гребен през косите си и отиде в кухнята. Когато стигна до хола, видя мръсника проснат на дивана в безсрамната си голота. Трябваше да го събуди, преди да приготви кускуса (от кухнята идваше приятният аромат на кафето, прецедено от слугинята). Дона Флор докосна Вадиньо по рамото, той отвори едно око и промърмори:

— Остави ме да спя, преди малко се върнах...

— Не можеш да спиш тук, в хола...

— Защо не?

— Казах ти вече, притеснявам се...

Той направи едно нетърпеливо движение:

— Какво ме засяга?... Остави ме на мира...

— Започваш вече с грубостите си... Моля ти се, Вадиньо...

Той отвори отново очи и се усмихна лениво:

— Добре, глупаче. Отивам в стаята... Колегата излезе ли вече?

— Колегата?

— Твоят доктор... Нали и двамата сме женени за теб и сме ти съпрузи? Колеги по глупост, моето момиче... — Гледаше я хитро и безсрамно.

— Вадиньо, не разрешавам такива шеги...

Каза го високо и от кухнята долетя гласът на слугинята:

— С мен ли говорите, дона Флор?

— Казвам, че идвам да направя кускуса...

— Не се сърди, моето момиче... — каза Вадиньо, ставайки.

Протегна ръка да я хване — ох, каква безсрамна голота! — но тя избяга.

— Нямах акъл...

В коридора двамата мъже се разминаха и като ги видя един до друг, дона Флор почувства нежност и към двамата, толкова различни и все пак нейни съпрузи пред бога и съдията. „Двамата колеги“ — помисли си тя и се усмихна на долната шега. И веднага се сепна:

„Господи, та аз ставам по-цинична от Вадиньо“. Между другото циникът ѝ намигваше съзаклятнически, докато се плзеше безсрамно на доктора. Дона Флор се разсърди.

Не, това не беше редно и тя не можеше да търпи подобни мръсотии, свински шеги, обноски на хаймана, грубости и злоупотреби. Време беше Вадиньо да се научи да се държи както подобава в уважаван дом.

А докторът, стегнат и лъснат в новото си сако, каза:

— Днес нещо позакъсняхме, мила моя...

„Господи, кускусът!“ — хукна дона Флор към кухнята.

В края на сутрешните уроци, когато хвърляха жребий кой да отнесе вкъщи кокосовия сладкиш, доня Флор почувства присъствието му дори преди да го е видяла.

Тогава още не беше свикнала с факта, че само тя го вижда, и се стресна, когато Вадиньо се появи съвсем гол до масата. Но тъй като ученичките не реагираха на това, сети се за предимството си: за останалите първият ѝ мъж беше невидим. Слава богу.

Ученичките продължаваха да се смеят и да си разменят закачки, като че ли между тях нямаше гол мъж, който ги обхожда с цинично око, задържайки нахално поглед на по-хубавите. Ето че идваше отново да смущава уроците, да се занася с ученичките както преди. По този въпрос Вадиньо ѝ дължеше обяснения, имаха да уреждат стари сметки — за онази развратница Инес Васкес дос Сантос.

Леко, с почти танцова стъпка, той обиколи три пъти около пищната Зулмира Симоес Фагундес, величествена креолка, с разкошен ханш и свободно люшкащи се бронзови гърди (поне такива изглеждаха), частна секретарка на могъщия магнат господин Пеланши Моулас, само негова според хорските приказки.

След като одобри задните ѝ части, Вадиньо реши да си изясни въпроса с гърдите: дали бяха наистина от бронз или само много твърди? Издигна се във въздуха и като застана с главата надолу, погледна в деколтето на принцесата от народността наго.

Доня Флор занемя уплашена: не беше го виждала още да лети и да се чувства във въздуха толкова добре, колкото и на земята, като застава в положения, най-подходящи за случая — прав, излегнат или с главата надолу.

Наистина ученичките не можеха да го видят, но явно нещо бяха почувствали, защото станаха нервни и се смееха без причина, като че ли имаха някакво предчувствие. Доня Флор започна да се дразни — Вадиньо минаваше всякакви граници.

Мина ги наистина, защото, след като не се задоволи с огледа, пусна ръка в деколтето да определи накрая естеството на тези

божествени творения — от плът ли бяха, или беше някакво чудо?

— Ох — изписка Зулмира, — пипат ме...

Дона Флора си загуби ума пред това нахалство и избухна:

— Вадиньо!

— Кой? Какво? Как? Какво става?

Възбудени и стреснати, ученичките заобиколиха приятелката си и учителката.

— Какво каза, дона Флор? А ти, Зулмира?

Зулмира обясни с въздишка:

— Почувствах, че нещо ми хваща и стиска гърдите...

— Заболя ли те?

— Не... По-скоро беше приятно.

Дона Флор започна да идва на себе си, Вадиньо изчезна след вика ѝ.

На два или три пъти този следобед Вадиньо ѝ каза с хитър глас и предизвикателна усмивка:

— Да видим кой може повече, светице... Ти с твоя доктор и с твоята гордост или аз...

— Ти какво?

— Аз с моята любов...

Това беше предизвикателство и дона Флор, уповавайки се на разкритието, което ѝ беше направил малко преди това (че няма да напада пръв, а ще действа само с нейно съгласие), се съгласи да го приеме, решена да рискува — имаше достатъчно храброст за това. Който е минал през ада на вдовството, мили мой, без да се опари, не се страхува от нахалници и съблазнители.

— Слагам честността си над всичко...

Вадиньо взе да се смее:

— Говориш точно като доктора, моето момиче. Надула си се като някой даскал...

Този път тя се засмя:

— Бях учителка, преди да познавам и него, и теб. И между другото много търсена учителка...

— Учителка по готварство, а не по високомерие...

— Наистина ли смяташ, че съм се променила и съм станала високомерна?

— Ти никога няма да се промениш, моето момиче. Единственото ти високомерие е твоята честност. Сърбал съм вече от тази попара, ще я сърбам пак... Каквато и учителка да си, в любовта си моя ученичка. Дойдох да довърша образованието ти...

С тази размяна на шеги и нежности говориха почти до вечеря. Дона Флор беше изпълнена с решителност. Вадиньо никога нямаше да успее да пречупи у нея достойнствата ѝ на честна омъжена жена. Предишния път тя беше млада, не знаеше как да сдържа вълненията от първата си любов и загуби честта си в Итапоъ. Днес е изживяла и

болки, и радости, знае цената на всяко нещо. Вадиньо ще се умори да чака. Но той не вярваше на непреодолимата съпротива:

— Ще ми дадеш, когато най-малко очакваш... Като преди... И знаеш ли защо?

— Защо?

Той обясни нахално и високомерно:

— Защото ме харесваш и в себе си, съвсем вътре в себе си, където самата ти не виждаш, луда си да ми бутнеш...

Вадиньо беше пълен с хитрини, а дона Флор — твърда на становището си:

— Този път ще загубиш... Времето ще покаже...

Това беше един приятен и очарователен следобед. Но започна трудно и неприятно.

Когато дона Флор излезе от банята след следобедните уроци и застана пред огледалото да се парфюмира и среше, полугола, само по сутиен и гащи, някъде из стаята се чу одобрително възклицание. А преди да влезе и след като излезе от банята, тя претърси стаята и установи, че няма нито един от двамата ѝ съпрузи: докторът беше още в аптеката, а Вадиньо се изпари след скандала с първата група.

А ето го сега седи най-отвратително върху гардероба и поклаща крака. В полумрака изглеждаше направен от същото дърво като ангела в църквата „Санта Тереза“. Гледаше така втренчено раменете на дона Флор, като че ли лакомията му всеки момент щеше да потече като олио върху тялото ѝ. „Господи!“ — промърмори дона Флор и бързо навлече халата.

— Защо така, моето момиче? Да не би да не те познавам цялата? Къде не съм те целувал още? Каква е тази глупост?

С балетен скок — какви леки движения! — голото му тяло прекоси светлината и сянката и се приземи елегантно на желязното легло, върху новия матрак.

— Този нов матрак е мек като облаче. Моите поздравления.

Опъна се нахално, един лъч освети доволната усмивка на чувственото му и съблазнително лице. Дона Флор го наблюдаваше от сянката.

— Ела тук, Флор, ела да си легнеш до мен, хайде да се позабавляваме малко. Легни тук, дай да се потъркаляме на този готин матрак...

Още под впечатление от случилото се с ученичките — нахалството на Вадиньо да бръкне в деколтето на Зулмира, а на нещастницата да ѝ харесва, макар да не виждаше мръсника, явно ѝ достави удоволствие, — доня Флор реагира остро:

— Малко ли ти беше това, което направи? А сега на всичко отгоре идваш и мен да гледаш? Не си се възпитал много за това време, а си можел да го използваш...

— Недей така, моето момиче... Легни си тук при мен.

— И още имаш кураж да ме викаш да легна при теб! Какво си мислиш за мен? Че нямам честолубие?

Вадиньо не искаше да се разправя:

— Какви са тези сръдни, моето момиче? Какво толкова съм направил... Пуснах едно око на момичето, и толкоз... Искях само от любопитство да знам от какво са направени удоволствията на Пеланше Моулас. Казват, че сучел от гърдите ѝ... — Засмя се и понижи глас: — Ела, моето момиче, седни тук до мъжленцето си, щом като те е страх да легнеш. Седни да си побъбрим малко, нали самата ти каза, че искаш да си поговорим?

— Ще седна, а ти ще искаш да ме нападнеш...

— Ах! Ако можех... Да не мислиш, че ако можех да те хвана, щях да седя така да си губя времето? Насила, моето момиче, никога няма да те искам — това го запомни добре...

— Забранено ти е да ме нападаш ли?

— Забранено? От кого? Няма ни дявол, ни господ, който да ми забрани каквото и да е. Не го ли разбра след седем години живот с мен?

— А защо тогава?

— Някой път насилвал ли съм те? Поне веднъж, кажи...

— Никога...

— Тогава? Сам си забраних, никога не ми се е налагало да насилвам жена, а един път, когато Мирандао искаше да хване насила една черничка на плажа Униао, аз не разреших... Вземам само това, което ми се дава доброволно и от сърце, моето момиче. Насила не ми е приятно.

Гледа я дълго и пак се усмихна:

— Ти ще ми дадеш, мила Флорзиня, и аз съм луд за този час, сама ще го направиш, защото аз те искам само когато и ти ме искаш.

Не те искам с вкус на омраза, моето момиче.

Тя знаеше, че това е чиста истина: гордостта се надигаше в гърдите на съпруга ѝ (първия) като бляскав ореол. Не съвсем като на светец, а като на истински мъж.

Дона Флор седна на крайчеца на леглото, а Вадиньо я гледаше, легнал до нея. Почувства се по-спокойна и се отпусна. Но едвам седна, и измамникът вече пускаше ръка от кръста надолу към свивката на корема ѝ. Изправи се възмутена:

— Ти наистина си пропаднал тип... Помислих, че говориш от сърце, че държиш на думата си... А ти веднага пускаш ръце...

— Да не би случайно да съм те насилнил нещо? Само защото съм си сложил ръката на пъпа ти? Седни и слушай, моето момиче: няма да искам от теб нищо насила, но това не значи, че няма да направя всичко, всичко, че няма да използвам всички средства, за да ми дадеш сама. Всеки път като мога да те пипам, ще те пипам, когато мога да те целуна, ще те целувам. Не те лъжа, Флор, ще направя всичко, ще бързам, защото искам да те схрускам цялата, умирам от глад.

Това беше предизвикателство към честта ѝ на порядъчна жена, срещу обаянието и сладкодумието на Вадиньо.

— Не те лъжа, моето момиче, ще го направя, и когато този твой доктор най-малко очаква, ще има корона от рога на главата си. Между другото, какъвто е дълъг и главанчест, доста ще му отива.

„Предизвикателство? Добре, господинчо, може да си най-прочут в публичните домове, да си най-ловък съблазнител на омъжени жени, но няма да ме имаш втори път. Колкото и да си хитър, колкото и да си сладкодумен, мръсно, няма да се оставя да ме измамиш: аз съм честна жена, няма да опетня нито моето име, нито това на мъжа си. Приемам предизвикателството.“ След като помисли и реши, седна пак на матрака:

— Не говори така, Вадиньо, грозно е... Уважавай съпруга ми... Недей с тези приказки, хайде да говорим сериозно. Ако съм те извикала, както казваш, това е, защото исках да поговоря с теб, понякога ми домъчняваше, исках да те видя, да си кажем нещо. Но не съм имала намерение да развратнича. Защо имаш толкова лошо мнение за мен?

— Аз? Кога съм мислил лошо за теб?

— Бях ти жена седем години и ти ходеше, където си искаше — не само да играеш, но и да обикаляш леглата на всички пропаднали жени в Баия, малко ти беше това, ами тръгна и с омъжени жени, още по-лоши и от проститутките... И понеже стана дума за тях, чак сега разбрах, че си ходил с една Инес, една охтичава, беше в училището преди много време...

— Инес? Слабата? — Напрегна паметта си и в съзнанието му изплува стройната Инес Васкес дос Сантос с лакомата ѝ муцуна. — Оная? Кожа и кости... Не обръщай внимание на това, моето момиче, няма никакво значение. Нищо и никакво сваляне. А освен това, защо се сещаш за такива стари и минали неща?

— Стари и минали неща, ама аз научих едва онзи ден... Представяш ли си какъв срам, Вадиньо? Ти — умрял и погребан, аз — омъжена отново, а твоите мръсотии още ме преследват... Извиках те за това и за други неща, защото имаме още сметки да уреждаме. А не за това, което си мислиш...

— Но след като вече съм тук, какво лошо има да се забавляваме малко? Хайде да залъжем глада. И ти се нуждаеш, пък за мен да не говорим...

— Ти би трябвало да ме познаваш, да знаеш, че съм жена, която не може да измами мъжа си. Седем години ме прави луда и ме лъга как ли не. Всички го знаят и ме одумват...

— И ти обръщаш внимание на тази пасмина?

— Ти ме лъга и при това немалко. Ако беше някоя друга, щеше отдавна да те е зарязала или да ти е посадила куп рога на главата. Аз направих ли го? Не, защото, слава богу, съм сваятна жена, Вадиньо. Никога не съм погледнала друг мъж, докато ти беше жив...

— Знам...

— Като знаеш, защо искаш да мамя Теодоро, той ми е мъж, както и ти. Винаги ме е носил на ръце, никога не ме е мамил с друга. Никога, Вадиньо, никога... Даже един път... — Изречението увисна във въздуха.

— Даже какво? — попита той с много мек глас. — Кажки останалото.

— Не знаеш колко много жени са тичали след него.

— Много жени? Не преувеличавай, моето момиче, имаше само една и това беше Магнолия, най-голямата крава на Баия, а той се

изложи. Къде се е чуло и видяло дърт мъж, доктор на всичкото отгоре, да се държи като девственица, да го е страх от жена, оставало е само да почне да вика за помощ. Срамота... Знаеш ли как почнаха да му казват след този провал? Доктор Клизма, моето момиче.

— Вадиньо, престани. Ако искаш да говорим като хората, добре, но да дойдеш да се подиграваш с мъжа ми — не. Знай, че го обичам много, ценя начина, по който се отнася с мен, и никога няма да омърся името му.

— Ти започна разговора, пиленце. Но кажи си истината: кого харесваш повече? Не лъжи... Мен или него?

Беше си сложил главата в скута на дона Флор и тя рошеше косите му. Заинатена, не отговори на предизвикателния въпрос.

— Никога няма да го измамя, Вадиньо, той не го заслужава...

Вадиньо дишаше леко и се усмихваше невинно като дете. Дона Флор прокара ръка през русите косъмчета на гърдите му. Той каза повече като потвърждение, отколкото като въпрос:

— Ти харесваш повече мен, моето момиче. Сигурен съм.

— Той заслужава любов...

Ръката на дона Флор докосна белега от бръснач: доставяше ѝ удоволствие да усеща спомена от времето на бягството на Вадиньо от колежа, дълбокия белег, резултат от младежко сбиване.

Сънливото спокойствие на следобеда проникваше в стаята в светлини и сенки като тих ветреца.

— Моето момиче — каза той, — толкова много ми беше мъчно за теб, толкова много, че ми тежеше на гърдите като цял тон земя. Отдавна исках да дойда, още когато ме извика за първи път. Но ти ме спираше с талисмана, който ти даде Диди, и едва сега успях да се освободя и да дойда... Защото чак сега ме извика истински, наистина имаше нужда от мен...

— И на мен ми беше мъчно през цялото време... Няма значение, че беше лош, Вадиньо, почти умрях, когато ти умря...

Дона Флор почувства нещо вътре в себе си, желание да се смее и да плаче, но тихо, съвсем тихо. Толкова нежна беше ласката на ръката на Вадиньо по тила ѝ, по лицето; главата му, отпусната в скута ѝ, търсеше по-удобно място и беше приспиващо тежка и топла. Красива руса глава. Малко по малко дона Флор се навеждаше към него,

Вадиньо се приповдигна и изведнъж я целуна по устата съвсем не насила.

Дона Флор се отскубна от целувката и от ръцете, в които вече беше се отпуснала.

— Господи! Боже господи...

Не беше малко предизвикателство. Не можеше да си позволи и минутка отпускане, ако не искаше хитрецьт да я преметне.

Подсвирквайки си весело, Вадиньо стана с насмешлива усмивка и отиде да се рови в чекмеджетата на гардероба. От чисто любопитство или, кой знае, за да остави дона Флор да събере из стаята остатъците от волята си и твърдото решение.

Когато докторът си дойде за вечеря, дона Флор беше възвърнала изцяло благоприличието си и още повече бе затвърдила решението си да остане вярна на своя мъж, като запази неопетнено името и чисто челото, зад което вряха и кипяха мисли и знания. „Никога няма да омърся името, което ми даде, нито ще сложа рога на челото ти, Теодоро — по-скоро ще умра.“

Важното беше да не дава надежди, да не позволи на хитреца да действа на чувствата ѝ, печелейки на своя страна презряната материя на плътта, способна — както я беше научила йогийската книга от гладните времена на вдовството — да я накара да измени на чистите чувства и да предаде честта си. Ако Вадиньо искаше да продължава да я вижда, трябваше да се ограничи в рамките на приличието и платоничните отношения, други не можеха да си позволят дона Флор и първият ѝ съпруг.

Дона Флор не криеше — не се и опитваше — нежните си чувства към покойния — първата ѝ голяма любов. Той беше този, който я събуди за живота, като превърна глупавото момиченце от улица Алво в пламтящ огън, научи я какво е радост и страдание. Изпитваше към Вадиньо дълбока нежност, нещо неопикуемо, смесица от добро и лошо, неподлежащо на обяснение за самата нея.

Радваше се, че може да го види отново; да говори с него, да се смее на измислиците и лудориите му; радваше се дори и на това, че сърцето ѝ отново се изпълва с копнеж, очаквайки го в необятната нощ, вслушана в стъпките му по смълчаната улица, неспособна да заспи; да вкусва и от хубавото, и от лошото както преди. Но всичко това сега беше само едно хубаво приятелство, без да се намесва нищо друго, без други връзки, без разврат в леглото. Леглото, ах, ето я опасността!

Днес, отново омъжена, щастлива с втория си съпруг, можеше да поддържа с първия единствено чисти отношения, като че ли онази разюздана страст от младежките години със смъртта на Вадиньо се беше превърнала в романтичен свян, освободен от силата на материята, за да се превърне в чист безплътен дух (което между

другото се налагаше от тези и от други съображения). Легло и плътски наслади можеше да има само с втория, с доктор Теодоро, в сряда и събота, с повторение и сладка нежност. За Вадиньо оставаше времето на мечтите, празно време сред толкова щастие, толкова много щастие.

Ако Вадиньо се съгласеше да погледне така на нещата и да приеме уговорката, много добре: това платонично чувство, изпълнено със сладост и веселие, това ненатрапащо се присъствие щяха да придадат прелест на живота на дона Флор, иначе толкова подреден, като компенсират неговата монотонност, по всяка вероятност неделима от щастието. Морално и философски настроеният Мирандао (както нееднократно се доказва) един път обяви на чист баиянски диалект:

— Щастието е голяма тъпотия, едно такова скапано, с две думи — щастието е свинщина...

Ако обаче Вадиньо не пожелаеше да се съгласи с подобни ограничения, дона Флор нямаше да го види повече, щеше да прекъсне отведнъж и връзки, и чувства — дори и духовната нежност, толкова невинна, че не можеше да бъде грях или липса на уважение, заплаха за бляскавото чело на уважавания ѝ съпруг.

Успокоена след подобни разсъждения, с приповдигнат дух, и след като изяде един ментов бонбон, за да премахне от устата си лютивия и същевременно меден вкус на онази безсрамна целувка, дона Флор посрещна доктор Теодоро с обичайната си кротка нежност; както всеки следобед, взе сакото и жилетката и му донесе прохладното горнище на пижамата. За вечеря, за работа на бюрото, за репетиране с фагота докторът си слагаше горнището на пижамата върху ризата и вратовръзката — така се чувстваше най-добре.

Докато вечеряха, дона Флор усети в гласа и поведението на съпруга си някаква сериозност, граничеща с тържественост. Както се знае, аптекарят по начало си падаше малко формалист. Но този път затвореното му лице, мълчанието, липсата на апетит издаваха притеснение. Дона Флор погледна мъжа си, докато му слагаше ориза и пълнената плешка (с яйца, наденица и чушки). Без съмнение докторът имаше някакви сериозни неприятности и като всяка добра съпруга, дона Флор също веднага се разтревожи.

Когато стигнаха до кафето (придружено от божествени „целувки“), доктор Теодоро каза най-последно, макар и с труд:

— Мила моя, искам да говоря с теб за нещо много важно от наш общ интерес...

— Кажи, мили...

Но той се бавеше, търсейки думи. Какво ли е това трудно за казване нещо, питаше се дон Флор, че прави доктора толкова несигурен? Вживяна в тревогата на мъжа си, тя съвсем забрави за собствените си проблеми около двойния брак.

— Какво, Теодоро?

Той я погледна и се прокашля:

— Искам да прецениш съвсем честно, както ти се стори най-добре.

— Но какво, за бога? Кажи най-после.

— Става дума за къщата... Продава се...

— Каква къща? В която живеем?

— Да. Знаеш, че бях събрал пари да купим тази къща, както ти искаше. Но когато трябваше да сключим сделката и всичко беше готово...

— Знам... Аптеката...

— ... се появи възможност да вземем още една част от аптеката, точно тази, която ни прави по-силни и ни осигурява собствеността на дрогерията... Не можех да се двоумя...

— Ти постъпи правилно, нали ти казах? „Къщата остава за после“, не беше ли тъй?

— Но сега се оказва, че къщата е обявена за продан на нищожна цена, мила моя...

— Обявена за продан? Но ние имахме предимство...

— Имахме, но...

Обясни й по-подробно: собственикът се хванал с някакво имение в Конкиста, започнал да развъжда говеда и хвърлил големи пари за телета. Та покрай това развъждане на говеда отлитала мечтата им за собствена къща... Собственикът я обявил за продан на съвсем ниска цена. Колкото до предимството, според него, въпреки че била отдавнашна и прекрасна наемателка, дон Флор била загубила каквото и да е право да се позовава на това, след като се е отказала от купуването. Не можел да чака, докато доктор Теодоро приключи с всички части на аптеката и чак тогава да мисли за къщата. Имал намерение да я продаде веднага. За какво му служел недвижим имот с

такъв нищожен наем, където семейството Мадурейра живеели почти без пари? Добра сделка било да се отглеждат говеда, всеки килограм струвал страшни пари. Отдал се на имението, предоставил продажбата на къщата на отдела за недвижими имоти в банката на приятеля си Селестино. А кандидати естествено не липсвали — при такава съблазнителна цена.

Как научил доктор Теодоро за всичко това? Много просто: Селестино го извикал в банката. Обадил му се по телефона и му казал: „Зарежи тези хапчета и идвай веднага“. Обяснил му положението и накрая попитал: защо доктор Теодоро не направи усилие да купи къщата? Би било чудесна сделка, по-добра не можело да се желае, на практика онзи глупак предлагал недвижимия имот за нищо — за една кошара с телета.

Португалецът имаше право за къщата и говедата — докторът също се съмняваше в успеха на подобно смахнато начинание, свързано с телета, крави и бикове. Но откъде да намери пари, след като съвсем наскоро беше вложил всичките си спестявания в частта от аптеката и беше взел краткосрочен заем от банката на самия Селестино?

Банкерът прецени аптекаря — честен, пълен със скрупули, неспособен да излъже когото и да е. Селестино не беше от типа хора, рискуващи банкова операция без сигурност от пълно покритие — доктор Теодоро никога не лъжеше. Селестино се усмихна: какви ли не изненади поднася животът! Тихата и срамежлива дона Флор беше избрала за съпрузи двамата възможно най-противоположни мъже. Представи си, че дава заем на Вадиньо както сега на аптекаря. Онзи би хванал с треперещи ръце писалката и би подписал какъвто и да е документ, стига да му донесеше няколко мил-рейс за рулетка.

— Намери някакви пари и аз ще ти дам останалите, като ипотекираме самата къща. Виж...

Взе един молив и направи сметка. Ако докторът намереше няколко милиона рейс, можеше да не се притеснява за останалото: ипотеката щеше да е дългосрочна, лихвите — малки. Португалецът му предлагаше сделка като баща на син: Селестино познаваше дона Флор още от времето на първия ѝ брак, беше ял на нейната трапеза, уважаваше я. Уважаваше също и праволинейния доктор Теодоро. Затова не спомена Вадиньо, почиташе втория, а първият беше мъртъв.

В този момент си спомни ехидната му физиономия и това го накара да се усмихне учтиво и да продължи с шест месеца ипотеката.

— Благодаря ви за предложението, няма да забравя вашата щедрост, скъпи приятелю, но в момента не разполагам с никакъв капитал. И няма откъде да го взема. Много жалко, защото Флорипедес наистина би желала да вземем къщата. Няма начин...

— Флорипедес — промърмори Селестино, идиотско име. — Кажете ми нещо, доктор Теодоро Мадурейра, ти вкъщи на жена си Флорипедес ли казваш?

— Не, наричам я Флор, както всички останали.

— Слава богу... — спря с махване на ръка обяснението на доктора, защото bankerското му време беше ценно. — Е, мили мой, доколкото знам, дона Флор, или Флорипедес, както предпочиташ, има солидни спестявания в банката... Повече от достатъчни, за да покрият ипотеката и необходимото за купуване на къщата...

Докторът въобще не бе помислил за парите на жена си.

— Но това са нейни, свети пари, плод на нейния труд, никога няма да ги пипна...

Банкерът измери още веднъж аптекаря, седнал на стола срещу него: Вадиньо вземаше последните пари на жена си, за да залага, понякога ги изтръгваше насила и с грубост. Дори я биел, както разправяха.

— Красиви чувства, докторе, достойни за магаре като теб... — Португалецът остави учтивия тон и стана груб. — Магаре си като тези, дето ги товарят на улицата. Кажете ми: за какво са й тези пари на дона Флор в книжката? Тя иска да си има собствена къща, а нашият кавалер тук от някакви си пикливи скрупули — да, господине, пикливи — изпуска такава възможност. Не сте ли женени?

Доктор Теодоро преглътна обидата — добре познаваше португалеца и му дължеше доста услуги.

— Не зная как да говоря с нея...

— Какво не знаеш? Използвай, когато сте в леглото, защото там най-добре се обсъждат сделки с жена, драги. Аз тези въпроси ги решавам само когато сме легнали с моята, и винаги съм се оправял добре. Слушай: давам ти двадесет и четири часа. Ако утре до това време не се явиш, ще наредя да продадат къщата на който предложи повече... А сега ме остави да работя...

С настъпването на вечерта, не в леглото, а седнали на масата, пред сладкиша с кокосово мляко, доктор Теодоро разказа на дона Флор за разговора си с банкера, като спести псувните и обидите:

— Ако питаш мен, не би трябвало да пипаш тези пари...

— А какво да ги правя?

— Харчи ги за себе си...

— За какво да ги харча, Теодоро, след като не ми даваш да плащам нищо? Дори и рентата на майка ми... Ти плащаш всичко и се сърдиш, когато ти противореча. През цялото време аз само събирам пари в книжката, теглила съм два пъти, за да купя дребни неща за теб. За какво да пазя тези пари, като не ми служат? Освен за ковчег, когато умра...

— Не говори глупости, мила моя... Истината е, че на мен, като на съпруг, се пада задължението...

— А защо аз да нямам право да участвам в купуването на нашата къща? Или може би не ме смяташ за твоя другарка във всичко, само за готвене, чистене и за леглото ли ставам? — разгорещаваше се дона Флор. — Прислужница ли съм или проститутка?

При това неочаквано избухване доктор Теодоро онемя, застина с ръка на вилицата с набоден сладкиш. Дона Флор понижи глас и се заоплакваше:

— Освен ако не ме обичаш и ме презираш толкова, че дори не искаш да ти помогна в купуването на къщата...

Може би през целия си брак, повече от една година, доктор Теодоро не беше се трогвал толкова, колкото на тази вечеря. Изведнъж възкликна срамежливо:

— Ти знаеш, че те обичам, Флор, че ти си моят живот. Как можеш да се съмняваш? Не бъди несправедлива.

Тя, все още възбудена, заяви:

— Не съм ли твоя жена, твоя съпруга? Е, добре, ако утре ти не отидеш в банката, ще отида аз и ще склуча сделката със Селестино...

Доктор Теодоро стана, приближи се до нея и я прегърна влюбено. Дона Флор се сгуши в прегръдката му. Седнаха на дивана, опрели нежно лице до лице.

— Ти си най-добрата, най-сериозната и най-красивата от всички жени...

— Чак най-красивата не съм, Теодоро...

Погледна го с очи, искрящи от щастие.

— Красива не съм, но можеш да бъдеш сигурен, че съм сериозна.

След като каза това, потърси с устни устните на доктора и го целуна влюбено — нейният добър съпруг, единствен заслужаващ ласките ѝ.

Нощта навлезе в стаята и Вадиньо видя сцената, прикрит в сянката. Прекара неспокоен ръка по челото, обърна гръб и излезе недоволен на улицата.

След разговора между доната Флор и доктор Теодоро събитията заваляха бързо, едно през друго, ставаха все по-объркани.

В града се случиха такива неща, които можеха да потресат (и потресоха) дори и най-свикналите с магия и ясновидство създания, като гадателката Аспазия, завръщаща се всяка сутрин от Изтока, нейната истинска „родина“, Вратата на Карма, където „единствена поставяше духовната наука в движение“; като прочутия медиум Жозете Маркос („феномени на левитацията и ектоплазмата“), чиито връзки с отвъдното бяха широко известни; като архангел Сао Мигел де Карвальо с чудесата си в палатката на улица Калафате; като доктор Наир Сака, „дипломирана в университета на Юпитер“, способна да излекува с магнит каквато и да е болест, на улица Петнадесетте чудеса; като Мадам Дебора, от Миранте дос Афлитос, познаваща тайните на тибетските монаси, непрестанно бременна от постоянното духовно съвкупление с живия Буда, самата тя — „върховно откритие на бъдещето“, способна с дарбата си на ясновидка да „предвиди и уреди най-богати бракове в къс срок и да открие печелившите номера от лотарията“; без да говорим за Теобалдо — Багдадския принц, вече малко поостарял.

И не само тези светила останаха потресени. Уплахата обхвана и онези, които бяха дълбоко свързани със свръхестественото в Баия, които го създаваха и пазеха, които бяха негови носители през времената: майки и бащи светии, ялориша, бабалориша, якере, оба, ога^[1]. Никой не разбра какво става, никой не можа да даде задоволително обяснение: нито самата Света дева, седнала на трона си в Аше на Опо Афонжа^[2]; нито Мениня до Гантойс, с придворните си в Аше Ямаса; нито леля Маси от Бялата къща на многоуважавания Аше Я Насо, дори тя — въпреки цялата си мъдрост, натрупвана сто и три години; нито Олга от Янсъ, танцуваща величествена и дръзка в Алакету; нито Незиньо от Ева; нито Симплисия от Ошумаре; нито Синя от Ошоси, гадателка на починалия татко Прокопио от Иле Огуажа; нито Жоаозиньо от Кабокло Педра Прета; нито Емилиано от

Богум; нито Мариета де Темпо; нито кабоклото Нейве Бранко от село Зумино Реанзаро Гангажти; нито Луис да Мурисока.

Пред очите им се развихри война на светии — по пътища и кръстопътища, в нощите на макумба, в светилищата и необятните небеса, с невиджани заклинания и магии, сеещи смърт на всяка крачка. От едната страна се събраха ориша, строени по племена и народност; от другата — Ешу, застанал единствен на страната на бунтовния егун, комуто никой не предлагаше шарени дрехи, нито кръвта на петли и овце, нито козел, нито дори една мида от Ангола. Облече се в дрехите на желанието, накичи се с безсмъртната страст, искаше да бъдат принесени в жертва само усмивката и сладостта на дона Флор.

Не можа да се наложи и Янсъ, тази, която прогонва духовете, която не се бои от егун и им се опълчва, която се разпорежда с мъртвите, жената воин, чийто вик кара плодовете да зреят и разгромява армии; могъщият Ешу ѝ отне силата. Всичко тръгна наопаки, времето потече назад, на обед беше полунощ, слънцето изгряваше по залез.

Проснати за молитва, ялориша и бабалориша отказаха да се намесват повече — оставаше омагьосаните сами да намерят изход в огъня на борбата. Единствен бабалао Диди, защото беше Асоба от Омолу, маг на Ифа и пазител на дома на Осайн и най-вече защото беше корикое улокотум в светилището на огун в Амореира, се опита да омотае с амулета си събудилия се от любовна тръпка егун. Направи го по молба на Дионизия Ошоси, но напразно, както ще се види по-нататък.

Не може да се твърди, че Кардозо се стресна — не е от хората, които лесно се стряскат. Но че претърпя сътресение, това да, няма как да се скрие истината, и казвайки, че майстор Кардозо се е учудил, казваме всичко и изразяваме объркания и необичаен дух, царящ в града. Точно в онези дни разбунтуваният и прозрял истината народ нападна седалището на чуждия монопол за електрическа енергия, поиска да се национализират мините и петролът, накара полицията да се разбяга и пъ „Марсилезата“, без да знае френски. Всичко започна тогава.

Дона Флор не си даде веднага сметка за положението, за разлика от Пеланши Моулас, чиято калабрийска кръв му помогна да надуши и схване откъде идва успехът на ласките, постигнат онази нощ. Уплашен

— да, уплаши се този безстрашен мъж, този калабрийски бандит, този модерен гангстер по чикагски образец, този закоравял играч, изпрати шофьора си Аурелио, доверено лице, в светилището на майка Отавия Кисимби, ялориша от народност конго, а самият той тръгна да търси мистичния философ и астролог Кардозо, единствените живи същества, способни да му бъдат полезни в такава ужасна минута, да спасят царството и величието му.

Царството и величието, защото Пеланши Моулас беше владетел на най-могъщия тръст в Баия, цар на играта и на нарушаването на законите, разполагаше официално с рулетка, „френски заек“, бакара, ласкине^[3] в „Паласе“, в „Табарис“, в „Абайшадиньо“, в големите и малките игрални домове, където неговите хора следяха внимателно картите и заровете, крупиятата и салонните управители и му носеха всеки ден тлъста печалба от ронда, от двадесет и едно, от седем и половина. Почти нямаше игрален дом, който да убегне от властта му, с изключение на „Трите дука“, онзи на Менингита, и свърталището на Паранагуа Вентура. Над всички останали протягаше хищно закривени нокти (и с добре поддържан от една мулатка маникюр, производство на стария Барейрос, който беше създал тридесет и седем мулатки от различни майки, коя от коя по-красива).

А огромната (и привидно) нелегална империя на играта на бишо? Единствено на Пеланши му беше позволено да играе със знанието на полицията и ако някой наивник си позволише да го конкурира, бдителните власти веднага строго прилагаха закона спрямо престъпника: *dura lex, sed lex*^[4].

Нямаше в целия щат Баия по-могъщ човек — цивилен, военен, свещеник или магьосник. Пеланши Моулас стоеше над всички.

Собственик на най-богатата империя — империята на хазарта, с цяла армия подчинени, салонни управители, крупията, данъчни агенти, банкери, подставени играчи, жигола, шпиони, тайни полицаи и телохранители, той беше папата на една секта с хиляди подчинени вярващи и фанатични роби. Поддържаше и лансираше с даренията си високопоставени лица от администрацията и интелигенцията, като се започне от полицейския началник и се стигне до благотворителни дела и финансирането за строителство на църкви.

Какво струваха пред него губернаторът и кметът, въздушни, морски и подводни военачалници, архиепископът с митрата и пръстена

си? Нямаше на земята сила, която да уплаши Пеланши Моулас, стар италианец с побелели коси, любезна усмивка и твърд поглед, почти жесток, пушещ винаги цигарата си с цигаре от слонова кост, любител на Вергилий и Данте, защото освен комара обичаше само поезията и мулатките.

[1] Думи, означаващи шамани, магьосници и всякакви гадатели, изповядващи африканския култ йоруба. — Б.пр. ↑

[2] Имена на божества и места, където изповядващите култа правят заклинанията си. — Б.пр. ↑

[3] Вид игра на карти. — Б.пр. ↑

[4] Суров е законът, но е закон (лат.). — Б.пр. ↑

Черният Аригоф ходеше мрачен — никак да не му върви, това вече беше много. Всичко започна горе-долу преди около месец, когато, слизайки от таванската си ергенска стая, скрита пакета с ебо. Магията беше сложена там, за да му съсипе живота. Хартията се скъса и отвътре се изсипаха жълто брашно, черни кокоши пера, ритуални листа, две медни монети и парчета от още доста новата му плетена връзка. Връзката го насочи по правилна следа: отмъщаваше си безсърдечната Заира, неспособна да понесе поражение, без да си го върне.

Една вечер Аригоф, изгубил търпението и учтивостта си на рицар, ѝ удари два шамара посред „Табарис“, за да я накара да се държи като хората и да не му опъва повече нервите. По народност Заира беше във властта на инкисе.

Магията беше една от най-силните. Кой ли беше приготвил на Заира такова тежко заклинание? Сигурно е бил някой, който разбира, добър в клетвите и силен в злобата си. Нямаше начин да се откачи, ебо беше пленил късмета на черния, захвърляйки го на дъното на един кладенец, и той се влачеше като просяк по игралните домове, губейки навсякъде. Вече беше заложил всичко най-ценно, което притежаваше: пръстена от истинско сребро, златната верижка с гвинейски амулети и малко рогче от слонова кост, часовника, купен от един моряк, който навярно го бе откраднал от каютата на някой милионер: беше толкова красив, че испанецът от Сете, познавач на скъпоценности, подсвирна, като го видя, и предложи още петстотин мил-рейс, ако черният се съгласи да го продаде, вместо да го заложил.

Родената сред магии креолка Заира пресуши късмета му. Загрижен, Аригоф се питаше къде ли се е дянал остатъкът от вратовръзката му. Положително беше вързан за крака на някой кабокло или инкисе заедно със снимката му, онази същата, която си беше извадил за паспорт: усмихнат, с блеснали зъби. Аригоф я беше подарил на безсърдечната креолка като доказателство за любовта си и сега си представяше как лицето му е надупчено с игли на олтара на светеца, за

да се подновява магията всяка сутрин и да угасне веднъж завинаги щастливата му звезда.

Отиде да се изкъпе в листа и да му бае Епифания Огун. Заклинателката трябваше три пъти да сменя листата, защото падаха увехнали, щом докоснеха тялото му — толкова тежко беше заклинанието, стоварило се над Аригоф.

Угрижен от лошия си късмет, черният вървеше по улица Чили и размишляваше над превратностите на живота. Идваше от ресторанта и се беше насочил право към дома на Тереза. Валдомиро Линс го беше завел да вечеря след фаталния следобед във вертепа на Зезе Менингита, където черният загуби и последните си пари. От яд изяде наведнъж и обета, и вечерята, и закуската.

— Ти си умрял от глад бе, Аригоф, какво ти става? — попита оня, стреснат от прекалено големия апетит.

Негърът отговори с мрачна решителност:

— Не знам дали някога ще ям пак...

— Болен ли си?

— От лош късмет, братко. Вързаха късмета ми за краката на някой омагьосан, кабокло, ако не и ориша от Ангола, онази мръсница нали е от инкисе. Загубен съм.

Разказа за лошия си късмет: проваляха се сигурни предвиждания, не улучваше нито един път. На каквото и да заложеше — на зарове, карти, рулетка — винаги губеше. Партньорите му вече го гледаха накриво, като че ли предаваше лошия си късмет:

— Предава се, братче...

Разказа всичко най-подробно с надеждата, че Валдомиро Линс, състоятелен и весел младеж, ще му се притече на помощ и ще му пусне нещо за залаганията вечерта. Измами се, защото вместо пари приятелят му даде съвети: имало само един начин да се спасял от такъв черен, лош късмет — да не играел известно време. Да оставел да отмине приливът на лошия късмет, да отслабнела силата на ебо, да не се впечатлявал толкова. Ако упорствал, щял да заложил и гащите си. Той, Валдомиро Линс, бил се научил да зачита и хубавия, и лошия късмет, веднъж изкарал повече от три месеца, без да погледне карти, зарове или рулетка.

Изкачвайки се по улица Чили, Аригоф си даваше сметка, че приятелят му е прав: чиста лудост и глупост беше да се инати, много

по-добре щеше да направи, ако отиде при Тереза Географията, една бяла, загубила ума си по негър, причина за шамарите, които отнесе Заира. В дома на Тереза, излегнал се в леглото до нея, наливайки си ракия с лимон, можеше да забрави провалите и да захвърли лошия късмет на килима. Този път Аригоф се беше провалил наистина, оставаше му само срамното оттегляне. Валдомиро Линс беше прав.

Въпреки че бе решил да изследва опустошената география на Тереза, Аригоф не се чувстваше много задоволен. Не му беше по вкуса да напуска полесражението, дори когато бе отчаян и предварително победен. Спомни си за един друг Валдомиро — негов незаменим приятел: Вадиньо, за съжаление мъртъв, смел и вещ, ненадминат в комара. Ето кой можеше да му помогне, ако беше жив.

Една нощ преди много години, след седмици лош късмет, когато вече нямаше пукната пара и нямаше откъде да намери, Аригоф влезе в „Табарис“ и попадна на Вадиньо, който, надут от величие и жетони, залагаше на едро. Черният му взе един жетон и последва неговия: спечели деветдесет и шест милиона за няколко минути, такова нещо дотогава не се беше случвало. Бе чудна нощ: Аригоф си поръча наведнъж половин дузина костюми, като хвърли банкноти от по петстотин на шивача. Една фантастична нощ, страхотна оргия в публичния дом на Карла, той плати всички разходи, легендарна нощ в спомените на комарджиите.

Странно, като си припомняше изстъпленията на Вадиньо, не му ли се стори, че чува отдалеч натрапчивия му глас?

— А бе, бълъо, къде отиде смелостта ти? При бялата ли? Който не гони късмета, не заслужава да печели, ти го знаеш. Откога си станал ученик на Валдомиро Линс? Ти не беше ли вече професор, когато той дойде да играе за пръв път?

Аригоф се поспря на сред улицата с вид на глупак — толкова жив и близък му се стори гласът на Вадиньо, звучащ в ухото му. Изгряваща от морето, луната започваше да позлатява и посребрява града.

— Остави кокалите на бялата за после, черен бълъо, как може да те е страх от магия, след като самият ти си син на Шанго? После ще се занимаваш с бялата, като победиш магията, днес е твоята празнична нощ.

Какви ли не предчувствия не обхващаха лудия Вадиньо, все същият си беше и с късмет, и без късмет, с вечната си весела и

безгрижна усмивка. Кой знае, помисли си Аригоф, може би Вадиньо го вижда от луната как носи на гърба си лошия късмет, загубил златната верижка, сребърния часовник, часовника, за който му завиждаше испанецът?

— Къде ти е смелостта, черньо? Къде е черният Аригоф, мъж и половина?

Предпазливият Валдомиро Линс го беше посъветвал да не се инати против лошия късмет и да се оттегли в леглото на любовницата; Тереза знаеше наизуст реките в Китай, вулканите в Андите, планинските върхове, толкова беше учена. Като гледаше огромния черен Аригоф, тя го сравняваше едновременно с Хималаите и със земната ос — нямаше никакъв срам тази Тереза! С толкова лош късмет и след като Тереза го очакваше, трябваше наистина да е луд, за да се върне при картите.

— Мухльо, върви, щом ти казвам... — прозвуча гласът на Вадиньо в ухото му.

Аригоф го потърси наоколо, защото усети дъха му. Като че ли приятелят му го хващаше под ръка и го водеше към стълбите на „Абайшадиньо“, там наблизно.

— Никога не ме е било страх от някой... — каза негърът.

Тереза щеше да го чака, дъвчейки шоколад, натопена в канадските езера и притоците на Амазонка. Без пукната пара в джоба, Аригоф хлътна в „Абайшадиньо“ и застана пред масата за ласкине.

Антонио Дединьо, крупнето, разбъркваше шест тестета, за да открие новата игра. Лицата наоколо издаваха отчаяние, явно губеха и късметът беше на страната на заведението. Нямаше нито един приятел, от когото Аригоф да поиска един жетон или малко пари. Антонио Дединьо обяви банката от сто хиляди и обърна две карти върху масата — дама и вале.

— На дамата... — чу Аригоф заповедта на Вадиньо.

Нямаше кой да му даде назаем и пет мил-рейс.

Имаше един добре облечен мъж в бял костюм с жетони в ръка и вид на редовен играч, но непознат — сигурно от вътрешността на страната.

Аригоф измъкна от връзката си иглата във форма на ключе, пронизващо сърце — подарък от Тереза. Но златото беше позлатен

метал, а брилянтите — стъкълца без стойност — така му беше казал испанецът от Сете, като отказа да я вземе.

Аригоф се насочи към богаташа и му показа украшението:

— Уважаеми, бихте ли ми дали назаем един жетон, какъвто и да е, задръжете това като гаранция. Казвам се Аригоф и тук всички ме познават.

Онзи му подаде жетон от сто:

— Задръжете си украшението — ако спечелите, ще ми платите, желая ви успех.

Сложил жетона върху дамата, Аригоф изчака сам, защото останалите не искаха да рискуват — толкова бяха отчаяни. Дори и мъжът в бяло предпочете да пропусне разиграването. Антонио Дединьо обърна първата карта и веднага излезе дама. Аригоф прибра жетоните, Дединьо обърна нови карти и се повтори дамата и валето. Аригоф отново заложи на дамата.

Антонио Дединьо извади още една карта от тестето и пак се падна дама. Нови карти и отново съвпадение, вече достойно за отбелязване — за трети път на масата се показа дама и вале. Аригоф държеше твърдо на дамата и заедно с него заложи мъжът в бяло. Пристигнаха първите любопитни. Антонио Дединьо извади картата от тестето и колкото и да беше невероятно, първата карта за трети път беше дама. Между другото напомняше Тереза. „Господи“ — каза нервно една проститутка.

Беше нервна не само защото три пъти се повтори дамата, а и за това, че дамата винаги излизаше първа и че три пъти излязоха едни и същи карти: дама и вале.

И не три, а дванадесет пъти на масата се появиха дама и вале и дванадесет пъти дамата откликна на повика на Аригоф и винаги първа от обрнатите карти. Сега вече не само мъжът в бяло, а и много други залагаха на предчувствието на черния, който слагаше по три хиляди на всяка игра — горната позволена граница.

Смъртнобледен и стреснат, Антонио Дединьо приготви ново тесте. Лулу, надзирателят на салона, беше застанал до Дединьо и следеше внимателно бъркането на картите. Около масата растеше развълнуваната тълпа. Дойдоха хора от масите за бакара и рулетка.

Антонио Дединьо показа тестето на играчите и извади две карти: побледня още повече, ръцете му се разтрепераха, защото картите бяха

дама и вале. Аригоф се усмихна: свърши лошият късмет, ебо беше победен — и тръгна да се бори за късмета си със зъби и нокти заедно със спомена за Вадиньо. Ако имаше друг свят и ако наистина мъртвите отиваха някъде там отвъд, блуждаейки по небето и в пространството, както твърдяха някои специалисти, може би Вадиньо го наблюдаваше от високата луна, пръскаща сребро и злато върху морето и игралния дом. И сигурно се гордееше с приятеля си Аригоф — истински мъж, победил заклинания и магии.

Изглежда, Вадиньо наистина се намираще някъде из салона, и то близо до Аригоф, защото след като черният направи някои загадъчни изчисления и реши да заложи на валето (абсолютно невъзможно беше пак да излезе дама), чу вбесения глас на приятеля си:

— На дамата, келеш такъв!

И ръката на Аригоф, независимо от волята му, като че ли се подчини на някаква свръхестествена сила, сложи жетоните на дамата.

Стиснал зъби, с уплашен поглед, Антонио Дединьо извади първата карта: дама. Настана общо раздвижване, чуваха се възклицания, нервен смях, пристигаха все повече хора, за да видят невъзможното, Жилберто Кашорао^[1], управител на локала, застана невярващ до Лулу, твърдо решен да разобличи измамата (какво друго можеше да бъде?). Невероятното продължи и банката от сто хиляди фалира. Весела и безгрижна, дамата си беше все първа. Къде е измамата, куче такова?

Антонио Дединьо се обърна победен към управителя в очакване на заповеди, но Кашорао само го погледна с недоверие и нищо не каза. Крупието приготви нови карти и бавно, старателно ги разбърка пред погледите на всички:

— Банката е сто хиляди...

Обърна две карти: дама и вале. Настъпи мъртва тишина. Сега всички искаха да залагат на дамата. Идваха хора от улицата и от „Табарис“, където беше стигнала потресаващата новина. Новата банка не издържа много.

По заповед на Жилберто Кашорао Лулу хукна към телефона. А в салона невъзможното продължаваше и дамата все излизаше първа. Мъжът в бяло каза високо:

— Отивам си, иначе ще ми стане нещо, сърцето ми не издържа. Играя повече от десет години в Илеус и Итабуна, в Пиранжи и Агуа

Прета. Виждал съм много измами и блъфове, но такова нещо — никога. Виждам и не вярвам.

Аригоф искаше да му плати жетона и да го покани да хапнат при Тереза, но онзи отказа:

— За бога — не. Страх ме е от магии, а това може да е само магия. Дръжте си жетона, а аз ще си обменя моите, преди да се изпарят.

Лулу се върна и скоро към него и Жилберто Кашорао се присъедини един възрастен и солиден мулат с очила, учителят Масимо Салес, мозъкът на Пеланши Моулас, негов най-доверен човек.

Въпреки обаждането на Лулу магнатът не повярва на тази невероятна история. Лулу положително е започнал да пие пак, и при това в работно време, а това е непросжима злоупотреба. Отпуснал глава на топлите гърди на Зулмира Симоес Фагундес, Пеланши изпрати Масимо Салес да изясни случая. Несъмнено всичко това не бе нищо друго, освен поредното напиване на Лулу.

— Ако е пиян, професоре, не се двоуми, уволнявай го веднага. И ми се обади, да знам какво е станало...

Антонио Дединьо избърса потта от челото си и погледна триото, застанало пред него. Имаше три деца, а за друго не ставаше, дявол да го вземе! Тримата го гледаха накриво, а професорът изсъска: „Продължавай“. Поради сините си дрехи, очилата без рамки и рубинения пръстен Масимо Салес приличаше на уважаван даскал и затова всички му викаха „професор“ — даже и Пеланши, въпреки че беше се дипломирал само в прегрешения към законите и в уменията да борави с жетони и тестета. В тази катедра беше постигнал наистина върха, станал, така да се каже, доктор на науките.

А жертвата на съдбата, Антонио Дединьо, размеси нови карти и всичко се повтори като в кошмарен сън. Както каза Амежина (красивото ѝ име образувано от Аме, на баща ѝ Америко, и Зина, на майка ѝ Розина), проститутка, отдадена на четене на „Алманах на мисълта“ и на други тайнствени източници, това беше „очакваният знак за края на света“. Масимо Салес зададе няколко въпроса на Кашорао и Лулу и като заряза потопа от дами, тръгна към телефона.

Ето защо в салона се появи Пеланши Моулас, следван от Зулмира. Направиха му път да мине и да види как парите му се изпаряват в ласкинетото. Банката от сто хиляди се стопи пред очите му.

С царствен жест Пеланши Моулас отстрани Антонио Дединьо и пред всички присъстващи провери картите: последните карти — дванадесетте валета, лежаха на дъното на кутията. Тримата служители — Масимо с величествената си осанка, Лулу салонният управител и Жилберто Кучето — си размениха по един многозначителен поглед. Антонио Дединьо се видя осъден невинен. Пеланши Моулас изгледа със студените си сини очи първо крупиеето, тримата служители, после заобикалящата ги тълпа играчи с напрегнати лица, стигнали до изстъпление. И най-отпред — черният Аригоф: хималайски връх, ос на света според вещите твърдения на Тереза Географията. Аригоф се усмихваше, покрит с пот и жетони.

Пеланши Моулас също се усмихна на Зулмира, застанала зад него, приготви сам едно ново тесте и обяви банката, като че ли декламираше стих:

— Банката е двеста хиляди.

Какво като беше Пеланши Моулас — цар на хазарта, убиец, престъпно величие и всичко останало, което се знае и няма смисъл да се повтаря, — късметът, все едно, не се обърна и то вече не беше късмет, а чудо: пак излязоха дамата и валето и пак дамата бе първата карта. Когато банката се разори, преди да минат и половината карти, Пеланши Моулас изследва кутията с останалото от тестетата: там на края („края на света...“, повтаряше Амезина пророчески) си седяха дванадесетте ненужни валета.

Като захвърли картите, Пеланши Моулас изсъска нещо, а Жилберто Кашорао го преведе на висок глас:

— За днес играта се прекъсва...

Аригоф се оттегли сред поздравления, следван от почитатели и страстни дами. Обмени жетоните, купи шампанско и тръгна за Тереза. Черният беше се надул от гордост: никакви заклинания и магии не можеха да му излязат насреща.

Пеланши Моулас се замисли. Лулу вдигаше рамене, Жилберто Кашорао не беше в състояние да обясни, но беше съгласен с Масимо Салес: в цялата работа имаше някаква мръсна измама. Потънал в морето от дами, Антонио Дединьо очакваше присъдата. Трябва всичко да се изясни, каза тържествено професорът. Пеланши Моулас сви рамене: да направят, каквото смятат за необходимо, разпити, следствия, да викат полиция, ако е необходимо. Колкото до него,

гризеше го някакво съмнение — калабрийската му кръв беше чувствителна към мистериите и силите на отвъдния свят.

Чувствителни бяха и заоблените гърди на Зулмира Симоес Фагундес. Първата секретарка и любимка на Пеланши Моулас изведнъж заподскача и се закиска:

— Нещо ми става на гърдите, ох! Пекито, нещо ме гъделичка, ще се побъркам... Дяволска работа...

Пеланши Моулас се прекръсти.

[1] Второто име на управителя е прякор и значи „Голямо куче“.
— Б.пр. ↑

Онези дни бяха объркани, изпълнени с тичане, умора и вълнения. Дона Флор и доктор Теодоро сновяха от едно място до друго, от банката до нотариуса, от нотариуса до различни общински отдели. На нея ѝ се наложи да прекъсне уроците до края на седмицата, а той почти не се появяваше в аптеката. Селестино предупреди дона Флор с обичайната си лузитанска прямота:

— Ако искате да купите къщата, оставете за няколко дена тези тъпи уроци. Иначе сбогом...

Появи се и друг кандидат и ако не беше добронамереността на банкера, те щяха пак да изпуснат случая и да не сключат сделката. Сега всичко беше готово, оставаше само да се подпише нотариалният акт: нотариусът щеше да го приготви за няколко дена. Но вече бяха предплатили на стария собственик с парите от спестовната книжка на дона Флор.

Хванала под ръка мъжа си, облегната на силата и знанията му, дона Флор обиколи половин Баия в онези дни. Почти не се спря вкъщи, идваше само да хапне и да преспи, но и през това малко време не можеше да си почине. Как, когато Вадиньо беше там и заставаше до нея, щом тя се появеше, все по-нахален, твърдо решен да я доведе до падение и изневяра.

— Изневяра? Как така изневяра — питаше хитрецът, — след като съм твой съпруг? Къде се е чуло жена да изневери, отдавайки се на законния си съпруг? Не беше ли се клела пред свещеника и съдията да му се подчинява? Къде си видяла, Флор, такъв платоничен брак? Глупости...

Проклетникът имаше меден език; знаеше как да я обърка с нежния си глас:

— Моето момиче, не се ли оженихме, за да спим заедно? Тогава?

Дона Флор още усещаше тежестта от ръката на доктора, миризмата на пот от тичането по улиците, търсейки разрешение на бюрократичните формалности. Гласът на Вадиньо я смущаваше — как да си почине, като трябваше да бъде нащрек, след като не можеше да

се отпусне нито за миг, без да бъде застрашена? Застрашена да я увлече мелодичният му глас, да я омаят думите му, да се предаде на измамната му ръка. Докато се усетеше, вече беше в ръцете му и трябваше да се отскубва насила. Не се даваше и никога нямаше да се даде.

Не се даде или по-точно не се даде изцяло, защото все пак нещо му позволи през тези тежки и уморителни дни: малки невинни ласки. Дали бяха толкова малки и невинни?

Един следобед например, като се върна грохнала от отделите и нотариуса (докторът беше отишъл до аптеката да приготвя рецепти), дона Флор свали роклята, захвърли обувките и чорапите и се просна на леглото по комбинезон. В празната къща беше тихо, дона Флор въздъхна.

— Изморена ли си, моето момиче? — Беше Вадиньо, легнал до нея.

Откъде дойде, къде се беше скрил, че дона Флор не го видя?

— Изморена съм... Никога не съм мислила, че за една хартия човек може да изгуби цял следобед...

Вадиньо я погали по лицето:

— Но ти си доволна, моето момиче...

— Винаги съм искала да имам моя къща...

— Винаги съм искал да ти дам тази къща...

— Ти?

— Не вярваш ли? Имаш право... Знай тогава, че това е нещото, което най-много съм желал: да мога един ден да ти дам тази къща. Трябваше един ден да спечеля толкова пари на 17, че да мога да я купя... Щях да дойда с нотариалния акт, без да ти кажа нищо преди това... Само че не ми стигна време. Иначе... Не вярваш, нали?

Дона Флор се усмихна:

— Защо да не вярвам?

Усещаше устните на Вадиньо до лицето си и поиска да се освободи от обвиващите я ръце:

— Остави ме...

Но толкова я моли, че тя се съгласи той да си сложи русата глава на гърдите ѝ. Невинно естествено.

— Заклеваш се, че няма да се опиташ...

— Заклевам се...

Това бе сладък миг — дона Флор усещаше дишането на Вадиньо във врата си, ръцете му бранеха почивката ѝ. С едната я галеше по лицето, по косите, премахвайки умората ѝ. Толкова уморена беше, че заспа.

Като се събуди, вече се бе свечерило и доктор Теодоро се беше прибрал.

— Спиш ли, мила? Сигурно си пребита от умора, горката... Освен че си изхарчи спестяванията, ами и толкова труд...

— Не говори глупости, Теодоро... — И срамежливо се покри с чаршафа.

Потърси Вадиньо в полутъмната стая, но не го видя. Навярно си беше заминал, след като бе чул стъпките на доктора. Дали я ревнува от Теодоро? — запита се дона Флор усмихната. Вадиньо естествено отричаше, но дона Флор малко се съмняваше.

Доктор Теодоро си облече горницето на пижамата, дона Флор сложи пенъора и стана. Мъжът ѝ я хвана за ръцете:

— Какво блъскане, а, мила моя? Но си заслужаваше, сега имаме наша къща. Но аз няма да мирясам, докато не платя ипотеката и не ти върна парите, които даде за прехвърлянето.

Почти прегърнати, докторът хванал дона Флор през кръста, те тръгнаха към трапезарията. Там видяха дона Норма, жадна за новини около купуването на къщата.

— Като две гълъбчета сте... — каза, виждайки ги така влюбени, а докторът веднага се засрами и се дръпна от жена си.

На другия ден дона Норма дойде при дона Флор да шият. Сочейки врата ѝ, се пошегува:

— Тази любов с мъжа ти става малко скандална...

— Какво?

— Като че ли не ви видях вчера с доктора как се бяхте прегърнали, като идвахте от спалнята!

— За мен и Теодоро ли говориш? — попита все още уплашена.

— А за кого, мислиш? Ти оглупя ли? Докторът като че ли вече не е толкова сериозен... И преди вечеря, а? А после продължихте ли? Вярно, трябваше да отпразнувате покупката на къщата...

— Какво говориш, Норминя... Нищо не е имало...

— А, само не така. Всички тези червенини по шията ти, коя от коя по-красива, и да казваш, че нищо не е имало... Не знаех, че

докторът е пияница...

Дона Флор прокара ръка по шията си и изтича да се види в огледалото в стаята. По цялата ѝ страна имаше червени и морави петна. Скандал.

Ах! Вадиньо, как може да си такъв измамник и тиранин... Почувствала устните му, тя се възмути. Но той я попита какво лошо има да ѝ докосне шията, след като това дори няма да е целувка, а само докосване с устните. И дона Флор заспа от ласката. Ах, този непоправим Вадиньо!

Дръпна се от огледалото, облече блуза с висока яка, за да скрие издайническите белези. Какво щеше да каже докторът, ако видеше тези червенини от други устни, а не от неговите, впрочем неспособни на такава низост? Върна се в стаята:

— Норминя, за бога, да не вземеш да си правиш шеги с Теодоро за тези неща... Знаеш какъв е стеснителен. И толкова дискретен...

— Разбира се, че няма да се шегувам с доктора, но, Флорзиня, той наистина вече не е така сериозен... Бил е дискретен в други времена, мила моя, сега се отпусна... Дори прилича на Вадиньо, дето само не ги правеше тези работи пред съседите...

Дона Флор чу смях и усети едно присъствие, за щастие дона Норма не си даваше сметка: хитрецът се появи във въздуха и на всичкото отгоре беше облякъл онази риза с голи жени, която дона Жиза донесе от Америка на доктора. Беше само по риза, останалото на показ — още по-непристойно.

— Какво лошо има в това, моето момиче? Какво? Нека ръката ми си остане там, нито те пипам, нито те галя, само си държа ръката така, какво от това? — Държеше ръката си върху закръгления ѝ хълбок, но щом получи мълчаливото ѝ съгласие, ръката не се сдържа и тръгна нагоре-надолу по хълбока и бедрото — обширна площ, завоювана малко по малко.

И така — с ръце, с устни, с нежни думи, с поглед, със смях, с измислици, с кокетство, Вадиньо обсади крепостта, обявена за непревземаема от дона Флор, рушейки стените на достойнството и сваяна. Напредваше бавно и сигурно с упоритата си обсада, водеше битката към победен край.

С всяка среща завземаше нови позиции, падаха бастиони, превзети със сила или хитрост: с умелата ръка или с хилядите обещания, всичките незначителни — „само една целувка, моето момиче, само една“. Минаха по реда си гърди, бедра, задник. Сега всичко беше негово — площи, освободени от забрана, за ръката и ласката на Вадиньо. Когато дона Флор си даде сметка, честността и честта на доктора бяха забутани в последния редут, запазил се все още цял. Останалото Вадиньо беше превзел, без тя да се усети.

Дона Флор имаше намерение да се разправя за червените петна, решена да забрани каквито и да е волности, но той я обвиваше с прегръдките си, шепнеше ѝ обяснения или вземаше на подбив сваяна и сериозността ѝ, скоро започваше да ѝ погризва ухото, карайки я да настръхва.

Ставаше наложително да се сложи един път завинаги край на тези отношения, вече толкова далечни от нежното уважение, невинното приятелство, платоничните чувства, които дона Флор си представяше, когато Вадиньо се завърна. Преценявайки нарасналата опасност, добродетелната съпруга бе обзета от решимост и страх, възнамерявайки да сложи край на това глупаво положение. Къде се е чуло и видяло една жена да има двама съпрузи?

Седнала на дивана, дона Флор размишляваше над деликатността на въпроса — трябваше да проведе разговора много внимателно, за да не обиди Вадиньо, в края на краищата той бе дошъл по нейно повикване, — когато дяволът се появи и я взе в обятията си.

Докато дона Флор мислеше как да подхване разговора, Вадиньо мушна ръка под дрехите ѝ, търсейки да достигне точно онзи последен и все още оцелял редут — тайник, съдържащ честността ѝ на жена и честта на доктора.

— Вадиньо!

— Остави ме да я видя, моето момиче... Страшно съм се затъжил за нея... А и тя за мен...

Дона Флор се изправи вбесена. Вадиньо също се засегна и разговорът бе труден и неприятен. Може би Вадиньо не бе очаквал такава остра реакция от дона Флор, мислейки я изцяло покорена.

— Махни си ръцете от мен и не ме пипай повече... Ако искаш да ме виждаш и да говориш с мен, това ще става отдалеч, като познати и нищо повече... вече те предупредих, че съм честна жена и че съм много щастлива с мъжа си...

Вадиньо отговаряше подигравателно:

— Мъжът ти е един мухльо... Само дето е голям... Какво разбира този глупак от такива неща?

— Теодоро не е прост като теб, нито е мошеник, а е учен.

— Учен... Може да знае как се прави сироп... Но за хубавите неща е най-големият тъпанар на този свят... Достатъчно е да го погледнеш...

Вадиньо никога не бе виждал дона Флор толкова възмутена:

— Знай, че много се лъжеш. Кой по-добре от мен може да знае какво може той? А аз съм повече от доволна. Не познавам по-добър мъж от него. Във всичко, и в това също... Ти не можеш да му се качиш и на малкия пръст...

— Пуф! — изпусна Вадиньо един долен и просташки звук.

— Остави ме на мира, не ми трябваш за нищо... И не ме пипай никога вече...

Беше решена: нямаше да му позволи повече волности, нито прегръдки, нито онези невинни целувки, нито да поляга до нея, за да „разговарят по-добре“. Тя беше честна жена и сериозна съпруга.

— След като си толкова доволна, защо ме повика?

— Вече ти казах, че не беше за това... И съжалявам, че съм те повикала...

След това, останала сама, се запита дали не бе прекалено груба и рязка. Вадиньо се обиди, разсърди се, наведе глава. Излезе и този ден тя повече не го видя. Когато дойдеше по залез, щеше да му обясни причините с добри думи. Макар циничен и нахален, Вадиньо имаше понякога неочаквани реакции, беше способен да разбере скрупулите на дона Флор и да сведе отношението си към нея до границите на благоприличието.

Всеки следобед, свършила с всекидневните си задължения, след банята дона Флор лягаше, ухаеща на парфюм и талк, малко да си почине. И тогава Вадиньо неизменно се изтягаше до нея и си говореха за най-различни работи (а докато говореха, той рушеше бастионите, притискаше я до гърдите си, прекършваше волята ѝ). Когато решеше да се сърди, той я разсейваше с разкази за местата, откъдето беше дошъл, а дона Флор беше толкова любопитна, че нямаше сили да му забрани.

— А Земята, като я гледаш оттам, каква е, Вадиньо?

— Цялата е синя, моето момиче.

Галеше я изкусително по бедрото или гърдите, а дона Флор искаше да знае:

— А господ какъв е?

— Господ е дебел.

— Махни си ръката оттам, будалкаш ме...

Вадиньо се смееше, ръката му притискаше твърдите гърди, устните му търсеха устните на дона Флор — как да разбере дали говори истината, или лъже? И така, с огнения си парещ дъх, лек като ветрец, измамният и безсрамен Вадиньо я превземаше малко по малко, оставаше ѝ само последният редут.

В този ден обаче тя го чака напразно — той не дойде. Дона Флор го очакваше стресната и копнееща в леглото. Дали си беше отишъл обиден, със засегната чест? Завинаги ли си бе отишъл?

Дона Флор потрепери при тази мисъл. Как да живее отново без неговото присъствие? Без лудостите му, без нежността му?

Както и да е, но трябваше да мине без него, ако иска да остане честна и почитана жена. Това беше единственото приемливо решение, друг изход нямаше. Ужасна мярка и изпитание, но какво да се прави?

Налагаше се да скъса отведнъж: ако Вадиньо останеше там, нямаше сила, нито добродетел, които да я предпазят от непоправимото. Дона Флор не си правеше илюзии: какво друго бяха приказките, ако не повод за ласки, за тази страшна и същевременно сладка борба?

Как да устои на сладкодумието на Вадиньо? Не я ли убеди той, а дона Флор не се ли оставяше да бъде убедена, че освен цялостното притежаване всичко останало е детска игра, отношения между братовчеди, които не са позорни и непочтени? След като не се стигаше до обладаване, нямаше и безчестие, оставаха си недокоснати нейната почтеност и многоуважаваното чело на доктора.

За втори път Вадиньо приспа скрупулите ѝ със същата приспивна песничка, с която я беше омаял навремето в Рио Вермельо и на улица Алво. Тя заспа, а когато се събуди — близо до морето в Итапоъ, честта ѝ вече беше отишла.

Сега Вадиньо идваше отново на кея на последното ѝ пристанище, докосваше най-съкровеното. При най-малкото невнимание на дона Флор, в някой миг на бликнала страст, той нямаше да отнеме нейната чест, а честта на един съпруг и благоприличието на една съпруга.

На едни съпрузи, достойни за пример. Когато най-малко очакваше, на челото на съпруга щяха да пораснат рога и това щеше да бъде най-голямата неправда. Семената на тези рога вече бяха посети от ръката на Вадиньо, от устата и целувките, от мъжкия му плам, разпалили в дона Флор греха.

Да, имаше само един правилен изход: Вадиньо да се върне, откъдето беше дошъл — само така щяха да бъдат спасени честността на съпругата и челото на аптекаря. Дона Флор щеше да страда, но какъв друг път да избере? Тя му обясни учтиво причините: „Прости ми, любов моя, невъзможно е да продължаваме така, не издържам повече. Прости ми, че те извиках, аз съм виновна за всичко, сбогом, остави ме на мира“.

На мира? Или в отчаяние? Както и да е, щеше поне да е честна, почтена и вярна на съпруга си.

Вадиньо не се появи — нито в стаята по залез, нито после в хола, за вечеря. Имаше навика да идва и да прави маймунджилъци, като караше дона Флор да хапе устни, за да не се разсмее, например

появяваше се с танцова стъпка, навлякъл ризата с голи жени, или застанал зад стола на доктора, му правеше рога с пръсти!

Несъществуващи рога, защото тя не се даде, запази непокътнат редута, където се криеше истинската чест (другото беше глупост, както й казваше Вадиньо и както знаят всички, които са се занимавали с такива неща).

Почака до часа за лягане — той не дойде. Очевидно Вадиньо си бе заминал обиден — беше горд и суров, способен да посрещне и най-тежкото изпитание с вдигната глава. Кой знае, може би беше заминал завинаги. Ох, господи, без даже да се прости.

Изчезването на Вадиньо стана в сряда и дона Флор прекара деня объркана, тъжна, че не го вижда, опасявайки се, че отново го е загубила, изпълнена с противоречивото желание така да бъде, защото тя знаеше, че единствено окончателното му заминаване можеше да спаси дома ѝ.

А в сряда и събота, както вече нееднократно се каза, методичният доктор засвидетелстваше уважение към съпругата си, изпълнявайки старателно съпружеските задължения. С повторение в събота (да не го забравяме) и с все същия ритуал, в който удоволствието не изключваше уважението — удоволствие, обвито в свян и покрито с благоприличие (и с чаршаф).

След онова разминаване през нощта на годишнината от брака, нощта, когато пристигна Вадиньо, отношенията в леглото между дона Флор и доктор Теодоро пак се нормализираха — дона Флор се отдаваше на мъжа си скромно и нежно, оставайки напълно задоволена, с повторение в събота.

Между другото дона Флор никога не се беше отнасяла така всеотдайно към добрия аптекар, както напоследък: всъщност сега му се отдаваше повече нежно, отколкото скромно, докторът я чувстваше пламенна и влюбена, а понякога губеше сдържаността си и започваше да стене и въздиша безсрамно. Докторът се радваше на такива доказателства за любов и задоволеност. С течение на времето любовта на жена му растеше, а и той я обичаше все повече, ако това бе възможно.

Една нощ дори има извънредна любов, извън строгия календар — когато сключиха договора за купуване на къщата с банката на Селестино и с нотариуса Марбак. Докторът отпразнува щастлив случката, като счете редно да наруши по този повод строгия ред на нощния им брачен живот.

Самият той, излизайки онзи следобед от стаята хванал дона Флор през кръста, а тя облегнала глава на рамото му, забеляза хитрата усмивка на дона Норма, усети любовния зов на дона Флор и се

разчувства. Помисли си да отбележи датата, смятайки, че „малката екстравагантност един път в живота и друг — в смъртта не е чак толкова голяма заплаха за здравето и за морала на едно семейство (естествено, ако не се превърне в навик“.

Ако купуването на къщата беше повлияло на дона Флор, карайки я да провокира мъжа си и да получи съгласието му за извънредното събитие, тя не си беше дала сметка за това. Огънят, който я изгаряше, не бе запален от банковите операции, ипотеката, книжката и нотариалния акт. Наистина купуването на къщата още повече я привърза към доктора. Но това, което я накара да иска ненавременни удоволствия, бе огънят, запален от Вадиньо, от неговите ласки, от ръката му, от целувките, от моравите петна, оставени по залез. Сега, когато докторът застава над нея, увит в чаршаф, дона Флор вече не виждаше огромна птица, а Вадиньо — успял най-после да я притежава, да я накара да стене и въздиша. Дяволска бъркотия.

Дона Флор гледеше да не се тормози от тази бъркотия, имаше много други неща, за които да се безпокои. Колкото до доктора — обмисляше сериозно да предвиди по един път извънредно на всеки петнадесет дена.

Вечерта в сряда, след скарването с Вадиньо, дона Флор се чувстваше объркана и възбудена, нуждаеше се от успокояване на нервите. Мислеше за изчезналия Вадиньо, изчезнал може би завинаги. Връщаше се към спокойния живот — край на напрегнатите дни между двама съпрузи, и двамата с право да искат от нея любов, а тя да не знае как да постъпи, стигайки понякога до положение да обърка и смесва единия с другия по най-глупав начин. Кой знае дали сега можеше да се върне към спокойното съществуване отпреди появата на Вадиньо, когато тялото ѝ се събуждаше само в сряда и събота!

И така, в онази сряда, скрила под чаршафа белезите от целувките на Вадиньо, заключила в сърцето си страха от отсъствието му, дона Флор прие съпруга си Теодоро. Но щом се появи над нея, като чадър, смехът на Вадиньо прокътня в ушите на дона Флор и я накара да потрепери.

Първо се зарадва, че го вижда, седнал на рамката на леглото — не беше заминал, както се опасяваше дона Флор. После, като забележа нахалната му усмивка, радостта ѝ се смени с гняв.

Мръсникът се забавляваше, като вдигаше края на чаршафа, за да вижда по-добре. Дона Флор чу вътре в себе си подигравателния му глас:

— И ти на това му викаш любов? Това ли е докторът многознайко, цар на мръсотиите? Този свинчо? Никога не съм виждал по-голям скапаняк... Ако бях на твое място, вместо това щях да му поискам едно шишенце сироп; лекува кашлица и е по-вкусен... Защото това, което той прави, моето момиче, е най-тъжното нещо, което съм виждал...

Тя се опита да каже „да, ама на мен ми харесва“, но не можа. Докторът беше привършил, а тя се изгуби в смеха на Вадиньо, умряла от срам (и от желание).

Обърка се дон Флор, уплаши се за честта си, за семейното щастие, всичко бе застрашено. Какво да кажем тогава за Пеланши Моулас? Империята му се рушеше като при земетресение или революция.

Подобно нещо не бе се чуло и видяло от сътворението на света и залаганията. Естествено бе се случвало, и то не един път, някой играч с необикновен късмет да разори банката на някое казино. Но подобни събития бяха редки и ограничени. Освен това съществуваше измамата. Но и измамата се разкрива, особено ако продължава и се повтаря. А в този несигурен свят нямаше нищо по-сигурно от печалбата на концесионерите от казината и залаганията на бишо: печелеха от много комарджии, губеха от малко, живееха си царски. По-добре бе само президентът на републиката.

Но против Пеланши Моулас се надигнаха тестета карти, зарове и рулетки, всичко стана необяснимо. Абсурдното, невероятното, невъзможното, трябваше човек да го види, за да повярва; много хора повтаряха думите на онзи мъж от Илеус, който присъства на случая с дамите на Аригоф: „Виждам и не вярвам“.

Що се отнася до комар, професор Масимо Салес бе видял всичко през живота си, дори един мъж, който умря от сърце, след като спечели на рулетка, и друг, който се самоуби по най-грозен начин, като глътна една таблетка отрова. Но никога не си представяше, че ще се сблъска с необяснимото; беше скептик, стоеше твърдо на земята и имаше трезв ум. Още като млад беше продавал билети за бишо в Порто Алегре, в Манаус бе управител на едно нелегално заведение, крупие в Рио, мошеник в Ресифе, игра ронда в Месейо, живя от покер по мините, опозна всички тайни, всички мошеничества.

— Е, професоре, какво ще кажеш? Какви са резултатите от проучването? Казвай конкретно — прониза го Пеланши с поглед.

Нищо конкретно — примиряваше се Масимо Салес. И картите, и заровете бяха преминали през най-строга проверка, както масите и кутиите, без някакъв резултат. Дойде полицията и един следовател,

прочут като много вещ, пристигнаха куп тайни полицаи, разпитваха служителите под ръководството на Масимо. Разпитваха дълго, без да вземат под внимание служебно положение, възраст и връзки с шефа. Не бе пощаден дори Домингос Пропалато, млечен брат на Пеланши. Унижението беше спестено само на Зулмира, а професорът си казваше:

— Ще излезе накрая, че тя е от шайката.

За Масимо само една шайка, и то от добре организираните, би могла да измисли необичайната хитрост. При това международна шайка, защото на местните мошеници им липсваше вещина за такова нещо; нямаха я и тези от Рио или Сао Паоло. Единствено специалисти европейци и американци, от Монте Карло или Лас Вегас, биха били способни да изиграят такава бакара: две последователни нощи, на една и съща маса за бакара в „Табарис“ банката се проваляше, а старият Анакреон спечели цяло състояние. Той и всички останали, защото голяма тълпа съпътстваше играта на щастливеца. Щастливец? За Масимо Анакреон беше чисто и просто съучастник на бандитите.

От името на заведението банката държеше най-добрият banker на бакара в града — Домингос Пропалато Не кой да е, а млечният брат на Пеланши Моулас. Бяха родени в едно и също село с няколко дни разлика и майката на Домингос откърми бъдещия милионер с щедрите си гърди. Способен да убие и умре за брат си, Пропалато бе извън всякакво подозрение. А срещу него — старият Анакреон. Повече от подозрителен.

Откъде му дойдоха пари и предчувствие за играта? Всички знаеха за мизерното състояние, в което бе изпаднал старецът: толкова ниско, че продаваше билети за бишо в кафенето на Реймундо Пита Лима.

А освен това — пресмяташе Масимо на пръсти — старецът имаше смелост и опит. Много преди Пеланши Моулас да установи империята си в Баия, Анакреон беше вече известна фигура в кръговете на незаконните игри, преследван и ограбван, сръчен в мошеничествата с карти, в хвърлянето на зарове. Имаше ли друг от старите, по-постоянен на масата за рулетка, на бакара, на ронда, на двадесет и едно, на седем и половина? Истински патриарх.

Минаваха години, появяваха се и изчезваха поколения, единствен старият Анакреон си оставаше същият, естествено с издигания и

падения, с добри и лоши моменти, но никога не предпочете друга професия пред хазарта.

Под крилото му израснаха младежи, които вече не играеха, превърнали се в уважавани и сериозни мъже, като Зекито Мирабо, Герейро, Нелито Кастро, Едгар Курвело и дори Жовани Гимараес. Един от неговите първи другари, Битенкурт, бързо достигна до службата директор по водоснабдяването като добър инженер. Не забрави приятеля си и му предложи служба на портиер, осигуряваща старините. Анакреон прегърна приятеля си, заплака се, но не отиде да работи.

— За нищо друго не ставам, освен за комар...

Някои (за щастие малко), след като заеха високи постове или се ожениха за богати жени, не смееха дори да си спомнят за лекомислените младежки години. Други пък бяха починали в разцвета на младостта си и Анакреон си припомняше имената и подвизите им: веселият Жу, цар на шегите и на тънките майтапи; красивият и богат Дивалдо Миранда; дебелият и симпатичен Роси, луд за самба и ракия — веднъж се напи и се изпика посред „Паласе“ пред очите на дамите и не го линчуваха само защото Анакреон се превърна в звяр, изтегли бръснача и му осигури отстъплението; забравимият Вадиньо, неговият най-обичан приятел, най-лудият и забавният, истински дявол.

Наистина дявол! Макар и мъртъв и погребан преди три години, не издържа да гледа как старият Анакреон брои билетите за бишо в дъното на кафенето, смазан от немотия. Яви му се насън — сън, който повече приличаше на истина, защото Анакреон дори не спеше, а само придремуваше следобед — Вадиньо го посъветва да отиде непременно в „Табарис“ още същия ден и да залага, да залага само на число. Никога на банката. Можеше да вземе малко пари назаем от Раймундо; добър човек беше съдържателят на кафенето, нямаше да се цигани за няколко мил-рейс. Освен това на другата сутрин Анакреон, затрупан със злато, отново клиент, а не нает за бишо, щеше да върне с лихви дребната сума, взета от Раймундо.

Като стар и опитен играч, Анакреон уважаваше сънищата, отдавайки дължимото внимание на доброто предчувствие, още повече, ако идва от толкова верен приятел като Вадиньо. Привечер, като приключи със сметките, успя да отмъкне малко пари и добрият Раймундо не каза нищо.

После стана това, което вече е известно, градът се втрещи и заприказва: сензацията с бакара, продължила два дни непрекъснато, Домингос Пропалато загубил за първи път спокойствие в дългата си практика, Масимо Салес гледал като идиот и изтичал да търси Пеланши Моулас.

Самият Анакреон с цялото си славно минало не бе имал толкова голям късмет и не бе видял такъв неуспех за банката. Не беше негова работа да разисква случилото се: предчувствието, внушено от Вадиньо, трябваше да се уважава, а не да се прахосва в глупави разисквания. Далновиден човек, Анакреон вярваше в съдбата и в добрата си звезда, а за него, след като ставаше дума за жетони и карти, нямаше нищо невъзможно.

Колкото до Пеланши Моулас, щом влезе в салона, прочете ужаса в объркания поглед на Домингос Пропалато. Заставайки до млечния си брат, чу отчаяното му шепнене, като че ли чуваше смъртната си присъда:

— Кучешки ден, Печичо! Загубени сме! Кучешки ден, Печичо! Загубени сме!

„Кучешки ден, Печичо! Загубени сме!“ — повтори Пеланши Моулас, когато след Анакреон дойде редът на Мирандао.

От всички, принадлежащи към това поколение, Мирандао остана единствено все същият весел бохем, като че ли времето не течеше, прекарваше нощите си сред вълненията от хазарта.

Една сутрин, докато чистеше клетките на птичките си, Мирандао чу ясно посланието на Вадиньо: същата вечер, на рулетката в „Паласе“, на 17.

По-добър приятел Мирандао не беше имал, той и Вадиньо бяха неразделни, като близнаци. Името на Вадиньо не слизаше от устата му, спомените не го напущаха. Как да го забрави, като не беше имал друг такъв приятел?

Но в този ден беше различно. Споменът за Вадиньо придобиваше очертанията на присъствие, като че ли беше там при Мирандао и му помагаше.

Мирандао беше поканен на сарапател при черната Андреза. По пътя гласът повтори посланието, направи го и на масата, където върху бялата покривка ухаеха печеното и сосът с пипер. 17 беше щастливото число на Вадиньо, но никога не ощастливи Мирандао.

През тези три години, в памет на починалия си приятел, Мирандао рискува няколко пъти оскъдните си средства на 17, но винаги със загуба. И пак би го направил, ако Вадиньо пожелаеше — приятелят му заслужаваше много повече.

Но в тази неделна сутрин нямаше никакви средства, а от поканените при Андреза — къдравият Валдемар, Зука, един земеделец с неизплатена заплата, каменарят Руфино и майстор Пастиня — единствено Робато-син може би имаше малко пари да му даде назаем. Името на Вадиньо бе споменато и Робато издекламира с вдигната чаша бира одата на поета Годофредо, но колкото до пари, нямаше пукнат грош.

С пълен корем и лека душа (нямаше нищо по-хубаво от сарапател, за да си пречистиш душата в неделя), Мирандао обиколи

напразно улиците в търсене на пари. Ако намереше достатъчно пари, можеше да загуби малко на 17. Числото му беше 3, но му харесваше и 32. Да играе на 17, беше истинско прахосничество и той го правеше, все едно че слага цветя на гроба на Вадиньо.

Но откъде да намери пари в неделя? Всички бяха я на кино, я на футбол, по улиците нямаше никой. Двама или трима приятели черногледци отказаха да подпомогнат късмета му.

Когато вече беше съвсем отчаян, спомни си за кръстницата, дона Флор. Никога не беше прибягвал до нея за нещо свързано с хазарта, единствено ако имаше нужда от пари за лекуване на децата и един път — за поправка на покрива, защото собственикът отказа да изпълни задълженията си.

— Вали вътре вкъщи? Върху децата? Ако питате мен, господин Мирандао, може да вали колкото си ще, върху когото и да е; може и стена да падне, покрив, комин, какво ме интересува? Моя ли е къщата? Изглежда, че повече е ваша, драги. От шест години не съм помирисвал парите ви...

А ако срещне доктор Теодоро? След новия брак Мирандао посети кръстницата само веднъж, не искаше да налага присъствието си на доктора, който сигурно нямаше да се зарадва да го види, толкова приличащ на Вадиньо, толкова приличащ на него — не външно, единият беше рус, другият мулат, а в поведението или както някои предпочитат да казват, в липсата на морал.

Онзи следобед обаче Мирандао нямаше друг изход: или да се обърне към кръстницата, или да се откаже от играта.

— Я виж кой се появи... — каза дона Жиза на дона Флор; двете бяха седнали на столове пред къщата.

„Господи, Мирандао...“ — помисли си дона Флор стресната, защото до кръстника крачеше ухилен и съвсем гол бившият покойник (беше зарязал ризата с голите жени).

Но Мирандао не го виждаше. Толкоз по-добре. След като поздрави дона Флор и дона Жиза, кръстникът се поинтересува за здравето на доктора.

— Добре е. Отиде на събрание на Фармацевтичното дружество.

— Не знаех, че си сама... — каза Вадиньо, но само дона Флор го чу и не му обърна внимание.

Дона Жиза поприказва още малко, извини се и скоро си тръгна под предлог, че има да поправа домашни по английски. Мирандао седна на свободния стол.

— Кръстнице, ще ме извиниш, че дойдох да те притесня, но съм в страхотна нужда...

— Някой да не е болен вкъщи, кръстник?

Беше почти готов да измисли, че някое дете е с температура и се нуждае от лекарства и доктор. Но защо да тревожи кръстницата, след като на всичко отгоре ѝ отмъкна парите?

— Не, кръстнице, не за болест... За игра...

— Слава богу, кръстник.

Мирандао изведнъж ѝ заразкава всичко подробно:

— ... гласът му, съвсем същият, кръстнице, и ме прати да играя днес на всяка цена. Да не пропускам в никой случай...

Дона Флор го виждаше: седнал на перваза на прозореца, огрян от следобедната светлина, Вадиньо я гледеше похотливо. Тя се правеше, че не го вижда, но погледът ѝ все се спираше на голотата му.

— Колко ти трябват, кръстник?

— Малко...

Отиде за пари, Вадиньо тръгна след нея, прегърна я в стаята и я целуна. Горката дона Флор дори не можеше да извика — кръстникът стоеше на вратата и чакаше. Съпротивата ѝ се разтвори в целувката.

— Ох, Вадиньо... — изплака тя и накрая сама си предложи устните, загубила разум и срам.

Вадиньо я примъкна към леглото, като същевременно се опитваше да я съблече. Ако не беше чула стъпките на кръстника си в къщата, може би дона Флор щеше да остави там, в последния момент, честта си на предана съпруга. Дойде на себе си, стисна краката, отскубна се от целувката и се измъкна изпод Вадиньо.

— Луд ли си... Кръстникът е тук.

— Вън е...

— В хола е... Остави ме, срамота!

Приглади косата си с ръка, оправи се. В хола Мирандао пиеше вода, тя му подаде банкнотата, смачкана в потната ѝ длан.

— Благодаря, кръстнице, просто не знам как да ти се отблагодаря. Ако днес не спечеля, няма да е никога. А е сигурно, сякаш кръстникът е до мен, да ми носи късмет.

На външната врата Мирандао се засмя и сподели намеренията си:

— Да, ама той иска да играя на 17, а аз ще играя на 3 и 32, защото не съм луд. Един път, кръстнице, уцелих четири пъти подред на 32.

— Идиот!

— Чу ли, кръстнице? Чу ли го? Неговият глас ли беше? Кажи...

Дона Флор промърмори разтреперана, с разтуптяно сърце и пресъхнала уста:

— Не обръщай внимание, кръстник, понякога и на мен ми се случва...

Мирандао не разбра. Но този ден всичко беше объркано и не можеше да се обясни. Както нощта, в която луната изгря откъм залеза, без да чака пурпурния залез, цялата в синьо. Стана време Мирандао да си тръгва, не можеше да изпусне нито една игра.

— Сбогом, кръстнице, утре ще ти ги върна...

— Няма нужда, кръстник. Ако спечелиш, купи бонбони за децата от мен...

Замълча и добави:

— ... и от кръстника...

Целувката на Вадиньо докосна лицето ѝ като ветрец:

— Довиждане, моето момиче... През нощта ще се върна. Чакай ме... Чакай ме както винаги...

Беше неделя и всички салони бяха задръстени. Оркестърът поде един фокстрот, двойките излязоха на дансинга, Мирандао позна аржентинеца Бернабо и дона Нанси. Смени стоте мил-рейс от дона Флор за жетони. Сложи два от по-малките в джоба си: „Тези са за 17 на Вадиньо, по-късно“. Раздели другите на две: половината на 3 и половината на 32.

На масата на рулетката се усмихна на Лоуренсо Мао де Вака, крупие и стар негов познат. Хвърли с точна ръка един жетон на 3 и един на 32. Жетоните описаха кръг във въздуха и паднаха заедно на 17. Точно когато Лоуренсо обявяваше играта.

Разбира се, че излезе 17. И положително щеше да продължи да излиза непрекъснато, ако в полунощ, под предлог, че в рулетката има повреда, Пеланши Моулас не нареди да се спре играта.

В апартамента на Зулмира, отпуснал се в обятията ѝ, Пеланши Моулас слушаше отчета на професор Масимо Салес: рулетката била разглобена част по част, подложена на всякакви проверки, но не бил открит опит за измама.

— Знаех си... Излишно е... — изстена бедният цар.

Там, на този адрес, известен на малко хора, се криеше великият човек, господарят на града, шефът, когато бягаше от натрапници и неприятности. В кабинета му („Пеланши Моулас, импресарио“) имаше непрекъснатата върволица от сутрин до вечер: идваха какви ли не хора, с какви ли не бележки, писма, молби, проблеми, жалби, мошеничества. Всички идваха за пари.

Пари за построяване на църкви, за купуване на камбани, дарения за болници и приюти, детски пансионни, помощи за студентски походи на юг и на север из страната. Журналисти и политици — алчни и ненаситни, всички, нуждаещи се от малко пари, за да спасят отечеството, християнския морал, цивилизацията, режима от мрачната и фатална заплаха на подривната дейност и атеизма. Писатели с оригинални идеи за списания и книги: „Вие сте почитател на културата, на изкуствата, на поезията, вие сте истински меценат“ (на Пеланши му идваше да каже: „Меценат е на баба ти хвърчилото“, но вместо това отпуснаше по двадесет, по петдесет, в зависимост от това дали просителят беше някой млад гений или стар драскач на сонети). Реформатори, моралисти, католици, протестанти, езотерици, всички, които се бореха против лошите навици и анархията, против заплахата от комунизма и свободната любов, против неспазването на правилата на португалската граматика, против скандалните деколтета на банските по плажовете (показващи всичко до вътрешностите), Дружеството на винаги бдящите майки против употребата на алкохол, против проституцията и хазарта (всъщност майките — това беше най-вече Антонио Шинелиня^[1], в началото на многообещаващата му кариера); Дружеството за защита на мисиите в Океания; кампанията, подета от майор Козме де Фария против неграмотността; почитателите на свети

Женаро и на Клуба на веселите карнавални красавици от Кабула. Болни от всякакви болести: от проказа до рак, чума и бери-бери, цели армии слепи, сакати и къопави, без да говорим за лудите и онези, които идваха просто да искат пари с най-невинен вид.

Пеланши си почиваше от всичко това в апартамента на Зулмира, отпуснат върху гърдите ѝ, а сега това скривалище му беше необходимо повече от всякога; само там можеше да се съвземе от обзелия го ужас. Там изслушваше помощниците си.

Масимо Салес не се признаваше за победен и предлагаше смел и прост план: защо да не се използва разглобената рулетка, за да се изяснят нещата? Как? Много просто... Като се нагласи така, че топчето да не може да пада на 17. Стар номер, като самата игра на рулетка. Естествено беше опасно и нечестно; но как иначе да получим последното доказателство?

Масимо държеше на началното си предположение: всички тези глупости, в които Пеланши виждаше черната ръка на жестоката съдба, не бяха нищо друго, освен едно страхотно мошеничество, дело на банда — чуждестранна! — свързала се с Аригоф, Анакреон и Мирандао.

— Каква ти банда, какви ти чужденци, загубен съм! — За Пеланши Моулас всичките приказки на Масимо бяха губене на време и нищо повече. Положението беше много по-лошо: неприятелите му, за да го разорят, прибегваха до свръхестествени, неземни и необуздаеми сили.

По своя път, невинаги лесен, Пеланши беше сял дълбока омраза, смъртоносни вражди. Ако се наложеше, ръката му биваше тежка и твърда и където минеше, оставаше следа от псувни и клетви за мъст. А сега го притиснаха с магии и заклинания.

Пеланши не се страхуваше от открита борба и беше сериозен противник. Но този модерен гангстер, този син на века на електричеството и на техниката се плашеше от тътена на първата гръмотевица, от блясъка на светкавицата, превърнал се отново в калабрийско селянче, дете на суеверието и мизерията.

— Загубен съм, дявол да го вземе!

— Е, добре — каза Масимо Салес, който се страхуваше единствено от хората и не вярваше в отвъдния свят, свободомислещ и скептичен, търсец за всяко нещо точно и логично обяснение, — много

добре, да си изясним всичко. Ще подправим рулетката и ще видим. Знам, че е забранено и нечестно, такава мярка не се нрави нито на вас, нито на мен. Става дума обаче за крайна мярка, а не ви ли се струва, че е по-нечестно това, което правят с вас? Ако и при това положение рулетката спре пак на 17 — добре знаете, че е невъзможно, — ще се съглася с вас: наистина е дяволска магия и ще предадем случая на онези от макумба.

Пеланши Моулас сви рамене: щом ставаше дума да се изясни въпросът и да се докаже, нека Масимо да прави, каквото намери за добре, нека подправи рулетката внимателно и тайно.

— Не се притеснявайте, аз лично ще се заема с това.

— Само за една вечер...

— Съгласен — само за тази вечер...

Потривайки ръце, Масимо тръгна да изпълни деликатната мисия. На Пеланши Моулас всичко му се струваше излишно. Беше дошло време да сложи богатството и съдбата си в по-опитни ръце от тези на Масимо и на полицията. Ако имаше някой, способен да разкрие тази загадка, този някой беше Кардозо и Са, божественият философ, чийто възвишен дух витаеше в отвъдното, в просторите на безкрайността като светъл лъч в космическото пространство, разбулвайки миналото и бъдещето, защото той живееше едновременно и вчера, и днес, и утре, в светлите висини и черните пропасти.

Зулмира също не се съмняваше: тук имаше пръст дяволът. Тя не му беше казала преди, за да не го притеснява излишно, след като той, Пекито, имаше толкова причини за вълнение, ама предишната вечер в „Паласе“, като спряха играта, някакъв призрак опипа гърдите ѝ и я погъделичка. И малко му беше — какъв ужас, господи! — мушна се под полите ѝ и я ощипа по задника:

— Виж, Пекито... Гледай...

Вдигна си пеньоара. Отдолу блестеше медната ѝ кожа и той можа да види моравото петно, оставено от пръстите на Вадиньо — окончателно доказателство за съществуването на призрака.

— Катастрофа — каза калабриецът и като превърна провала в успех, гмурна се в тъмните тайнства.

[1] Антонио Чехъла. — Б.пр. ↑

Неразумен и нагъл! Вадиньо не се беше променил през годините на отсъствието си.

— През нощта ще се върна. Чакай ме...

Като че ли дона Флор беше последната уличница, разпусната до такава степен, че да се отдаде на този безсрамник пред заспалия си мъж. А доктор Теодоро спеше своя праведен сън в желязното легло, отпуснал величественото си тяло, дишайки равномерно, като че ли хъркаше в ритъма на фагота.

Дона Флор погледна благородното лице на мъжа си и почувства прилив на нежност: нямаше по-добър мъж и по-идеален съпруг. Дона Флор реши да скъса един път завинаги с това непристойно увлечение, неотговарящо на положението ѝ на честна жена.

По-добре щеше да е, ако чака в хола, а и по-сигурно: нямаше да рискува да попадне в ръцете на Вадиньо в стаята, където спеше другият ѝ съпруг (добрият и честният). Робиня на чувствата си и на презряната материя, дона Флор се страхуваше да не се отпусне и отдаде. Волята вече не ѝ се подчиняваше, усещаше, че се замайва и цялата ѝ почтеност се стопяваше в ръцете на съблазнителя. Не беше вече господарка на тялото си, непокорната материя не се подчиняваше на духа ѝ, а на желанието на Вадиньо.

Вярно, че още не беше му се отдала, може би защото напоследък Вадиньо почти не се вестяваше, посветен отново на хазарта и на лекия живот.

И така — тази нощ. Беше категоричен и рязък: „Чакай ме, чакай ме непременно, ще те потърся в леглото“. Дори не я уважаваше — обещаваеше, че ще дойде, и се отплесваше в играта. Като че ли беше в публичен дом. Дона Флор се разхождаше из хола, поглеждаше през прозореца, броеше минутите.

Толкова клетви за любов, страстни и лъжливи думи. Дона Флор го чака, а той да не може да пожертва за нея нито една игра. Може би щеше да дойде след последното завъртане.

Но играта не свърши. Дона Флор познаваше всички разписания и подробности около казината, това чакане беше продължило години. Къде ходеше той, какво го задържаше, с какво беше заменил обещанието, дадено на дона Флор? „Вадиньо, защо се подиграваш с моите чувства, защо не идваш, след като обеща, че ще дойдеш и аз те очаквам, презряла сама себе си? Какво ме интересуват часът, почтеността, щастливият дом, достойният съпруг? Интересува ме само твоето присъствие, защо ме караш да страдам?“

Сутринта по време на уроците дона Флор беше толкова нервна и разсеяна, че почти обърка приготвянето на ориза. В дъното на стаята се чуваше как Зулмира Симоес Фагундес разправя възбудена:

— Момичета, страшна работа, спомнете ли си онзи ден, когато нещо тук ме погали по гърдите? Тази история продължава...

Ученичките се струпяха възбудени:

— Какво? Как? Разправяй...

— Снощи бях в „Паласе“...

— Ти не пропускаш вечер...

— Това ми е работата...

— Да можех и аз да имам такава работа...

— Казвай, Зулмира...

— И така, снощи бях в „Паласе“ с шефа и нещо стана с рулетката, падаше се само 17...

Дона Флор я слушаше замислена.

— Когато нещата се объркаха съвсем, почувствах онова невидимото да ме пипа по гърдите и после... — понижи глас — ощипа ме отзад...

— Призракът ли те ощипа? Не думай... — усъмни се една госпожа с увиснал задник, която не вярваше много на разни мистерии.

Понеже не искаше да мине за лъжкиня, Зулмира вдигна полата си и показа бедрото, на което можеха да завидят и най-стройните ѝ колежки. Макар и избледнял, белегът от пръстите на Вадиньо си личеше. Дона Флор напусна стаята мълчаливо.

Дона Флор го очаква натъжена през целия ден. Вадиньо не дойде. Нито на следващата вечер. Всичката му страст беше чиста лъжа, любовта му — фалш и лицемерие. Дона Флор го чака, а той или играе на комар, или се вре под полите на Зулмира. Безотговорен, нечестен, безсърдечен.

В часа на победата професор Масимо Салес не се надуваше; напротив, скромно приписваше успеха си на старата поговорка и доказана формула: „Който зло мисли, от зло си изпада“. Умен, но не надут — истински хуманист.

И повече да не го занимават с приказки за онзи свят и за магии. Достатъчно е да се подправи рулетката, за да се превърне магията в най-обикновена измама; оставаше само да се разбере кой е шефът на шайката и да се уредят сметките. Непричастен към заговора, Лоуренсо Мао де Вака пускаше топчето на рулетката. Предишната вечер падаше само на 17, а тази вечер нито веднъж.

Лицето на Пеланши Моулас се поотпусна. Страхуваше се единствено от свръхестественото и от нищо друго. Но каква бе тази тайнствена сила, неспособна да се наложи над подправянето на рулетката? Масимо разкри измамата, а Пеланши с дългата си и влиятелна ръка щеше да достигне виновника, да го накара да плати с лихва чуждите пари, смелостта, нахалството и най-вече часовете на слабост, на страх и паника, стегнали сърцето му. Обкръжен от Зулмира и Домингос Пропалато, отново в мир със света, Пеланши се усмихваше на играчите: нямаше по-любезна и нежна усмивка.

Междувременно Мирандао спеше пиян в публичния дом на Карла, в пищния и дискретен розов будоар. Предишната вечер, когато явно обърканият Пеланши Моулас нареди да се спре играта, Лоуренсо Мае де Вака, крупието, и Домингос Пропалато не бяха единствените, почувствали се най-после освободени от неразгадаемия кошмар. Мирандао, заринат от жетони, се успокои — толкова глупаво и страшно беше всичко.

Докато рулетката все си пееше, Мирандао се намираще между еуфорията и ужаса. Еуфория, дължаща се на прекомерния късмет, и ужас, породен от безкрайното продължаване на този дяволски късмет. Вечерта бентовете на Фортуна се бяха отприщили и на Мирандао принадлежаха всички жетони в казината. Но наистина ли беше негов късметът?

Всичко бе много съмнително и странно: гласът на Вадиньо звучеше в ухото му от сутринта, по време на обед и по улицата. Посещението при дон Флор, неясните думи, гласът на починалия, сякаш Вадиньо също присъстваше на разговора. После — магията с жетоните: падаха на 17, а ги хвърляше на 3 и 32. Посред играта Мирандао се заинати и реши да заложи все пак на любимите си числа. Но жетоните отидоха пак на 17 и никой не разбра как стана това. В крайна сметка какво беше Мирандао? Играч или играчка в ръцете на съдбата?

Излизайки от „Паласе“, надут като милионер и със свито сърце, той се отправи към публичния дом на Карла — място, отговарящо на изискванията за подобни чествания, а в моменти на страдание — уютен дом. Сподели паричната си драма с дебелата италианка (като я упълномощи, разбира се, да похарчи за празненството всичко необходимо, без да се цигани). Опасяваше се от прекалени женски ласки или внезапна проява на привързаност от страна на многобройните му приятели, когато се просне пьян. Тази нощ Мирандао бе решил да се насмуче както никога в живота си и да удави в пьянство цялата тази мистерия.

Празненството, ръководено от дебелата Карла, продължи до сутринта и най-издръжливите като Робато-син, Аурео Контрейрас (винаги с цвете на ревера) и журналиста Жоао Батиста ядоха на следващия ден чудесна фейжоада с ракия и вино, което ги довърши. Едва след този марафон Мирандао падна безчувствен и момичетата го отнесоха като мъртвец. Съблякоха го и го измиха, после го напарфюмираха и го проснаха да спи в будоара, целият в розов сатен, който се даваше на почетни посетители.

Мирандао и някои по-чувствителни гости — като вече споменатата Амезина, Аме — от името на баща ѝ Америко, и Зина — от майка ѝ Розина — почувстваха в помещението някаква неудържима сила, която ръководеше тържеството. Как иначе да се обясни номерът, изпълнен от дебелата Карла — величественият и чудовищен танц на „седемте воала“?

Самият Масимо Салес, въпреки че беше скептик и реалист, свободомислещ, имаше чувството, че е наблюдаван, когато онзи следобед в игралната зала (подпомаган единствено от Домингос Пропалато, млечен брат на Пеланши) изпълняваше ловко и с умениято

на артист трудната задача да подправи рулетката. От време на време чувството толкова се засилваше, че трябваше да спира работа и да оглежда салона, търсейки с поглед невидимия свидетел.

Около полунощ, когато залаганията достигнаха върха, капнал от умора и преливане, Мирандао пак чу гласа от предишната вечер. В началото неясен, после същият като на Вадиньо, гласът заповядваше да се върне при рулетката незабавно: в „Паласе“, бързо, да заложи на 17. На 17 и само на 17. Бързо!

Като отвори очи, Мирандао видя, че е сам със сенките на нощта и с гласа. Свит в чаршафите, умрял от страх, запуши уши с възглавницата, не искаше да чува. Предишната вечер, когато пируваха, Анакреон го попита: „И ти ли чу гласа на Вадиньо да ти шепне? Приятелю, тук няма това-онова. Въпреки че е умрял, той не ни забравя“.

Мирандао не искаше да чува, но чуваше, чуваше ясно: бяха го омотали, омагьосали, само егун можеше да е това. Трябваше да отиде колкото се може по-скоро на кандомбле на Светата дева, да се помоли и да принесе в жертва на ориша един петел, а може би и козел.

Но гласът продължаваше да го подканя почти заплашително. Мирандао не видя друг по-достоеен изход, освен да се разкрещи за помощ, вдигайки на крак целия публичен дом. Добрата Карла се извини на височайшия си клиент, адвоката, дошъл късно, и отиде да види какво става с уплашения гост. Когато тя го прегърна и притисна до гърдите си, Мирандао се закле в майка си и в щастието на децата си, че никога вече няма да играе, никога в живота си. Нямахше човешка (или нечовешка) сила, която да го накара отново да се докосне до жетоните.

Когато телефонът иззвъня, Жовани Гимараес спеше вече повече от два часа. След като се ожени, свикна да си ляга рано, което според съпругата му беше изключително здравословно. За доброто здраве и успешната кариера нямаше нищо по-полезно и необходимо от това, особено за човек, който е загубил толкова нощи в неспокоен живот, заслужаващ порицание.

Ето ви един човек — известният журналист Жовани Гимараес, — чийто живот се промени изцяло за съвсем кратко време. От днес за утре, както се казва. Доказателство за ползата от брака с енергична и всеотдайна жена, неодобряваща злоупотреби и разврат. Жовани си остана весел и безгрижен като преди. На външен вид си беше същият, приказлив, осведомен за всичко случило се в града с политици, финансисти, съблазнители, с всички. Но само привидно. Защото непоправимият бохем, комарджията, нощната птица вече не съществуваше за изненада на много хора.

Веднъж семейството му, обезпокоено от новините, достигащи до имението Уранди, изпрати един братовчед да проучи положението на блудния син. Братовчедът се настани в бежарския апартамент на Жовани в „Пиедаде“ и за да изпълни докрай деликатната си мисия, проследи програмата му през една незабравима седмица. След като се завърна, изрази диагнозата с една-единствена дума: „Непоправим!“.

Така поне изглеждаше: прахосвайки заплата и наследство по нощните заведения, Жовани беше сменил деня с нощта, явяваше се в отдела само да получи месечното си възнаграждение. Разкъсван от съмнения, привърженик на подозрителни идеи, за какво му бяха престижът на журналист, бляскавите способности, добротата, която го правеше приятел на всички?

Завърнал се при семейството, роднината смяташе, че е невъзможно Жовани да се оправи: трябваше да бъде пълен глупак, за да се раздели с всички тези удоволствия и най-вече с едно — нежното украшение на публичния дом на Заза на име Жукундина, известна като

Сладурчето. Завиждайки му, роднината съобщи плачливо на семейството:

— Загубете надежда... Пропаднал е... Никога няма да се поправи.

А взе, че се оправи. Когато го смятаха за непоправим, взе, че се влюби и за два месеца се ожени. Някои оплакаха годишницата: „Горката, ще прокълне деня, в който се е омъжила, този Жовани е луд“.

Така говореха, защото не познаваха момичето, привидно спокойно и почти срамежливо. Шест месеца след брака същият роднина, отново дошъл в столицата, поклати глава: „Бедният Жовани!“, и тръгна забързан към дома на Заза — може би Сладурчето още беше на разположение и щеше да се съгласи да опознае селския живот.

Жовани беше друг, никой вече не го видя на игрална маса или на каквото и да е тържество. Веднъж на всеки два месеца рискуваше по сто рейс на бишо и това беше всичко. Извън това беше уважаван господин, образцов служител, глава на семейство, примерен баща, излизаше на разходка с жена си и дъщеричката Людмила. Трогателна картина!

Започна да оплешивява, възприе консервативни идеи, придоби монархически навици, влечаха го земята и добитъкът; както се вижда, бе спасен за обществото, семейството и имението.

И така, Жовани спеше вече повече от два часа, когато телефонът иззвъня. Стана от леглото, замаян от съня, и вдигна слушалката: кой ли беше?

— Жовани ли е? — попитаха от другия край.

— Аз съм. Кой се обажда?

— Вадиньо е, Жовани. Тичай в „Паласе“ да играеш на 17. Играй, без да те е страх, аз съм насреща. Тичай бързо...

— Тръгвам веднага.

Облече се светкавично, като гледаше да не вдига шум. Добре че жена му не се събуди, нямаше време за обяснения, тръгна с такава скорост, че си забрави ключовете, документите, парите. На ъгъла хвана едно такси и едва когато трябваше да плати пред вратата на „Паласе“, си даде сметка, че му няма портмонето.

— Забравил съм си портмонето...

— Няма значение, господин докторе... После ще си ги взема от вестника... — Жовани разпозна Циганина, винаги на поста си призори.

Позна шофьора, но не позна самия себе си, Жовани Гимараес. Какво, по дяволите, правеше там пред вратата на „Паласе“ в един часа сутринта? Събуди го по телефона Вадиньо, който го караше да играе на 17. А Вадиньо беше умрял преди няколко години, преди Жовани да се ожени. Сигурно беше някакъв сън.

Сън или кошмар, след като вече беше пристигнал и злото вкъщи бе сторено — той знаеше последиците от излизането си скришом, — не му оставаше нищо друго, освен да провери предчувствието; духът на свободата обхвана Жовани и го накара да се почувства почти герой, докато изкачваше стъпалата към заведението.

Въпреки късния час в салона имаше голямо оживление, най-вече около рулетката. Жовани бе посрещнат с истински овации...

— Добре дошъл...

— Какво е това чудо?

Като се приближи до Пеланши, журналистът го попита:

— Може ли един заем? Толкова бързах, че си забравих парите и чековата книжка...

— Колко искате... Касата е на ваше разположение...

— Само да проверя едно предчувствие... Сънувах 17.

— 17 ли?

Лицето на Масимо се опъна в усмивка, но Пеланши Моулас усети някакво предчувствие. Жовани взе заема и сложи два жетона на 17.

— Днес не се е падало нито веднъж — каза някой.

— Играта започва... — чу се гласът на Лоуренсо Мао де Вака.

Топчето се завъртя на подправената рулетка, невъзможно беше да спре на 17. Лицето на Масимо Салес грееше като на светец, но на Пеланши Моулас му бе напрегнато.

— Седемнадесет, черно — обяви Лоуренсо Мао де Вака.

Тъжен дъждовен съботен следобед. Толкова трудно е да си сама с тъгата си. Дона Флор все не успяваше да го постигне.

С чадър и мушама, доктор Теодоро отиде на репетиция в дома на доктор Венсеслау. Дона Флор се извини: болеше я главата и не ѝ беше до светски разговори. Още по-малко ѝ се ходеше на репетицията. Това естествено не му го каза; напротив, съжали, че не може да чуе още веднъж новата композиция на маестро Аженор Гомес, толкова ѝ харесваше бавният валс, посветен на доната Жиза, с която музикантът се беше сприятелил: „Въздишки по лунната Мисисипи“.

Впрочем доната Жиза беше минала преди малко да покани доната Флор на едно представление на капоейра в пустеещите места към Амаралина: тази чужденка все измисляше по нещо ново. Как да приеме, след като не отиде на репетицията, отпусната и в лошо настроение? Същото бе отговорила на доктор Ивес и на доната Емина, верни на съботните прожекции, почти винаги в едно и също кино. Дона Норма също бе пожелала да я вземе със себе си.

— Ела да поиграем на биска, играта не пречи да си говорим.

— Благодаря, Норминя. Ако бях в настроение, щях да отида с Теодоро. Оставих го сам...

Дона Норма се съгласи:

— Видях го, като отиваше към трамвая. Беше увесил нос като на погребение. Този твой мъж те обожава, Флор.

Лошо беше, че не го придружи на репетицията: мъжът ѝ искаше твърде малко в замяна на толкова любов и всеотдайност. Докато другият... Не ѝ се щеше даже и да мисли за онзи мръсник... Защо сърцата на хората са толкова противоречиви? Защо иска в крайна сметка да остане сама? Най-голямата радост за доктор Теодоро беше да свири на фагот, а доната Флор да присъства на репетицията, да го слуша и вдъхновява. А тя остана, надявайки се, че другият ще дойде, отделил се, макар и за малко от вечната си игра.

Може би, за да му каже цялата истина, да го прати да си върви и да скъса всякакви отношения с него? Така ли беше наистина? Тази

истина или другата: „Вземи ме, Вадиньо, вземи ме цялата, не мога повече да чакам“. Коя от двете истини щеше да му каже? В тази битка между материята и духа тя беше само едно нещастно отчаяно същество.

От съседната къща долиташе любовната песен на Марилда. Почти сгодена, младата студентка по педагогика и звезда от Радиото не бе получила още официално предложение, защото кандидатът, един богат какаов плантатор, пълен с предразсъдъци, искаше тя да напусне Радиото. Да пее само за него и за никой друг. На Марилда много ѝ струва да се добере до микрофона и да покори с мелодичния си глас града. Защо да плаща толкова висока цена на годеника си? Разчитайки на дон Флор, дойде да иска съвет. Но дон Флор беше вече толкова объркана. Разкъсваше се на две — между честността и падението, между разума и копнежа.

Доктор Теодоро тръгна в дъжда, пазейки фагота в мушамата си — за него съществуваха само две свети неща на този свят: дон Флор и музиката. Заради жена си и фагота беше способен да жертва, ако е необходимо, и аптека, и доходи, и научни тези, и обществено положение. Истински пример за съпруг.

Другият беше мошеник, скитник и нищо повече. Дошъл с намерението да я обезчести за втори път, не направи нищо, за да я има, не пожертва нито минута от времето си. Така беше и първия път, нищо не ѝ даде — само лъжи: „Чакай ме, връщам се веднага“ — и повече не се яви. Празни приказки.

А Марилда, коленичила пред дон Флор, питаше:

— Флорзиня, кажи ми, какво да правя? Песента е смисълът на живота ми, но майка казва, че е по-важно да имам дом, мъж и деца, че другото е детински каприз. Ти какво ще кажеш?

Какво можеше да каже дон Флор? „Върви си, проклетнико, остави ме на мира с честния ми съпруг“ или: „Вземи ме в прегръдките си, преодолей последната крепост, целувката ти ми е по-скъпа от всякакво щастие“, какво да му каже? Защо всички се раздвойват, защо трябва всеки да се разкъсва между две любви, защо в сърцето има едновременно две чувства, различни и противоречиви?

— Трябва да избереш или едното, или другото: кариерата или брака.

— Защо да избирам, не мога ли да се омъжа и да продължа да пея, след като го обичам и обичам да пея? Кажи, защо?

Защо, дона Флор? През отворения прозорец се чу гласът на годеника и Марилда хукна. Дона Флор я проследи с поглед: вятърът, развяващ косите ѝ, промушващ се между краката ѝ, беше Вадиньо.

— Вадиньо! С Марилда — не. Не позволявам!

Усмихнат, той седна в краката на дона Флор, където беше стояла Марилда, прегърна я и сложи глава в скута ѝ.

— Остави ме на мира... — каза дона Флор сърдита.

— Защо си такава с мен, моето момиче? Винаги си сърдита.

На всичкото отгоре нахалникът питаше, като че ли не ѝ беше казал: „Идвам веднага, чакай ме“. Безсънни нощи, горчиви дни, отчаяно чакане. Единствената вест, която дона Флор получи, беше новината за оцепванията по задника на Зулмира. И на всичкото отгоре пита.

— Ти нали каза, че не искаш да ме виждаш повече, не беше ли така? Отидох да се позабавлявам малко с Пеланши, да си умреш от смях...

— С Пеланши или със секретарката му?

— Ревнуваш ли? Така си и мислех: ще изчезна за няколко дена и тя ще се моли да се върна, луда е да ми се отдаде, не издържа повече...

— Кой ти каза? Не е вярно. Аз съм честна жена, махни си ръката оттам.

Ръцете и устните изгаряха кожата ѝ, напредваха към последната крепост. Тялото ѝ се отпускаше, чезнеше последната съпротива. Наричаше се честна и недостъпна, а в същото време му даваше устата си, без дори да потърси сметка за отсъствието му и закачките със Зулмира. Омаята я покоряваше, нямаше сили да се противопостави на Вадиньо и да защити последната си чест. Ах! Ако поне имаше от кого да иска помощ! Вадиньо бързаше да се върне при играта: „Хайде в леглото, моето момиче“. Тя се изправи в прегръдките му, вече не издържаше — какво я интересуваха чест и съпруг? „Където искаш, любов моя.“

— Мога ли да вляза, кръстнице?

Дионизия Ошоси влизаше с думите:

— Какво ти става, кръстнице? Бледа си...

Сядайки отново, спасила се по чудо, дона Флор промърмори:

— Господ те изпрати, Дионизия. Само ти можеш да ми помогнеш. Седни до мен.

— Какво има, кръстнице? Цялата трепериш...

Дона Флор хвана ръката ѝ:

— Дионизия, трябва някой да направи нещо и да ме освободи от Вадиньо, да го прати да си върви и да не ме мъчи повече, защото от известно време се терзя и не съм вече същата, не знам какво върша, нямам повече сили.

— Покойникът ли, кръстнице?

— Направи така, че да се върне в покоя си, защото вече не знам какво ще стане... Не знам как да ти го кажа... Непрекъснато ме иска, даже сега, когато ти пристигна, ме искаше и аз почти се съгласих... Ако продължава, ще му се отдам...

Дионизия сложи ръка на устата си, за да не извика.

— Ах, кръстнице, бягай бързо, трябва нещо да се направи. Ще говоря веднага с татко Диди, за щастие знам къде е сега. Когато егун споходи някого, не е шега работа. Господи...

— Диди? — Дона Флор изведнъж си спомни за слабия негър на пазара на цветята, който ѝ даде мокан за гроба на Вадиньо. — Бързай; ако някой може да ме спаси, това е само той. Иначе съм загубена, ще стане някое нещастие.

— Тичам...

Дионизия тръгна, защитена от гердана на Ошоси; не беше достатъчно силна, за да уплаши егун, но имаше голямото желание да спаси живота на кръстницата си: какво друго нещастие можеше да се случи, освен да умре? Бързай, Дионизия, бързай, по най-затъntenите и тесни улички до вратите на царството на Ифа: там на кръстопътя ще срещнеш магьосника с неговите тайнства.

— Татко — каза тя и целуна ръката му, — умрелият иска да отведе кръстницата ми, спаси я, вържи егун за неговата смърт. — И му разказа това, което знаеше.

В този момент, мокър до кости, доктор Теодоро се връщаше. Репетицията не се състоя поради дъжда. Глътна чашка ликьор да не настине, облече си горницето на пижамата и като взе фагота, изпълни пред дона Флор избрани мелодии от репертоара си. Слушайки го, дона Флор се посъвзе от страха и тъгата, от отвращението към самата себе си. „Няма от какво да се притесняваш, Теодоро, аз те обичам и съм

само твоя, днес е събота, с право на повторение, утре и завинаги. В ничие сърце не може да има две любви, ще изтръгна едната и ето ме тук, отново цяла и твоя, честна съпруга, Теодоро.“

На другия край на Баия пламна огън и в него магьосникът направи заклинания, а Дионизия Ошоси се помоли. Тогава дъждът се превърна в буря, гръмотевицата изтрещя, светлините загаснаха, морето яростно се надигна и ориша, яхнали светкавици, се явиха един след друг на повикването на Асоба. Всички казаха „да“, единствено Ешу каза „не“.

Посланието на Пеланши Моулас стигна до мистичния Кардозо и Са в църквата „Пасо“, където последният бе отишъл да посети гроба си, както правеше на всяка годишнина от собствената си смърт. Смъртта му бе от времето, когато се казваше Жоаким Перейра, заможен баиянец, починал в дома си на Коредор да Витория през 1886 година. Имаше потресаващо бдение, погребение, на което присъстваха братята масони, колеги от търговията на едро и губернаторът на провинцията.

Гробовете на Кардозо и Са се размножиха по цял свят — той бе погребан в Хеопсовата пирамида, във вечните снегове на Алпите, когато ги прекоси с войските на Ханибал; в пясъците на арабската пустиня, когато препускаше по тях като Заломар на врания си кон. Умря във Франция поне два пъти и още толкова в Италия; Инквизицията в Испания го довърши с мъчения като алхимик и еретик; бе беден и богат, просяк и кардинал, продавач на фурми по бреговете на Нил по времето на Рамзес II; бе прочутият белобрад учен и математик, роден и умрял преди Христа, Алхи Фуше, наблюдавал звездите от Източното полукълбо.

В Баия, освен във вечния си гроб в църквата „Пасо“ почиваше и в църквата на Баяку на остров Итапарика, след като бе убит в сражение против холандците на тридесет и три годишна възраст през 1638, когато беше капитан първи ранг от бреговата охрана и специалист по индианките, млад и силен служител на краля на Португалия Франсиско Нунес Мариньо д'Еса Първи.

Целият този огромен опит — който засягаме само отчасти, защото щяха да са ни нужни цели томове, за да разкажем за преражданията и превъплъщенията му в живота, винаги изпълнен с приключения и любов — се беше събрал сега в крехкия и хилав Антонио Мелкиадес Кардозо и Силва (за близки — Кардозо и Са), скромен служител в градския архив, вещ в окултните науки, наследник на Соломоновия пръстен, универсален философ и Владетел на вселената.

— Хайде, господин Кардозо, шефът каза да ви закарам на всяка цена. Побъркал се е... — каза Аурелио, шофьорът на Пеланши.

— Хайде, аз ви чаках...

— Знаехте, че ще дойда?

Ученият се изсмя доволно — можеше ли някой да се похвали, че е по-щастлив от него?

— Какво не знам аз, Аурелио? Познавам отрицанието и допълнението.

Аурелио не смяташе да разисква нито отрицанието, нито допълнението, самото присъствие на Кардозо и Са го плашеше достатъчно. Седнал в колата до шофьора, Владетеля на вселената взе да поздравява невидими личности:

— Здравейте, генерале...

Какъв генерал? Ето го там, седнал е да си почине в следобедния хлад. Къде, господин Кардозо? Аурелио не виждаше никой — нито с униформа, нито цивилен. Не на всички им е дадено да виждат, скъпи, само на някои.

— Моите уважения, госпожо, целувам ви ръка.

И нея ли не виждаш? Виж каква е елегантна — шапка с пера, рокля с шлейф, навремето беше най-красивата, но това са други времена. Заради нея двама рицари се убиха в разцвета на младостта си. Сега по брега минават и двамата, хванати под ръка, смеейки се весело. Твоите очи са слепи, слепи и за материята, защото дори нея не виждаш, въпреки цялото ѝ величие.

— Опазил ме господ, господин Кардозо...

Маестрото се изсмя, а шофьорът седеше на тръни — не обичаше много мистериите.

— Е, какво, хазартът не върви ли? — изведнъж попита Кардозо.

— Знаехте ли? — Дали наистина знае всичко?

Но Кардозо се затвори в себе си и замълча. От кого? От кого? От русото момиче, тръгнало на плаж? Точно от нея, драги, знаеш ли коя е? Това е Жана д'Арк, а знаеш ли кой е Кардозо и Са? Не друг, а самият кардинал на Франция Пиер Кошон, пратеник на папата, чиято страхлива ръка подписа присъдата на Орлеанската дева. Той я вижда навсякъде — русия ѝ профил, невинно пожертваните ѝ очи.

— Аз бях нерешителен, долен, мръсен, страхлив...

В апартамента на Зулмира Пеланши очакваше нетърпеливо индуския маг, единствен способен да сглоби частите на невъзможното.

— Забавихте се, господин Кардозо...

— Никога не идвам по-рано или по-късно, винаги съм точен.

Поздрави Зулмира, обвита във въздушни воали — Кардозо и Са я познаваше добре като предводителка на амазонките, яхнала буен жребец, с разголена гърда. И сега беше същата, но неразголена, жалко — помисли си маестро Кардозо, почти изцяло пречистен от многото си прераждания, но не чак дотам, че да не се разчувства от някои прелести на този свински материален живот, в който толкова страдаме.

— Търся ви от два дена...

— От какво имате нужда? От бързина или от изход?

Пеланши се обърна към Зулмира, като че ли искаше да ѝ каже: „Виждаш ли, той знае всичко“. Слухове от града идваха дори и до спиритическата палатка, където Кардозо живееше в беднота с петте си деца (никога не поиска грош, за да направи добро), а в онези дни в града за друго не се говореше, освен за случилото се в „Паласе“, „Табарис“ и „Абайшадиньо“ на масите за рулетка, бакара и ласкине. Мистерия или мошеничество, но никога не се бе чуло и видяло на някого така да не му върви като на Пеланши Моулас. Вярно е, че някои приказки стигнаха до ушите на мага, но и да не беше чул нищо, това щеше ли да му попречи да научи? Колко му трябваше на Кардозо да чуе и да научи?

— Днес сутринта, докато си говорех сам, преди да изляза от къщи, си казах: Пеланши го е закъсал и му трябва малко светлина, ще прати да ме повикат.

— Малко? Не, много светлина... Искат да ме довършат, Кардозиньо...

Разправи му невероятната история. Седнал срещу него, Кардозо и Са слушаше спокойно потресаващия разказ. Поклащаше глава — може би, за да потвърди някоя мисъл или да предугади някоя истина. Освен това с крайчеца на окото си Кардозо и Са виждаше през полуразтворилия се пенъоар на Зулмира малко от бедрото ѝ; тя също бе погълната от драматичния разказ на царя на хазарта. Такова плътско видение не притесняваше Са, защото красотата не смущаваше учения, нито бе неморална, нито се противопоставяше на духа. Освен това отморяваше окото.

Уморени очи: нематериалните му очи виждаха през пространството, пронизваха времето, вторачени в миналото и бъдещето. За Кардозо и Са вече всичко беше ясно, имаше готов отговор.

— Марсианците са... — отсече категорично.

После се изкиска, сякаш всичко това беше някаква весела шега и нищо повече, като че ли не струваше на Пеланши истинско състояние.

— Марсианците? Какви марсианци?... Господин Кардозо, не ме баламосвайте... Вярвам във вас, не ме изоставяйте. Какво общо имат марсианците с това? Че са мои неприятели, това е ясно. Че е магия, също. Но кой е виждал досега марсианци, не се знае дали изобщо съществуват. За сметка на това има лоши духове, магии, уроки...

— Вие никога не сте ги виждали, понеже сте пленници на плътта... Казах вече, марсианци са. Никакви неприятели, никакви магии... Марсианците са много любопитни и бъркат във всякакви машинарии, искат всичко да знаят, а за върховни умове като техните няма нито лош, нито добър късмет...

— Марсианци? — поиска да разбере Зулмира, винаги жадна за знания. — На Земята? Откога?

Не трябва в никакъв случай да бъркаме и сравняваме Кардозо и Са с разни гадатели самозванци, хироманти и окултисти, наведени над кристалните си кълба, дето се срещат под път и над път. Кардозо и Са владееше мистерията, той беше учен, надрасъл отдавна астрофизиката и теорията за относителността.

— Първите марсианци са дошли на Земята много отдавна. Само три човешки същества са присъствали на кацането им...

— И вие сте един от тримата?

Усмихна се скромно и продължи:

— Някой ден те ще се появят и тогава човечеството ще бъде потресено... — Изсмя се, защото му стана весело, като си представи как човечеството ще бъде потресено. — Засега са невидими... Само някои избраници...

Зулмира искаше да знае:

— След като ги виждате, кажете ми какви са. Красиви ли са?

— В сравнение с тях ние сме долни твари.

Безрамницата се топеше от удоволствие:

— Искате да кажете, господин Кардозо, че те ме галиха и ме щипаха? И те ли са такива?

— Какви? — Кардозо искаше да знае подробности. Какви ръце, какви щипания и къде точно?

Все още слисана, невинната жертва на междузвездния разврат, на стълпотворението на ектоплазмата, рече:

— Показах на Пекито белезите и той ги видя. Показах ги и на колежките от кулинарния курс на дона Флор. Дона Флор така се впечатли, че почти припадна.

Беше ги показала на всички, само не на Кардозо и Са — защо се пази от него? Без преглед in loco (както би казал кардинал Кошон) би било невъзможно да се направи заключение. Малко раздражен, Кардозо Са отговори:

— Марсианците? Не вярвам... При тях всичко се предава чрез мисълта...

„Само чрез мисълта? Глупаци...“ — помисли си Зулмира и се зае отново с ноктите си. Колкото до Пеланши, той още се съмняваше:

— Марсианци ли? Ами ако не са те?

— Оставете на мен, ще направя всичко...

Пеланши вярваше в Кардозо и Са и беше имал случай да се увери във величието на всеобхватните му знания. Но за толкова завързан въпрос си заслужаваше да не се ограничи само с индуския маг; кой знае дали не беше по-добре да се обърне и към други магически сили. Към майка Отавия например.

Кардозо и Са припали отново лулата си, с поглед, зареян отвъд прозореца и хоризонта, понесъл се с последния лъч, а гласът му идваше отдалеч:

— Много уважавам марсианците, посетих ги на Марс само преди четири дена, обиколих цялата им планета, имат един град, целият от сребро, а друг от злато... Там рибите летят във въздуха, а морето е градина с цветя...

Сега вече не виждаше нито краката на Зулмира, нито гърдите ѝ, преливащи от деколтето — беше пристигнал на Марс със светлинен кораб. „В транс е“ — прошепна с уважение Пеланши, а Зулмира оправи пенъоара си.

Вратите на ада се разтвориха и непокорният ангел прекоси прага на спалнята на дона Флор с блеснал похотлив поглед, с подканващи устни, съвсем гол. След като дори една светлина не беше могла да издържи на този поглед, на този смях, как можеше да издържи дона Флор? Къде си, кръстнице Дионизия, с гердана на Ошоси и с амулетите? Бързай, Дионизия, побързайте с бабалао да вържете мръсника в нощта на неговия вечен сън. Ако продължава тъй, дона Флор вече не отговаря за честта си и за челото на доктора. Цял един честен живот, примерно поведение, благопристойност, уважение — и ето че цялото това завидно богатство е застрашено: утре доброто име на дона Флор, символ на добродетел, ще е в устата на всички, в калта, унижено. Утре ще бъде друга жена, сочена с пръст, разяждана от угризения и срам.

Дона Флор чувства похотливия поглед и приема поканата му.

Дона Флор е едновременно и нащрек, дебнеща опасността, честна и строга, и изгаряща от нетърпение да се отдаде, преди да е станало късно. Коя от двете е истинската дона Флор? Тази, която затръшва шумно вратата, или която я отваря тихо, едва-едва — вратата на нейното тяло? По покрива трополи дъждът.

Събота вечер е. След главоболието, след замайването, след посещението на Дионизия, след концерта на фагот всичко ѝ се струва толкова далечно! Времето на дона Флор е време на борба, не се мери с часове и минути — време на отказ и желание, дълго и изстрадано. Събота вечер — вечер на доктора с право на повторение. В банята той се приготвя за дискретния и приятен празник на чувствата. Дона Флор го очаква отпусната, подчинена и благодарна. Но, ах, оня другият, хитрецът, се настанява в краката ѝ и заповядва, заканвайки се с пръст:

— Днес няма да спиш с това лайно, не давам. Ако се наложи, ще бъркам...

Това беше глупаво, невероятно, но — кой да разбере човешкото сърце?... — дона Флор се почувства доволна и го попита почти засмяна (вместо да го изгони обидена и възмутена):

— Ревнуваш го, а? Я го виж ти, ревнивеца...

— Само теб те искам, моето момиче — отговаря оня, опъвайки се в леглото. — Достатъчно чаках... Къде се е чуло и видяло да сваляш собствената си жена, с която си спал седем години? Край, повече не чакам. Как да те ревнувам от този скапан доктор, след като нито сме се карали, нито той може да се мери с мен. Оженил се е за теб, мъж ти е и ако махнем тая работа, дето хич не го бива, признавам, че даже е добър. Не го лишавам от правата му. Само днес, той да ме извини, ама батко ти тук ще се позабавлява, че са му по-ясни тези неща...

— Има още много да чакаш...

Съвсем гол, с чувствена уста, с похотлив поглед и шавлива ръка, той я покоряваше — дона Флор, робиня на Вадиньо, свободна само на думи. Не е ли било винаги така? Гордостта и сванът ѝ изчезваха в ръцете му, дона Флор изпълняваше заповедите на своя съпруг и господар. Гордост и сван, честност и морал, какво струваше всичко това, след като той я желаше и заради нея беше дошъл (оттам, откъдето не се идва)!

— Бях потънал дълбоко, бях с вързани ръце и крака и доста се потрудох, докато се развържа, за да дойда да те имам, моето момиче. Но ти ме извика и аз дойдох, като преминах през огън и студ, през небитието и нищото. Дойдох, а ти ми отказваш хляба и водата, защо?

— Ох, Вадиньо...

— Защо се отнасяш с мен като с куче? Край, моето момиче. Или днес, или никога. Когато този смахнатият се яви, кажи му, че не се чувстваш добре, че не си разположена. След това е наш ред.

— А! Това не... Аз съм почтена и честна жена, няма да изменя на мъжа си, колко пъти ти казах?

Докторът излезе от банята в чиста пижама, ухаещ на сапун. С целия си вид излъчваше добродетел и честност. Ръката на Вадиньо галеше дона Флор. Ах! Дона Флор, как може да паднеш толкова ниско?

— Теодоро, мили мой, извини ме днес, не се чувствам добре, неразположена съм. Да оставим за утре, ако нямаш нищо против.

Болна? Докторът се притесни. Вече се беше оплаквала следобеда. Може би беше просто настинка? Къде е термометърът? Сиропът, хапчетата, аптечката? Няма нужда, мили, не се безпокой, спи, утре ще се оправя, съвсем ще се оправя...

— ... и на твое разположение... — обеща дона Флор. „Как е възможно да си изгубя така изведнъж чувствата, честта, гордостта?“ — запита се дона Флор, изпитвайки към уплашения си съпруг нежна благодарност и същевременно удоволствие от цялата бъркотия. Целуна го по челото. Но доктор Теодоро не се примиряваше: нека изпие лекарството, няколко капки, поне едно сънотворно, за да заспи спокойно. Отиде за лекарствата и за вода. Щом излезе, дона Флор почувства как Вадиньо я сграбчи.

— Луд ли си! Пусни ме, той се връща...

Вадиньо отсъди обективно и безпристрастно:

— Не е лош тип, този вторият... Напротив... Знаеш ли, моето момиче, все по-симпатичен ми става... Между нас казано, ти добре си се наредила. Нека той да се грижи за теб, а аз да се оправям с другото...

Докторът донесе две чаши вода и едно малко шишенце с безцветна течност:

— Валерианова тинктура, двадесет капки в половин чаша вода, и ще спиш спокойно, мила.

Отмери грижливо нужното количество с капкомера. Щом докторът се обърна, някой не смени ли чашите за миг? Кой? Вадиньо или дона Флор? И така да беше, как аптекарят не можа да усети силния вкус на валериана? Чудо ли стана? И да беше чудо, при това положение на нещата едно чудо повече или по-малко какво значение имаше. Или може би просто дона Флор не изпи водата, а дълбокият сън на доктора се дължеше на трополенето на дъжда по покрива и на чистата му съвест. Успя само да целуне съпругата си.

— Рогач... — каза Вадиньо, като намери най-точната дума. — Сега е наш ред, моето момиче...

— Не тук... — помоли дона Флор, разделяйки се с последните остатъци от свян и уважение към съпруга си. — Ела в хола.

В хола небесните порти се разтвориха и се разнесе божествено песнопение. „Къде се е видяло да се прави любов с нощница?“ Дона Флор се съблече, единият се покриваше с голотата на другия. Прониза я огнено острие, Вадиньо я обезчести за втори път — първо като мома и сега като омъжена (и други възможности да имаше, не би ги пропуснал). И така — чак до сутринта.

Никога не беше се държала толкова свободно, пламенно, невъздържано. „Ах, Вадиньо, ако ти си гладен и жаден, какво да кажа аз, след като ме държат на диета, без сол и без захар, нали съм съпруга на сериозен и уважаван мъж? Какво ме интересуват приказките на хората? Какво ме интересува честта? Вземи всичко с пламналата си уста, изгори в огъня си честта ми, разкъсай с шпорите си вечния ми свян.“

Пътуваха и се връщаха, пак отиваха и пак поемаха обратно. Толкова спомени, толкова пропуснати желаниа.

Обичан и нахален, мръсен и красив, Вадиньо ѝ шепнеше какви ли не наглости, припомняше ѝ старите времена:

— Спомняш ли си първия път? Когато гледахме карнавала и ти се облегна на рамото ми...

— Ти ме прегърна и ме хвана за ръката.

Той я погали и призна:

— Разхубавила си се, Флор. Ще ти кажа нещо: много жени са минали през ръцете ми, но като теб, кълна се...

— Какъв вкус има? — попита цинично дона Флор.

— Има вкус на мед и пипер, на джинджифил.

Говореше, а дона Флор се разтапяше. Нямаше по-луд, по-деспотичен, по-пламенен, по-развратен от него. „Вадиньо, не си отивай никога вече. Ако си заминеш пак, ще умра от мъка. Дори и да те моля, не си отивай; дори и да ти заповядам...“

Ще съм щастлива единствено ако си отидеш, знам го добре; с теб няма радост, има само безчестие и страдание. Но без теб не мога да живея щастливо, не мога да живея, не си отивай.“

В неделя хората стават късно и когато дона Флор се събуди в дъждовната неделна утрин, видя доктора надвесен над нея, сложил ръка на челото ѝ:

— Добре ли спа, мила? Нямах температура...

Дона Флор се усмихна и се протегна, доволна, че има толкова добър и уважаван съпруг, обви ръце около врата му и го целуна благодарна:

— Нищо ми няма, Теодоро, дребна работа...

Чувстваше се мързелива, отпусната, щеше ѝ се да остане в леглото с топлината и всеотдайността на аптекаря. Нямахше работа, дъждът барабанеше по покрива, мъжът ѝ беше до нея. Сгуши се в ръцете му:

— Не ми се става, мили...

— Защо не останеш да си почиваш? Снощи не беше добре, почини си днес по до късно. Ако искаш, ще ти донеса кафето тук.

Толкова беше добър.

— Ще остана, ако ти останеш, мили. Ще остана, но до теб.

Доктор Теодоро си беше едно голямо дете, въпреки всички знания, общественото положение и възрастта.

— Ами... — засмя се засрамен — ако остана легнал до теб, не поемам никаква отговорност...

Дона Флор се заумилква:

— Рискувам, Теодоро... — И скри лице във възглавницата.

Държеше се малко невъздържано, едната ѝ гърда се притискаше към гърдите на доктора, между чаршафите се открояваше извивката на тъмното ѝ бедро. Докторът погледна срамежливо и с желание, ръката му не помръдна.

— Ти доста се въртя, мила, виж къде си се ударила... И тук... Лошо спа...

Сърцето ѝ подскочи:

— Къде?

— Тук... Горката... — Ръката тръгна нагоре по бедрото.

Притисната до съпруга си, дона Флор пропъди остатъка от лоши и добри сънища (или безсъние). Устните им се срещнаха и тя потрепери: вкусът на чистата (но пламенна) целувка, неочакваното удоволствие от тази прегръдка, дъждът по покрива, топлината на леглото, свянът на доктор Теодоро, неопитната и може би заради това доставяща по-голямо удоволствие ръка, желанието в сведените очи на мъжа ѝ, задъханите му гърди. И всичко това денем, ах, какъв срам! Дона Флор потрепери отново: какво удоволствие! „Добър съпруг, за да се грижи за теб.“ Само за това ли? Всеки мъж си има собствен вкус, казваше Мария Антония, бивша ученичка, знаеща всичко относно мъжете в леглото, „всеки си има свои предпочитания, едни знаят повече, други по-малко. Но ако знаем как да ги използваме, ах, всички са добри...“. Дона Флор усещаше, че я обзема желание, но по-различно, родено от мързела, от срама на Теодоро, от недодялаността му.

— Ти ми дължиш, мили...

— Аз? Какво? — попита докторът невинно. Нима беше наистина такова голямо и глупаво дете?

Високо чело, зад което се криеха велики мисли, а толкова глупав! Дона Флор прокара ръка по челото му и се засмя тихо и закачливо:

— Дължиш ми, господине, от вчера...

— Не бъди несправедлива, ти...

— Ако аз дължа, тогава ще плащам, не обичам да дължа — скри лице в ръцете си, смеейки се, дона Флор.

Какво друго можеше да желае нашият аптекар? Опита се дори да се пошегува:

— Е, тогава ще си го взема с лихвите...

Като изпълнителен и методичен човек, доктор Теодоро застана в обикновеното си положение и взе чаршафа, за да покрие любовта с уважението и свяна, които се полагат между съпрузи. Но дона Флор не му остави време: изведнъж дръпна чаршафа и с него изхвърли срама и уважението, а докторът се намери в ръцете ѝ. Никога вече нямаше да забрави тази дъждовна сутрин, тази благословена неделя, това невероятно повторение. И да приключим с въпроса.

После дона Флор се уви като пашкул и заспа дълбоко с усмивка на уста под барабаненето на дъжда.

Нищо не бе се променило — неделя като всички останали, и дона Флор си беше, каквато си е била винаги. Изстрада адски мъки, беше сигурна, че е дошъл краят на света, на човек какво ли не му се случва в този живот...

Впрочем, след като беше дежурен в аптеката, за доктора неделата щеше да бъде по-особена, щеше да има доста клиенти — единствената отворена аптека за многобройните жители на квартала. И така, когато дона Флор излезе от стаята, не видя мъжа си. Въпреки това сутринта се случи натоварена.

Първо, Марилда с провалящия се годеж; дона Мария до Кармо почти принадлежала: да продължи ли да пее, или да се омъжи? Съседките бяха единомдушни, с изключение на дона Жиза. Но американката беше прочута със смахнатите си идеи, приложими може би за Съединените щати, но странни, ако не и опасни, за Бразилия. Не само че се обявяваше в полза на раздялата, но стигна и до такава крайност, че заяви високо и ясно в спор с дона Жаси и дона Енайде, че девствеността е нещо отживяло и дори вредно за здравето: лудниците според чужденката били пълни с девственици. Представете си!

Останалите твърдяха убедени, че бракът е единствената законна цел на жената и че бог е отредил тя да пази дома, да се грижи за мъжа, да ражда и отглежда деца, доволна и щастлива. Начело на тази храбра армия и с желанието да види дъщеря си подредена, дона Мария до Кармо повтаряше:

— Това момиче трябва да има свой дом. Радиото не дава никаква сигурност, само опасности...

Опасности ли? Съседките се вълнуваха: не една, а много опасности грозяха певиците, артистките, и без това малко странни и със съмнително поведение по мнение на дона Динора, която, както знаем, беше човек на строгия морал, все по-непримирима към безсрамието и свободомислието. Дръпваше се, щом чуеше да се говори за артист, за радио или сцена. Колкото до директори, певци, музиканти,

всички бяха мошеници, наточили зъби, хвърлили орлово око към ония нещастници.

Съвсем наскоро една млада певица, момиче от добро семейство, позната на дона Енайде, отишла в болницата цялата в кръв и когато лекарят я прегледал, установил, че кръвоизливът се дължи на лошо направен аборт от някаква улична знахарка. Момичето не умряло само защото попаднало в ръцете на доктор Зезито Магалаес, чиито способности са известни на всички. Не умряла, докторът ѝ върнал живота, но девствеността не могъл да ѝ възстанови — дори добрият доктор Зезито с всичките си знания. Нито той, нито който и да е друг, защото, както каза дона Динора, „още не са открили заместител за девственост“.

— За сметка на това — изчисли дона Норма, — който го открие, ще забогатее. Представяте ли си? Отиваш само до Научната дрогерия, за да не се разкарваш по-далеч, и искаш: „Доктор Теодоро, дай ми два нови заместителя, един за мен и един за сестра ми... И един по-евтин за слугинята вкъщи“.

Всички се засмяха, въпреки че това нямаше нищо общо с Марилда, честно момиче по общо мнение на съседките. Точно затова тя не трябваше да се двоуми между брака с плантатора и незначителните завоевания в Радиото.

Затова огромно беше учудването, когато дона Флор, запитана още веднъж от Марилда, я посъветва да прати всесилния си годеник по дяволите и да остане в Радиото, където скоро щяха да ѝ предложат по-добра заплата. Като видя дъщеря си склонна да развали годежа, почувствала се силна от неочакваната подкрепа, дона Мария отиде да иска обяснения и почти се скара с дона Флор:

— Ако беше твоя дъщеря, съмнявам се... Не личи да си наша приятелка...

Спорът се разгорещи, включиха се и съседките, но дона Флор държеше на своето:

— Това е чиста завист...

Разправиите свършиха с плач, самата дона Мария до Кармо се двоумеше между успеха на дъщеря си и сигурността на брака. Дона Флор спечели болшинството на своя страна. Дона Норма обобщи:

— Да вървят по дяволите такива деспоти. Времето на робството свърши.

Дона Флор отиде в кухнята да приготви обета — в неделя, когато докторът беше дежурен, тя не ходеше в Рио Вермельо, — а там я чакаше Дионизия Ошоси:

— Може ли, кръстнице...

Идваше за пари и бързаше много, защото заклинанието беше започнало да действа и трябваше да танцува цял следобед и цяла нощ. Освен това вече бе свършила много неща — заклинанието беше едно от най-сложните. Бабалао хвърлил амулетите и духовете отговорили. За да си осигури спокойствие, да се предпази от уроки, от каквато и да е болест, от заплахите на разбеснелия се егун, доната Флор трябваше да изпълни тежък обет, а не какво да е ебо. Ешу, защитник на покойния, се беше вдигнал на бойна нога. Дионизия каза на магьосника да не се скъпи. След като борбата бе на живот и на смърт и Ешу бе вдигнал оръжие, парите нямаха значение, трябваше да се бърза, много да се бърза: лошо ѝ се пишеше на доната Флор. При това положение самият Асоба бе дал от своите пари за най-наложителните разходи: едно агне, две кози, дванадесет петела, дванадесет метра плат. Да не говорим за останалото от дългия списък, написан с молив на амбалажна хартия. Всяко нещо с цената си и още двадесет мил-рейс за духа на Осаин, за да може да си проправи път в горите, където се криеше Ешу.

Но като пристигна, Дионизия завари доната Флор толкова доволна от себе си, че никак не приличаше на това, което беше предишният следобед. Да не би да е сбъркала, като е бързала толкова?

Добре е направила, защото предишния ден самата доната Флор била уплашена и я помолила за всички тези мерки.

— Благодаря, Дионизия, за труда, който си си направила. Но сега нищо не ме интересува, лошо или хубаво, всичко се оправи.

— Умрелият престана да те смуцава, така ли е?

Доната Флор се усмихна смутена и каза:

— Или аз престанах да се стряскам. Вече не се нуждая от нищо.

Ами сега? Да се спре заклинанието, беше невъзможно. През нощта и призори бяха принесли животните в жертва и с първия слънчев лъч сложиха пред всеки дух паничката с предпочитаната от него храна. През цялата неделя и през нощта заклинателите щяха да останат с явилите се духове в светилището. Да се спре по средата и да се каже, че всичко е готово, без нищо да е готово всъщност, няма как, кръстнице, много са духовете. Кой може да се спаси от

непредвидените и фатални последствия на жестокото наказание чрез магиите и да остане жив? Дори самата тя, Дионизия, въпреки че е само посредничка.

Трябваше да се отиде до края. Макар и кръстницата да се смята извън опасност, ебо беше една гаранция в повече за нейната сигурност. Парите вече бяха похарчени; духовете бяха пили от топлата кръв на убитите животни и бяха получили любимото си месо на разсъмване; всеки беше хванал оръжието си, викът на Янсъ ечеше в гората. Дона Флор можеше да бъде сигурна, че починалият никога повече нямаше да я потърси, окован завинаги в смъртта си.

Дона Флор отброи парите, прибави и нещичко отгоре, благодари още веднъж на Дионизия за неблагодарния труд и поиска да я задържи за обед: кокошка в сос, свински бут и коняк, манго и сапоти за десерт. Но Дионизия бързаше да се върне в светилището, където под ритъма на тарамбуките Ошоси викаше любимия си кон.

В неделя, когато беше дежурен, след обяда (докторът ядеше набързо, без да забележи вкуса на ястията, бързайки да се върне в аптеката при поръчките), дона Флор се преобличаше и без да обръща внимание на протестите на мъжа си, отиваше да му прави компания. Заставаше до него зад тезгяха и му помагаше в обслужването, толкова вежлива, като че ли беше на посещение при самата дона Мага Патерностро, милионерката, или в дома на комендаторшата Имакулада Тавейра Пирес. И всичко това само за него; доктор Теодоро се чувствуваше отплатен, и то добре отплатен.

Така стана и тази неделя: дона Флор се нагизди с тюркоазения гердан, подаръка от Вадиньо. Нищо не бе се променило, и тази неделя бе като другите. Нищо различно: улицата, хората, докторът, тя, дона Флор. Никой не я посочи с пръст, никой нищо не забеляза, никой не усети, че е виновна и че е изневерила, дори и дона Динора с манията си за ясногледство. Слънцето си беше същото, както и дъждът (сега едвам пръскаше), същите разговори и смях, уважението. Мислеше, че ще настъпи краят на света, навън и вътре в нея, че сърцето ѝ ще се пръсне. А всичко си беше както преди, как се лъжат хората в този живот...

Изпращайки една клиентка, доктор Теодоро се усмихна, всичко си губеше смисъла, като я гледаше такава хубава. Тя също му се

усмихна и скришом погледна челото му: нито помен от рога. Каква глупост, дона Флор, какво те прихвана изведнъж да се шегуваш?

Между нея и доктора също нищо не се промени. Само споменът от сутринта, прекарана в леглото, правеше този следобед по-нежен. Имаше и спомен от нощта, прекарана на дивана, от бясната любов с Вадиньо под трополенето на дъжда. Чувстваше как в този тих неделен следобед желанието се надига в нея. Кога ще дойде пак той, първият, тиранинът, развратникът? Сигурно през нощта, когато докторът, уморен от работа, щеше да заспи праведния си сън.

И в това сладко спокойствие на добрата съпруга на втория си мъж, помагаща му в дежурството и очакваща разюзданата нощ с първия, изведнъж ѝ мина тревожна мисъл. Дионизия беше казала, че Вадиньо никога вече няма да я притеснява, вързан завинаги с веригите на заклинанието. Господи, ами ако е вярно?

Майка Отавия Кисимби се помоли за Пеланши и той, както и Зулмира се окъпаха в листа и кокосов сапун. Перата на жертвените петли бяха сложени на кръстопътищата. Майка Отавия защити Пеланши от четирите посоки и от седемте врати и му каза да чака резултата. Но царят на бишо бързаше и отиде да търси и друга помощ.

Ясновидката Аспазия току-що бе пристигнала от Изтока с първите лъчи на зората и бе надянала халата си (малко поизносен) на гадателка, когато Пеланши пристигна със значителна сума пари. Въпреки че усойницата не бе чувствителна към звъна на златото — живееше от милостта на небесата, отрекла се изцяло от удоволствията на този свят, — как да се откаже от предложеното, още повече, като искаха от нея толкова трудна работа?

Впусна се в „системата на духовната наука в движение“ — неин патент, и отпътува към отвъдното, произнесе дрезгаво някакви думи и се замаята, сякаш искаха да я удушат. Не беше много приятна гледка и на професор Масимо Салес, по природа скептик и твърд човек, му се прииска да си отиде. Но Пеланши се държеше, хванал в напрегнато очакване треперещата ръка на Зулмира, на която пък свръхестественото ѝ действаше добре, откак невидимите бяха проявили интерес към гърдите и бедрата ѝ (а кой знае, може и към друго?).

С пяна на уста и с опулени очи, жрицата на Изтока се завърна от извънземните пространства, потрепери, вторачи се в Пеланши и от мършавото ѝ тяло се изтръгна вик. Поиска още пари, ах, поиска още пари, работата беше уморителна, в кръговете на отвъдното всичко беше тъмно, толкова черна беше съдбата на Пеланши! Малко пари за свещи. Може би ако имаше светлина, щеше да разкрие целия заговор. Прибра парите в чекмеджето, запали символичните свещи и на тяхната светлина видя с очите си на гадателка неприятелите на Пеланши.

— Виждам трима мъже на края на един път, и тримата ти желаят зло...

— Ах! — простена Пеланши. — Каж ми, синьора миа, как изглеждат?

Тя се забави, за да ги разгледа, но Пеланши бързаше:

— Виж дали единият не е плешив, а другият дебел. А третият...

— Оставете я сама да каже какъв е третият... — предложи Масимо Салес, намесвайки се най-нахално. — В крайна сметка кой е гадателят?

Въпреки че беше в транс, усойницата хвърли изпепеляващ поглед на мръсника, който затрудняваше работата ѝ: „Кой казва, че лесно си вадя хляба? Ръмжа, пъхтя, хапя се по ръцете, бия се по главата“. Лесни ли бяха тези пари за Пеланши? Трудни и рисковани.

— Първият от тримата — обяви с гробовен глас — е плешив.

— Голямо откритие... — промърмори подло Масимо.

— Вторият е един доста дебел господин...

— А третият какъв е? — настоя Масимо.

Пеланши не се сдържа:

— Такъв си е, винаги прикрит, проклетникът! Виж да не е с мустаци и счупен нос...

Но усойницата сигурно не го чу, потънала в дълбините на отвъдното.

— Сега виждам, има мустаци и... чакайте, виждам... носът му е счупен...

— Няма съмнение, това са Страмби. — Пеланши поиска да знае как да действа, за да махне от пътя си безмилостните Страмби.

За да ги махне от Баия, да го докара до възвишените чувства на прошката и да ги запрати в далечния изток, изтощената Аспазия поиска значителна сума. Пеланши вече бъркаше в джоба си, но онзи долен Масимо пак се намеси, където не му е работата, и постигна чувствително намаление.

С помощта на Аспазия Страмби си отидоха, но остана лошият късмет в хазарта. Пеланши пое към друга знахарка.

Жозете Маркос беше поне красива и млада, реши Масимо Салес: едно изключение за този вид хора, които поначало бяха най-долни отрепки. Защо — питаше се професорът по мошеничество — онзи свят си служи с такива плашила? Защо бяха толкова мръсни приемните, храмовете за разкриване на тайнства, защо бе толкова

силна вонята на мистериите, на убежището на душите? Скептичният Масимо заключи, че отвъдното е нещо вонящо и мръсно.

Поздравиха Жозете Маркос — стройна, руса и чиста! В холчето, където ги прие, имаше ваза с цветя и плювалници. След като ги изслуша, остави ги в компанията на своя мъж и помощник; отиде да се помоли в стаята на левитацията и ясновидството. Съпругът, мистър Маркос, също млад, симпатичен и с вид на дипломиран мошеник, обясни, че Жозете нищо не взема за добрините, които прави на хората като медиум. Всичко е безплатно, духовете не приемаха нищо, а Жозете взимаше само необходимото за инжекции и лекарства (всичко е скъпо, цените се вдигат невероятно бързо), с които да се възстановява след всеки изтощителен сеанс. Когато отделяше ектоплазма, тя не се скъпеше, както господата сами щяха да се убедят, организмът ѝ, и без това крехък, съвсем отслабваше, имаше опасност за живота ѝ. Пеланши, изпълнен с надежда и жалост, беше щедър, а мистър Маркос прие сумата.

В другата стая със спуснати червени пердета — стаята на чудесата — беше съвсем тъмно. Жозете се беше проснала на един стол, облечена в бяла дреха, а съпругът ѝ нареди на четиримата — Пеланши, Зулмира, Домингос Пропалато и Масимо — да се хванат за ръце, за да се свърже веригата на мисълта. Така и направиха — и единствената малка лампичка угасна.

Веднага зазвъняха звънци, чу се квичене и мяукане, по пердетата блеснаха светлини, изтръгвайки истеричен вик от Зулмира. Пеланши дори не можеше да извика, а Пропалато трепереше, потеше се и стискаше зъби. Светлината и квиченето бяха самият Ли У, учен китаец от династията Минг, съвсем истински. Според непоправимия Масимо Салес нямаше никакъв Ли У, а светлините и звуците ги правеше умният Маркос, който си живееше добре за сметка на тази ектоплазма. Но тъй като Масимо Салес е едно дрънкало и невярващ, неговото мнение няма никаква стойност и го споменаваме тук само за достоверност на повествованието.

Заслужаваше си да се вярва на Жозете, цялата разтворена в ектоплазмата, говореща на странен бебешки език или може би старокитайски, а най-вероятно португалски от Макао, защото все пак нещо се разбираше. Според учения Ли У цялата тази бъркотия идваше от някаква сърдита дама, която Пеланши бил измамил.

— Руса или кестенява? — попита калабриецът.

— Кестенява и красива, на около двадесет и пет...

— Двадесет и пет? Та тя е почти на четиридесет и е като пепелянка. Не съм виновен... Моля те, кара миа, кажи на китаеца, че аз не съм виновен...

Казваше се Анунсиата, имаше вид на невинна преследвана синьорина, търсеца помощ. Ах, каква курва! А той, Пеланши, беше тогава момче, бедно момче на седемнадесет години...

С необуздаността на своите седемнадесет години, той накълца лицето на измамницата. Като малолетен, Пеланши се спаси от затвора, а Анунсиата, която отиде в болницата, се закле да му отмъсти — жива или мъртва. И сега, толкова години по-късно, изпълняваше грозната си закана. Анунсиата, неговата първа любов, беше толкова мила, а да се окаже най-долна мръсница.

Пеланши и днес не се разкайваше за това, което направи. Когато една жена беше негова, трябваше да е само негова и на никой друг. Зулмира се сви в тъмното: какви ли не опасности криеше този свят!

За още няколко кутийки с инжекции умният китаец освободи Пеланши от спомена за Анунсиата и от гнева ѝ. С деловата страна на въпроса — цена и плащане — се зае мистър Маркос, посредник на духовете и управител на палатката. Анунсиата с белезите си отиде, но остана лошият късмет.

Архангел Мигел де Карвальо, увит в нещо като чаршаф и с тюрбан на главата, не прави физиономии, нито цитира имена, а пристъпи направо към въпроса. Взе ръцете на Пеланши и го погледна в очите: в извънземното пространство го преследва жесток неприятел, човек, когото калабриецът е засегнал дълбоко и който скоро е починал. Архангелът веднага усети с ангелския си нюх:

— Стои прав, точно зад гърба ви.

Всички се дръпнаха инстинктивно, самият Масимо Салес се облегна на вратата за всеки случай.

— Наскоро умрял?

— Да. И скарването е било за жена... — продължи архангелът, като вдъхна дълбоко от магическите сили.

Пеланши разпозна Диоженес Рибас. Беше му отнел жената — една изключително красива мулатка. Диоженес не се примири, хвана се за ножа и се закачи, Пеланши, вече господар на хазарта, за да му

затвори устата и по молба на мулатката — която Диоженес злобно преследваше, — нареди да му теглят един бой и за тази цел изпрати екип специалисти. Изправен на крака от лекарите, Диоженес изчезна завинаги и Пеланши съвсем случайно научи за скорошната му тъжна кончина. Колкото до мулатката, с течение на времето се оказа непоносима. Пеланши я размени за комплект тестета карти.

Архангелът помете бедния Диоженес с огнения си меч. Не взе много, защото не беше изнудвач на вярващите, а техен благодетел. Рогачът си замина с рогата, но лошият късмет остана.

Наир Саба, специалистка по обща медицина и хирургия, дипломирана с отличие и похвала в университета на Юпитер, четиридесетгодишна и грозна като смъртта, лекуваше болните си с магнит. В комбинацията от съзвездия и на прилична цена тя откри най-малко шестима неприятели на Пеланши, чиято самоличност бе веднага установена без никаква сянка на съмнение. Докторката на Юпитер ликвидира и шестимата за рекордно кратък срок, а между другото излекува Пеланши от дуоденална язва и Пропалато от упорития ревматизъм. Не можа да победи единствено лошият късмет в хазарта.

По мнението на Масимо шестдесетгодишната мадам Дебора не си струваше парите, нито беше интересна като зрелище: неубедителна, оплакваща се от стомашни болки (бременна от повече от тридесет години — щеше да роди Апокалипсиса), воняща на ракия, с хроничен катар, навлякла цигански парцали. Успя единствено да различи Кармозина — стара любов на Пеланши, захвърлена безмилостно: царят на хазарта не държеше стари вещици. Мадам Дебора се затрудни да я отпрати, но накрая успя, след като се подкрепи с няколко глътки ракия от едно шише за сироп против кашлица. После пожела да продаде на Пеланши безпогрешни предчувствия за бишо. Естествено лошият късмет си остана.

Единственият, който не им взе нищо, бе Теобалдо Багдадския принц, едно старче, облечено в бяло, с втречени сини очи, добродушна физиономия и тайнствени приказки. Не поиска пари, нито каквото и да е възнаграждение, но и не откри никакъв неприятел — видим или невидим, мъж или жена. И да беше видял, запази го в тайна. Единственото нещо, което каза просълзен, потупвайки Пеланши по рамото, беше:

— Само Майстора на абсурда може да ви спаси. Само той и никой друг.

— Къде мога да намеря този господин?

Прехвърлил осемдесетте, предсказващ края на света още от двадесетгодишен, борещ се против неверниците, устоял на преследванията, затвора и лудницата, непобедим пророк на Стария завет, Теобалдо Багдадския принц поясни:

— Където най-малко се очаква, там се намира... — След това затвори очи и заспа.

В апартамента на Зулмира, в характерната за един мислител самота, Кардозо и Са слагаше в ред последните подробности от бойния си план: вече беше насрочил среща с марсианците, имаше познати между тях.

— Какво стана? — попита той Пеланши.

Уморен и мрачен, царят на хазарта вдигна рамене:

— Знаеш ли случайно къде мога да намеря някой си Майстор на абсурда? Чувал ли си за него?

— Майстора на абсурда? Искаш да го видиш? — Смахът на пророка разтърси стаята.

— Спешно.

— Той е пред теб. Аз съм Майстора на абсурда.

На бакара, ласкине, на малко и голямо, на рулетка Аригоф, Анакреон, Жовани Гимараес и тълпата, следваща предчувствията им, разоряваха банка след банка, без да губят. Нито веднъж.

— Ти? Бързай тогава. Още една седмица, и съм разорен.

— Бързай, Кардозиньо — помоли и Зулмира.

— Успокойте се, веднага ще стане.

„Неудържим орлов поглед“ — помисли си Зулмира.

Хванати под ръка, дона Флор и доктор Теодоро се върнаха от аптеката да вечерят. След кратка почивка той щеше да се върне на работа, уморителното дежурство продължаваше до десет вечерта.

— Бедничкият ми... — каза дона Флор.

— Днес ще си легнеш рано, мила, вчера имаше треска — посъветва я докторът.

Дона Флор беше доволна, вече не се чувстваше разкъсвана от противоречия и раздвоена от борбата между материята и духа. Страхуваше се само от едно: ами ако първият не се върне? Ако не дойде?

Но той дойде веднага щом докторът пое към аптеката (с мушама и чадър, защото дъждът се беше засилил отново); ето ги дона Флор и Вадиньо в желязното легло с матрака.

— Изглеждаш ми блед, уморен и като че ли си отслабнал. Сигурно не си спал заради тази твоя игра. Трябва да си починеш, любов моя.

Каза му това между затихващите ласки след бурното боричкане. Вадиньо беше блед, много блед, сякаш нямаше кръв, но се усмихваше:

— Уморен? Само малко. Но не можеш да си представиш колко се смях на Пеланши. След малко...

— След малко? Пак ли отиваш да играеш? Няма ли да останеш при мен цяла нощ?

— Сега е нашата нощ. После, моето момиче, е ред на моя колега, втория ти мъж.

Изпълнена с плам, дона Флор преразгледа драматичните си решения:

— С него никога повече... Как бих могла? Никога вече, Вадиньо. Сега сме само ние двамата, не виждаш ли?

Той се усмихна хитро, опънал се в леглото:

— Не говори така, моето момиче... Ти искаш да си вярна и почтена жена, знам. Но всичко това свърши, защо да се лъжем? Не само с мен, не само с него, с нас двамата, измамна моя Флор. Той също

ти е съпруг и има толкова права, колкото и аз. Симпатяга е, все повече ми харесва... Между другото, още когато пристигнах, ти казах, че тримата ще се разберем добре...

— Вадиньо!

— Какво има, моето момиче?

— Няма ли да ти е неприятно, ако ти сложа рога с Теодоро?

— Рога? — прекара ръка през бледото си чело. — Не, рога не могат да ми пораснат. Ние с него сме квит, моето момиче, и двамата имаме право, и двамата сме се женили пред свещеник и съдия, така ли е? Само че той те използва малко, защото е глупак. Нашата любов, моето момиче, може да е, ако щеш, нарушение на дадената клетва, за да бъде още по-интересна, но е законна, нали? Само ти, Флор, мамиш и двама ни, защото вече не мамиш себе си.

— Мамя двама ви? А себе си не мамя вече?

„Толкова много те обичам — звучеше небесният му глас вътре в нея, — толкова те обичам, че за да те видя и взема в ръцете си, скъсах с нищото и пак станах аз. Но не искам от мен да бъда едновременно Вадиньо и Теодоро, защото не мога. Мога да бъда само Вадиньо и мога да ти дам само любов; другото, от което се нуждаеш, той ти го дава: собствена къща, съпругеска вяност, уважение, ред, сигурност. Той ти ги дава, защото любовта му е изградена от тези благородни (и тъпи) неща и те са ти необходими, за да си щастлива. Нуждаеш се и от моята любов, за да си щастлива: от порочната, грешна, пламенна и развратна любов, която те кара да страдаш. Толкова е голяма, че устоя на пропадналия ми живот, толкова е голяма, че се върнах от нищото, пак станах аз и ето ме тук. За да ти дам радост, страдание и удоволствие. Но не за да остана при теб, да бъда твой внимателен съпруг, да те водя на гости, да имаме определен ден за кино и за лягане — не за това, моето момиче. Това е работа на моя уважаван колега, а по-добър няма да намериш. Аз съм съпругът на бедната доня Флор, онзи, който ще събуди в теб скритото желание. Той е съпругът на госпожа доня Флор, грижи се за целомъдрието, за честта, за уважението ти. Той е сутрешното ти лице, аз съм нощното, любовникът, който не се осмеляваше да имаш. Двамата сме твои съпрузи, твоите две лица, твоето «да» и твоето «не». Когато бях само аз, имаше моята любов, но ти липсваше всичко останало, как страдаше! Когато беше само той,

имаше всичко, нищо не ти липсваше, а страдаше още повече. Сега си наистина дона Флор, такава, каквато трябва да бъдеш.“

Ласките ставаха все по-настоятелни.

— Бързо, моето момиче, нощта е къса. Хайде, бързо, след малко поемам към съдбата си, ще дойде часът на моя колега, съдружник, брат. За мен са твоят копнеж, твоето желание, твоят дрезгав вик. За него е останалото: разходките, дежурствата, уважението, благородната страна. Истинско съвършенство, моето момиче, аз, ти и той, какво искаш повече? Останалото е измама, лицемерие, защо искаш още да се самоизмамваш?

Преди да я обладае, ѝ каза още:

— Мислиш, че дойдох да те обезчестя, а всъщност спасих честта ти. Ако не бях дошъл аз, тогава твоят съпруг със законни права, кажи, моя Флор, кажи ми истината, не лъжи: какво щеше да представляваш, ако не бях аз? Дойдох да те предпазя да си намериш любовник и да потъпчеш името и честта си в калта.

(Никога ли не си мислила, не си ли допускала, че като си честна вдовица, добра и вярна съпруга, можеш да имаш любовник? А какво ще ми кажеш за Принца на вдовиците, Едуардо еди-кой си, който е известен и като Царя на стъпката? Не си ли го спомняш при стълба? Стоеше до прозореца и ако не бях изпратил спешно Мирандао, щеше да се отдадеш, въпреки траура и да посадиш цяла градина рога на гроба ми.)

А сега забрави всичко, моето момиче, сега е време да се забавляваме и ти знаеш, Флор, че това е свято нещо, хайде, моето момиче.

Отпуснал глава върху бронзовите гърди на Зулмира Фагундес Симоес, мистичният Кардозо и Са...

Кардозо и Са? Да, няма грешка, нито смяна на имена, това е самата истина за жалост — става дума за замяна на истински хора. Не Пеланши Моулас се прекланяше пред гърдите на развратницата, радвайки се на подобен дар, а този, който го правеше, при това с учудваща обиграност, бе нашият Майстор на абсурда, неустрашимият Владетел на вселената, с почти чистия си нематериален дух.

Как се беше добрал Кардозо и Са до такива висоти? Ами молейки се. Докато се мъчеше да намери изход от проблемите на Пеланши, посещавайки игралните салони, докато провеждаше последователни срещи с марсианските вождове (видя се дори с Главния предводител, мрачния и заслужил диктатор на Марс, недостъпен дотогава за нито едно човешко същество), почна да моли Зулмира, моли я настоятелно и старата формула още веднъж показва своята ефикасност.

В началото молеше от чисто научно любопитство, искаше да види онези белези, оставени от невидимите, „на вашите величествени бедра на амазонка“. „Вече нямам белези — отговори тя, — остана ми само споменът.“ Нищо, Кардозо и Са поиска да види мястото (да проучи явлението in loco). Иначе не можеше да се определи точно от какво е. Науката изисква точност.

Бе му показано мястото, а той го разгледа бавно (привързаността е враг на науката): на цвят, на твърдост, строеж — наистина всичко беше първокачествено. Зулмира се остави да я разглеждат, засмяна и засрамена: не беше ли Кардозиньо един почти чист дух, освободен от долната материя? Почти.

— По строеж е също като марсианските планини и пропасти — потвърди Междузвездния географ.

След като задоволи (отчасти) любопитството си към тези площи и опозна подробностите, отнасящи се до гърдите, помоли я да види и онези прелести, които оприличи на върхове и пропасти, използвайки

естетически и научни мотиви. Свикнала от Пеланши с култа към красотата и поезията, как да откаже на подобна молба, колкото настояща, толкова и любезна, идваща от една безупречна особа, лишена от каквито и да е долни помисли? — запита се Зулмира и се съгласи.

Маестро Кардозо и Са като всеки уважаващ себе си творец на изкуството каза, че иска само да погледне за миг „шедьоврите, сътворени от вселената“, но като ги видя, естетическата му наслада бе толкова голяма, че загуби ума и дума. Ако той, почти чистият нематериален дух, се предаде пред пищността на материята, как да се иска от Зулмира, крехко простосмъртно създание, по-строго поведение? И стана, каквото стана.

Освен това, ако Пеланши Моулас бе наистина щедър и ако желаше да възнагради непосилния труд на астролога и алхимика, поставил се на неговите услуги, щеше да подари Зулмира на Кардозо и Са, освобождавайки я и от всякакви служебни задължения, свързани с хазарта и машинописа, запазвайки си единствено благородното право да покрива нейните (високи) разходи. Защото Великия владетел удържа на думата си, разреши проблемите с хазарта, спаси богатството на калабриеца, като го освободи от лошия късмет и бъркотията с марсианците.

Поне едно беше сигурно и неоспоримо: в онези дни Жовани Гимараес се отказа от играта — той бе последният, който се оттегли.

Прав бе Анакреон. Старият патриарх, учителят на поколенията, беловласият и уважаван мъж, се отправи една вечер към свърталището на Паранагуа Вентура, където всяка карта беше белязана, и отново се почувства играч. Защото да печелиш безкрайно, не беше хазарт, не можеше да върви против късмета си, да се бори срещу банката и топчето на рулетката, картите и заровете. Вземаше един жетон, слагаше го на някоя карта и прибираще спечеленото. Какво хубаво имаше в тази безвкусна магия? Какво бе направил той, Анакреон, идеалният играч, педагогът на рулетката, че да заслужи тоя безкраен късмет, същинско наказание?

Само да печелиш — това не е комар. Вълнението от играта е да не знаеш, да рискуваш, да те е яд, че губиш, да се радваш, ако уцелиш, да губиш и да печелиш отново. Да гледаш как топчето лудо се върти в рулетката по пътя към незнайното число на печалбата, всеки път

различно. А какво вълнение, когато по случайност се повтореше! Сега Анакреон дори не поглеждаше топчето, то послушно си падаше на числото, където беше сложил жетоните. А картите? Ами заровете? Какво престъпление беше извършил, че го наказваха така?

Старият Анакреон беше изтъкан от честност и почтеност, играеше заради удоволствието от играта, заради удоволствието да не знаеш и да рискуваш. А сега не рискуваше, знаеше всичко предварително. Срамота.

Прибра лесно спечелените пари и отиде при Паранагуа Вентура.

— Това — каза той на негъра — не е заведение на Пеланши и не ми излизай с разни номера.

И двамата се засмяха: там беше необходимо да имаш повече от късмет, да имаш око и смелост, за да не те окрадат. Но тази нощ Анакреон не се притесняваше, че може да загуби поради лош късмет или мошеничество. Единственото, което не желаше, беше чудотворният късмет, безвкусна печалба без борба, без удоволствие. Такава е човешката природа.

Аригоф, който беше започнал по-рано, се забави още няколко дена, преди да се отправи към „Трите дука“, дупката на Зезе Менингита, където се играеше мъжката. Защо протакаше? Всичко бе ясно: лесната печалба застрашаваше да поквари характера на Аригоф. Отрупа Тереза с подаръци, купи ѝ релефен географски глобус и пойна птичка, която да я приспива. Дотам се побърка, че искаше да поеме разходите по наема ѝ.

Географката се почувства обидена и ограбена и го накара да разбере колко глупаво е предложението му: да издържа къщата и него самия, беше нейна работа, тя си имаше гордост и честолюбие. Друг подарък все можеше да се приеме; птичката я трогна, но да иска да помага за наема, това беше смешно.

Колкото до Мирандао, вече знаем какво му се случи: даде обещание в онзи ужасен час. Остана си бохем, усмихнат, приказлив, добър пияч, но никога не се върна към хазарта. Не пожела да постигне втори път невъзможното.

Отново появилият се в игралните салони Жовани Гимараес не беше вече предишният играч, бе станал високопоставен служител и плантатор. Щеше да прекара остатъка от живота си, печелейки на 17, влагайки парите на Пеланши в земя и добитък, пасбища и фураж. Но

съпругата и обществото порицаха връщането му към хазарта и добрият журналист, отскоро влязъл в консервативните среди, се огъна пред семейството и банковия кредит и пак започна да си ляга рано. Не излезе от „Паласе“, за да отиде в свърталището на Зезе „Грите дука“ или при Паранагуа Вентура. Върна се в брачното ложе. Безспорно доводите му бяха сериозни и благородни, но различни от тези на Анакреон и Аригоф.

Така се развиха трите случки и едновременно стигнаха до своя край: междупланетният договор на Владетеля на вселената с марсианците; играта на искане и даване, невинната игра, на която се бяха отдали магът и амазонката за убиване на времето; и отвращението на Вадиньовите приятели.

Но победата на Кардозо и Са не успя да разклати материалистичните убеждения на твърдоглавия Масимо Салес. За него всичко беше ясно: този Кардозо с привидната си лудост и с измишльотините си беше шеф на шайката, а Зулмира — негова съучастница. Двамата са се познавали отдавна и са били любовници, само Пеланши не е знаел. Ако не е така, как тогава да си обясним случилото се?

Кардозо и Са поднесе нови изненади на Зулмира: кой би казал, че са му толкова ясни някои неща за любовта? И не само за любовта на нашата малка и нещастна планета, а и от по-развити планети и по-богати галактики. Преподаваше с вещина, а ученичката му беше внимателна и любопитна:

— Каж ми, как е на Сатурн, Кардозиньо? Как се целуват, като нямат уста; как се хващат, като нямат ръце...

Смехът на Майстора на абсурда кълтеше:

— Ей сега ще ти покажа...

Зулмира се страхуваше, че Пеланши ще разкрие мистичната връзка между двете сродни души, че ще види пошлост там, където имаше само научен интерес и естетическа наслада.

— Ами ако Пекито влезе сега и ни види така? Той е способен да ни убие. Един път се закле...

Великият мислител каза:

— Ще направя ей така с ръце и ще станем невидими.

Направи „така“ и ѝ преподаде някои обичаи на Нептун!

Всеки ден ставаше все по-блед и отпаднал. Дона Флор се навеждаше над лицето му:

— Какво ти е, Вадиньо, любов моя?

— Уморен съм...

Гласът му бе хриптящ, очите мътни, ръцете отпуснати. Според дона Флор това се дължеше на нередовния живот — нямаше човек, способен да издържи на такова огромно и постоянно натоварване.

Миналия път му се случи изведнъж: когато всички смятаха, че е здрав и силен, пълен с енергия и живот, Вадиньо се спомина сред най-голямото оживление на карнавала, облечен като баиянка. Изведнъж падна като подкосен, и край. Толкова млад, млад и красив, горд и весел, а сърцето му износено — свършен човек. Дона Флор беше дошла, проправяйки си път между маскираните, подкрепяна от дона Норма и дона Жиза, намери го мъртъв, усмихнат в смъртта си. До него — застанал на почетна стража — Карлиньос Маскареняс, облечен като циганин, умълчал се с кабакиньото в ръка. На площада, сред блестящите пъстри украси — траур.

Но сега смъртта настъпваше ден след ден, смърт или нещо друго. Първо пребледня, стопи се, после стана лек и прозрачен. Да, почти прозрачен. Не със слабостта на болните — нищо не го болеше, нямаше дори температура. Просто взе да линее, стана безплътен, чезнеше.

В началото дона Флор не обърна внимание; тъй като Вадиньо си го биваше за шеги и номера, мислеше, че може би ѝ подготвя нещо ново, за да се надсмее над страха ѝ. Вадиньо не загуби старите си навици, остана си същият веселяк като преди, шегуваше се с всичко и се забавляваше за сметка на останалите. Точно това каза и дона Розилда, обзета от паника: майтапчия.

Старата се появи изведнъж, с огромните куфари, вещаещи дълъг престой. Доктор Теодоро преглътна удара и какъвто си беше вежлив, прие любезно тъщата — „винаги си добре дошла, къщата е и твоя“. С течение на годините лошотията на дона Розилда се бе засилила — истинска отрова. Още с пристигането си разтръби по цялата улица:

— Брат ти е едно леке. Жена му го командва, а той лапа мухите. Дойдох, за да остана тук.

„Господи, дай ми търпение...“ — помоли се дона Флор, а доктор Теодоро изгуби всякаква надежда. От тази ужасна заплаха, „дойдох, за да остана“, имаше само два изхода: или да отрови проклетницата, а за такова нещо не му стигаше смелост, или да стане някакво чудо, но времето на чудесата беше минало отдавна. Грешка на доктора, както вече знаем, и той скоро се увери в това.

Нямаше и двадесет и четири часа от пристигането на дона Розилда, и тя вече тичаше да хване парахода за Назарет, като че ли адът я следваше по петите. И не само адът, ами самият Луцифер, сатаната или Велзевул, името няма значение: дяволът, най-лошият от всички, онзи, който някога беше съпруг на дъщеря ѝ. Дърпаше я за косата, после я събори и цял ден ѝ шепна най-долни мръсотии в ушите, заплаши я, че ще я набие и ще я рита по задника, направи ѝ недостойни предложения.

— Тази къща е населена с духове! Повече не стъпвам тук... — заяви тя, прибирайки куфарите си.

„Чудото стана, има още чудеса по света...“ — помисли си скромно докторът, смятайки, че не заслужава такава милост и чест.

— Онзи мръсник искаше да ме убие... — довърши мисълта му дона Розилда и бързо се понесе по улицата.

— Мръднала е... — реши доктор Теодоро с облекчение.

Дона Флор се усмихна, съгласна с доктора, единодушна с гнева му, намигайки в отговор на Вадиньо. Онзи се изсмя от вратата, но вече губеше сили.

Вадиньо ставаше все по-блед, почти въздушен и в един момент дона Флор можеше да вижда през него.

— Ох, любов моя, ти се превръщаш в нищо...

Дона Флор за пръв път почувства Вадиньо безсилен, объркан, загубен. Къде бяха обичайният му плам и увереност?

— Не знам, моето момиче... Отнасят ме... Колкото и да не ми се иска да си ходя. Дали не ме желаеш повече? Само ти можеш да ме отпратиш. Докато ме искаш и ме желаеш, докато мислиш за мен, ще съм жив и ще съм тук. Флор, какво си направила?

Дона Флор си спомни за ебо. Ненапразно Дионизия я предупреди. Вината беше изцяло нейна, защото прибягна до ориша и

ги помоли да върнат Вадиньо към смъртта:

— Това е от магията...

— Магията? — Гласът му едва се чуваше.

Разправи му всичко, припомняйки си съботния следобед, когато вече бе в ръцете на Вадиньо, а честта ѝ бе спасена от Дионизия Ошоси. Отчаяна, тя я беше помолила за магията. Бабалао Диди се зае с работата, точно Диди, неговата магия имаше власт над Вадиньо.

— Защо го направи, Флор, мое загубено цвете, защо?

— За да спася честта си...

Станалото беше станало. И въпреки това силата на Вадиньовото желание се наложи за известно време над магията. Дона Флор искаше да спре заклинанието, но жертвената кръв вече беше изтекла.

„Ах, ти ме прещаш да си вървя обратно, нямам друг изход! Силата ми е в твоето желание, тялото ми е твоят копнеж, животът ми е твоята дума, ако не ме искаш, няма ме. Сбогом, Флор, връзват ме с мокан, всичко се свърши.“

Изчезна от погледа ѝ, като се разтвори в нищото.

Вадиньо си отиде в битката на боговете, в схватката на ориша, неговият егун бе погребан.

Дона Флор, защо не се възползуваш? Това е последният ти шанс, последната възможност да спасиш честта си, благоприличието, морала на твоята улица, на твоите хора, на твоето съсловие. Остава ти само този изход, ебо, поръчано от Дионизия и направено от Асоба Диди. Въпреки че не ни е лесно да поддържаме с магнит, ориша и народни суеверия спасението на застрашения морал, на благоприличието и нравствените норми на обществото, на цивилизацията, в крайна сметка имаме ли друг изход? Важното, дона Флор, е да възстановиш съвестта си пред бога и пред себе си, заблудената овца да се завърне кротка и пречистена. Пред хората не е нужно, защото те (за щастие) не знаят за провинението ти.

Ако пуснеш Вадиньо да си ходи, ще ти е лесно да забравиш тези няколко нощи на луда любов. Всичко това може да е било само сън, треска или чисто и просто спомен в свободните часове. Няма да ти се търси сметка, ти не си виновна за нищо, ще живееш в мир със съпруга си и съвестта си. Последен шанс, дона Флор, запази благоприличието, честта си. Остави мъртвия Вадиньо на мира, ти честна жена ли си, или не?

Къде си тръгнала, дона Флор? Защо го освобождаваш от нищото? „По-добре е да умра с него. Ако го няма до мен, ще го търся отчаяна във всеки мъж, който мине край мен, ще го търся във вкуса на всяка уста, ще тичам по улиците, виеща като гладна вълчица. Моята добродетел — това е той.“

Градът се вдигна във въздуха и часовниците удариха едновременно и дванадесет, и полунощ, започна войната на светиите — всички ориша се бяха събрали да погребат Вадиньо, този бунтовен егун, с любовния му товар, и единствен Ешу го защити. Светкавица и гръм, стомана срещу стомана, черна кръв. Срецнаха се на кръстопътя на последния път, на границата с нищото.

На гребена на вълната — Йеманжа, цялата в синьо, с дълги коси от пяна и раци. На сребърната ѝ опашка имаше три фалоса — единият бял като водораслите, другият лимонензелен, третият черен като октоподите. С желязното си ветрило абебе раздуха ветровете на смъртта. Водеше флот от разбити кораби, една армия от риби я поздравяваше на немия си език — одоля!

Горите се преклониха пред Ошоси, ловеца, царя на Кету. В тази война той яздеше три животни: сутрин яхваше един глиган; преминаваше на бял кон през арката на залеза, а с идването на зората негов кон беше Дионизия, най-красивата и най-любимата от всичките му дъщери. Откъдето и да минеше със своите офа и ерукере, всичко живо загиваше в тази открита война.

Огромната змия Ошумаре имаше цветовете на дъгата, беше едновременно мъжка и женска. Покрит със змии, усойница и жарарака, корал и пепелянка, следван от пет батальона хермафродити. Прекараха Вадиньо през дъгата — влезе як мъжкар, а излезе изфинена девица. Ешу събори дъгата с тризбеца си. Тайнственият Ошумаре си пхна опашката в устата.

Огун изкова желязото и закали стоманата на мечовете. Еуа — с изворите, Нана — със старостта си. Кралят на войната Шанго, обиколен от оба и оган, от бляскави придворни, хвърляше искри и светкавици. До него — кокетна и изящна, Омолу със страховитата си армия, предвождаше всички болести — чумата и черната проказа, гнойните язви и хрочки. Вадиньо — охтичав, вонящ, сляп и глух. Ешу, шаманът на африканските племена, победи болестите една по една.

С непобедимото копие, сребърното пашоро, Ошала беше двама — младият Ошогий и старият Ошолуфъ. Всички се прекланяха пред танца му. Пред него вървеше Янсъ, владетелката на мъртвите, майката на войната. Зовът ѝ накара хората да онемееят и с камата си разкъса изваденото сърце на Вадиньо.

Пристигнаха едновременно, в стройни редици, с оръжията си, с железата си, със старите си закони. Решиха, че са малко, и поканиха ориша от народите грунси, ангола, инюисе, конго и кабокло. Всички народи — от север до юг — против Ешу и неговия егун. Потеглиха към последната схватка.

И тогава девиците в града се разсъблякоха и тръгнаха да се предлагат по улиците и площадите. Веднага се народиха хиляди деца. Еднакви — защото всички бяха деца на Вадиньо, всички леваци и хомосексуалисти. По морето плуваха къщи и колиби, фарът в Бара и замъкът на Уняо; морската крепост отиде на площад Исус, в градините разцъфнаха риби, по дърветата зрееха звезди. Часовникът на двореца удари точно време в пурпурното небе на жълти петна.

Тогава една зора изгря над всеки публичен дом и всяка проститутка се сдоби с мъж и дете. Луната падна в Итапарика върху манговите дървета и влюбените я уловиха в огледалца, отразиха я в целувки и унес.

От една страна — законът, армиите на предразсъдъците и изостаналостта, водени от доня Динора и Пеланши Моулас. От друга страна — любовта и поезията, Полковника на мечтите, притиснал се в гърдите на Зулмира.

Народът се стичаше по улиците с фенери, хората носеха календар на стачки и въстания. Като стигнаха площада, изгориха диктатурата като мръсна хартия и на всеки ъгъл запалиха свободата.

Водач на въстанието беше Кучето и в двадесет и два часа и тридесет и шест минути се сринаха редът и феодалните традиции. От царящия морал останаха само парчета, веднага събрани в музея.

Но викът на Янсъ задържа хората, уплашени от смъртта. От Вадиньо, без крака и ръце, без тяло, оставаше много малко: черен дим, разпиляна пепел и разкъсано в битката сърце. Почти нищо. Това беше краят на Вадиньо и на любовния му товар. Къде се е чуло и видяло да прелюбодействаш в желязно легло и да се прераждаш отново? Къде?

Битката се обърна. Ешу — останал без сили, заобиколен от седем страни, без изход. Егун — в евтиния си ковчег и плитък гроб. Сбогом, Вадиньо, сбогом навеки.

И тогава нещо прелетя във въздуха, проникна през най-затворените пътища, покри лицемерието и разстоянието: една свободна мисъл — дона Флор, абсолютно гола. Нейният любовен зов надви вика на смъртта на Янсъ. В последния час, когато вече се търкаляше по склона и един поет съчиняваше епитафия за Вадиньо.

На земята пламна огън и хората изгориха времето на лъжата.

В светлата и ясна неделна сутрин постоянните посетители на бара на Мендес в Кабеса видяха дона Флор, хванала под ръка съпруга си доктор Теодоро. Бяха тръгнали към Рио Вермельо, където леля Лита и чичо Порто ги очакваха за обед. С оживено лице, но сведени очи, както подобава на сериозна и омъжена жена, дона Флор отговори на почтителните поздрави.

Господин Вивалдо от погребалното бюро измери дона Флор от горе до долу:

— Никога не съм мислил, че този сиропен доктор ще е способен на толкова много. Не изглежда такъв, ще видим...

— Какво не изглежда? Като аптекар бие много доктори — прекъсна го иконописецът Алфредо.

— Вижте я... Каква красота, каква прелест, вижда се, че е доволна, че нищо не ѝ липсва, нито на масата, нито в леглото. Като че ли е жена на млад любовник и е тръгнала да слага рога на мъжа си...

— Не говори така! — протестира Моизес Алвес, прахосникът на кабаото. — Ако има сваятна жена в Баия, това е дона Флор.

— Съгласен съм; кой не знае, че тя е честна жена? Само казвам, че този доктор с вид на глупак е мъж на място. Шапка му свалям — кой да предположи, че ще се оправя. За такова парче трябва да си много добър.

Завърши с пламнал поглед:

— Вижте как върви. Сериозна, но отзад... Вижте!... Вижте как се кърши... Щастливец е този доктор...

Хванала под ръка щастливия си съпруг, дона Флор се усмихваше кротко. Ах, тази мания на Вадиньо да я опипва по гърдите и бедрата, кръжейки около нея като утринен бриз. Ясна неделна утрин, в която се разхождаше дона Флор, щастлива с двете си любви.

Така завършва историята на дона Флор и нейните двама съпрузи, описана подробно с мистериите ѝ, ясна и тъмна като живота. Това се случи в Баия, където стават тези и други магии, без да стряскат никого. Ако се съмнявате, питайте Кардозо и Са, той ще ви каже дали е истина.

Него можете да го намерите на планетата Марс или на който и да е беден ъгъл в града.

Салвадор, април 1966 година

ИМЕНА НА БОЖЕСТВА И КУЛТОВЕ

В разкази, повести и романи, където Ж. Амаду описва Североизтока, главни герои са негри, метиси, мулати, т.е. преки потомци на черните роби, пренесени от Ангола при колонизирането на страната, дошли със своите култове и богове. Невероятното смесение на култове и религии на местна почва води до появата на едно оригинално и неповторимо вероизповедание, включващо католицизма на португалците, протестантството на холандците и африканския езически култ. Тук се изброяват някои имена на богове и духове от тази своеобразна религия.

абебе — ястие, предпочитано от Йеманжа, майка на водите

акико — петел (наго)

аку — погребална церемония или отбелязване на първата година от кончината (наго)

аку або — думи, с които се извиква духът на Йоруба

аро оке — думи на възхвала към Ошоси

атото — поздрав, отправен към бог Омолу в церемонията кандомбле

Афоше — култово божество, станало фигура в бразилския карнавал с маски

бабалао — ръководещ церемонията кандомбле

епа ей — поздрав към бог Ошала

ерукере — къс камшик от биволска опашка, включен в атрибутите на бог Ошоси

Ешу — божество, подобно на католическия дявол (сатана)

ибеже — близнаци св. Козма и Дамиао

Йеманжа — майка на водите, закрилница на рибарите

инкисе — божество по принцип, също като ориша

йя моро — помощник в ритуала кандомбле

кандомбле — годишна ритуална церемония, нещо като черна магия за прогонване на зли духове или обратно — за прокълване на някой враг

корякое улокотум — почетно звание на изповядващ кандомбле
макумба — по-ново название на кандомбле
оба — сановник в кандомбле
оган — сановник в кандомбле
одойя — поздрав към Йеманжа
ожожо — ястие, поднасяно на Ошала
Омолу — богиня на вариолата (шарката)
ориша — общо название на богове или духове
офа — лък и стрела, носени от Ошоси
Ошала — най-могъщият ориша
Ошоси — бог на лова
Ошумаре — бог на злото, на болестта
Ошун — богиня на водите по едноименната река в Африка
Шанго — един от най-силните богове на макумба
Янсъ — богиня на войната

Издание:

Автор: Жоржи Амаду

Заглавие: Дона Флор и нейните двама съпрузи

Преводач: Александър Керимидаров

Година на превод: 1984

Език, от който е преведено: португалски

Издание: първо

Издател: ДИ „Народна култура“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1984

Тип: роман

Националност: бразилска

Печатница: ДП „Стоян Добрев — Странджата“ — Варна

Излязла от печат: септември 1984 г.

Редактор: Снежина Томова

Редактор на издателството: Мирослава Матева

Художествен редактор: Николай Пекарев

Технически редактор: Олга Стоянова

Рецензент: Мирослава Матева

Художник: Александър Поплилов

Коректор: Лиляна Малякова; Людмила Стефанова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/14277>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.